ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
1
JEUDI
1er NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.852
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.852

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

—0—

Բ.

Բախտաւոր աստղի տակ էր ծնած Մուստաֆա Քէմալ:

Գերեզմանին դուռը հասած Թուրքերը իր շուրջ համախմբուեցան Սամսոն ոտք դրած օրէն սկսեալ (1919 Մայիս 19): Զայն ողջունեցին իբրեւ «ազատարար»: Ու չխաբուեցան:

1922 Սեպտեմբերին Հելլէն բանակին չարաչար պարտութիւնը բոլորովին ամրապնդեց իր դիրքը: Այնուհետեւ սկսաւ անձարձակ գործել, իբրեւ մենատէր: Արդէն 1921 Օգոստոս 5ի օրէնքով նախագահ էր նշանակուած Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ իր այդ հանգամանքով զինուորական, քաղաքական եւ ներքին բոլոր մարզերու մէջ իր կամքն էր պարտադրած: Խալիֆի անկումը դարձակէտ մը կազմեց:

Անգարա, որ 30.000 բնակչութեամբ փոքր քաղաք մըն էր, 1923 Հոկտեմբեր 13ի օրէնքով դարձաւ մայրաքաղաք Հանրապետական Թուրքիոյ:

Բոլորովին կը խաւարէր Պոլսոյ աստղը, մանաւանդ երբ 1922 Նոյ. 10ին Ազգ. Մեծ Ժողովը սուլթանութիւնն ու խալիֆայութիւնը իրարմէ կը զատէր: Նոյ. 17ին աշխարհական «Ֆէթվա»յով դահընկէց կը հռչակուէր օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթանը՝ Մէհմէտ Զ. Վահիտէտտին, որ նոյն օրն իսկ հապճեպով կը հեռացուէր իր պալատէն անգլիական Մալայա մարտանաւով եւ կ'ապաստանէր մարգարէին քաղաքը՝ Մէքքէ:

Նոյեմբեր 19ին խալիֆա կը նշանակուէր գահաժառանգ Ապտիւլմէճիտ, որդի սուլթան Ապտիւլ Ազիզի:

Երկու օր վերջ, 1922 Նոյ. 21ին կը բացուէր Լօզանի հաշտութեան ժողովը, որ 1923 Յուլիս 24ին պիտի յանգէր ծանօթ չարաշուք դաշնագրին:

Լօզանի դաշնագրով Թուրքիոյ տարածութիւնը կ'ըլլար 767.675 քառ. քիլոմեթր, որուն 23.975 քառ. քիլոմեթրը Եւրոպայի, 743.700ը Ասիոյ մէջ:

1924 Մարտ 3ին Անգարայի Խորհրդարանը թիւ 34 օրէնքի առաջին յօդուածով ջնջուած հռչակեց խալիֆայութիւնը եւ նոյն գիշերն իսկ, (Պոլսոյ գրաւման — 1453 Մարտ 4 — տարեդարձի օրը) ցամաքի ճամբով Պոլսէն Եւրոպա հեռացուեցաւ օսմանեան վերջին խալիֆան՝ Ապտիւլ Մէճիտ, որ հաստատուեցաւ Նիս: Հոն ալ մեռաւ:

Սուլթանութիւնն ու խալիֆայութիւնը ջնջելէ եւ օսմանեան կայսերական գերդաստանի բոլոր արու անդամները Թուրքիայէն հեռացնելէ վերջ, Մուսթաֆա Քէմալ ազատ համարձակ ձեռնարկեց իր «Բարենորոգում»ներուն, որոնք շատ յանդուգն էին եւ անմարսելի տգէտ ու յետամնաց Թուրքերուն համար:

1924ի Սահմանադրութեան մէջ կ'ըսուէր թէ «Թուրք Պետութեան կրօնքն է իսլամութիւնը»: Այս յօդուածը ջնջուեցաւ 1928ին: Հանրապետական Թուրքիա կրօնքը զատելով Պետութենէն դարձաւ բոլորովին աշխարհիկ: Ջնջուեցան նաեւ Շէրիի դատարանները եւ կրօնական դըպրոցները (մէտրէսէ) ենթարկուեցան Կըրթական նախարարութեան: Արեւմտեան (զուիցերական) քաղաքային օրէնքը ընդունուեցաւ: Վերջ տրուեցաւ կիներու ստորադասութեան: Արգիլուեցաւ բազմակնութիւնը: Իգական սեռը իրաւունք ստացաւ ընդունուելու բոլոր դպրոցներու եւ պաշտօններու մէջ:

Արգիլուեցաւ ֆէսը, որուն գործածութիւնը Թուրքիա ներմուծած էր սուլթան Մահմուտ Բ.: Պարտադիր դարձաւ եւրոպական գլխարկը: Ճիշդ է, որ գլխարկները փոխուեցան, սակայն Հանրապետութենէն յիսուն տարի վերջ գլուխները չեն փոխուած դեռ: Նոյն առթիւ կիներուն արգիլուեցաւ քօղով ծածկել իրենց դէմքն ու մարմինը:

Ջնջուեցան տէրվիշներու միաբանութիւնները եւ փակուեցան անոնց թէքքէները: Հոգեւորականներուն արգիլուեցաւ եկեղեցիներէն ու մզկիթներէն դուրս կրօնական զգեստ կրել: Միայն պատրիարքները զերծ մնացին այդ սահմանափակումէն: Եւրոպական օրացոյցը ընդունուած էր արդէն 1916ին: Մ. Քէմալ շաբաթական հանգիստի օրը իսլամական Ուրբաթի տեղ քրիստոնէական Կիրակիի փոխեց:

Իսլամականութենէ հեռացումն ու եւրոպականացումը կատարեալ դարձնելու նպատակով, 1928 Դոկտ. 1ին արաբերէնի փոխարէն պարտադիր դարձուց լատինական տառերը: Արաբերէն ու պարսկերէն բառերը եւ անոնց քերականական օրէնքները փոխեց: Կեդրոնական Ասիոյ հին Թուրք, Թաթար, օղուզ, չաղաթայ բառերը ներմուծեց լեզուին մէջ, զայն ձերբազատելու համար օսմաներէնի — երեք քառորդով արաբերէն ու պարսկերէն — տիրապետութենէն:

1932ին հրահանգեց, որ Քուրանը արաբերէնէ Թուրքերէնի Թարգմանուի եւ միւէզինները մինարէներէն արաբերէնի փոխարէն Թուրքերէնով աղօթքի հրաւիրեն հաւատացեալները:

1934ին պարտադիր դարձուց ընտանեկան մականունները: Օրինակն ալ ինք տուաւ՝ Աթաթիւրք մականունը կցելով իր անունին: Իսմէթ փաշան ալ Ինէօնիւ մականունն առաւ, ի յիշատակ Ինէօնիւ գիւղին մէջ Հելլէններուն դէմ տարած կրկնակ յաղթանակներուն:

Այսօր Աթաթիւրքի բազմազան բարենորոգումներէն ի՞նչ է մնացած:

Թուրքիա նոյն յետամնաց երկիրն է: Իսլամական կրօնքը աւելի քան երբեք մոլեռանդ է դարձուցած Թուրքերը, որոնք առնուազն յիսուն առ հարիւր տոկոսով գրել-կարդալ չեն գիտեր, հակառակ լատինական տառերուն: Հազարաւոր մզկիթներ կը շինուին ամէն տարի:

Անատոլուի մէջ կիները կը շարունակեն քօղով ծածկուիլ եւ շալվար հագնիլ: Մոլլաները, հոճաները, աւատապետ աղաները ու աշիրէթապետները իրենց ազդեցութեան տակ կը պահեն Թուրք գիւղացիները:

Աթաթիւրք շատ էր աճապարած: Իր ցեղակիցները պատրաստ չէին — այսօր ալ բոլորովին պատրաստ չեն — մարսելու իր աշխարհիկ, ժողովրդավարական, արդիական բարենորոգումները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ Կ'ԵՐԹԱՆ - ԿՈՒԳԱՆ

ԵԳԻՊՏԱՑԻԷՆ ԵՏՔ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՆ ՆԻՔՍԸՆԻ ՄՕՏ ԳՆԱՑ

—0—

Եգիպտոսի Արտաքին փոխ-նախարարէն ետք, այս անգամ Իսրայէլի վարչապետն է, Տիկին Կոլտա Մէյր, որ Ուաշինկթըն կ'երթայ տեսնուելու համար Նիքսընի հետ: Պարզ է որ Ամերիկա սկսաւ ճնշում բանեցնել Իսրայէլի վրայ, որ այլապէս տրամադիր չէր որեւէ զիջում ընելու:

Բուն ճակատին վրայ, մթնոլորտը սկըսաւ պայծառանալ երբ Գահիրէ ընդունեցաւ խորայէլացի գերիներուն ցանկը տալ: Կառավարութեան բանբերին համաձայն, Եգիպտոս իր ունեցած գերիները պիտի փոխարինէ Իսրայէլի հետ «երբ Իսրայէլացիք վերադարձած ըլլան Հոկտ. 22ի հրադադարի գիծին վրայ»:

Միւս կողմէ Զօր. Մոշէ Տայեան Խորհրդարանին առջեւ յայտարարած է թէ «Եգիպտոս մինչեւ երեք օր մեզի պիտի հաղորդէ գերի ինկած մեր զինուորներու ցանկը»:

Գահիրէ ժամանած է Խորհ. Արտաքին նախարարին կցորդը՝ Վասիլի Կուզնեցով եւ տեսակցած Սատաթի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐ, Մարսէյլի երեսփոխան – քաղաքապետը ամուսնացած է առջի օր, Ավինեոնի մէջ, դրամատուհի էտմոնտ Շառլ-Ռուի հետ: Ընկերվարական պարագլուխին երրորդ ամուսնութիւնն է: Տիկին Շառլ-Ռու 1966ին արժանացած է Կոնքուր գրական մրցանակին «Փալերմը՝ Մոռնալ» վէպին համար:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Նիւ-Եորք Թայմզ մեծ օրաթերթն է որ այս անգամ շատ ծանր ամբաստանութեան տակ կը դնէ Նիքսընը: Թերթը կ'ըսէ թէ ի վիճակի է հաստատելու որ Արչիպալտ Քոքս, «յատուկ դատախազը» պաշտօնազրկուելէ առաջ, ծանր վկայութիւն մը ձեռք ձգած էր Նիքսընի դէմ: Վկան էր՝ Արդարութեան նախարարը (1971ի), որ հարցաքննութիւններու ատեն, խոստովանած էր դատախազին թէ Նիքսընի հրահանգին վրայ է որ հրաժարած էր հետապնդելէ Իթթերնէշընըլ Թելըֆոն էնտ թելեկրաֆ ընկերութիւնը, որ բռնաբարած էր թրըսթներու դէմ գոյութիւն ունեցող օրէնսդրութիւնը: Այդ «փոքր ծառայութեանց» փոխարէն, վերոյիշեալ ընկերութիւնը 400 հազար տոլար տուած էր Հանրապետական կուսակցութեան, 1972ի իր համագումարին կազմակերպչական ծախքերուն համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախագահը եւ Անգլիոյ վարչապետը խօսակցութիւններ պիտի ունենան Նոյեմբեր 16ին եւ 17ին Լոնտոնի մէջ Եւրոպայի անտեսութեան եւ ապահովութեան, ինչպէս նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն շուրջ:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել կառքերու երթեւեկը Կիրակի օրերը: Այս որոշումը կապ ունի արաբ երկիրներու քարիւղի առաքումներու սահմանափակումին հետ: Հոլանտա տարին 130 միլիոն թոն քարիւղ կը ներածէ, որուն աւելի քան 94 միլիոն թոնը արաբ երկիրներէ: Լիբիա, Սաուտական Արաբիա, Քուէյթ, Ալժերիա, Պարսից ծոցի ամիրայութիւնները, Քաթար եւ Օման սահմանափակեցին քարիւղի առաքումները Հոլանտա, այս երկիրը նկատելով խրայէլասէր:

×

Ինձ թաղէք, երբ կարմիր վերջալոյսն է
մարում,
Երբ տխուր զգուանքով արեգակը մեռնող
Սարերի արծաթէ կատարներն է վառում,
Երբ մթնում կորչում են ծով ու հող···

Ինձ թաղէք, երբ տխուր մթնշաղն է
իջնում,
Երբ լռում են օրուայ աղմուկները
զուարթ,
Երբ շողերն են մեռնում, ծաղիկները
ննջում,
Երբ մթնում կորչում են լեռ ու արտ:

Իմ շիրմին դալկացող ծաղիկներ ցանեցէք,
Որ խաղաղ ու հանդարտ մահանան,
Ինձ անլաց թաղեցէք, ինձ անխօս
թաղեցէք.
Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն
անսահման···:

×

Իմ գերեզմանին դուք չմօտենաք,
Հարկաւոր չէ ինձ ոչ ծաղիկ, ոչ սուգ,
Յանկարծ կը զարթնի ջերմ լալու փափաք,
Սիրտըս չի գտնի ոչ մի արտասուք:

Իմ գերեզմանը թող լինի հեռում,
Ուր մահացել են շշուկ, երգ ու ձայն.
Թող շուրջըս փռուի անանց լռութիւն,
Թող ինձ չըյիշեն, թող ինձ մոռանան:

Իմ գերեզմանին դուք չմօտենաք,
Թողէք, որ հանգչի իմ սիրտը յոգնած,
Թողէք, որ լինեմ հեռաւոր, մենակ. —
Չըզգամ, որ կայ սէ՛ր, և ցընո՛րք և լա՛ց:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

—0—

Ինչպէս հաղորդած էինք ատենին, Վատիկան դրոշմաթուղթեր հրապարակ կը հանէ նուիրուած Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին:

Դրոշմաթուղթերը հրապարակ կ'ելլեն Նոյ. 27ին: Երեք տարբեր տեսակներ կան. 25, 90 եւ 180 լիրնոց: 25 լիր արժէք ունեցող դրոշմաթուղթը կը ներկայացնէ Ս. Հոփսիմէ եկեղեցին, վրան գրուած է «Ս. Ներսէս Շնորհալի 1102–1173» ու տակը՝ հայերէն եւ իտալերէն՝ Ս. Հոփսիմէ:

90 լիր արժէք ունեցող դրոշմաթուղթը Խաչքար մը կը ներկայացնէ, որու ներքեւ արձանագրուած է, հայերէն «Նշան Յաղթութեան»:

180 լիր արժէք ունեցող դրոշմաթուղթը կը ներկայացնէ Ներսէս Շնորհալին:

Դրոշմաթուղթերու չափերն են 30×40 միլիմեթր:

× Եթէ կան հետաքրքրուողներ որոնք կը փափաքին որոշ քանակութեամբ ունենալ Վատիկանի հրապարակած այս դրոշմաթուղթերէն, կրնան իրենց ապսպրանքը կատարել «Յառաջ»ի միջոցաւ, որ կը փոխանցէ, Նոյեմբեր 10էն առաջ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Ուրբաթ, Նոյ. 2ի թիւ), մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ Նոյեմբեր 3:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ԼԱ ՓՐՈՎԱՆՍ ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Դ.- ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

Օգտուելով Գոլպէռի հայանպաստ քաղաքականութենէն, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ազգային ժողովը եւ Յակոբ Դ. կաթողիկոսը կ'որոշեն Եւրոպա ուղարկել իրենց լաւագոյն կղերականներէն՝ Ոսկան վարդապետ Երեւանցին:

Ոսկան վարդապետի առաքելութիւնն էր հիմնել տպարաններ, որպէսզի կարելի ըլլար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ձեռագիրները մաքուրի հանել եւ ապա տարածել զանոնք Արեւելքի, Եւրոպայի ու Ասիոյ հայկական գաղութներու մէջ:

Ոսկան վարդապետ կ'երթայ նախ Հռոմ եւ կը մնայ 15 ամիս. ապա կը մեկնի Ամսթերտամ ուր 1664ին կը հաստատէ իր տպարանը: 1664էն 1669, կը հրատարակէ 16 գիրքեր: 1669ին է որ Ոսկան վարդապետ կ'անցնի Ֆրանսա, հայաշատ գաղութներու աւելի մօտ ըլլալու նպատակաւ: Շնորհիւ իր հաստատած յարաբերութիւններուն, դիւրաւ Լուդովիկոս ԺԴ. Թագաւորէն կը յաջողի ունկնդրութիւն մը ունենալ: Թագաւորին կը նուիրէ նոր տպած, Ամսթերտամի մէջ Աստուածաշունչ մը, եւ Թագաւորը դինքը կը լսէ մեծ բարեացակամութեամբ եւ իրաւունքը կը շնորհէ, յատուկ Թագաւորական առանձնաշնորհութեամբ Թուագրուած 1669 Օգոստ. 11 Սէն Ժերմէն-անԼէյ, արտօնութիւնը տպարան մը բանալու Մարսէյլ, Լիոն կամ այլ քաղաքի մը մէջ:

Սակայն երեք տարի ետք է որ, 1672ին, Ոսկան վարդապետ Երեւանցին վերջնապէս կը հաստատէ իր տպարանը Մարսէյլ, ու կը սկսի զայն բանեցնել: Իր հետ ունէր իբր օգնական Թադէոս քահանան, Սողոմոն Լեւոնեան սարկաւագը եւ գրաշար մը՝ Մատթէոս Յովհաննէսցի անունով:

Հայկական տպարանի հաստատումը յիշատակելի դէպք մը եղաւ ոչ միայն Հայերուն համար, այլ նաեւ, ֆրանսական Թագաւորութեան եւ Մարսէյլի համար, ուր Ոսկան վարդապետ մինչեւ այսօր ներկատուած է տպագրութեան նախակարապետներէն, ռահվիրաներէն:

Նաեւ հայկական տպարանի հաստատումը քաղաքական նշրագործութիւն մըն էր, որովհետեւ Գոլպէռ կը խորհէր որ այս ձեւով Մարսէյլ պիտի դառնար աւելի հրապուրիչ կայան հայ վաճառականներու համար:

Հռոմի պապական արքունիքը, քիչ թէ շատ կը սկսէր մտահոգուիլ այս հաստատումէն ու կը գրէր Մարսէյլի եպիսկոպոսին՝ Տը Ֆորպէն Ժանսոն, որ կը հըսկէր տպուած երկերու կաթողիկէ ուղղափառութեան: Ոսկան վարդապետ հարկադրուեցաւ խմբագրել հաւատոյ դաւանութիւն մը, լատիներէնով, «Վարդապետը կատարելապէս կը ճանչնար այս լեզուն», որով կը խոստանար ոչինչ տպել որ հակառակ ըլլայ հռովմէական եկեղեցւոյ վարդապետութեան:

Առաջին հերթին, Ոսկան վարդապետ ձեռնարկեց ժամագիրքի մը տպագրութեան որ լոյս պիտի տեսնէր 3.000 օրինակներով: Հագիւ աշխատանքի սկսած Թադէոս քահանան ամէն տեսակի դժուարութիւններ կը յարուցանէր արգելք հանդիսանալով տպագրութեան, ու կը սպառնար քանդել ձեռնարկը որուն համար Ոսկան Վրդ. սպառած էր այդքան ճիգ ու յաղթահարած էր այդքան արգելքներ, խոչընդոտներ եւ դաւեր:

Հաւանաբար, ասիկա պատճառ դարձաւ որ պատկառելի եկեղեցականը հիւանդանայ ու ապա մեռնի, իր առաջին այս գործը դեռ ըլլալով միայն մամուլի տակ: Ոսկան Վրդ. կը վախճանի 1674 Փետրուար 14ին, այն գոհունակութեամբ որ արդէն իսկ կատարած էր մասամբ առաքելութիւնը զոր 12 տարիներ առաջ Հայաստանեայց Եկեղեցին յանձնած էր իրեն:

Ոսկան Վրդ.ի մահուան արձանագիրը հետեւեալ բովանդակութեամբ կը գտնուի Լա Մաժոր ծուխի արձանագրքի մէջ.— «Ներկայ տարւոյս, 1674 Փետրուար 14ին, վախճանած է մեծամեծար Ոսկան տը Լեւոն, առաջնորդ Սուրբ Սարգիսի Արարատ, Պարսից Թագաւորութենէն, Հայ, բնակիչ սոյն քաղաքի երկու տարիներէ ի վեր, ուր կ'աշխատէր գանազան բարեպաշտ երկերու տպագրութեան, հայերէն լեզուով, ուղարկելու համար Պարսկաստան եւ Հայաստան, ըլլալով միշտ ազնիւ եւ կատարեալ ծառայ Աստուծոյ, ըլլալով բարեպաշտ եւ երկիւղած. Թաղուած հանդիսաւորապէս սոյն ամսոյն 15րդ օրը, մեծ շուքով, յարգանքով եւ վերացումով: Մարսէյլի արքեպիսկոպոսը, իր ծուխեբով, ներկայ եղած է յուղարկաւորութեան»:

Այս արձանագրութեան տակ ստորագրած են հայերէնով՝ Սողոմոն Լեւոնեան եւ ֆրանսերէնով՝ Մելքոն տը Նազար, հայ գաղութի ղեկավար, Էթիէն Թուշ եւ 3րդ մը անընթեռնլի:

Ոսկան Վրդ.ի մահէն ետք զանազան միջադէպեր կը վտանգեն տպարանի գոյութիւնն իսկ, միջադէպեր որոնք հետեւանքներն էին Թադէոս քահանայի նենգամիտ եւ կործանարար քայլերուն: Սակայն շնորհիւ Սողոմոն Լեւոնեանի անսակարկ նուիրումին եւ անխորտակ կամքին, Մարսէյլի հայկական տպարանը տեւեց ու բանեցաւ 12 տարիներ՝ 1672–1684, եւ մատենագիրները նշանակած են 12 երկեր տպուած Մարսէյլի հայկական տպարանը:

12 երկերու ցանկը, 1827ին՝ Սիրպիէդ անունով Փարիզի մէջ հայերէնի արքայական ուսուցիչի մը կողմէ տրուած է Մէթր Անրիսի, Էքս-ան-Փրովանսի մէջ փաստաբան, որ նաեւ հեղինակն է գըրքոյկի մը՝ «Տպագրութեան սկիզբները Փրովանսի մէջ»:

Ահաւասիկ ցանկը այդ 12 գործերուն.—

— Հայկական շարական, հրատարակուած Մարսէյլ Ոսկան Վրդ.ի խնամքներով եւ ծախքով. օժանդակած է Թադէոս քահանան:

— Դաւիթի Սաղմոսները եւ Մաշտոցը, 1673:

— Դաւիթի Սաղմոսները եւ Հայկական Տոմարի համառօտութիւն մը, եւ լրիւ ցանկը Հայոց բոլոր հայրապետներուն, 1673:

— Խօսք ընդ Աստուծոյ, Գործ Գրիգոր Նարեկացիի, 1674:

— Հայկական Տոմար մը, տախտակաձեւ, մանուար գլուխ մը յատկացուած յոյն փիլիսոփաներու առածներուն եւ Առձեռն առեւտրական թուաբանութիւն, 1675:

— Գիրք այբուբենից, եւ համառօտ քերականութիւն իտալերէն լեզուի, բացատրուած հայերէնով, 1675. օրինակ մը կը գտնուի Մարսէյլի քաղաքապետական Մատենադարանը:

— Առողջապահութեան նախապահեստներ, 1675:

— Համառօտ աշխարհագրութիւն մը Մովսէս Խորենացիի, 1676:

— Դաւիթի Սաղմոսները, 1677. 445 էջնոց գիրք մը որուն մէկ օրինակն եւս կը գտնուի Մարսէյլի քաղաքապետական Մատենադարանը:

— Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ծիսամատեան, 1678:

— Հոգեկան պարտէզը, կամ Աղօթագիրք տարւոյն իւրաքանչիւր օրուայ, 1683:

— Աշխարհագրութիւն, Մովսէս Խորենացիի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. – 4)

ԵՒ ԱՍՈՐ Կ'ԸՍԵՆ ԵՂԵՐ...

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ընթացիկ սովորութիւն է հայ մամուլի մէջ, հանդէսներու նկարագրականն ընել պարզ տեղեկատուութեան ձեւով: Կը բաւէ յիշել բանախօսներու անունները, ի հարկին մէկ-երկու հատուած դնել անոնց ճառերէն, անցնիլ գեղարուեստական բաժնին, հոս, անպայման քանի մը շողշողուն ածականներ քով քովի բերել (Մեսրոպեան բառարանը ո՞ղջ ըլլայ) ու վերջակէտը դնել եւ Շրջուն Թղթակից ստորագրել: Այս պարզագոյն Թղթակիցը ոչ ոքի հետ գէշ մարդ կ'ըլլայ եւ մասնակցող ու կազմակերպիչ, ինքնագոհ, կը պատրաստուին յաջորդ հանդէսին:

Կարելի չէ սակայն նման պարզ Թըղթակցութեան մը ձեւը տալ, հանդիսութեան մը, որ նախատեսուած էր շուրջ վեց ամիսէ ի վեր, կը կրէր «Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քառասնամեակի տօնակատարութիւն» յաւակնոտ տիտղոսը եւ որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ողբերգական կատակերգութիւն մը:

Կը բաւէր անշուշտ մամուլի մէջ լոյս տեսած յայտագիրը կարդալ, մեծ ակընկալութիւններ չունենալու համար: Բայց եւ այնպէս կարելի չէր երեւակայել այսքան անիմաստ հանդիսութիւն մը:

Սկսինք ծայրէն: Հանդէսը յայտարարուած էր Կիրակի, Հոկտեմբեր 28ին, ժամը 5էն 9 (տեղի ունեցաւ 6էն 10, բայց ասիկա շատ չնչին մանրամասնութիւն մըն է): Ուրեմն չորս ժամուան յայտագիր մը պատրաստուած էր, ամիսներէ ի վեր: Եւ ի՞նչ հրամցուց մեզի «Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւն»ը, այդ չորս ժամուան ընթացքին:

Նախ բեմ ելաւ, յանուն Միութեան վարչութեան, Պ. Ե. Ազատեան, որ ծանր բեռի մը տակ կքած, բսաւ թէ նոր կը հասկնայ թէ ի՛նչ հսկայ աշխատանք է եղեր Գրողներու Միութեան քարտուղար ըլլալը: Այսինքն Ֆրանսական Ակադեմիայի մշտնջենական քարտուղար ըլլալու պէս բան մը: Պ. Ազատեան արտայայտուելու որեւէ յարմարութիւն չունի: Ասիկա ամէն ոք գիտէ բայց իրմէ, լաւ է որ, այս առթիւ, ինք ալ գիտնայ: Բազմաթիւ շնորհակալութիւններ յայտնելէ ետք կարգ մը անձերու, աւելցուց թէ երկու շնորհաւորական հեռագիրներ ստացած են Հայաստանէն, լատիներէն... բայց բարեխտաբար մէկը բարի եղեր է թարգմանելու (?) եւ պիտի կարենայ կարդալ: Ըսել կ'ուզէր անշուշտ թէ հեռագիրները լատինատառ հայերէնով էին, ինչ որ անսովոր բան մը չէ եւ ոչ ալ որեւէ թարգմանութեան կը կարօտի: Կը բաւէ կարդալ գիտնալ, ինչ որ բացառիկ երեւոյթ

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

Իսկ եթէ Թուրք ոստիկանները իրեն ցոյց տուած են լուսանկարս, անդրադարձած պիտի ըլլար՝ իր գերագրական միամտութեան եւ ապիկարութեան: Ոչ միայն կեանքիս ապահովութեան, այլ փախուստիս ալ օգնած էր... Խեղճ Հեր Սաք...

Ա. Ս. ընկերս Թերթերը կը կարդար եւ ես ալ մանրամասնութիւններ կուտայի իրեն: Կեանքս մազի թելէ մը կախուած պիտի ըլլար, եթէ այդ օրն իսկ Պերլինէն մեկնած չըլլայի: Անխոհեմ Արամ, ի՛նչ հարկ անպայման ծանօթանալ Հեր Սաքին հետ եւ զայն խառնել գործին: Ինչ հարկ, չափ առնելու կամ փորձի օրը անպայման ատրճանակով երթալ դերձակին: Բայց մեր անթիւ նահատակներուն ոգին, Արամին հրեշտակն ու իմ Թալիմանս փրկած էին մեզ: Ա. Ս.ին հետ վազեցինք հիւանդանոց, Հրաչին տեղեկութիւններ տալու համար: Ապշահար մնացած էր եւ երբեմն կը նայէր:

1922 Յունիս 1ին Հրաչին հետ ճամբայ ելանք դէպի Պուլկարիա: Ան Ֆիլիպէ գընաց, իսկ ես քանի մը օր հանգիստ ընելու նպատակով գացի Վառնա, ուր հայկական հիւպատոսարանէն նոր անցագիր մը պիտի առնէի, նոր անուն մականունով մը ճամբորդելու համար: Որոշած էի անպատճառ Պոլիս վերադառնալ, երազներս իրականացնելու համար:

Իջայ Օթէլ Պալքան, ուր առանձին սենեակ չգտայ: Ամառ էր եւ Վառնա ոչ միայն Պուլկարներուն, այլ եւ Արեւելեան Եւրոպայի գրօսաշրջիկներուն նախասիրած օդափոխութեան վայրն էր, խաղաղ եւ անաղմուկ եւ գեղեցիկ ծովափով: Պանդոկները խճողուած էին: Հետեւաբար երկու անկողիննոց սենեակ մը ցոյց տուին ինծի. միւս անկողինը տրամադրուած էր Թուրք վաճառականի մը: Ի՛նչ հանդիպում, Թուրքի մը հետ սենեկակից: Մարդուն հետ քանի մը խօսք փոխանակեցինք եւ յայտնեցի թէ գաղթական եմ ու կուգամ Վիէննայէն. իսկ մարդը առեւտուր կ'ընէր Պուլկարիոյ հետ:

Ածիլուեցայ, լուացուեցայ եւ իջայ վար ու պանդոկի քովի «երգեցիկ սրճարան»ը մտայ, սեղան մը գրաւեցի, ճաշեցի եւ մէկ երկու գոնեաք պարպեցի, եւ հատ մը եւս ապսպրեցի: Նուագախումբ մը զուարթ եղանակներ կը նուագէր եւ երիտասարդ զոյգեր կ'երգէին ու կը պարէին: Ամէն ոք, գլուխը տաքցած, «քէյֆ» կ'ընէր ու ես ալ կը զուարճանայի եւ մասնակից էի բոլորին ուրախութեան, անհոգ ու զուարթ:

Վերջին գաւաթս պարպելու վրայ էի եւ կը պատրաստուէի ոտքի ելլել պանդոկ վերադառնալու համար, երբ քաղաքային տարազով մէկը մօտեցաւ ինծի, ինքզինք ներկայացուց իբրեւ գաղտնի ոստիկան եւ խնդրեց ինձմէ որ իրեն հետեւիմ մինչեւ պահականոց, թեթեւ հարցուփորձի մը համար:

Սթափեցայ. ապահովութեան մէջ կը նկատէի ինքզինքս, մինչդեռ վտանգը չէր հեռացած երեւի, խորհեցայ անմիջապէս: Նոր հասած էի Պուլկարիա, եւ որեւէ յանցանք չէի գործած, որպէսզի ոստիկանութեան հետ գործ մը ունենամ: Մարդուն երեսը նայեցայ. մօտենալու եղանակը անախորժ գտայ եւ կասկածելի. Թրքութիւն կը հոտէր. քաղաքավարական այդ ձեւերուն ծանօթ էի եւ այդ եղանակով բռնած ու ձերբակալած էին մեր մեծ ընկերներն ու մտաւորականները եւ անվերադարձ տարած էին զանոնք: Մինչ այդ, երեք-չորս հոգի եւս երեւան եկան ու զիս պաշարեցին: Ալ յատակ էր ինծի համար. եկած էին զիս առեւանգելու...

— Սպասեցէք, ըսի, գոնեաքը խմեմ, գրամը վճարեմ... կ'երթանք...

Եւ շուրջս աչք մը պտըտցուցի, հայ մարդ մը կամ համակրեստաւոր ոստիկան մը գտնելու յոյսով. ի զուր էր. անծանօթ վայր մը եւ անծանօթ երկիր մըեւ անծանօթ յաճախորդներ բոլորովին: Բարեբախտաբար զէնք ունէի. Հրաչը իր ատրճանակը ինծի տուած էր, անակնկալ պարագայի մը ինքնապաշտպանութեան միջոց մը ունենալու համար: Եւ անակընկալը հասած էր: Անձայն ոտքի ելայ կըռնակս բեմին տուի, շուրջս նայեցայ եւ յանկարծ մարդոց դառնալով գոչեցի.—

— Ո՞վ էք դուք և ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ... ձեր ինքնութեան Թուղթերը ցոյց տուէք:

— Մենք պուլկար ոստիկաններ ենք, ըսին միաբերան եւ փորձեցին զիս բռնել տանիլ դուրս:

Կացութիւնը կը ծանրանար. այդքան մեծ վտանգներէ ազատելէ վերջ այս անակնկալ փորձանքին հանդիպիլ մտքէս չէր անցած:

Եթէ տեղի տայի, կորսուեան օրս էր, զիս պիտի տանէին Պոլիս կամ Անատոլու եւ հետքս անգամ կորսուած պիտի ըլլար: Ո՞վ պիտի իմանար եւ ո՞վ որու:

(146 – Շար.)

մը պէտք չէ ըլլայ, կը խորհինք, Գրողներու Միութեան անդամի մը համար: ...ցեալ րեմ հրաւիրեց օրուան նախագահին՝ Տիկին Մարի Աթմաճեան եւ խօսողները՝ Զ. Որբունի եւ Ս. Քարեան:

Այս երրեակին կազմը, որ բոլորովին չէր համապատասխաներ ժամուլի մէջ լոյս տեսած անուններուն, առնուազն բաւականութեան մը կը կարօտէր, որ չտրուեցաւ: Նկատելի էր որ Որբունի անակնկալի եկած էր եւ «բեմ ելլեմ–չելլեմ»ի երկնտրանքը կ՚ապրէր: Ի վերջոյ ելաւ եւ գնաց բազմելու Տիկին Աթմաճեանի կողքին, որ իր կարգին անակնկալի եկաւ այդ անսպասելի դրացնութենէն: Կը մնար գուշակել հանդիսականներուն թէ Որբունի o փիէ լըվէ կը փոխարինէր Հրաչ Զարդարեանը, որ մէջտեղ չկար: Կը մնար ուրիշ հանելուկ մը եւս: Աւետիս Ալիքսանեանը եկած էր բայց բեմ չելաւ ու չխօսեցաւ: Այս մասին ալ ոչ մէկ բացատրութիւն տրուեցաւ: Մենք կրցանք իմէ ճշդել թէ սրտի դարմանումի անհրաժեշտ դեղերը տունը մնացած էին ու դեղատի մը գրպանը եւ անխոհեմութիւն կը նկատուէր իր խօսիլը: Պատճառը յարգելի էր եւ արդարանալի: Եւ եթէ Ալիքսանեան Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան տնօրէնութեան մը առեն պէտք է սրտի տագնապ ունենայ (խմբագիրները պէ՛տք է պատնէշին վրայ մեռնին), մենք կը մաղթենք որ այդ տագնապը պատահի, ամէնէն կանուխը, Գրողներու Միութեան 80ամեակին, որու տօնակատարութեան խոստումը տուաւ մեզի Տիկին Մարի Աթմաճեան:

Ուրեմն խօսք առաւ Տիկին Մարի Աթմաճեան եւ իր ճառին սկիզբէն իսկ պարզուեցաւ թէ ինչո՞ւ այդքան դժգոհ երեւոյթ մը առած էր երբ Որբունի բեմ հրաւիրուած էր: Տիկին Աթմաճեանի գրաւոր ճառը հաշուեյարդար մըն էր: Տիկինը վրդոված էր Որբունիի քննադատական յօդուածէն, լոյս տեսած Միութեան «Բացառիկ»ին (եւ ի՛նչ բացառիկ) մէջ եւ փայլուն տեղեկագրով մը ուզեց ներկայացնել Միութեան քառասնամեայ գործունէութիւնը, հաշիւը մաքրելով Որբունիին: Բայց Տիկնինին մաքէն չէր անցներ (ոչ ալ արդէն Որբունիին) որ Որբունին ալ պիտի խօսի:

Ու յանկարծ Պ. Ազատեան խօսքը տուաւ Որբունիին: Այս վերջինը յանկարծակիի եկաւ եւ միքրօն քշեց դէպի Պ. Քարեանը, փափաքելով որ նախ ան խօսի, ու շուրջ հինգ վայրկեան միքրօն գնաց–եկաւ սեղանին մէկ ծայրէն միւսը, ի վերջոյ, վերջնական կայք հաստատելով Որբունիին առջեւ: Ու խօսք առաւ Որբունի, ճշդելով անմիջապէս թէ՝ «Ես պատահմամբ հոս եկած եմ, եւ պատահմամբ ալ խօսք կ՚առնեմ»: Այս նախաբանէն ետք, ու հաւատարիմ իր յօդուածին ժխտական ոգիին, Որբունի քննադատեց Միութեան գործունէութիւնը, միջանկեալ պատասխանելով նաեւ Տիկին Աթմաճեանի բացայայտ ակնարկութեանց: Խօսեցաւ անկապ ու կիրքով: Եւ իր ելոյթը բնական պիտի ըլլար եթէ մեռասաներորդ ժամուն, չփորձէր, չես գիտեր ինչո՞ւ, արդարացում մը տալ իր քննադատութեան ու ըսել. «Քիչ մը բարկացած խօսեցայ, բացատրեմ թէ ինչո՛ւ: Ես 41 տարի է գրականութիւն կ՚ընեմ եւ վերջին գիրքս, որ վեց ամիս առաջ լոյս տեսաւ, միայն երկու հատ ծախեցի: Ան ալ երկու ընկերներ էին, որոնք վճարեցին իրենց նուէր ղրկած գիրքերս»: Եղա՞ւ ասիկա: Ուրեմն պէտք է մտածել թէ Որբունի եթէ իր գիրքերը ծախած ըլլար, պիտի չքննադատէր Գրողներու Միութեան գործունէութիւնը: Ի՞նչ առնչութիւն ունի մէկը միւսին հետ:

Կարգը եկած էր Պ. Ս. Քարեանի, որուն ճառերը մեծ առաւելութիւնն ունին որեւէ հանդէսի յարմարելու: Մասնաւոր ոչինչ ըսաւ Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան կամ Ֆրանսահայ գրականութեան, կամ Ֆրանսահայ գրողներու մասին: Փառաբանեց մաքին ուժը ի բաղդատութիւն զէնքի ուժին ու պանծացուց հայ մշակոյթը: Կարելի էր նոյն բաներն ըսել Թարգմանչաց տօնին, Մշակոյթի օրուան նուիրուած երեկոյթի մը, յոբելենական կամ գրական որեւէ հանդիսութեան:

Այս ամբողջը տեւեց հազիւ կէս ժամ ու դադար տրուեցաւ գեղարուեստական բաժնին անցնելէ առաջ:

Գեղարուեստական բաժնին մասին պիտի չխօսինք ըստ էութեան: Նուագարդ պարախումբը, Հ. Բ. Ը. Մ.ի երիտասարդաց ակումբի Հայաստանեան բնաշխարհի լուսարձակումները եւ Սայաթ–Նովա համոյթը նորութիւններ չեն: Ասոնց բոլորին աշխատանքը միայն գնահատանքի արժանի է:

Նորութիւնը այն էր սակայն թէ այս գեղարուեստական բաժինը ոչ մէկ կապ ունէր Հայ Գրողներու Միութեան մը հանդէսին հետ: Այս քլիշէ դարձած գեղարուեստական բաժինները կրնային որեւէ երգուպարի փառատօնի յարմարիլ:

Զմոռնանք որ այս վերոյիշեալ մասնակցողներէն զատ կար յայտագրէ դուրս աութսայտըր մը, յանձին հայրենի տաղանդաւոր (այս տարազը երբեք չմոռնալ երբ ենթական Հայաստանէն կուգայ, այլապէս կարելի է hակահայաստանեան նըկատուիլ) «ամուսնքող» մը՝ Փաւլոս Պողոյեան, որ երեք կտոր արտասանեց: Մէկը Նայիրի Զարեանէն նուիրուած «Փրակայի Խաղաղութեան Գոնկրէս»ին, եւ երկու կտոր Թումանեանէ (մէկը՝ Շունն ու կատուն):

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 10ի մօտ:

×

Ահաւասիկ իր ամբողջութեան մէջ Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան քառասնամեակի տօնակատարութիւնը: Այսինքն չորս ժամ տեւող յայտագրի մը ընթացքին, ոչ մէկ խօսք եղաւ Ֆրանսահայ գրականութեան մասին, մէկ հատիկ անուն չյիշուեցաւ Ֆրանսահայ գրագէտի մը (երեւի անոր համար, որ Ֆրանսահայ վաւերական ոչ մէկ գրագէտ, 1–2 բացառութիններ յարգելով, ուզած է մաս կազմել գրողներու այս միութեան) եւ կազմակերպողներէն ոչ մէկը խելք ըրած էր 1–2 արուեստագէտ հրաւիրել որ Ահարոնէ, Սարաֆեանէ, Թօփալեանէ, Ց. Կոնստանդեանէ կամ ուեւէ Ֆրանսահայ բանաստեղծէ քանի մը քերթուած արտասանէ: Եւ ըսել թէ կան մարդիկ որոնք ուրախութիւն յայտնեցին որ Ֆրանսա գրողներու միութիւն ունի, մինչ ուրիշ որեւէ գաղութ զրկուած է այս «բախտէն»: Երանի՛ այդ գաղութներուն, որոնք միութիւն չունին բայց գոնէ... գրող ունին:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

«Սասունի Քաջերը»

ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

———0———

«Գրադարան ամէնուն համար» հրատարակչականը Ռումանիա լոյս տեսնող ամէնէն ժողովրդական եւ ամէնէն շատ կարդացուած գրական հաւաքածոներէն մէկն է: Հիմնուած է 1895ին եւ այդ թըւականէն ի վեր, առանց ընդհատումի, կանոնաւոր կերպով կ՚աշխատի: 1961էն սկսեալ կը հրատարակուի հաւաքածոյի նոր շարք մը՝ ա՛լ աւելի մատչելի ժողովուրդին եւ աւելի չքեղ տպագրութեամբ: Այս հաւաքածոյին գիրքերը կազմով փոքր են, գրպանի գիրքեր եւ 80.000 միջին տպաքանակով, երբեմն նոյնիսկ հասնելով մինչեւ 100.000 օրինակի:

Այս շարքին 639րդ գիրքը կը ներկայացնէ հայ ազգին դիւցազներգութիւնը՝ «Սասունի քաջերը» խորագրով: Թարգմանութիւնը կատարած է Նիքոլայէ Թէյքը, որ քերթուածին կուռ, դիւցազնական լեզուն սահուն եւ արտայայտիչ ռումենըէնի վերածած է: Անքա Վասիլեսքու վառ գոյներով, հայկական հին մանրանկարչութեան ոճով նկար մը գծած է կողքին համար, ուր կը պատկերացուի զօտեմարտ մը: Նախաբանը գրած է Վիթթոր Քերնպախ. ներկայացուցած է դիւցազներգութեան պատմական վայրը եւ շրջապատը, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին ստեղծագործ տաղանդը: «Դաւիթ, գրած է ան, ազգային հերոս մըն է, կեդրոնական դէմքն է այս դիւցազներգութեան, որ ազգի նկարագիրը կ՚արտայայտէ, իր գոյութեան ամբողջ ընթացքին: Դաւիթ տիրական դէմք մըն է ամբողջ միջնադարեան դիւցազներգութեան մէջ եւ կրնանք զայն եղրայրը նկատել Ռոլանի, Սիկֆրիտի, Սիտի, առանց մոռնալու աշխարհագրական տեսակէտէ անոր աւելի մօտ եղբայրը՝ Թարիէլ, վագրի մորթով կով–կասցի այդ քաջը»:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԻՆԿ-ՓՈՆԿԻ ԵՐԿՍԵՌ ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ ԹԵՀՐԱՆԻ ԵՒ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

———0———

Հայաստանի փինկ – փոնկի արական եւ իգական խումբերը մրցումներ ունեցած են Թաւրիզի եւ Թեհրանի մէջ, Պարսկաստանի ախոյեան խումբերու դէմ: Թաւրիզի մէջ Հայաստանի աղջիկներու խումբը 0–3, իսկ տղոց խումբը՝ 0–5 կէտով պարտութեան մատնած են տեղւոյն հաւաքական խումբերը: Թեհրանի մէջ եւս յաղթանակներ ապահոված են 0–3 եւ 0–5 կէտերով:

Այս մրցումներուն առթիւ մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Հայաստանի փինկ-փոնկի խումբի ներկայացուցիչ Զօնիկ Շեկոյեանի հետ: Այս վերջինը յայտարարած է, թէ «Հայաստանի փինկ – փոնկի մեր խումբը ամէնէն ուժեղն է Խորհ. Միութեան մէջ իր արձանագրած արդիւնքներով: Երեք տարի շարունակ խըմբական դասաւորումով իգական խումբը երկրորդ տեղը գրաւեց, իսկ տղոց խումբը նուաճեց խորհրդային բաժակը»:

Զօնիկ Շեկոյեան ներկայացուցած է խումբի անդամները.— Էլմիրա Անտոնեան շահած է հինգ ոսկէ շքանշան: Պատանիներու դասին մէջ Խորհ. Միութեան ախոյեանն է, իսկ մեծերու շարքին մէջ կը գրաւէ երկրորդ տեղը: Այս տարուան աշխարհի առաջնութեան մրցումներուն մէջ ապահոված է 4րդ տեղը: Սուսաննա Զաքարեան քանի մը անգամ ախոյեան եղած է: Այժմ մարզիչ է: Գեղամ Վարդանեան եղած է Եւրոպայի պատանիներու ախոյեան: Քանի մը անգամ Խորհ. Միութեան ախոյեան դարձած է զոյգ խաղերու մէջ: Ցայսօր 67 շքանշան շահած է: Բագրատ Բունիաթեան, 16 տարեկան է, ցայսօր շահած է հինգ ոսկէ շքանշան Եւրոպայի պատանիներու մէջ: Խորհ. Միութեան ախոյեան է պատանիներու դասին մէջ: Ֆելիքս Փիլոսեան 1972ին գրաւած է 5րդ տեղը ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ: Էդիկ Զաքարեան դպրոցականներու մէջ ախոյեան է:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Իրականութեան մէջ, արուեստը կեանքի ոչ թէ հացը՝ այլ գինին է:

ՌԻԽԹԷՐ

×

Պատիւս ու կեանքս մէկ է: Ա՛ռ պատիւս ու կեանքս լմնցաւ:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (317)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԲ.

Երկու ոստիկաններն ալ քիչ մը կը մասնակցէին այդ խնճոյքին: Կերակուրները համեղ կը թուէին անոնց: Մտահոգ ու անհամբեր, Ամանտա տենդագին կը սպասէր այդ թատերախաղի վախճանին, որ վտանգելով սկսած՝ տառմով պիտի վերջանար ըստ երեւոյթին:

Ժամը երեքուկէսին, սուրճը սեղան բերուեցաւ: Սպասուհի Մարիան, ճղային դողով մը ցնցուած, Օվիտի ազդանշանին կը սպասէր: Ան ուղղուեցաւ դէպի այն փոքր սեղանը, ուր շարուած էին ոգելից ըմպելիներու շիշերը: Գրպանէն սրուակ մը հանելով՝ միւս շիշերուն ամէնէն առջեւը դրաւ: Օվիտ, որ քանի մը վայրկեանէ ի վեր Մարիանը կը դիտէր, այդ շարժումը նշմարելուն պէս, ոտքի ելաւ:

— Տիժոնցին աղուոր երգ մը պիտի երգէ հիմա, ըսաւ Թուրէնցին:

— Անշուշտ պիտի երգեմ, ընկերներ, քանի որ զիս հրաւիրելու պատիւ կ՚ընեն, պատասխանեց Օվիտ ծիծաղաշարժ ողջոյնով մը: Ուզածնիդ եւ ուզածնուդ չափ պիտի երգեմ: Բայց անկէ առաջ խօսք կ՚ուզեմ:

— Ձեզի խօսք կուտանք միաբերան, յարեց Լիոնցին: Բարբառեցէ՛ք:

— Ռանտէվու տէ Պուլանժէ գալէ առաջ, մայր Լիզոնը չէի ճանչնար, ընկերներ, ըսաւ Օվիտ Սոլիվօ: Բայց ձեր շնորհիւ սկսայ զայն սիրել ու յարգել: Շնորհքով ու ազնիւ կին մըն է ան: Բարերախտութիւնը ունիմ փոքր նուէր մը ընելու անոր, ու ինքզինքս հպարտ պիտի զգամ, եթէ երբեք ընդունի զայն:

Օվիտ տեղէն ելլելով՝ Ժանն Ֆորթիէի քով գնաց, ու անոր դարձած.

— Տիկին Բէրրէն, ըսաւ թշուառականը, փոքր գոհարատուփ մը տալով անոր, հաճեցէք ասիկա ընդունիլ ու մեծ հաճոյք մը պատճառել. ձեզ ողջագուրելու մեծ պատիւն ալ ըրէք ինծի:

Ժանն երկու այտերը երկարեց, ու Փօլ Հարմանի մեղսակիցը Ցուղայի երկու համբոյրներ դրոշմեց հոն: Խանդավառօրէն ծափահարեցին. յետոյ Ժանն Ֆորթիէ բացաւ մարոքէնէ սիրուն տուփը, ու հիացումի ճիչ մը արձակեց: Տուփը ձեռքէ ձեռք անցաւ, հիացման առարկայ դառնալով:

— Տիժոնցի, զաւակս, կը շնորհաւորեմ ձեզ: Դուք տիկիններուն հետ վարուելու եղանակը գիտէք, յարեց գինեպանուհին: Նուէրին ըսելիք չկայ. սիրուն նուէր է: Բայց պէտք է թրջել ասիկա...:

— Ամէն ինչ կանխատեսուած է: Զուտ Շարթրէօզ կը հրամցնեմ ձեզի, պատասխանեց Օվիտ:

Մարիան այդ խօսքը լսելուն պէս՝ կանաչ զմրուխտի գոյն երկու սրուակներով հոն փութացած էր:

— Նախ ձեր գաւաթը լեցնեմ, մայր Լիզոն, յարեց Մարիան:

Ժանն բաժակը երկարեց: Սպասուհին մինչեւ եզերքը լեցուց զայն: Յետոյ խօսքը Օվիտի ուղղելով ըսաւ.

— Հիմա ալ ձեր գաւաթը պիտի լեցնեմ, պարոն Տիժոնցի:

Զեռնածուի մը ճարպիկութեամբ Մարիան սրուակները փոխած էր, եւ երբ Օվիտ իր գաւաթը երկարեց, սպասուհին անոր մէջ լեցուց այն Շարթէրօզէն, որուն մէջ խառնուած էր քնատական ըմպելին:

— Ձեր կենացը, մայր Լիզոն, գոչեց անպղամը: Եթէ կ՚ուզէք, իրարու զարնենք գաւաթները:

— Սրտանց:

Երկու գաւաթները իրարու բախեցան: Յետոյ Օվիտ ու Ժանն մէկ անգամէն պարպեցին իրենց գաւաթները: Ամանտայի քունքերը քրտինքի կաթիլներով թրջուած էին, ու աչքերը Օվիտի վրայ յառած էր: Ան հետեւած էր վերոյիշեալ երեք անձերու բոլոր շարժումներուն: Օվիտ իր գաւաթը պարպած պահուն էգ վագրի մը նայուածքին վայրագ շողը փայլեցաւ Ամանտայի բիբերուն մէջ:

— Հիմա կորստեան մատնուեցար, աւազակ, մրմնջեց մանկամարդ աղջիկը:

— Բաւական փղձկեցանք, յարեց Լիոնցին: Զուարճանալու ատենը եկած է: Սկսինք երգել: Ամէն ոք պիտի երգէ իր գիտցածը...:

— Նախ Տիժոնցին երգելու է, ըսաւ Թուրէնցին:

Ցեղափոխական երգերու եղանակով՝ կոչնականները սկսան կրկնել, ոտքերնին գետին զարնելով:

— Տիժոնցին... Տիժոնցին...:

Օվիտ ոտքի ելաւ ու սկսաւ երգ մը կանչել: Երկրորդ տունին՝ ձայնը կորեց ու ձեռքը ճակտին տարաւ: Ցիշողութիւնը կորսնցուցած էր յանկարծ: Ամպ մը ծածկեց իր միտքը: Քնատական հեղուկը կը սկսէր իր ազդեցութիւնը գործել:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Կը խնդրուի մեզմէ ծանուցանել
ՅԱԿՈԲ ԱՂԱԱՂԱՆԵԱՆԻ
(ծնած Աֆիոն Գարահիսար)
յանկարծական մահը, որ պատահած է Հոկտ. 30ին, 60 տարեկանին։
35, Ռիւ տիւ Փրէ–Սէն–Ժերվէ Փարիզ 19րդ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Միսաք Տէրտէրեան եւ Առաքելեան ընտանիքը ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Նոյ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ողբացեալ ծնողաց եւ Թոքաթի Գրիգորիս գիւղի բոլոր նահատակներու հոգիներուն ի յիշատակ։

×

Այրի Տիկին Գուրգէն Կարապետեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
(մահացած Պարսկաստան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Նոյ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Գ. Կարապետեան 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի։

×

Տիկին Հռիփսիմէ Սուքիասեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Ոսկերիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Սուքիասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սուքիասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սուքիասեան, Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան, Տիկին Հեղինէ Կոստիկեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Նոյեմբեր 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ՅԱԿՈԲ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

×

Այրի Տիկին Հայկազ Մանուկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի Նոյ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՀԱՅԿԱԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս տխուր առթիւ Տիկին Հայկազ Մանուկեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի, Տէր եւ Տիկին Կայծակ Մանուկեան՝ 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին, Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Ասլանեան 50 Ֆր. Իսիի Նոր Սերունդին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սրբոց տօնին առթիւ, նորոգ հանգուցեալ Հրանդ եւ այրի Սրբուհի Պալեան – ներու յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եաընջեան 400 Ֆր. եւ Պ. Արմենակ Քէչիչեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Արշալոյս Ալեքսանեանի եւ իր ընտանիքին, իրենց հօր եւ մօր մահուան առթիւ եւ այս տխուր առթիւ Տիկ.ներ Մամուրեան, Աճէմեան, Տիւմէճեան, Մանթարեան, Թադէոսեան, Օր. Յովհաննէսեան, Թովմասեան, Փողարեան, Նորոյեան փոխան ծաղկեպսակի 90 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ռոզ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին իրենց աղջիկը 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մանիկեանէ 50 Ֆր., այրի Տիկին Զապէլ Թումիկեանէ 50 Ֆր. իր ամուսնոյն Անդրանիկ Թումիկեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 4, Կիրակի օր կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին հայ դպրոցի սրահը։ Ընթացիկ հարցեր եւ Պատգ. ժողովի ներկայացուցիչներու ընտրութիւն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ
Շաբաթ, Նոյ. 3, իրիկուան ժամը 8ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը
45, Ռիւ տը լա Տէֆանս
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 փրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասի կողմէ Օթէլ Քոսւա տ'Օռի շքեղ սրահին մէջ Շաբաթ Նոյեմբեր 3, ժամը 9էն սկսեալ, մասնակցութեամբ Ժագ Գոճա եւ Կռունկ նուագախումբերու։

Ճոխ պիւֆէ եւ ջերմ մթնոլորտ։

Տոմսերու համար դիմել Պ. Մաքսուտեանի վաճառատունը՝ 38, Ռիւ Պուֆիէ, Վալանս։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի հայերէնի դասաւանդութիւնը կը սկսի Հոկտ. 31ին ժամը 9ին եւ իրիկուան ժամը 20ին, 38 Ռիւ Փիւմիս տը Շալան, 2րդ յարկ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ
հաստատութեան

KOUTAN
GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES
9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

PHARMACIE SYLVESTRE
46, Rue de Trévise, Paris (9e)
recherche :
1) 1Pharmacien assistant
2) 1 1er Préparateur
3) 1 Manutentionnaire.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ
150, Rue Etienne-Dolet — 22ème étage
Շաբաթ, 3 Նոյ. երեկոյեան ժամը 21ին
ԼՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԱՐՔ
«Հայ Ազգային Պատմութեան հերոսական դրուագներու»
Ներկայացուած
ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊՃՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ
(Ուսումնապետ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է ՊԻՒՖԷ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
✻
1973 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire
✻
Գեղարուեստական Բաժին
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Պ. ՊՃՏԻԿԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.
Ցուցադրութիւն
Եգիպտահայ
անուանի երգիծանկարիչ
ԱԼԵՔՍԱՆՏՐ ՍԱՐՈՒԽԱՆԻ
կարգ մը երգիծանկարներու
ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
42, Ave. Foch — Paris (16e)
Նոյեմբեր 2, 3, 4 ժամը 10էն 12
եւ 16էն 18
Ցուցադրութեան բացում եւ ընդունելութիւն՝ Ուրբաթ 2 Նոյեմբեր, ժամը 16էն 18

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

A VENDRE

1 METIER COTON : 4 têtes
jauge 12 g. g. Marque : Bordier

1 PRESSE Bonneterie, Marque Hoffman

4 REMAILLEUSES : jauge 8, Marque Vitos

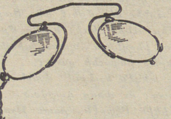
2 REMOLDI :

MATÉRIEL EN BON ÉTAT

Téléphoner : 642.20.60

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN
Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau
Tél. : 43-56-23
26000 VALENCE

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
3
SAMEDI
3 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.853

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.853

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ

«ՄԻԼԼԻ» ՇԱՐԺՄԱՆ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

———0———

Թուրքիոյ եւ իր զինակիցներուն պարտութիւնը 1918ի աշնան՝ մահացու հարուած էր տուած օսմանեան կայսրութեան, որուն ղեկավարները դարձաւ Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութիւնը։

Այս վերջինը պատերազմի ամբողջ տեւողութեան Թուրք ժողովուրդը օրօրած էր «վերջնական յաղթանակ»ի յոյսերով, միաժամանակ դրդելով անոր կրօնական մոլեռանդութիւնն ու ազգայնական զգացումները։

Երբ 1918 Հոկտ. 30ին Թուրքիոյ Նոր Մեծ-եպարքոս Իզզէթ փաշա ստորագրեց Մուտրոսի Զինադադարը, յօդս ցնդեցան բոլոր երազները։

Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաները մեծամոլութենէ տարուած՝ կը յուսային Անգլիոյ ձեռք ոտքի հանել Եգիպտոսի իսլամները՝ Խորհուրդ միհատին։ Ճէմալ փաշա 1915 Փետր. 2-3ին ի զուր փորձեց Սինայի անապատը կտրելով անցնիլ Սուէզի Ջրանցքի արեւմտեան ափը։ Զարաչար պարտուեցաւ։ Ցանուն համիսլամական գաղափարականին, պատերազմի սկիզբներէն իսկ ծրագրեր էին Եգիպտոսը գրաւել։ 1918էն վրայ տուին ամբողջ արաբ – իսլամական աշխարհը, — Սուրիա, Միջագետք, Լիբանան, Պաղեստին, Հիճազ, Եմէն, Ասիր, մինչեւ Պարսից ծոց։

Վերջնապէս սնանկացաւ իսլամականութեան քաղաքականութիւնը։

Համթուրքական – թուրանական շարժման ալ խիստ ծանր հարուած մը ստացաւ պատերազմի առաջին ամիսներուն 1914 Դեկտեմբերին — երբ Էնվէր փաշայի բանակները, ըստ Թրքական աղբիւրներու, 70.000 զոհեր տուին Սարըղամիշի մէջ, — Թուրանի ճամբուն վրայ։ Կեանք, որ այնքան ալ դիւրաւ մարսուելիք պատառ չէր Թուրան ըսուածը։

Իսլամականութեան եւ թուրանականութեան կրած ծանր հարուածներէն ետք, երրորդ շարժման՝ արդիականացման, արեւմտականացման հոսանքն ալ տեսաւ, որ երբ Թուրքերը չկրցան եւրոպական քաղաքակրթութեան ստորին հասնիլ, արեւմուտքը իրենց ոտքը եկաւ Մուտրոսի Զինադադարով։ Անգլիական, Ֆրանսական, իտալական, ամերիկեան եւ հելլենական մարտանաւեր Մարմարա եւ Վոսփոր մտնելով խարսխեցին Օսմ. կայսրութեան մայրաքաղաքին դէմ յանդիման, իրենց մահասփիւռ թնդանօթներու սպառնալիքին տակ պահելով զայն։

Անդամահատուած օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին Թուրքերը։ Եւրոպական Թուրքիոյ (Թրակիա) փոքրիկ շերտը եւ Անատոլուն զուտ Թրքական հայրենիքի մը վերածելու ձգտումները ծայր առին, յանգելով «միլլի» շարժման։

Թունդ ազգայնական հոսանքի բանբերն եղած, պատերազմէն առաջ, Կէօք Քալփ (Երիտասարդ գրիչներ) պարբերականը, որուն յաջորդած էր Թուրանականութեան տեսաբան Զիա Կէօքալփի Եենի Մէճմուաճ (Նոր պարբերաթերթ)։ Եու-սուֆ Աքչուրայի Թիւրք Եուրտուն իր կարգին կը տարածէր Թուրանական գաղափարականը։

Զինադադարի շրջանին ազգայնական հոսանքին արտայայտիչներն եղան այդ շրջանի Նէճմէտտին Սատըք, Ֆալիհ Րըֆքը, Եաքուպ Քատրի, Ճէլալ Սահիր, Եուսուֆ Զիյա, Օրհան Սէյֆի, Ֆարուք Նաֆիզ, Նազըմ Հիքմէթ, Եահիա Քէմալ եւ Մուսթաֆա Շէքիպ։

Տէրկեահ պարբերականը դարձաւ նոր գաղափարականի բանբերը, որ գերազանցօրէն խորհրդապաշտական հանգամանք կը ներկայացնէր, արեւմուտքի փիլիսոփայական նոր վարդապետութիւնները կապկելու ձգտում։

Զինադադարին Պոլսոյ մէջ իշխանութեան գլուխ եկած Իթիլաֆականները պահպանողական, իսլամականութեան, օսմանցիականութեան համակիր տարրեր էր կը բաղկանային։ Անոնք կը պայքարէին ազգայնամոլական շարժումին դէմ, որ ծայր պիտի տար Անատոլուի մէջ եւ շուտով պիտի ծաւալէր։ Պոլսոյ կառավարութեան բանբերն էր Ալի Քէմալ, զոր ազգայնամոլ Թուրք թերթերը հեգնանքով «Արթին Քէմալ» կը կոչէին եւ որ «միլլի» շարժման յաղթանակէն վերջ Իզմիթի մէջ կախաղան հանուեցաւ իբրեւ հայրենադաւ։

«Միլլի» շարժումի եւ ազատագրական պայքարի տարիներուն «ազգայնական» եւ «կրօնական» գաղափարականները զուգընթաց էին։ Թուրք – իսլամը անբաժանելի կերպով միացած էակ էր։ Խալիտէ Էտիպ Հանըմ 1919ին, Իզմիրի գրաւման առթիւ, Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած հրապարակային հաւաքոյթին ատեն իր ճառը կը սկսէր «Միւսլիմաննե՛ր, Թուրքե՛ր» ուղերձով։ Այդ առթիւ հրատարակուած Թռուցիկներն ալ ուղղուած էին «Միւսլիման – ներ»ուն։ Քէմալականները առաւելագոյն չափով շահագործեցին ազէտ Թուրքերուն կրօնական մոլեռանդութիւնը։

Յաղթանակէն վերջ Մուսթաֆա Քէմալ յանդուգն ծրագիրներ յղացաւ եւ գործադրեց։ Իր քաղաքականութեան հիմնական սկզբունք դարձուց ազգայնականութիւնն ու արեւմտականացումը։

Մեծ Եղեռնը Թուրքիան պարպած էր Հայերէ, մէկուկէս միլիոն զոհեր խլելով։ Լօզանի 1923 Յուլիս 24ի դաշնագիրը բնակչութեանց փոխանակութեան սկզբունքով Անատոլուի Յոյներն ալ հեռացուցած էր երկրէն։ Քիւրտերը իբրեւ խլամ՝ «լեռնական Թուրքեր» նկատուեցան։ Ալպանացի, չէրքէզ, լազ խլամներն ալ մաս կազմեցին Թրքական ընտանիքին։ Զանցառելի քանակ մնացին ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները։

Զուտ Թուրքերէ բաղկացած Թուրքիան դարձաւ ազատ դաշտ Մուսթաֆա Քէմալի Թունդ ազգայնական եւ յանդուգն արեւմտականացման քաղաքականութեան համար։

Մեռաւ օսմանեան կայսրութիւնը իր սուլթան – խալիֆայով եւ կէս արեւել – եան, կէս կեղծ եւրոպականացման քաղաքականութեամբ։

Ծնաւ Հանրապետութիւնը, որուն յիսնամեակն էր Հոկտեմբեր 29ին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՆՓԻՏՈՒ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

———0———

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՏԱՔ ՉԷ

Նախարարաց հերթական խորհուրդին է որ Նախագահ Փոնփիտու բերաւ իր առաջարկը։ Շեշտելէ ետք թէ այլեւս անհրաժեշտ չէ վերյիշեցնել Ֆրանսայի դիրքը Միջին Արեւելքի պատերազմին առթիւ, յայտնեց թէ վերջին դէպքերու լոյսին տակ հարկ է հաստատել թէ խաղաղութեան վերահաստատման կամ բանակցութիւններ վերսկսելու գործերը կատարուեցան առանց Եւրոպայի մասնակցութեան։ Նախագահին համար գործելու այս ձեւը վտանգաւոր է, փորձառութիւնը ցոյց տուած ըլլալով որ երկու մեծերու գլուխ գլխի գործունէութիւնը կրնայ նաեւ տանիլ ընդհանուր բախումի մը։ Այս պատճառներով է որ Նախագահ Փոնփիտու եւրոպական վեհաժողով մը կ'ուզէ մինչեւ տարեգլուխ։ Տնտեսական եւ դրամական մարզին մէջ ալ, Ֆրանսա կ'ուզէ որ Եւրոպական 9 նախարարներու հանդիպում մը ըլլայ եւ այդ ժողովը առաջարկներ բերէ ինը կառավարութիւններուն այն միջոցներուն մասին, որոնք կրնան ապահովել իրենց դրամներուն կայունութիւնը։

Ֆրանսայի եւրոպական ընկերները մասամբ միայն նպաստաւոր են այս առաջարկին, որ առաջին առթիւ անակնկալ մը եղաւ իրենց համար։

ՊՈՆ կը խորհի թէ օգտակար հակազդեցութիւն մըն է ամերիկեան անհոգութեան։ Կառավարութեան բանբերը՝ Ֆոն Վեհմար յայտարարած է թէ ֆրանսական առաջարկը կը համապատասխանէ Դաշնակցային կառավարութեան տեսակէտներուն։

ԼՈՆՏՈՆ համաձայն է բայց որոշ վերապահութիւն կը պահէ։ Զարմանքը կուգայ հոնկէ որ Անգլիոյ նախարարապետը նոր է որ առաջարկած էր Իններու նման հանդիպումներ, կանոնաւորապէս։

ՀՌՈՄ կողմնակից է այն ամէն ինչին, որ կրնայ նպաստել քաղաքական միութեան մը։

ՊՐԻՒՍԷԼ շատ լաւ չի հասկնար թէ ի՞նչ դրդապատճառներէ կուգայ այս առաջարկը, որու հեռանկարներն ալ յստակ չեն։

Ամերիկա քաղաքավար անտարբերութիւն մը կը պահէ։

×

Ֆրանսա տակաւին քարիւղի տագնապ չունի, բայց եւ այնպէս կացութիւնը լուրջ նկատուած է եւ որոշ խնայողութեան կոչեր կ'ըլլան գլխաւորաբար շէնքերու ջերմութեան համար։

Մեծ տագնապը կ'ապրի Հոլանտա, որու այլեւս կաթիլ մը քարիւղ չի ղրկուիր եւ կը կարծուի որ եւրոպական կարգ մը երկիրներ, ի շարս որոնց Ֆրանսա, պէտք է օգնեն Հոլանտայի։ Ֆրանսա մանաւանդ չի կրնար անտարբեր մնալ քանի իր բնական կազին կէսը Հոլանտայէն կ'առնէ։

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

———0———

Տիկին Կոլտա Մէյր 80 վայրկեան տեսակցած է նախագահ Նիքսընի հետ, որմէ ետք յայտարարած է թէ Իսրայէլ համաձայն է սահմանային կարգ մը սրբագրութիւններու բայց չի վերադարձներ Երուսաղէմը, ոչ ալ կ'ընդունի հաշտութիւն մը, ի վնաս Իսրայէլի։

Վարչապետը ըսած է նաեւ թէ ամերիկեան ճնշումի տակ չէ, բայց ոչ մէկ բան կ'ընէ խանգարելու համար ուղղակի բանակցութեան որեւէ հաւանականութիւն։ Իսրայէլացիք կը մեղադրեն Եգիպտացիները որ չեն յարգեր բերանացի համաձայնութեան (Բրեժնեւ – Քիսինկէր, Մոսկուայի մէջ) այն կէտը ըստ որուն գերիներու փոխանակումը պէտք է կատարուէր հրադադարի գործադրութենէն 72 ժամ ետքը։

Եգիպտացիք ալ կը մեղադրենք Իսրայէլացիները որ ամբողջացուցած են իրենց պաշարումը Հոկտ. 22ի հրադադարէն ետք, ի մէջ այլոց գրաւելով Սուէզ քաղաքը։ Ուրեմն, կ'ըսէ Գահիրէ, Իսրայէլեան ուժերը պէտք է վերադառնան հոն, ուր էին Հոկտ. 22էն առաջ, որպէսզի գերիներու փոխանակութիւնը կատարուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸՊԼԻՆԻ կեդրոնը, Մաունթճօյ բանտին բակին մէջ կատարուեցաւ առջի օր հիացման արժանի փախուստի գործողութիւն մը, Իռաի կողմէ։ Բանտարկեալներու պըտոյտին ատենն է որ Թռան մը իջած է բակը, որ պահակները շատ բնականօրէն կարծած են որ պաշտօնական բան մըն է։ Իռաի 3 բանտարկեալներ, որոնց մէջ իրլանտական ահաբեկչութեան գլխաւոր պետը՝ Սիմըս Թումի առօք-փառօք Թռան մտած են եւ մեկնած։ Անգլիացիները այլեւս համոզուած են որ Ճէյմս Պոնտը Անգլիացի չէ այլ՝ Իրլանտացի։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ծերակուտական Ու. Սաքսպը Արդարութեան նախարար նշանակեց Ռիչըրտսընի տեղ, որ, ինչպէս հաղորդած էինք, իր հրաժարականը ներկայացուցած էր, երբ նախագահը պաշտօնէ հեռացուց «յատուկ դատախազ»ը՝ Քոքս. այս վերջինը կը պահանջէր Սպիտակ Տան այն ինը ձայներիզները, որոնք Ուաթըրկէյթի գայթակղութեան կարգ մը ծալքերը կրնային երեւան հանել։ Յիշեցնենք, որ յետագային, Նիքսըն յետ քայլ ընելով ընդունեցաւ զանոնք յանձնել դատախազին։ Արդ առջի օր այս խնդրին մէջ ալ նոր գայթակղութիւն մը երեւան ելաւ, երբ նախագահին իրաւաբանական խորհրդատուն դատախազին յանձնեց ինը ձայներիզներէն եօթը միայն, միւս երկուքը «գոյութիւն» չունին, յայտարարած է խորհրդատուն։ Այդ «գոյութիւն» չունեցող երկու ձայներիզներուն արձանագրութիւններն են, որ ըստ ամբաստանողներու, կրնան ցոյց տալ Նիքսընի մեղսակցութիւնը Ուաթըրկէյթի գայթակղութիւնը «ծածկելու» յանցանքին մէջ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ 4.200 Հրեաներ գաղթած են Իսրայէլ Հոկտեմբերին, հակառակ Մերձ. Արեւելքի պատերազմին եւ արաբ երկիրներու պահանջին, որ Մոսկուա թոյլ չտայ խորհրդային Հրեաներու գաղթը Իսրայէլ։ Մոսկուա այս տարուան ընթացքին 28.000 Հրեաներու Իսրայէլ վերադարձը արտօնած է։

ՔԵՆԻԱ եւս խզեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ։

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ չորս օրուան «կամուրջ»ը ինչպէս միշտ կառքի արկածներու պատճառ եղած է։ Մեկնումին ատեն իսկ հաշուեկշիռը մեծ է մանաւանդ մշուշին պատճառով։ Վախ կայ որ վերադարձն ալ ծանր հաշուեկշիռ մը տայ։

ՊԷՅՐՈՒԹ, Միացեալ Ազգերու երրորդ կեդրոնը պիտի ըլլայ, Նիւ Եորքէն եւ Ժընեւէն ետք։ Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ պիտի կառուցուի ՄԱԿի սպասարկութեանց կեդրոն մը, օժանդակութեամբ լիբանանեան կառավարութեան որ, առանց տոկոսի, երեք միլիոն լիբանանեան ոսկի (մէկ միլիոն 200 հազար տոլար) պիտի հայթայթէ, ինչ որ անհրաժեշտ գումարին կէսն է։

«ԼԸ ՄՈՆՏ»Ի մէջ, Զորեքշաբթի իրիկուն (Նոյ. մէկի թիւ) երկու յօդուածներ լոյս տեսած են, թերթին գրական բաժնին մէջ, մէկը՝ նուիրուած բանաստեղծութեան ժողովածուին, միւսն ալ Մանտելըթամի հայաստանեան ճամբորդութեան ֆրանս. թարգմանութեան, որ նոր լոյս տեսաւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ-ԼԱ ՓՐՈՎԱՆՍ ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Ե.– ԺԸ. ԵՒ ԺԹ. ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երբ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարերու համառօտ պատմականը կը փորձենք կատարել, առաջին առթիւ մեր մտքին մէջ կուգայ պատակարդ դէմքի մը անունը, որուն համբաւը արձագանգ գտած ու անունը այս դարաշրջանի պատմութեան անցած է՝ Ժան Ալթէն. այս պատճառաւ ալ վերոյիշեալ դարաշրջանը կը սկսինք իրմով։

1. ԺԱՆ ԱԼԹԷՆ.— 1739ին կամ 1740ին Մարսէյլ կը ժամանէ Յովհաննէս անունով Հայ մը որ կարեւոր դեր պիտի խաղար հարաւային Ֆրանսայի մէջ եւ անունը պիտի անցնէր պատմութեան։ Յովհաննէս կամ Ժան որ ապա պիտի կոչուէր նաեւ Ալթէն, իր հօր յիշատակին, ճանչցուած է իբր տորոն ներածողը Ֆրանսա։ Իր անունը տուած է Վօքլիւզ նահանգի գիւղերէն մէկուն Ալթէն լէ Փալիւ։

Ժան Ալթէնի կեանքն ու գործունէութիւնը տեղի տուած են շատ մը առասպելական պատմուածքներու։ Իր կենսագրութիւնը գրուած է բազմաթիւ անգամներ։ Կարդալէ ետք իր «կենսագրականները», կը նկատենք որ անոնք արատաւորուած են մեծ սխալներով, որովհետեւ քաղուած աղբիւրները կուգան այն ինը էջնոց աղերսագրէն զոր իր երէց աղջիկը՝ Մարգրիտ, ուղղած էր նահանգապետական իշխանութեանց։

Արդարեւ, 1790ին, իր հօր մահէն բաւական ետք, իր աղջիկը օգնութիւն խընդրած էր, եւ յաջողութեամբ պսակելու համար իր խնդրանքը, յօրինած էր, իր հանգուցեալ հօր կեանքի յուզիչ պատմութիւնը որ իրականին մէջ հազիւ կը ճանչնար։

Բայց աւելի լուրջ կարծուած եւ այժմ ընդունուած աղբիւրներէ կը քաղենք իր կենսագրականի մասին հետեւեալը.— «Յովհաննէս, Ալթէնի զաւակ, հպատակ Նորին Վսեմութիւն Պարսից մեծ թագաւորին, ծնած է 1712ին հայկական Շահուկ քաղաքը, Նախիջեւանի հիւսիսը. իր հայրը, հաւանաբար նահանգապետ կամ կառավարիչ, աքսորուած է 1731ին Կեսարիա երբ հայկական կարգ մը նահանգներ կ՚անցնէին օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ։

Ժան Ալթէն, 12 տարիներ գերութեան մէջ կը մնայ Կեսարիա ուր մանաւորապէս կը գրաղի բամպակի մշակումով։ Ապա, Կեսարիայէն կ՚երթայ Իզմիր եւ ֆրանսական հիւպատոսի միջամտութեամբ կը փախչի Ֆրանսա։

Ալթէն Մարսէյլ կը ժամանէ աւելի հարուստ իր գաղափարներով քան դրամով։ Ապրուստը ապահովելու համար կ՚ընէ ամէն տեսակի արհեստներ։ 1841 Դեկտ. 15ին կ՚ամուսնանայ Մարի տ՚Ուլէսի հետ, իրմէ 11 տարի մեծ. ամուսնութեան արձանագրութիւնը գտնուած է Սէն Մարթէնի ծուխը, ու դեռ կը մնայ հոն։

Կը պատմուի թէ իր կինը մեծ օժիտ բերած է։ Այս միութենէն Ալթէն ունեցած է աղջիկ մը՝ Մարգրիտ։ Օգտուելով այդ հարստութենէն եւ իր ձեռք բերած փորձառութենէն Կեսարիոյ մէջ, Ալթէն գաղափարը կ՚ունենայ Ֆրանսա ներածել բամպակի մշակումը։ Կը ձգէ Մարսէյլը ուր յաջողութիւն չէր գտած եւ կը սկսի ճամբորդել. կ՚երթայ մինչեւ Փարիզ եւ կ՚ըսուի թէ թագաւորը զինքը ընդունած եւ պարգեւած է նոյնիսկ շքանշան մը եւ յատուկ թոշակ։ Այս վերջին թարգմանութիւնը անհաւանական կը թուի եւ հաստատուած է ոչ մէկ վկայաթուղթով. իրականութեան մէջ դիմած է Ելմտական նախարարութեան մէկ պաշտօնեային իր կատարելիք գործերը դիւրացնելու համար։ Փարիզէն վերադարձին՝ կը հաստատուի Քաստրը քաղաքը։ Ալթէն կ՚ընտրէ այս քաղաքը որովհետեւ իր կինը Լանկըտոքի ՝շրջանէն ըլլալով, աւելի դիւրութեամբ կարելի պիտի ըլլար յարաբերութիւններ ստեղծել եւ ապահովութիւններ ստանալ։

Ալթէն, Քաստրի մէջ բամպակի տընկագործութեան փորձեր կը կատարէ բայց լաւ հունտեր չգտնելով կը ձախողի։ Ապա 1750ին, յուշագիր մը կ՚ուղղէ Մոնփելիէի Գիտութեանց արքայական ընկերութեան, հետեւեալ վերնագրով՝ Բամպակի տնկագործութեան ծրագիր, Ժան Ալթէնի կողմէ, Հայ, եւ կը ստորագրէ գայն հայերէն։ Այս յուշագրով, որուն վաւերականութիւնը անվիճելի է, Ալթէն կ՚ուզէր յայտարարել հասարակութեան թէ՝ առաջին անձն էր որ կը ձեռնարկէր Լանկըտոքի մէջ, բամպակի մշակութեան, որպէսզի ապագային առանձնաշնորհութիւնը չկորսնցնէր։

Պէտք է ըսել որ, հակառակ պաշտօնական եւ պետական նիւթական օժանդակութեանց եւ քաջալերանքներուն, հակառակ իր ձեռներէցութեան, ստեղծագործ ոգիին, իր բնական ձիրքերուն եւ ուշիմութեան, եւ իր յարատեւ կամքին Ալթէն չյաջողեցաւ այս մարզին մէջ։ Հաւանաբար այդ շրջանի կլիման աննպաստ էր բամպակի մշակումին։

Սակայն, Ալթէն բնաւ չյուսահատեցաւ. յիշեց որ մշակած էր նաեւ տորոնը (կարմիր) Անատոլուի դաշտագետիններըը եւ ուզեց փորձել այս տունկի մշակումը Ֆրանսա։ Վերադարձաւ Մարսէյլ, բերել տուաւ Արեւելքէն անհրաժեշտ հունտերը եւ առաջին փորձերը կատարեց Սէն Շամոն։ Սակայն այս շրջանը աննպաստ էր նման մշակումի մը եւ 1756ին վերադարձաւ Քոնթա-Վընէսէնի բարեբեր մարգագետինները։ Շնորհիւ Քոմայի մարքիզին, որ տրամադրեց իր հողերը, նոր փորձեր կատարեց որոնք արդիւնաբեր եղան։ Ալթէն շարունակեց իր աշխատանքը մանաւանդ Իլ-սիւր-Սորկ եւ Մոնթէօի շրջանները, մանաւորապէս Լէ Փալիւ գիւղին շրջակայքը որ պիտի կոչուէր ապա Ալթէն Լէ Փալիւ։

Տորոնը, կարմիր փոքր ծաղիկ մըն է որմէ կը հանուի կարմիր գունանիւթ։ Այդ կարմիր գունանիւթը մինչեւ 1914, գործածուեցաւ ֆրանսական բանակի զինուորական տաբատներու համար. սակայն Շառլրուայի ճակատամարտէն ետք, ուր ֆրանսացի խեղճ զինուորները իրենց կարմիր տաբատներով աքանչելի նշանակէտներ եղան Գերմանացիներուն, կարմիր տաբատը փոխարինեց կապոյտը։ Այսպէսով վերջ գտաւ ճարտարարուեստ մը որ Վօքլիւզ նահանգի եւ մանաւորապէս Ալթէն Լէ Փալիւ գիւղին հարստութիւնը հիւսած էր։

Հարստութեան եւ իր յարատեւ ու յանդուգն ձեռնարկներու յաջողութեան նախօրեակին էր երբ մահացաւ 62 տարեկանին, 1774ին, Քօմոնի մէջ։

Սակայն այս Հայուն ջանքերը ապարդիւն չանցան, Վօքլիւզի եւ հարաւի կալուածատէրերուն համար, տորոնի մըշակումը արտակարգ բարգաւաճում պիտի ստանար յիսուն տարիներ ետք։

Վօքլիւզի բնակիչները յաւերժացնելու համար այս եզակի Հայուն յիշատակը, որ անձկութեան շրջանի մը բարգաւաճման սերմը սփռած էր ամբողջ երկրին մէջ, հրապարակային հանգանակութեամբ մը, Տոմսի ժայռին վրայ, Ավինեոնի մէջ բարձրացուցած են իր արձանը (3,5 մեթր բարձրութեամբ, պղինձէ, 2 թոն)։ Արձանը մնաց որոշ ժամանակ մը Պալերու քաղաքը ու օրին մէկը յատուկ հանդիսութեամբ փոխադրուեցաւ Ալթէն Լէ Փալիւ գիւղը։ Պատմութեան համար, աւելցնենք որ պատուանդանի վրայ երկու արձաններ եւս ու իր նկարը կը գտնուին Քալվէ թանգարանը։

Եթէ Բ. աշխարհամարտը եւ գերմանական գրաւումի տարիները չըլլային, հաւանաբար արձանը մինչեւ այսօր ալ ըլլար իր տեղը։ Սակայն, Գերմանացիք կարիքը ունենալով երկաթ չպարունակող մետաղներու, յափշտակեցին ու տարին արձանը դէպի անծանօթ գործարան։ Բայց ո՞ւր. պատերազմը արդէն իսկ իր վախճանին վրայ էր։ Արդեօ՞ք ձուլուեցաւ խառնարաններու մէջ, արդեօ՞ք հասաւ մինչեւ Ստալինկրատ, արդեօ՞ք թընդանօթի վերածուեցաւ։

Կ՚ըսուի թէ՝ Ալթէնարնակ մը, Պարոն Ժիլ, Մարսէյլէն անցնելով 1946ին, տեսած ըլլայ արձանը նաւահանգիստի քարափներուն վրայ։ Անկէ ի վեր, ոչ նըշմարուած, ոչ ալ խօսուած է արձանի մասին։

Սակայն 2–3 տարի առաջ, կարգ մը Ավինեոնարնակ Հայեր, ծրագրեցին նոր արձան մը կանգնեցնել։ Կազմուեցաւ յատուկ յանձնախումբ որուն մաս կը կազմեն անուանի Հայեր, յատկապէս արուեստագէտներ։ Մինչեւ այսօր նոր տեղեկութիւններ չունինք այս ծրագրին շուրջ, բայց յամենայն դէպս յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք նախաձեռնողներուն, որպէսզի Ժան Ալթէնի յիշատակը երբեք չմարի, միշտ ճառագայթէ ինչպէս այսօր դեռ քանի մը տորոմի ծաղիկներ, վայրի վիճակի մէջ կը ցոլան Ալթէն Լէ Փալիւ դաշտավայրերու վրայ։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. – 5)

ՊՈՒՐԱԿՆԵՐ, ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ ԵՒ ԳԵՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

—o—

ԽՄԲ.— Կենսաբանական գիտութիւններու տոքթէօր Լեւոն Ցարութիւնեան հետաքրքրական հարց մը հրապարակ կը դնէ «Գարուն»ի մէջ — պուրակներու, հանրային պարտէզներու ճաշակաւոր յարդարումը։ Կը ներկայացնենք անոր հիմնական միտքերը։

Ժամանակակից քաղաքաշինութեան կարեւորագոյն հարցերէն մէկը բնութիւնը քաղաքին մօտեցնելու միտքն է, որքան կարելի է շատ կանաչ տարածութիւններ, հանրային պարտէզներ, պուրակներ։ Այնպէս պէտք է ընել, որ իւրաքանչիւր բնակիչի բաժին իյնայ առնուազն 40 քառ. մեթր կանաչ տարածութիւն։ Քանակը՝ քանակ, սակայն պէտք է մտածել որակի մասին ալ։ Ամբողջ Հայաստանի մէջ ներկայիս չունինք նոյնիսկ մէկ հանրային պարտէզ, որ բաւարարէ քաղաքաշինութեան ժամանակակից պահանջները։ Տղակալի, երկար եւ ձիգ ծառուղիներ, որոնք անպայման երկըռւած են խայտաբղէտ եւ բազմազան ծառերով, կարմիր աւազ կամ կուպր, փառոյներով նստարաններ, ձանձրալի եւ միապաղաղ, երբեմն խիստ անճաշակ արձաններ, շատրուաններ, ծաղկաթումբեր, մեծ պաստառներ, անճաշակ ցուցատախտակներ։ Եւ այս բոլորին հետ իբրեւ պարտադիր կանոն՝ երաժշտութիւն, երբեմն գաւառական մակարդի նուագախումբերով։

Այս երեւոյթին պատճառն այն է, որ մեր կանաչ տարածութիւնները յաճախ կը նախադծեն ոչ-արուեստագէտ մարդիկ,

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

Քաֆէի «Երգեցիկ»ին նուագախումբը աւելի ոգեւորուած էր, աղջիկ տղայ կը շարունակէին պարել ու երգել եւ հոպիտ մըն ալ միմոսութիւններ կ՚ընէր։

Սրահը կը թնդար ծիծաղով, քահքահներով եւ աղմուկով։ Ոչ ոք տակաւին մեզմով կը զբաղէր։ Բայց այն պահուն երբ այդ մարդիկներէն մին ձեռքը ուսիս դնելով կը ջանար գիս դուրս քաշել, աորճանակս հանեցի եւ միւս ձեռքով այնքան ուժգին հրեցի այդ մարդը, որ քայլ մը անդին գետին ինկաւ. յետոյ ատրճանակս ուղղելով անոնց գոչեցի.

— Ձեռքերը վեր... եթէ ոչ, բոլորդ ալ չանստակ կ՚ընեմ...

Սրահը մէկ ակնթարթի մէջ քարացաւ կարծես. մարդիկը յանկարծակիի եկած, ապշահար ինծի նայեցան։ Շուրջանակի աչք մը պտտցուցի եւ աւելի մօտեցայ բեմի երգչուհիներուն. Թուրքերուն բոլորին ձեռքերը վեր էին։ Կանչեցի զբօսարանին տէրը եւ խնդրեցի որ ոստիկան մը կանչէ, ու իրեն ըսի թէ այս մարդիկը գող ու աւազակներ են։ Համազգեստաւոր ոստիկան մը շուտով հասաւ. բայց ես պահանջեցի որ ոստիկանապետ մը կանչեն քանի մը ոստիկաններով։ Զբօսարանին մէջ նուագ ու աղմուկ դադրած էր, երբ ոստիկանապետ մը ոստիկաններով ներս մտաւ։ Ատրճանակս յանձնեցի քոմիսէրին եւ քովը կեցայ, չափով մը ապահովուած զգալով։ Պաշտօնատարը զարմացումով մէյ մը ինծի կը նայէր, մէյ մը անոնց եւ հարցուց թէ ինչ է պատահեր։

Մարդիկը իրենց պատմութիւնը առաջուընէ հիւսած էին, բայց խնդրեցին ոստիկանատունէն դուրս ելլել։ Ամէնքս մէկ մեր պանդոկը եւ իմ սենեակս մտանք։ Անոնք հանեցին իրենց ինքնութեան թուղթերը եւ ցոյց տուին։ Բոլորն ալ Թուրք գաղտնի ոստիկանութեան բաժնին կը պատկանէին։

— Է, լաւ, ինչ կ՚ուզէք այս տղայէն, հարցուց ոստիկանապետը։

— Շատ կարեւոր է... այս տղան պէտք է Պոլիս վերադարձնենք։ Քանի մը օր առաջ գիշերանց մեծ աւազակութիւն մը ըրած է... 100,000 ոսկի գողցած ու փախած է, դրամատէրը մահացու կերպով վիրաւորելէ եւ պահապանն ալ սպաննելէ վերջ։ Դրամատէրը հիւանդանոց փոխադրուած է, եւ այս տղուն անունը տուաւ. արդէն անձամբ ալ կը ճանչնայ. պիտի տանինք ինքնութիւնը ստուգելու... եթէ յանցաւոր չէ ազատ պիտի արձակենք։

Ոստիկանապետը մասամբ համոզուած այս ճարտարօրէն հիւսուած պատմութեան, անցագիրս հարցուց։ Դըժբախտաբար քովս չէր. հայկական հիւպատոսարանը ղրկած էի նոր մը առնելու համար։ Պայուսակներս բացին եւ գաղտնի մէկ խորշէն գտան գեղեցիկ դաշոյն մը, զոր Արշակէն առած էի Պերլինի մէջ։ Գրպաններս խուզարկեցին. 500 ոսկի եւ լաւ իտալական լիրէթներու եւ պուլկարական լեւաններու տրցակի մը հետ։ Յետոյ գտան Հռոմի, Վիէննայի եւ Պերլինի փողոցներու քարտէզներ։ Ոստիկանապէտը զարմացումով երեսս նայեցաւ ու հարցուց,

— Անունդ ի՞նչ է...

— Սուրէն, պատասխանեցի։

— Ոչ, ոչ, գոչեց Թուրքերէն մին... անոր անունը Արշակ է...ճեհեննէմ Արշակ... Գանըը Գաթիլ Արշակ... սարսափելի անուններ ունի... չտեսա՞ք, քիչ մնաց բոլորս ալ սպաննէր. վտանգաւոր տղայ է... դուք մեզի տուէք, ահաւասիկ մեր պաշտօնաթուղթերը... ստացագիրը կը յանձնենք ձեզի, ահաւասիկ։

Ոստիկանապետը անգամ մըն ալ երեսս նայեցաւ. արտայայտութենէն հասկցայ որ համոզուած չէր «Գանըը Գաթիլ» մը ըլլալուս. սակայն ըսաւ.

— Ճար չունիմ... քեզ պիտի յանձնեմ...

— Բայց ես Պոլսէն չեմ գար, Վիէննայէն կուգամ...

— Փաստ չունիս եւ անցագիր ալ չունիս... չեմ կրնար խօսքիդ հաւատալ. յետոյ ուսանող եմ կ՚ըսես, այսքան դրամ, ատրճանակ, դաշոյն ի՞նչ գործ ունին քովդ... կը ցաւիմ, բայց քեզ պիտի յանձնեմ։

Մինչ այդ, Թուրք ոստիկաններէն մին իր մէկ ընկերոջ բաներ մը փսփսաց. անիկա փութաց վար իջնել, հաւանաբար գիս տանելու պատրաստութեան համար... Միւսներուն դէմքերը գոհունակութիւն կ՚արտայայտէին արդէն...

Ոստիկանապետը վրայ բերաւ.— Եթէ Պոլսոյ այդ դէպքը չպատահէր, Թուրք ոստիկանութիւնը ի՞նչ գործ պիտի ունենար քեզի հետ... ինչո՞ւ հինդ հոգի գըրկէին հոս...

(147 – Շար.)

որոնք, Թող Թոյլ տրուի ըսել, երեւի անգեղակ չեն բնանկարի հետ կապ ունեցող շատ հարցերու: Մինչեւ Եւրոպայի մէջ գեղագիտական մօտեցումով յարդարուած պարտէզներու հաստատումը համարուած է արուեստի կարեւորագոյն ճիւղերէն մէկը: Ասոր գրաղած են հռչակաւոր արուեստագէտներ, ճարտարապետներ, նկարիչներ, քանդակագործներ, գրագէտներ, փիլիսոփաներ՝ Պոքաչիօ, Պէքըն, Ալեքսանդր Փօփ, Միլթըն, Էտիսըն, Տիւֆրէն, Քենթ եւ ուրիշներ: Ահա թէ ինչու անցեալի ծանօթ դասական պարտէզները հանդիսացած են ստեղծագործական աշխատանք, ինչպէս գեղարուեստական նկարը, յուշարձանը, ճարտարապետական կոթողը:

Հանրային պարտէզներ մշակող Տիւֆրէն (1648–1724) զարգացած արուեստագէտ էր, բարձր ճաշակով: Ան ստեղծեց շարք մը բնանկարային պարտէզներ, որոնք արուեստի իսկական գլուխ գործոցներ են: Քենթ բնութիւնը կը դիտէր նկարիչի աչքերով: Ան անգլիական առաջին հանրային պարտէզները ստեղծեց: Ֆրանսայի մէջ առաջին բնանկարային պարտէզը՝ Էրմընոնվիլլինը, ստեղծեց ճարտարապետ Մորէլ՝ Ժան-Ժաք Ռուսոյի խնդրանքով:

Դէպի բնութիւն ձգտող գաղափարը մէջտեղ եկաւ Ֆրանսայի մէջ, սակայն ձեւաւորուեցաւ եւ տարածուեցաւ Անգլիոյ մէջ, յայտնի դառնալով իբրեւ «անգլիական ոճ»:

Եւրոպական բնանկարային պարտէզները զարգացման նոր փուլի հասան, երբ վերջնականապէս Եւրոպա մտաւ չինաճապոնական իւրայատուկ ոճը: Այդ տեսակէտէն անգնահատելի է անգլիացի ճարտարապետ – պարտէզաշինարար Ջեմպըրսի ծառայութիւնը. ան առաջին անգամ ըլլալով օգտագործեց չինական լաբիւրինթոսները, ջրվէժները, կամուրջները, ժայռերը, ծառուղիները եւայլն:

Պարտէզի բնական ոճը Գերմանիա թափանցեց աւելի ուշ: Հոն հիմնականին մէջ կը շինուէին խառն ոճի պարտէզներ, ուր բնանկարի ոճը գեղեցիկ կերպով կը միացուէր կանոնաւորին հետ: Նախնական շրջանին կառուցուած լաւագոյն պարտէզներէն մէկը Սան-Սուսի դարաւանդային պարտէզն էր, որ ունէր իր բնանկարային եւ կանոնաւոր մասերը: Ցետագային Կէօթէի անմիջական մասնակցութեամբ շինուեցաւ Վայմարի հռչակաւոր բնանկարային պարտէզը: Գերմանիոյ մէջ մեծ ու կարեւոր նորութիւններ բերաւ արուեստագէտ Սքել, որ նոյնպէս խառն ոճի կողմնակից էր: Անոր լաւագոյն ստեղծագործութիւնը Միւնիխի անգլիական պարտէզն էր: Աշխարհահռչակ արուեստագէտ-պարտէզաշինարար Պիւքլէր Մուսքաու (1785–1871) աշխատած է Գերմանիա: Անոր ամէնէն ծանօթ ստեղծագործութիւնը Մուսքաու պարտէզն էր, որ գլուխ գործոց մըն էր:

Ռուսիոյ մէջ բնանկարային պարտէզներու մեծ մասնագէտ եղաւ Անտոլա Ռեկել: Ան մանրազնին ուսումնասիրեց պարտէզներու հաստատման պատմութիւնը աշխարհի մէջ եւ, մասնաւորապէս պարզեց, որ հին Հայաստանի մայրաքաղաք Վանի (Տուշպա) մօտ գոյութիւն ունեցած է բաբելոնական ձեւի առկախ պարտէզ մը, որուն շինութիւնը կը վերագրուի կիսառասպելական Շամիրամի:

... Ես կը թղթատեմ պատմահայր Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն»ը եւ հիացումով կը կարդամ հետեւեալ տողերը (խօսքը կը վերաբերի Երուանդակերտ քաղաքի շինարարութեան) «Ինձ քաղցր է պատմել նաեւ գեղեցիկ Երուանդակերտ Դաստակերտի մասին, որ նոյն Երուանդը շինեց գեղեցիկ եւ չքնաղ յօրինումով: Որովհետեւ մեծ հովիտի միջին մասը կը լեցնէ բնակչութեամբ եւ պայծառ շինարարութիւններով, լուսաւոր ինչպէս աչքի բիբը, իսկ բնակութեան շուրջը կը հաստատէ ծաղկոցներ եւ բուրաստաններ, ինչպէս բիբին շուրջը աչքի միւս բոլորակը: Իսկ պարտէզներու ճոխութիւնը կը նմանէր խիտ արտեւանունքի գեղեցիկ գիծին, որու հիւսիսային կողմի կամարաձեւ դիրքը իսկապէս կը համեմատուէր գեղեցիկ կոյսերու յօնքերուն հետ: Իսկ հարաւային կողմի հարթ դաշտերը կը յիշեցնէին ծնօտներու գեղեցիկ ողորկութիւնը: Իսկ գետը իր երկու ափերու բարձրութիւններով կը պատկերացնէր բերան մը, իր երկու շրթունքներով: Եւ այս գեղեցիկ դիրքը կարծես անթարթ հայեացքը ուղղած է թագաւորանիստ բարձրաւանդակին»:

Ուշադրութեան արժանի է այն պարագան, որ Խորենացի Երուանդակերտի շինութիւններն ու կանաչ տարածութիւնները չանջատեր բնանկարէն: Զարմանալի մանրամասնութեամբ ան կը նկարագրէ ամբողջ բնանկարը եւ անոր առանձին մասերուն ներքին կապը: Կը պարզուի, որ մեր նախնիքներուն համար կարեւոր եղած է դասաւորուած – յարդարումի տպաւորութիւնը, կապը, ներդաշնակութիւնը շրջապատին եւ կանաչ տարածութիւններուն միջեւ: Կը նշանակէ, թէ Եւրոպացիներէն շատ առաջ Հայերը պարտէզներու յարդարումով գրաղած են: Ո՞վ գիտէ, թերեւս Տիգրանակերտի, Արտաշատի, Արմաւիրի եւ Հայաստանի միւս քաղաքներու հռչակաւոր պարտէզները նախագծած եւ իրականացուցած են այն ժամանակուան աչքի զարնող նկարիչներն ու ճարտարապետները: Ցիշենք պատմութենէն մեզի հասած միակ վկայութիւնը՝ Ժ. դարու պատմարան Թովմա Արծրունիի յիշատակութիւնը այն մասին, թէ Գագիկ Ա. Արծրունի թագաւորի յանձնարարութեամբ, ճարտարապետ Մանուէլ նախագծած եւ կառուցած է Աղթամարի դարաւանդային յարդարուած պարտէզը, որուն պերճախօս նկարագրութիւնը ներկայացուած է անոր «Հայոց պատմութեան» մէջ

Իսկ ներկայի՞ս...

Ինչպէս յիշատակեցինք, մեր հանրային պարտէզներն ու պուրակները աչքի չեն զարներ իրենց գեղարուեստական մտայղացումով եւ ճարտարապետական դիմագիծով, քանի որ նկարիչներն ու ճարտարապետները հեռու կը մնան պարտէզաշինութեան արուեստէն. աւելին իրենց գործը չեն համարեր եւ զայն ամբողջովին ձգած են արուեստէ հեռու կեցած մարդոց:

Ես չեմ նսեմացներ մեր կանաչապատող մասնագէտներու կատարած մեծ եւ օգտակար գործը: Ընդհակառակն, պարտք կը համարեմ նշել, որ անոնք հերոսական գործ կատարած են, երբեմնի անապատային եւ կիսանապատային վայրերու մէջ հիմնելով լայնարձակ կանաչ տարածութիւններ: Քանի մը տարի առաջ ճարտարապետ Գ. Մուշեղեան վերակառուցանեց օփերայի եւ պալէի թատրոնի հանրային պարտէզը: Ծնաւ «Կարապի լիճը» իր ջրային հայելիով եւ մարգախոտերով, բնանկարի ոճով կածաններով եւ լացող ուռենիներով: Փոխուեցաւ շրջապատին ճարտարապետական դիմագիծը: Սակայն ուա՛ղ, աւելի ճարտարապետ – արուեստագէտներու միակ գործօն միջամտութիւնն էր, եթէ նկատի չառնենք «26 կոմիսարներ»ու հանրային պարտէզը, ուր միայն ջրանցքներ կառուցուեցան:

Հանրային պարտէզներու մէջ պէտք է օգտագործուին պարտէզաշինարարութեան ազգային ոճերն ու աւանդութիւնները: Արուեստական տեսարաններ կարելի է ստեղծել հայկական ժողովրդական հէքեաթներու, առասպելներու եւ դիւցազնավէպերու նիւթերով: Կարելի է շինել լճակ՝ Փարւանայի, Աղթամարի մոթիվներով, պարտէզին մէկ անկիւնը ձեւաւորել արուեստական ժայռերով, պատկերացնելով Տորք Անգեղը, արուեստական քարայր շինել՝ Փոքր Մհերի արձանով, եւայլն, եւայլն: Այս գործին մէջ չափազանց մեծ է նկարիչներու դերը:

Դժբախտաբար մեր արուեստագէտները եւ, յատկապէս, քանդակագործները հեռու կը մնան նաեւ բուսաքանդակագործութեան (բոյսերը խուզելու միջոցով զանազան քանդակներ ստեղծելով) արուեստէն: Մինչդեռ անցեալին, նաեւ այժմ արուեստի այդ ճիւղը հանդիսացեր է եւ կը հանդիսանայ գեղարուեստական ստեղծագործութեան ամէնէն լաւագոյն եւ ժողովրդականացած ձեւերէն մէկը:

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

53ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—0—

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ, Հաճնոյ հերոսամարտի 53րդ տարեդարձին առթիւ եւ ի յիշատակ ութ հազար դիւցազուններու, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Հոկտեմբեր 21ին, Կիրակի առաւօտ, Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Իսկ կէսօրէ ետք ժամը 1·30ին տօնակատարուեց 15ամեակը Նոր Հաճըն աւանի հիմնադրութեան:

«Թէհլիրեան» սրահը լեցուած էր Հաճընցիներով եւ Կիլիկեցիներով: Աւանդական մատաղօրհնութիւնը կատարեց Պարգեւ Քհնյ. Մերճանեան:

Ցուշահանդէսին նախագահեց Տոքթ. Բ. Խրիմեան, որ իր երկու խօսքին մէջ պարզեց հերոսամարտի տօնակատարութեան իմաստը:

Կիլիկեան քայլերգով սկսաւ յուշատօնը. նախ խօսեցաւ Պարգեւ Քհնյ., որ այս առթիւ շեշտը դրաւ ազգապահպանման ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներուն կարեւորութեան վրայ: Ապա խօսք առին Ա. Գնդունի եւ Հայրենակցական Միութեան կողմէ՝ Մ. Գրաճեան: Ան դրուատիքը հիւսեց 9 ամսուան դիւցազնամարտին նկատել տալով, թէ այդ պայքարը ի զուր չանցաւ. արդարեւ Նոր Հաճընը վեր խոյացաւ իբրեւ մեր ժողովուրդի ապրելու փաստը յատկանշող խորհրդանշան. աւանի հիմնադրութեան 15ամեակին առթիւ Հաճընցիք 15 մեթր բարձրութեամբ յուշարձան մը կանգնեցուցին, որպէսզի անմահանայ հերոս նահատակներու անջնջելի յիշատակը:

Խօսք առաւ Հ. Զօպանեան. ան մասնակցած ըլլալով հերոսամարտին, քանի մը դրուագներ ներկայացուց այդ կռիւներէն:

Վերջին խօսողը եղաւ Պ. Զպուքճեան, որ անդրադարձաւ կամաւորական շարժումին, նկարագրեց կամաւորներու հերոսական խոյանքները Կիլիկիոյ ազատագրութեան համար, անոնց արձանագրած յուսախաբութիւնները նենգ դիւանագիտութեան ի տես եւ, վերջապէս, շեշտեց, թէ Հաճըն, ինչպէս այլ հայաքաղաքներ, հերոսաբար դէմ դրին Թուրք վոհմակներու յարձակումներուն, բարձր պահելով հայ ազգին անունը:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Դերասան Պչաքճեան յուզումով արտասանեց քերթուած մը՝ ձօնուած Նոր Հաճընի: Երիտասարդ Միսաք Գրաճեան լաւ առոգանութեամբ երկու բանաստեղծութիւններ արտասանեց: Տէր եւ Տիկին Ս. Մահտէսեան հաճելի ձայնով հայկական երգեր երգեցին. անոնց կ՛ընկերանար ձեռնադաշնակով Ց. Պահատրեան:

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (318)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԲ.

Մարիան բնազդական յուզումի մը մատնուած, սոսկումով կը նայէր Օվիտի: Ապահովութեան երկու պաշտօնեաները սեղանին վրայ արմուկնին դրած, մտիկ կ՛ընէին:

Օվիտ արտայայտութենէ զուրկ նայուածք մը պտրտցուց իր շուրջը, ու տարօրինակ շեշտով մը եւ անճանաչելի ձայնով մը կրկնեց.

— Երգելու է...: Այո, երգելու է:

Բոլոր կոչնականները ապշութեան մատնուեցան, Օվիտի տարօրինակ ընթացքը եւ խոշոր բացած աչքերը տեսնելով:

— Ահ, խենթեցա՞ւ արդեօք, ըսաւ գինեպանուհին:

— Խենթը ես չեմ, այլ խենթը դուք էք, իմ կարիճներս, պատասխանեց Թշուառականը...:

— Օ՛հ, հանդարտեցէք, սթափեցէք, պարոն Փիէր Լըպրէօն...:

— Խենթ ըլլալնիդ լաւ կը տեսնէք, խոշոր կնիկ, պատասխանեց Օվիտ: Ես Փիէր Լըպրէօն չեմ կոչուիր: Իմ անունս է Օվիտ Սոլիվօ...: Ես հացագործի աշակերտ չեմ, այլ եկամուտներովս ապրող քաղքենի մը, ծնորհիւ միլիոնատէր զարմիկիս, որուն վրայ խօսուիլը դուք ամէնքդ ալ լսած էք: Իմ զարմիկս Փօլ Հարմանն է:

Այդ անունը լսելուն պէս՝ Ժանն Ֆորթիէ սարսռաց ու գոյնը նետեց: Օվիտի շուրջը բոլորակ մը ձեւացուցած, զարմանքով երեսը կը նայէին ու մտահոգութեամբ մտիկ կ՛ընէին:

Օվիտ շարունակեց.

— Ինչպէս գիտէք...: Փօլ Հարման մեծ գործարանատէր է Քուրպըվուայի մէջ...: Ձեզի ըսի թէ իմ զարմիկս է ան: Բայց ոչ, անիկա զարմիկս չէ...: Մենք իրարու ազգական չենք բնաւ: Այդ երեւելի մարդը գող մըն է պարզապէս, այո, գող մը, հրձիգ մը ու մարդասպան մը... պատուոյ խօսք: Քսանըմէկ տարի առաջ իրարու հետ ծանօթացանք Լորտ Մէյր նաւուն վրայ...: Ֆրանսայէն խոյս կուտար, կարգ մը ոճիրներ գործած ըլլալուն համար: Ուրիշի մը անունը կը գործածէր. Փօլ Հարման անունը զարմիկիս, որ այն ատեն նոր մեռած էր...: Ես խորամանկ մարդ ըլլալուս, իրողութիւնը երեւան հանեցի, ու ան հիմա Թոյլ կուտայ որ իր դանձէն օգտուիմ... Օ՛հ, զարմիկս միլիոններ ունի, եւ իր բուն անունով կը կոչուի Ժաք Կարօ:

— Ժաք Կարօ, կրկնեց հացագործ կինը, խելայեղ խոյանալով Օվիտի վրայ ու անոր թեւը բռնելով:

— Դուք ըսիք թէ Փօլ Հարման անունով մարդը Ժաք Կարօ կը կոչուէր: Այս բանը ըսիք, այնպէս չէ՞:

Օվիտի աչքերը կը շողային ու իր դիմագիծերը կը կծկուէին:

— Այո, ըսի այդ բանը ու կը կրկնեմ: Ժաք Կարօն է ան, գողը, հրձիգ եւ մարդասպանը, որ քսան տարի առաջ Ալֆորվիլի մէջ սպաննած է իր գործատէրը՝ Ժիւլ Լապրուն...: Ա՛հ, այն ատեն մտքէն չէր անցըներ թէ այս ամէնը երեւան պիտի հանեմ...: Բայց բանէ մը կը կասկածէի. ինչպէս քեզի, Լիզ Բէրրէն, անոր ալ խմցուցի այն քանատական ըմպելին, որ մարդիկը կը ստիպէ խօսելու, եթէ նոյնիսկ փափաք չունենան խօսելու: Դուն ալ պիտի շաղակրատես, պառաւ... ու անծեղի մը պէս պիտի շաղակրատես:

— Ե՞ս, հարցուց Ժանն, կարծելով որ խելքը կորսնցուցած է այդ մարդը: Ի՞նչ ըսել կ՛ուզէ:

— Ըսել կ՛ուզէ թէ ձեզի համար պատրաստած գինային ըմպելին ինք խմած է, պատասխանեց Մարիան:

Օվիտ մտիկ չէր ըներ: Աչքերը արիւնով լեցուած ու մարմինը ջղաձգական դողով մը ցնցուած, շարունակեց ան.

— Քանատական ըմպելին ամէնուն առջեւ քեզի խոստովանցնել պիտի տայ թէ դուն Լիզ Բէրրէնը չես... այլ Ժանն Ֆորթիէն ես:

— Լռեցէք, գոչեց հացագործ կինը անլուր սոսկումով մը:

— Ես ուզեցի սպաննել Ժանն Ֆորթիէի աղջիկը...: Ի զուր փորձեցի Ժանն Ֆորթիէն ջախջախել Ժի լը Քէօր փողոցի լաստակերտին տակ: Ժանն Ֆորթիէ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է ու Քլերմոնի կեդրոնական բանտէն խոյս տուած է:

Սոսկումի աղմուկ մը բարձրացաւ բոլոր կուրծքերէ: Խորշանքի դղրդում մը արտայայտեցին ամէնուն դէմքերը: Ժաննի եւ Օվիտի շուրջը կազմուած շրջանակը ընդարձակուեցաւ: Բայց Ժանն Ֆորթիէի խնդիրը իր բուն էութեան մէջ նկատի առնելով.

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Միսաք Տէրտէրեան եւ Առաքելեան ընտանիքը ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Նոյ. 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ողբացեալ ծնողաց եւ Թոքաթի Գրիգորիս գիւղի բոլոր նահատակներու հոգիներուն ի յիշատակ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Սարգիս Սարգիսեանի զաւակներուն, ընտանեկան բոլոր պարագաներուն Պայծառ Սարգիսեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը յատկացնէ հիւանդներու։ Իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նաեւ այրի Տիկին Մեսրիլեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Քիզիրեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մուրատեանի եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ մօր մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Սաթենիկ Եոկգարտաշեանի եւ Անահիտ Ուզունեանի ինչպէս նաեւ Եոկգարտաշեան եւ Ուզունեան ընտանիքներուն, ողբացեալ Պայծառ Սարգիսեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Օտապաշեանի, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Եազըճեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր Սուրէն Օտապաշեանի մահուան առթիւ։

×

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Մարտիրոս Եազըճեանի, իրենց հօր եւ աներհօր՝ Պ. Սուրէն Օտապաշեանի մահուան առթիւ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն իրենց վաղեմի ընկեր՝ Սարգիս Սարգիսեանի (Փարիզ) եւ իր ընտանեկան պարագաներուն՝ Տիկին Պայծառ Սարգիսեանի մահուան տխուր առթիւ եւ 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Միհրդատ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ Օր. Եւմոնէ Ճիվէլէկեան 20 ֆր. նուիրած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։ Նոյնպէս փոխան ծաղկեպսակի Պայծառ Սարգիսեանի մահուան առթիւ ընկերուհի Անահիտ Ուզունեան 50 ֆր., Եոկգարտաշեան ընտանիք 50, Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ին։

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ուզունեան 20 ֆր. «Յառաջ»ին եւ 30 ֆր. «Հայաստան» թերթին։ («Հայաստան»ի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆՈՒԷՐ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը ընկերուհի Նոյեմի Ղազարեանի եւ իր ամուսնոյն մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրէ Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ողբացեալ Սիրանոյշ Արէլեանի մահուան առթիւ Շաւիլէն այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեան տասնական ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ Մոնմորանսիի ծերանոցին։ Նոյն տխուր առթիւ, Օր. Ազատուհի Մալխասեան 20 ֆր. կը նուիրէ Մոնմորանսիի ծերանոցին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղ. անուանակոչութեան տօնին, մատաղօրհնէքի առիթով.— Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան Սարգիս (Փարիզ), Պ. Ն. Մարգարեան 250 ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիրաք Գորգոյեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Շրվոտեան, Տիկին Ն. Պապուչեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200ական, այրի Տիկին Սաթենիկ Գալուստեան (Փարիզ) եւ Տիկին Մարիամ Մրոյեան 100ական, մատաղի համար հանգանակուած ընդհ. գումար՝ 1222 ֆր.։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Անցեալ Կիրակի Իսի լէ Մուլինոյի «Արարատ» ֆութպոլի խումբը մրցում մը ունեցած է Վիլըրպոնի դէմ եւ հաւասար արդիւնքի հասած (2–2)։ Այս կիրակի հանդիպում կ'ունենայ Շուազ, լէ Պել – կրատի դէմ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ։

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Հ. Յ. Դ. ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, Նոյ. 3, իրիկուան ժամը 8ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը

45, Ռիւ տը լա Տէֆանս

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 փրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասի կողմէ Օթէլ Քոսւա տ'Օռի շքեղ սրահին մէջ Շաբաթ Նոյեմբեր 3, ժամը 9էն սկսեալ, մասնակցութեամբ Ժաք Գոճա եւ Կոււնկ նուագախումբերու։

Ծովս պիւֆէ եւ ջերմ մթնոլորտ։

Տոմսերու համար դիմել Պ. Մաքսուտեանի վաճառատունը՝ 38, Ռիւ Պուֆիէ, Վալանս։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Լիլա բնակող տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու եւ հոգ տանելու համար օրուան մէջ, ցերեկուան ճաշ, ոչ մէկ ծանր գործ։

Դիմել՝
Ա. ՖԱՆԱՐՃԵԱՆ
58, Rue Germain Defresne
94400 Vitry
կամ ժամը 20էն ետք
հեռաձայնել՝ 680-11-60

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

✻

1973 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

✻

Գեղարուեստական Բաժին

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Surprise-Party

Կազմակերպուած Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սեւան» խումբի կողմէ, Շաբաթ Նոյեմբեր 3, երեկոյեան ժամը 8·30, «Գասպար Իփէկեան» սրահին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ֆօժիէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Վարդան Մանկասարեանէ 150 ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թորունեանէ 100 ֆր. Միհրդատ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գալոնեանէ 20 ֆր. դպրոցի համար։

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Յարութիւն Գոնտուրաճեանի մահուան տխուր առիթով Տէր եւ Տիկին Երանոսեանէ 30 ֆր., Տէր եւ Տիկին Նահապետեանէ 50 ֆր. ի նպաստ իր դպրոցին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 4, Կիրակի օր կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին հայ դպրոցի սրահը։ Ընթացիկ հարցեր եւ Պատգ. ժողովի ներկայացուցիչներու ընտրութիւն։

Հ. Բ. Ը. Մ.

Ցուցադրութիւն
Եգիպտահայ
անուանի երգիծանկարիչ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱՐՈՒԽԱՆԻ
կարգ մը երգիծանկարներու
ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ
42, Ave. Foch — Paris (16e)
Նոյեմբեր 2, 3, 4 ժամը 10էն 12
եւ 16էն 18

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

PHARMACIE SYLVESTRE
46, Rue de Trévise, Paris (9e)

recherche :

1) 1Pharmacien assistant
2) 1 1er Préparateur
3) 1 Manutentionnaire.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմնի տարեկան պարահանդէսը՝ Դեկտեմբեր 9ին։

×

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը Կիրակի, 10 Մարտ, ժամը 16–24, Օթէլ Ժորժ Ե.։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

— ETE — — HIVER —

PRA - LOUP
ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de
Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES
Գեղարուեստական ճոխ բաժին շատ հաճելի անակնկալներով
ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ
Մուտք 20 փրանք

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
4
DIMANCHE
4 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.854

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.854

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 29–30)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՑՆԾՈՒԹԵԱՄԲ ԴԻՄԱՒՈՐՈՒԵՑԱՒ

«Արարատ»ի յաղթանակը Լենինգրադի «Զէնիթ»ին վրայ, ցնծութիւն ստեղծեց «Հրազդան» մարզադաշտ հաւաքուած բազմութեան մէջ: Հազարաւոր ջահեր վառեցան մարզասէրներու կողմէ: Ուրախութիւն – ցնծութիւնը մինչեւ կէս գիշեր շարունակուեցաւ Երեւանի փողոցներուն եւ հրապարակներուն մէջ: Ազգային տարազներով հարիւրաւոր պարողներ դհոլզուռնայի հնչիւններով խաղադաշտին մէջ պարեցին «Քոչարի»:

×

ԹՌԱՆԸ ԱՄԲԵՐԴԻ ՎՐԱՅ

Արագածի լանջերուն շինարարները նորոգելու վրայ են Հայ ճարտարապետութեան սքանչելի կոթողներէն մէկը՝ Ամբերդի տաճարը: Արագացնելու համար շինարարական աշխատանքները Թռանով կարճ ժամանակէն հարիւր խորանարդ մեթր երկաթաքար տեղափոխուեցաւ եկեղեցիին մօտ գտնուող անմատչելի այրէն: Հոնկէ է, որ 1026ին տաճարին շինաքարը բերուած է: Գլխաւոր կառոյցը նորոգելէ ետք, շինարարները ձեռնամուխ պիտի ըլլան եռայարկ ապարանքին, միւս շէնքերուն նորոգութեան եւ բարեկարգութեան գործին: Այս բոլոր աշխատանքները իրականանալու վրայ են Ակադ. Ա. Թամանեանի զաւկին՝ ճարտարապետ Յու. Թամանեանի նախագիծով:

×

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Իր գոյութեան տասը տարիներու ընթացքին դպրոցականի համանուագախումբը զգալի աշխատանք կատարած է պատանիներու գեղագիտութեան դաստիարակութեան ասպարէզին մէջ, արծարծած է հայ եւ օտար դասական եւ ժամանակակից երաժշտութեան նուաճումները: Միայն անցեալ շրջանին տրուած է 60 համերգ, որոնց ունկնդիրներու թիւը վաթսուն հազարէն աւելի եղած է:

Հարուստ է նաեւ այս տարուան ծրագիրը: Մայրաքաղաքի դպրոցականներուն համար պիտի տրուին 60 համերգ – դասախօսութիւններ, որոնց ներկայ պիտի ըլլան հարիւր հազարէ աւելի պատանիներ: Նոյն ձեւի համերգներ տեղի պիտի ունենան նաեւ Լենինականի, Կիրովականի մէջ:

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒՄԸ

Հայաստանի Սփորի կոմիտէի նախագահի առաջին տեղակալը կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է «Արարատ»ի անուանակոչութեան մասին:

— «Արարատ» խումբը ստեղծուեցաւ 1935ին: Խումբը այդ ժամանակ կը կոչուէր «Սպարտակ», այնուհետեւ կրեց «Դինամօ», իսկ ապա՝ նորէն «Սպարտակ» անունը:

1962ին, խաղաղ շրջանի վերջաւորութեան, որոշուեցաւ «Ս.» խումբի կողքին ունենալ փոխարինողներու կազմ մը: Մեր խումբը այդ ժամանակ կը պատկանէր «Սպարտակ» մարզական միութեան: Որոշուեցաւ խումբը յանձնել «Աշխատանք» միութեան, որ աւելի մեծ հնարաւորութիւններ ունէր «Սպարտակ»ի երկու կազմերը պահելու համար: Հրապարակ դըրուեցաւ խումբին նոր անուն տալու հարցը: Եղան բազմաթիւ առաջարկներ: Ոմանք կը պնդէին, թէ անիկա պէտք է կոչուի միութեան անունով, այսինքն՝ «Աշխատանք» կամ «Տրուդ»:

Հայաստանի մարզական միութիւններու Խորհուրդի ղեկավարութիւնը տարբեր կարծիք ունէր: Միութեան նախկին նախագահը՝ Ա. Խաչիկեան առաջարկեց խումբը կոչել «Արարատ»:

Այդպէս ալ եղաւ:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՒԸ

Իջեւանի մէջ բենտոնիտ սկսաւ արտադրուիլ: Բենտոնիտը կաւի տեսակ մըն է, որ լայնօրէն կ'օգտագործուի կաշի եւ քարիւղի արդիւնահանումի մէջ: Անոր փոշիէն պատրաստուած շաղախը կպցնելով հորատանցքներուն, ամուր շերտով կը ծածկէ անոնց ներքնամասը եւ թոյլ չի տար, որ ծակեր գոյանան կամ ընդերքի ջուրերը եւ այլ նիւթեր կողմնակի ճամբաներով դուրս ժայթքեն: Իջեւանի գործատան արտադրութեան հում նիւթը կը գտնուի մօտերը՝ Սարըգիւղի քովերը: Հանքավայրը բաւական հարուստ է. Նախնական հաշիւներով անոր պաշարները քանի մը տասնեակ միլիոն թոն են:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Հոկտ. 31 Նոյ. 1)

«ՄՏԵՐԻՄ ԷՋԵՐ»

«Մտերիմ էջեր» խորագիրը կը կրէ Գեղամ Սարեանի ընտիր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոն: Անիկա լոյս տեսաւ բանաստեղծին ծննդեան 70ամեակին առթիւ: Հաւաքածոն խմբագրած եւ անոր յառաջաբանը գրած է Գ. Ցովեան:

×

ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԵՐՈՎ

Մայրաքաղաքի մանկական պատկերասրահին մէջ բացուեցաւ Կիրովականի Գեղարուեստական արուեստանոցի սաներու ստեղծագործութիւններուն ցուցահանդէսը: Հոն ներկայացուած են շուրջ 30 պատանիներու 70 գործեր: Կան դիմանկարներ, բնանկարներ եւայլն:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՆԻՐՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ պանիրներու համտեսում: Ամենալաւ գնահատանքները տրուեցան հայկական 11 տեսակ պանիրներու: Հանրապետութեան 70է աւելի պանրագործատուներ ներկայացուցած էին 30 տեսակ պանիրներ, որոնցմէ յատկապէս դրուատանքի արժանացան «Լոռի»ն, «Հայկական»ը, «Շուէյցերական»ը, «Աղաջրային չանախ»ը, «Եղեգնաձոր»ը:

Լայն սպառում ունի Հայաստանի «Շըւէյցերական»ը, որու տարեկան արտադրութիւնը 3000 թոն է: Շատ գնահատուած է «Եղեգնաձոր» պանիրը: Անիկա դարեր առաջ տնայնագործական եղանակով ոչխարի եւ այծի կաթով կը պատրաստուէին

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԷՍՄԷՐԻ ՃԱՌԸ

—o—

Ֆրանսայի նախարարապետը շրջապտոյտ մը ըրաւ Պուրկոնէը եւ Ուրբաթ օր, Քրէօզօ–Լուաւի մէջ ճառ մը արտասանեց, ուր ինչպէս կը սպասուէր, շեշտեց թէ կամովին հարկ է չափաւորել քարիւղի մեր սպառումը, հակառակ պարագային, Ֆրանսացիք իրենք զիրենք կ'առաջնորդեն այնպիսի կացութեան մը, որ սեղմումներ ըլլան: Այս առթիւ, Մէսմէռ շեշտած է.— «Այսօրուան եւ մանաւանդ վաղուան իրականութիւններէն մէկն է արտադրող երկիրներու կամքը իրենց զուտ քարիւղը ծախելու այն յաճախորդներուն զորս կ'ընտրեն եւ այն գիներով զորս կ'որոշեն: Իրենց հետ կ'ուզենք վըստահելի, հաւասարակշռուած եւ տեւական գործակցութեան մը հիմերը հաստատել: Մեր նոր յարաբերութիւնները կրնան երկար պայմանաժամով պայմանագրութիւններու ձեւն առնել»:

Ֆրանսայի նախարարապետը կը խորհի թէ իրաց այս կացութեան մէջ, միայն հիւլէական ուժն է որ կրնայ համապատասխանել համաշխարհային կարիքներուն, որոնք կը կրկնապատկուին:

Շաբաթ օր, Մէսմէռ Տիժոն կ'երթար:

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

—o—

Անկարելի չի թուիր նոյնիսկ որ կռիւները վերսկսին, երկու կողմերն ալ իրենց դիրքերը կարծրացուցած ըլլալով:

Ռիատի մէջ, Եգիպտոսի նախագահը Սատաթ տեսակցած է Ֆայսալի հետ, որմէ ետք երեքներու հանդիպում մը տեղի ունեցած է Քուէյթի իշխանապետին հետ:

Նոյն իրիկունը Գահիրէ ժամանած է անակնկալօրէն Ալժերիոյ նախագահը՝ Պումետիէն:

Պարզ է որ այս յաջորդական տեսակցութիւնները, առանց մոռնալու Սատաթ–Ասատ հանդիպումը — որուշ մտահոգութիւն կը պատճառեն, տրուած ըլլալով մանաւանդ որ Սատաթ կը կրկնէ թէ միշտ չի կրնար զսպել իր զօրավարները: Ուրիշ աղբիւրներու համաձայն, սակայն, Տիկին Կոլտա Մէյր զիջումներ ըրած է Նիքսընի ինչ որ որոշ լաւատեսութիւն կրնայ ներշնչել: Ցարդ չէ կարգադրուած գերիներու փոխանակութեան հարցը: Լրագրողներու առջեւ, Իսրայէլի վարչապետը յայտարարեց թէ Իսրայէլի համար թիւ մէկ խնդիրը պատերազմական գերիներու հարցն է: Եգիպտական երրորդ բանակի գերիներուն վիճակը անշուշտ մարդասիրական հարց մը մէջտեղ կը դնէ,

Դարալագեազի (Վայոց Ձոր) եւ Զանգեզուրի գաւառներուն մէջ: Քանի մը տարիէ ի վեր «Եղէգնաձոր»ը կը պատրաստուի արդիւնաբերական եղանակով:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ

Պոսթընի մեր պաշտօնակից՝ «Հայրենիք»էն ցաւով կ'իմանանք թէ Երեւանի մէջ, Հոկտ. 28ին իր մահկանացուն կընքած է երաժշտագէտ՝ Միհրան Թումաճեան:

Կոմիտասի հինգ արժանաւոր ու անդրանիկ սաներէն՝ ողբացեալը ծնած էր 1890 Հոկտեմբերին, Կիւրինի մէջ, ուրկէ ընտանեօք՝ փոխադրուած էր Պոլիս: Աւարտելէ ետք Մարզուանի ամերիկեան քոլէճը, աւարտած էր Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանը, սակայն իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր երաժշտութեան՝ երաժշտագիտական իր ուսումը կատարելագործելով Պոլսոյ եւ Եւրոպայի մէջ:

Համաշխարհային առաջին պատերազմին Թրքական բանակի զինուոր՝ եղած է Ազապայի ճակատը: Փախստական՝ անցած է նախ Փորթ Սայիտ, ապա Գահիրէ, ուր մաս կազմած է տեղւոյն Նորակազմ Ազգ. Միութեան, իբրեւ քարտուղար: Համերգներ տուած է Գահիրէի, Աղեքսանդրիոյ, Ատանայի, Իզմիրի մէջ:

Թուրքիայէն ներգաղթելով Ամերիկա, Նիւ Եորք, իր եղբայրներուն մօտ, հիմնած է Հայ Երաժշտական Միութիւնը, որ 9 տարուան փայլուն գործունէութիւն մը ունեցած է այս երկրին մէջ: Հետամուտ նոր արժէքներու յայտնութեան, մարզած է բազմաթիւ աշակերտներ՝ որոնք ձայնական եւ երաժշտական յատկութիւններ ի յայտ կը բերէին:

Իր անփոխարինելի վաստակը եղաւ սակայն հաւաքումը հայ գեղջուկ երաժշտական ստեղծումներու: Քառասուն տարի փնտռեց Փոքր Ասիայէն Ամերիկա ներգաղթած մեր բեկորներուն կողմէ պահպանուած ժողովրդային երգերը. երգեր սիրոյ, կարօտի, հարսանիքի, խընջոյքներու, ղարիպի, սգոյ եւ գովքի ու գանոնք ի մի հաւաքեց, հայկական գաւառներու ինքնայատուկ երաժշտութեան ուսումնասիրութեան իբրեւ աղբիւր:

1966ին հրաւիրուեցաւ Հայաստան, ուր իր դասախօսութիւնները Երեւանի երաժշտական կաճառին մէջ՝ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին: Հայրենի կառավարութիւնը զինք հրաւիրեց Երեւան՝ ուր կը մնար 1967էն ի վեր, նուիրուած՝ հայ գեղջուկ երգերու քննական ուսումնասիրութեան:

Տարի մը առաջ լոյս տեսաւ հինգ հատորներէ բաղկացած իր քննական աշխատասիրութեանց առաջին հատորը՝ «Հայրենի երգ ու բան», իսկ Բ. հատորը լրացուցած էր արդէն, երբ, ահաւասիկ, մահը կիսատ թողուլ կուտայ այնքա՜ն կարեւոր գործ մը:

բայց, կ'ըսէ Տիկին Կոլտա Մէյր «տրամադիր ենք ամբողջը ետ դրկելու մեր տղոց ազատութեան փոխարէն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄԻ արժեւորումի առաջքն առնելու համար Եմական նախարարը արգելքի տակ պիտի առնէ կարգ մը գիներ: Առաջին առթիւ հացը, պտուղները, կօշիկները, պանիրը պիտի չկարենան յաւելում կրել:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Եաքիր եւ Կրասին ազատ արձակուած են Սեպտեմբեր մէկին, երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էին «հակախորհրդային քարոզչութեան» յանցանքով:

ՑՈՅՑ երաժիշտը՝ Միքիս Թէոտորաքիս արտօնութիւն ստացաւ Աթէնք վերադառնալու:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ԼԱ ՓՐՈՎԱՆՍ ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

ԺԸ. ԵՒ ԺԹ. ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

(Զ. եւ վերջին մաս)

2. — ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԸ

Գոլպէրի մահէն ետք, 1683, նախորդ շրջանի արգելքները կը վերահաստատուին։

Ծովային Նախարարի գրգռումներով, 1678 Հոկտ. 21ին, Թագաւորական նոր հրովարտակ մը կ'արգիլէ Հայերուն մետաքսի առեւտուրը, առարկելով թէ Հայերու ներածած մետաքսը չունի այլեւս առաջուան մաքրութիւնը եւ չի տար ակնկալուած դրամական շահերը։

Այս արգելքը չի վերաբերիր Պարսկաստանի Հայերուն, որովհետեւ Պարսկաստան յատուկ պայմանագրութիւններ կնքած է Ֆրանսական Թագաւորութեան հետ, մատակարարելու երկու երկիրներու միջեւ առեւտրական յարաբերութիւնները։

Այսպէս, Պարսկաստան ԺԸ. դարուն կը դառնայ Արեւմուտքի մէջ, արեւելեան առեւտուրի անառարկելի տէրը։

Ֆրանսայի մէջ, Պարսիկներն ու Հայերը հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն։ Այս շրջանին է որ Մոնթեսքիէօ կը գրէ իր «Պարսկական նամակները», եւ Ժ. Ժ. Ռուսօ կը կրէ «հայկական զգեստներ»։

1715 Նոյ. 17ին, Փարիզի մէջ, առեւտրական կարեւոր դաշինք կը կնքեն Լուդովիկոս ԺԴ. եւ պարսկական դեսպանը։ Առաջին անգամ ըլլալով, կը հիմնուի Մարսէյլի մէջ՝ պարսկական հիւպատոսարան, որուն առաջին հիւպատոսը կ'ըլլայ Յակոբճան Տարիչան անունով Հայ մը։

Այսպէս Պարսից կայսրութեան հպատակ Հայերը, կը վայելեն հիւպատոսարանի հովանաւորութիւնը եւ ազատօրէն կը շարունակեն, Մարսէյլի հետ, իրենց վաճառականութիւնը։ Սակայն, հակառակ այս առաւելութիւններուն, վաճառականութիւնը՝ տարուէ տարի կը սկսի այլեւս նուազիլ։

Բոլորովին տարբեր է Թրքահայերու վիճակը. անոնց հանդէպ աւելի խստութիւն ցոյց կը տրուի։

1720ին, Իզմիրի յայտնի վաճառականներէն Ապրոյ եւ Սերգիս Ժորժ, երկար խնդրագիր մը կ'ուղղեն Թագաւորին, խնդրելով որ մեղմացուին այն արգելքները որոնք կը ծանրանան օսմանեան կայսրութեան հպատակ Հայերուն վրայ։ Ապրոյ եւ Սերգիս Ժորժ կը խնդրեն մասնաւորապէս Մարսէյլ հաստատուելու արտօնութիւնը եւ վայելելու այն առանձնաշնորհութիւնները, որոնք կը տրուին Պարսկահայերուն։ Հարցը կուգայ Մարսէյլի առեւտրական դրասենեակին առջեւ, որ նկատի առնելով անձնաւորութիւններու ընկերային բարեկեցիկ վիճակը, կը յանկացնէ բացառիկ խորհրդակցական ժողով։ Սակայն, հակառակ ենթականերու կողմէ ներկայացուած լաւ վկայագիրներուն, ժողովը բուարար համոզումը չգոյացնելով, մերժողական որոշում կ'արձակէ։

ԺԸ. դարու կիսուն, Պարսկաստանի մէջ կը ծագին Թագաւորութեանց ժառանգութեանց խառնաշփոթութիւններ, որոնք մեծ մասամբ պիտի սանձեն Հայերու առեւտրական չարժումը դէպի Մարսէյլ։

ԺԸ. դարուն վերջերը, Ֆրանսա եւս կ'ապրի ներքին տագնապի շրջան մը՝ 1789ի Յեղափոխութեամբ եւ ապա մեծ կայսրութեան օրով։

Աւելի ուշ, Վերանորոգման օրերուն (Ռեսթօրասիոն), Մարսէյլի առեւտուրը Արեւելքի հետ նոր թափ կ'առնէ մասնաւորապէս Յուլիսեան Միապետութենէն ետք։ Այս շրջանէն սկսեալ, բազմաթիւ օտարականներ, որոնց մէջ զգալի թիւով Հայեր, վստահ օրէնքներու ապատութեան վրայ, պիտի խնդրեն ու ստանան ֆրանսական հպատակութիւնը։

ԺԹ. դարու սկիզբը, բովանդակ աշխարհի մէջ, Յունաստանի Անկախութեան պատերազմէն ետք, համակրութեան պաբազայական հոսանք մը ի յայտ կուգայ յունական հարցին շուրջ։ Յոյն վաճառականները, հետզհետէ հայ վաճառականներու տեղը կը գրաւեն եւ յոյն ազդեցիկ ու հարուստ ընտանիքներ կը հաստատուին Մարսէյլ. Մարսէյլ, որ ունի հելլէնական ծագում։

Այսպէսով՝ դարձեալ Արեւելքի հետ առեւտուրը կ'աճի, բայց Հայերը այլեւս դետին կը կորսնցնեն ու կ'անցնին երկրորդական գծի վրայ, մանաւանդ 1832ի Թուրքմէնչայի դաշնագրէն ետք։ Այս թուականէն սկսեալ, Հայերը այլեւս կ'իյնան Թրքական կամ ռուսական տիրապետութեան տակ, որոնք վաճառականութեան քաղաքականութիւնը չեն վարեր։

Կը նշուի սակայն 1832ին, Մարսէյլի տոմարներու մէջ, ներկայութիւնը Կարապետ Արրայի մը, որ կը նուիրէ քաղաքապետական Մատենադարանին՝ ԺԴ. դարու հայկական ձեռագիր մը՝ Շարակնոցը։

1855–1860 Մարսէյլ կը ժամանեն Ռուսահայեր, յատկապէս Կովկասէն, որոնք կը ջանան ձեռք առնել մետաքսի առեւտուրը։ Այս նոր վաճառականները կը լծուին բուռն գործառնութեան ու կը տիրանան մեծ հարստութիւններու։ Ամէնէն հին ռուսահայ առեւտրական հաստատութիւնը Մարսէյլի մէջ, կը կարծուի ըլլալ՝ Շէհրեանց հաստատութիւնը։

1860ի առենները, Թրքահայեր եւս, մանաւանդ Կեսարիայէն, կը գաղթեն Մարսէյլ եւ կը հաստատեն վաճառականական գործակալութիւններ։

1866ին, քաղաքի տոմարներուն մէջ, արձանագրուած են Արզէյեան, Զարգարեան եւ Կիւրէքեան գործատուները։

1880–81ին է որ հայկական նոր գաղութը բաղկացած Ռուսահայերէ եւ Թրքահայերէ տիրանալով դարձեալ արեւելեան առեւտրականութեան, կը սկսէր աւելի լայն տեղ գտնել եւ բազմանալ։ Այս թուականներուն, Յարութիւն Մաղսուտոֆի նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենայ համագաղութային ժողով ուր կ'որոշուի հայկական մատուռի մը շինութիւնը։ Մատուռին բացումը կը կատարուի 1882 Յունուար 8ին, Ս. Յարութիւն անունին տակ, նախաձեռնողին՝ ի յիշատակ։ Առաջին հոգեւոր հովիւը կ'ըլլայ հայր Սահակ Իւթիւճեան եւ առաջին Թաղական Խորհուրդին մաս կը կազմեն պարոններ՝ Սէլեան, Միրզայեանց եւ Շէհրեանց։ Մատուռը կը գտնուէր թիւ 13 Օրմօ փողոց։

1885ին, Մ. Փորթուգալեան կը հիմնէ հայերէն լեզուով «Արմենիա» թերթը, ի նպաստ հայկական դատի ծանօթացման եւ պաշտպանութեան։

1896ի համիտեան ահուսարսափէն, ալբինալի ջարդերէն ետք, համակրանքի հոսանք մը կը ստեղծուի։ Հարիւրաւոր Հայեր Մարսէյլ կը ժամանեն ուր քաղաքապետարանը իրենց տրամադրութեան տակ կը դնէ լքուած հին հիւանդանոց մը իբր առաջին կայան «Լա Շարիթէ»։

Հայասէր Անգլուհի Սոմըրսէթի կոմսուհիի առաջարկով եւ ջանքերով, յայտնի անձնաւորութիւններէ բաղկացած յանձնախումբ մը կը կազմուի, օգնութեան հասնելու հայ հայրենահաններուն։ Սոյն յանձնախումբի նախագահութիւնը կը վարէր Էօժէն Ռոստան, յայտնի գրագէտ Էտմոն Ռոստանի հայրը։

ԺԹ. դարու վերջին տարիներուն եւս, զգալի թիւով Հայեր Մարսէյլ կը ժամանեն ու կը հաստատուին իբր արհեստաւորներ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀՆԷԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՒՏ ՄԸ

—0—

Սիպերիոյ Սելերիկեմս աւազանին հանքերէն մէկուն մէջ 1968 Դեկտեմբերին գտնուած է սառած ձիու մը մարմինը, որուն ստամոքսին մէջ գտնուող բուսական մնացորդները քննուելով տեսնուած է որ ձին 37.000 տարուան հնութիւն մը ունի։

Բուսական մնացորդներուն մէջ գտնուող բեղնափոշիներու եւ սբօրներու քննութիւնը ցոյց է տուած 72 տիպի բեղնափոշիի ներկայութիւնը այնտեղ, գլխաւորաբար ցորենազգիներու, վարդազգիներու, կլպերազգիներու, մաս մըն ալ ծառերու եւ թուփերու յատուկ բեղնափոշիներ։ Քիմքականութեամբ ալ սբօրներ տեսնուած են այնտեղ։ Այս կազմութենէն կարելի եղած է հետեւցնել որ ձիուն գտնուած տեղը դաշտային էր, ուրտեղ կային նաեւ քանի մը ծառեր եւ թուփեր, եւ կենդանին այդ ծառերուն եւ թուփերուն տերեւները կերած է խոտերուն հետ, դաշտին մէջ ճարակած միջոցին։

Գտնուած բոլոր բեղնափոշիները, ըլլան անոնք միափեղկ թէ երկփեղկ բոյսերէ յառաջ եկած, հասուն վիճակի մէջ էին եւ ասիկա ցոյց կուտայ որ ձիուն մահը պատահած է ամրան վերջաւորութեան ընթացքին։

Գրեթէ բոլոր այն բոյսերը, որոնց բեղնափոշիները ճանչցուած են, դեռ այսօր կը գտնուին այդ շրջանակին մէջ, բացի մէկ քանի կոնաբերներու յատուկ բեղնափոշիներէ, մասնաւորաբար եղեւնի մէկ տեսակէն, որու բեղնափոշին շատ հաւանաբար հոն եկած է հարաւէն, հովերէ քշուած եւ նստած լայն խոտերուն վրայ որոնք իբր սնունդ են ծառայած կենդանիին։

ՅՈՎՍԷՓ ՍՎԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—0—

Ղեւոնդ Բեգլարիչը մտահոգուած էր։

Լրանում էր ծննդեան յիսնամեակը։ Թէ՛ իր ղեկավարած հիմնարկում, թէ՛ փողոցում ծանօթ-բարեկամները նրան ողջունելիս կարծես քաշուելով ինչ-որ բան էին ուզում հարցնել, բայց ժպտում էին միայն ու վարանելով հեռանում։ Ղեւոնդը լաւ էր հասկանում դրա պատճառը։ 30-ամեայ անբասիր ծառայութեան համար իրեն ներկայացրել են կառավարական պարգեւի եւ շրջանային թերթի խմբագրութիւնում նախապատրաստւում էին նշելու իր համեստ յոբելեանը։ Սակայն մարդիկ մի ուրիշ բան էլ գիտէին. դեռ ոչ ոք երբեւէ հիւր չէր եղել Ղեւոնդ Բեգլարիչի տանը՝ անկախ մտերմութեան աստիճանից։ Նրան անհիւրընկալ ու ժլատ էին համարում։ Մարդիկ զանազան առիթներով շնորհաւորելու գնալիս դուռը փակ էին գտել եւ համոզուել, որ…

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

— Չիս Պոլիս տանելու համար նախ պէտք է արտօնութիւն առնեն Ներքին Գործոց նախարարութենէն. այդ պաշտօնական գործողութիւնը կատարո՞ւած են։ Եւ չեչտակի ոստիկանապետին երեսին նայելով, հարցուցի.— Տեսա՞ք թուղթերը.. ճի՞շդ են…

— Անպիտանը ժամանակ շահիլ կ'ուզէ, ընդմիջեց Թուրք ոստիկան մը. միակ վըկան մահամերձ է եւ եթէ մեռնի, գինքը դատելու փաստ պիտի չունենանք։ Ուրիշ անգամ ալ սանկ բաներ ըրած է. չէք գիտեր որքան խորամանկ է… Նայէ՛, ինչեր ալ գիտէ, այս անգամ ալ չի կրնար մեզ խաբել եւ մանաւանդ պուլկար բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, աւելցուց, փայփայելու համար ոստիկանապետին ինքնասիրութիւնը։

— Այո, այո, ըսաւ ոստիկանապետը, պիտի յանձնեմ քեզ, եթէ յանցանք չունիս, արդէն ազատ պիտի արձակեն…

— Շատ լաւ, ըսի, ուրեմն հայկական հիւպատոսարանը երթանք անցագիրս առնելու, վերջապէս Հայ մը Թող եղելութեան տեղեակ դառնայ…

— Ժամանակ չկայ, ժամանակ չկայ, կը պոռային Թուրքերը միաբերան։

Ծարս հատած էր, պիտի տանէին զիս. ոստիկանապետը բոլորովին Թուլցած էր. արդէն Թուրքերը երբեմն զայն անկիւն մը տանելով բաներ մը կը փսփսային, հաւանաբար դրամական մեծ խոստումներ կ'ընէին։

Այդ պահուն պանդոկապետն ալ եկաւ ու սենեակին վարձքը ուզեց։ Առտուան ժամը երկուքին մօտ էր. սենեկակից Թուրք վաճառականը ապշահար երեսս կը նայէր եւ յանկարծ ըսաւ.

— Եղբայր, սա ինչ սարսափելի փորձանքի մը հետ պիտի դիչերեմ եղեր…

— Առտուն զլուխդ կտրուած պիտի ըլլար, վրայ տուաւ Թուրք ոստիկան մը։

Այդ ծանր կացութեան մէջ այդ մէկ հատիկ խօսքը զայրոյթս գրգռեց եւ հագիւ ինքզինքս զսպեցի, այդ անզգամ լիրբը չապտակելու համար։ Բայց ինքզինքս կորսնցնելու առենը չէր. անկարելի էր փախուստի վրայ խորհիլ։ Թուրք եւ պուլկար տասնեակ մը ոստիկան չուրջս կեցած էին եւ վարն ալ հետաքրքիրներու մեծ բազմութիւն։ Գիտէի որ պանդոկէն ներս բաներ մը կը դառնան, բայց թէ ինչ … Փորձեցի պատուհան մը վազել Հայ մը գոնէ գտնելու յոյսով, Թող չտուին։

— Ինքզինքդ վար պիտի նետես… մենք քեզի պէտք ունինք, հարիւր հազարը գըտնելու համար։

Ոստիկանին երեսը նայեցայ եւ յուսահատ չեչտով մը ըսի.

— Ուրեմն Թող պիտի տա՞ս որ Թուրքերը առնեն տանին զիս…

— Ուրիշ միջոց չունիմ, ըսաւ. ամէն ինչ պաշտօնական է. վաղը այս Թուղթերը կը ղրկեմ նախարարութիւն. հոն ալ նոյն բանը պիտի ընեն. քանի որ Պոլսոյ մէջ քեզ իբրեւ ոճրագործ կը փնտռեն, անոնք ալ պիտի յանձնեն…։

— Ոչ, ըսի, օրէնքը այդպէս չէ. նախ պէտք է քննեն Թուղթերս եւ եթէ իրենց պնդումը հիմ ունենայ, Թող տանին. իսկ դուն այդ բանը ընելու հնարաւորութիւն չունիս այս պահուս. պաշտօնատուները գոց են։ Արդէն Թուրք ոստիկաններն ալ դիտմամբ այս ժամերուն սպասեցին, որպէսզի աճապարանքի բերեն ձեզ, միջոց չունենաք ինքնութիւնս հաստատելու եւ դիւրութեամբ զիս յանձնէք։ Բայց ձեզի ըսեմ որ վաղը մեծ պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուիք եւ պիտի ղըղջաք…։

Ոստիկանապետը քիչ մը Թուլցաւ, իսկ Թուրքերուն գոյնը նետեց. միայն անոնցմէ մին ըսաւ.

— Ժամանակ չունինք պարոն քոմիսէր … ստիպուած պիտի ըլլանք օգանաւով Պոլիս տանիլ։

Ոստիկանապետը ինծի դարձաւ ու ըսաւ.
— Բան մը չեմ կրնար ընել, ստիպուած եմ քեզ յանձնել։

Միւսները ուրախութեամբ կը մօտենային երկաթէ ձեռնակապը դաստակիս անցընելու նպատակով, երբ հինգ վայրկեանի առանձին տեսակցութիւն մը խնդրեցի ոստիկանապետէն։

— Շատ լաւ, եկուր նայինք, ինչ ունիս ըսելիք։

Սենեակին մէկ անկիւնը քաշուելու վրայ էինք, երբ Թուրք ոստիկան մը, իր Թըրքութիւնը չկրցաւ ծածկել, Թեւէս քաշեց ու փորձեց բռնի տանիլ գոչելով.— Ա՛լ երկար ըրիր, քալէ նայինք…

— Քեզ նման չունին չեմ պատասխաներ անգամ, ես ոստիկանապետին հետ կը խօսիմ…

— Ծանրը, գոչեց բարկութեամբ Թուրք ոստիկանը, «պօչ» խօսքերէն վազ անցէք … տուէք տանիմ…

(148 – Շար.)

ի հարկէ, պատահել էր, որ նրա տանը մարդիկ չէին եղել: Ղեւոնդը դիմաւորել էր ուրախ ժպիտով, սիրալիր խօսքերով եւ առաջարկել նարդի կամ շախմատ խաղալ, իսկ ճաշի ժամին կանչել էր կնոջը.

— Սանա՛մ, էս ո՞նց բան է, չես չարժւում...

Սանամը, «հիմա գալիս եմ» ասելով, դուրս էր գնացել ու հարեւանի տնից վերադարձել միայն հիւրերի հեռանալուց յետոյ...

Բազմաթիւ վէճերից յոգնած, Ղեւոնդն այլեւս հաշտուել էր վիճակի հետ եւ մխիթարւում էր միայն հիւրերին անձամբ ճանապարհելով.

— Լաւ չեղաւ, տղե՛րք, ի զուր էք չտապում, հիմա Սանամն ուր որ է կը գայ...

Նման դէպքերը զանազան տարբերակներով այնքան էին պատմել ու վերապատմել, որ ուղղակի առեւծ էր դարձել: Նրա մտերիմները որեւէ դժուար լուծելի խնդրի շուրջը վիճելիս յաճախ ասում էին.

— Դա ինչ է որ, տղամարդ եմ ասել, մի անգամ Ղեւոնդ Բեգլարիչի տանը ճաշես...

Որքան էլ մարդիկ իր ներկայութեամբ նրբանկատ ու զգոյշ լինէին, այնուհանդերձ, Ղեւոնդն ամէն ինչ հասկանում էր: Մի անգամ փորձեց յաղթահարել կնոջ ժլատութիւնը եւ նրանից գաղտնի խնայողութեան դրամարկղում պահած դրամից մի պատկառելի գումար ձեռքին, տուն մտնելով, ասաց.

— Սանա՛մ, վիճակախաղի տոմսը շահեց, երկու օրից յետոյ Նոր Տարի է, արի կարգին պատրաստութիւն տես, մի լաւ քէֆ անենք: Մերոնց էլ կը կանչեմ:

Կինը սովորականի պէս չասաց, թէ հիմա էլ Նոր տարի չանենք, ինչ կը լինի, ստատափոււս վերցրեց փողերը եւ անցաւ խոհանոց: «Փառք Աստծոյ» — մտածեց Ղեւոնդը, եւ դուրս գնաց, բայց չհամարձակուեց ոեւէ մէկին բան ասել:

Յաջորդ օրը աշխատանքից դառնալիս նա սպասում էր, որ ամէն ինչ պատրաստ կը լինի: Երբ տուն մտաւ, կինը, մի ահռելի սառնարան քաշքշելով, ուզում էր խոհանոցում յարմարեցնել:

— Էս ի՞նչ բան է, Սանա՛մ, ասաց նա ու մնաց չէմքին կանգնած:

— Մեր Նոր տարին է: Ինչի՞ ես կանգնել, օգնիր տեղաւորեմ:

— Ախր մենք ունենք, չէ՞, կմկմաց Ղեւոնդը:

— Բա էս ու էն մէկ է՞, նա սրա մէջ կը մտնի... էլի շշմեց. բռնիր էս անտէրից:

Նա մէջքին տհաճ, սառը խոնաւութիւն զգաց եւ կռանալով, սկսեց սառնարանը հրել:

Ինչպէս նախորդ բոլոր տարիներին, փողն էլ նրանք պիտի դուրը կողպէին, լոյսերը մարէին եւ քնէին...

Յիշելով այդ ամէնը, Ղեւոնդը իր յոբելեանի նախորդ օրը մտքում նախատեց իրեն. «Ինչո՞ւ ես փողը նրան տուեցի, ինչ որ պէտք էր, ինքս կ'առնէի եւ վերջ... հիմա ես գիտեմ, թէ ինչ կ'անեմ...»:

Կէսօրին հարեւանները նկատել էին, որ հիմնարկի «ամենագնացի» վարորդը երկու նոր մորթած ոչխար բերեց Սանամենց տուն: Ղեւոնդ Բեգլարիչն անձամբ ինքն էր ընտրել եւ իր աչքի առաջ մորթել տուել: «Տեսնեմ հիմա՞ ինչ պիտի անի», չարախնդացել էր նա մտքում եւ մի ահռելի գումար տալով վարորդին՝ պատուիրել տեսակ-տեսակ խմիչքներ գնել:

Այդ լուրն աւելի արագ էր տարածուել, քան նախորդ բոլոր աննպաստ լուրերը, եւ մարդիկ պատրաստուել էին յարմար նուէրներով այցելել Ղեւոն Բեգլարիչին:

Առաւօտեան տնից դուրս գալուց առաջ, նայելով կնոջ թթուած դէմքին, նա ասաց.

— Երեկոյեան մերոնք հաւաքուելու են. էդ ոչխարների լաւ տեղերը բաժանիր՝ խորովածի համար, մի քանի տեսակ էլ ճաշեր պատրաստիր: Թխուածքների մասին չմտածես, ես կ'ուղարկեմ:

Հիմնարկ գնալիս նա աչք ածեց խանութներն ու շուկան եւ նկատեց, որ ոչխարի թարմ միս չկար: «Լաւ էր, երէկ վերցրի, թէ չէ այսօր խորովածից պիտի զրկուէինք», գոհունակութեամբ մտածեց նա:

Հիմնարկում նա յայտարարեց, որ երեկոյեան ժամը 7ին մեծ հրաւէրք ունի իր ծննդեան օրուայ առթիւ եւ մտքում աւելացրեց. «Իմացէք, որ ես ժլատ մարդ չեմ»:

Տեղկոմի նախագահի առաջարկով որոշեցին հաւաքուել եւ խմբով գնալ յոբելեարին շնորհաւորելու:

Ղեւոնդ Բեգլարիչը աշխատանքից յետոյ ինչ-ինչ գործերով բաւական ուշացաւ եւ հազիւ վեց անց կէսին կարողացաւ տուն հասնել: «Հիմա խորովածի հոտը բռնել է... Սանամը նեղացած կը լինի, խեղճը մենակ է չարչարուել: Գոնէ հարեւաններն օգնած լինէին», մտածում էր նա ճանապարհին, բայց երբ մօտեցաւ տանը, սիրտն ահ ընկաւ. ո՛չ ծուխ, ո՛չ հոտ: Շուրջը խաղաղ էր, կարծես ո՛չ յոբելեան կար, ո՛չ հրաւէրք:

Մտնելով տուն, նա կնոջը գտաւ սեղանի առաջ, ինչ-որ փողեր հաշուելիս:

— Սանա՛մ, էս ի՞նչ բանի ես...

— Էն ոչխարները կիլօն քանիսո՞վ էիր առել, թաքուն ժպիտով հարցրեց կինը:

— Մէկ ու իննսունով, մեքենաբար պատասխանեց Ղեւոնդն ու ահով հարցրեց.

— Էս ո՞ւր է խորովածը, էս ի՞նչ բանի ես, հիմա մարդիկ կը գան...

— Խելքիդ աղ անեմ, ես երեք ռուբլով ծախեցի, էս էլ փողերը...

Ղեւոնդ Բեգլարիչի աչքերը մթնեցին, ծնկները թուլացան, մէջքը սառեց ու խոնաւացաւ: Նա դողալով առաջ գնաց ու մեկնեց ձեռքը.

— Էդ փողերը տուր:

— Չես հաւատո՞ւմ, տե՛ս, ծիծաղեց կինը:

— Տո՛ւր ասում եմ, ահարկու ձայնով որոտաց Ղեւոնդը եւ առաջ նետուեց:

Կինը սարսափած՝ փողերը թափեց սեղանին:

Դրսում լսուեց հիմնարկի աւտոբուսի ազդանշանը, որին հետեւեց հիւրերի ուրախ աղմուկը: Ղեւոնդը, հազիւ տիրապետելով իրեն, հաւաքեց փողերը, ճմրթելով խօթեց գրպանն ու արագ-արագ դուրս ելաւ տնից:

Մօտեցող հիւրերը ցնծալից աղաղակներով առաջ նետուեցին եւ յոբելեարին վերցրին ձեռքերի վրայ: Երբ վերջինս զգաց, որ արդէն ոտքերը հողի վրայ են, հազաց եւ, դէմքին մի սիրալիր ժպիտ պատկերելով, ասաց.

— Ժողովո՛ւրդ, Սանամը հիւանդ է, գնանք ռեստորան:

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ԴՈԴՈԽԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հիւկէթ Աժտէրեան

—0—

Որքան համեստ, նոյնքան ալ յամառ աշխատող մեր տաղանդաւոր դաշնակահարուհին, որ է Հիւկէթ Աժտէրեան, անցեալ եղանակին զանազան առիթներով չորս մը պատուաբեր ելոյթներ ունեցած է որոնց մասին կ'արժէ անդրադառնալ:

Հիւկէթ Աժտէրեան բազմաթիւ թեկնածուներու մէջէն կ'ընտրուի Տը Կոսս շրջենուէի ընկերութեան կողմէ իբրեւ մենակատար, եւ կը պայմանաւորուի նուագահանդէսներ սարքելու: Եւ ահա 1973 Յունիս 12ին կը գտնուի անծայրածիր ծովուն վրայ, երթալով մինչեւ Անթիլեան կղզիները, եւ ամիս մը չարունակ միջազգային ընտրեալ հասարակութեան մը առջեւ կուտայ նուագահանդէսներ կախարդելով ունկնդիրները. իր յայտագիրը որ կը բաղկանար միջազգային համբաւի տէր հեղինակներու գործերէ, նուագահանդէսը կը վերջացնէ Խաչատրեանի ծանօթ Թոքքաթայով, որ կը գնահատուի ներկաներու կողմէ խանդավառութեամբ:

1973 Յուլիս 8, վերադարձէն վերջ, դաշնակի երկու նուագահանդէսներ եւս կուտայ, նախ Քազինօ տը Քոնթրէքսէվիլ Յուլիս 26ին, իսկ Յուլիս 27ին Էվիանի քազինօն, որոնք տեղի կ'ունենան մեծ յաջողութեամբ, արժանանալով տեղական քրիթիքներու գնահատութեան:

Անկախ իր արուեստագիտուհիի արժանիքէն, հաճոյքով պէտք է նշել նաեւ իր պատրաստակամ մասնակցութիւնը մեր ազգային հանդէսներուն, երբ ամէն անգամ խնդրանք կը ներկայացուի իրեն, եւ որ գինքը առաւել եւս կը խանդավառէ որքան անհատական նուագահանդէս մը, իբրեւ օգտակար ձեռնարկ եւ ազգային նուիրում:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—0—

ԽՄԲ.— Վիէննայէն Պ. Ե. Պիւլպիւլեանէ ստացանք հետեւեալ նամակը.—

Ահաւասիկ դէպք մը որ գիս կը յուզէ ու կը խորհիմ՝ ինծի պէս շատ մը հայրենակիցներ ալ պիտի յուզուին ու դայթակղին երբ լսեն հետեւեալը.

Փրոֆ. Հայկ Ա. Արամեան (Ունիւածովք) Սալցպուրկէն, մահացած է մօտաւորապէս երեք շաբաթ առաջ: Իր յուղարկաւորութիւնը կատարած է գիւղին քահանան (կաթոլիկ): Յուղարկաւորութեան ներկայ եղած են գինքը յարգող ու սիրող դրացիները եւ իրեն ծանօթ օտարականները, բայց ոչ մէկ Հայ, քանի Վիէննահայ Եկեղեցական Վարչութիւնը, որուն ժամանակին փրոֆեսէօրին մահուան լուրը տրուած է, յարմար չէ գտած եւ կամ փափաքած Աւստրիոյ Հայերուն շրջաբերականով մը (ինչ որ միշտ սովորութիւն է) տեղեկացնել ու նաեւ ղրկել վարդապետ մը Սալցպուրկ (285 քիլոմեթր) քանի երկու վարդապետ կայ Վիէննա, կատարելու համար յուղարկաւորութիւնը իրական Հայու մը որ ապրեցաւ հայրենիքին եւ իր ազգին սիրոյն ու նուիրեց իր հարստութիւնը (ճոխ մատենադարան, եւայլն) Վիէննայի Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցիին:

Արդեօ՞ք այս է մեր յարգանքի տուրքի ձեւը յաւէտ մեկնող մեր սիրելի եւ միմիայն ազգին նուիրուած հայրենակիցներուն:

Յարգանօք

Ե. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Հարսնացուին ազգականը փեսացուին մօտ գովաբանում է իր ազգականուհուն:

— Նա հիանալի նկարում է, ձի վարում, դաշնամուր նուագում, երգում, պարում...

— Թերութիւնների մասին բաւական է, ընդհատում է նրան փեսացուն: Այժմ խօսէք նրա արժանիքների մասին:

×

Հիւանդը մահամերձ է: Բժիշկը յուսադրում է նրան:

— Զարկերակը նորմալ է, սիրտը եւ թոքերը կարգին են, ջերմութիւնը իջել է:

— Հիանալի է, ընդհատում է հիւանդը: Նշանակում է ես մեռնում եմ միանգամայն առողջ:

×

— Եւ դուք պնդում էք, որ այս ձայնապնակը Քարուզոյի կատարմա՞մբ է: Բայց չէ՞ որ նա չի երգել գերմաներէն:

— Նշանակում է թարգմանութիւն է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (319)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԲ.

— Ա՛հ, թշուառական, բսաւ գլուխը վեր առած: Դուն կը կարծես որ գիս կորստեան կը մատնես, մինչդեռ կ'ազատես գիս: Այո, բարեկամներս, ես Ժանն Ֆորթիէն եմ, դատապարտուած Ժաննը... փախստական Ժաննը...: Սակայն ես դատապարտուեցայ Ժաք Կարոյի կողմէ գործուած ոճիրներուն համար. սարը խոստովանութիւնը լսեցիք այս մարդուն բերնէն: Բանտէն խոյս տուի, իմ զաւակներս գտնելու համար: Այս մարդը ուզած է սպաննել աղջիկս, ինչպէս նաեւ գիս: Թշուառական, բազմաթիւ անձեր լսեցին քու խօսքերդ: Քու շնորհիւդ, պատուոյս վերահաստատութիւնը ձեռք պիտի բերեմ: Քու շնորհիւդ անպատին անուն մը պիտի չձգեմ իմ զաւակներուս: Բարեկամներս, հիմա գիտէք թէ ո՛վ եմ ես...: Դուք որ հիմա ծանօթացաք կեանքիս ու դժբախտութիւններուս, ձեր դատաստանը ըրէք: Կը դատապարտէ՞ք գիս:

Ամէն ոք Ժաննի քով փութաց, ամէն ոք իր ձեռքը երկարեց, անոր ձեռքը սեղմելու համար: Օվիտ աթոռի մը վրայ ինկած էր, ջղային բուռն տագնապի մը ենթակայ: Այդ պահուն ապահովութեան պաշտօնեաները հեռացուցին մայր Լիզոնի շուրջը համախմբուած բազմութիւնը, ու ոստիկաններէն մէկը Ժանն Ֆորթիէի ուսին վրայ դնելով ձեռքը, բսաւ.

— Յանուն օրինաց կը ձերբակալեմ ձեզ, Քլերմոնի բանտէն փախստական Ժանն Ֆորթիէ:

— Կը ձերբակալէ՛ք գիս, թոթովեց տարաբախտ կինը, ընկճուած:

Զայրոյթի մրմունջ մը բարձրացաւ ոստիկաններուն շուրջը: Լիոնցին յառաջանալով գոչեց.

— Աշխարհի ամէնէն ազնիւ կինը եղող մայր Լիզոնը ձերբակալե՛լ... ըլլալիք բան չէ:

— Օրէնքին հնազանդեցէք: Զգեցէք որ մեր պարտականութիւնը կատարենք, յարեց ոստիկանը:

— Եթէ կ'ուզէք մէկը ձերբակալել, այս չարագործը ձերբակալեցէք, բայց մայր Լիզոնի մի դպչիք, բսաւ Թուրէնցին:

— Մայր Լիզոն, կծիկը դրէք շուտով, փափսաց Լիոնցին Ժաննի ականջէն վար: Մի ձգէք որ ձեզ ձերբակալեն: Ձեր զաւակներուն երջանկութեան համար աշխատելու պէտք ունիք...:

Իսկոյն ստուար խումբ մը կազմուեցաւ հացագործ կնոջ շուրջը, ու զայն մղեց դէպի խոհանոցը, ուր կը գտնուէր մօտակայ փողոցին վրայ նայող դուռ մը: Ոստիկանները տեսնելով որ պիտի չկրնան այդքան մարդոց խօսք հասկցնել, պայքարէն ետ կեցան: Օվիտ Սոլիվօ, որուն ջղային նոպան կը սաստկանար, գետնին վրայ ինկաւ ու սկսաւ տապլտկիլ:

— Շատ հիւանդ կ'երեւայ, յարեց սպասուհի Մարիան, ու խոր գարշանքով մը նայեցաւ անոր:

— Խականը սա է որ այս մարդը կարենայ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ կրկնել այն խոստովանութիւնները զորս լսեցինք քիչ առաջ, բսաւ ոստիկաններէն մէկը: Բժիշկ մը... շուտով բժիշկ մը կանչեցէք...:

Բայց Օվիտի տագնապը շուտ հանդարտեցաւ: Ջղաձգական շարժումները դադրեցան ու ընդհանուր թմրութիւն մը առաջ եկաւ: Ոստիկաններէն մէկը գնաց կառք մը բերաւ ու չարագործին անշարժ մարմինը հոն դրին: Հրամաններ տրուեցան կառապանին, ու կառքը սկսաւ յառաջանալ դէպի ոստիկանատան պաշտօնատունը: Օվիտին հետ կառք նստած էին նաեւ երկու ոստիկանները:

Անոնց մեկնումէն յետոյ, սպասուհի Մարիան մասնաւոր սենեակը փութաց, ուր Ամանտա կը ճաշէր: Սենեակը պարապ էր: Մանկամարդ գործաւորուհին հինգ ֆրանք ձգած էր սեղանին վրայ, իբր ճաշին դրամը: Ամանտա փութացած էր Էթիէն Քասթէլի բնակարանը, անցած դարձածը անոր իմաց տալու համար: Բայց նկարիչը հոն չգտաւ: Ուստի իր տունը դարձաւ, միտքը դնելով Ռաուլ Տիւշըմէնի դարձին սպասել, անոր հետ խորհրդակցելու համար:

Իրիկունը ժամը եօթին նամակ մը ստացաւ Ռաուլէն: Ամանտա պատռեց պահարանը ու լափեց հետեւեալ տողերը.

«Իմ բացակայութեանս համար մի մտահոգուիր: Թերեւս տուն պիտի չդառնամ այս գիշեր: Փօլ Հարմանը բռնեցինք: Անանց գիտնալու, մեզ պիտի առաջնորդէ Սոլիվոյի բնակարանը: Այդ անպիտանին տունը մտնելէս յետոյ ձեռք պիտի անցընեմ մեզ շահագրգռող թուղթերը:

«ՌԱՈՒԼ»

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ:

Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793–53–71:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ալիս Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գուզուեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Սէմէրճեան եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի անդամներուն, «Յառաջ»ին եւ ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակներով կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՀՐԴԱՏ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.—

Ողբ. Սերժ Ստեփանեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գոհարեան 100ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Ժամագործեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կեղիւրեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տալըքիւլիւֆէլեան, այրի Տիկին Վարդանեան 50ական, Սահաճեան ընտանիք 200: Մօրենիկի ուսումնասիրաց 50 ֆր.:

Ողբ. Նիկողոս Թանտըճեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի՝ Հայ Մարզական Միութիւն, Ցարութիւն Ժամագործեան, Տէր եւ Տիկին Մինաս Գարայեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Արթինեան 50ական ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ Նոյեմբեր 9, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղի «Ե. Հիւսիսեան» սրահը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աընօրէնուհի Օր. Հ. Գարագաշեանի քրոջ Էմմա–Կապրիէլ Գարագաշեանի (Լոնտոն) կսկծալի մահուան առթիւ, Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանը կեդրոնական ջեռուցումով օժտելու նպատակին, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.— Օր. Էլիզ Հազարապետեան եւ Օր. Սիլվա Էլմաճեան 50ական Ֆր.: Այրի Տիկին Տիրուհի Թաճեան (Սէնթ Պրիս) նոյն նպատակին կը նուիրէ 100 Ֆր., իր ողբացեալ ամուսնոյն մահուան 12րդ տարեդարձին առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

TEL: 01-848-9158 TELEX: 935188

GOMIDAS RECORDING CO. LTD.
Records

ENTERPRISE HOUSE,
BLYTH ROAD,
HAYES, MIDDX,
ENGLAND.

M. UTUDJIAN
(Managing Director)

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ընկերութիւնը

Գործակալութիւններ կը փնտռէ Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի դիմել ընկերութեան, վերոյիշեալ հասցէին.–

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ընկերութեան միակ ներկայացուցիչն է.—

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, Թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN

GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES

9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ԻՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

*

1973 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

*

Գեղարուեստական Բաժին

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ **Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ**

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հանելի անակնկալներով

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան–տ'Արք սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Տեղի կ'ունենան հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներ ամէն Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 19·30էն 20·30 (հայերէն Ա. Բ. Գ. տարի), իսկ ժամը 20·30էն 21·30 (Հայոց պատմութիւն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 11, Սքուար Ալպոնի — Մէթրօ Փասի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան, հեռ. 870–03–18

Կը հրաւիրուի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր օգտուելու այս պատեհութենէն

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

PHARMACIE SYLVESTRE

46, Rue de Trévise, Paris (9e)

recherche :

1) 1Pharmacien assistant
2) 1 1er Préparateur
3) 1 Manutentionnaire.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ կին մը, Լիլա բնակող տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու եւ հոգ տանելու համար օրուան մէջ, ցերեկուան ճաշ, ոչ մէկ ծանր գործ:

Դիմել՝
Ա. ՖԱՆԱՐՃԵԱՆ
58, Rue Germain Defresne
94400 Vitry

կամ ժամը 20էն ետք

հեռաձայնել՝ 680–11–60

Լոյս տեսաւ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ջէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Զկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
6
MARDI
6 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.855
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.855

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

—O—

Ա.— ԽՈՒՍԱՎԱՐՈՒՄ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի օրգան Սովետական Հայաստան ամսագիրը իր Օգոստոսի թիւին մէջ, զոր նոր ստացանք, նոր բառ մըն է ստեղծած, — խուսավարում: Ո՛չ Երից վարդապետայ Հայկազեան բառարանին, ոչ ալ Ստ. Մալխասեանցի Բացատրական բառարանին մէջ հանդիպեցանք այս բառին, զոր հնարած է Կապի պաշտօնաթերթին խմբագիրը՝ բնորոշելու համար իր յուխենական մղձաւանջը կազմող Դաշնակցութեան նոր «գործելակերպն ու պայքարի մեթոտները»:

Այս պաշտօնաթերթը, որուն իսկական պարտականութիւնը պէտք է ըլլայ սերտացնել մշակութային կապը հայրենիքի եւ սփիւռքի միջեւ, Հայութեան երկու հատուածներու մշակոյթը փոխադարձաբար իրարու ծանօթացնելով, դժբախտաբար գլխովին հեռացած է իր առաքելութենէն եւ ոտքով ձեռքով մխրճուած քաղաքականութեան մէջ:

Մշակոյթը ո՛չ մէկ կապ պէտք է ունենայ քաղաքականութեան հետ:

«Սփիւռքահայութեան ճակատագիրը» առնէ մը ի վեր իր մտահոգութեան առարկայ դարձուցեր է Սով. Հայաստան (1972 թիւ 4 եւ 5, 1973 թիւ 4 եւայլն): Այս նիւթին շուրջ իր հրատարակած խմբագրականներն ու գրութիւնները պար– զապէս նոյն յանկերգի ձապաղ կրկնութիւններն են:

Այսինքն, սփիւռքի Հայութեան մէջ կան եղեր երկու հոսանքներ, — անոնք որ «առաջադիմական» պատուանունով կորակուին եւ կանգնած են Խորհրդային Հայաստանի կողքին՝ զայն նկատելով Հայութեան դարաւոր երազներուն իրականացումը, եւ անոնք որ Հայ Դատի վերջնական լուծում չեն նկատեր Հայաստանի խորհրդայնացումը եւ սփիւռքի մէջ նրփուած են հայապահպանման եւ Հայութեան քաղաքական պահանջներու իրագործման: Այս վերջին հոսանքի ներկայացուցիչն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

«Դատապարտուածները խուսավարում են» խորագրով խմբագրականին մէջ, Սովտ. Հայաստան (թիւ 8, Օգոստոս 1973) գիտել կուտայ թէ, որոշ մարդիկ, նոյնիսկ սփիւռքահայ «որոշ աղնիւ լրագրողներ» հայրենիք – սփիւռք յարաբերութեանց մէջ առաջ եկած «փոփոխութիւններու մէջ միամտօրէն տեսնում են Դաշնակցութեան ղեկավարութեան քաղաքականութեան ինչ–որ «շրջադարձ», ինչ–որ նահանջ իր «դաւանանքից»:

Ու անմիջապէս կը պատասխանէ թէ «իրականում նա ոչ մի շրջադարձ չի կատարել, ոչ մի քայլ չի նահանջել իր հակասովետական, Սովետական Հայաստանի նկատմամբ որդեգրած ազգային դաւաճանութեան քաղաքականութիւնից ու դաւանանքից, դաղթօջախներում պառակտում մտցնելու եւ իր մենատիրութիւնը հաստատելու ձգտումներից»:

Այս նախադասութեան վերջին մասը անթուժելի հիւանդութեան մը անհերքելի յատկանիշն է: Ատելութիւնն ու քինախնդրութիւնը Դաշնակցութեան դէմ ոչ մէկ կերպով նուազած են 53 տարիէ ի վեր մեր հայրենիքի կարմիր վարիչներուն մօտ, որոնք գիտակցօրէն կամաւոր կոյր կը ձեւանան՝ չտեսնելու համար այն անհուն զոհողութիւնները, զորս կը կատարէ Հայութեան անընկճելի կամքին արտայայտիչ կուսակցութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ այս վերջինին ձեռք բերած դրական հսկայական արդիւնքները մշակոյթի զանազան «բնագաւառ»ներուն մէջ, — իրենց սիրած բառով:

Խաղաղ գոյակցութեան և համագործակցութեան քաղաքականութիւնը որքան միջազգային ասպարէզի նոյնքան հայրենիք– սփիւռք յարաբերութեանց մէջ լուրջ փոփոխութիւններ առաջ բերեր է: «Մասսայական հիւրընկալութեան եւ զբօսաշրջիկութեան շնորհիւ տասնեակ հազարաւոր տարագիր Հայեր տեսան, կ'ըսէ, իրենց հայրենիքի մեծ վերածնունդը, նրա աննախընթաց առաջադիմութիւնը տնտեսութեան, գիտութեան, մշակոյթի բոլոր ասպարէզներում: Տեսան ու զգացին Հայաստանի Կոմկուսակցութեան եւ կառավարութեան հոգատարութիւնն ու մտահոգութիւնը մեր ժողովրդի տարագիր զաւակների ճակատագրի նկատմամբ»:

Նոր չէ, որ տասնեակ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ Հայաստան կ'այցելեն ու կը տեսնեն հայրենիքի իրական վիճակը: Նոր չէ, այլ տասնեակ տարիներէ ի վեր է, որ Յառաջ իր նեղ սիւնակներուն մէջ լայն տեղ կը յատկացնէ «հայրենիքի մեծ վերածնունդին եւ աննախընթաց առաջադիմութեան»: Նոյնը կ'ընեն դաշնակցական բոլոր թերթերը:

Հակառակ այս աչք ծակող իրականութեան, Մշակութային Կապի պաշտօնաթերթը չարունակելով Սփիւռքահայութիւնը պառակտելու, զայն երկու հակադիր հոսանքներու վերածելու իր հակազգային քաղաքականութիւնը, նիզակ կը ճօճէ Դաշնակցութեան դէմ:

Եւ ինչպէս վերեւ յիշեցինք, այս առթիւ նոր գիւտ մըն ալ կ'ընէ, երբ կը գրէ. «... Այս նոր պայմաններում Դաշնակցութեան ղեկավարութեանը այլ ելք չէր մնում, քան դիմել խուսավարման. փոխել իր գործելակերպն ու պայքարի մեթոտները, դրանք յարմարեցնելով նոր պայմաններին»:

Խուսավարո՛ւմ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆՃԷՐ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

—O—

ՔԱՐԻՒՂԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

Կիրակի օր Հոլանտացին գրկուեցաւ կառքով պտոյտ կատարելէ իբրեւ հետեւանք արաբական երկիրներու որոշումին: Արդարեւ Հոլանտա առաջին «պատժուած» երկիրն է Արաբներու կողմէ, իր հրէասէր քաղաքականութեան համար: Զրկուած քարիւղէ, հոլանտական իշխանութիւնները բացարձակապէս արգիլեցին կառք գործածել Կիրակի օր, եւ առաջին օրինակը տուաւ Ժիւլիանա թագուհին, որ հեծիոտն կատարեց իր պտոյտը: Տրուած ըլլալով սակայն որ Ռոթերտամ եւրոպական գլխաւոր նաւահանգիստն է քարիւղի (Ֆրանսան իսկ մաս մը հոնկէ կ'առնէր), կացութիւնը կրնայ ծանրանալ նաեւ այն երկիրներուն համար, ինչպէս Ֆրանսա, որոնք քարիւղի իրենց բաժնին մէկ մասը այդ ճամբով կ'առնեն: Երկուշաբթի առաւօտ կ'իմացուէր նաեւ թէ արաբական երկիրներու կարգ մը պարագլուներ որոնք Քուէյթ հաւաքուած են, որոշած են քիչ մը աւելի փակել քարիւղի ծորակը եւ հարիւրին 25ով պակսեցնել քարիւղի հայթայթումը: Այս առընչութեամբ կը սպասուի որ Ֆրանսայի Ելեկտրուժի նախարարն ալ կարգ մը սեղմումներու մասին արտայայտուի:

Այս առթիւ շատ կը խօսուի անշուշտ եւրոպական համախոհութեան մասին, բայց Մէսմէռ դէմ արտայայտուեցաւ, ըսելով որ նախ Եւրոպա պէտք է հասարակաց քաղաքականութիւն մը ունենար ելեկտրուժի շուրջ ինչ որ չեղաւ: Բայց եւ այնպէս անկարելի կը թուի որ Հասարակաց Շուկայի անդամները չօգնեն Հոլանտայի: Քարիւղի այս տագնապէն դուրս դիւանագիտական շփումները կը շարունակուին, ու Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը շրջապտոյտ մը կը սկսի արաբական մայրաքաղաքները: Նախապէս զանազան տեսակցութիւններ իրարու յաջորդեցին Ուաշինկթընի մէջ, ուր կը գտնուէին Եգիպտոսի Արտաքին փոխ–նախարարը եւ Իսրայէլի վարչապետը՝ Տիկին Կոլտա Մէյր:

Կը թուի թէ պատերազմական գերիներու հարցը չէ կարգադրուած եւ այս ուղղութեամբ դժուարութիւններն ալ չեն հարթուած: Սուրիացիք կը սպառնան վերսկսիլ կռիւները եւ Սինայի ճակտին վրայ ալ կացութիւնը նոյնն է:

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Աթէնքի մէջ, ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ: Դրդապատճառը եղած էր Փափանտրէուի յիշատակին կազմակերպուած արարողութիւն մը, Աթէնքի գերեզմանատունը: Հաւաքուած Փափանտրէուի շիրիմին շուրջ, անոր մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ, երբ արարողութիւնը վերջ գտած է հազարաւոր անձեր, գլխաւորաբար ուսանողներ, խուժած են դէպի քաղաքին կեդրոնը, ու նշանախօսքեր պոռացած, ինչպէս՝ «Դիմադրութի՛ւն, անկցի՛ն ժէօնթը եւ ամերիկացիները: Բոլորս միացած: Ֆաշիզմը պիտի չանցնի: Անկցի՛ն Ամերիկացիները»: Հակառակ ոստիկանութեան նախապէս ձեռք առած միջոցներուն, բախումները շատ բուռն եղած են եւ քանի մը տասնեակ վիրաւորներ ալ կան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 2)

ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՎԱՅՐ

Զորագետի հովիտին մէջ հիմնուելու վրայ է նոր գիւղ մը, որ Նոր Արճիս անունը պիտի կրէ: Յարդ կառուցուած է 13 բնակարան: Նոյնքան մըն ալ պիտի շինուի գալ տարի: Գիւղի ապագայ բնակիչները պիտի մշակեն 400 հեկտար այգի, ուր պիտի մշակուին խաղող, դեղձ, նուշ, սերկեւիլ եւայլն:

×

ԿԵՆՍԱՏՈՒ ԵՐԱԿՆԵՐ

Վերջերս Նոյեմբերեան հասաւ բնական կազը: Այժմ կառուցուելու վրայ է շրջանային կեդրոնի կազմատակարարման ներքին ցանցը եւ շուտով կազով կը բանի կեդրոնական ջեռուցումի կայանը: Բնակարանները, արդիւնաբերութեան ձեռնարկութիւնները, գիւղերը եւս կազ պիտի ստանան:

Կազը Նոյեմբերեան բերուած է Լոռիի ձորէն անցնող կազուղիով:

×

ԻՋԵՒԱՆԻ ԳՈՐԳԵՐԸ

Իջեւանի գորգի ձեռնարկութիւնը, որ օրական կ'արտադրէ 2500 քառ. մեթր գորգ, մօտ ապագային զգալի կերպով պիտի աւելցնէ իր արտադրութեան քանակը: Արդարեւ, ձեռնարկութիւնը վերակառուցուելու վրայ է:

Գործատան այժմու արտադրութիւնը տարեկան 660.000 քառ. մեթր մեքենայագործ գորգ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ԱԼԼԵԿՐԷ, Ֆրանսայի շարժապատկերի մեծ բեմադրիչներէն մէկը, որուն ամէնէն ծանօթ գործերէն մէկն է՝ Անթրէ տը զ'Արթիսթ, մեռաւ անցեալ օր 73 տարեկանին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդակայանին մէջ երկու օդահէններ սպաննուեցան ոստիկանութեան կողմէ եւ անոնց երկու ընկերներն ալ ձերբակալուեցան: Զորս օդահէնները ներքին գիծի վրայ սպասարկող օդանաւը առեւանգած էին եւ պահանջած, որ օդանաւը Շուէտ երթայ:

ՃԱՓՈՆ մէկ միլիոն տոլար նուիրեց Եգիպտոսի, իբրեւ օգնութիւն Եգիպտոսի վիրաւոր զինուորներուն:

ՊՈՆ վերադարձաւ, Մոսկուայի մէջ եռօրեայ խօսակցութիւններ ունենալէ ետք, Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը: Համաձայն քաղաքական շրջանակներու, Մոսկուա ընդունած է, որ Պոն Արեւմտեան Պերլինի իրաւական շահերը ներկայացնէ: Մոսկուա ցարդ կը մերժէր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ «կարգ ու կանոնի» վերահաստատումը կը շարունակուի: Երկու կուսակցական ղեկավարներ արտաքսուած են կուսակցութենէն «ոճրային արարքներու» համար: Ճավախիշէի եւ Կելրախանէի արտաքսումը Կեդր. Կոմիտէն որոշուած է Հոկտ. 29ի լիակատար նիստին:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ վարչապետը հինգ օրով այցելեց Չինաստան: Այս այցելութեան արդիւնքը դրական կը նկատուի, քանի որ ան ընդունուած է վարչապետին եւ Մաօյի կողմէ եւ համաձայնութիւններ կընքուած են երկուստեք: Աւստրալիա կը փորձէ «կապ» հաստատել Փեքինի հետ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ շարք մը հաւանաբար խանգարէ Փարիզի կեանքը, շաբթուս ընթացքին: Մեթրոյի բանուորները օրական երկու ժամ գործադուլ պիտի ընեն: Երեքշաբթի օր Զայն–Հեռատեսիլը գործադուլ կ'ընէ:

ՆԻՔՍԸՆ օրէ օր կը կորսնցնէ իր ժողովրդականութիւնը եւ անկարելի չի թուիր որ հանրային կարծիքի ճնշումին տակ, ստիպուի հրաժարիլ:

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին: Նոր ռումբեր պայթած են բայց զոհ չկայ:

ՀԻՒՍ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ ուժեր յարձակած են Հարաւ. Վիէթնամի բանակի քանի մը կայաններու վրայ, Քամպոճի սահմանագլուխին վրայ: Մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան երկուստեք:

«ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ»Ի Ա. ՀԱՏՈՐԸ

ԽՄԲ.— Գրականագէտ–բանասէր Տոքթ. Գառնիկ Ստեփանեան վերջերս հատոր մը լոյս ընծայեց՝ «Կենսագրական բառարան» խորագրով (Ա. հատոր) — տե՛ս «Յառաջ» Սեպտեմբեր 29: «Գրական Թերթ»ի մէջ Նշան Մուրադեան գրախօսականով մը կը ներկայացնէ բառարանին արժանիքները: Ստորեւ յօդուածը փոքր յապաւումով, արեւմտահայերէն: Դժբախտաբար հատորը աչքի տակ չունինք տակաւին, մեր կարծիքն ալ կարենալ յայտնելու համար:

Հանրագիտարանները միշտ ալ նկատուած են ժողովուրդի մը մշակութային մակարդակը գնահատելու չափանիշ. այդ հանրագիտարաններու դերը երբեք այնքան մեծ չէ եղած, որքան հիմա՝ գիտական յեղափոխութեան շրջանին: Կարելի չէ ըսել, թէ մենք՝ Հայերս չունինք այդ բնոյթի բառարաններ, սակայն ատոնք մեծ մասամբ կա՛մ հինցած են, կա՛մ, լոյս տեսած ըլլալով արտասահման, մատչելի չեն մեր մտաւորականութեան:

Ասով պէտք է բացատրել այն արտակարգ հետաքրքրութիւնը, որ առեղծուեցաւ «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ի հանդէպ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ: Եւ ահա այս օրերուն «Հայաստան» հրատարակչութիւնը հրապարակ դրաւ «Կենսագրական բառարան»ը, որու հեղինակն է գրականագէտ – բանասէր, արուեստաբանութեան տոքթէօր Գառնիկ Ստեփանեան: Կարելի է ըսել, որ Հր. Աճառեանի «Անձնանունների բառարան»էն ետք ասիկա ամէնէն ընդարձակ մասնագիտական բառարանն է, եւ այս մէկն ալ ոչ թէ խմբագրական կազմի մը կողմէ պատրաստուած է, այլ անհատ մասնագէտի մը կողմէ:

.. Ամէն բառարան իր յատուկ նպատակն ունի, եւ կարելի չէ ուրիշ բան պահանջել անկէ: Ահա թէ բառարանին մասին ինչ կը գրէ հեղինակը՝ Գ. Ստեփանեան: «Կենսագրական բառարանի պահանջը շատոնց նկատուած է հայ իրականութեան մէջ. ունենալ այնպիսի բառարան մը, ուր կարելի ըլլայ գտնել մեր գրողներու, արուեստագէտներու, առհասարակ մշակոյթի գործիչներու կենսագրական տուեալները: Եւ ասիկա աւելի քան հասկնալի է. ամէն մտաւորական՝ գիտական աշխատակից, ուսուցիչ թէ ուսանող, ամէն օր անհրաժեշտութիւնը կը զգան մշակոյթի հետ կապուած փաստեր եւ տուեալներ ճշդելու, ստուգելու, իմանալու: Հակառակ ատոր, մինչեւ այսօր հրապարակի վրայ չունէինք նոյնիսկ համեստ պահանջները բաւարարող այդպիսի գիրք մը»:

... Պատկերացնե՛լ կարելի է միայն, թէ ինչ աշխատանք պէտք է կատարել հաւաքելու համար անցեալի եւ ներկայի, յատկապէս ԺԹ. եւ Ի. դարերու հայ մշակոյթի գործիչներու՝ գրողներու, հրապարակախօսներու, արուեստագէտներու, առհասարակ մշակոյթի հետ կապուած մտաւորականներու կենսագրութիւնները: Եւ այս աշխատանքը իրագործուած է երեք տասնամեակներու ընթացքին: «Տարիներու ընթացքին նայած ենք Երեւանի գրադարաններու մէջ գոյութիւն ունեցող հայ մամուլի հաւաքածոները, հարիւրաւոր թերթեր, ամսագիրներ, տարեցոյցեր, Խորհ. Միութեան մէջ հրատարակուած հանրագիտարաններ, կենսագրական բառարաններ, հաւաքածոներ, Սփիւռքի մէջ տպագրուած հետազօտութիւններ, յուշամատեաններ, տեղեկատու գիրքեր»: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ բոլորին մատչելի Երեւանի, Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի համապատասխան թանգարաններու դիւանները: Սակայն հեղինակը համակարգական կապեր հաստատած է Փարիզի Նուպարեան մատենադարանի, արտասահման ապրող գրողներու, նկարիչներու, դերասաններու հետ: Ասոնցմէ ստացուած հազարաւոր կենսագրութիւններն են ահա, որ կը բարձրացնեն այս բառարանին արժէքը, որոշ չափով դարձնելով զայն աղբիւր նման բնոյթի բառարաններու համար:

... «Կենսագրական բառարան»ը արժէքաւոր է նաեւ առաջ իր հարստութեամբ: Առաջին հատորը կը բովանդակէ 1772 անուն, իսկ ամբողջ երեք հատորները պիտի ընդգրկեն շուրջ 5000 անուններ:

Կենսագրական ի՞նչ տեղեկութիւններ կը պարունակէ բառարանը: Ծննդեան (եւ մահուան) թուականներէն ետք յիշատակուած է մասնագիտութիւնը, ապա՝ ծննդեան վայրը, կրթութիւնը, վարած պաշտօնները, կոչումները եւ, որ ամէնէն կարեւորն է, ստեղծագործութիւնը կամ վաստակը:

Իսկ գնահատումնե՞րը: Հեղինակը շատ լաւ գիտէ, թէ ամէնէն աւելորդը գնահատումներն են հանրագիտական բառարաններու մէջ: Նոյնիսկ այն գնահատումները, որոնք բացարձակապէս առարկայական են եւ գերծ չեն սխալի մը մասնիկէ: Ահա Գրիգոր Նարեկացին: Հանճարեղ բանաստեղծ մը, նաեւ՝ փիլիսոփայ: Բայց կը կարդանք միայն՝ «բանաստեղծ»: Այսպէս, ուրեմն, «Կենսագրական բառարան»ի առաջին եւ հիմնական արժանիքը անոր փաստացի ըլլալն է: Կարեւոր չէ, թէ Անանիա Շիրակացի չէ ներկայացուած իբրեւ միջնադարու մեծ գիտնական, կարեւորը անոր գործին ամբողջական ներկայացումն է:

Որքան ալ հարուստ՝ այնուամենայնիւ այս բառարանը ունի նաեւ թերիներ: Ձեմ տարակուսիր բնաւ, որ հեղինակը ինքն ալ լաւ ըմբռնած է ասիկա: Այս սխալները, պակասները կրնան շատ պատճառներ ունենալ, որոնց մէջ էականը համապատասխան աղբիւրներու պակասն է:

Քիչ չեն մշակութային այնպիսի գործիչները, որոնց մասին ժամանակակիցները գրաւատանքի խօսքեր ըսած են, բայց ջանք չեն թափած յետագայ սերունդներուն հասցնելու անոնց կեանքին գլխաւոր դէպքերը:

Տեղ–տեղ չէ պահպանուած նաեւ համեմատութեան չափը: Կան մշակութային դէմքեր, որոնց կենսագրութիւնները ընդարձակ են, իսկ ուրիշներունը, թէեւ վաստակով մեծ, համառօտ: Այս եւս, անկասկած, պէտք է վերագրուի աղբիւրներու պակասին կամ անոնց հակասական բնոյթին: Կան նաեւ ակնյայտ վրիպումներ: Այսպէս, օրինակ, բանաստեղծ Վահան Գրիգորեանի ծննդավայրը ոչ թէ Վանն է, այլ Մուշը, թէեւ ճիշդ է յիշատակուած գիւղին անունը (Մեճիգլու):

Ցայտնի է, որ Ն. Ադոնցի «Հայաստանը Յուստինիանոսի դարաշրջանին» աշխատութիւնը թարգմանուած է անգլերէն, իսկ անոր «Հայոց պատմութեան» առաջին գիրքը նախ լոյս է տեսած ֆրանսերէն: Այս վերջինին հրատարակութեան թուականը յիշատակուած է, իսկ առաջինը՝ ոչ: Փափաքելի էր, որ տրուէր ատոնց անգլերէն եւ ֆրանսերէն վերնագիրները: Նոյնը կարելի է ըսել Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի կապակցութեամբ, որուն Եւսեբիոս Կեսարացիի «Քրոնիկոն»ի թարգմանութիւնը լոյս տեսած է լատիներէն: Ասիկա յստակ պատկերացում մը կուտար տուեալ աշխատութեան մասին եւ կ՚օգնէր դիւրութեամբ գտնելու գրադարաններու մէջ: Հեղինակը ինքն ալ լաւ ըմբռնած է ասիկա, երբ ներկայացուցած է, օրինակ, Առաքել Բաղիշեցիի կենսագրութիւնը: Որ գիրքերու անունները հաբաղատ վերարտադրելը նման հանրագիտարաններու մէջ պարտադիր է, երեւան կուգայ ազգութեամբ Հայ, բայց ռուս գրող Աշոտ Գառնակերեանի օրինակէն: Անոր մասին կը կարդանք. «Առանձին գիրքերով հրատարակած է բանաստեղծութիւններու տասնէ աւելի հաւաքածոներ, ինչպէս «Բանաստեղծութիւններ ու պոէմներ (Մոսկուա, 1953), «Պոէմներ» (Ռոստով, 1953), «Հանդիպումներ» (Մոսկուա, 1957), «Լիրիկա» (Մոսկուա, 1958), «Երկրագնդից մինչեւ աստղերը» (Մոսկուա, 1963), եւայլն»: Այս թուարկումէն այն սխալ տպաւորութիւնը կրնայ ստացուիլ, որ ատոնք հայերէն ժողովածուներ են:

Քանի որ այս աշխատութիւնը ինծի ծանօթ էր ձեռագիր վիճակի մէջ, կրնամ վկայել, որ հեղինակը ծանր աշխատանքի գնով հաւաքած էր նաեւ հեղինակներէն շատերու լուսանկարները: Եւ ահա գիրքը լոյս կը տեսնէ առանց նկարներու: Ինչո՞ւ հրատարակչութիւնը հրաժարած է այսպիսի հարստութենէ, ոչ մէկ ձեւով չեմ կրնար հասկնալ: Յուսանք, որ սխալը կը սրբագրուի երկրորդ հրատարակութեան ժամանակ, որովհետեւ 10.000ի տպաքանակը չափազանց քիչ է մեր բազմահազար մտաւորականութեան համար:

Անթերի բառարան չկայ: Ասիկա առանձնապէս կը վերաբերի այնպիսի բառարաններու, որոնք առաջինն են իրենց տեսակին մէջ: Բայց այս ձեւի գործերու հեղինակներու աշխատանքը գնահատելու համար առանց փնտռելու ալ կը գտնենք սխրանք բառը:

Կը մնայ սպասել յաջորդ հատորներուն:

Գոհարիկ Ղազարոսեանի Յիշատակին

Աչնանամուտ այս մռայլ օրերուն խոր թախիծով կը վերյիշենք կորուստը տաղանդաւոր արուեստագիտուհիի մը, որ էր Գոհարիկ Ղազարոսեան:

Վեց տարիներ սահեր են արդէն երբ տարւոյն այս օրերուն հրաժեշտ առաւ մեզմէ:

Ծանչցած էինք զինքը շատ կանուխէն երբ, դեռ մանկամարդ, բացառիկ զգացումով կը նուագէր դժուարին կտորներ, Պոլսոյ մէջ:

Փոխադրուելով Փարիզ՝ կատարելագործեց իր արուեստը նախ իբր մենակատար, ապա նուիրուելով յօրինողութեան արուեստին ուր ցոյց տուաւ նուրբ անհատականութիւն, բաւական արդիական ձգտումներով:

Բնութեամբ միշտ խանդավառ՝ սերտօրէն կապուած էր նաեւ մեր մշակութային բոլոր շարժումներուն եւ առհասարակ համայնական կենսունակութեան: Իրեն համար նուիրական եւ քաջալերութեան արժանի էին բոլոր հայկական ձեռնարկները:

Ուրիշին օգտակար ըլլալու, սկսնակ երաժիշտի մը բարեացակամ եւ յուսադրիչ թելադրութիւններ ընելը հոգեկան մեծ բաւարարութիւն էին իրեն համար: Բազմաթիւ են անոնք որոնք երախտագիտութեամբ կը վերյիշեն իր օժանդակութիւնները ամէն անգամ որ ելոյթի մը առթիւ կարիք զգային իր մասնակցութեան կամ խորհուրդին:

Ասիկա ողբացեալ արուեստագիտուհիին դրական արժանիքն էր: Անցնելով ուղղակի իր արուեստին՝ նախ, իբր դաշնակահար բացառիկ ձիրքերով օժտուած անհատականութիւն մըն էր, իսկ իբր ստեղծագործող, դաշնամուրային դրականութեան մէջ տուած է բազմաթիւ գործեր, գողտրիկ ներշնչումով, կանացի նուրբ զգայնութեամբ, ինչպէս նաեւ շարք մը երգեր, քոնչերթօ մը նուագախումբի ընկերակցութեամբ, եւ այլ հեղինակութիւններ:

Զուարթ բնութեան տէր, իր գործերուն մէջ կը տիրէ լաւատեսութիւնը, երաժշտութիւնը վարդագոյն է, հազուադէպ է հոն հանդիպիլ մռայլ կամ յուսահատ անցքերու, եւ նոյնիսկ եթէ կան՝ անոնք պատահական եւ վաղանցուկ են:

Հրատարակուած են իր քանեւչորս

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

Ոստիկանապետը ինքզինք անպատուուած նկատելով բարկացաւ: Ի զուր ջանաց չքմեղանք յայտնել, թէ խօսքը իրեն համար չէ: Պուլկար պաշտօնատարը հաւանեցաւ որ առանձին խօսինք:

— Ինչո՞ւ կը վախնաք մեր առանձին խօսակցութենէն. ժամ մըն է ձեզ կը լսեմ. հինգ վայրկեան ալ մեկնեցէք...

Եւ գիս անկիւն մը տանելով պատուիրեց որ ճշմարտութիւնը ըսեմ իրեն:

Վերջին խաղաթուղթս էր եւ պէտք էր բանայի քաջութեամբ:

— Պարոն ոստիկանապետ, ըսի, ես քաղաքական յանցաւոր եմ...

— Ի՞նչ, փափաց գրեթէ, քաղաքական յանցաւո՞ր...

Եւ սկսայ ամէն բան պատմել: Հռոմի եւ Պերլինի դէպքերը քանի մը խօսքերով: «Պիտի հարցնես թէ այս մարդիկը ուրկէ ուր քեզ գտած ու հետապնդած են: Ձեմ գիտեր տակաւին ինչպէս: Միայն աւելցնեմ թէ Պոլսոյ մէջ ալ զարկած եմ իրենց գաղտնի մէկ ոստիկանապետը, որ Հայ էր եւ բազմաթիւ հայ ընտանիքներու դժբախտութեան եւ կորստեան պատճառ եղած էր: Ասոնք գիտեն եւ եթէ հիմա անոնց գրպանները խուզարկես, լուսանկարս կրնաս գտնել, թերեւս ալ Ոստիկանութեան Պաշտօնաթերթը, ուր իմ մասիս գրուածքներ կան: Իրենց այս պատմութիւնը, գողութիւն, աւազակութիւն՝ բոլորովին անհիմն ու յերիւրածոյ են: Այս սուտը չինած են, զիս Պոլիս տանելու պատրուակ մը գտնելու նպատակով: Արդ, ես քաղաքական յանցաւոր եմ, եւ կը պատկանիմ Յեղափոխական Կուսակցութեան մը, որ մեր ժողովուրդին ազատագրութեան համար պայքարած է Թուրքերուն դէմ, ճիշդ ինչպէս դուք Պուլկարներդ, Մակեդոնացի ձեր եղբայրներուն հետ կռուածք էք Պուլկարիոյ անկախութեան եւ ազատագրութեան համար ու յաջողած էք ձեր հայրենիքը փրկել թրքական լուծէն:

«Յետոյ, շարունակեցի, այս Թուրքերը եթէ կ՚ուզէին զիս տանիլ, նախ պէտք է ձեզի գային եւ ձեզի հետ միասին տանէին: Շատ պարզ է որ ձեզմէ գաղտնի կերպով մը կ՚ուզէին զիս առեւանգել: Պարոն ոստիկանապետ, առանց ինքնութիւնս ստուգելու, չէք կրնար զիս ատոնց յանձնել: Բան մըն ալ կը խնդրեմ ձեզմէ. հոս ծանօթ վաճառական մը ունիմ... Ճ. — անուն մականունը տուի — որ զիս հայկական հիւպատոսարանը տարած էր անցագիրս խնդիրը կարգադրելու: Թող գայ, տեսնուեցէք իրեն հետ:

Եւ տեսնելով որ Թուրքերը սմքած պէս մնացեր են, աւելցուցի.

— Նայէ, ալ չեն կանչեր... կը կռահեն որ ճշմարտութիւնը կը յայտնեմ ձեզի...

Ոստիկանապետը երեսս նայեցաւ ու ժպտեցաւ: Ալ համոզուած էր, առեւանգում էր Թուրքերուն պատրաստած խաղը: Դարձեալ խօսեցայ եւ իրմէ խնդրեցի դրամներս իր մօտ պահել եւ ըսի.

— Մէկ երկու ոստիկան հոս ձգէ, առաւօտուն միասին կ՚երթանք, ամէն ինչ կը պարզուի:

Ոստիկանապետը Մակեդոնացի էր եւ մօտիկ բարեկամը վաճառական մեր Ճ.ին, որ այդ շրջանին Կեդրոնական Կոմիտէի ատենապետն էր, ինչպէս յաջորդ օրն իսկ պիտի իմանայի: ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ, ՊԱՅՔԱՐ, ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ բառերը արտասանած միջոցին, աչքերը կը փայլէին:

Թերթերուն ալ հետեւած էր եւ տեղեակ էր Հռոմի ու Պերլինի դէպքերուն, որոնք համապատասխան էին իմ պատմածներուս: Կը զգայի որ դատս շահած եմ: Իրաւ ալ յանկարծ դարձաւ Թուրքերուն եւ ըսաւ անոնց.

— Քանի մը ժամէն կը լուսնայ. այս գործին մէջ պատասխանատուութիւն չեմ առներ. ոչ կրնամ ձերբակալել, ոչ ալ բանտ տանիլ. ամէնքս ալ հոս կը սպասենք եւ միասին կ՚երթանք ոստիկանութեան կեդրոն: Այս տղան հոս Հայ մը կը ճանչնայ. ան ալ կուգայ, անցագիրը կը տեսնենք: Եթէ Նախարարութիւնը յարմար տեսնէ զայն յանձնել, կը յանձնէ ձեզի. իր գիտնալիք բանն է... ուրիշ կերպ չեմ կրնար շարժիլ...

Այնքան վճռական շեշտով խօսեցաւ որ Թուրքերը ակռաներն սեղմած ինծի դարձան եւ մրմռացին: Այդ լուռ սպառնալիքը օգտագործելով, փափսացի ոստիկանապետին.— Այդ մարդիկը կրնան մեր վրայ յարձակիլ... շատ են եւ վարն ալ մարդ ունին... զգոյշ ըլլալու է...

(149 – Շար.)

էթիւտները, որոնց ամէն մէկը իւրայատուկ պատկեր մը կը ներկայացնէ թէ՛ իբր նիւթ եւ թէ իբր թեքնիք արժէք։

Ցանկալի չէ՞ր արդեօք անոնցմէ մէկ քանիին նուագումը մանաւանդ այս տարելիցի թուականին։

Առիթը ինքնին կը ներկայանայ որ նըշենք ցաւալի կէտ մը. այն որ՝ մեր դաշնակահար արուեստագէտները կ'երեւի թէ այնքան ալ չեն հետաքրքրուիր իրենց ազգակիցներուն դաշնամուրային հեղինակութիւններով, բացի քանի մը հայրենի ծանօթ անուններէ։

Թերեւս կ'անդրադառնան թէ ունինք եւ ունեցեր ենք այս ճիւղը մշակած ականաւոր անձեր, յիշելու համար մէկ քանին՝ Ստեփան Էլմաս, աշակերտ Ֆրանց Լիսթի, հեղինակ ռոմանթիք շատ մը գործերու, Վահրամ Սվաճեան, տարօրինակ ներշնչումով հեղինակ մը, քսան հոյակապ դաշնամուրային գործերով, Էտկար Մանաս, Զուհաճեան, Տէր-Գրիգորեան, Ալիս Թէրզեան, Ալան Յովհաննէս եւ դեռ շատեր։

Երեւանի մէջ տպագրուեցաւ գեղեցիկ հաւաքածոյ մը, երեսուն անուններ պարփակող։ Չարժէ՞ր երբեմն աչք մը նետել։

Քաթրայի ջանքերով կազմակերպուած նուագահանդէսներու շարքին մէջ կ'երեւան անունները չորս անուանի դաշնակահարներու, չորս ռեսիթալներու համար. ասոնց երգացանկը սակայն սկսելով Սքարլաթիէն մինչեւ Տըպիւսի, կը պարփակէ տասնեակ մը հանրածանօթ անուններ, առանց ոչ մէկ հայ հեղինակի։

Գիտենք։ Պիտի առարկեն թէ մեր նշած հեղինակներուն գործերը այնքան ալ չեն բոցավառեր իրենց մատները. թէեւ կը սխալին, որովհետեւ գիտակից արուեստագէտը միշտ ալ կրնայ արժեւորել զանոնք։

Անհատական նուագահանդէսներու պարագային թերեւս հասկնալի ըլլայ այս պարագան (որուն չենք համոզուիր սակայն), բայց երբ ելոյթը տեղի կ'ունենայ «Հայ արուեստի զարգացման միութիւն» անուան տակ, տարօրինակ կը թուի երբ կազմակերպութիւնը հայկական է եւ մենակատարներն ալ Հայ, ի՞նչպէս ուրեմն պիտի զարգանայ նաեւ հայ դաշնամուրային արուեստը։

Բարի տրամադրութեամբ նշուած այս կէտը պիտի փափաքէինք որ նոյն զգացումով նկատի առնուէր ի սէր հայ արուեստի զարգացման։

Վերադառնալով մեր նիւթին՝ Գոհարիկ Ղազարոսեանի ստեղծագործական աշխատանքին մէջ յիշատակութեան արժանի են Թռչնիկը, Աղջի մէրդ մեռել ա, նորօրինակ դաշնամուրով օժտուած ուրիշ կտոր մը հիմ ունենալով մեր աւանդական Հայր Մերը, ուրիշ կտորներու մէջ նշմարելի են նաեւ ժողովրդական կարգ մը երգերու օգտագործումը եւ թեքնիք գունաւորումը դաշնակի համար։

Դեռ շարքը կարելի է երկարել իր հեղինակութիւններուն։

Մահացած արուեստագէտը կը վերապրի իր գործերով։ Անոնց անտեսումին պատճառաւ երբ չի թարմանար անոր յիշատակը՝ աւելորդ եւ անկեղծութենէ դուրս կը մնայ իր վրայ ողբալը։

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԼԱՄԱՐԹԻՆԻ
ՎԻՊԱՅԻՆ ՍԷՐԸ

———0———

Օր մը Ալֆոնս տը Լամարթին կը տեսնէ երիտասարդ զոյգ մը որ անհուն սիրով եւ գորովով կը համբուրուին։ Սիրոյ եւ երանութեան այս տեսարանը խոր տըպաւորութիւն կը ձգէ բանաստեղծին վըրայ, երբ կը բաղդատէ իր անսէր եւ առանձնակեաց կեանքին հետ։

Լամարթին կը տառապէր լեարդի հիւանդութենէ։ 1816ի Հոկտեմբերին բժիշկը թելադրեց որ Էքս երթայ դարմանումի համար։

Էքս լէ Պէնի մէջ իջաւ Տօքթէօր Փէռիէի պանդոկը։ Եղանակին վերջաւորութիւնը ըլլալով դարմանուող գրեթէ մնացած չէր։ Երեք – չորս սենեակ միայն գրաւուած էին։

Օր մը Ալֆոնս կ'իմանայ որ միւս վարձակալները իրենց մէջ կը խօսէին երիտասարդ կնոջ մը մասին, որ ճաշը սենեակը կ'առնէր եւ իր պտոյտներէն կը վերադառնար պանդոկ էշու մը վրայ նըստած։ Փարիզցի է կ'ըսէին, 32 տարեկան է եւ կինն է բնագէտ Շառլի որ եօթանասուն տարեկան է եւ Գիտութեան Ակադեմիի մնայուն քարտուղարը։ Ան է որ Լուդովիկոս ԺԶ.ի շրջանին հանճարեղ գաղափարը ունեցած է ուռեցնելու օդապարիկները տաք օդով։ Շառլ քարի ծանր հիւանդութեամբ տառապելուն չէ կրցած ընկերանալ իր թոքախտաւոր կնոջ Ժիւլի Շառլին, աղջկնութեան անունով Ժիւլի Պուշօ տէ Հէրէթ։

Ժիւլիի տժգունութիւնը ռոմանթիք այդ շրջանին մասնաւոր հմայք մը կու տար անոր անձին։

Լամարթին իր Էքս հասնելէն քանի մը օր ետք, երբ կը թափառէր, առաջին անգամ տեսաւ Ժիւլին նստարանի մը վրայ։ Ան անփութօրէն կը թերթէր կարմիր վայրի մեխակ մը։ Գլուխը ուսին հակած, աչքերը վեր բարձրացուց։ Շատ նուրբ գեղեցկուհի մըն էր։ Աչքերը ծաւի, յունական ուղիղ քիթ, բարձր ճակատ, բարակ շրթներ, բերնին երկու քովերը ընական տխրութեան ծալք մը, ակռաները սատափի նման, դէմքը հաւկթաձեւ։

Երկուքն ալ կը բնակէին նոյն պանդոկին մէջ եւ փակ դուռ մը միայն կը բաժնէր անոնց սենեակները իրարմէ։ Լամարթին իր սեղանը դրաւ փակ դրան առջեւ, աւելի մօտ զգալու ինքզինք անոր։ Իր սիրտը ուժգին կը բաբախէր երբ կը լսէր տրոփիւնը անոր հագուստին։

1816 Հոկտեմբեր 10ը Ֆրանսական գըրականութեան պատմութեան համար պատմական օր մը եղաւ, կը գրէ Անտրէ Քասթելօ, որովհետեւ Ժիւլիէն ծնան այն բանաստեղծութիւնները, որոնք լաւագոյններէն կը համարուին Ֆրանսերէն լեզուին։

Օր մը երբ Լամարթին նաւակով պտոյտի ելած էր Պուրժէի լիճին վրայ, հանդիպեցաւ Տիկին Շառլի նաւակին, որ դէպի Օթքոմպի աբբայարանը կ'ուղղուէր։ Յանկարծ ուժգին հով մը ուրականի կը փոխուի, Ժիւլիի նաւակը ջրապտոյտի մը մէջ կը բռնուի եւ կը սպառնայ կեանքին։ Լամարթին եւ նաւավարները ճիշդ ատենին կը հասնին երբ մեծ ալիք մը երիտասարդ կնոջ անկենդան մարմինը կը նետէ դէպի քարոտ լճափը։

Ամբողջ գիշերը Լամարթին պանդոկի մը մէջ կը հսկէ Ժիւլիի վրայ։ Յաջորդ առտու երբ Ժիւլի աչքերը կը բանայ կ'ըսէ.

— Եղբայրս, հոգիի եղբայրս։

Նաւակով մը Էքս կը վերադառնան, «Սիրտերը լեցուն, բերանները լուռ, աչքերը աչքերուն»։

— Կը սիրենք զիրար, կը հառաչէ Ժիւլի։

— Օ՜հ, նորէն ըսէ, հազար անգամ կրկնէ, եւ ուրախութենէն այնպէս կը ցատքէ նաւակին մէջ որ քիչ կը մնայ ընկղմէր եւ խեղդուէին։

Յաջորդ օրը Լամարթին իր բարեկամին կը գրէ թէ՝ երէկ ազատեցի երիտասարդ կին մը, որ կը խեղդուէր Պուրժէի լիճին մէջ. ան է որ հիմա կը լեցնէ օրերս։ Ես այլեւս հիւանդ չեմ եւ աւելի երիտասարդ կը զգամ ինքզինքս։ Վերածնած եմ։ Եթէ օր մը տեսնես այդ քաղցր էակը, պիտի մտածես թէ Աստուած զայն ճամբուս վրայ դրաւ, զիս յաւիտեան դանեցնելու իմ անցեալ կեանքէս»։

Շուտով բաժնուելու հեռանկարը կը մթագնէր անոնց փոխադարձ սէրը։ Լիճին վրայ, պտոյտի մը միջոցին, Ժիւլի ոտքի ելաւ, ձեռքերը աչքերուն աղաղակեց. «Օ՜հ, մեռնինք»։ Լամարթին կարծես զառանցանքի մէջ, «Մեռնինք», կ'ըսէ, երբ Ժիւլի նուաղած անոր թեւերուն մէջ կ'իյնայ։

Լամարթին իր բարեկամուհիին անունը Էլվիռ դրած էր։

— Աւելի լաւ է մեռնիլ խոլոյն, կը հառաչէր Լամարթին, որովհետեւ կը մօտենայ բաժանման երկարատեւ ժամը։

— Պահէ՛ սիրտդ անոնց համար որոնք պիտի ապրին... կ'ըսէ Էլվիռ։ Երդում ըրէ որ քու յիշողութեանդ մէջ պիտի չփոթես այս երկինքը, այս լիճը, այս լճափը, այս լեռները իմ յիշատակիս հետ, թէ այս սրբազան վայրին պատկերը անբաժան պիտի ըլլայ քու մէջդ իմ պատկերէս։

Լամարթին կը պատասխանէ գեղեցիկ բանաստեղծութեամբ մը որ կը ձօնէ Տիկին Շ.ին։

Բաժնուելէ առաջ կ'որոշեն ջերմ բարեկամներ մնալ, եւ կամ «զաւակ մը եւ մայր մը ըլլալ» իրարու հանդէպ։

Ամէն օր ութ էջ նամակ կը փոխանակեն իրարու։ Եւ վերջապէս 1817 Յունուարին Լամարթին Փարիզ կ'երթայ եւ կ'իջնէ Ռիշլիէօ պանդոկը եւ ամսուն ութին կ'երթայ Տիկին Շառլի տունը։

Էլվիռ ոտքի, աչքը դէպի դուռը։ Իրեն կը թուի թէ ոտքի ձայներ կը լսէ։ Իրարու դէմ են, երկուքին սիրտն ալ կը տրոփէ ուժգին։ Բառ չեն գտներ ըսելու։ Պղատոնական սէրը կը վերսկսի։

Էլվիռի ամուսինը որ հասկցած է ամէն բան, ներողամիտ է։ Մոնսոյի տանը, Թիւիլըրիի պարտէզը, Մէօտոնի անտառը վկաներն են այն մելամաղձոտ զոյգի սիրոյն։ Սէն Քլուի ծառուղիին մեծ ծառերը կը լսէին անոնց հառաչանքը եւ խոստումները զիրար տեսնելու յաջորդ տարին Էքսի մէջ։

Աւա՜ղ, սակայն, Յուլիսին Էլվիռ չէր կրցած Էքս երթալ ժամադրութեան, ջերմը, շնչարգելքը պատճառ եղած են որ Վիրոֆլէ երթայ։ Լամարթին առանձին է Էքսի մէջ, ուր ամէն բան կը յիշեցնէ Էլվիռը, մանաւանդ լիճը, որուն մասին գըրած է աշխարհահռչակ բանաստեղծութիւնը։

Լամարթին կը զգար թէ Էլվիռ դատապարտուած էր եւ այլեւս պիտի չտեսնէր զայն։

Էլվիռ կը գրէ վերջին նամակ մը, զոր իր կտակը կը նկատեն։ «Քեզ կը սիրեմ ինչպէս գորովալի եւ բարի մայր մը... միշտ»։ Այս տողերը գրելէն քանի մը օր ետք կ'աւանդէ հոգին։

Երբ Լամարթին կ'իմանայ մահը, երկու օր եւ գիշեր մը կը թափառի անտառներուն եւ այգիներուն մէջ։ Միլի իր տունը վերադարձին աչքերը ուռած էին եւ մտահոգիչ ըլլալու աստիճան տժգոյն էր։

Այս յուսահատութեան եւ սոսկալի պարագին մէջ կը գրէր բարեկամի մը թէ՝ «Ամէնէն մեծ մխիթարութիւնս այն է որ այլեւս չի տառապիր, այլ ես առանձին կը տառապիմ, թէ ան հիմա կատարելապէս երջանիկ է։ Մեռաւ եւ տառապեցաւ հրեշտակի մը պէս, առլցուն քաղցրութեամբ, խաղաղութեամբ եւ գերագոյն յոյսով»։

Մ. Մ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (320)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻՋՈՆ

ԺԲ.

×

Հավրի հրապարակին վրայ գտնուող ճաշարանը դառնանք ու ելլենք այն մասնաւոր սենեակը, ուր Փօլ Հարման, Լիւսիէն Լապրու եւ Էթիէն Քասթէլ նստած էին։ Ժամը ճիշդ ութուկէսին, գործարանատէրը ոտքի ելաւ։

— Սիրելի Քասթէլս, շատ կը ցաւիմ որ ձեզմէ շուտով բաժնուելու ստիպուած եմ, բայց գործը գործ է...։

— Սիրելի Պարոն Հարման, ձեզի չափ ու ձեզմէ աւելի կը ցաւինք, պատասխանեց նկարիչը։ Բայց ձեզ ազատ կը թողունք մեկնելու։

Փօլ Հարման սեղմեց Լիւսիէնի եւ յետոյ Էթիէնի ձեռքը, ու անոնցմէ բաժնուելով՝ դէպի Հռոմ փողոցը ուղղուեցաւ։ Հազիւ ան, քսան քայլ յառաջացած, Ռաուլ Տիւշըմէն ալ դուրս ելաւ ու սկըսաւ հետապնդել գործարանատէրը։ Էթիէն եւ Լիւսիէն ճաշարանի սեմին վրայ կեցան պահ մը, իրենց սիկառները վառելու համար...։

— Սիրելի Լիւսէնս, կը տեսնէ՞ք սա երիտասարդը, որ Փօլ Հարմանի ուղեգծին կը հետեւի, հարցուց նկարիչը։

— Կը տեսնեմ։

— Սիրելի զաւակս, այդ երիտասարդը թերեւս վաղը առտու ինծի իմաց պիտի տայ թէ ձեր հօր բուն սպաննիչը ձեռք անցուցած ենք...։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեց Լիւսիէն ապշահար, այս խօսքերը լսելով։

— Ես հետքի մը վրայ կը գտնուիմ, ու կը կրկնեմ թէ վաղը առտու թերեւս պիտի կարենամ ձեզի ըսել։ Ոչ մէկ բան ձեզի արգելք կ'ըլլայ Լիւսի Ֆորթիէն սիրելու եւ անոր հետ ամուսնանալու։

— Օ՜հ, պարոն, պարոն, թոթովեց Լիւսիէն, աննկարագրելի յուզման մը մատնուած, ու Էթիէն Քասթէլի ձեռքերը սեղմեց։ Ինչո՞ւ թէ սխալած չըլլաք...։ Ըսէք ուրեմն...։

— Այս պահուս չեմ ըսեր, յարեց նկարիչը։ Մի հարցափորձէք զիս, որովհետեւ պիտի չպատասխանեմ։ Վառեցէք ձեր մարած սիկառը, ու երթանք գաւաթ մը գարեջուր խմենք Քաֆէ տը լա Փէ։

ԺԳ.

Երկու ոստիկանները Օվիտ Սոլիվօն տարած էին ոստիկանական արգելարանը։ Ան առժամապէս վար դրուած էր հիւանդարանի սրահը, ուր առանձին կը գտնուէր։ Քունը յաջորդած էր ջղային տագնապին, ինչպէս կ'ըլլայ քանատական ըմպելին խմելէ յետոյ։ Ապահովութեան պետին հրամանին վրայ, հիւանդարանին բանտապահը հաստատուեցաւ Օվիտ Սոլիվոյի անկողնին քով։ Ժամը իննին միայն, Սոլիվօ թեւերը երկարեց, աչքերը բացաւ, անկողնին մէջ ելաւ նստաւ ու նայուածք մը ձգեց իր շուրջը։ Կազի կըտուցի մը տկար լոյսը լաւ չէր լուսաւորեր փոքր սրահը։ Օվիտ ձեռքը ճակտին տարաւ, երբ տեսաւ որ անկողնին քով գտնուող բանտապահը հետաքրքիր կերպով կը դիտէր զինքը։

— Ա՜հ, ո՞ւր եմ ես, հարցուց Օվիտ, գրեթէ առանց գիտակցութեան, վստահ չըլլալով երազ տեսնելուն վրայ։

— Ոստիկանական արգելարանին հիւանդարանը կը գտնուիք, պատասխանեց բանտապահը։

Յեղակարծ սոսկումի մը մատնուած, ամբողջ մարմնովը սարսռաց, ու անկողնէն վար ցատկեց, ուր դրած էին զայն, առանց զգեստները հանելու։

— Ոստիկանական արգելարա՞նը, կրկնեց Օվիտ, գունատ ու դողդոջուն։ Երբէ՞ն ի վեր հոս կը գտնուիմ։

— Իրիկուան ժամը հինգէն ի վեր գրեթէ։ Նուաղած վիճակի մէջ հոս բերին ձեզ։

Օվիտ բան մը չէր յիշեր բնաւ։ Ջախջախուած ու ընկճուած, անկողնին վրայ ինկաւ ծանրօրէն, ճակատը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ ու յիշողութիւնը պրպըտեց։ Յանկարծ կատաղի բացագանչութիւն մը արձակեց։ Լոյսը ժայթքած էր մտքին մէջ։ Ու մռմռաց.

— Հիմա կը հասկնամ եղածը։ Մարխան սխալմամբ իմ գաւաթս լեցուցած է դժոխային ըմպելին։ Կորստեան մատնուեցայ։ Անիծած։ Իմ զէնքովս պարտութեան մատնուեցայ։

Օվիտ այս մենախօսութիւնը ընելու վրայ էր, երբ լսեց որ բանալին կը դառնար փականքին մէջ։ Դուռը բացուեցաւ։ Երեք ոստիկաններ սեմին վրայ կը գտնուէին բանտապահի մը հետ։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Լուիզա Կլորիկեան եւ զաւակները՝ Այտա եւ Յարութիւն, Պ. Արշաւիր Կլորիկեան, զաւակներն ու թոռները, Օր. Ատրինէ Կլորիկեան խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ԳԵՂԱՄ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Սան–Ֆրանսիսքօ, 57 տարեկանին:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Արշաւիր Կլորիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ:

Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793–53–71:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Փափազեանի, Տէր եւ Տիկին Արշաւիր Մելքոնեանի, Տէր եւ Տիկին Արամ Կարապետեանի, Պ. Թադէոս Մարգարեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր եւ հօրեղբօր, Ալֆորվիլի կազմին երիցագոյն եւ հիմնադիր անդամներէն, տարաբախտ ընկ. Սիրուն Մարգարեանի մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առիթով, Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Պ. Մուրատ Մուրատեանէ 100 Ֆր., Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանէ 50 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիլ տ'Ավրէյէն այրի Տիկին Սաթենիկ Զաքարեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ ներկայութեամբ, նամակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութեամբ, ցաւակից եղան իրենց սուգին, իրենց սիրելիին

ՆԱՍԻՊ ՀԱՃԻ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Արմենակ Արապեան եւ իր պարագաները սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ թէ գրով իրենց ցաւակից եղան

ՓԵՐՈՒԶ ԱՐԱՊԵԱՆԻ
(ծնեալ Ջատիկեան)

մահուան առթիւ:

Մասնաւորաբար իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք.ին, որ իր հայրական հոգեփոփ խօսքերով ջանաց մասամբ թեթեւցնել իրենց խոր վիշտը, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ հոգաբարձութեան ներկայացուցիչներ Պ. Պ. Քարեանի եւ Օհանեանի, եւ դպրաց դասուն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզէն Պ. Վարդան Միքայէլեան 50 Ֆր. կը նուիրէ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ Նոյեմբեր 9, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղի «Ե. Հիւսիսեան» սրահը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

*

1973 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

*

Գեղարուեստական Բաժին
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Պ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ողբ. Տիկին Եկաւեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Պր. Անտրէ Պաղտասարեան, Պր. Վ. Տէր–Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 20ական Ֆր., Պր. Միսաք Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան 50ական: Ողբ. Օր. Ալիս Թորոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Պր. Ալէն Պագրճեան, Պր. Կարպիս Քէշիշեան (Մարթիք), Տէր եւ Տիկին Միսաքեան 50ական Ֆր., Սարաճեան ընտանիք 25: Ողբ. Տիկին Լուսնթագ Ասլանեանի հոգեհանգստեան առթիւ այրի Տիկին Եազըճեան 100, Տիկ. Եղիսաբէթ Զագարեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պ. Զագարեան 10, Պր. Ռոպէր Գրոմոնի 20 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները իր դպրոցին համար.—

Տէր եւ Տիկին Վազգէն Գալայճեան ողբ. Ալթուն Մուրատեանի քառասունքին առթիւ 20 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Մալխասեան (Ամերիկա) Ալթուն Մուրատեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 5 տոլար: Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զոպոյեան, իրենց աղջկան մանչ թոռնիկին ծննդեան ուրախ առիթով 50, Պր. Յովհ. Ուզունեան իր թոռնիկին ծննդեան ուրախ առիթով 50 Ֆր.:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Փիլիպոս Եսայեանէ 50 Ֆր. իրենց սիրելիներու՝ Սիրանոյշ եւ Պետրոս Եսայեանի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան–տ'Արք սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի շրջանի խմբապետուհիներուն կողմէ

Շաբաթ Նոյեմբեր 10

ժամը 20էն սկսեալ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45, Rue de la Défense, Issy les Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy

Պիւֆէ, ուտելիք եւ խմելիք, հայկական եւ ֆրանսական: Հաճելի յայտագիր

Ծախքերու մասնակցութիւն 10 Ֆրանք

BAIL A CEDER

HORLOGERE — BIJOUTERIE
Loyer annuel 4000F avec logement confort
PARIS 13
quartier en pleine expansion
Téléphone 331 83 56

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Նիւթ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

9 Նոյեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին — 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

A VENDRE

1 METIER COTON : 4 têtes
jauge 12 g. g. Marque : Bordier

1 PRESSE Bonneterie, Marque Hoffman

4 REMAILLEUSES : jauge 8, Marque Vitos

2 REMOLDI :

MATÉRIEL EN BON ÉTAT

Téléphoner : 642.20.60

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հաճելի անակնկալներով

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
7
MERCREDI
7 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.856

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.856

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

—0—

Բ. ՉՈՐՍ «ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ» ԵՒ ՇԱՏ ՄԸ ՍՈՒՏԵՐ

Ս. Հայաստան ամսագրի խմբագիրը առանց վախնալու ճանճրանալի ու ծիծաղելի դառնալէ, կը կրկնէ աւելի քան կէս դարէ ի վեր հազար անգամ յեղյեղուած պոլշեւիկեան յանկերգներ, որոնք որպէս թէ իբրեւ «ճշմարտութիւններ» վաղուց ընդունուեր են «տարագիր հայ աշխատաւորները, առաջադիմական կազմակերպութիւնները եւ առաջաւոր մտաւորականութիւնը»։

Ահա՛ թէ որոնք են այդ ճշմարտութիւնները.—

Ա) 1920 Նոյ. 29ին Սով. Ռուսաստանի օգնութեան շնորհիւ է, որ հայ ժողովուրդը վերջնականապէս փրկուեցաւ կործանումէն ու ոչնչացման վտանգէն։

Բ) Հայ ժողովուրդը իր ազգային մեծ վերածնունդը կը պարտի ոչ միայն իր զաւակի, հերոսական, ստեղծագործական ջանքերուն, այլեւ մանաւանդ Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու եւ առաջին հերթին ռուս ժողովուրդի եղբայրական օգնութեան։

Գ) Դառնալով իրաւահաւասար անդամ Խ. Մ. բազմազգ Պետութեան, Խ. Հայաստան «լիովին ապահովեց մեր ժողովուրդի ազգային գոյատեւումը եւ անվտանգութիւնը»։

Դ) Ս. Հայաստան աշխարհացրիւ տարագիր Հայութեան հայրենիքն է, անոր փրկութեան միակ խարիսխը, անոր իղձերու իրականացման միակ գործօնը։ Հետեւաբար, միայն հայրենիքի շուրջը համախմբուելու, նրա վրայ յենուելու եւ նրա աջակցութեան միջոցով կարող են իրականանալ Սփիւռքահայութեան իղձերն ու նրան մտահոգող ազգային խնդիրները»։

Այս «անառարկելի» ճշմարտութիւնները ընդունուեր են տարագիր Հայութեան բոլոր հոսանքներուն կողմէ բացի Դաշնակցութեան ղեկավարութենէն եւ անոր քաղաքական մեքենան վարողներէն։ Ասոնք իրենց «ամէնօրեայ հակասովետական քարոզչութեամբ ու զրպարտութիւններով պայքարում են մեր ժողովրդի մեծ վերածննդի, խաղաղ ու անվտանգ զարգացման երաշխիքների դէմ»։

Եզրակացութիւն.— Խօսիլ Դաշնակցութեան «չրջադարձ»ի մասին «նշանակում գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն ինքնախաբէութեամբ զբաղուել, օբյեկտիւ — թէ սուբյեկտիւօրէն նպաստել նրա պահպանմանը, եթէ ոչ ամրացմանը»։

Մշակութային կապի պաշտօնաթերթը կ'ընդգծէ երկրորդ իրողութեան, այն է համազգային չարժման, սփիւռքի ազգային ուժերու համերաշխութեան եւ համագործակցութեան, որուն շուրջ կ'աղմկէ եղեր Դաշնակցութիւնը այնպէս ձեւացնելով, որ «գաղթականների պառակտիչները հէնց նրա համախոհներն են»... Ըստ իրեն, մեղաւորը Դաշնակցութիւնն է. «Սփիւռքը պառակտելու եւ զայն հայրենիքէն հակադրելու նպատակով բուրժուականներն էին, որ պառակտում սերմանեցին հայ առաքելական եկեղեցում, կազմակերպեցին ազգային-հայրենական թեմերի բռնագրաւումն ու յափշտակումը Անթիլիասի կաթողիկոսութեանը»։

Ժամանակակից պատմութիւնը խեղաթիւրելու, իրենց բառով «նենգափոխելու» վարպետ խմբագրին այս ակնարկութեան չարժեր պատասխանել, այդ մասին բուն ճշմարտութիւնը քանիցս գրած ըլլալով այս էջերուն մէջ։

Գալով սփիւռքի Հայութեան միջեւ համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն ստեղծելու հարցին, Կապի պաշտօնաթերթը մէջբերում մը կ'ընէ ռամկավար «Զարթօնք»ի խմբագրին մէկ յայտարարութենէն, գլխագիր տառերով։ Ռամկավարները 1921ին իսկ Սով. Հայաստանը ճանչցեր են «իբրեւ մեր ժողովրդի Պետութիւնը, ազգային Պետութիւնը եւ մեր հայրենիքը։ Իսկ քաղաքական մտածողութեան միւս ներկայացուցիչը՝ Դաշնակցութիւնը չէ ճանչցած... ապացոյց Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը կը պահէ»։

Ուրեմն բոլորովին անհիմն է եղեր խօսիլ Դաշնակցութեան «շրջադարձ»ի մասին։

Ըստ իրեն, «գաղթօջախների ազգային ուժերի միասնութեան, համերաշխ գործակցութեան հարցը սկզբունքային նշանակութիւն ունեցող հարց է» եւ պէտք է կառուցուի ամուր պատուանդանի վրայ։ «Այդ պատուանդանը Սով. Հայաստանի ճանաչումն է որպէս ամբողջ հայ ժողովրդի հայրենիքը, նրա ազգային Պետութիւնը, Խ. Մ. բազմազգ միասնական Պետութեան իրաւահաւասար անդամը»։ Արտաքոյ Սովետական Հայաստանի, չիք փրկութիւն տարագիր Հայութեան։ Առանց սկզբունքով ճանչնալու Սով. Հայաստանը «որպէս ամբողջ հայ ժողովրդի հայրենիքը, նրա ազգային Պետութիւնը», ազգային ուժերու միասնութիւնն ու համագործակցութիւնը կը դառնայ աւազի վրայ կառուցուած տնակ։

Կապի պաշտօնաթերթը իր խմբագրականի վերջաւորութեան կրկին կը յարձակի Դաշնակցութեան վրայ, որ իբրեւ թէ «սփիւռքահայ առաջադիմական կազմակերպութիւնների դէմ մղած պայքարում նա երբեք միջոցների մէջ խտրութիւն չի դրել։ Նրա տեռորիստական գործողութիւններին զոհ գացին, խեղանդամ դարձան տասնեակ ու հարիւրաւոր հայրենասէր մարդիկ, Նրա մատնութեամբ մի շարք առաջադիմական կազմակերպութիւններ ու մամուլի օրգաններ «սեւ ցուցակ»ի մէջ մտցուեցին օտար իշխանութիւնների կողմից»։

Որքան բառ, այնքան սուտ։

Հայրենիքի եւ սփիւռքի միջեւ գործակցութիւն ստեղծելու եւ համերաշխութիւն հաստատելու, հայրենիքը անխտիր սփիւռքահայութեան բոլոր հոսանքներուն սիրցնելու առաքելութեան սահմանուած Մարմնի մը պաշտօնաթերթին այս կարգի ստայօդ ու զրպարտիչ գրութիւնները ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ պառակտելու, «երկփեղկումը» հրահրելու եւ աղգապահպանման գետնի վրայ ղօհողութեանց մէջ կանգ չառնող կազմակերպութեանց անկեղծ ճիգերը ջլատելու։

Խմբագիրը կը խոստանայ յաջորդ յօդուածով քննութեան առնելու Դաշնակցութեան նոր գործելակերպը։ Կը սպասենք։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀՈԳ ՉՈՒՆԻ

Կ'ԸՍԷ ԺԻԼ ԺՕԲԷՐ

—0—

Նախագահ Սատաթի անձնական խորհրդատուն Ժիլ Ժոպէր տեսակցելէ ետք Նախագահ Փոմփիտուի հետ, յայտարարեց լրագրողներուն թէ Ֆրանսա մտահոգուելու պէտք չունի քարիւղի համար։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի Նախագահին հետ իր ունեցած խօսակցութեան նիւթին, Ժիլ Ժոպէր չեչտած է թէ այդ խօսակցութիւնը եղած է չատ կարեւոր։ Վստահ եմ, աւելցուցած է, եգիպտացի նախարարը, որ Ֆրանսա արդար խաղաղութիւն մը կ'ուզէ եւ արդար խաղաղութիւնը ձեռք կրնայ ձգուիլ միայն գրաւուած բոլոր հողերու պարպումով եւ Պաղեստինցիներու արդար եւ անառարկելի իրաւունքներու վերահաստատումով։ Եւրոպան եւ համաշխարհային հաւաքականութեան բոլոր անդամները պարտականութիւնն ունին պաշտպանելու միջազգային կարգուկանոնը, Միացեալ Ազգերու Ուխտը եւ միջազգային իրաւունքի սկզբունքները»։

× Իսրայէլ չուզեր մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայել Արտաքին իր նախարարին Պուքրէշ այցելութեան։

× Արաբական երկիրները չեն ուզեր երեւան հանել թէ ի՛նչ հիման վրայ պիտի գործադրեն քարիւղի իրենց հայթայթումները։

Ամէն պարագայի մէջ, ցանկ մը պատրաստած են «թշնամի», «չէզոք» եւ «բարեկամ» երկիրներու։ Թշնամիներու կարգին են Միացեալ Նահանգներն ու Հոլանտան, որոնց վրայ հաւանաբար աւելնայ Փորթուկալ։ Բարեկամներու մէջ են՝ Ֆրանսա եւ Սպանիա։ Մեծն-Բրիտանիոյ վիճակը քիչ մը բարդ է։ Կը մնան չէզոք նկատուածները, որոնց կարգին են՝ Դաշնակցային Գերմանիա, Պելժիա, Զուիցերիա եւ Ճափոն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ հանրային կարծիքը կը շարունակէ դատապարտել Նիքսընի Ուաթըրկէյթի եւ անոր յարակից հարցերուն մէջ։ «Թայմ» շաբաթաթերթը առաջին անգամ ըլլալով խմբագրական մը լոյս կ'ընծայէ եւ կը պահանջէ, որ նախագահը հրաժարի, որովհետեւ ան «անսրբագրելի կերպով կորսնցուցած է իր բարոյական հեղինակութիւնը»։ Միւս կողմէ Քոնկրէսը դեռ չէ վաւերացուցած փոխ-նախագահ Ճերըլտ Ֆորտի նշանակումը։ Նիքսընի մօտիկ գործակիցներէն երեք հոգի հեռատեսիլէն յայտարարեցին, թէ «Նիքսըն պիտի չհրաժարի»։

ՆՈՊԷԼԵԱՆ մրցանակ ստացած 89 անձեր բողոքագիր մը ղրկեցին Ն. Պոդգորնիի՝ Ա. Սոլժենիցինի եւ Սախարովի դէմ խորհրդային իշխանութիւններու ի գործ դրած ճնշումներուն համար։

ՉԻԼԻԻ մէջ չորս հոգի եւս գնդակահարուեցան, բոլորն ալ ընկերվարականներ։ Ցայսօր գնդակահարուածներու թիւը, ըստ իշխանութիւններուն, 88 է։ Զուիցերիա հասած են 106 գաղթականներ Չիլիէ։ Ասոնք Արժանթինցի, Պոլիվիացի եւ Պրազիլիացի են։ Զուիցերիա ընդունած է 210 գաղթական պատսպարել իր երկրին մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ օրաթերթերը լոյս չեն տեսած Երկուշաբթի օր, բանուորներու գործադուլի հետեւանքով։ Ասոնք կը բողոքէին 75 հազար անգլ. ոսկիի տուգանքի մը դէմ, որ տրուած էր մետաղագործներու սենտիքային, դատարանին կողմէ, որովհետեւ սենտիքան մերժած էր վերջ տալ գործադուլի մը, մետաղագործական գործատան մը մէջ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ տեղի ունեցած ցոյցերը զգալի կերպով ծանրացուցած են քաղաքական մթնոլորտը։ Ըստ կառավարութեան, կիրակի օրուան ցոյցերը Փափանտրէուի մահուան 5րդ տարելիցին առթիւ կազմակերպուած էին ծայրայեղ խմբակցութեանց կողմէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործադուլի կարգ մը շարժումներ ծայր տուած են եւ շատ հաւանական կը թուի որ նամակներու եւ թերթերու ցրւումը խանգարուի։ Երեքշաբթի օր ալ Ժան-Հեռատեսիլը միօրինակ յայտագիր մը կուտար, նոյն պատճառով։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ - ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ ծանր պատիժներ կը տրուին անոնց որոնք փախստականներու կ'օգնեն Արեւմտեան Պերլին անցնելու համար։ Նման յանցանքի մը համար երեք հոգի 11, 9 եւ 7 տարի բանտարկութեան դատապարտուած են։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 2)

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհ. Միութեան ճատրակի 41րդ ախոյենական մրցաշարքին մէջ (բարձրագոյն դաս) շատ լաւ խաղարկութիւն ցոյց տուած է Կարէն Գրիգորեան, որ 26 տարեկան է։ Մոսկուա տեղի ունեցած այդ մրցաշարքին մասնակցեցան 18 հոգի, որոնցմէ 13ը միջազգային կրոսմայսթերներ էին, ասոնց մէջ կը գտնուէին աշխարհի նախկին ախոյեաններ Տիգրան Պետրոսեան, Բորիս Սպասկի, Միխայիլ Տալ, Վասիլի Սմիսլով։ Արդ, Կ. Գրիգորեան 18 մասնակցողներու մէջ յաջողեցաւ 7րդ-8րդ տեղերը կիսել միջազգային կրոսմայսթեր Եֆիմ Գելլէրի հետ։

Կ. Գրիգորեան իրաւունք ունի այժմ վերստին մասնակցելու գալ տարի բարձրագոյն դասի մրցաշարքին։ Հետաքրքրական է հաստատել, որ ան իր ապահոված 8,5 կէտերէն 7ը ձեռք ձգեց կրոսմայսթերներու հետ իր ունեցած խաղերու ընթացքին։

Վերջին տարիներուն է, որ երեւան եկաւ Կ. Գրիգորեանի բացառիկ ընդունակութիւնը։ Ան կը սիրէ յարձակիլ եւ ստեղծել բարդ կացութիւններու չարք մը։

Խորհ. Միութեան ճատրակի ախոյեան դարձաւ Բ. Սպասկի (11,5 կէտ), երկրորդ տեղը գրաւեց Տ. Պետրոսեան։

Ճատրակի առաջին դասի մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցան Թիֆլիսի մէջ, աչքառու խաղարկութիւն ցոյց տուաւ միջազգային կրոսմայսթեր Ռաֆայէլ Վահանեան, որ 22 տարեկան է։

×

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Լենինականէն Ալիկ Ղազարեան, 18 տարեկան, թեթեւ ծանրութեան դասին մէջ ախոյեան դարձաւ չորրորդ համամիութենական մրցումներուն մէջ, ապահովելով «Լեւոն Թեմուրեան» բաժակը։ Լ. Թեմուրեան բազմաթիւ անգամներ Խորհ. Միութեան կռփամարտի ախոյեան դարձած էր։ Ծնած էր 1910ին Պաքու։ 1935ին, 1939ին խորհրդային ախոյեան դարձաւ։ Միջազգային մրցումներ ունեցած է Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու մէջ եւ միշտ յաղթած է իր բոլոր մրցակիցներուն։

Լեւոն Թեմուրեան մեռաւ Համաշխարհային Բ. պատերազմին, Մոսկուայի մէջ։

Monuments Arméniens du Vaspourakan

N. D. L. R. — Nous remercions le Dr. J.-M. Thierry d'avoir bien voulu nous remettre la copie de la Conférence, qu'il a effectuée au Musée Guimet le 5Octobre dernier, à la soirée organisée par la QUATRA.

Le Vaspourakan est une province de l'anicienne Grande Arménie ; c'est la plus étendue et la plus sauvage. Actuellement elle est inégalement partagée entre la Turquie, l'U.R.S.S. et l'Iran. La partie soviétique, représentée par le district autonome de Nakhitchévan, est peu étendue et son appartenance au Vaspourakan a été courte ; il est préférable, historiquement, de la rattacher à la province de Siounie. La partie iranienne est représentée par le district de Makou en Azerbeidjan. En fait le Vaspourakan est essentiellement turc et occupe presque exactement les vilayets de Van et de Bitlis.

C'est une région de hautes montagnes d'un accès difficile dont le centre est formé par le bassin du lac de Van situé à une altitude d'environ 1700 m. Ce lac très salé est impropre à la survie ; il n'y a de poissons que près des embouchures des fleuves côtiers ; aussi n'y a-t-il pratiquement aucune navigation autre que celle de transport. Par contre la côte est relativement riche en cultures vivrières (fruitiers, légumes, blé, etc...). Au Nord s'étend une chaîne de volcans allant du Sud-Ouest au Nord-Est où culminent le Nemrut dagh, le Süpan dagh et le Tendürek. Sur les pentes généralement assez douces de ces montagnes paissent des troupeaux de bœufs et surtout de moutons. Au Sud du lac de Van, le relief est beaucoup plus accentué : ce sont les plissements du Taurus Arménien que traversent par des cluses effroyables les affluents du Tigre et du Grand Zap. Actuellement la population est exclusivement kurde, mais il est évident qu'en raison des conversions forcées du siècle dernier bon nombre des habitants soient d'origine arménienne. Ils sont presque tous semi-nomades vivant d'élevage, mais ils ont pris aux Arméniens certaines habitudes sédentaires : petite culture maraichère, apiculture, tissage, travail rudimentaire du métal.

Le Vaspourakan reste encore très peu connu et certaines régions en sont même inexplorées. Celà tient d'abord aux interdits qu'opposait le pouvoir ottoman aux tentatives des voyageurs européens durant le siècle dernier. Seuls quelques moines arméniens pouvaient circuler, du reste non sans difficultés. Les Turcs craignaient, en effet, que des expéditions archéologiques ne cachent en réalité des intentions politiques et militaires dans une région où ils étaient fortement minoritaires. D'autre part les conditions géographiques sont des obstacles non négligeables. En été la chaleur est dans la journée à peine supportable tandis que les nuits sont très froides ; pendant huit mois de l'année la neige empêche toute circulation. Il n'y a guère de route, plutôt des pistes à peine carossables et le plus souvent il faut circuler soit à pied, soit à cheval. Bien entendu il ne faut compter ni sur des hôtels ni sur des restaurants. Seuls les habitants peuvent vous offrir le gîte, mais leur attitude vis à vis de l'étranger est imprévisible. C'est dans ces conditions que nous explorons depuis une quinzaine d'années le Vaspourakan pour faire un relevé des monuments avant qu'ils ne disparaissent par déprédation humaine, ou plus généralement par lente dégradation ou par tremblement de terre.

Nous ne parlerons pas ici des monuments ourartéens, encore nombreux au Vaspourakan, parce qu'ils ont été construits bien avant que les Arméniens ne parviennent dans cette région au VIème siècle avant Jésus-Christ. De la période pré-chrétienne de l'Arménie, aucun souvenir, à notre connaissance, n'a été conservé au Vaspourakan. C'est donc essentiellement des monuments religieux qu'il sera question maintenant.

Avant que les Arabes n'imposent une mainmise totale sur le Vaspourakan, comme sur le reste de l'Arménie, soit du IVe au VIIe siècle de notre ère, le pays était gouverné par des féodaux selon un système de vassalité comparable à ce qui se passait au Moyen Age en Occident. A cette époque la famille dominante était celle des Rechtouni qui occupait toute la rive Sud du lac de Van. Trop facilement accessible cette région n'a pas conservé de monuments qu'on puisse attribuer à ces dynastes. Tout au plus trouve-t-on quelques éléments sculptés remployés dans des édifices plus récents : ainsi une dalle représentant Daniel entre les Lions et qu'on peut dater du Ve siècle est incorporée dans le mur d'un modeste couvent construit au XVe (Anghgla vank), des chapiteaux dont un figure un coq au cou rubané sont réemployés dans une église restaurée au XVIIe siècle (Pachouavantz). En fait, un seul monument du VIIe siècle s'est conservé à peu près intact ; il a été édifié par une autre famille, celle des Ardzrouni pour en faire leur lieu de sépulture. Il s'agit de l'église de la Sainte-Croix d'Aghbak, nommé par les Kurdes Soradir (l'église rouge) dont toute la base est ancienne. Son plan est celui d'une croix à coupole centrale et quatre absides et rappelle un peu celui de la Sainte Hripsimé d'Etchmiadzine.

Les Arabes interdirent pratiquement toute activité culturelle aux Arméniens pendant deux siècles (VIIIe et IXe). Ce n'est que lorsque le Califat de Bagdad donna des signes de décadence que les féodaux reprirent une certaine indépendance bien que toujours sous la suzeraineté arabe. Ce sont les Ardzrouni qui bénéficièrent de cette renaissance. Ces princes réussirent même à se faire reconnaître pour rois par les Arabes comme par les Byzantins. Le premier d'entre eux, Khatchik-Gagik conquit les enclaves arabes qui persistaient encore au Vaspourakan et soumit les autres princes chrétiens. Un des premiers monuments qu'il fit construire fut le couvent de Saint-Georges de Goms, monument encore inconnu il y a deux ans et que nous avons eu la chance de retrouver presque intact sur les rivages déserts du lac de Van. L'édifice, encore entouré de ses murailles, témoigne, par ses maladresses, des difficultés pour les artistes arméniens de recréer un art nouveau. Pourtant quelques années plus tard, ils prouvent leur maîtrise dans un monument justement célèbre, la Sainte-Croix d'Aghthamar. Cette église est cependant exceptionnelle : c'est, en effet une chapelle palatine destinée à être incorporée dans un vaste palais à l'abri des regards. C'est ce qui explique la profusion des sculptures extérieures dont les figurations pouvaient choquer aussi bien les fonctionnaires arabes (toujours suzeraines, rappelons-le) que le petit clergé arménien hostile aux images qui leur paraissaient traduire une influence byzantine. Exceptionnelle aussi par le matérau : dans une région schisteuse il a fallu transporter, par bateau de très loin du tuf, pierre plus facile à travailler et plus agréable à l'œil. Quant au plan il reproduit fidèlement celui de la Sainte-Croix d'Aghbak. On attribue à Khatchik-Gagik la fondation de nombreuses autres églises dont certaines sont encore en bon état : Saint-Thomas de Gandzak, percé sur une haute montagne dominant le lac de Van, le couvent dit Karmrakvank, etc... Un peu plus tard, la paix étant installée et la prospérité du Vaspourakan assurée pour de longues années, on vit les montagnes se couvrir de couvents. Certains, célèbres, furent détruits comme celui de Narek, mais dans les régions les plus inhospitalières, dans le district de Moks, les monastères encore conservés sont nombreux, mais d'accès très difficile. Ainsi en est-il de la Sainte-Croix d'Aparank où l'on peut encore admirer sept églises de la fin du Xe siècle (mais il faut dix heures de cheval pour y parvenir), du couvent de Saint-Georges de Pouthlou accroché sur les pentes du Taurus à plus de 2.600 m. d'altitude et qui servait de refuge aux voyageurs, du couvent du Rédempteur de Moks, etc.

A la fin de la royauté des Ardzrouni, au début du XIe siècle, le roi Senekerim fit restaurer le célèbre couvent de Varag et édifier celui de Saint-Jacques des Montagnes Bleues (lequel a été récemment détruit pour élargir une route). Ce dernier roi céda sa souveraineté à l'empereur de Byzance en 1021 et la domination grecque ne dura qu'une quarantaine d'années sans laisser de trace monumentale. Les Turcs Seltchouks submergèrent les garnisons byzantines et en 1067 l'occupation musulmane du Vaspourakan était totale sauf les citadelles d'Aghthamar et d'Amiouk qui résistèrent près d'un siècle. Cette dernière que nous avons localisée cette année conserve encore quelques traces de remparts.

Du XIIe au XIVe siècle le Vaspourakan connut une période de décadence qu'expliquent les désordres militaires et sociaux : domination locale de princes kurdes, conflits d'empires successivement turc seltchouk, mongol, turcoman. Le Vaspourakan ne fut pas, comme le reste de la Grande Arménie, libéré temporairement par les Géorgiens et ne connut donc pas l'efflorescence de monuments qui marqua le Nord au XIIIe siècle. Cependant dès la fin du XIVe siècle, une sorte de *modus vivendi* s'appliqua entre les begs kurdes et le peuple arménien : certains de ces féodaux étaient certes des tyranneaux insupportables mais dans l'ensemble, ils étaient plutôt tolérants voires favorables aux Chrétiens. Quelques monuments s'élevèrent timidement, comme le couvent de Deveboyoun, à l'écart de toute agglomération. Certaines circonstances particulièrement favorables permirent même l'édification de couvents importants, comme celui de Saint-Bartelemy qui était encore il y a dix ans presque intact et conservait de belles et intéressantes sculptures dont un typan représentant la rare image de la Saint Trinité.

Mais il s'agit là d'exceptions. La plupart du temps les moines se contentaient de réparer et d'entretenir leurs couvents.

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

Ասոր վրայ ոստիկանապետը անմիջապէս հրամայեց իրեն ընկերացող ոստիկան զինուորներուն սուինները զէնքերուն անցընել: Եւ խստիւ պատուիրեց անոնց թոյլ չտալ որեւէ մէկու ներս մտնել: Ոստիկան զինուորները հրամանը կատարեցին եւ արձաններու պէս կեցան: Այդ միջոցին Թուրքերէն մէկը ինծի դարձաւ նորէն ու ըսաւ.

— Ըսած էին որ ճարպիկ ես... տեսնք ալ կրցար համոզել.. բայց վաղը կը տեսնունք...

Ուշադրութեամբ զննեցի իրենց դէմքերը եւ պատասխանեցի.

— Դուք զիս իբրեւ գող ու ոճրագործ ներկայացուցիք պարոն ոստիկանապետին. բայց գիտցէք եղէք որ ուրիշ անգամ չհանդիպիք ինծի Պուլկարիոյ մէջ կամ որեւէ ուրիշ տեղ: Եւ մասնաւորաբար մատնանըշելով այն ոստիկանը, որ մեր վիճաբանութեան ընթացքին սրտնեղելով փորձած էր ձեռքս բռնել ու ձեռնակապը անցնել, ըսի, — Մանաւանդ դուն... և խնդալով աւելցուցի.— Էշըէֆ Էֆէնտին ի՞նչ եղաւ... ո՞ւր է... թէ ոչ տեղ մը կը սպասէ ինծի...

Թուրք գաղտնի ոստիկանները գլխիկոր ու կատղած մեկնեցան: Իսկ սենեկակից Թուրքը կը վախնար նոյն սենեակին մէջ պառկելու: Ոստիկանապետը ըսաւ անոր: Եթէ չես ուզեր պառկիլ, գնա փողոց... տռ պայուսակդ: — Եւ մարդը դուրս հանեցին...

Պանդոկապետը անհետացած էր արդէն:

Ոստիկանապետը մեկնելու պահուն կըլլին հրամայեց ոստիկան զինուորներուն որ խիստ հսկողութիւն կատարեն եւ պատուիրեց զիս տանուտուն Ոստիկանատան կեդրոն տանիլ: Ասոր վրայ ըսի.

— Այս ոստիկանները անիրաւական են, եւ պատուհանէն մատնանիշ ընելով դուրսի բազմութիւնը՝ աւելցուցի: — Թուրքերը շատ մարդիկ ունին հոս...

Ոստիկանապետը պուլկարերէն բաներ մը խօսեցաւ, եւ ելաւ գնաց, երկու ոստիկան զինուոր ձգելով սենեակիս մէջ: Ես մինչեւ պատուհանն էի. շատ չանցած, տեսայ շարք մը ոստիկաններ որոնք դուրսի բազմութիւնը կը ցրուէին: Եւ հոն մնացին: Այս տեսնելով անկողնիս վրայ ինկայ հագուստներով եւ մրափ մը քաշեցի: Երբ աչքերս բացի, սենեակիս մէջ գտայ երեք-չորս ոստիկանապետներ, մէկը քաղաքային տարազով:

Ջանոնք տեսնելով բոլորովին ապահովուեցայ, բայց դեռ չէի գիտեր թէ ուր պիտի տանէին զիս:

— Տղաս, ըսաւ քաղաքային տարազով ոստիկանապետը, անոյշ չեչտով մը, դեռ ժամանակ ունինք, հանգստացիր..

Արշալոյսը բացուելու վրայ էր: Ելայ ածիլուեցայ, լուացուեցայ եւ շապիկս փոխեցի: Միաժամանակ մարդուն հարցուցի թէ ուր պիտի տանէին զիս: — Անհոգ եղիր... ըսաւ ժպտելով... մեզի պիտի տանինք...

Նորէն պատուհան գացի. ի՞նչ տեսնեմ. բազմութիւն մը ոստիկաններու եւ հրշէջ գունդէն համազգեստաւոր անձեր: Իսկ գիշերուան Մակեդոնացի ոստիկանապետը երկու ոստիկաններով հասաւ ու շիտակ սենեակս ելաւ: Կատակելով հարցուց.— Լաւ մը քնացա՞ր: — Այո, պատասխանեցի:

Ցետոյ ամէնքս իջանք ու ամէն կողմէ ոստիկաններով եւ գաղտնի ոստիկաններով շրջապատուած քալեցինք դէպի Ոստիկանութեան Կեդրոն: Բազմութեան կը նայէի եւ կը տեսնէի դէմքեր, որոնք Թուրք կը հոտէին, բայց իմ մարդիկս մէջտեղ չկային:

Ոստիկանութեան կեդրոնին մէջ ի՞նչ տեսնեմ: Մեր ընկերներէն Ճ.ը եւ քանի մը անձեր արդէն հոն հասած էին եւ կը սպասէին: Համբուրուեցանք. բոլորին ալ դէմքերը ուրախութենէ կը ճառագայթէին: Դրամներս եւ տարճանակս անգամ ինծի տուին: Մակեդոնացի ոստիկանապետը, կարդ մը բաներ ըսելէ վերջ, նոյնպէս մօտեցաւ ու զիս համբուրեց ու կատակելով ըսաւ.— Մարդ չզարնե՞ս հա՞...

Մենք ամէնքս ալ բաւական մը սպասեցինք Թուրքերուն որոնք բնաւ չերեւցան. Ճ.ը մեզ բոլորս, ոստիկանները որոնք գիշերը անքուն մնացած էին, նախաճաշի տարաւ: Վերադարձին կրկին սպասեցինք: Ոչ մէկ Թուրք մէջտեղ ելաւ:

Նախաճաշի սեղանին վրայ ոստիկանապետը յայտնեց որ այս տղան չենք կրնար պաշտպանել կամ ամէն օր ջոկատ մը զինուոր տրամադրել, հետեւաբար տեղ մը երթալու է... երեք օրէն պէտք է դուրս ելլէ: Ճ.ը պատասխանեց.

— Ինծի յանձնեցէք... այդ գործը... ես կը կարգադրեմ...

(150 — Շար.)

Surtout ils déployaient une activité considérable dans la rédaction et l'enluminure de manuscrits dont beaucoup nous sont parvenus et un grand nombre conservés à la Bibliothèque d'Erévan. On admirera la liberté et l'invention d'un style naïf transmis jalousement d'un monastère à l'autre, de Varak à Aghthamar, de Van à Hizan.

Cet art de la miniature connut son apogée au XVe siècle mais resta vivace encore au XVIe.

En 1514 les Turcs Ottomans se rendirent maîtres du Vaspourakan définitivemnt. En fait les begs kurdes gouvernèrent encore effectivement pendant près de trois siècles. Toutefois, les pachas ottomans de Van et de Bitlis crurent habiles de s'appuyer, au début, sur les Arméniens, plus évolués, plus riches. Aussi, contrairement à ce qui est dit habituellement le XVIIIe siècle fut pour le Vaspourakan une époque privilégiée. Beaucoup d'églises et de couvents qui menaçaient ruine s'écroulèrent lors du tremblement de terre de 1648, mais les autorités turques autorisèrent la reconstruction et celle-ci fut souvent fastueuse, à la mesure de la richesse de commerçants arméniens qui la financèrent. Le couvent de Varak fut ainsi restauré et embelli. Le jamatoun (sorte de salle précédent l'église) est construit en belles dalles de tuf et orné de peintures dans le goût iranisant et occidental de l'époque. Dans les régions schisteuses, les reconstructions ont moins de grâce, mais font souvent plus pittoresque comme le couvent de Sainte-Marie, tout édifié en pierres sèches. Pour les églises paroissiales, toute la population participait aux constructions et l'on en a encore un bon exemple à Prkhous où l'église intacte est de proportions majestueuses... Il ne s'agit là que d'exemples car le nombre de monuments du XVIIe qui sont parvenus jusqu'à nous est considérable et notre recension est loin d'être terminée.

Mais à partir du XVIIIe siècle la situation se renversa. L'importance économique des communautés arméniennes, bien haut niveau intellectuel avec les velléités d'indépendance qui en sont le corollaire finirent par inquiéter le pouvoir ottoman qui s'appliqua dès lors à exciter les Kurdes contre les Chrétiens. Brimades, pillages se développèrent pour aboutir aux massacres de 1895 et de 1915. Il est évident que cette époque ne se prêtait pas aux constructions et de fait dans le Vaspourakan turc, le dernier monument important qui fut construit est le petit couvent de Ktouts, sur l'île du même nom dans le lac de Van. Edifié par souscription des chrétiens de Bitlis en 1703, c'est un charmant monument où l'on ne perçoit aucun signe de décadence.

Par contre la tolérance des chahs d'Iran permit au début du XIXe siècle la construction du grand couvent de Saint-Thadée près de Makou dont l'architecture et les sculptures sont justement célèbres.

On voit donc que si le Vaspourakan est pauvre en monuments anciens, encore que la datation de certaines petites chapelles à une nef soit bien difficile, il abonde en édifices d'une période méconnue, celle du début des temps modernes. Il serait souhaitable qu'un effort de conservation soit entrepris dans cette région déjà si propice aux cataclysmes naturels, mais les circontances politiques internationales ne s'y prètent guère.

J. M. THIERRY

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ԱԿԻՆԵԱՆ

(1883–1963)

———0———

(Իննսունամեակ ծննդեան, տասներորդ տարելից վախճանման)

Տասը տարի առաջ, 1963 Հոկտեմբեր 23ին, Վիէննայի Մխիթարեանց մայրավանքի իր առանձնասենեակին մէջ (ուր փոխադրուած էր հիւանդանոցէն, իր իսկ փափաքով)՝ պնդերակութեան հետեւանք սրտի տագնապով մը բազմարեղուն իր կեանքի գիրքը կը փակէր Հայագիտութեան եւ բանասիրական խորատարած ուսումներու ներհուն անոյեան Հայր Ներսէս Վրդ. Ակինեան։

Ծնած է 1883ին, Արդուինի մէջ. աւազանի անունով՝ Գաբրիէլ։ Տարրական ուսումը տեղւոյն ծխական վարժարանին մէջ ստանալէ ետք կը մեկնի Վիէննա, Մխիթարեանց մեղուանոց, ուր, առաջին օրէն իսկ, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի չուրջ բոլորուած մտքի մարդոց՝ Հ. Գաբրիէլ Մենեւիշեանի, Հ. Յակոբոս Տաշեանի եւ Հ. Գրիգոր Գալեմքերեանի շունչին տակ, կը մղուի նախ դէպի անյագ ընթերցում, ապա հետզհետէ բանասիրական եւ հայագիտական հետաքրքրութիւններ։

1901ին կ'աւարտէ միջնակարգ կրթութիւնը ու կը սկսի հետեւիլ աստուածաբանական եւ իմաստասիրական գիտութեանց, աշխատակցելով միաժամանակ «Հանդէս Ամսօրեայ»ին։ 1907ին, պսակուոր աստուածաբանութեան, քահանայական ձեռնադրութիւն կը ստանայ եւ կը սկսի պաշտօնավարել Մխիթարեան կղերանոցին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ մատենագրական եւ պատմական ճիւղերու։ 1908–1911 կը վարէ դեր–տնօրէնութիւնը ու 1909ին կը ստանձնէ խմբագրապետութիւնը «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, — պաշտօն՝ զոր ձեռնհասօրէն վարեց յիսուն տարի։

1912–1924, աւելի քան տասը տարի, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Հայ ձեռագրական վաստակի ուսումնասիրութեան վրայ։ 1924ին կը մեկնի Մոսկուա, ուր կը մնայ երկու ամիս եւ կ'ուսումնասիրէ Լազարեան ճեմարանի 300 ձեռագիրները. ապա՝ Ռոստով, Նախիջեւան, Թէոդոսիա, Պաթում, Թիֆլիս ու Երեւան։ 8000է աւելի ձեռագիրներու մէջ մխրճած՝ տաղձ կը հաւաքէ Հայ քաղաքակրթական պատմութեան, մատենագրական պատմութեան եւ բանասիրական ուսումներու համար։

«Ի գիշերի եւ ի տուընջեան» տարապարհակ այս աշխատանքի օրերուն, սակայն, խորհրդային իշխանութեան հրահանգով կը ձերբակալուի 1928 Ապրիլին, անյայտ պատճառներով... եւ ինը ամիս բանտարկուած կը մնայ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ռուսաստանի զանազան արգելարաններուն մէջ։ 1929 Փետրուարին միայն, ազդու միջամտութիւններու շնորհիւ ազատ կ'արձակուի եւ կը վերադառնայ Վիէննա, ձեռնունայն։ Խորհրդային իշխանութիւնները «կալանաւորած» էին 10.000 ձեռագիրներէ ու գիրքերէ իր կատարած քաղուածքները...։

1929–1939 տասնամեակին, Հ. Ակինեան լոյս ընծայած է մատենագրական, պատմական եւ բանասիրական բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ՝ Խորենացիի, Եղիշէի, Փաւստոսի, Սեբէոսի, Մաշտոցի, Ս. Սահակի, Սիմէոն դպիրի (Լեհացի), Մովսէս Տաթեւացիի եւ ուրիշներու մասին։

Ձեռագրային հարստութեանց պրպտումի ազնիւ կիրքը գինք կը մղէ պարբերական նոր ուղեւորութեանց՝ դէպի Պոլիս, Մինիխ, Փարիզ, Հռոմ, Երուսաղէմ, Կիպրոս, Սուրիա, Եգիպտոս, Լիբանան։

Կը ձեռնարկէ ապա Դ.–ԺԳ. դարերու հայ մատենագրութեան պատմութեան։ Նոր լոյսի տակ կը քննարկէ Կորիւնի, Ագաթանգեղոսի եւ Փաւստոսի գործերը։

Հայագիտական իր վաստակը ներկայացնել մանրամասնօրէն՝ անհնար է սահմանափակ սիւնակներու մէջ։ Ակինեան եղաւ ու մինչեւ վերջին շունչ մնաց աշխատանքի ու տքնութեան հերոս մը. ինքնատիպ, անկախ, յանդուգն։

1954ին, իր յիսնամեայ բանասիրական գործունէութեան առթիւ յոբելենական յարգանքի հանդիսութիւններ տեղի ունեցան Սփիւռքի բոլոր կեդրոններուն մէջ։ Վիէննայի համալսարանի ակադեմական մարմինը իրեն շնորհեց պատուակալ վարդապետի տիտղոսը՝ նոյն թուականին։

1954էն ետք, դժբախտաբար, չնչարգելութիւնը եւ պնդերակութիւնը արդէլք կը դառնան իր լարուած աշխատանքին։ Ցիրիքական տկունութիւնը կը կորսնցնէ հետզհետէ եւ «Հայոց Մատենագրութեան Պատմութիւնը» — որուն ձեռնարկած էր այնքա՜ն խորունկ հաւատքով եւ գուրգուրանքով — դժբախտաբար կը մնայ ձեռագիր եւ անտիպ։

Մ. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆ ժամանած եւ «Ալիք»ի խմբագրատունն է այցելած ճարտարապետ Եդուարդ Իւթիւճեան։ Փարիզահայ ճարտարապետը Պարսկաստանի կառավարութեան Ծրագրային Կազմակերպութեան, Ազգային Հնութեանց Պահպանութեան Միութեան եւ «Ինեսքօ»ի հրաւէրով ըստանձնած է Ատրպատականի Ս. Թադէ եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայ պատմական վանքերու եւ Խոյ քաղաքի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ վերանորոգութեան աշխատանքներու ղեկավարութիւնը։

ՖԻՖՍԻ «Յակոբեան» վարժարանի մարզադաշտին մէջ, Հոկտեմբեր 21ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզահանդէսը՝ կազմակերպութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի Կեդր. Վարչութեան։ Մարզահանդէսին բացումը կատարած է Կեդր. Վարչութեան ատենապետը՝ Լեւոն Գայեան, որ ծանրացած է Յունաստանի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսուն տարիներու արդիւնաւէտ գործունէութեան վրայ։ Յիսուն տարի առաջ գաղութը կը հաշուէր 50–60.000 Հայ, իսկ այսօր, հազիւ 8–10.000։ Հակառակ այս իրողութեան, Հ. Մ. Ը. Մ. կը պահէ իր կենսունակութիւնը։ Ունի չորս մասնաճիւղեր Թեսանողիկէի, Ֆիքսի, Գոքինիոյ եւ Գարէայի մէջ, 450–500 անդամներով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

— Ինչո՞ւ է այսքան դանդաղ զարգանում կանանց ֆութպոլը։

— Ոչինչ չկայ զարմանալու։ Այդքանն էլ հեշտ չէ գտնել տասնըմէկ կին, որ համաձայնեն ելոյթ ունենալ միատեսակ կոստիւմով։

×

Երիտասարդ, տաղանդաւոր դերասանն առաջին ելոյթն ունեցաւ Մոլիէրի պիէսում։ Ներկայացումից յետոյ նրան մօտեցաւ աւագ գործընկերը եւ ասաց.

— Եթէ Մոլիէրը կարողանար այսօր երեկոյեան տեսնել ձեզ ձեր դերում, անպատճառ չուռ կը գար իր դագաղում։

— Այդ դէպքում, նա նորմալ դիրք կ'ընդունէր, որովհետեւ երէկ երեկոյեան դուք էք ելոյթ ունեցել նրա պիէսում, հանդիստ պատասխանեց երիտասարդ արտիստը։

×

Ծաղկավաճառ կինն ասում է ընկերուհուն.

— Այո, ինչպէս երեւում է, այժմ ես այնքան էլ գեղեցիկ չեմ։

— Ինչո՞ւ։

— Տղամարդիկ սկսել են հաշուել իմ տուած մանր դրամը։

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԳ.

Որեւէ դիմադրութիւն անկարելի էր։ Ուստի Օվիտ համակերպեցաւ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ՝ ան կը մտնէր Ապահովութեան պետին սենեակէն ներս, ուր կը սպասէին հարցաքննիչ դատաւորը, քարտուղարը եւ գինետան մէջ տրուած հացկերոյթին ներկայ գտնուող երկու ոստիկանները։ Հարցաքննիչ դատաւորը, որուն նոթեր յանձնած էր Ապահովութեան պետը, ըսաւ.

— Ի՞նչ է ձեր անունը։

— Փիէր Լըպրէօն, պատասխանեց Օվիտ։

— Կը ստէք, ըսաւ դատաւորը, անոր աչքերուն մէջ նայելով։

Օվիտ իր պաղարիւնը դտած էր իբր վաղեմի չարագործ։

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը հարցաքննէք զիս, եթէ երբեք ինձմէ աւելի լաւ գիտէք իմ անունս։

— Դուք Օվիտ Սոլիվօ կը կոչուիք, ըսաւ դատաւորը։

— Եթէ ձեզի հաճոյք կը պատճառէ ատիկա, թող այնպէս ըլլայ։

Հարցաքննիչ դատաւորը հազիւ կրցաւ իր անհամբերութեան չարժուձեւը զսպել։

— Անօգուտ խրոխտանքներով մի ծանրացնէք ձեր կացութիւնը, ըսաւ դատաւորը շատ հանդարտ շեշտով մը։ Եթէ դուք չպատասխանէք, ձեր զարմիկ Փօլ Հարման պիտի պատասխանէ ձեր տեղ։

— Շատ խօսեցայ... խորամանկութիւնը օգուտ չունի, ըսաւ Օվիտ մտովի։

Դատաւորին մէկ հարցումին վրայ, իր ծննդեան թուականը եւ հօրը ու մօրը անունները յայտնեց։

— Ասոնք ամէնքը աղէկ, բայց գործին մէջ թիւրիմացութիւն մը կայ։ Զիս կը հարցաքննէք ամբաստանեալի մը պէս։ Կ'ուզեմ հասկնալ թէ ինչո՞ւ։

— Քիչ յետոյ պիտի ըսեմ։ Բայց նախ պատասխանեցէք թէ Փօլ Հարման ձեր զարմի՞կն է։

— Այո։

— Ուրեմն Ռանտէվու տէ Պուլանժէի մէջ կը ստէիք, հաւաստելով թէ ձեր զարմիկը մեռած էր եւ թէ ուրիշ անուն մը ունէր այսօր ինքզինքը Փօլ Հարման կոչող անձը։

Օվիտ տակաւ կը հասկնար որ քանատական ըմպելիին ազդեցութեան տակ, իր բոլոր գաղտնիքները յայտնած էր։ Սակայն որոշեց անդրդուելի մնալ ու քայլ առ քայլ պաշտպանել ինքզինքը։

— Ստոկալի գինով էի, ու ըսածս չէի գիտեր, պատասխանեց Օվիտ։

— Ուրեմն գինովութեան զառանցանքին մէջ ամբաստանեցիք Հացագործ կինը, Լիզ Բէրրէնը, ըսելով թէ Ժան Ֆորթիէն է ան, Քլերմոնի կեդրոնական բանտէն փախած կինը։

— Այդ Ժանն Ֆորթիէն ո՞վ է։

— Այն կինը զոր փորձեցիք սպաննել Ժի լը Քէօր փողոցին մէջ. ներկարարներու յաստակերտ մը ձգելով անոր վրայ, ու քանի մը չարաթ առաջ ալ փորձեցիք անոր աղջիկը սպաննել։

Օվիտի գոյնը նետեց։ Այս անգամ կը զգար որ կորսուեան մատնուած էր բոլորովին...։

— Ո՞վ կը համարձակի այդ բանը ըսել, թօթովեց, ի զուր փորձելով ստսկումին դիմադրել։

— Անոնք, որոնց առջեւ յայտարարած էք։

— Իմ խօսքերս որեւէ նշանակութիւն, որեւէ կարեւորութիւն չունէին։ Կը կրկնեմ որ գինով էի այն ատեն։

— Սա՞ ըմպելիով գինովցած էիք, յարեց Ապահովութեան պետը, Օվիտի վրայէն գտնուած սրուակը ցոյց տալով, որուն մէջ կը գտնուէր տակաւին քանատական հեղուկը։ Այս հեղուկը, զոր Ժանն Ֆորթիէի գաւաթին մէջ լեցնել պիտի տայիք, դուք խմած էք։ Տոքթ. Ռիշարի դիմեցինք, ու ան իբր մասնագէտ, ձեզի պէս գիտէ այդ ըմպելիին գործած ազդեցութիւնը, ինչպէս արդէն դուք ալ ըսած էիք Ռանտէվու տէ Պուլանժէի սպասուհիին։

Օվիտ գլուխը խոնարհեցուց ու լռութիւն պահեց, չկարենալով պատասխան մը գտնել։

— Ո՞ւր կը բնակիք, հարցուց դատաւորը։

— Սենեակ մը վարձած եմ։

— Նորէն կ'ուզէք մեզ խաբել, բայց ձեր զարմիկը մեզի պիտի յայտնէ ճշմարտութիւնը...։

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իգմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ: Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793–53–71:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհաննէս Պէրպէրեան, Լեւոն Նէտիլեան, Բիւզանդ Գամեան, Նազար Բապուճեան, Դաղէս Ջապունեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Պօղոս Պօղոսեան, Օննիկ Գուրեան, Յովհաննէս Արգարեան, Աւագ Պաղտասար-եան եւ որդին Միշէլ, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ուրրաթեան, Յովհաննէս Եղիշէեան, Տոքթ. Յովհաննէս Քիւթիւքեան, Տիկին Էլէն Բիւզանդ, Հայկ Թէնէքէճեան, Ահարոն Աբրահամեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Աշոտ Նշանեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարգար Բարխեան, Տաճատ Սուքիասեան, Յակոբ Մէսէլեան, Կարապետ Քէլէշեան, Հրանդ Յովնանեան, Վարդան Ջպուքճեան, Կարապետ Բագոսեան, Արգար Քէշիշէֆ, Սիրուն Մարգարեան, Շաւարշ Տէր–Պարսամեան (Նոր Սերնդական):

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ Նոյ. 10ին, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանիկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ Նոյեմբեր 9, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղի «Ե. Հիւսիսեան» սրահը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն ընկ. Ասատուր Քէօսէեան 100 Ֆր. կը նուիրէ:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն 250 Ֆր. կը նուիրէ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

Clément LEPIDIS

L'ARMENIEN

« L'INSOLITE ET LE PITTORESQUE DE CE BEAU ROMAN... LE BELLEVILLE BON ENFANT, VILLAGEOIS, IMPECUNIEUX D'AVANT-GUERRE »

P. MORELLE — « LE MONDE »

Roman : 224 pagess — 25 F.

Editions du Seuil

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Նոյ. 11, ժամը 19էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տունը,

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Նիւթ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

9 Նոյեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին — 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

« Օմար Խայեամ » շքեղ ճաշասրահին մէջ, Կիրակի Դեկտ. 2ին, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

(Այցելութեան առթիւ)

Ընկ. Անդրանիկ Ասլանեան (Պուէնոս-Այրէս) 100 Ֆր.: Ընկ. Եղիա Ասլանեան (Պուէնոս Այրէս) 100 Ֆր.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան–տ'Արք սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՒՍՏՐԻԱ

ՄԵԿՆՈՒՄ.— Կիրակի, Դեկտ. 23, կառքը լ'Էսթէն, ժամը 22.10, Առլպէրկ - էքսփրէսով դէպի Աւստրիա: Ժամանում յաջորդ օր ժամը 14.35ին՝ Ս. Եոհան:

Ս. Եոհան ձմրան գեղեցիկ վայր մըն է, 620էն 1200 մեթր բարձրութեամբ արեւոտ շրջան մը, մշուշէ եւ հովէ պաշտպանուած, լեռնային գրաւոր մը: Դահուկի վայրեր սկսնակներու համար, փակ լողարան, դահուկի դպրոց եւայլն, եւայլն ամէն տեսակ զբօսանք, սրճարան, պարասրահ, կամաւոր պտոյտներ Սալցպուրկ, Պերշըսկատըն, Զել ամ Զէ, կարելիութիւն նաեւ այցելելու՝ Վիէննա:

Հանգստաւէտ պանդոկ՝ Կոլտընըր Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, հեռաձայն, խնամուած ճաշ:

Սահմանափակ տեղեր: Աճապարեցէք արձանագրուելու, յապաղած դղջումներ չունենալու համար:

ՁՄՐԱՆ ՕԳՏԱՇԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Վերադարձ կառքը լ'Էսթ, Յունուար 4ին

Մասնակցութիւն 595 Ֆր. կանխավճար 100 Ֆր. մնացածը՝ Դեկտեմբեր 10ին:

Այս գինին մէջ են ճամբորդութիւնը, երթուդարձ, Բ. կարգ, ամբողջական փանսիոն պանդոկը (մէջը չեն ճամբու ընթացքի ճաշերը):

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824–63–89
ժամը 14էն 18.30 կամ՝ 324–14–96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի շրջանի խմբապետուհիներուն կողմէ

Շաբաթ Նոյեմբեր 10

ժամը 20էն սկսեալ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45, Rue de la Défense, Issy les Moulineaux

Métro : Mairie d'Issy

Պիւֆէ, ուտելիք եւ խմելիք, հայկական եւ ֆրանսական: Հաճելի յայտագիր

Ծախքերու մասնակցութիւն 10 ֆրանք

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, Թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

*

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

*

1973 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES
Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հաճելի անակնկալներով
ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
8
JEUDI
8 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.857
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.857

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲԵՒԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

——0——

Ա.

Քառորդ դար անցաւ 1948ի արաբեւ-իսրայելեան առաջին պատերազմէն ի վեր։ 1956ին տեղի ունեցաւ երկրորդը, 1967ին՝ երրորդը։ Իսկ չորրորդը, որ սկսաւ անցեալ Հոկտեմբեր 6ին, դեռ չէ վերջացած։

Առաջինը հետեւանքն էր ՄԱԿի 1947 Նոյեմբեր 29ի որոշումին, որով Պաղեստինն երկու մասի պիտի բաժնուէր, — արաբական եւ հրէական — երբ Մեծն Բրիտանիա վերջ տար Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ իրեն վստահուած հոգատարութեան։

Բաժանումի ծրագրին համաձայն էին թէ՛ Միացեալ Նահանգները, թէ՛ Խորհրդային Միութիւն։ Հակառակ էին սակայն Արաբները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմէին եւ չէին հանդուրժեր հրէական Պետութեան մը ստեղծումին Պաղեստինի սահմաններուն մէջ։

Մինչեւ անգլիական բանակներուն կողմէ Պաղեստինի գրաւումը 1917–18ին, արաբ հողերուն վրայ Հրեաներու թիւը կը տատանէր 40–50.000ի միջեւ։ Առաջին աշխարհամարտի Զինադադարէն, մանաւանդ անգլիական հոգատարութեան հաստատումէն ետք, աշխարհի բոլոր կողմերէն Հրեաներ խուժեցին Աւետեաց Երկիրը, ապաւինած Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարար Լորտ Պալֆուրի 1917 Նոյ. 2ի հռչակաւոր Յայտարարութեան վրայ, որով անգլիական կառավարութիւնը կը խոստանար «իրէական օջախ» մը ստեղծել Պաղեստինի մէջ։

Ներգաղթող Հրեաները, սիոնական եւ հրէական բարեսիրական ընկերութեանց նիւթական օժանդակութեամբ, սուղ գիներով հողեր գնեցին Արաբներէն, որոնք չկրցան ըմբռնել թէ քաղաքական ի՛նչ մեծ սխալ կը գործէին։ Օսմանեան տիրապետութեան օրերուն Պաղեստինի մէջ հողը մեծ արժէք չէր ներկայացներ։ Եկւոր Հրեաները լաւ կը վճարէին՝ ոսկեդրամով։ Հողատէր Արաբները հետաքրքրողը նիւթական շահն էր։

Այսպէս է, որ Հրեաները հետզհետէ տիրացան Արաբներու հողերուն վրայ, Եաֆայէն ու Թել-Ավիվէն դէպի Գալիլիա ու Երուսաղէմ։

Ու երբ 1948 Մայիս 14ին զինուորներով բեռնաւոր անգլիական վերջին նաւը կը հեռանար Եաֆայի նաւահանգիստէն, Պէն Կուրիոն հանդիսաւորապէս հռչակեց Իսրայէլի անկախ Պետութեան ստեղծումը։

Նոյն ժամուն սկսաւ առաջին պատերազմը Արաբներուն եւ Իսրայելացիներուն միջեւ։ Արդէն վերջին տարիներուն բախումները անպակաս էին երկու տարրերուն միջեւ։ Հրէական յեղափոխական կազմակերպութիւններ՝ սպառազինուած անգլիական զէնքերով, յաջող կռիւներ կը մղէին Արաբներուն դէմ։ Հոգատար Պետութիւնը աչք կը գոցէր, հաւանաբար նաեւ կը քաջալերէր կողմերը, որ իրար կոտորեն։ Թէեւ անհաւատալի, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Արաբները Անգլիացիներուն իրենց տուած զէնքերը Հրեաներուն կը ծախէին....։

Կը պատմուի թէ 1948ի կռիւներուն ամէնէն թէժ շրջանին, Երուսաղէմի Թունդ ազգայնամոլ Միւֆթին կը հրահանգէ Արաբներուն տուն-տեղ լքելով հեռանալ, ազատելու համար իրենց կեանքը։ Մեծագոյն սխալն էր այս, զոր գործեցին Պաղեստինի Արաբները։ Իրենց հայրենի բոյներէն հեռացողները ապաստանեցան հարեւան արաբական երկիրները, — Կազա (Եգիպտոս), Լիբանան, Սուրիա եւ Յորդանան։

Այսպէս է, որ մէջտեղ եկաւ Պաղեստինի արաբ գաղթականներու խնդիրը, որ աւելի լայն համեմատութիւններ պիտիստանար 1956ի եւ 1967ի պատերազմներէն ետք։ Ներկայիս մէկ միլիոնը անցած է թիւը պաղեստինցի գաղթականներու, որոնք տարիներէ ի վեր ի զուր կ'երազեն վերադառնալ իրենց հայրենի բոյները։

ՄԱԿը քանիցս բանաձեւեր քուէարկեց պահանջելով Իսրայէլէն, որ պարպէ իր գրաւած հողերը եւ կարգադրէ գաղթականներուն իրենց տուները վերադարձը։ Բանաձեւերը միաձայնութեամբ քուէարկուեցան Ապահովութեան Խորհուրդի բոլոր անդամներուն կողմէ, սակայն Իսրայէլ բացարձակապէս մերժեց ենթարկուիլ միջազգային արիսպագոսի որոշումներուն, անշուշտ ըսելեայն վայելելով Ուաշինկթընի կառավարութեան քաջալերութիւնը։

Պաղեստինի գաղթականներուն անլոյծ մնացած հարցն է, որ քառորդ դարէ ի վեր խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ Միջին Արեւելքը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ՎԵՐՍԿՍԻԼ

——0——

ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Մինչ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը Քիսինկէր սկսած է արաբական իր շրջապտոյտը, ոչ մէկ բան վերջնապէս կարգադրուած է հողին վրայ եւ վախ կայ որ կռիւները վերսկսին։

Քիսինկէր եօթը ժամ տեսնուած է Հասան Թագաւորին հետ, ապա Ռապաթէն Թունուզ անցած է, ուր երկու ժամ խօսած է Նախագահ Պուրկիպայի հետ, Գահիրէ անցնելէ առաջ։

Պարզ է որ ամէնէն կարեւորը Գահիրէի տեսակցութիւնն է եւ եթէ կողմերը լեզու չգտնեն, կռիւները կրնան վերսկսիլ։

Միւս կողմէ, սուրիական աղբիւրներու համաձայն, միջադէպ մը պատահած է Կոլանի վրայ։ Իսրայելեան օդուժը յարձակում գործած է սուրիական յառաջապահ դիրքերուն վրայ եւ թէ այդ առթիւ Իսրայելացիք շռայլ տեսակի հրթիռներ գործածած են։ Իսրայելեան աղբիւրները չեն հաստատած այս լուրը։

Քիսինկերէն զատ, ուրիշ ճամբորդութիւններ ալ կան արաբական աշխարհին մէջ։ Այսպէս Հիւսէյն Թագաւորը Սաուտի Արաբիա գացած է, ապա Դամասկոս անցած։

× Պրիւսէլի մէջ, Հասարակաց Շուկայի իննները միացեալ զեկոյց մը հրապարակած են Միջին Արեւելքի մասին։ Կը շեշտեն թէ կողմերը պէտք է վերադառնան Հոկտ. 22ի իրենց դիրքերուն վրայ։

× Ֆրանսայի մէջ, նախարար Շարպոնէլ Ազգ. Ժողովին առջեւ ճառ մը խօսեցաւ կարգ մը թելադրութիւններ ընելով վառելանիւթի խնայողութեան համար։ Կը յանձնարարուի կառուղիներուն վրայ ժամական 100 քիլոմեթր արագութիւնը չանցնիլ։ Քաղաքին մէջ կառք չգործածել։ Տուներու մէջ, ջերմութիւնը երկու աստիճան վար առնել։ Նախարարը կը շեշտէ թէեւ թէ անմիջական վտանգ չկայ Ֆրանսայի համար։

× Իսրայելեան կառավարութեան բանբերը յայտարարեց թէ 1854 իսրայելցի զինուոր մեռած է կռիւներու ընթացքին։ Գերիներու թիւը չէ ճշդուած, բայց կը կարծուի թէ 440ի շուրջ է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԵԱՆՑ գործադուլը գլխաւորապէս կը խանգարէ կեանքը Փարիզի մէջ, ուր Չորեքշաբթի օր աղբերը չէին հաւաքուած եւ թղթատարական ցրումներն ալ անկանոն էին։

ՆՈՒԷԼ ՌՈՔԸՎԷՐ, ֆրանսական շարժապատկերի ծանօթ դերասանը մեռաւ առջի օր, 81 տարեկանին։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Խորհրդային Դաշնակցութիւնը պաշտօնապէս յայտնած է թէ կը մերժէ Չիլիի հետ հանդիպում ունենալ Սանթիակոյի մէջ։ Այս մրցումը մաս կը կազմէր աշխարհի բաժակի դասմի մրցումներուն։ Ըստ կանոնագրին Խորհ. Միութիւնը այլեւս դուրս հանուած է։ Քէօլնի մէջ Մարսէյլ 0ի դէմ 6 կէտով ծանր պարտութիւնն մը կրեց ՈՒէֆաի բաժակի մրցումին։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ պահանջեց Անգլիայէն, որ վերջ տայ «գաղթատիրական կացութեան» Ֆոքլէնտ կղզիներու մէջ բանակցութեան ճամբով, իրեն յանձնելով։ Արժանթին միշտ պահանջած է այս կղզիները, որոնք 140 տարիէ ի վեր անգլիական գաղթավայր դարձած են։ Կղզիները Արժանթինէն 350 մղոն հեռու կը գտնուին եւ 2000 բնակիչ ունին։ Ըստ Լոնտոնի՝ բոլորն ալ Անգլիացիներէ կը սերին եւ Անգլիացի կը նկատուին։

ԱԹԷՆՔ ժամանեց Կիպրոսի Նախագահը Մակարիոս Արք.։ Կիպրոսի հարցին շուրջ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Յունաստանի վարչապետին հետ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Մոսկուայի դեսպանը ցուցական ձեւով հեռացաւ ընդունելութենէ մը, երբ Պոլիտպիւրոյի անդամներէն Ա. Կիրիլենկօ քննադատեց Չինաստանը։ Ընդունելութիւնը կազմակերպուած էր Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 56րդ տարեդարձին առթիւ։

ՕՌՈՌ արձագանգ կը հանդիսանայ լուրի մը ըստ որուն Ծերակոյտի Նախագահ Ալէն Փոհէր պիտի առեւանգուէր Իրաքցիներու խմբակի մը կողմէ, իր հրէասէր զգացումներուն համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պալշոյ օփերայի երգչուհիներէն Ռ. Բարակ քաղաքական ապաստանի իրաւունք խնդրեց իտալական իշխանութիւններէն։ Հոկտեմբեր 20ին, խումբի այլ երգիչ մը՝ Ա. Կլեյմենով, քաղաքական ապաստան խնդրած էր։ Պալշոյ օփերայի խումբը ներկայացումներ կուտայ Իտալիոյ մէջ։

ԺԱՆ-ՓՈԼ ՍԱՐԹՐ առաջին անգամ ըլլալով իր կեանքին մէջ, դատապարտուած է 400 ֆր. տուգանքի «բռնութեան սպառնալիքի» համար։ Միճիւթ շաբաթաթերթի լրագրողներն էին որոնք դատ բացած էին «Լա Քօզ տիւ Փէօփլ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը առթիւ, զոր գրգռութիւն կը նկատէին։ Սարթր ինքզինքը պաշտպանելու համար կ'ըսէր թէ իր գրածը «օրինաւոր պաշտպանութիւն» էր քանի որ նախապէս ալ իրենց համար «կարմիր քանէր» ըսուած էր։

ՓԵՔԻՆԻ «Ժողովուրդին Օրաթերթը» կը գրէ թէ համաշխարհային հիւլէական բախումի մը վտանգը օրէ օր կը սաստկանայ։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ վեց երիտասարդներ հինգական տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցան, որովհետեւ իրենց խղճին դէմ գտած էին զինուորագրութիւնը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարար Ապպա Էպան Պուքրէշի մէջ տեսակցեցաւ Ռումանիոյ նախագահ Չաուչեսքուի հետ։ Ռումէն աղբիւրներու համաձայն Չաուչեսքու կը փափաքի օգտակար հանդիսանալ արաբեւիսրայելեան բանակցութիւններու ուղղութեամբ։ Ռումանիա խորհրդային ճակատի միակ երկիրն է, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններ կը պահէ Իսրայէլի հետ։

ՊԵԼԺԵՐՆ ալ Հոլանտացիներու նման կառքով պիտի չկարենան պտըտիլ Կիրակի օրերը, քարիւղի խնայողութեան համար։

ՀԱՐ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ մէջ, Յունուար 28ի զինադադարի կնքումէն ի վեր, աւելի քան 50.000 հոգի մեռած է մանր-մունր բախումներու հետեւանքով։ Ըստ Սայկոնի՝ մեռածներուն շուրջ 38.000ը Հիւս. Վիէթնամի ուժերուն եւ մնացեալը Հար. Վիէթնամի ճակատին կը պատկանին։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 5)

«ՍԵՒԱՆԻ ԼՈՒՍԱԲԱՑ»

Հոկտեմբերի սկիզբներուն Կիեւի մէջ հրապարակ ելած է «Սեւանսկի Սվիտանոկ» (Սեւանի Լուսաբաց») խորագրով հատոր մը։ Ասիկա ծաղկաքաղ մըն է, ուկրաներէն, Հայաստանի երիտասարդ բանաստեղծներու գործերէ կազմուած։

Ուկրէն ընթերցողը այս հաւաքածոյին միջոցով կրնայ յստակ պատկերացում մը կազմել Հայաստանի երիտասարդական բանաստեղծութեան մասին։ Հատորը կը ներկայացնէ 27 հեղինակներ, որոնցմէ «ամէնէն տարեցները» ծնած են 1933ին, իսկ «ամէնէն երիտասարդը»՝ Եդուարդ Միլիտոնեան 1952ին ծնած է։

Հատորին մէջ տեղ գտած են քանի մը հաւաքածոներու հեղինակներ Արամայիս Սահակեան, Լուդվիգ Դուրեան, Թաթուլ Բոլորչեան, Լեւոն Միրիջանեան, Ռազմիկ Տօնեան, Ալեք Խաչունց եւ Գէորգ Օհանեան։ Ժամանակագրական կարգով ներկայացուած են Եուրի Սահակեանի, Ջուլիէտ Գրիգորեանի, Արեւշատ Աւագեանի, Հէնրիկ Էդոյեանի, Ալլա Տէր-Յակոբեանի, Ռազմիկ Դաւոյեանի, Դաւիթ Յովհաննէսի և ուրիշներու ստեղծագործութիւնները։ Ասիկա այն սերունդն է, որ մէջտեղ եկաւ 60ական թուականներուն։

Ծաղկաքաղը կ'եզրափակուի համեմատաբար աւելի երիտասարդ անուններով. ասոնք վերջին երեք-չորս տարիներուն առիթ ունեցան ընթերցողին ներկայացնելու իրենց ստեղծագործութիւնները։ Ասոնցմէ են Նորայր Ենգիբարեան, Գագիկ Դաւթեան եւ ուրիշներ։ Ուրախալի է նշել, որ թարգմանութիւններուն մեծագոյն մասը կատարած են ուկրէն երիտասարդ բանաստեղծները։

Հաւաքածոն կազմած են ուկրէն բանաստեղծ, թարգմանիչ Վիկտոր Կոչեւկի եւ երիտասարդ քննադատ Ալեքսանդր Թօփչեան, որ գրած է նաեւ ներածականը։

ՎԱԹՍՈՒՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ ՍԻՄՈՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

Վաթսուն տարի առաջ 1913 Հոկտեմբեր 28ին, Պոլսոյ մէջ — իր բնակարանէն դէպի «Ազատամարտ»ի խմբագրատուն ճամբուն վրայ — շիջեցաւ մահկանացու կեանքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաքեալներէն, հիմնադիրներէն Սիմոն Զաւարեանի՝ բարոյական իր մեծութեամբ նուիրումի խորհրդանիշ դարձած հանրային գործիչին, որքան հզօր մտքով՝ նոյնքան խորունկ հոգիով, որքան բարեմոյն ու մարդկայնական հանդէպ մարդոց՝ նոյնքան խստակրօն եւ աններող՝ հանդէպ իրենց անձին եւ գաղափարական գործի կոչուած «գինուորեալներու», դաժան՝ ինքնագոհ, փառասէր եւ ընչաքաղց ընկերներու հանդէպ, համակ քաղցրութիւն՝ ծառայութեան յօժար համեստ մարդուն հանդէպ...

Կեանքի եւ գործունէութեան իր պատմութեան ծանօթ ռեւէ անհատ — մանաւանդ անոնք որ բախտը ունեցած են անձամբ շփում ունենալու իրեն հետ — Զաւարեանի անձին եւ վաստակին մէջ կը հաստատեն տիպարը Գաղափարի ու Գործի հաւասար անմնձնականութեամբ եւ նուիրումով ապրող առաքեալի մը:

Ծնած է 1866ին Լոռիի Այգեհատ գիւղին մէջ ու սերած՝ ազնուական ընտանիքէ: Նախնական կրթութիւնը գիւղական վարժարանին մէջ ստանալէ ետք, յաճախած է Թիֆլիզի պետական դպրոցը, ապա Մոսկուայի «Փեթրովկա» գիւղատնտեսական ճեմարանը՝ որու դասընթացքը աւարտած է 1890ին, փայլուն յաջողութեամբ:

Ուսուցչական կարեւոր պաշտօն կ'առաջարկուի իրեն նոյն այս ճեմարանին մէջ, սակայն չընդունիր ու կը մեկնի Կովկաս՝ ուր 1881էն ետք (երբ սպաննուած էր արդէն Աղեքսանդր Բ. ցարը), Աղեքսանդր Գ.ի օրով դաժան հալածանքներու ձեռնարկուած էր ազատական, արմատական եւ յեղափոխական կազմակերպութեանց դէմ, միաժամանակ թափ տալով ձուլման քաղաքականութեան մը՝ որուն կ'ենթարկուէր նաեւ Հայութիւնը:

Այս ընդհանուր մթնոլորտին մէջ է, որ Զաւարեան Կովկասէն կ'անցնի Մոսկուա եւ շրջանի հայ ուսանողութեան հետ (որոնց շարքին էին նաեւ Քրիստափոր, Ռոստոմ, Աւետիք Սահակեան, Յակոբ Քոչարեան, Միրզոյեան, Շաթիրեան եւ ուրիշներ), գործօն մասնակցութիւն կ'ունենայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր ժողովներուն եւ նախապատրաստական բոլոր աշխատանքներուն:

Հիմնադիր ժողովի գումարումէն ետք, մասնակից գլխաւոր գործիչները կը մեկնին զանազան շրջաններ: Զաւարեան կուգայ Տրապիզոն, Յովսէփ Արղութեանի հետ, ուր կը միանան Յ. Եուսուֆեանի: Կը ձերբակալուին թէեւ Թրքական իշխանութեանց կողմէ եւ կը դատապարտուին չորս տարուան բերդարգելութեան, սակայն ռուս դեսպանին միջամտութեամբ ազատ կ'արձակուին: Կ'անցնին Ռումանիա, սակայն այս անգամ ցարական ոստիկանութիւնը զիրենք կ'աքսորէ Պեսարապիա՝ ուր աքսորուած էր նաեւ Քրիստափոր: Աքսորականի այս օրերուն է որ անոնք կը պատրաստեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի նախագիծը:

Զաւարեան ազատ կ'արձակուի 1892ին ու մինչեւ 1912, ամբողջ քսան տարի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ընդհանուր ժողովէն մինչեւ Պալքանեան պատերազմ՝ Թիֆլիզի, Կովկասի, Ժընեւի, Պուլկարիոյ, Կիլիկեան գօտիներու եւ Պոլսոյ ու շրջակայ քաղաքներու մէջ — իբրեւ անդամ Բիւրոյի, խմբագիր ու գործիչ — կ'արժեւորէ պատասխանատու իր բոլոր պաշտօնները, մասնակից՝ կազմակերպութեան Ընդհ. Ժողովներուն, ծրագրային մշակումներու, կազմակերպական աշխատանքներու եւ հանրային բոլոր կարեւոր գործունէութեանց:

1911 Թուականի վեցերորդ Ընդհ. Ժողովէն ետք կ'անցնի Պոլիս, կազմակերպական իր պարտականութեանց կողքին ուսուցչական պաշտօն վարելով նաեւ Եսայեան վարժարանի մէջ:

Բարոյապէս անձնուրացութիւն, համակ նուիրում, դարձաւ յարգանքի եւ ժողովրդային ընդհանուր պաշտամունքի առարկայ:

Ապրեցաւ սուրբի մը պէս. անընչասէր, խոնարհ, ծառայութեան ոգիով մը՝ որ զինք դարձուց մատակարար զոհաբերութեան: Մինչեւ վերջին շունչ իր ժողովուրդին մէջ, իր պատասխանատուութեանց խորագիտակ:

Մ. Թ.

ՄԵԾ «ՍԱՍՈՒՆԱԿԱՆ»Ը

(Յապաւումով)

Հնադարեան հայ բանահիւսութեան զանազան սեռերու շարքին իրենց արժէքով առաջնակարգ տեղ կը գրաւեն մեր հին ու նոր ժողովրդական վէպերը: Ասոնք հիւսուած են Հայոց ազգային – պատմական կեանքի բախտորոշ փուլերու, կարեւոր իրադարձութիւններու շուրջ եւ կ'արտայայտեն օտար նուաճողներու դէմ ժողովրդական լայն զանգուածներու մղած ազատագրական պայքարին եւ հարազատ հայրենիքի պաշտպանութեան գաղափարները: Այդ վէպերուն հերոսները հանդէս կուգան իբրեւ մարմնացումները ժողովուրդի հաւաքական ուժին, իբրեւ արտայայտիչները ժողովուրդին ազգային նկարագրին, հոգեբանութեան լաւագոյն գիծերուն:

Ասոնցմէ են «Տիգրան Մեծ եւ Աժդահակ», «Արտաշէս եւ Սաթենիկ», «Պարսից պատերազմ», «Տարօնի պատերազմ» վէպերը եւ անոնց գլուխ գործոցը, մեր ազգային – ժողովրդական դիւցազնավէպը՝ «Սասունցի Դաւիթ»ը, որու արձանագրութեան հարիւրամեակն է այս տարի:

«Սասունցի Դաւիթ»ի մէջ խտացած եւ բիւրեղացած են Հայոց հարուստ եւ հին վիպական բանարուեստի գաղափարական եւ գեղարուեստական բնորոշ յատկանիշները:

Վէպը բաղկացած է չորս առանձին մասերէ կամ «ճիւղերէ» («Սանասար եւ Բաղտասար», «Մեծ կամ Առիւծաձեւ Մհեր», «Սասունցի Դաւիթ» եւ «Փոքր Մհեր»): Վէպի այս շղթային գլխաւոր օղակը կը կազմէ երրորդ «ճիւղը», որ կը պատմէ վէպին գլխաւոր հերոսին՝ «Թալան» Դաւիթի կեանքն ու անոր կատարած սխրագործութիւնները:

«Սասունցի Դաւիթ»ը ստեղծուած եւ ձեւաւորուած է դարերու ընթացքին, գեղջուկ վիպասացներու բազում սերունդներու կողմէ, հայկական զանազան բարբառներով, ենթաբարբառներով եւ խօսուածքներով (Մոկս, Շատախ, Սպարկերտ, Գաւաշ, Հայոց Ձոր, Մուշ, Սասուն, Ալաշկերտ եւայլն): Ան բանաւոր փոխանցուելով սերունդէ սերունդ, հասած է մինչեւ մեր օրերը:

Վէպին կեդրոնական «ճիւղի» ստեղծումին համար, հաւանօրէն, շարժառիթ հանդիսացած է Սասունի մերձակայ Խոյթ կամ Խութ գաւառի հայ շինականներու 851ի ըմբոստութիւնը՝ Խալիֆայի հարկահաւաքներու դէմ: Ըստ ժամանակակից պատմագիր Թովմա Արծրունիի, այդ ըմբոստութիւնը ղեկավարած է Յովնան անունով մէկը («ի տանէն Բագրատունեաց Թոնդկայ որդի», «ի Լեռնէն Խութայ Յովնան»), որ բանագիտութեան մէջ կը համարուի վիպական Ձէնով Յովանի պատմական նախատիպարը:

Վէպը, որ կը բովանդակէ նախորդ դարերու վիպական զրոյցներու եւ աւանդութիւններու պատմական անցուդարձերէն շատերը, արձագանգած է նաեւ յետագայ շրջանի կարեւոր դէպքերն ու դէմքերը (Պարսից Շապուհ արքայ, Պապը Ցրենկ եւայլն):

«Սասունցի Դաւիթ»ի առաջին պատումը յայտնաբերեց եւ գրի առաւ Գարեգին Սրուանձտեան, 1873ին, Մշոյ դաշտի Առնիստ գիւղի բնակիչ Կրպոյի բերնէն:

Վէպի գոյութեան վերաբերեալ մեզի ծանօթ հնագոյն գրաւոր յիշատակութիւնը կատարած է Փորթուկալցի ճամբորդ մը՝ Մեսթր Ալֆոնսօ: Սոյն յիշատակութիւնը եղած է 1566ին անոր հրատարակած «Ուղեւորութիւն Հնդկաստանէ Փորթուկալ, ցամաքի ճամբով» գիրքին մէջ: Ան Փորթուկալ վերադարձի ճամբուն վրայ, իր իսկ վկայութեամբ, այցելած է Վան, Խլաթ, Մուշ, Պիթլիս եւ, մասնաւորապէս, Սասուն: Հոն տեղացի Հայերէ լսած է պատմութիւն մը, որու համաձայն Սասունի մէջ ժամանակին կ'ապրի եղեր Սանասարի որդի Դաւիթ անունով հսկայ մը, իր կնոջ հետ (Խանդութ): Կինն ալ իր ամուսինին նման հսկայ մը եղած է, արունքներուն անցուցած էր ոսկի օղակներ, որոնց մէջէն կրնար մարդ մը անցնիլ: Ալֆոնսօ կը հաղորդէ նաեւ, որ Դաւիթ ունեցած է նիզակ, վահան, զրահ եւ խաչ, որ կը կոչուէր «Սուրբ Նշան»: Խաչը զինքը կը պահպանէր բոլոր վտանգներու դէմ: Եւ երբ Ախլաթի (Խլաթ) կռիւներու ժամանակ «Դաւիթ կը հանէ իր զէնքն ու զրահը, Սուրբ Նշանը եւ կը քնանայ, թշնամիները օգտուելով յարմար առիթէն, կը յարձակին անոր վրայ եւ կը սպաննեն թէ՛ Դաւիթը, թէ Խանդութը»:

Ալֆոնսօյի գրի առած վերոյիշեալ պատումը ցոյց կուտայ, որ մեր վէպը ԺԶ. դարու կէսերուն արդէն ձեւաւորուած էր եւ ընդհանուր գիծերով կը համապատասխանէր այսօրուան վէպին (խօսքը, անշուշտ, միայն Դաւիթի «ճիւղին» կը վերաբերի):

«Սասունցի Դաւիթ»ին մէջ արձագանգները կան ոչ միայն Խութեցի Յովնանի, այլեւ Պաղտատի Խալիֆայի: Այս վերջինը մեծ բանակով մը կը յարձակի Հայաստանի վրայ, կը ջարդէ ժողովուրդը, գերի կ'առնէ շատերը՝

Պաղտատու խալիֆան շատ զօր ու
զօրընդեղ էր.
Ասքար արեց, էկաւ վեր մեր ազգին:
Շատ առ ու աւար առաւ,
Ու շատ գերի բռնեց տարաւ,
Շատ բզմեր ազգ կտրեց, նուազցուց:
Ու Հայոց Գագիկ թագաւոր
Պաղտատու խալիֆային խարջդար էղաւ:

Վէպին կարգ մը պատումներուն մէջ Բուղա ոստիկանի գործած չարիքներուն արձագանգը կայ: Սակայն «Սասունցի Դաւիթ»ի մէջ չկայ պատմական իրադարձութիւններու ճշգրիտ պատկերացումը: Ճշգրիտը հոս պատմութեան տրամաբանութիւնն է:

«Սասունցի Դաւիթ»ի նիւթին հիմնական առանցքին (մահու եւ կենաց պայքար հայրենիքի ազատագրութեան համար) շուրջ խմբաւորուած են վաղնջական առասպելական, հէքեաթային, կենցաղային, սիրային, ծիսական եւ այլ մոթիվներ, որոնց հնութիւնը երբեմն կը հասնի մինչեւ մայրիշխանութիւն, մինչեւ տոհմա–ցեղային յարաբերութիւններու ժամանակները:

Վէպը, թէեւ կառուցուած է Խալիֆայի հարկահաւաքներու դէմ Սասունի շինականներու մղած պայքարի նիւթով, սակայն անիկա չէ մնացած տեղական նեղ սահմաններու մէջ: Անիկա դուրս ելլելով Սասունէ, տարածուած է Հայաստանի (յատկապէս Արեւմտեան Հայաստանի) շատ մը վայրերը եւ հարստանալով ու զարգանալով նորանոր մոթիվներով, դարերու հոլովոյթով դարձած է համազգային ստեղծագործութիւն, վիպական ընդհանրացումն է եղած Հայոց երկարամեայ կեանքին եւ պայքարին:

Հայրենասիրութեան առաջին խօսուն օրինակը վէպին մէջ կուտայ Դաւիթի նախամայրը՝ գեղանի Ծովինար: Երբ Պաղտատի Խալիֆան Ծովինարի տէր դառնալու նպատակով վերջնագիր – սպառնալիք մը կ'ուղարկէ անոր հօրը՝ Հայոց Գագիկ Թագաւորին, Ծովինար, անձնուիրաբար կ'որոշէ առելի Խալիֆային կինը դառնալ՝ իր հայրենիքին սպառնացող ահաւոր վտանգը կանխելու համար: Ան կ'ըսէ.

Որ ես էն կռապաշտ թագաւոր չառնեմ,
Զամէն տի սպանի իմ պատճառով.
Աղէկն էն է, ես երթամ,
Ուրիշ մարդու թող բան չըլնի:
Ես մէկ ջան եմ, երթամ, կորսուիմ,
Քանց մեր Հայաստան երկիր աւերի,
Էն հազար–հազար հոգիք կորուսանին:

Յանուն հարազատ ժողովուրդի իր անձը վտանգի ենթարկելու լաւ օրինակ է Մեծ Մհերի (Դաւիթի հայրը) առիւծը սպաննելու սխրագործութիւնը: Իր քեռիէն իմանալով, թէ Սասունի մէջ տիրող սովին պատճառը առիւծ մըն է, որ փակած է իր հայրենիքին ճամբան դրացի հացառատ երկիրներու հետ, առանց տատամսելու կը կռուի այդ ահռելի գազանին դէմ եւ, սպաննելով զայն, կը փրկէ Սասունցիները սովէ:

Նուաղ ուշադրաւ չեն այս առումով

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՀԵՐ ՍԱՔ ԴԷՊՔԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ ԻՆԾԻ

Եւ միասին, դարձեալ քանի մը ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, գացինք պանդոկ, դոյքերս առինք եւ Ճ.ին որոշած մէկ տունը մեկնեցանք կառքով:

Իմ բարեկամ Մակեդոնացի ոստիկանապետին հետ, գիշերը գրաւի բռնուած էի թէ Թուրքերը բնաւ ալ պիտի չերեւան եւ գրաւը շահած էի: Թէեւ ինք գրաւը կորսնցուցած էր, բայց չափազանց ուրախ էր որ ես ազատած եմ...:

— Ինչ սարսափելի սխալ մը ըրած պիտի ըլլայի, եթէ զեան յանձնէի... մինչեւ կեանքիս վերջը պիտի տառապէի...

Երեք օր Ճ.ին ցոյց տուած գաղտնի տան մէջ մնալէ վերջ, մեկնեցայ Հիւսարի ջերմուկները, ուր 15 օր հանգստանալէ վերջ անցայ Ռումանիա: Հոն եկան զիս գտան Հ.ը եւ Արշակը: Շատ հաճելի ժամանակ անցուցինք: Հիւսարի ճամբուն վրայ մեր ընկեր Ճ.ը պատմեց իր բարեկամ ոստիկանապետին տպաւորութիւնն ու այդ գիշերուան հոգեկան տագնապը: Մարդը զարմացած էր թէ ի՛նչպէս ամենանեղ րոպէներուն, առանց պաղարիւնս կորսնցնելու, յարմար պատասխան մը գտած էի իր նեղացուցիչ հարցումներուն եւ փաստարկութիւններուն եւ ինչպէս ի վերջոյ գինաթափ եղած էր: Ու անընդհատ կրկնած էր.

— Լաւ որ համոզուեցայ... Լաւ որ համոզուեցայ... Ի՜նչ ծանր ու անդարմանելի սխալ մը գործած պիտի ըլլայի, եթէ այդ տղան Թուրքերուն յանձնած ըլլայի... կեանքիս մինչեւ վերջը խղճի խայթ պիտի ունենայի եւ պիտի տանջուէի...

Ճամբան ընկեր Ճ. հետաքրքրական պարագայ մը պատմեց: Պուլկար ոստիկանութիւնը հրամանագիր մը հանած է Թուրք գաղտնի ոստիկանները բռնելու եւ հարցաքննելու համար: Նկատելով որ անոնք սուտ ու սխալ տեղեկութիւններով փորձած էին առեւանգել հայ երիտասարդ մը եւ մանաւանդ ինքզինքնին ներկայացուցած էին իբրեւ պուլկար գաղտնի ոստիկան: Դժբախտաբար պուլկար ոստիկանապետը այդ գիշերուան երկար հարցափորձերու, շփոթութեան եւ ջղայնութեան մէջ, մոռցած էր առնել Թուրքերուն անունները եւ անոնց թուղթերը: Միայն Շեվքէթ պէյ անունը գիտէինք, ան ալ խօսակցութեան ընթացքին լսած էի երբ փորձած էր զիս բռնել ու դատակիս ձեռնակապ անցընել:

Ընկեր Ճ.ին պատմութենէն յայտնի եղաւ որ պուլկար ոստիկանապետը զիս վկայութեան պիտի կանչէր, Թուրք գաղտնի ոստիկանները բռնելու պարագային: Հարցաքննութեան միջոցին ներկայութիւնս անհրաժեշտ դատած էին: Սակայն ես, ինչպէս ոստիկանապետին հետ գրաւի բռնուած ու շահած էի, բոլորովին վստահ էի թէ Թուրք ոստիկանները ալ բնաւ մէջտեղ պիտի չելլէին եւ չելան, Պոլիս փախչելով, հաւանաբար: Պուլկար ոստիկանութիւնը անհանդուրժելի դատած էր Թուրքերուն այդ յանդգնութիւնը եւ հաշիւ պիտի պահանջէր: Իսկ Թուրքերը ոչ միայն վախցած էին այդ հաշուետուութենէն, այլեւ մեր ահաբեկիչ ընկերներէն, որոնք այդ օրերուն կը հասնէին Պուլկարիա...:

Պուլկար ոստիկանութիւնը, մեկնումէս առաջ շարք մը թուղթեր ստորագրել տուաւ ինծի: Բայց թէ ինչ եղաւ ոստիկանութեան հետապնդումին կամ քննութեան արդիւնքը, երբեք չգիտցանք:

(151 – Շար.)

Դաւիթի զաւկին՝ փոքր Մհերի սխրանքները: Հօրեղբօրմէն իմանալով, որ նախ Ջմշկիկ Սուլթանը, ապա Կողբաղնի Թագաւորը կ'ուզեն աւերել Սասունը, Մհեր անմիջապէս կը կռուի անոնց դէմ եւ կ'ոչնչացնէ զանոնք:

Հայրենիքի եւ ժողովուրդին հետ ուրացած սերտ կապին ամէնէն ցայտուն օրինակը, սակայն, ինքը՝ Դաւիթն է: Սասունի հողն ու ջուրը, գեղջուկները Դաւիթին մնայուն եւ վստահելի յենարաններն են, իսկ ինքը՝ Դաւիթ, հարազատ բնաշխարհի, անոր բնակիչներուն քաջարի զինուորն ու արթուն պահակն է: Ասոր ցայտուն արտայայտութիւնը կը գտնենք Դաւիթի հրաժեշտի խօսքերուն մէջ, Մըսրայ Մելիքի դէմ կռուելէ առաջ.

Ծովասարու պա՛ղ-պա՛ղ աղբրներ,
Մնացէ՛ք բարով, բարի մնացէ՛ք·
Ես կ'երթամ կռիւ, կը շոգնամ, —
Դուք հով մնացէ՛ք...
Բարի գրկիցներ, կացէ՛ք բարով,
Կացէ՛ք բարով՝ մեծ ու պստիկ:

Ուշագրաւ է այն հանգամանքը, որ հայ ժողովուրդը յաճախ, շատ յաճախ են — թարկուելով օտար նուաճողներու ապատակութիւններուն, կողոպուտին եւ գերեվարութեան, ըմբռնած է, թէ այս արարքներուն իսկական պատասխանատուները օտար իշխանութիւններու կառավարիչներն են: Երբ Դաւիթ կը յարձակի Մելիքի բազմամբոխ բանակին վրայ եւ կը սկսի ջարդել զինուորները, վերջ կուտայ կոտորածին, երբ ալեհեր արար զինուոր մը կ'իմանայ, թէ իրենք բռնի զինուորագրուած են:

... Մէկ մեծ ալեւոր կար էնոնց միջներ,
Մելիք էնոր խօթ տղէն էլ զոռովէն բերել
էր կռիւ:
Որ Դաւիթ ընկաւ Մելիքի զօրքի մէջ,
սկսեց կոտորում,
Էդ մարդ զօրքի մէջէն վազեց, էկաւ ասաց·
— Դաւիթ, մատաղ եմ քո գլխուն,
Դու ինչի՞ էս մարդեր կը սպաննես,
Քու դուշման գո էն դաշտի մէջ՝
Ջադըր զարկէ, նստեր է·
Էդ զօրք Մելիք զոռովէն է բերէ,
Էդ չիվարներու մեղաց տակ մի մտնի·
Որ դու կտրիճ ես՝ գնա՛ Մելիքի հետ
կռիւ էրա:

Դաւիթ անսալով արար զինուորին խօսքին, անմիջապէս կը նետուի Մելիքի վրանին վրայ եւ մենամարտելով անոր հետ, կը սպաննէ իր իսկական թշնամին:

«Սասունցի Դաւիթ»ը հայ ժողովուրդի կենցաղին, հաւատալիքներուն, նիստ ու կացին, հոգեբանութեան, անոր բարոյական եւ գեղագիտական հայեացքներուն համայնապատկերն է: Անոր հերոսները քաջութեան, վեհանձնութեան, ազնուութեան մարմնացումներն են, անկախութեան համար կռուող քաջարի մարտիկներն են:

ԱՐԱՄ ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԱԶԳ. ՄԱՐՄՆԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՔՈՆԿՐԷՍՄԷՆՆԵՐՈՒ, ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՕՏԱՐ ԴԵՍՊԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ, ԹՐՐՔԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ՎՐԱՅ Ի ԳՈՐԾ ԴՐՐՈՒԱԾ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐՈՒ ԵՒ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Միացեալ Նահանգներու Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ Ազգ. Մարմնին կողմէ խմբագրուած կարգ մը պաշտօնագիրներով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կից գործող այդ երկու ընկերային կողմները պարզաբանական լայն բացատրութիւններ տուին, վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, Միացեալ Նահանգներու մէջ գըտնուող օտար դեսպանական ներկայացուցիչներու եւ յատկապէս ամերիկացի քոնկրէսմէններու եւ ծերակուտականներու՝ Թրքական այն նոր սեղմումներուն ու ճնշումներուն մասին, որոնց ենթարկուած են Թուրքիոյ Հայոց հանրային եւ կրթական հաստատութիւնները:

Ցուցադրային բնոյթ ունեցող այդ նամակներով, Ազգ. Մարմին եւ Հայ Դատի Յանձնախումբ նախ կուտան տարկայական պատկերը այն կացութեան, որ կը տիրէ այսօր Թրքահայութեան կեանքին մէջ, — լուրջ դժուարութիւններ հայակրթութեան ճակատին վրայ՝ արուեստական տարկութիւններով եւ կաշկանդիչ հրահանգներով. արգելք՝ հանրապատկան հաստատութեանց հանրային մատակարարումին, նորոգութեան կամ շինութեան դէմ (պատրիարքարան, որբանոց, դըպրոց, հիւանդանոց, եւայլն), ինչպէս նաեւ նորանոր պահանջներ եւ հրահանգներ՝ որոնք բացայայտօրէն հակառակ են կազմեն Լօզանի դաշնագրով համայնական փոքրամասնութեանց համար ճանչցուած եւ միջազգայնօրէն վաւերացուած կանոնագրութիւններու հետ:

Հայ Ազգ. Մարմինը բուռն կերպով կը բողոքէ Թրքական իշխանութեանց այս ոտնձգութիւններուն դէմ եւ ստորագիր Պետութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ փաստական իրողութիւններն ու տուեալները, պահանջելով որ Թրքական կառավարութեան մօտ առնուին անհրաժեշտ բոլոր քայլերը, Լօզանի դաշնագրի տրամադրութիւնները ըստ տառի եւ ոգիի յարգել տալու համար:

250է ԱՒԵԼԻ ՀԱՅ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑԱՆ ՕԹԹԱՒԱՅԻ ՑՈՅՑԻՆ

Սէն Քեթրինզէն կը հեռաձայնեն «Հայրենիք»ին, Նոյ. 1ին.—

Երկուշաբթի, Հոկտ. 29ի երեկոյեան, աւելի քան 250 հայ ցուցարարներ՝ Օթթաւայի Սքայլայն պանդոկին առջեւ տողանցեցին եւ թռուցիկներ ցրուեցին՝ ատի բողոք Թուրքիոյ կողմէ հայ ժողովուրդին հանդէպ ցոյց տրուած ճնշումներուն եւ անիրաւութեանց:

Նոյն երեկոյ, Սքայլայն պանդոկին մէջ տեղի կ'ունենար Թուրք դեսպանի կազմակերպութեամբ տօնակատարութիւն մը, Թուրքիոյ Հանրապետութեան 50ամեակին առթիւ:

Ցուցարարները պանդոկի դռներուն առջեւ կանգնած, առիթ ունեցան իրենց ընդվզումը յայտնելու բոլոր անոնց, որոնք մասնակցեցան ընդունելութեան, որոնց կարգին նաեւ քանատական կառավարական պաշտօնեաներուն եւ Արտաքին նախարար Միչըլ Շարփին: Վերջինը մօտեցաւ ցուցարարներուն եւ հետաքրքրուեցաւ ցոյցի պատճառներուն շուրջ:

Ցոյցին մասնակցեցան Հայեր Մոնթրէալէն, Թորոնթոյէն եւ Քանատայի այլ շրջաններէն:

ՍԱՐՈՒԽԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—0—

Շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Քանատա եւ Հիւս. Ամերիկա, ուր իր ցուցահանդէսները բացառիկ յաջողութիւն գըտան, Ալ. Սարուխան քանի մը շաբաթէ Փարիզ կը գտնուի: Պիտի չուզէինք տաղանդաւոր ածականով գոհանալ ծաղրանկարիչ Սարուխանի համար, վասնզի շատ աժանցաւ մեր «տաղանդաւոր»ը հայ մամուլի էջերուն մէջ եւ այլեւս, կարելի չէ զայն գործածել երբ խօսքը կը վերաբերի իսկական եւ բացառիկ արժէքներու, ինչպէս Սարուխանի:

Երգիծանքը, hիւմուրի գաղափարը այնքան հազուադիւտ դարձած են մեր մէջ, որ ալ աւելի գնահատելի կը դառնայ Սարուխանի վաստակը: Դժբախտաբար ան շատ քիչ ստեղծագործութիւններ ունէր մեզի ներկայացնելիք, հայկ. Թանգարանը, ուր ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր Հ. Բ. Ը. Մ.ը: Պարզ է, դէպի Գահիրէ վերադարձի իր ճամբուն վրայ, այս ցուցահանդէսը նախատեսուած չէր եւ այդ իսկ պատճառով հազիւ 20ի մօտ ծաղրանկարներ կրցանք տեսնել: Բայց երբ արուեստագէտը մեծ է, քանի մը գործեր իսկ կը բաւեն գաղափար մը տալու համար իր վաստակէն: Ու մեզի ներկայացուածը արդէն բաւ էր հաստատելու համար Սարուխանի երգիծաբանի նուրբ արուեստը, սուր դիտողութիւնը ու վարպետ մատիտը, որ մէկ-երկու գիծով միայն կրնայ այդքան արտայայտիչ ստեղծագործութիւններ երեւան հանել:

Սարուխան մեծ ծաղրանկարիչ մըն է, ու մանաւա՛նդ մեծ արուեստագէտ մը: Ներկայացուած այս քանի մը գործերը նախաճաշակ մը տուին միայն, բայց նաեւ փափաք՝ աւելի ամբողջական եւ ճոխ ցուցահանդէսի մը, Փարիզի մէջ:

Ա. Մ.

ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՍՊԱՅ

—0—

Ինչպէս հաղորդած էինք իր ժամանակին, Յակոբ Առաքելեան, հիմնադիր — նախագահ Ֆրանսական բանակի օտարի հանգամանքով նախկին Սպայից Միութեան, արժանացած էր Պատուոյ Լեգէոնի Սպայի շքանշանին:

Շքանշանին յանձնումը տեղի ունեցաւ պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, որ տեղի ունեաւ քանի մը օր առաջ, Փարիզի Հիլթըն պանդոկի մէկ սրահը: Ընտիր հասարակութեան մը մէջ կարելի էր նշմարել Տիկին մառեչալ Ժիւէն, Տիկին զօրավար Մոնքլար, նախարարներ՝ Թրիպուլէ եւ Ֆրէ, յանուն վարչապետին՝ Գնդ. Լօժիէ, բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ, անձնաւորութիւններ, լրագրողներ, շարժապատկերի դերասաններ եւ բեմադիրներ:

Նախկին Ռազմիկներու նախարարը՝ Անտրէ Պոռ, յանուն Հանրապետութեան Նախագահին, Յակոբ Առաքելեանի կուրծքին զետեղեց Պատուոյ լեգէոնի Սպայի շքանշանը, ապա կարճ ուղերձով մը, ողեկոչեց ենթակային զինուորական կեանքը՝ օրինակ քաջութեան եւ զոհաբերական ոգիի: Նախարարը թուեց Յակոբ Առաքելեանի կեանքին ղանազան դըրուագները առաջին եւ երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին ու իր ելոյթը վերջացուց անդրադառնալով նաեւ Առաքելեանի արհեստին, որ իրականին մէջ արուեստ մըն է, ֆրանսական շարժարուեստին մէջ:

Բնական էր Պ. Յակոբ Առաքելեանի յուզումը, որ ակներեւ էր իր պատասխանին մէջ, որու ընթացքին շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած այս պատիւին համար:

Հաւաքոյթը վերջացաւ հիւրասիրութեամբ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ամերիկացի հռչակաւոր հոգեբոյժ Ալֆրէտ Ադլէր, բանախօսութիւն մը կուտար բերնէ բերան լեցուն սրահի մը մէջ: Խօսքը սապէս շարունակեց·

— Օրինակելի համար, ընչատական խողովակները տկար երխասարդներ կը փափաքին վազքի ախոյեան ըլլալ: Տկար տեսողութեամբ մարդիկ նկարիչ ըլլալու կը միտին: Լեզունին դժուար դարձողներ՝ ճարտասան կամ ուսուցիչ ըլլա կ'ուզեն: Բազմաթիւ օրինակներ կան այս տեսակ:

Սրահին մէջ ձայն մը բարձրացաւ.

— Վարպետ, ձեր այդ խօսքերէն հասկցածիս համաձայն, խելքէն տկար եղողներն ալ կարծես հոգեբոյժ ըլլալ կը բաղձան...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (322)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋԻՈՆ

ԺԳ.

Զգային ու անխորհուրդ բարկութեան մը նոպային մէջ Օլիվ գոչեց, բռունցքները սեղմած, աչքերը շողարձակ·

— Ա՛հ, ձեր բոլոր հարցումները տաղտուկ կը պատճառեն այլեւս: Հաւատացէք որ գլուխ կ'արդուկէք: Յանցանքը իմս է որ տխմարի մը պէս բռնուեցայ, ու աւելի տխմար գործ մը ըրի, իմ հաշուիս չաշխատելով: Աւելի գէշ ուրիշներու համար· թող անոնք գործին մէջէն ելլեն: Ավընիւ Ֆլիշի, Թիւ 172 կը բնակիմ: Հիմա որ հասկցաք ամէնը, ուրիշ բան մի պահանջէք ինծմէ: Իրաւ որ, պատասխան չեմ տար այլեւս:

— Քիչ մը առաջ ձեզի ըսի թէ ձեր դիրքը վտանգած կ'ըլլաք, յամառելով լուռ մնալ...:

— Անմիտ խօսքեր: Այդ խօսքերը ձեր բերնէն վար չեն իյնար, տխմարները ահաբեկելու համար: Ես այդ խօսքերէն չեմ խրտչիր: Եղածը եղած է:

— Բուն Ֆօլ Հարման մեռած է, այնպէս չէ՞, յարեց հարցաքննիչ դատաւորը: Այսօր այդ անունը կրող անձը ժաք Կարօ՞ն է իսկապէս:

Սոլիվօ ուսերը ցնցեց:

— Ան ձեզի հրամայած էր դրամի փոխարէն սպաննել Լիւսի Ֆորթիէն եւ անոր մայրը՝ Ժաննի Ֆորթիէն, յարեց դատաւորը:

Օլիվ լուռ մնաց: Հարցաքննիչ դատաւորը ոտքի ելաւ, ու առանց յայտնի ընելու իր բարկութիւնը, հրամայեց·

— Դուրս հանեցէք այս մարդը ու հաղորդակցութենէ զրկեցէք զայն:

— Աւելի լաւ, ըսաւ Օլիվ հեգնօրէն: Պիտի կրնամ հանգարտ քնանալ: Իմ ուզածս ալ ատ է: Գիշեր բարի, պարոններ:

Ապահովութեան պետը նշան մը ըրաւ, ու ոստիկանները բանտարկեալին հետ դուրս ելան:

— Այս մարդը շատ վտանգաւոր աւազակ մըն է, գոչեց հարցաքննիչ դատաւորը:

— Իր բառերէն հասկցայ որ իր բնակարանին մէջ պիտի գտնենք այնպիսի փաստաթուղթեր, որոնք իր պատասխաններէն աւելի լաւ պիտի լուսաբանեն մեզ: Հիմա ի՞նչ որոշում պիտի տաք Ֆօլ Հարմանի մասին, յարեց Ապահովութեան պետը:

— Ես այն կարծիքը ունիմ թէ պէտք է սպասել մինչեւ Սոլիվոյի ընելիք կատարեալ խոստովանութիւնը...: Ան կը խօսէր բոլորովին չփարատած գինովութեան մը ազդեցութեանը տակ...: Լուրջ գործ մը պիտի չըլլայ հաւատք ընծայել անոր խօսքերուն եւ ամբաստանութիւններուն.. Նախ խուզարկութիւն կատարենք Օլիվի սենեակը...

Ապահովութեան պետը խոնարհութիւն մը ըրաւ ու յետոյ հարցուց·

— Պարոն հարցաքննիչ դատաւորը համամի՞տ է որ այս գիշեր իսկ խուզարկութիւն կատարենք Սոլիվոյի ցոյց տուած բնակարանին մէջ: Մեր տրամադրութեան տակ կառքեր ունինք միշտ, ու կէս գիշերին կրնանք Ավընիւ Ֆլիշի գտնուիլ:

— Լաւ, երթանք, յարեց դատաւորը:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, Ֆօլ Հարման կը յառաջանար Հռոմ փողոցէն, ու Տիւշմէն կը հետապնդէր զինքը: Երկար ատեն թափառելէ յետոյ՝ գործարանատէրը ժամը իննին կանգ առաւ գորշ փոքր դրան մը առջեւ ու սկսաւ քաշել զանգակը, որ ուժգին հնչեց պարտէզին ներսը: Տիւշմէն ալ կեցաւ, գրեթէ անոր դիմացը, կառանցիկ դրան մը խորշին մէջ:

Դուռը չբացուեցաւ: Զօրաւոր պատճառներ կային այդ մասին: Ֆօլ Հարման անշարժ ու չուարած, մտքէ կը հարցնէր թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունէր Օլիվի բացակայութիւնը, բայց չէր կրնար ենթադրել որ սպասած հեռագիրը ծուղակ մըն էր, ուստի որոշեց սպասել: Ու գործարանատէրը սկսաւ չափչփել պարտէզին պատին առջեւ:

Տիւշմէն օդային կազի կանթեղներուն լուսարձակումներուն տակ կը տեսնէր Ֆօլ Հարմանի երթեւեկը, ու քանի ատենը կը սահէր՝ այնքան կը սաստկանար անոր անհամբերութիւնը: Տիւշմէն գնաց նըստաւ քիչ մը անդին գտնուող սրճարանի մը թերասը, գործարանատէրին ուշադրութիւնը չհրաւիրելու համար: Գալով Ֆօլ Հարմանի, ան յարաճուն վրդովումով ու զայրոյթով կը շարունակէր իր միօրինակ պտոյտը:

Ժամը տասը հնչեց: Ֆօլ Հարման նորէն մօտեցաւ դրան ու քանիցս հնչեցուց զանգակը. յետոյ վերսկսաւ պտոյտիլ անհաւասար քայլերով, կատաղութեան մատնուած:

Տիւշմէն քթին տակէն կը խնդար, տեսնելով որ գործարանատէրը զայրոյթէ չարժուձեւեր կ'ընէր:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պ. Ալեքսան Զատէեան, ժան, Սիւզան եւ Ֆրէտ Զատէեան, այրի Տիկին Սիրուն Աւլանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մարի Օտապաշեան և զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Օտապաշեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նոյեմի Զատէեան, այրի Տիկին Վարդուհի Նարկիզեան եւ զաւակները (Պոլիս) եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հարսին եւ ազգականին

ՆՈՒԱՐԴ ԶԱՏԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Օտապաշեան)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 6ին, իր բնակարանը, Պանեէօ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 13.45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Քոմինալ գերեզմանատունը (ժամը 15.30ի առեններ):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իգմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ:

Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793-53-71:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհաննէս Պէրպէրեան, Լեւոն Նէտիլեան, Բիւզանդ Գամեան, Նազար Բապուճեան, Դադէս Զապունեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Պօղոս Պօղոսեան, Օննիկ Գուրեան, Յովհաննէս Աբգարեան, Աւագ Պաղտասար-եան եւ որդին Միշէլ, Հմայեակ Ուզունեան, Վաղարշակ Ուրբաթեան, Յովհաննէս Եղիշէեան, Տոքթ. Յովհաննէս Քիւթիւքեան, Տիկին Էլէն Բիւզանդ, Հայկ Թէնէքէճեան, Ահարոն Աբրահամեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Աշոտ Նշանեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազ-եան, Մարգար Բարխեան, Տաճատ Սուքիասեան, Յակոբ Մէսէլեան, Կարապետ Քէլէշեան, Հրանդ Յովնանեան, Վարդան Զպուքճեան, Կարապետ Բաղոսեան, Արգար Քէշիշէֆ, Սիրուն Մարգարեան, Շաւարշ Տէր-Պարսամեան (Նոր Սերնդական):

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամ-ներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ Նոյ. 10ին, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկըսեալ:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյ. 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՊԵՐՃ-ՌՈՊԷՐ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն որացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Թագուհի Եազըճեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Նոյ. 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր (Յունաստան մահացած)՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԱԶԸՃԵԱՆԻ

հոգւոյն, անոր մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

Այս առթիւ Տիկին Թագուհի Եազըճեան կը նուիրէ 100 Ֆր. Աղքատախնամին, 50 Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ, 50 Առնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերուն եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Պոտիչոն 100 Ֆր. կը նուիրեն Աղքատախնամին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Քանէն Տիւզեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց կնոջ եւ մօր՝ Թագուհի Տիւզեանի մահուան տարելիցին, հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

30ական Ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կապոյտ Խաչին, Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

Ողբացեալին յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Նոյ. 11ին, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ Նոյեմբեր 9, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղի «Ե. Հիւսիսեան» սրահը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

COURS DE DANSE ARMÉNIENNE

15, Avenue Montaigne
Studios des Champs Elysées
Salle Gaston Baty

Mardi de 19 h. à 20 h. 30
Samedi de 15 h. à 20 h. 30

EVA ARZOUIAN (Chorégraphe)

Cours Amateur et Professionel
Enfants et Adultes

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլ - Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդանի ենթակոմիտէի պարահանդէսի ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

կը խօսի

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Նիւթ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

9 Նոյեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին — 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Նոյ. 11, ժամը 19էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տունը,
17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

«Օմար Խայեամ» չքեղ ճաշարանին մէջ, Կիրակի Դեկտ. 2ին, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի շրջանի խմբապետուհիներուն կողմէ

Շաբաթ Նոյեմբեր 10

ժամը 20էն սկսեալ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
45, Rue de la Défense, Issy les Moulineaux

Métro : Mairie d'Issy

Պիւֆէ, ուտելիք եւ խմելիք, հայկական եւ ֆրանսական: Հանելի յայտագիր
ծախքերու մասնակցութիւն 10 Ֆրանք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է:

Clément LEPIDIS

L'ARMENIEN

« L'INSOLITE ET LE PITTORESQUE DE CE BEAU ROMAN... LE BELLEVILLE BON ENFANT, VILLAGEOIS, IMPECUNIEUX D'AVANT-GUERRE »

P. MORELLE — « LE MONDE »

Roman : 224 pagess — 25 F.

Editions du Seuil

QUATRA

vous présente

Vendredi 16 Novembre à 21 h.

RECITAL DE PIANO

SÉTA TANYEL

SCARLATTI BEETHOVEN CHOPIN STRAVINSKY

et en deuxième partie

THEATRE

Comedie en un act de R. HADDEDJIAN

BILAN DOMINICAL

avec

Sonia VARTANIAN Agop PAPAZIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
9
VENDREDI
9 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.858

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.858

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲԵՒԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

——0——

Բ.

Արաբեւիսրայելեան երկրորդ պատերազմը պայթեցաւ 1956ի Հոկտեմբերի վերջերը: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը ճիշդ նոյն օրերուն Հունգարացի հայրենասէրներ Պուտափեշտի մէջ ըմբոստութեան դրօշ կը պարզէին համայնավարական բռնակալութեան դէմ եւ Ստալինի արձանը տապալելով փողոցներու մէջ կը քաշկռտէին:

Այս նոր պատերազմի նախայարձակն եղաւ Իսրայէլ, որ անակնկալի բերելով Եգիպտական բանակը, քանի մը ժամուան մէջ մինչեւ Սուէզի Ջրանցքին ափը քշեց զայն: Իսրայէլին օգնութեան փութացին Անգլիոյ պահպանողական (Էնթընի Իտըն) եւ Ֆրանսայի ընկերվարական (Կի Մոլէ) կառավարութիւնները:

Ուաշինկթընի եւ Մոսկուայի վերջնագիրները՝ ուղղուած Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի՝ վերջ տուին կռիւներուն: Իսրայէլ պարպեց Սինայի մէջ իր գրաւած հողերը: Ինչո՞ւ ծագած էր այս պատերազմը:

Պարզապէս պատժելու համար Եգիպտոսի մենատէր Կամալ Աբտէլ Նասըրը, որ 1956 Յուլիս 22ին, 1952ի զինուորական յեղափոխութեան չորրորդ տարեդարձին, Աղեքսանդրիոյ մէջ խօսած ճառով, ազգայնացուցեր էր Սուէզի Ջրանցքի միջազգային ընկերութիւնը: Նպատակն էր Ջրանցքի հասոյթները յատկացնել Ասուանի ամբարտակին կառուցման՝ Նեղոսի վրայ, քանի որ արեւմուտքի դրամատիրական երկիրները՝ նախապէս խոստանալէ ետք՝ մերժեր էին ստանձնել անոր ծախքերը:

Այս երկրորդ պատերազմը ո՛չ մէկ կարեւոր փոփոխութիւն առաջ բերաւ գոյավիճակին մէջ:

1948էն վերջ 1956ի նոր պարտութիւնը կարելի չէր մարսել: Նասըր փորձեց արաբական միացեալ ճակատ կազմել, վերադարձնելու համար Պաղեստինի կորսուած հողերը: 1958 Փետրուարի սկիզբը Սուրիոյ հետ կազմեց Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը, որ երկար կեանք չունեցաւ. քայքայուեցաւ 1961 Հոկտեմբերին: Միւս կողմէ Եգիպտոսի մենատէրը անհաշտ պայքար մղեց Յորդանանի թագաւոր Հիւսէյնի դէմ: 1958ին Մ. Նահանգները՝ Լիբանան, Անգլիա՝ Յորդանան զինուորական ուժ ղրկեցին պաշտպանելու համար այդ երկիրներու անկախութիւնը Նասըրի ոտնձգութեանց դէմ:

1967ի գարնան, երբ չէր իրականացած արաբական միացեալ ճակատը եւ Եգիպտոս ի վիճակի չէր յաղթական պատերազմ մը մղելու Իսրայէլի դէմ, Նասըրի պատերազմական ռազմաշունչ ճառերը, Էյլաթի իսրայելեան նաւահանգիստին փակումը եւ ՄԱԿի կապոյտ գդակաւորներու հեռացումը Սուէզի գօտիէն մղեցին Իսրայէլը Յունիս 5ին անակնկալ յարձակում գործել գրեթէ միաժամանակ Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Յորդանանի վրայ:

Վեցօրեայ այս երրորդ պատերազմին մէջ Իսրայէլ մեծ կորուստներ պատճառեց երեք երկիրներու զինուորական, մանաւանդ օդանաւային ուժերուն եւ գրաւեց մեծ տարածութեամբ արաբական հողամասեր, — Սուէզի արեւելեան եզերքէն մինչեւ Յորդանան գետի արեւմտեան ափերը, ամբողջ Սինայի թերակղզին — մէջն ըլլալով Ղազան, եւ Այսրյորդանանը, Երուսաղէմի արաբական բաժինով, Բեթղեհէմով եւ Քեբրոնով (Խալիլրահման):

Այս անգամ Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա չմիջամտեցին՝ պարպել տալու համար Իսրայէլի գրաւած հողերը: Այդ պարտականութիւնը կատարեց — որոշ յապաղումով — ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը, որ իր 1967 Նոյ. 22ի բանաձեւով հրաւիրեց Իսրայէլը պարպելու իր գրաւած հողերը, փոխարէնը խոստանալով երաշխաւորել Հրէական Պետութեան գոյութիւնը:

Հակառակ ՄԱԿի ներկայացուցիչ Կիւննար Եարինկի, Զօրսերու (Մ. Նահանգներ, Խ. Միութիւն, Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա), հուսկ ուրեմն Սպիտակ Տան ու Կրեմլինի տարիներ տեւող ճիգերուն՝ կարելի չեղաւ խաղաղ լուծում մը գտնել արաբեւիսրայելեան թնճուկին: Իսրայէլ կը մնար անդրդուելի, չէր ուզեր ետ թարկուիլ պատկառելի միջնորդներու թելադրութեանց, վստահելով իր բանակին վրայ, որ երեք յաջորդական յաղթանակներ շահած ըլլալով, «անպարտելի» ըլլալու համբաւը կը վայելէր:

Արաբական երկիրներու, մանաւանդ Եգիպտոսի համար արժանապատուութեան հարց էր: Վեցուկէս տարուան մէջ թիզ մը հող չէին կրցած ազատագրել: Կրկնապատկուեցան միացեալ ճակատ կազմելու փորձերը: Անցեալ Սեպտեմբեր 1ին Գահիրէի մէջ ստորագրուած համաձայնագրով Եգիպտոս, Սուրիա եւ Լիբիա կազմեցին միացեալ Պետութիւն մը եւ հանրաքուէով վաւերացուցին զայն:

Հոկտեմբեր 6ին պայթեցաւ արաբեւիսրայելեան չորրորդ պատերազմը, անակնկալի բերելով ո՛չ միայն Իսրայէլը, այլ նաեւ Լիբիան — անդամ միացեալ Պետութեան — եւ անմիջական հարեւան ու շահակից Յորդանանը: Նախագահ Քատաֆի եւ Հիւսէյն թագաւոր դուրսը էին կատարուած իրողութեան առջեւ:

Եգիպտոս ու Սուրիա գաղտնօրէն համաձայներ էին միաժամանակ յարձակելու Իսրայէլի վրայ, որ յանկարծակիի եկաւ եւ ծանր կորուստներ կրեց առաջին օրերուն: Իրաք եւ Յորդանան օժանդակ ուժեր ղրկեցին սուրիական ճակատը, ուր անհամեմատ սաստկութեամբ բուռն կռիւներ տեղի ունեցան:

Սակայն կացութիւնը շրջեցաւ մէկ օրէն միւսը: Իսրայելեան բանակը եգիպտական հող մտաւ, Ջրանցքը անցնելով: Սինայի հրէական առաջին պաշտպանողական գիծը ճեղքող եգիպտական երրորդ բանակը պաշարուեցաւ: Կոլանի բարձունքին վրայ Իսրայէլ որոշ յաջողութիւններ արձանագրեց:

Զինադուլ հռչակուեցաւ: Սակայն կողմերը կը շարունակեն պարբերաբար խախտել խաղաղութիւնը, զոր դժուար պիտի ըլլայ վերահաստատել վերջնապէս արեւելեան կողմն աշխարհի:

Անել կացութիւն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ "ՄԱՍԱԼՆԵՐ"

ՀԱՅԵՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓՈՐՁԵՆ ՄՏՆԵԼ ԵՂԵՐ ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

——0——

Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ «զգայացունց» լուրը.—

«Նուսայպին (Մարտին) (Հ. Ա.).— Թուրք սահմանային պահականոցներուն աղդարարուեցաւ որ արթուն գտնուին կարգ մը հայ խափանարարներու դէմ, որոնք կը ջանան գտնուած երկիրներէ Թուրքիա սպրդիլ եւ կը պատկանին գաղտնի միութեան մը: Սուրիոյ սահմանային պահականոցին՝ ղրկուած է պաշտօնագիր մը, ուր կ'ըսուի թէ հայ միութիւն մը, որ հիմնուած է մասնաւորաբար Ամերիկայի մէջ, կը պատրաստուի Թուրքիոյ մէջ խափանարարութիւններ ընել:

Ներքին նախարարութեան այդ գիրը կը յիշեցնէ թէ այն Հայերը, որոնք Թուրքիայէ հողային պահանջներ ունին, կը ջանան անցագրով թրքական սահման-ներէ ներս մտնել: Հետեւաբար կասկածելի նկատուած ամէն անձ պէտք է սահմանէն դուրս հանել: Կ'ըսուի նաեւ թէ Սուրիա գտնուող Հայերն ալ կրնան Թուրքիա մտնել, խափանարարութիւններ ընելու համար:

ԵԱՆԸԳԵԱՆԻ ՔՈՄԱՆՏՕՆԵՐԸ

Պալթիմոր («Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցը կը հաղորդէ).— Ամերիկայի մոլեռանդ Հայերը, որոնք Թուրքիոյ դէմ պատերազմ հռչակած են «Եանըգեանի Քոմանտօներ» անունին տակ, նախընթաց գիշեր դէպք մը յարուցին եւ ուզեցին խանգարել Մէքսիքոյի համալսարանին մէջ տրըւած բանախօսութիւն մը:

Մշակութային նախորդ նախարար Թալաթ Հալման կուտար այդ բանախօսութիւնը, նիւթ ունենալով կէս դարու Թուրք բանաստեղծութիւնը: Բանախօսութենէն առաջ Եանըգեանի Քոմանտօները հաւաքուեցան սրահին առջեւ եւ սկսան ծանր խօսքեր ըսել Թուրքերու հասցէին, ջանալով ցրուել հրաւիրեալները: Ըսին թէ Թուրք արուեստ եւ մշակոյթ անունով բան մը գոյութիւն չունի, Թուրքերը գողցած են հայ, յոյն, լազ, քիւրտ, սուրիական եւ իրանեան մշակոյթները եւ ուզած են զանոնք իրենց սեփականացնել: Թուրքիա 1915ին երկու միլիոն Հայ ջարդեց, 1918–1922ի միջեւ ալ 200 հազար Յոյներու արիւնը մտաւ: Հայերը այս իմաստով թռուցիկներ ալ բաժնեցին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆՃԵՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

——0——

Երեք ժամ տեսակցելէ ետք նախագահ Սատաթի հետ, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը յայտարարած է «ճամբայ ելած ենք դէպի խաղաղութիւն» եւ Սատաթ աւելցուցած է թէ համաձայն է Քիսինճերի հետ: Միւս կողմէ Գահիրէ եւ Ուաշինկթըն վերահաստատած են դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները: Ոչ մէկ բան յայտնի է սակայն եւ մինչ Գահիրէի մէջ խաղաղութեան մասին կը խօսուի, Իսրայէլի զինուորական հրամանատարութեան կարծիքն այն է որ Եգիպտոս կռիւները վերսկսելու կը պատրաստուի: Այս մասին Գնդ. Նահման Կարնի, որ Իսրայէլի զինուորական բանբերն է ըսած է թէ յստակ եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ ունի այդ մասին:

Պրիւքսէլի մէջ ալ Եւրոպայի ինները կը փորձեն իրենց քարիւղը փրկել եւ Ֆրանսա կրցած է իր տեսակէտը իւրացնել տալ թէեւ Արտաքին նախարարը՝ Միշէլ Ժոպէր կ'ըսէ. «Ես չէ որ համոզեցի եւրոպացի մեր ընկերները, այլ ներկայ ժամանակները, ըսենք՝ շրջանը»:

Իսրայէլ գոհ չէ անշուշտ եւ Տիկին Կոլտա Մէյր Եւրոպայի 9 երկիրներու խորաքանչիւր վարչապետին նամակ մը ղրկած է ուր իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ իրենց բռնած դիրքին համար, Մերձաւոր Արեւելքի պատերազմին առթիւ, հակառակ անոր որ յարձակումը արաբական երկիրները սկսած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը ցարդ չէ յաջողած նոր դահլիճը կազմել: Արդարեւ, Հանր. Փրկութիւն (ծայրայեղ աջ) կուսակցութիւնը երկար եւ սուր վէճերէ ետք մերժեց համախմբական կառավարութեան մաս կազմել Հալքի հետ: Ծանօթ է, որ Տեմիրէլ առաջին օրէն յստակ յայտարարած էր, թէ չէր ուզեր Հալքի հետ համախմբական կառավարութիւն կազմել: Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով նոր վարչապետը անելի մատնուած է եւ երկու միջոց ունի իր առջեւ. կա՛մ հրաժարիլ դահլիճ կազմելէ եւ կամ փոքրամասնութեան կառավարութիւն մը ոտքի հանել:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 56րդ տարեդարձին առթիւ զինուորական տողանցք մը տեղի ունեցաւ Կարմիր Հրապարակի վրայ: Ցուցադրուած նոր զէնքերէն էր փոքր հրասայլ մը, որ կարելի է օդանաւով փոխադրել: Մառեշալ Գրեչկօ իր ճառի ընթացքին շեշտեց, թէ «պէտք է զօրացնենք մեր զինուորական ուժը»:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ օդուժը բուռն ռմբակոծութիւններ կատարեց Լոք Նին քաղաքին շրջակայքը: Լոք Նին վարչական կեդրոնն է Վիէթքոնկի: Սայկոն «պատժական» որակեց իր ռմբակոծումները: Վերջին օրերուն Հիւս. Վիէթնամեան ուժեր յարձակումներ գործած էին կառավարական կայաններու վրայ:

ՔՈՒՊԱՅԻ նախկին դեսպանատունը Սանթիակոյի մէջ պաշարման ենթարկուած է Չիլիի բանակին կողմէ: Իշխանութիւնները կ'ուզեն ձերբակալել դեսպանատուն ապաստանածները, որոնք նախկին վարչակարգի մարդիկը կը նկատուին:

ԻՒԷՖԱՅԻ բաժակի մրցաշարքին Նիս պարտուեցաւ Պոլսոյ մէջ, Ֆեներպահչէի խումբէն 0–2 կէտով: Նիս նախապէս 4–0 կէտով պարտութեան մատնած էր թրքական խումբը: Ցամենայն դէպս հակառակ այս պարտութեան Նիս իրաւունք կ'ունենայ մասնակցելու բաժակի մրցաշարքին: Սելանիկի մէջ Լիոնի խումբը 4–0 արդիւնքով պարտուեցաւ տեղւոյն յունական խումբէն: Ամէնէն մեծ անակընկալը եղաւ Ամսթերտամի Աժաքսի պարտութիւնը Սոֆիայի մէջ, Պուլկարներէ (0–2 կէտ): Աժաքս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

ՅՈՎՀ. ՍԵԲԱՍՏԱՑԻԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԳՈՐԾԸ

———0———

Առաջին համաշխարհային պատերազմի արհաւիրքի տարիներուն հայ մշակոյթի անգնահատելի հարստութիւններու հետ ոչնչացան եւ անհետ կորսուեցան բազմահազար հայերէն գրչագիր մատեաններ: Անոնց մէջ էին Սեբաստիոյ Ս. Նշան վանքի մօտ 300 ձեռագիրները: Այս հարստութենէն առանձին մասունքներ յետագային գտնուեցան: Այդ գտնուածներէն է Յովհաննէս Սեբաստացիի (ԺԹ. դար) «Պատմութիւն Սեբաստիոյ» աշխատութիւնը, որ եզակի գործ մըն է, ուր համառօտ գիծերով ներկայացուած է Փոքր Հայքի երբեմնի ծաղկուն Սեբաստիոյ ԺԱ.–ԺԹ. դարերու ժամանակագրութիւնը: Անիկա լոյս կը սփռէ Արեւմտահայութեան պատմութեան, մասնաւորապէս ԺԷ.–ԺԸ. դարերու քիչ ուսումնասիրուած ժամանակաշրջանին վրայ:

Միջնադարեան հայ պատմագրութեան վերջին ներկայացուցիչներէն է Յովհ. Սեբաստացի, որուն կեանքին եւ գործունէութեան հիմնական տուեալները կը գտնուին անոր «Պատմութեան» մէջ: Յովհաննէս, բուն անունով Յովնան, աշակերտած է Յակոբ Արմտանցիի: Սեբաստիոյ առաջնորդ եղած է 1809–1829ին եւ լուսաւորական ու շինարարական աշխատանքներ կատարած է. անոր ջանքերով Սեբաստիոյ մէջ բացուած են նոր դպրոցներ, վերակառուցուած են պատմական յուշարձաններ:

ԺԹ. դարու առաջին տասնամեակները ծանր ժամանակներ էին Արեւմտեան Հայաստանի համար: Ռուս – Թրքական, Թուրք – պարսկական պատերազմները, օսմանեան կայսրութեան տնտեսական անկայուն վիճակը եւ այլ պատճառներ ծանր կացութիւն ստեղծած էին Հայութեան համար: Այս պայմաններուն մէջ է, որ ան գործած եւ յարգանքի արժանացած է:

Մեծ չէ անոր գրական ժառանգութիւնը՝ ոտանաւորներու շարք մը, լոյս տեսած 1825ին Թիֆլիս՝ «Ներբողական Նուագերգութիւնք» խորագրով, ինչպէս նաեւ քարոզագիրք մը եւ ամէնէն կարեւորը՝ «Սեբաստիայի պատմութիւն»ը: Վերջին երկուքը անտիպ են:

Յովհ. Սեբաստացիի բանաստեղծութիւնները հիմնականին մէջ կը շօշափեն կրօնական նիւթեր եւ, միեւնոյն ատեն, կ'արտայայտեն օրուան քաղաքական անցուդարձէն թելադրուած անոր հայրենասիրական տրամադրութիւնները, անոր հոգեկան խռովքը, յոյսերն ու հաւատքը ապագայի նկատմամբ:

Լաւ ծանօթ հայ հին եւ միջնադարեան մատենագրութեան, ինչպէս նաեւ ձեռքի տակ ունենալով Հ. Մ. Չամչեանի պատմութիւնը, Սեբաստացի շարադրած է իր «Պատմութիւն»ը:

Աշխատութեան խորագիրէն պէտք է ենթադրել, որ հեղինակին նպատակն է եղած գրել Սեբաստիոյ հռչակաւոր Ս. Նշան վանքի պատմութիւնը, ներկայացնել անոր առաջնորդներուն ժամանակագրութիւնը: Ասոր հիման վրայ ստեղծուած է ամփոփ գործ մը, ուր իրականութեան մէջ Սեբաստիոյ պատմութիւնն է՝ Սենեքերիմ Արծրունիի կողմէ Ս. Նշան վանքի հիմնադրութեան ժամանակէն 1021էն մինչեւ 1818:

« Սեբաստիոյ պատմութեան » առաջին հատուածը շարադրելու համար պատմագիրը օգտագործած է Ագաթանգեղոսի, Գրիգոր Մագիստրոսի, Մատթէոս Ուռհայեցիի, Սամուէլ Անեցիի եւ ուրիշներու պատմութիւնները, տեղեկութիւններ քաղելու համար Սեբաստիոյ մասին: Անոր գործին երկրորդ հատուածը, որ նոր ժամանակի պատմութիւնն է եւ աւելի կարեւոր է, շարադրած է օգտագործելով գաւազանագիրքեր, ձեռագրական յիշատակարաններ, կոնդակներ, ծանրատակներ (համախոսականներ), տապանագիրներ, մասնատուփերու արձանագրութիւններ եւ աւանդութիւններ: Այս աղբիւրներուն մեծ մասը ոչնչացած է:

Երկրորդական ժամանակագիրներէն «Պատմութեան» մէջ յիշատակուած են Թադէոս եւ Յովհաննէս Սեբաստացիները (ԺԶ. դար), Անանուն Սեբաստացի (ԺԶ. դար) եւ Յարութիւն Երզնկացի (ԺԸ. դար):

Սեբաստիա, ինչպէս օսմանեան կայսրութեան շատ այլ նահանգներ, ԺԸ. դարուն եւ ԺԹ. դարու սկիզբին աւատական հակասութիւններու եւ անընդմէջ ծնունդ առած ներքին պատերազմներու թատերաբեմ էր: Անիշխանութեան հետեւանքով բռնակալ փաշաները տէր ու տիրական կը դառնային Սեբաստիոյ եւ կը կեղեքէին ժողովուրդը: Բայց ամէնէն շատ տանջուողները Հայերն ու ընդհանրապէս քրիստոնեաներն էին. քրիստոնեայ տարրը կը կեղեքուէր նաեւ իր դաւանանքին համար, կ'ենթարկուէր բռնի գանձումներու, կամայականութիւններու եւ ալան–թալանի:

Ժողովուրդը յաճախ դէմ դրած է փաշաներու կամայականութիւններուն: Այսպէս, օրինակ, 1790ին Սեբաստիոյ կուսակալ կը նշանակուի Թուրունճօղլի անունով մէկը, որ «հարկեր պահանջելով սկսաւ նեղել քաղաքացիներուն, որու պատճառով անոնք միաբանելով՝ դէմ ելին փաշային եւ պատերազմելով՝ արտաքսեցին քաղաքէն»: Աւելի ուշ, 1802ին, քաղաքի իշխանութիւնը կ'անցնի Հիւսէյն փաշայի ձեռքը, որուն «անգութ եւ մարդախողխող բնաւորութեան համբաւը շատոնց ի վեր կը հնչէր հեռուէն, ուստի քաղաքացիները՝ Հայերը եւ այլազգիները, միաբանելով զինուեցան անոր դէմ եւ թոյլ չտուին անոր քաղաք մտնել»: Սեբաստացիներու հետեւողական համատեղ պայքարը այս բռնակալին դէմ կը ստիպէ սուլթանին, ժողովուրդին դայրոյթը մեղմելու համար, ծայրայեղ միջոցի դիմել՝ Հիւսէյն փաշա կը ձերբակալուի եւ կը գլխատուի:

Սեբաստացիի «Պատմութեան» մէջ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ կան ԺԲ.–ԺԶ. դարերու Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան առանձին դրուագներու վերաբերեալ: Անոնք հարուստ նիւթեր կը բովանդակեն եկեղեցիէն ներս ԺԸ. դարուն գոյութիւն ունեցած հակասութիւններու մասին:

Իրադարձութիւններու փաստացի նկարագրութիւնները յստակ ցոյց կու տան նաեւ հայ ամիրաներու գործունէութիւնը. ամիրաները աստիճանաբար իշխող դիրք ձեռք կը ձգեն հայ իրականութեան մէջ: Սեբաստացի կը վկայէ, որ ամիրաները, տնտեսական ամուր կապեր ունենալով Պոլսոյ բարձրաստիճան թուրք պաշտօնէութեան՝ փաշաներու եւ կուսակալներու, շրջանակներու, նոյնիսկ արքունիքի հետ, ԺԸ. դարուն արդէն սկսած են իրենց կամքը թելադրել հայ կեանքին. անոնք իրենց շահերէն դրդուած ուղղութիւն սկսած են տալ եկեղեցական եւ աշխարհիկ կազմակերպութիւններուն:

Արեւմտահայութեան եւ, մասնաւորաբար, Սեբաստիոյ ընկերային – տնտեսական կեանքը ուսումնասիրելու համար արժէքաւոր տեղեկութիւններ կան անոր «Պատմութեան» մէջ: Արժէքաւոր է նաեւ Ս. Նշան վանքի մանրամասն նկարագրութիւնը, որ կցուած է «Պատմութեան» եւ լայն պատկերացում կու տայ վանքին տնտեսութեան մասին:

Բ. ՋՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔԱՐԱՅՐԸ

———0———

Հայկական լեռնաշխարհը, բազմաթիւ հնագէտներու կարծիքով, կը նկատուի ժամանակակից մարդու ծնունդին եւ անոր մշակոյթի զարգացումին կարեւոր օջախներէն մէկը: Այժմ Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած եւ մասամբ ուսումնասիրուած են քարէ դարու շուրջ 50 տարբեր բնոյթի յուշարձաններ, որոնք մեծ մասամբ նախամարդու որսորդական կայաններ են, քարէ գործիքներ պատրաստելու արհեստանոցներ եւ քարայր–կացարաններ: Անյիշելի ժամանակներէն մեզի հասած բազմատեսակ առարկաներու մնացորդները կարեւոր աղբիւր կը հանդիսանան մեր հեռաւոր նախնիքներուն կեանքին եւ զբաղումին տարբեր երեսները լուսաբանելու համար: Անհրաժեշտ է դիտել տալ, որ Հանրապետութեան տարածքին յայտնաբերուած քարեդարեան յուշարձանները իրենց հնութեամբ, ժամանակագրական յաջորդականութեամբ, տարածումի խտութեամբ եւ նիւթերու անսովոր առատութեամբ եզակի են: Ի զուր չէ, որ հայ թէ օտար հնագէտներու ուշադրութիւնը վերջերս կեդրոնացաւ ասոնց վրայ: Զարմանալի չէ նաեւ, որ այս տարի Երեւանի մէջ գումարուեցաւ միջազգային համաժողով մը՝ նուիրուած քարեդարեան շրջանի երկրաբանական հարցերու:

Թէեւ շուտով կը բոլորէ Հայաստանի նախնադարեան մշակոյթի ուսումնասիրութեան հարիւրամեակը, բայց եւ այնպէս այդ ուղղութեամբ հայ հնագէտները դեռ շատ ընելիքներ ունին: Այժմ Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան հիմնարկութեան մէջ (տնօրէն՝ փրոֆ. Բ. Առաքելեան), ուր կը գործէ նորաստեղծ մարդաբանական տարրալուծարանը (ղեկավար՝ Փրոֆ. Ա. Ճաղարեան) մեծ աշխատանք կը տարուի մեր նախահայրերու եւ անոնց նիւթական մշակոյթին ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ: Յատկապէս մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այն յուշարձաններուն, որոնք շրջապատի բարենպաստ պայմաններու շնորհիւ, հազարամեակներու ընթացքին պահպանած են նախամարդու գործունէութեան հետքերը իրենց նախնական վիճակին մէջ: Քարայր–կացարանները բացի հնագիտական նիւթերէ կը պարունակեն նաեւ հնաբուսական, հնակենդանաբանական մնացորդներ, երկրաբանական եւ շերտագրական տուեալներ, որոնք նոյնքան կարեւորութիւն ունին տուեալ շրջանի բուսականութիւնը, կենդանական աշխարհը, կլիմայական պայմանները ուսումնասիրելու համար:

Որպէսզի ընթերցողը մօտաւոր պատկերացում մը ունենայ մեր հեռաւոր նախահայրերու ժամանակաշրջանին մասին, ըսենք, որ մարդկութեան պատմութեան ամէնէն հին ժամանակաշրջանի սկիզբը՝ հին քարեդարը, ըստ նորագոյն տուեալներու, աւելի քան երկու միլիոն տարի առաջ էր, իսկ անոր վերջին՝ մուսթերեան (1) շրջանը յարատեւած է մօտ հարիւր հազարէն մինչեւ քառասուն հազար տարի Ք. Ա.:

Կը պարզուի, որ Երեւան եւս ունի քարեդարեան շրջանի պատմութիւն: Ներկայ յօդուածով կ'անդրադառնանք միայն վերջերս յայտնաբերուած մուսթերեան շրջանի յուշարձաններէն մէկուն՝ «Երեւան–1» քարայր–կացարանին:

Այս քարայրը կը գտնուի Երեւանեան լիճին մօտ, Հրազդանի կիրճին մէջ, անոր աջ ափին: Յայտնաբերուած է 1966ին կենսաբան Հ. Ագիգեանի կողմէ: Քարայրը 1967էն ի վեր կանոնաւոր կերպով կ'ուսումնասիրուի նախ՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի քարայրներ հետազօտող միացեալ արշաւախումբին (ղեկավար՝ Փրոֆ. Հ. Մարտիրոսեան) ապա հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան մարդաբանական տարրալուծարանի քարայրներ ուսումնասիրող արշաւանքին կողմէ (ղեկավար՝ Բ. Երիցեան):

Այս քարայրը կիսակլոր գմբէթաւոր խորշ մըն է, որուն երկարութիւնը 9,

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊՈԼԻՍ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄ ՊՈԼՍԷՆ ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

1922 Յունիս.— Տեղացի ընկերներուն թելադրութեամբ եւ կարգադրութեամբ, քիչ մը աւելի մնացի Պուլկարիա, հակառակ ինծի տրուած երեք օրուան պայմանաժամին: Եւ յանձնարարեցին երթալ երկրին լաւագոյն ամառանոցներէն Հիսար, խաղաղ բնութեան եւ հանքային ջուրերու մէջ հանգստանալու եւ կազդուրուելու համար: Եւ որպէսզի մինակ չմնամ, ինծի ընկերացաւ Իզմիրի Առաջնորդ Դուրեան Սրբազան, որ այդ շրջանին Պուլկարիա կը գտնուէր եւ նոյնպէս մտադրութիւն ունէր ջերմուկ երթալու: Մեր ծախքերը ամբողջ հոգացած էր ընկեր Ճ.ը:

Թանկագին էր ինծի համար այդ պատեհութիւնը: Յոգնած ու ջղային վիճակ մը ունէի. լեռնային սքանչելի վայր մըն էր Հիսար, ուր կառքով հասանք չորսհինգ ժամ ղառիվերներ կտրելէ եւ կաղնիներու ու թաւ մացառուտներու մէջէն, եւ նեղ ու ոլորապտոյտ ճամբաներէ անցնելէ վերջ:

Պզտիկ գիւղ մըն էր, միակ ներկայանալի պանդոկով մը, որուն պուլկար տէրը եւ 17ամեայ գիրուկ աղջիկը բոլոր գործերը կը կատարէին փութկոտութեամբ եւ զուարթութեամբ:

Ամբողջ Հիսարը վարդ կը բուրէր. մերձակայքը երկու հրեայ ընկերներ վարդի իւղի գործարան մը կը բանեցնէին եւ աշխարհի զանազան մասերուն հետ առեւտուր կ'ընէին. ունէին քանի մը բանուոր, որոնք կը բնակէին տնակներու մէջ: Պանդոկին մէջ մեզմէ զատ երկու–երեք հոգի կային միայն: Այնպէս ջերմուկները մեզի մնացած էին: Կեանքն ալ զարմանալի կերպով աժան էր. գառնուկ մը կարելի էր գնել թրքական տասը դահեկանով. խորովածը մեր սովորական ամէնօրեայ կերակուրն էր: Կը յիշեմ որ տասնըհինգ օրուան ընթացքին, հազիւ տասնըհինգ տոլար ծախսած էի, հիւրասիրելով ընկեր ու այցելուներ: Քանի մը օր վերջ հասան նաեւ Հրաչը, Արամն ու Արշակը, որոնց հետ շատ հաճելի ժամեր ապրեցանք եւ բոլորս ալ լաւ մը հանգստացանք:

Հիանալի բնութիւնը, առողջարար օդն ու ջուրերը, խաղաղութիւնը ու հանդարտութիւնը բարերար ազդեցութիւն ըրին եւ կարճ ատենուան մէջ կազդուրուեցայ ու բոլորովին նոր մարդ մը դարձած էի. ջիղերս հանդարտեցան ու միակ մտածում մը ունէի այլեւս: Վերադառնալ Պոլիս, Գայեանէին հետ նշանուիլ, ամուսնանալ եւ մեկնիլ հեռաւոր երկիր մը, հանգիստ ու ապահով ապրելու եւ աշխատելու համար:

Ընկերներս սակայն խոհեմութեան եւ զգուշաւորութեան կը հրաւիրէին զիս. պէտք չէ աչքէ հեռացնէի ձերբակալուելու վտանգը: Թարմ օրինակը կար եւ Թուրք ոստիկանութիւնը հանգիստ պիտի չընէր ու պիտի հետապնդէր զիս: Մանաւանդ Պոլիս վերադառնալու մտադրութիւնս անտեղի ու վտանգաւոր կը գտնէին, քանի որ լուրերը իրարու ետեւէ կը հասնէին եւ շատ, շատ գէշ էին: Պոլիսը հետզհետէ բայց արագօրէն կը կորսնցնէր միջազգային իր կերպարանքն ու հանգամանքը եւ քեմալական գործակալներով կը վխտար, Միլլի բանակին յաջորդական յաղթանակներուն պատճառով: Պոլսոյ տարկացած Թուրքերը գլուխ բարձրացուցած էին եւ սպառնալից դարձած, համաձայնական բազմազգի զինուորներուն եւ ծովայիններուն քթին տակ: Գրաւման բանակներուն նահանջը այլեւս յայտնի կը դառնար. քանի Հելլէն բանակը ձախողութիւններ կը կրէր, այնքան համաձայնական պետութիւններուն տարակարծութիւններն ու վէճերը կը շեշտուէին:

Արդէն զրոյցներ շրջան կ'ընէին թէ համաձայնականները Պոլիսը Քեմալին յանձնելու վրայ են եւ տեղացի քրիստոնեայ տարրը խուճապի մատնուած է: Ես ալ գիտէի թէ ինչ տանջանքներ եւ ինչ վախճան կը սպասէր ինծի, եթէ Թուրքերու ձեռքը անցնէի. որքան ատեն հեռու ըլլայի անոնցմէ եւ ապահով վայր մը, խնդիր չէր կրնար ըլլալ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

Ապրիլեան Եղեռնին հանդէպ Թուրք մամուլն ու մտաւորականութիւնը ամէնէն անարգ վերաբերումը ցուցաբերեցին: Անոնք ոչ միայն չմրոտացան ի տես կատարուած ցեղասպանութեան, այլ նաեւ ջանացին արդարացնել քսաներորդ դարու մեծագոյն ջարդարարները:

(152 – Շար.)

…յնութիւնը 7, իսկ բարձրութիւնը 3 մեթր է: Մուտքը արեւելքէն է, ներսը՝ լուսաւոր եւ չոր է:

Ըստ երկրաբանական տուեալներու (Կ. Կարապետեան), այս քարայրին հողի շերտերը մէջտեղ եկած են առաւելաբար հովին բերած փոշիով եւ քարայրի երկաթաքարէ պատերու հողմահարումով: Երկրաբանական քննութիւնները ցոյց կուտան, որ քարայրին երեք մեթրէ աւելի փափուկ հողաշերտը գոյացած է տարբեր կլիմայական պայմաններու մէջ: Ցրտաշունչ կլիմային աստիճանաբար յաջորդած է տաք եւ խոնաւ կլիման, իսկ քարայրի վերին շերտերուն մէջ նորէն կը նկատուի չոր, խիստ ցամաքային կլիմայի հետքեր:

Քարայրին մէջ, փոշիացած վիճակի մէջ յայտնաբերուած են բուսականութեան մնացորդներ: Ասոնք կը վկայեն, որ այդ ժամանակաշրջանին գոյութիւն ունեցած են շարք մը ծառատեսակներ՝ նոճի, կեչի, եղեւնի, ընկուզենի, փշատենի, չամանկէնի եւայլն: Քարայրին շրջակայքը խոտաբոյսերէն տարածուած էին կարդամամուրը, կաթնաբեկը, բորդանջաղկաւորներն ու տորոնազգիները: Իսկ թէ քարայրի շրջապատին մէջ ինչ տեսակ կենդանիներ ապրած են, այդ ալ կը հաստատուի քարայրի շերտերէն պեղուած, ժամանակին անոր բնակիչներու որսը դարձած կենդանիներու ոսկորներու մնացորդներէն: Հնակենդանաբանները ճշդած են, որ այդ ոսկորները կը պատկանին 22 տեսակի փոքր եւ մեծ կենդանիներու, որոնց շարքին ռնգեղջիւրի, քարայրի արջի, վայրի ձիու եւ ուանակի, ցուլի, գայլի, աղուէսի, այծի, նապաստակի: Ասոնցմէ զատ քարայրաբնակները սնանած են կրիայի, մուկերու եւ թռչուններու միսով:

Պեղումներէն պարզուած է, որ քարայրի հողի բոլոր շերտերը կը պարունակեն հնագիտական նիւթեր, ուստի կը նկատուին մշակութային (2):

Քարայրին մէջ յայտնաբերուած հնագիտական նիւթերուն գերակշռող մասը նախամարդու աշխատանքի գործիքներ են: Երեւանեան քարայրի բնակիչները, իրենց նախնիքներուն սովորութիւններուն հարազատ մնալով, աշխատանքի գործիքներն ու որսի զէնքերը պատրաստած են ընդհանրապէս վանակատէ (հրաբխային ապակի կամ օբսիդ): Բացի այդ քարատեսակէն, քարայրին մէջ յայտնաբերուած են նաեւ գործիքներ՝ պատրաստուած երկաթաքարէ, կայծքարէ եւ հաղուագիւտ քարի քանի մը այլ տեսակներէ: Վանակատը, որուն պաշարները Հայաստանի մէջ անսպառ են, շատ տարածուած չափազանց կարծր եւ լաւ ճեղքուող քարատեսակ մըն է: Ցարդ այդ քարայրէն յայտնաբերուած են աւելի քան 20 հազար քարէ իրեր, որոնք կը գտնուին մշակման տարբեր աստիճաններու վրայ: Աշխատանքի գործիքներու մէջ նախ եւ առաջ աչքի կը զարնեն քերիչները՝ մէկ կամ աւելի կողերով, դանակները, սղոցի նման ակռաներով գործիքները: Քարայրի բնակիչները օգտագործած են նաեւ հատող, քերթող, ծակող ու կտրող բազմաթիւ գործիքներ: Զէնքերէն կարելի է յիշատակել սրածայրերը եւ նետասլաքները, որոնք անցուած են փայտէ կոթերու վրայ եւ նետուած են ձեռքով:

Մշակութային շերտերու տարածուածութիւնը կը վկայէ, որ բնակատեղին ժամանակի ընթացքին դուրս ելած է քարայրի բնական սահմաններէն: Հաւանական է, որ հազարամեակներու ընթացքին, բնական աճի հետեւանքով, քարայրի բնակչութիւնը բազմապատկուած է եւ կացարանը ընդարձակուած է արուեստական շինութիւններով (ձողերէ եւ մորթէ հաստատուած խրճիթանման կառոյցներ՝ քարայրին կից): Քարի մշակումի մէջ փորձառութիւն ձեռք ձգած ըլլալով, անոնք աւելի եւս զարգացուցած են իրենց արտադրութեան միջոցները եւ սկսած մեծ թիւով գործիք եւ զէնք պատրաստել:

Երեւանեան քարայրի բնակչութեան որսի տնտեսութեան զարգացումի աննախընթաց վերելքը կը բացատրուի գործիքներու արդիւնաւէտ օգտագործումով, բուսական եւ կենդանական սնունդի հարուստ աղբիւրներով եւ բնակիչներու մտային զարգացումով: Անոնք անկասկած ապրած են նստակեաց, հաւանաբար տոհմատիրական կեանքով: Այրերը զբաղած են որսորդութեամբ: Զինուած նիզակով, տէգով, փայտէ մահակով, անոնք որսորդական արշաւներ կազմակերպած են, երբեմն երկար ժամանակ բացակայելով քարայրէն:

Կիները զբաղած են տնտեսական աշխատանքով: Անոնց պարտականութիւնն էր երախաներ եւ ծերեր խնամել: Կիները վառ պահած են օջախը, տաքցուցած են կացարանը, պատրաստած են ճաշ, ծխացուցած են որսի միսը՝ երկար պահելու համար, մորթէ հագուստներ կարած են, մշակած են կաշին: Ասկէ զատ, կիները երախաներու հետ հաւաքած են բուսական սնունդ, պտուղներ, արմտիք, որսացած են ձուկ եւ փոքր կենդանիներ:

Ծերերը պատրաստած են գործիքներ, զէնքեր, երախաներուն փոխանցած են իրենց փորձառութիւնը: Սովորաբար մասնագիտական բնոյթ չունեցող գիրքերու մէջ Մուսթերեան շրջանի մարդը նոյնացուած է Նեանտերթալեան (3) տիպարի նախամարդու հետ եւ պատկերացուած է իբրեւ պարզունակ էակ մը, կոշտ քարէ գործիքներով: Մինչդեռ նորագոյն յայտնագործութիւնները, հնագիտական եւ մարդաբանական ուսումնասիրութիւնները կ'ապացուցանեն հակառակը: Թեւակոխելով աւելի քան երկու միլիոն տարիներու զարգացման ուղի մը, մեր նախահայրերը այդ շրջանին իրենց ֆիզիքական հոլովոյթով մօտեցած են ժամանակակից մարդուն, անկէ շատ քիչ տարբերելով: Ասոր վկայութիւնը կը բերէ նաեւ «Երեւան–1» քարայրի մշակոյթը, որ մտաւոր զարգացում ունեցող մարդու ստեղծագործ աշխատանքի արդիւնք է: Դժբախտաբար, ցայսօր կատարուած պեղումները դեռ մարդաբանական նիւթ չեն հայթայթած, սակայն կը յուսանք, որ յետագայ աշխատանքները շատ առեղծուածներ ալ կը լուծեն:

Բ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(1) Հին քարեդարը կը բաժնուի երեք փուլի՝ շելեան, աշելեան եւ մուսթերեան: Այդ փուլերը իրենց անունները ստացած են Ֆրանսայի մէջ յայտնաբերուած դասական ձեւի համանուն քարեդարեան յուշարձաններէն:

(2) Հնագէտները մշակութային շերտ կը կոչեն այն հողին կուտակումը, որ մէջտեղ եկած է մարդուն երկարատեւ մնայուն բնակավայրին մէջ եւ կը բովանդակէ աղբ, արտադրութեան մնացորդներ եւ այլ կարգի իրեղէն նմոյշներ:

(3) Պեղածոյ նախամարդ, որուն մնացորդները գտնուած են Գերմանիա, Նեանտերտալի մէջ:

ՁՈՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Հովանաւորութեամբ «Անի» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի տօնուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրը Հոկտ. 28ին, Գ. Իփէկեան սրահը, որ արդէն լեցուած էր հանդիսականներով ու շատեր ոտքի վրայ հետեւեցան հանդէսին:

Բեմը բացուեցաւ ժամը 4ին, ուր Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի երկսեռ անդամները երգեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան քայլերգը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս:

Օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Լուսարեւեան հանդէսը բացաւ եւ պատմութեան մէջ դէպքեր եւ դէմքեր վերակենդանացնելով յիշեց դաժան եւ օրհասական օրեր հայ ժողովուրդի կեանքէն ու հակառակ նեղ օրերուն հայ ժողովուրդը բնաւ երբեք չդարձուց Հ. Յ. Դաշնակցութենէն եւ անոր գաղափարական հպարտութենէն, որովհետեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դուրսէն պարտադրուած նպատակ չէ. ան հայ ժողովուրդի հարազատ ապրումներուն ծնունդն է եւ այդ իսկ պատճառաւ, այսօր, հակառակ յիսուն տարիէ ի վեր թէեւ հայրենիքէն դուրս տարագիր՝ իր գաղափարաբանութեամբ, աւելի երիտասարդ է քան որեւէ ատեն···:

Այսօր իր 83րդ տարեդարձին առթիւ անգամ մը եւս կ'ուխտենք շարունակել այն պայքարը որ մեր երէց ընկերները մեզի փոխանցած են: Այս անսակարկ նուիրումով պիտի շարունակենք մինչեւ բացուին Ազատ ու Անկախ Հայաստանի դռները···

Ու մենք, եթէ բախտը չունենանք Հայութեան երազին իրականացման, երբեք չվհատինք, որովհետեւ բովանդակ աշխարհ պայթուցիկ տակառի վերածուած է:

Ուրեմն, յարգելի հանդիսականներ եւ սիրելի ընկերներ, կրնանք հաւատքով նայիլ ապագային, թէ ուշ կամ կանուխ հայ ժողովուրդը պիտի տիրանայ իր արդար իրաւունքներուն, ըսելով վերջացուց իր խօսքը:

×

Օրուան առթիւ խօսեցաւ ընկ. Հր. Աճէմեան իր բնաբան առնելով ծանօթ ֆէտայական երգին մէկ տողը՝ Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն, ըսաւ.

«Ցեղային պատգամը նոր չէ որ կուգայ դարնուիլ մեր ականջներուն··· կուգայ դարերու խորհէն, նախամարդու շրջանէն, Հայկ նահապետէն մինչեւ նոր օրերու ազատութեան համար մղուած պայքարներուն խորհրդանիշն եւ ահազանգը հնչեցնող կանչը եղաւ Հայութեան գոյութեան համար եղած բոլոր տեսակի արիւնոտ դիւցազնամարտերուն:

«Այն օրը որ մեր անկախութիւնը կորսնցուցինք, մեր դեւերը՝ Հայաստանէն մինչեւ Կիլիկիա, արիւն հոսեցան, մեր երկիրը ապաստանող արինկզակ ցեղերու կողմէ, սարքուած թալանի, հրդեհի եւ անսպառ կոտորածի հետեւանքով, մինչեւ 18րդ դարու կիսուն:

«19րդ դարու կէսերուն, ուսանողական շարժումներ ծնունդ առին հայ կեանքին մէջ: Հայ մտաւորականութիւնը՝ մեր ժողովուրդը իր խորունկ թմբիրէն արթընցնելու մտադրութեամբ, հրեղէն տողերով շեփորեց Ազատութեան ոգին: Միքայէլ Նալպանտեան այսպէս երգեց՝

Ես անբարբառ մի մանուկ
Երկու ձեռքս պարզեցի,
Եւ իմ անզօր թեւերով
Ազատութիւն գրկեցի···

«Այս ոգիի շեփորումները ոտքի կանգնեցուցին հայ զանգուածները, զօրս ի մի համախմբելով կազմուեցան կուսակցութիւններ: Վեց դարերու երկունքէն ծընաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը՝ 1890 թուականին, եւ Մահ կամ Ազատութիւն նշանաբանով իջաւ հայ ժողովուրդի գոյութեան և հայրենիքի փրկութեան պայքարի դաշտը:

«Դաշնակցութիւնը, իր 83ամեայ կեանքի ընթացքին, հերոսական բազմաթիւ դրուագներով լեցուց Հայոց պատմութեան էջերը: Հայ ժողովուրդի «վարդահեղեղ արշալոյսներու» կարօտով, նահատակուեցան մեր ջան ֆէտայիները՝ աքսորի ճամբաներուն վրայ, կախաղա՜ն բարձրացան անոնք, որպէսզի մահուան բարձունքէն ողջունեն հայ ժողովուրդի փրկութիւնն ու Հայաստան աշխարհի Ազատութիւնը:

«Այսօր, հակառակ «մուրճի եւ մանգաղի» մշտական ներկայութեան, մեր ժողովուրդը կը ստեղծագործէ մեր երկրին մէջ, արուեստի ու գիտութեան մարզերուն մէջ: Սակայն, սխալ է այդ մարզերուն մէջ արձանագրուած նուաճումները վերագրել սովետական կարգերու հաստատման իբր մենաշնորհ, որովհետեւ, հայ ժողովուրդը դարերու ընթացքին արտայայտած է իր ստեղծագործական տաղանդը, առանց խորհրդային կարգերու գոյութեան իսկ:

«Արդարեւ, մեծ գործերը կը ծնին տառապանքին մէջ, իսկ անոնք կը պտղաբերին՝ ազատ երկինքի տակ: Ահա, այս ազատ երկինքն է, որ կ'ուզէ տալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ժողովուրդին եւ հայրենիքին, իր գոյութեան 83 տարիներու ընթացքին»:

Այնուհետեւ սկսաւ գեղարուեստական բաժնի գործադրութիւնը, որու ընթացքին ելոյթ ունեցան Օր. Շողիկ Երամեան, Տիկին Արաքսի Ասատեան եւ ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան (արտասանութիւն), Օր. Քրիստին Կարապետեան (մեներգ), ընկ. Միհրան Թորոսեան (սրինգ) եւ քոյրեղբայր Կարապետեաններ (զուգերգ):

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնի աւարտումով սկսաւ խրախճանական բաժինը՝ սեղանապետութեամբ ընկ. Ալպէր Քէլէչեանի, որ իր սրախօսութիւններով ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը:

Տօնակատարութիւնը, որ տեւեց շուրջ հինգ ժամ, հանդիսացաւ՝ հայ ժողովուրդի Ազատութեան ոգիի հետ հաղորդութեան օր մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (323)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԳ.

Ժամ մըն ալ սահեցաւ: Պաթինեոլի ժամացոյցերը տասնըմէկ հնչեցին: Փօլ Հարման այնքան ուժգին յիշոց մը արձակեց որ մինչեւ Տիւշըմէնի ականջը հասաւ: Յետոյ տեսաւ որ գործարանատէրը իր երկարատեւ ու անօգուտ սպասումէն ձանձրացած, դէպի Քլիշի հրապարակը կ'ուղղուէր:

Կէս գիշերին, Տիւշըմէն սրճարանէն մեկնեցաւ, խանութը փակուելու համար:

Օվիտի տան պարտէզին դրան առջեւէն անցած պահուն նայուածք մը ձգեց պատին վրայ: Հազիւ երկու մեթր բարձրութիւն ունէր ան: Կրանիթէ բախարդել մը (զուր կառքի անիւներէն պաշտպանելու համար բարձր քար մը) կը գտնուէր դրան քով: Պողոտան ամայի էր:

Տիւշըմէն պատին մօտեցաւ, անոր վրայէն ներս նետեց ունելիք, զուր եւ դարձապտուտակ, յետոյ սուլելով որ ոչ ոք իր կողմը կուգար, բախարդելին վրայ ցատքեց, պատին գագաթը բռնեց, մէկ ոստումով՝ պատին վրայ հեծաւ, ու հոնկէ սահեցաւ պարտէզին մէջ:

Մէկ վայրկեան յետոյ՝ Տիւշըմէն կը մտնէր այն սենեակէն ներս, ուր փականքով սնտուկներ կը գտնուէին՝ կապուած վիճակի մէջ: Ծրար մը դրուած էր կարասիի մը վրայ: Տիւշըմէն վառեց զայն:

— Բացայայտ է որ անզգամը կծիկը դնելու կը պատրաստուի, մրմնջեց Տիւշըմէն, սնտուկները քննելով, որոնց վրայ խոշոր տառերով գրուած էին սա բառերը· Միացեալ Նահանգներ, Պուէնոս Այրէս: Պէտք չէ ատեն կորսնցնենք:

Տիւշըմէն ուրիշ սենեակ մը անցաւ, ուր աչքին զարկաւ գրասեղան մը:

— Կամ կը սխալիմ, եւ կամ այն է որ ասոր մէջ կը գտնուի փնտռածս, ըսաւ մտովի:

Գրասեղանը բանալիով գոցուած էր: Տիւշըմէն իր ունելիքը գործածեց, ու գրասեղանին տախտակը տեղի տուաւ աւելի դիւրութեամբ քան տաղաւարին դուռը: Նախ աչքին զարկին պանքատոմսերը եւ ոսկիի կծիկները:

— Պարոնը բարեկեցիկ է եղեր, ըսաւ Տիւշըմէն մտովի: Փօլ Հարման դրամ տուած ըլլալու է: Բայց ինծի պէտք եղածը աս չէ···:

Գզրոցներէն մէկը բացաւ. Թղթապանակ մը եւ թուղթերու երկու տրցակներ իր ուշադրութիւնը գրաւեցին: Ռաուլ լաւ մը քննեց թղթապանակը, ու մէկ ակնարկով նշմարեց այն երկու պարտամուրհակները, որոնց վրայ դրած էր մօրեղբօրը կեղծ ստորագրութիւնը:

— Վերջապէ՛ս ձեռք անցուցի, մրմնջեց Տիւշըմէն սփոփանքի հառաչով մը:

Այդ պարտամուրհակներուն կցուած էր այն գրաւոր խոստովանութիւնը, զոր Ամանտա յանձնած էր, ժուանելի դերձակուհիներէն Տիկին Տէլիոնի: Տիւշըմէն այդ թուղթն ալ առաւ: Զուիցերական Հանրապետութեան դրոշմաթուղթ կրող ուրիշ թուղթ մըն ալ իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Աչքէ անցուց զայն ու յաղթական բացագանչութիւն մը արձակեց: Մահուան փաստաթուղթ մըն էր:

— Բուն Փօլ Հարմանը մեռած է Ժընեւի մէջ, գոչեց Տիւշըմէն: Ահա բան մը որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէ իմ պաշտանիիս՝ Էթիէն Քասթէլի:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Նոյ. 11, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՊԵՐՃ-ՌՈՊԷՐ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Իզմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ:

Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793-53-71:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ Նոյ. 10ին, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մ. Ջ. Թօփալեան եւ զաւակը Արամ իրենց շատ սիրելի Մինաս Երէցեանի կսկծալի մահուան առթիւ (Միլանօ) փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի, եւ այս տխուր առթիւ իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տիկին Երէցեանի եւ Լուիճի Սալա ընտանիքներուն:

×

Հաճի Նասիպեանի (Վիլ տ'Ավրէ) մահուան առթիւ իր հայրենակիցներու կողմէ հաւաքուած 110 ֆրանքէն 80 ֆրանքը Շաւիլի եկեղեցիին եւ 30 ֆր.ը Կապ. Խաչի մասնաճիւղին տրուած են:

×

Վիրոֆլէէն այրի Տիկին Էլմաս Շմաւոնեան եւ ընտանիքը, իրենց խնամիին՝ Սիրուն Մարգարեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Տիրամայր Գաղըրիկ Տէտէեանի թաղման առթիւ.—

Փափազեան ընտ. (Լաւերա) 150 Ֆր., Լեւոնեան ընտ., Ջինիճեան, ընտ., Վրէժ Ելքովանեան, Տ. եւ Տ. Կարօ Յովսէփեան 100ական, Ժ. Յովհաննէսեան, Ս. Դանիէլեան, Պօմոնի Թաղ. Խորհուրդ, Ն. Մարկոսեան, Մ. Պապուչեան, Ե. Աւիքեան, Յ. Կէօնճեան 50ական, Տ. Համբարձումեան, Կէտիկեան ընտ., բժիշկ Թաղոյեան, հոգեւոր քոյրեր, Յ. Յուսիկեան, Յ. Յակոբեան, Ս. Գինոսեան, Պ. Նազարէթեան, Շ. Հորոյեան, Գ. Եաւերեան 30ական, Յ. Յովսէփեան, երէցուհի Գույումճեան, Ա. Մալխասեան, Գ. Թիւթէլեան, մի ոմն, Մ. Թէրզեան, Գ. Խըտըրլեան, Մ. Մարգարեան, Ա. Գորգոյեան, Կ. Աւագեան, Շ. Նոնոյեան, Կ. Մակարեան, Յ. Տիգամիսեան, Գ. Նաճարեան, Հ. Զուքուրեան, Պ. Պէրպէրեան, Մ. Փիլոյեան, Մ. Պօյաճեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Դաւիթեան (Պլ. Օտօ) 25, Տիկին Կիւլիստեղ, Ս. Գալուստեան, Պ. Գանտոյեան, Ն. Պապուչեան, Բ. Տէր-Մարգարեան, Ա. Ժամկոչեան, Հաճի Չիլինկիրեան, Վ. Մուրատեան, Ռ. Էնէզեան, Ա. Պօյաճեան, Գ. Փիլիկեան, Մ. Արթինեան, Ջ. Թիրէքեան, Ս. Յովհաննէսեան, Տ. Թապաքեան, Ժ. Անասթազիօ, Ասուն, Մ. Տիգամիսեան, Գ. Բալըսատեան, Ա. Չալկըճեան, Պ. Չիլինկիրեան 10ական Ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Նիւթ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ

(փոխանակ Ուրբաթի)

երեկոյ ժամը 8.30ին — 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քառէ

ԻՍԻԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ուրախ է հաղորդելու որ Խրիմեան դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Նոյեմբեր 14ին, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վռամ Ղազարեան կը փնտռէ իր զաւակը Յարութիւն Վռամի Պետիկեան-Ղազարեան, ծնած 1924ին Կոստանդնուպոլիս: Կորսուած է հայրենական պատերազմի ընթացքին: Վերջին անգամ տեսնուած է 1945ին Մարսէյլ: Մօրը անունն է՝ Սաթենիկ, եղբայրը՝ Ռոպէր, քոյրերը՝ Ռոզա, Լիզա, Ռիմա:

Գրել՝ ՎՌԱՄ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

16 Ժդանով

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Խորհ. Միութիւն)

×

Ֆրանսայէն Պետրոս Պետրոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յովհաննէս Պետրոսեան, որ երկրորդ աշխարհամարտէն յետոյ Գերմանիայէն փոխադրուած եւ հաստատուած էր Հիւս. Ամերիկա

311 th Str. Niagara Falls. N. Y.

բայց այդ հասցէին ղրկուած նամակները ետ կուգան այլեւս: Նոյնիսկ դպրութիւն կատարած է Քանատայի շրջանի եկեղեցւոյն մէջ: Կը խնդրուի ծանօթներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին, հետեւեալ հասցէին.

BEDROS BEDROSSIAN
63, Rue des Camélias
94140 Anfortville — France

«Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ միութեան Վալանսի մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ Նոյեմբեր 9, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի մասնաճիւղի «Ե. Հիւսիսեան» սրահը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԹԻ

Կիրակի, Նոյ. 11, ժամը 19էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տունը,

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան տարեշրջանը լրացած ըլլալով, ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 18ին, Կիրակի կ. վերջ ժամը 15.30ին, Կիտիսէլլիի սրճարանը, վերի յարկ, Փլաս Սէն-Մօրիս:

Օրակարգ.— Ա) Վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական գրաւոր զեկուցում:

Բ) Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Ծանօթ.— Անդամներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ իրենց անդամատետրներով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի

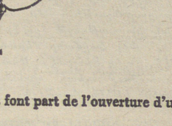
Երիտասարդաց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած է Փարիզի Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին բացառիկ ցերեկոյթը, որուն ընթացքին իրենց արուեստագէտի շնորհները ցոյց պիտի տան, նոյն պարախումբին երգիչները եւ նուագախումբը, 11 Նոյեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Սէն-Շամոնի Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ:

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐ.

Տասը տարեկանէն վար փոքրիկներու համար ձրի է:

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN
Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 26000 VALENCE

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դ. Արծիւ (Պանեէօ-Քաշան) ենթակոմիտէն Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, 48 Ռիւ Քամիլ Տէմուլէն, Քաշան:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կը խնդրուի ընկերներէն ճշդապահ ըլլալ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վերաբացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը:

Արձանագրութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 14, Չորեքշաբթի ժամը 15ին, 17, Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան յատուկ սրահին մէջ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց երախաները:

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Gallièni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ELECTRICITE
ELECTRO-MENAGER
LUSTRERIE
CADEAUX
GADGETS
LISTE DE MARIAGE
Cadeau à la mariée d'une valeur de 5 % de la liste

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի շրջանի խմբապետուհիներուն կողմէ

Շաբաթ Նոյեմբեր 10
ժամը 20էն սկսեալ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

45, Rue de la Défense, Issy les Moulineaux
Métro : Mairie d'Issy

Պիւֆէ, ուտելիք եւ խմելիք, հայկական եւ ֆրանսական: Հանելի յայտագիր

ծախքերու մասնակցութիւն 10 ֆրանք

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ
հաստատութեան

KOUTAN
Gérance et Gestion d'Immeubles

9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
10
SAMEDI
10 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

LE NUMERO 0,70 F.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.859

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.859

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ

—0—

Այսօր՝ Շաբաթ, Նոյեմբեր 10, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ կը բացուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 24րդ Պատգամաւորական Ժողովը։

Կեանքի կոչուած 1928ին՝ իբրեւ մասնաճիւղը Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչին (ներկայիս Հայ Օգնութեան Միութիւն — ՀՕՄ), 45 տարեկան է այսօր մեր գաղութի կանացի բարեսիրական այս մեծ կազմակերպութիւնը, որ 1934ին մկրտուեցաւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ անունով, զանազանուելու համար Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան կողքին ստեղծուած միւս Հայ Կարմիր Խաչէն։

Ու մինչ այս վերջինը սահմանափակուած էր հին գաղութի ջոջ դասակարգի նեղ շրջանակին մէջ, համախմբուած Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն շուրջ, նորակազմ Կ. Խաչը իր հիմնադրութեան առաջին օրերէն սկսեալ լայն արձագանգ գտաւ տարագիր Հայութեան ժողովրդական խաւերուն մէջ։

Առաջին Պատգամաւորական Ժողովը գումարուեցաւ Մարսիլիոյ մէջ 1928 Սեպտեմբերին, նախաձեռնութեամբ ողբացեալ Արշակ Ջամալեանի։

Մարսէյլէն եւ Փարիզէն ետք մասնաճիւղեր կազմուեցան Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ։ Հայրենասէր Հայուհիներ բոլորուեցան այս կազմակերպութեան շուրջ, որուն գերագոյն նպատակն էր Ֆրանսայի հիւրընկալ հողին վրայ ապաստան գտած գաղթական հայրենակիցներու ազգապահպանումը։

Կապոյտ Խաչը լիովին յաջողեցաւ իր առաքելութեան մէջ։ Շատ լայն էր իր գործունէութեան դաշտը։ Կարելին ըրաւ օգնութեան հասնելու համար բախտաւորկ Հայերուն։ Բուժարան հաստատեց, ուր որ կարելի էր։ Սան - սանուհիներու խումբեր դաստիարակեց։ Օժանդակեց չքաւորներուն։ Այցելեց հիւանդներուն եւ բանտարկեալներուն։ Դեղօրայք եւ հագուստ - կապուստի ծրարներ, նոյնիսկ դրամ ղրկեց Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ հայ կարօտեալներուն։ Վերջին աշխարհամարտին զգեստեղէնի եւ ուտելիքի հազարաւոր կապոցներով օգնեց Ֆրանսական բանակի հայ զինուորներուն եւ Գերմանիոյ հայ գերիներուն։ Նոյնիսկ 1956ին դեղեր եւ արժէքաւոր ծրարներ ղրկեց Հունգարիոյ աղէտեալներուն, ֆրանսական Կարմիր Խաչի միջոցաւ։ Հրատարակեց գրքոյկներ եւ օրացոյցներ։

Ու մանաւանդ իր հոգածութեան ու գուրգուրանքին առարկայ դարձուց մեր փոքրիկները, որոնց համար հաստատեց Հայերէնի Դասընթացքներ եւ ամէն տարի Փարիզի մէջ տօնեց — ու կը տօնէ միշտ — Մանուկներու Օրը՝ Նոր Տարուան առթիւ, մասնակցութեամբ հարիւրաւոր երկսեռ մանուկներու։

Սակայն այս բոլորէն վեր իր գլխաւոր ու մնայուն ձեռնարկն եղաւ Մանուկներու Կազդուրման Կայանը, որուն հիմը դրաւ չորս տասնեակ տարիներ առաջ, 1934ին։ Ամէն տարի Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն Փարիզէն ու գաւառէն քանի մը հարիւր երկսեռ փոքրիկներ օգտուեցան ընթեան տարաւ Ֆրանսայի տարբեր շրջանը, մինչեւ որ 1954ին ունեցաւ իր սեփական շէնքը Պէլֆոնթէնի մէջ, Ժիւրայի գեղատեսիլ բարձունքին վրայ, Զուիցերիոյ սահմանին մօտիկ։

Ագարակի գեղջկական այդ հին շէնքին վրայ տարուէ տարի կատարուեցան միլիոններ արժող հիմնական նորոգութիւններ՝ հանգստաւէտ պայմաններ ապահովելու համար փոքրիկներուն, որոնց թիւը տեւականօրէն յաւելում կ'արձանագրէր։ Կազդուրման Կայանի համբաւն ա՛յնքան տարածուած էր, որ վերջին տարիներուն կարելի չէր ըլլար գոհացում տալ ամէն կողմէ հասնող դիմումներուն, տեղի անբաւարարութեան պատճառաւ։ Կայանը տեղ ունէր 90 փոքրիկի համար։ Սակայն տնօրէնութիւնը երբեմն ստիպուեր է մինչեւ 130–150 հոգի ընդունիլ, առանց հաշուելու երկսեռ հսկիչներն ու պաշտօնէութիւնը։

Կայանի հայաշունչ մթնոլորտը մագնիսի պէս իրեն քաշած է երկսեռ փոքրիկներ նոյնիսկ հեռաւոր երկիրներէ, — Պոլսէն, Յունաստանէն, Իտալիայէն ու Ալժերիայէն։

Վերջին երկու տարուան ընթացքին Կայանի յարկին տակ Խաչուհիներու գուրգուրանքին են վայելած 572 մանչեր ու աղջիկներ։ Գործը ընդարձակուած է հետզհետէ։

Ընդառաջ երթալով հայ ծնողքներու ընդհանուր պահանջին, Շրջանային Վարչութիւնը, պատի՛ւ իրեն, անհուն զոհողութեանց գնով յաջողած է Պէլֆոնթէնի իր Կայանի հողին վրայ հիմը դնել արդիական բոլոր յարմարութիւններով օժտուած նոր շէնքի մը, որուն պատերը բարձրացած են արդէն եւ տանիքը պիտի ծածկուի մինչեւ տարեվերջ, ինչպէս կը հաւաստէ երիտասարդ ճարտարապետ Պ. Երուանդ Մանուկեան։ Գարնան պիտի վերջանան գետնայարկի եւ երկու յարկերու բաժանումները։ Յետոյ պիտի ըլլայ բացուի կահաւորումը։ Եւ Յուլիսին առաջին խումբը պիտի կրնայ տեղաւորուիլ նոր շէնքին մէջ, հանգստաւէտ պայմաններու տակ։

Այս չէ սակայն բոլորը։

Պէլֆոնթէնի հողը փոքր էր եւ տղաքն ու աղջիկները դրացիի հողին վրայ կը խաղային։ Տարիներու յամառ հետապնդումներէ ետք, վերջապէ՛ս երկու ամիս առաջ Շրջանային Վարչութիւնը յաջողած է գնել այդ հողը։

Այսօր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Ժիւրայի բարձունքին վրայ, մշտադալար եղեւիններու անտառին մօտ, սեփականատէր է դարձած շուրջ երկուքուկէս հեկտար տարածութեամբ կանաչագեղ հողամասի մը, որմէ ազատօրէն ու մեծապէս պիտի օգտուին մեր փոքրիկները։

Կապոյտ Խաչը իր այս յաջողութիւնները կը պարտի հայ ժողովուրդին համակրանքին։ Գնահատելով ազգապահպանման մարզին մէջ անոր կատարած օգտակար աշխատանքները, մեր հայրենակիցները անվերապահ ու անսակարկ հնատուած են միշտ իրենց լումաները, հնատուոր դարձնելով ընդլայնել անոր գործունէութեան դաշտը։

Նոր շէնքի կառուցումն ու ընդարձակ հողի գնումը ծանր պարտաւորութեանց — ու պարտքերու — տակ են դրած Կապոյտ Խաչը, որ վստահ է թէ շնորհիւ հայրենասէր ազգակիցներու առատաձեռն օգնութեան, այս անգամ եւս պատուով իր լրումին պիտի հասցնէ իր յանդուգն ու ազգօգուտ ձեռնարկները։

Սրտագին ողջո՛յն իր Պատգամաւորական Ժողովին։

Կատարեալ յաջողութիւն իր աշխատանքներուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԻՍԻՆԿԷՐ ԿԸ ՅԱՋՈՂԻ

—0—

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԻՆԳ ԿԷՏԵՐ

Կը թուի թէ խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակաւորը՝ Հէնրի Քիսինկըր, յաջողած է համոզել կողմերը եւ ընդունիլ տալ հինգ կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը, որ վերջ կը դնէ պատերազմին։ Այս հինգ կէտերն են.—

Ա) Պատերազմական գերիները պիտի փոխանակուին անմիջապէս որ կարելի ըլլայ։

Բ) Ճամբայ մը պիտի բացուի եգիպտական Գ. բանակին, որ թոյլ տայ անոր պարենաւորումը անհրաժեշտ ամէն բանի համար, բացի զէնքէ։

Գ) Ասոր փոխարէն, նախագահ Սատաթ կ'ընդունի վերցնել Պապ էլ-Մանտէպի պլոքիւսը։

Դ) Ուղղակի շփումներ իսրայէլացի եւ եգիպտացի բարձրաստիճան սպաներու միջեւ կը հաստատեն հրադադարի ձեւակերպութիւնները, գործադրելի ՄԱԿի հովանիին տակ։

Ե) Խաղաղութեան ժողովը կը բացուի մինչեւ տարւոյս վերջ, Միացեալ Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան հովանաւորութեան տակ եւ հաւանաբար Ժընեւի մէջ։ Բայց առաջին հանդիպում մը նախ տեղի կ'ունենայ Նիւ Եորք։

Կասկած չկայ որ մեծ յաղթանակ մըն է Քիսինկէրի համար եթէ անակնկալ բարդութիւններ չպատահին։ Ռիատի մէջ է, ուր գացած էր տեսնուելու Ֆայսալ թագաւորին հետ, որ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը կրցաւ յայտարարել տալ իր գործակիցներուն թէ Իսրայէլ եւ Եգիպտոս այո՛ ըսած էին։ Պարզ է որ այս համաձայնագիրը ունի նաեւ գաղտնի այլ յօդուածներ որոնք ծանօթ չեն եւ խոհեմութիւն չէ «յաղթանակ» երգել, երբ դեռ ամէն ինչ կարգադրուած չէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ անել կացութեան մատնուած է եւ Էճեվիթ ստիպուեցաւ հրաժարիլ դահլիճ կազմելէ։ Հալք իր 185 աթոռներով չի կրնար մեծամասնութիւն ունենալ անշուշտ (450 է երեսփոխաններու թիւը) եւ Միլլի Սելամէթի մերժումը համախմբական կառավարութիւն մը կազմելու, կացութիւնը ծանրացուց։ Հալքի պարագլուխը կը խորհէր թէ որքան «անբնական» համաձայնութիւն մը ըլլայ, կարելի է լեզու գտնել այս մահմետական բայց նաեւ հակադրամատիրական խմբակցութեան հետ, բայց Հանրային Փրկութեան (Միլլի Սելամէթ) շարքերը դեռ շատ «կարմիր» կը նկատեն Ինէօնիւի յաջորդը եւ չուզեցին հետը գործակցիլ։ Հանրապետութեան նախագահին գործը դիւրին չէ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատմագէտը Ռօյ Մեդվեդեվ կը քննադատէ Սոլժենիցինն ու Սախարովը շեշտելով թէ «երթալով աւելի ծայրայեղ եւ երթալով նուազ շինարար» գաղափարները կարգ մը հերձուածողներու յետադիմականներու խաղին կը նպաստեն։ Ստալինի պատմարանը, որ արտաքսուած է կուսակցութենէն, կը մեղադրէ այս ընդդիմադիրները որոնք արեւմտեան երկիրներու այնքան ձախին չէ որ կը խօսին որքան աջին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ապրուստի սղութիւնը եւ կարգ մը ուտելիքներու գիներու յաւելումներու արդելքը բուռն դժգոհութիւն ստեղծած է եւ Հինգշաբթիէն արդէն փոքրաքանակի բոլոր խանութները, որոնք պտուղ եւ բանջարեղէն կը ծախեն փակ էին եւ փակ պիտի մնան մինչեւ Երեքշաբթի առտու։ Յառաջիկայ Հինգշաբթի ալ ընդհանուր գործադուլ կայ փոքրաքանակի բոլոր խանութներուն եւ տեսակ մը ազգային օր է սուղ ապրուստին դէմ։

ՄԻՇԷԼ ՏԷՈՆ Ֆրանսական Ակադեմիայի վէպի մեծ մրցանակը ստացաւ «Թաէնի մօվ» վէպին համար։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 6)

ԲԱՆԱՍԷՐ Խ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ականաւոր պատմաբան, ազգագրագէտ, բանասէր եւ իրաւագէտ Խաչիկ Սամուէլեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած գիտական նստաշրջան մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ։ Խաչիկ Սամուէլեանի գրչին կը պատկանին շահեկան աշխատութիւններ, ինչպէս «Հայ ընտանեկան պաշտամունքը», «Հայ իրաւաբանական սիմբոլները», «Հայ նահապետական գերդաստան», «Տոտեմիզմը Հայոց մէջ», «Հին Հայաստանի կուլտուրան» (եռահատոր), «Հայ հին իրաւունքի պատմութիւն», «Ստրկատիրութիւնը հին Հայաստանում» եւ այլ ուսումնասիրութիւններ։

Խաչիկ Սամուէլեան անգնահատելի աշխատանք կատարած է դիւաններու դասաւորման գործին մէջ. ան իրաւամբ կը նկատուի հիմնադիրը Հայաստանի արխիւագիտութեան։ 1924ին առաջին վարիչը դառնալով Հայաստանի Նորաստեղծ պետական դիւանին, ան շուրջ տասը տարի ղեկավարեց փաստաթուղթերը հաւաքելու եւ մշակելու գործը։ Անոր ջանքերով զանազան երկիրներու քաղաքներէ Հայաստան փոխադրուեցան դիւանական արժէքաւոր նիւթեր։

×

ԱՌԱՏ ՁԻՒՆ

Այս տարի սովորականէն շատ շուտ վերջ գտաւ ոսկէ աշունը Հայաստանի մէջ։ Նոյեմբեր 4ի գիշերը ձիւն տեղաց եւ օդը պաղեցաւ։ Հայաստանի մէջ առաջին անգամն է, որ այսքան առատ ձիւն կուգայ Նոյեմբերի սկիզբը։ Ասիկա արդիւնք է Միջերկրականէն եւ Թուրքիայէն Հայաստան թափանցած հարաւային մրրիկին։ Ձիւնի շերտը Կրասնոսելսկի մէջ հասած է 40 սանթիմեթրի, Հրազդանի եւ Սեմենովկայի մէջ՝ 35, Սեւանի մէջ՝ 33, Դիլիջան՝ 32, Իջեւան՝ 27, Կիրովական, Կալինինօ եւ Գորիս՝ 25 սանթիմեթր է։ Արարատեան դաշտի ձիւնի շերտը 5–10 սանթիմեթր է։ Ղափանի եւ Մեղրիի մէջ ձիւն չէ տեղացած։

Վերջին օրերուն Երեւանի ձիւնի շերտը 5–10 սանթիմեթեր եղած է։

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

(Ծննդեան 90ամեակին առիթով)

———0———

Ականաւոր երգահան Ռոմանոս Մելիքեանի անունը հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ անխզելի կերպով կապուած է Կոմիտասի, Սպենդիարեանի, Արմէն Տիգրանեանի անուններուն հետ: Անոնց հետ միասին ան մեր ազգային դասական երաժշտութեան հիմերը դրաւ, եւ անոնց հետ միասին ան պայքարեցաւ ժողովրդական բարձր արուեստի համար:

Ռ. Մելիքեանի ստեղծագործութիւնը համեմատաբար մեծ չէ իր ծաւալով եւ կապուած է երաժշտական արուեստի միայն մէկ բնագաւառին՝ երգի երաժշտութեան հետ: Այսուհանդերձ, այս բնագաւառին մէջ աքանչելի յաջողութիւններ արձանագրեց: Ան իրաւամբ կը նկատուի հայ դասական ռոմանսի հիմնադիրը:

Մօտաւորապէս 70 տարի անցած է այն ժամանակէն, երբ անոր երգերն ու ռոմանսները երեւցին: Եւ այդ օրէն սկըսեալ անոնց ժողովրդականութիւնը հետզհետէ աւելցաւ: Սակայն կը բացատրուի նախ եւ առաջ այն իրողութեամբ, որ անոր ստեղծագործութիւնը կը յենու ժողովրդական երաժշտութեան վրայ, կ'ոգեշնչուի անով:

Ռ. Մելիքեան ծնած է 1883 Հոկտեմբեր 13ին, Ղզլար քաղաքը: Հիւսիսային Կովկասի այդ փոքր, գեղատեսիլ քաղաքին մէջ անցած են երգահանին մանկական տարիները: Հոն ան ստացաւ երաժշտական առաջին տպաւորութիւնները: Ասոնք հայկական ժողովրդական երգեր էին. կ'երգէր հայրը: Հոն ալ տեղի ունեցաւ 1900ին անոր առաջին համերգը երգչախումբով: 17ամեայ երիտասարդը խումբը կազմած էր տեղացի Հայերով:

Այդ ժամանակ Ռ. Մելիքեան Նոր Նախիջեւանի Թեմական դպրոցի աշակերտ էր: Յետագային, երաժշտական բարձրագոյն ուսում ստանալու համար մեկնեցաւ նախ Մոսկուա, ապա՝ Պետերբուրգ: Երաժշտական բարձր մշակոյթով ծանօթ այս քաղաքին մէջ ան ուսումնասիրեց երգահնութեան բարդ արուեստին գաղտնիքները: Պետերբուրգի մէջ հրատարակուեցան անոր առաջին ստեղծագործութիւնները: Ասոնց մէջ էին անզուգական «Վարդը», որ շուտով ժողովրդականացաւ, բանաստեղծական հմայք ունեցող «Անջատում» ռոմանսը, Թախծոտ «Ուռենի» զուգերգը, «Աշնան տողեր» երգաշարը: Այս երգերու շարքին մաս կազմող շատ ռոմանսներ յօրինուած են Վահան Տէրեանի խօսքերով. երգահանը երկարամեայ բարեկամութիւն հաստատած էր բանաստեղծին հետ:

«Աշնան տողեր» երգաշարին մէջ երեւան եկան Ռ. Մելիքեանի տաղանդին լաւագոյն գիծերը՝ բնական անկեղծութիւն զգացումներ արտայայտելու մէջ, նուրբ քնարականութիւն, մեղեդիներու բացառիկ գեղեցկութիւն եւ արտայայտչականութիւն:

Այդ տարիներուն մամուլի մէջ լոյս տեսան հայկական ժողովրդական երգերու անոր մշակումները (1912ին): Կոմիտասի հանճարեղ երգերէն ետք Մելիքեանի մշակումները նշանակալի երեւոյթ դարձան հայկական երաժշտութեան այդ բնագաւառին մէջ:

Ռ. Մելիքեանի երաժշտական – հանրային գործունէութիւնը լայն ծաւալ ստացաւ Հայաստանի մէջ: Ան նախ մեծ աշխատանք տարաւ, որպէսզի երաժշտական արուեստանոց մը ստեղծէ, որու հիման վրայ ալ 1923ին բացուեցաւ երաժշտանոցը Երեւանի մէջ: Ականատեսները կը պատմեն, որ չափ ու սահման չունէր անոր անսպառ եռանդը, այդ տարիներու դժուարութիւնները յաղթահարելու համար: Կարճ ժամանակուան մէջ ան ստեղծեց օրինակելի հաստատութիւն՝ իր կարգ ու կանոնով եւ մանկավարժական մակարդակով:

Երգահանի այդ տարիներու ստեղծագործութեան մէջ կեդրոնական տեղ կը գրաւեն «Զմրուխտի», «Ջառ–վառ» եւ «Նոր կեանքի երգեր» շարքերը:

«Զմրուխտի» երգերու շարքը ստեղծելու միտքը ան ունեցաւ 1916ին եւ անոր վրայ աշխատեցաւ երկար ժամանակ: Հայկական ձայնի քնարերգութեան այդ գոհարները՝ «Զմրուխտի» երգերը, ամբողջութեամբ հրատարակուեցան 1928ին, արժանանալով բազմաթիւ գնահատութեանց: Այդ երգերը հոգեբանական եւ բանաստեղծական են, եւ Աւ. Իսահակեանի խօսքերով ըսած, անոնք՝ «այդ ամենաքնարական հայ կոմպոզիտորի» ապրումներու աշխարհը կը բացայայտեն: Թախծոտ «Սեւ կաքաւիկ», «Ես բլբուլ եմ», «Մի լար» երգերուն կը հակադրուին պայծառ, կենսատու երգեր՝ «Ծիլ–ծիլ», «Օրօրոցային», «Շափաղ կուտաս», «Մանուկն ու ջուրը»:

«Ջառ–վառ» շարքի երգերը հայրենի բնաշխարհի, ժողովուրդի կենցաղի առանձին պատկերներ են, որոնք արտայայտիչ են իրենց ճշմարիտ պատկերացումներով, եւ յօրինուած են թարմ, բանաստեղծական շունչով: Այդ երգերուն ընդհանուր բնոյթը զարմանալի կերպով պայծառ է եւ լաւատես: Ռ. Մելիքեանի առաջին շրջանի երգերուն մէջ եթէ նկատելի էր աշնանային բնանկարի գեղեցկութիւնը, «Ջառ–վառ»ի մէջ նկատելի են գարնանային բնութեան հնչեղ ձայները՝ ուրախ չեշտերով:

Երգահանը դեռ անխոնջ որոնումներու մէջ էր, երբ անսպասելի մահը կտրեց անոր հրաշալի կեանքին թելը: Ան մեռաւ 1935 Մարտ 30ին:

Գ. ԳԷՕԴԱԿԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 1828 - 1829 ԻՆ

———0———

1826–1828ի ռուս – պարսկական պատերազմը վերջ գտաւ Ռուսիոյ յաղթանակով: 1828 Փետրուար 10ի Թուրքմենչայի հաշտութեան դաշնագիրով Ռուսիոյ կըցուեցան Երեւանի եւ Նախիջեւանի խանութիւնները, որոնք Մարտ 21ի կայսերական հրամանագիրով դարձան Հայկական մարզ (շրջան): Այս շրջանին մէջ, Ի. Շոփէնի ներկայացուցած մարդահամարի տուեալներով, 1828 Փետրուարէն առաջ 1111 գիւղեր կային, որոնցմէ միայն 752ը բնակչութիւն ունէր: Արարատեան դաշտը Հայերէ դատարկուեցաւ նաեւ 1827ի սկիզբը, երբ Ռուսերը կը պատրաստուէին արշաւել Երեւանի վրայ: Սարդարը համոզուած ըլլալով, որ Հայերը պիտի օգնեն արշաւող բանակներուն, զանոնք բանի տեղահանեց եւ քշեց Արաքսի աջ ափը:

Թուրքմենչայի դաշնագիրի 15րդ յօդուածը կը ճշդէր, թէ «Ադրբեջան կոչուող շրջանի» (իմա՛ Ատրպատական) բնակողները իրաւունք ունին «Պարսկաստանէն ազատ անցնիլ ռուսական շրջանները»:

Այս նախաբանով է, որ Մ. Դարբինեան կը սկսի իր չահեկան յօդուածը՝ «Պարսկահայերի գաղթը եւ նրանց բնակեցումը 1828–1829»ին, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» հանդէսին մէջ:

Արեւելեան Հայաստանը վերստին Հայերով բնակեցնելու միտքը, ռուս–պարսկական պատերազմէն ետք, ռուս կառավարութեան եւ հայ հոգեւոր թէ աշխարհական գործիչներու մտահոգութեան առարկան դարձաւ: Պարսկահայերու ներգաղթը կազմակերպելու նպատակով, Պասկեւիչ Զօր. Դիբիչէ պահանջեց «յատուկ առաքելութեամբ» Հայաստան բերել ցարի թիկնապահ գունդի հայ սպաներէն Գնդ. Եղիազար Լազարեանը: Այս ընտրութեամբ Պասկեւիչ կը փափաքէր իր տրամադրութեան տակ ունենալ հայ անձնաւորութիւններ, որոնք «կը վայելեն կառավարութեան վստահութիւնը եւ նաեւ հեղինակութիւն ունին հայկական շրջանակներէ ներս»: Եթէ Պասկեւիչ կը ձգտէր իր նուաճած երկրամասը Ռուսիոյ համար դարձնել աւելի եկամտաբեր եւ շահաւէտ, Ներսէս Աշտարակեցի 1827 Հոկտեմբեր 6ին Լազարեանի գրած իր նամակին մէջ այն միտքը կը յայտնէր, թէ Հայաստանի փրկութիւնը միայն այն ժամանակ կ'ըլլայ առարկայական, երբ Արարատեան աշխարհը, Նախիջեւան եւ Փայտակարան Հայերով կը լեցուին: Սակայն ռուս կառավարութեան համար ձեռնտու էր, որ տնտեսական եւ ռազմական մեծ նշանակութիւն ունեցող այս նոր երկրամասին նորաբնակները Ռուսեր ըլլային՝ իբրեւ վստահելի տարր: Եւ իսկապէս, Պասկեւիչ սկիզբը մտադիր էր Ուկրանիայէն 20.000 կազակ ընտանիք բերել եւ բնակեցնել Արաքսի ռուսական ափին: Սակայն որովհետեւ այս ծրագրին իրականացումը կապուած էր մեծ ծախքերու եւ կը կարօտէր երկար ժամանակի, անոր գործադրութիւնը կը յետաձգուի մինչեւ ԺԹ. դարու 40ական թուականը:

Այս ծրագրին (իմա Կազակներ տեղաւորել հայկական հողերու վրայ) դէմ ուրիշ նախագիծ մը մշակեցին Խաչատուր Լազարեան, Ալ. Խուդաբաշեան եւ կոստանդին Արղութեան 1827ի վերջերը եւ 1828ի սկիզբները եւ զայն ներկայացուցին արքունիքին: Հայերը այդ ծրագրով վերստին կ'արծարծէին Հայաստանի քաղաքական ինքնավարութեան հարցը Ռուսիոյ հովանաւորութեան տակ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի սահմաններու պաշտպանութեան եւ Հայերու ներգաղթի հարցերը: Յայտնի չէ, թէ Ռուսիա ի՛նչ դիրք որդեգրեց այս ծրագրին հանդէպ: Հաւանաբար ան յոյսեր ներշնչած է Հայերուն, այլապէս դժուար թէ Պետերբուրգեան անցուդարձերուն լաւատեղեակ Ներսէս Աշտարակեցի Դեհկարխանի բանակցութիւններու ժամանակ եւ դեռ պատերազմը չաւարտած, պաշտօնապէս դիմէր Պասկեւիչի Պարսկահայերու ներգաղթը կազմակերպելու համար:

Թուրքմենչայի պայմանագիրը կնքուելէն անմիջապէս յետոյ Եղիազար Լազարեան նշանակուեցաւ նախագահ այն յանձնախումբին, որ Ատրպատականի Հայերու գաղթը պիտի կազմակերպէր. բոլոր թիւրիմացութիւնները կանխելու համար ան խնդրեց եւ 1828 Փետրուար 26ին Թաւրիզի մէջ Պասկեւիչէն ստացաւ 19 կէտերէ բաղկացած հրահանգ մը՝ կառավարական արտօնութիւններու մասին: Գաղթելու իրաւունք կը ստանային միայն Ատրպատականի քրիստոնեաները, որոնք պէտք է բնակէին Երեւանի, Նախիջեւանի, մասամբ ալ Ղարաբաղի անմարդաբնակ գիւղերը:

Պարսկական կառավարութիւնը թէեւ Թուրքմենչայի դաշնագիրով պարտաւորուած էր թոյլ տալ քրիստոնեաներուն ազատ եւ անարգել գաղթել, բայց, միեւնոյն ատեն, չէր կրնար անտարբեր դիտել, որ գիւղերն ու քաղաքները մէկը միւսին ետեւէն պարպուին աշխատասէր Հայերէ: Ուստի, ան թշնամական դիրք բռնեց գաղթին հանդէպ եւ բոլոր միջոցները գործադրեց խափանելու համար այդ շարժումը:

Հակառակ Աբբաս – Միրզայի, պարսիկ խաներու, անգլիացի եւ Ֆրանսացի գիւանագէտներու եւ Ատրպատականի Հայութեան կարգ մը ներկայացուցիչներու յարուցած բազմաթիւ արգելքներուն 1828ին եւ մասամբ նաեւ 1829ին Ատրպատականի Մարաղա, Սալմաստ, Ուրմիա,

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊՈԼԻՍ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒՄ ՊՈԼՍԷՆ ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Բռնուելուս պարագային կացութիւնը խիստ տագնապալի պիտի դառնար նաեւ տեղւոյն Հայութեան համար: Մեր կուսակցութեան Վերին Մարմինը Պոլիս մուտքս արգիլեց եւ յանձնարարած էր ինձ Եւրոպա անցնիլ:

Հրաչը, Արամն ու Արշակը մեկնեցան եւ ես առանձին մնացի: Այլեւս Պուլկարիա ալ չէի կրնար մնալ: Պոլիսը սակայն մտասեւեռումս էր եւ մերիններ՝ վերստին տեսնելու փափաքը այնքան բուռն էր, որ զգուշութեանն եւ խոհեմութեան բոլոր հրահանգներն ու պատուիրանները մոռցայ եւ անցայ Քոսթանցա, անկէ գաղտնօրէն Պոլիս երթալու հաստատ որոշումով: Վերի Մարմնին անդամներէն Ամատունին նամակներով կարգ մը հարցումներ կ'ուղղէր ինծի. չպատասխանեցի, նախընտրելով յետագային բերանացի զեկուցում տալ իրեն եւ ընկերներուն:

Քոսթանցայի մէջ գտայ Միսաք Թորլաքեանը, Շարաֆեանը եւ Կարօ Զարդարեանը, որոնք ամէն ջանք թափեցին հանդիստս ապահովելու եւ գիս ուրախ տրամադրութեան մէջ պահելու համար: Ոչ մէկ բան աչքիս կ'երեւար սակայն եւ կը փափաքէի օր առաջ Պոլիս վերադառնալ, ու կարգադրութիւններս ըրել:

Եւ Օգոստոս 20ին շոգենաւով մեկնեցայ: Սեւ ծովու վրայ սարսափելի փոթորիկի մը բռնուեցանք. գայլի պէս կ'ոռնար ծովը եւ վիթխարի ալիքներ տակնուվրայ կ'ընէին կամրջակներն ու յարկերը: Ըսին թէ ալիքները երկու–երեք ճամբորդ առած տարած են: Ցցկկիս ճամբորդները կուլային ու կ'աղօթէին: Յուսահատական պահեր ապրեցանք, ամէն վայրկեան ընկղմելու վտանգին ենթակայ:

Հետեւեալ առաւօտ, կարծես բան մը պատահած չըլլար, խաղաղ ծովով մտանք Վոսփոր: Պայուսակ չունէի. Պուլկարիայէն Արշակին հետ պայուսակներս ղրկած էի Գայեանէենց, հետեւաբար դիւրութեամբ նաւահանգիստ իջայ եւ բազմութեան խառնուելով անհետացայ: Գայեանէենք անակնկալի եկան զիս տեսնելով եւ չափազանց ուրախացան: Յաջորդ օրը, Ամատունիին եւ Նաւասարդեանին հետ երկարօրէն խօսեցանք դէպքերու մասին: Երկուքն ալ շատ նեղուեցան Պոլիս վերադառնալուս համար ու մեղադրանքներ ըրին: Յետոյ որոշում տուին, որ անցնիմ Փարիզ, Պուլկարիան եւ Ռումանիան վըտանգաւոր դտնելով, վերջին առեւանգմանս փորձին պատճառով:

Պոլսոյ մասին Պուլկարիոյ մէջ մեզի տրուած լուրերն ու տեղեկութիւնները ճիշդ էին մեծ մասով: Սուլթանի մայրաքաղաքը կերպարանափոխուած էր. նախկին սմքած, տխուր ու գլխիկոր Թուրքերը դարձած էին խրոխտ դաժան եւ սպառնալից նայուածքներով կը չափէին անցորդներն ու համաձայնական զինուորներն անգամ: Քրիստոնեաները անձկութեան մատնուած եւ արդէն իսկ ինքզինքնին անապահով դրութեան մէջ կը նկատէին, հակառակ օտար բազմատեսակ մարտանաւերու ներկայութեան Վոսփորի եւ Մարմարայի ջուրերուն մէջ: Ձեւական էր անոնց ներկայութիւնը եւ անշուշտ իրենց հպատակներուն պաշտպանութեան համար տակաւին հոն կը մնային: Եւ թերթերուն լուրերէն ու մեկնաբանութիւններէն յըստակ երեւան կուգար, որ հեյլէն բանակը իր վերջին յուսահատական կռիւը կը մղէր Թուրք Միլլի կոչուած բանակներուն դէմ:

Հայ եւ յոյն ունեւորները կը ջանային հեռանալ եւ հայկական ու օտար հիւպատոսարաններուն առջեւ խուճապի մատնուած մարդիկ պոչ կը բռնէին, ժամ առաջ վիզա մը ստանալու նպատակով: Պոլսոյ շրջակայ քաղաքները ճամբորդութիւնը վտանգաւոր դարձած էր եւ կը տեղեկանայինք թէ յունական գրաւման շրջաններէն, Իզմիրէն, Պանտրմայէն, Պալըքէսէրէն, Իզմիթէն եւ նոյնիսկ Պուրսայէն Պոլիս գործով ճամբորդող բազմաթիւ Հայեր նաւերէն դուրս եկած միջոցին իսկ կը ձերբակալուէին, հեյլէն բանակին գործակցելու պատրուակին տակ: Մեր ընկերներն ալ, Վերին Մարմնի անդամներ, Ճակատամարտի խմբագիրներ, գործիչներ նոյնպէս պատրաստութիւններ կը տեսնէին, հեռանալու համար:

(153 – Շար.)

ՎՐԻՊԱԿ. — Կը խնդրուի մեր ընթերցողներէն նկատի չառնել երէկուան թերթօնին վերջին պարբերութիւնը, որ թիւրիմացութեամբ զետեղուած էր հոդ, մինչ կը վերաբերէր հատորին մէջ զետեղուող նկարի մը:

...նոյ, Մակու, Ղարադաղ եւ Պարսկաստանի միւս գաւառներէն եւ Թաւրիզ քաղաքէն Հայկական շրջանը եւ Ղարաբաղ գաղթեցին մօտ 8.000 ընտանիքներ կամ աւելի քան 50.000 Հայեր: Պարսկահաւերը բնակութիւն հաստատեցին Երեւանի, Նախիջեւանի գաւառներու եւ Օրդուբադի շրջանի 17 մահալներու 197 գիւղերու մէջ. այդ գիւղերէն աւելի քան 60ը անոնք հիմնադրեցին:

Պարսկահայ գաղթականները Արաքսը անցնելուն պէս ծանր կացութեան մատնուեցան: Ռուս իշխանութեան ներկայացուցիչներու անճարակութեան եւ անբարեացակամութեան հետեւանքով գաղթականները օրերով մնացին բաց երկնքի տակ, առանց սնունդի:

Ծանր էր Ղարաբաղ տեղաւորուածներու վիճակը. տեղական իշխանութեան ներկայացուցիչները աններելի կերպով ծեծեցին Հայերը. «չունենալով ո՛չ ջուր, ո՛չ կերակուր, բնակելով բաց երկինքի տակ եւ ենթարկուելով կիզիչ տօթին, չարաբախտ Հայերը մահուան զոհ գացին: Երեք ամսուան մէջ 1012 հոգի մեռան... Շրջակայ վաչկատուն Թուրքերը օգտուելով անոնց հիւանդութենէն, կողոպտեցին անոնց բոլոր գոյքերը եւ տաւարը», կը հաստատէ ժամանակակից մը:

Անցեալի հայ եւ ռուս հետազօտողները Պարսկահայերու գաղթին մասին տարբեր կարծիքներ յայտնած են: Ռուս որոշ պատմաբաններ, գինուորականներ եւ պետական գործիչներ (Ս. Գլինկա, Վ. Պոտտօ, Շչերբատով, Դիբիչ, Պասկեւիչ, Նեսելրոդէ, Զերնիչեւ) Պարսկահայերու գաղթին անդրադառնալով նկատել կուտան, թէ անիկա արդիւնքն էր Ռուսիոյ անշահախնդիր զոհողութեան: Պասկեւիչ նոյնիսկ գրպարտած է Հայերը, թէ անոնք գաղթեցին՝ շլացած ռուսական ռուբլիէն: Եղիազար Լազարեան հերքեց եւ պատասխանեց, թէ «Հայերը, ընդհակառակն, կը գոհարերեն ամէն բան»: Պասկեւիչի լուծը կը հերքէ Ա. Բեստուժեւ-Մարլինսկի մէկ հաստատումով. ան ականատես եղած էր Պարսկահայերու գաղթի ծանր վիճակին. «բայց եթէ իմանային, թէ ինչպէս կատարուեցաւ Հայերու գաղթը Ատրպատականէն, կը սարսափէին նոյնպէս քարերը: Լազրեւի յանձնարարուած էր Անդրկովկաս կանչել 30.000 Հայեր, գտնուեցան մինչեւ 90.000 ներգաղթողներ, եւ կոմսը արտօնեց, որ բոլորն ալ գաղթեն... Անոնք եկան եւ չգտան հացի հատիկ, գլուխ դնելու տեղ, ճիւղ՝ կեանքը պահպանելու համար: Ոչ մէկ պատրաստութիւն տեսնուած էր: Անոնց տուին մահացու կլիմա ունեցող անբերրի հող եւ անոր հետ աննշան նիւթական օգնութիւն, այն ալ մէկ մասին միայն»:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

“ՆԱՒԱՍԱՐԴ” ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

—o—

«Նաւասարդ»ը այս տարի, երեք շաբաթ տեւող շատ յաջող ու փայլուն ելոյթ մը ունեցաւ Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ մէջ: Այս բացառիկ ու պատուաբեր յաջողութիւնները անգամ մըն ալ ցոյց կուտան պարախումբին յառաջդիմութիւնը, որ կը պարտի իր ղեկավար եւ պարող անդամ ու անդամուհիներուն լուրջ, յարատեւ եւ կանոնաւոր աշխատանքին:

«Նաւասարդ»ը վեց տարուան գործունէութեան շրջան մը բոլորած է: Եւրոպայի մէջ քանիցս ստացած առաջին մրցանակներով, ան ինքզինք պարտադրեց իբրեւ հայկական տոհմիկ պարերու ամէնէն հարազատ ներկայացուցիչներէն մէկը: Հիմնուած 1967ին առաջին տարիէն իսկ ուսանողական ռստանի կազմակերպած երեկոյթին մասնակցելով, առաջին մրցանակի արժանացաւ: 1968 եւ 1969 տարիներուն Փարիզի եւ արուարձաններու մրցումին մասնակցելով, յաջորդաբար երկու տարի, առաջին մրցանակ ըստացաւ, առանձին յիշատակութեամբ: Միւս խումբերուն վրայ ունեցած իր բացառիկ արժէքը նկատի առնելով, Հանդէսին կազմակերպիչ մարմինները «Նաւասարդ»էն խնդրեցին որ այսուհետեւ ան մրցումէ դուրս միայն մասնակցի:

1971ին «Նաւասարդ»ը Փարիզի բոլոր հայկական պարախումբերուն կոչ ու հրաւէր ուղղելով նախաձեռնարկ եղաւ բոլորին մասնակցութեամբ Փլէյէլ թատերասրահին մէջ բացառիկ կալա մը սարքել: Ի՛նչ փայլուն յաջողութիւն էր ան, երբ հարիւրէ աւելի մասնակցողներով, 2500 հոգիի ներկայութեան տեղի ունեցաւ: Ձենք ուզեր երկար մանրամասնութիւններ տալ, քանի որ մամուլը դրուատալից տողերով, երկարօրէն արտայայտուեցաւ այս մասին:

Նոյն տարին հրաւէր ստացաւ Պրիւսէլէն եւ Լիոնէն: Ահա թէ ինչ կը գրէր Փրոկրէն իր 1971 Նոյեմբեր 1 թիւին մէջ. «Երբ նկատի ունենանք Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ իրարմէ հեռու բնակող, սիրող անձերէ կազմուած այս պարախումբը, աչքի առջեւ բերելով նաեւ կեանքի դժուարին պայմանները եւ անոր յոգնեցուցիչ գնացքը, բացառիկ եւ անթերի պարերը տեսնելով, այս ափ մը երիտասարդներուն կ'ըսենք Ի՛նչ աշխատանք է այդ, Աստուած իմ: Խումբին համբաւը այսպէս մեծնալով եւ տարածուելով հասաւ մինչեւ Վերհայմ (Գերմանիա): Պարախումբը հրաւէր ստանալով երեք ներկայացում տուաւ հոն, արժանանալով տեղական թերթերու գնահատանքին:

Մասնաւորապէս «Ուզինկըն Անցայ – կըր» 1971 Ապրիլ 13 եւ 14 թիւին եւ «Նոյէ Փրէս Թառնուս անցայկըր» 1971 Ապրիլ 13 եւ 20 թիւերուն մէջ գովքը հիւսեցին երկարօրէն Նաւասարդին: Միեւնոյն տարին պարախումբը հրաւէր ստացաւ Եաքայէն (Սպանիա): Հոն էր որ տեղի կ'ունենար Եաքայի նշանաւոր միջազգային փառատօնը: Այս մրցումին կը մասնակցէին 52 պարախումբ 2000 հոգիով: Նկատի առնելով հայկական խումբին համբաւն ու արժէքը, կարգադիր յանձնախումբը բեմին վրայ պարելու ամէնէն երկար ժամանակը հայ խումբին վերապահեց: Հետեւեալ օրը բոլոր թերթերը ամբողջ էջ մը յատկացուցած էին «Ն.»ի մասնաւորապէս դրուատալից տողեր նուիրելով՝ նկարներով զարդարուած:

Ֆեսթիվալի փակման տողանցքին խուռներամ հաւաքուած հազարաւոր, նոյնիսկ հեռաւոր քաղաքներէ եկած անձեր բուռն ծափերով, պաւօններով «Արմենիա», Արմենիա» պոռացին:

Այլեւս հայկական խումբին այս բացառիկ յաջողութեան լուրը շուտ տարածուած էր Ֆրանսայի գաւառները եւ ամէն կողմէ հրաւէր կուգար:

1972ին Սուսա (Իտալիա) տեղի ունեցող Ֆեսթիվալին տասը օտար խումբերու հետ, մասնաւորապէս «Նաւասարդ»ի մասնակցութիւնը խնդրած էին: Նաւասարդ սիրով ընդունելով հրաւէրը, իր ամբողջ կազմով մասնակցեցաւ այս Փառատօնին եւ իր խաղարկութեան առջեւ, դատական կազմի բոլոր անդամները միաձայնութեամբ Ա. մրցանակը տուին. անկէ զատ ստացաւ նաեւ շատ արժէքաւոր բաժակ մը: Կազեթա տէլ Փօփօլօ 1972 Սեպտ. 18ի թիւին մէջ հետեւեալ տողերը կը գրէր.— «Նաւասարդ ստացած է Սուսայի 14րդ Փառատօնին Ա. մրցանակը: Այս խումբը տիրապետեց եւ բոլոր միւս խումբերուն մէջէն աչքառու եղաւ: Բոլոր անդամները ունէին պարելու կատարելութիւն եւ լաւ սթիլ. հոս կ'արժէ յիշատակել նաեւ սա պարագան, որ իրենց ճաշակաւոր, գեղեցիկ ու հմայիչ հագուստները մասնաւոր փայլ մը տուած էին պարողներուն: Անոնք իրաւամբ արժանի եղան նաեւ ստանալու «Քասթանեա տ'Օրօ»ն, որ ըստ աւանդութեան որպէս վարձատրութիւն կը տրուի յաղթական պարախումբին: Նաւասարդը որ Սանթր – էնթէրնասիոնալ տը Սեժուր տը Փարիի անդամակցած էր, որ պաշտօնապէս կը կառավարուի Փարիզի Թաղապետական Խորհուրդին կողմէ, գնահատելով պարախումբին յաջողութիւնները, Ֆրանսայի արտաքին ներկայացուցիչի տիտղոսը շնորհեց անոր: Ասկէ զատ իր արդիւնական սրահները Նաւասարդի տրամադրութեան տակ դրաւ: Այս հանգամանքով էր որ Փարիզի Նահանգապետարանի տօնական յանձնախումբի հրաւէրով, ան 1973ին Փարք Ֆլօրալ տը Վէնսէնի հանդէսին երկու անգամ իր մասնակցութիւնը բերաւ:

1973ին էր որ Նաւասարդ Ֆրանսայի միակ ներկայացուցիչի իր հանգամանքով, Գերմանիոյ եւ Անգլիոյ միջազգային Փառատօներուն մասնակցեցաւ, տողանցելով ֆրանսական դրօշով եւ Մարսէյէզով, ֆրանսական պարախումբ ծագումով հայ:

Անգլիոյ մէջ, Պիրմինկէմի Փառատօնին մասնակցելով, Նաւասարդ 33 հոգիով օրը երկու անգամ պարելով, բոլոր օտար խումբերը գերազանցելով, հայկական տոհմիկ պարերու համբաւը բարձր բռնեց՝ մօտաւորապէս 3–4000 հանդիսատեսներու ներկայութեան: Որպէս վկայ այս յաջողութեան, սորվեւ կուտանք երկու անգլիական թերթերուն Նաւասարդի մասին գրած յօդուածներուն գլխաւոր մասերը: Կուարտիրն 1973 Օգոստ. 17.— «Լաւ ծօլօլեանի ղեկավարութեան տակ, հայկական Նաւասարդ պարախումբը այս հանդիսութեան ամէնէն փայլուն եւ յաջող ներկայացումը տուաւ: Անոնք մեզի ցոյց տուին նաեւ իրենց նախնիքներուն աւանդութիւնները գեղեցիկ հագուստներով»:

Իվըսինկ Կազէթ 1973 Օգոստոս 13 եւ 17 թիւին մէջ կը գրէր.— «Պարախումբին բոլոր անդամները, հակառակ Փարիզ բնակելնուն, միշտ կենդանի կը պահեն իրենց տոհմիկ պարերը, հոս կ'արժէ յիշատակել նաեւ կիներուն շնորհալի կեցուածքը, շարժուձեւերը եւ տղոց առնական, ազնիւ, խրոխտ ու հպարտ կեցուածքը»: Անգլիական թերթերը այսպէս խումբին գովքը հիւսելէ վերջ շատ մը պատկերներով զարդարած էին յօդուածները: Պի.Պի.Սին տեսակցութիւն մը ունեցած է (մէկուկէս ժամ տեւող) մասնաւորապէս հայկական տոհմիկ պարերու, Հայոց պատմութեան եւ մօտիկ անցեալի մասին: Ասկէ զատ, հայկական պարերը ցոյց տրուած են զուտ հեռատեսիլէն:

Ամէնէն ուրախալի պարագան ան է որ այն բոլոր փառատօներուն ուր Նաւասարդ մասնակցեցաւ, յաջորդ տարի կրկին մասնակցելու հրաւիրուեցաւ պաշտօնապէս: Ասիկա ցոյց կուտայ որ պարախումբը, ըլլայ կազմակերպիչ յանձնախումբերուն, ըլլայ ժողովուրդին վրայ շատ լաւ տպաւորութիւն մը ձգած է: Ցաճախ ուրիշ շատ մը երկիրներէ բազմաթիւ հրաւէրներներ ստացուած են:

Եթէ Նաւասարդ վեց տարուան ընթացքին աստիճանական յառաջացումով, գնահատելի բարձրութեան մը հասաւ, ան մասամբ կը պարտի նաեւ այն ազնիւ ծնողքներուն եւ բարեկամներուն, որոնք թէ՛ բարոյական եւ թէ նիւթական գետնի վրայ շատ կարեւոր դեր մը կատարեցին անոր վերելքին մէջ: Երբեք պէտք չէ մոռնալ նաեւ Մխիթարեան հայրերը, որոնք առաջին օրէն իսկ Նաւասարդի տրամադրութեան տակ դրին, սիրայօժար եւ ազնուօրէն, իրենց թատերասրահը: Ցաւէտ երախտապարտ են Նաւասարդցիք բոլորին ալ:

Նաւասարդ ուրախ եւ հպարտ է, որ մեր բոլորին սիրելի Շ. Ազնաւուր, սիրով ընդունեցաւ պարախումբին կնքահայրութիւնը:

Այսպէս, բոլորն ալ իրենց մասնակցութեան բաժինը բերելով էր որ պարախումբը յամրաքայլ բարձրացաւ այսօրուան դիրքին:

Ուրախ ենք որ ափ մը երիտասարդներ կրցան ոչ միայն Ֆրանսայի այլեւ օտարներուն ալ, իրենց շրջապատյաններով սիրցնել, ճանչցնել եւ գնահատել տալ հայկական պարերը: Այս երեւոյթը արդէն ինքնին ապացոյց մըն էր որ Ֆրանսահայ երիտասարդութիւնը միշտ ներկայ եւ կենդանի է եւ թէ ամէն մարդի մէջ հայ ազգը սքանչելի եւ դարաւոր մշակոյթ մը ունի երկար դարերու արմատով:

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (324)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻՁՈՆ

ԺԳ.

Այդ փաստաթուղթերը թղթապանակին մէջ դնելով քովընտի դրպանին մէջ սահեցուց զայն: Նոյն պահուն, պարտէզին դրան առջեւ կանգ առնող կառքերու աղմուկը մինչեւ Տիւշըմէնի ականջը հասաւ: Ան գլուխը վեր առաւ ու մտիկ ըրաւ: Ձայներու մրմունջ մը շատ որոշապէս կը լսուէր դուրսէն: Տիւշըմէն միւս սենեակը գնաց ու կիսաբաց դրան մօտեցաւ: Բանալի մը կը դառնար փականքին մէջ:

— Նիգը դրուած է, ըսաւ ձայն մը:

— Պատէն վեր ելէք, հրամայեց ուրիշ ձայն մը:

Տիւշըմէն սարսափի մատնուեցաւ: Տադուարէն դուրս ցատքելով հասաւ այն տեղը, ուր պատին տակը կը գտնուէր ճաղարանոց մը, զոր նշմարած էր, չէնքէն ներս մտած պահուն: Այդ ճաղարանոցին վրայ ցատքեց, ու հոնկէ՝ պատին գագաթը: Արագօրէն ու անշշուկ, վար սահեցաւ ու մթութեան մէջ անհետացաւ:

.

Արդարութեան պաշտօնեաները փութաջան խուզարկութիւն մը կը կատարէին:

— Հոս չեն մտած գողնալու համար, ըսաւ Ապահովութեան պետը, հարցաքննիչ դատաւորին ցոյց տալով այն ոսկիները եւ պանքատոմսերը, որոնք աչքի կը զարնէին խորտակուած սեղանին տախտակին վրայ եւ որուն բոլոր դղրոցներն ալ բաց էին: Ահա ապացոյցը...:

— Ուրեմն ինչո՞ւ հոս եկած են, հարցուց դատաւորը:

— Այն թուղթերէն մէկը առնելու համար, որոնց գոյութիւնը մատնանշեց Թշուառական Սոլիվօ իր մէկ պատասխանին մէջ...:

— Ուրեմն այդ մարդը մեր քթին խընդաց. ան մեղսակից մը ունէր Ռանտէվու տէ Պուլանժէի մէջ: Այդ մեղսակիցը հոս եկած է, վնասակար թուղթերը վերցնելու համար, տեսնելով որ Սոլիվօ ձերբակալուած է:

— Փօլ Հարմանը ըլլալու է... ապահովաբար ան է...: Սա ունելիքը եւ գործիքները նոր են, այս չահատակութեան համար գնուած են յատկապէս: Հաւանաբար տեղեկութիւն այդ մարդը հոս էր: Խոյս տըւած է:

Խօսքերու փոխանակութենէն յետոյ սկսան խուզարկել տան սենեակները: Իրարու ետեւէ պրպտեցին կարասինները, ու բացին եւ խուզարկեցին սնտուկները: Առաւօտեան ժամը երեքին, ամէն կողմը պրպտած ըլլալով՝ Ապահովութեան պետը ու հարցաքննիչ դատաւորը ստորագրեցին խուզարկութեան տեղեկագիրը:

ԺԴ.

Ամանտա տոսկալի գիշեր մը անցուցած էր: Տիւշըմէն տուն չէր վերադարձած: Ի՞նչ պատահած էր արդեօք: Ժամը եօթէն ետքը սկսաւ հագուիլ: Էթիէն Քասթէլի տունը երթալու մտադրութիւն ունէր: Ամանտա հագուած պահուն տակաւ կը մօտենար պատուհանին: Յանկարծ նշմարեց որ կառք մը արագօրէն կը յառաջանար. կառքը տան դրան առջեւ կեցաւ, ու Տիւշըմէնի գլուխը երեւցաւ դռնակին առջեւ:

— Շուտ վար իջիր, գոչեց երիտասարդը:

— Դուն ինչո՞ւ վար չես իջներ, հարցուց մանկամարդ աղջիկը:

— Պէտք է որ չուտով երթանք նկարչին տունը... Թուղթերը քովս են:

— Մե՞ր թուղթերը:

— Այո... Ու անկէ զատ՝ բուն Փօլ Հարմանին մահուան փաստաթուղթը...: Օվիտ Սոլիվօ իր տունը չդարձաւ...:

— Ան ձերբակալուած է, յարեց Ամանտա:

— Ձերբակալուա՛ծ, կրկնեց Տիւշըմէն: Ինչէ՞ն գիտես:

Ամանտա հակիրճ կերպով պատմեց առջի օր Ռանտէվու տէ Պուլանժէ գինետան մէջ պատահած դէպքը:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով Նոյեմբեր 11, Կիրակի առաւօտ Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցին: Իսկ ժամը 13ին ճաշ Սանթրոյի սրահներէն մէկուն մէջ՝ 8, Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ: Ճաշագին 40 Ֆր.

Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Թորոսեանի 793–53–71:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ ԱՅՑ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 11ին, Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, ողբացեալ բոլոր ընկերներուն յիշատակին.—

Ողբացեալ ընկերներուն եւ բարեկամներուն շիրիմներուն այցն ու ծաղկեփունջերուն զետեղումը կը կատարուի Շաբաթ Նոյ. 10ին, կէսօրէ վերջ ժամը 15էն սկսեալ:

Այս առթիւ կը հրաւիրուին ընտանեկան պարագաներն ու ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դ. Արծիւ (Պանթէօ–Քաշան) ենթակոմիտէն Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, 48 Ռիւ Քամիլ Տէմուլէն, Քաշան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալեքսանեան (Լիոն) կը նուիրեն 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, իրենց զոքանչին եւ մօր՝ Տիկին Նոյեմի Ղազարեանի եւ իրենց աներոջ ու հօր՝ Սարգիս Ղազարեանի դառն մահերուն առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութոն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵԻԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՌԹԻՒ

Կիրակի, Նոյ. 11, ժամը 19էն սկսեալ, Հայ Մշակոյթի Տունը, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վերաբացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը:

Արձանագրութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 14, Չորեքշաբթի ժամը 15ին, 17, Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան յատուկ սրահին մէջ:

Ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց երախաները:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վիլֆռանշէն (Ռոն) Պ. Զաւէն Եղիազարեան փոխան ծաղկեպսակի իր քրոջ Արաքսի Աղազարեանի (ծնեալ Փորով – եան) մահուան տխուր առթիւ կը նուիրէ 50 Ֆր. Դպրոցասէրին, 30 Ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Տէր եւ Տիկին Կ. Մոստիչեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Վերտոեան 100ական Ֆր. կը նուիրեն Ուս. Օգն. Միութեան իրենց սիրելի մօր եւ մեծ մօր Լիւսի Պասմաճեանի մահուան առթիւ: 100 Ֆր. Տիկին Այվազեանէ նոյն նպատակին համար:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Իսի լէ Մուլինոյի շրջանի խմբապետուհիներուն կողմէ

Շաբաթ Նոյեմբեր 10

ժամը 20էն սկսեալ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

45, Rue de la Défense, Issy les Moulineaux

Métro : Mairie d'Issy

Պիւֆէ, ուտելիք եւ խմելիք, հայկական եւ ֆրանսական: Հանելի յայտագիր ծախքերու մասնակցութիւն 10 Ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

Հրապարակային դասախօսութիւն

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

Նիւթ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ

Երեկոյ ժամը 8.30ին — 17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԼԱՍԻՈԹԱՅԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ Լասիոթայի եւ շրջակայից հայ հաւատացեալներուն, թէ Նոյ. 11ին, Կիրակի, տեղի կ'ունենայ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ Ս. Կարապետ մատրան մէջ, 30 Ռիւ Լըրի, Լասիոթա:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ Ցակոբ Եպսկ. Վարդանեան:

Ցետ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն հոգիներուն համար բոլոր այն ֆրանսացի եւ հայ նահատակներուն, որոնք մեռան հայրենիքի, արդարութեան եւ խաղաղութեան համար:

Հոգեհանգստի արարողութենէն ետք թափօրով այց՝ գերեզմանատուն եւ ծաղկեպսակի զետեղում Մեռելներու յուշարձանին:

— ETE — — HIVER —

PRA - LOUP

ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de

Mr. SAMUELIAN

RESTAURANT « LA FOURCHETTE »

04400 PRA-LOUP

Tél. : 81 à Pra-Loup

ԻՍԻԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ուրախ է հաղորդելու որ Խրիմեան դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Նոյեմբեր 14ին, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պր. Պարոյր Պէկլարեան, Տիկին Մարի Տապաղեան, Տիկին Ալիս Տէյիրմէնճեան 100ական Ֆր., մի ոմն, Գրմզեան ընտանիք 500ական, Պր. Ստեփան Տամլամեան 30, Պր. Քրիսթիան Տէտէեան 50, Պր. Կարապետ Հօտաեան 30, Պր. Սերժ Պետրոսեան, Օր. Էլմոնէ Ճիվէլէկեան, Պր. Մկրտիչ Գազանճեան 20ական Ֆր.:

×

Վալանսի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շաւարշ Միսաքեան խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Յարութիւն Պօյաճեանէ 50 Ֆր. իր կնոջ մահուան տխուր առիթով եւ 50 Ֆր. իր Թոռնիկին ծննդեան ուրախ առթիւ:

×

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Յովնան Աբրահամեանէ 78 գիրք իբր նուէր իր նոր բացուելիք գրադարանին:

QUATRA

vous présente

Vendredi 16 Novembre à 21 h.

RECITAL DE PIANO

SÉTA TANYEL

SCARLATTI BEETHOVEN CHOPIN STRAVINSKY

et en deuxième partie

THEATRE

Comedie en un act de R. HADDEDJIAN

BILAN DOMINICAL

avec

Sonia VARTANIAN Agop PAPAZIAN

INVITATION

« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »

MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)

SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վռամ Ղազարեան կը փնտռէ իր զաւակը Յարութիւն Վռամի Պետիկեան – Ղազարեան, ծնած 1924ին Կոստոնտար: Կորսուած է հայրենական պատերազմի ընթացքին: Զինքը տեսնող եղած է 1945ին Մարսէյլ: Մօրը անունն է՝ Սաթենիկ, եղբայրը՝ Ռուպէր, քոյրերը՝ Ռոզա, Լիզա, Ռիմա:

Գրել՝ ՎՌԱՄ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

16 Ժդանով

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Խորհ. Միութիւն)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի տարեկան ցերեկոյթ–պարահանդէսը Կիրակի, 10 Մարտ, ժամը 16–24, Օթէլ Ժորժ Ե.:

×

Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Առնուվիլ – Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդանի ենթակոմիտէի պարանցիկ ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին:

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
11
DIMANCHE
11 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.860

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.860

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 6–7)

ՀԻՆ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՆԵՐ

Աշտարակի Արուճի տաճարի (Է. դար) հիանալի որմնանկարներուն ծանօթանալու համար արուեստասէրները ստիպուած պիտի չըլլան մագլցելու լեռներու դժուարամատչելի անկիւնները: Անոնք կրնան այդ արուեստին գործերը տեսնել Հայաստանի պետական պատկերասրահին մէջ: Արդարեւ, հոս պիտի ցուցադրուին այդ եզակի որմնանկարներուն պատճէնները, որոնք արտանկարելու վրայ են նկարիչները Արուճ գիւղին մէջ:

Արուճի տաճարի որմնանկարները կը պատկերացնեն Քրիստոսը եւ անոր կողքին կեցած վեց առաքեալները: Անոնք պատկերացուած են ոչ թէ աւանդական սուրբերու նման, այլ իրական մարդոց տեսքով: Այս որմնանկարը եօթը մեթր է: Նկարի եզրերուն պատկերացուած են բուսութեան բարիքները՝ նուռ, խաղողի ողկոյզներ, ցորեն, պտուղներով լեցուն զամբիւղ: Որմնանկարները կատարուած են գունաւոր ներկերով, որոնց մէջ կը տիրեն կանաչը, բաց մանիշակագոյնը:

Նկարիչը նրբօրէն պատկերացուցած է հագուստին ծալքերը, որոնք կարծես կը ծփան հովէն:

— Արուճի տաճարը, կ'ըսէ հոս աշխատող նկարչուհի Էմմա Կորխմազեան, ամբողջութեամբ զարդարուած էր որմնանկարներով: Սակայն, դժբախտաբար, ժամանակը եւ արեւին ճառագայթները, որոնք թափանցած են քանդուած ճեղքերին մէջէն, իրենց աւերիչ դերը կատարած են: Փրկուած է միայն մէկ մասը: Որմնանկարները մեծ արժէք կը ներկայացնեն: Ինչպէս գրած է Ը. դարու պատմագիր Ղեւոնդ Երէց, տաճարը կառուցուած է Է. դարու վերջերը Գրիգոր Մամիկոնեան իշխանի կողմէ, եւ անոր որմնանկարները պատրաստած են հայ լաւագոյն գեղանկարիչները, որոնց մէջ էր նաեւ ծանօթ մանրանկարիչ Ստեփանոսը:

Արուճի որմնանկարները Աւինբերդի, Թալինի եւ Էջմիածինի հիանալի աւանդներուն շարունակութիւնն են:

×

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԲՈՒԺԻՉ ՋՈՒՐ

Ախնաղբիւր գիւղին (Իջեւանի շրջան) երկու քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ բղխառատ աղբիւր մը կը ժայթքէ: Անոր հանքային բաղադրութիւնը Թոյլ է, իսկ ջերմութիւնը 5–7 աստիճան: Երկրաբաններ ստորերկրեայ ջուրին այդ պարկը յայտնաբերեցին այս տարի: Աղբիւրին ժայթքը, որ 120 մեթր խորութենէն կը սկսի, բաւական մեծ է՝ վայրկեանին 28–30 լիթր ջուր: Օրական քանակը 2400 խորանարդ մեթր է, ինչ որ համապատասխան է հանքային ջուրերուն համար:

×

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈՒՆԳԱՐԵՐԷՆ

Հունգար «Եւրոպա» հրատարակչութիւնը տպագրութեան համար պատրաստելու վրայ է «Հայ գրականութեան ծաղկաքաղ»ը, որ լոյս պիտի տեսնէ 1975ին: Գրիգոր Նարեկացիի ծննդեան հազարամեակին եւ Աւ. Իսահակեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ հրատարակչութիւնը լոյս կ'ընծայէ առանձին հաւաքածոներ: Հայաստանի եւ Հունգարիոյ հրատարակչականները համաձայնած են միատեղ պատրաստել եւ լոյս ընծայել հայկական մանրանկարչութեան եւ միջնադարեան հայ կերպարուեստին նուիրուած ալպոմներ, ինչպէս նաեւ Մ. Սարեանի ստեղծագործութիւններու ալպոմը:

×

ԵՐԳԱՀԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Հրաչեայ Մելիքեան Հայաստանի երգահաններու երիտասարդ սերունդի ներկայացուցիչներէն է: Ան հեղինակ է քառասունէ աւելի սոնաթներու, քառեակներու, քանթաթներու: 1969ին, երիտասարդ երգահաններու ստեղծագործութիւններու համամիութենական «ստուգատեսին» անոր «Սոնաթ քլարինէթի և դաշնակի համար» գործը արժանացաւ առաջին կարգի վկայականի: Հոս առաջին անգամ ըլլալով հայ երաժշտութեան մէջ կիրարկուած է «Կրկնակ ձայնանիշի» սկզբունքը, երբ, լրացուցիչ եղջիւրիկի միջոցով քլարինէթէն միաժամանակ երկու ձայն կը հնչէ: Ասիկա կը հարստացնէ մեղեդին, ստեղծագործութիւնը կը դարձնէ աւելի հաճելի:

Երգահանը վերջերս աւարտեց իր անդրանիկ օփերան՝ յօրինուած Ու. Սարոյեանի «Հէ՜յ, ո՞վ կայ հոն» թատերախաղին նիւթով:

Հրաչեայ Մելիքեան յաճախ կը դիմէ գրական գործերու: Երգահան Ջոն Ասատրեանի հետ ան ստեղծած է «Իմ Հայաստան» քանթաթը՝ արժանթինահայ բանաստեղծուհի Ալիսիա Կիրակոսեանի քերթուածներուն հիման վրայ: Ան հեղինակ է նաեւ Ափոլլինէրի, Ֆրենոյի, Հիվլիկի, Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի եւ այլ բանաստեղծներու քերթուածներով յօրինուած ռոմանսներու: Այս սեռի անոր վերջին ստեղծագործութիւններէն են Ազատ Վշտունիի խօսքերով գրուած «Օրհներգ հմայքիդ» երկու սոնաթները, ուր երգահանը օգտագործած է հայկական միջնադարեան շարականներու մեղեդիները, ազատ յանգաւորումը:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻԻՆ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ԳԻՐՔԸ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Հռիփսիմէ Պօղոսեանի «Արձագանգ» հատորը: Ասիկա յուշագրութիւն մըն է: Հռիփսիմէ Պօղոսեանի (1899–1972) մանկութիւնը, պատանեկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը անցած են Թիֆլիս: Ան միշտ գրական – հանրային գործունէութեան շրջագիծին մէջ գտնուելով առիթն ունեցած է ճանչնալու Պերճ Պռոշեանի, Ալ. Շիրվանզադէի, Յ. Թումանեանի, Նար–Դոսի եւ ուրիշներու նման դէմքեր:

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 8)

ԿՈՐՈՒՆԴԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Արզնիի «Բիւրեղ» ձեռնարկութեան մէջ մշակուած են շարք մը իրեր, որոնք կը պատրաստուին արուեստական կորունդներէ: Մինչեւ վերջին տարիները այդ արժէքաւոր քարերէն — որոնց արդիւնաբերութեան մեծագոյն կեդրոնը Հայաստանն է — գլխաւորապէս կը պատրաստուէին ժամացոյցի, զանազան սարքերու չմաշող մասեր եւայլն: Հայ մասնագէտները յայտնաբերեցին եւ ուսումնասիրեցին սուտակներու, կորունդի միւս տեսակներու նոր յատկութիւնները: Ասիկա հնարաւորութիւն կուտայ անոնցմէ պատրաստել անհրաժեշտ իրեր գիտութեան եւ արդիւնաբերութեան տարբեր բնագաւառներու համար: Այսպէս, հաստատուած է, որ քրոմի որոշ խառնուրդ ունեցող արուեստական սուտակը կրնայ օգտակար նիւթ հայթայթել լազերներու, ելեկտրոնիք սարքերու եւայլն:

Զափազանց երկարակեաց են կորունդէ պատրաստուած ասեղները, որոնք կրնան մինչեւ 2000 ձայնապնակ նուագել: Իսկ բարձր դասի մաքուր թեքնիք քարերը կ'օգտագործուին ելեկտրական չափող, կշռող մեքենաներու, սարքերու մէջ:

×

« ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐԻ ԽՐՈՆԻԿԱ »

Երեւանի չարժանկարի սրահներուն մէջ ցուցադրուիլ սկսաւ «Երեւանեան օրերի խրոնիկա» ժապաւէնը, որու բեմադիրն է Ֆրունզէ Դովլաթեան: Ան է, որ արձակագիր Պերճ Զէյթունցեանի հետ պատրաստած է ժապաւէնին նիւթը: Ասիկա կը խօսի մեր օրերու մարդոց, անոնց յարաբերութիւններու, ուրախութիւններու, տխրութիւններու մասին:

Մօտ 25.000 հոգի դիտած է ժապաւէնը ցուցադրութեան առաջին օրը:

Ֆրունզէ Դովլաթեան «Հայֆիլմ»ի մէջ նկարահանած է «Բարեւ, ես եմ» եւ «Սարոյեան եղբայրները» ժապաւէնները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱԲ ԵՒ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

—0—

Կասկած չկայ որ Միջին Արեւելքի թնճուկին լուծումի ճամբուն վրայ, ամէնէն կարեւոր յաղթանակն է Իսրայելացիներու եւ Արաբներու դէմ դիմաց նստիլը, ինչ որ պզտիկ բան չէ եւ բան մը որ 25 տարի է չէ պատահած: Ճիշդ է որ վերջին պահուն դեռ բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չէին Շաբաթ օր եւ Իսրայէլ նոր պայմանաժամ ուզած էր կարգ մը լուսաբանութիւններու համար բայց եւ այնպէս այս անգամ աւելի հաստատուն կը թուի գոյացած համաձայնութիւնը:

Առաջին տրուած լուրերէ ետք կը պարզուէր թէ խաղաղութեան համաձայնագիրը վեց կէտերէ (ոչ՝ հինգ) բաղկացած է որոնք հետեւեալներն են.—

Ա) Եգիպտոս եւ Իսրայէլ յանձնառու կ'ըլլան կէտ առ կէտ գործադրել հրադադարը, որոշուած ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի կողմէ:

Բ) Երկու կողմերը յանձնառու կ'ըլլան անմիջապէս վիճարանութիւնները սկսելու Հոկտ. 22ի զինուորական դիրքերու վերադարձի հարցին շուրջ, ՄԱԿի հովանիին տակ ուժերու ապայանձնառութեան եւ բաժանման շրջագծի մը մէջ:

Գ) Սուէզ քաղաքը ամէն օր ուտեստեղէն, ջուր եւ դեղօրայք պիտի ունենայ: Քաղաքը գտնուող բոլոր քաղաքային վիրաւորները պիտի փոխադրուին:

Դ) Ոչ մէկ արգելք պէտք է ըլլայ ոչ-զինուորական յանձնումներու գործողութեանց Սուէզի ջրանցքի արեւելեան ափին վրայ:

Ե) Գահիրէ – Սուէզ ճամբուն վրայ հակակշռի իսրայէլեան կէտերը պիտի փոխարինուին հակակշռի ՄԱԿի կէտերով, Սուէզի ծայրը: Իսրայելացի սպաներ պիտի կարենան ՄԱԿի դէտերուն հետ մասնակցիլ ոչ-զինուորական ապրանքներու վերահսկումին ջրանցքին այդ ափէն անցած:

Զ) Երբ ՄԱԿի հակակշռի կէտերը հաստատուին Գահիրէ – Սուէզ ճամբուն վրայ, այն ատեն պատերազմական բոլոր գերիներու փոխանակութիւն մը պիտի կազմակերպուի, մէջն ըլլալով, վիրաւորները:

× Այս համաձայնութիւնը պէտք է ստորագրուէր 101 քիլոմեթրին վրայ Սուէզ–Գահիրէ ճամբուն վրայ, բայց Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը Ապպա Էպան Շաբաթ առտու Ուաշինկթըն կ'երթար, կարգ մը պահանջութիւններ առնելու համար, ստորագրութենէն առաջ:

ԹՐԹՌՈՒՄՆԵՐ

—0—

Լոյսի բիծեր ծիրանի,
Կ'աղնտեն քօղէր մութին,
Լուսնի ցոլքեր կ'անհետին
Խորքը ծովուն հոլանի:

Հրմայքներով փողփողուն,
Հեշտութիւն մը կապոյտի
Հանդարտօրէն կը ժպտի
Հոգւոյս մրրայլ տենչերուն:

Սիրոյ յուշեր լուսաւէտ,
Դողդոջուն ու ցնծագին,
Արագօրէն կը ծագին
Հրպարտ կ'անցնիմ երբ քովէդ:

Ըզգացում մը բիւրեղէ,
Ծիածանի երանգով,
Ցաւոտ հոգւոյս մութին քով
Լոյս ակօսներ կը պեղէ:

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ նաւահանգիստի իշխանութիւնները հաղորդեցին, թէ Միջ. Արեւելքի պատերազմը ծայր տալէն ի վեր 35 խորհրդային մարտանաւեր Միջերկրականէն անցած են Վոսփորէն: Ռազմանաւերուն մեծ մասը հրթիռներով զինուած:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Ցունուարի բակիզբները Խորհ. Միութիւն պիտի այցելէ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արհեստակցական կեդրոնական Դաշնակցութիւնը, որ 13ուկէս միլիոն անդամ ունի, նախագահ Նիքսոնը պաշտօնազրկելու արշաւի ձեռնարկեց:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ բախումներ տեղի ունեցան ոստիկաններու եւ շուրջ 500 ուսանողներու միջեւ դատարանի մը առջեւ, ուր հինգ ուսանողներ կը դատուէին: Ուսանողները հակակառավարական նշանախօսքեր արտասանեցին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ յոյս յայտնեց Խորհ. Միութեան, թէ բարի-դրացնութիւնը կը վերահաստատուի երկու երկիրներու միջեւ սահմանային հարցին խաղաղ լուծումով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ծերակուտական յանձնախումբին քննութիւնը հրապարակուեցաւ: Անկէ կը պարզուի որ օրական 1500էն 5000 հեռաձայնային խօսակցութիւններ կ'արձանագրուին Ներքին ապահովութեանց կողմէ եւ թէ ասոնց 99 առ հարիւրը՝ ապօրինի պայմաններու մէջ կ'ըլլան:

ՔԻՍԻՆԿԸՐ Միջին Արեւելքէն փեքին անցաւ Շաբաթ օր, առանց սպասելու իսրայէլեան վերջնական պատասխանին:

ՍԻՄՈՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆ(*)

Տեսիլք մըն է այս մահը, ինչպէս տեսիլք մը եղաւ հայկական հորիզոնին վրայ այն կեանքը, որ խորհրդանշուած էր Սիմոն Զաւարեանի անձին մէջ.— տե - սի՛լք մը մեծապայծառ ու անհաս իտէալներու, եւ տեսիլք՝ բարոյական խառնուածքի առաքինութեանց:

Այս բեղնաւոր, անհանդարտ, այս տենդոտ եւ անսպառ կորովով զեղուն կեանքը — զոր անկարելի է ծանօթացնել այս մէկ քանի տողով — միայն մէկ առաջնորդող աստղ ունեցաւ իրեն համար.— արդարութեան ու ազատութեան գաղափարը. եւ սիրոյ ու պաշտամունքի միայն մէկ առարկայ. — ճնշուածը, զրկեալը, հարստահարուածը:

Իր ընկերները, որոնց ամէնուն վրայ կը տարածէր հայրական յարգանքի հեղինակութիւնը, շատ անգամ ըսած էին. — «Սիմոնը Դաշնակցութեան խիղճն է»: Մենք երբեք չափազանցութիւն չենք համարեր՝ կանգնած իր դագաղին առջեւ, լրացնելու այս բացատրութիւնը ըսելով. — «Սիմոնը հայ ժողովուրդի խիղճն է»:

Ինքն էր որ, մարգարէական՝ իր ներշնչումներովն ու անձնուիրութեամբը, համեստ ու անշահախնդիր՝ այս նիւթապաշտ ժամանակներու փառատենչ ու եսապաշտ աղմկահարութեանց մէջ, կը վազէր չարունակ դէպի անտէր ու անտիրական հայութիւնը, դէպի գիւղն ու գիւղական հիւղակը — դէպի Մուշ ու Սասուն, դէպի բանտերն ու էնտաֆը, երբ հարկ էր անոնց հետ բաժնել անօթութիւն ու զրկանք, երբ հարկ էր պաշտպանել տկարը՝ զօրաւորին դէմ, մղելով հարստահարեալը իրաւունքի գիտակցութեան եւ իրաւունքի պաշտպանութեան:

Այն փիլիսոփայութիւնը, որ կազմեց Զաւարեանի գործունէութեան բովանդակ ուղեգիծը, ինչպէս եւ անոր բարոյական դիմագծութեան ամէնէն տիրական յատկանիշը՝ եղաւ Իպսէնի քարոզած վեհագոյն սկզբունքներէն մէկը. — կա՛մ կատարեալ, կա՛մ երբեք: Չկայ միջին ճամբայ, չկան ներելի խոտորումներ եւ վրիպումներ՝ անոնց համար, որ կը հաւատան արդարութեան իտէալին եւ առաջնորդող կը հանդիսանան հասարակութեան՝ այդ իտէալին համար:

Եւ մեզմէ ընդմիշտ բաժնուող այս հասարակական գործիչը մէկն էր այդ իտէալին հաւատացեալներէն ու քարոզիչը այդ իտէալներուն, գործադրելով ամէնէն առաջ իր իսկ պաշտպանած սկզբունքները իր անձին օրինակով: Այսպէս էր որ փարեցաւ ինքնազրկումի ու զոհողութեան ասպարէզին, համեստ ու անխառնւէր, ատելով հարստութիւնը՝ իբրեւ ընկերութեան ու անհատին անպարոյա - կանութեան փորձիչ միջոցը, եւ նուիրելով ինչ որ կրնար, իր սիրած ժողովուրդին եւ իր սիրելի ազգին. — իր բոլոր մտածումները, իր բոլոր լաւագոյն կարողութիւնները, իր գործը եւ իր կեանքը:

Տեղի ունեցած չէ կարեւոր որեւէ շարժում, եւ որեւէ անցք, հայկական պատմութեան վերջին քառորդ դարու շրջանին մէջ, որուն չըսենք միշտ առաջին, գէթ գլխաւոր առանցքներէն մէկը կազմած ըլլայ Զաւարեան՝ ուղղակի թէ անուղղակի կերպով, կամ իր գործօն մասնակցութեամբ, կամ իր առողջ ու հասուն խորհուրդներով, կամ իր լուրջ եւ մտածուած ծրագիրներով:

Ո՛ւր է այլեւս այն հոգին՝ որ կարողանար իր գաղափարական հաւատքին ջերմութեամբ եւ հաղորդականութեամբ՝ ոգեւորել պարտականութեան զինուորները, տկարութեան եւ վհատութեան րոպէներուն. ո՛ւր է այն բարոյական բարձրագոյն նկարագիրը՝ անաչառ ու անսասան, որ ծառայէր իբրեւ աստղ կատարելութեան ու հոգեկան արիութեան. ո՞ւր է Հայութեան խիղճը, որ պատրաստ ըլլար ամէն վայրկեան խօսելու բարձրաձայն՝ երբ ամէնքը լռէին, բողոքելու աներկիւղ՝ երբ ամէնքը համակերպէին ուղէին, արթնցնելով բոլոր գիտակցութիւնները, խարազանելով բոլոր կամքերը...

Առաքելական դարերէն մոլորած սանթական բացառիկ տիպարն է որ կ'անհետի ապրող Հայութեան մէջէն, ձգելով իր գործունէութեան եաեւէն պայծառ ու անջնջանելի ցոլք մը — ցո՛լքը իր բարոյական դէմքին ու իր իմացականութիւնը շրջանակող լուսապսակին:

Ո՛չ մէկ հակասութիւն այս զարտուղի կեանքին ու այս յանկարծահաս մահուան միջեւ: Զաւարեան եղաւ ծայրայեղ, ու սովորական չափերէն դուրս՝ նաեւ մահուան մէջ. — Կեանքէն դէպի մահ անցաւ մէկ ոստումով, ակնթարթի մը մէջ այնքա՜ն նման այն սաւառնող թռիչքներուն՝ որոնցմով կը պաշտպանէր ամէն անգամ իր գաղափարները, յանդգնութեամբ, ինքնամոռացումով եւ միշտ յափշտակութեամբ:

Բիւրիցս օրհնեա՜լ կեանք, յարգանք քու յիշատակիդ, յարգանք քու գերեզմանիդ:

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

(*) Ի յիշատակ իր մահուան 60ամեակին:

ՆԱԽՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԵՐԿԻՆՔԸ

Նախնադարեան մարդը բնութեան հարազատ զաւակն էր, անոր մասնիկը, անոր հիւլէն: Այդ իրողութեամբ ալ ան կ'ենթարկուէր բնութեան խաղերուն, քմահաճոյքներուն, օրէնքներուն: Սակայն, ի տարբերութիւն բոյսերու, կենդանիներու, մարդը օժտուած էր բանականութեամբ եւ, հետեւաբար, կրնար յարմարիլ բնութեան, ճանչնալ անոր օրէնքները եւ նպատակայարմար ձեւով օգտագործել զանոնք չարունակելով իր գոյամարտն ու զարգացումը նոյնիսկ սառնային շրջանի ամէնէն դաժան պայմաններուն մէջ: Ասոր համար անհրաժեշտ էր գործնական կերպով մօտէն ճանչնալ բնութիւնը՝ Թուփն ու պտուղը, բոյսը, ծաղիկն ու ծառը, կենդանին, հողը, լեռը, գետը, ծովը, երկինքը: Այս իմաստով նախնադարեան մարդուն պատմութիւնը եւ, ընդհանրապէս, մարդկային ընկերութեան պատմութիւնը՝ բնութեան օրէնքները ճանչնալու եւ զանոնք օգտագործելու պատմութիւնն է. կը հետեւի, ուրեմն, թէ որքան աւելի ճանչցուած եւ օգտագործուած են այդ օրէնքները, այնքան աւելի զարգացած մակարդակի հասած է մարդը: Այնպէս որ, որեւէ ընկերութեան մակարդակը՝ անոր տնտեսութեան ճիւղերու, մշակոյթի, գաղափարաբանութեան, արուեստի զարգացման աստիճանը ճշդելու համար նախ եւ առաջ պէտք է պարզել, թէ այդ ընկերութիւնը որքան կը ճանչնայ բնութիւնը եւ կ'օգտուի անկէ: Բնապատմական այս ընդհանուր մեծ օրէնքին մէջ բացառութիւն չի կազմեր նաեւ նախնադարեան ընկերութիւնը: Ընդհակառակն, նախնադարուն կը սկսի այդ օրէնքներուն ճանաչումը, ուսումնասիրումը, օգտագործումը, ծնունդ կ'առնեն աստղագիտութիւնը, թուաբանութիւնը, երկրաչափութիւնը եւ, ընդհանրապէս, բնագիտութիւնը, որոնք կենսական անհրաժեշտութիւն էին ընկերութեան յառաջընթացին համար:

Դժբախտաբար, գրաւոր աղբիւրներու բացակայութիւնը յաճախ կարելիութիւն չի տար ճշդելու, թէ բնութեան ո՞ր երեւոյթները, ի՞նչ չափով եւ ի՞նչ խորքով կը պատկերացուէին նախնադարեան Հայաստանի մէջ եւ ասոնք որքան կը «ծառայէին» այդ ժամանակաշրջաններուն:

Բարեբախտաբար, Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած հազարաւոր ժայռանկարները չափով մը կը փոխարինեն գիրն ու գրչութիւնը եւ բաւական օգտակար տեղեկութիւններ կը բովանդակեն նախնադարեան մարդուն բնութեան պատկերացումներուն մասին:

Այս ժայռանկարներուն մէջ, քննութեան առնուող հարցին կապակցութեամբ, առանձնապէս կարեւոր են Գեղամայ լեռներու Շէյխի Զինգիլ կոչուած բարձունքին եւ Վարդենիսի լեռներու Սեւսար գագաթի լանջերուն պատկերախումբերը, որոնցմէ առաջինը ծովի մակերեսէն բարձր է 3500, իսկ երկրորդը՝ մօտ 3000 մեթր:

Այս երկու պատկերախումբերը կը պատկանին Ք. Ա. 2րդ հազարամեակին: Ասոնք տարբեր են Հայաստանի միւս ժայռապատկերներէն, քանի որ անոնք նուիրուած են բացառապէս երկնային մարմիններու պաշտամունքին, կ'ընդգրկեն արեւի, լուսինի, մոլորակներու, աստղերու նկարներով կազմուած ու առօրեական չարահիւսութիւններով:

Հարիւրաւոր նմանօրինակ պատկերներու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, որ անդրադարձի դարուն մեր նախնիքները, երկնային մարմինները պաշտելէ զատ, ճանչցած են երկնաշխարհի քանի մը օրէնքները եւ զանոնք արտայայտած են կարճ, ճշգրիտ ձեւերով եւ չափերով:

Նիւթին քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ

Ա) ժայռապատկերներու երկնային մարմինները փորագրուած են ճշգրիտ դիտարկումներու հիման վրայ եւ կ'արտայայտեն անոնց բնոյթն ու էութիւնը, թէեւ ներկայացուած են երկրաչափական ոճի հատու ձեւերով:

Բ) Մեր հեռաւոր նախնիքները, հին երկրագործական–անասնապահական ժամանակներէն սկսեալ (Ք. Ա. 6–5րդ հազարամեակներ), զանազանած են ոչ միայն արեւն ու լուսինը, այլեւ աչքով տեսանելի մոլորակները, աստղերն ու համաստեղութիւնները, որոնք Ք. Ա. 3րդ հազարամեակէն սկսեալ ներկայացուած են պատկերներու եւ նշաններու մէջ, առանձինն:

Գ) Մարդը ի սկզբանէ ոչ միայն նկատած, այլեւ պատկերացուցած է լուսատուներու շարժումը, որոնցմով յատուկ պատկերացում մը կազմած է գիշեր-ցերեկուան, ժամ ու ժամանակի մասին:

Դ) Անդրադարձի դարաշրջանի մեր նախնիքները սորված են զանազանել ծաւալի, մեծութեան, ժամանակի եւ տարածութեան չափերը՝ արեւին ամէնէն բարձր եւ ամէնէն ցած կէտերը, միջին օրը, հեռու եւ մօտիկ աստղերու տարբերութիւնները, մոլորակներու եւ աստղերու չափերու տարբերութիւնները, մոլորակներու աստղախումբերու երեւցող մ ա ր մ ի ններու քանակները, լուսատուներու դիրքերու եւ ձեւերու փոփոխութիւնները, որոնք սերունդներու հազարամեայ փորձառութեամբ եւ նախնական, բայց հաստատ գիտելիքներով ընդհանրացած են Թուաբանութեան մէջ եւ օգտագործուած են օրը, չարաթը, ամիսը, տարին հաշուելու ստոյգ եղանակին համար: Տոմարի հիմք ծառայած են ասոնք:

Մէկ խօսքով, Հայաստանի նախարնիկներու պատկերացումները աստղային երկինքի մասին չեն սահմանափակուիր զուտ կրօնա–պաշտամունքի շրջանակին մէջ. այլ կը ներկայացնեն նաեւ գիտելիքներու պարզունակ համակարգ մը:

Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՆՇԱՆՏՈՒՔ

1922 Հոկտեմբեր 1.— Աւելի քան ամիս մըն է Պոլիս եմ:

Այսօր, Օրթագիւղ, Գայիանէենց բնակարանին մէկ փոքր սենեակին մէջ, փոքրիկ կանթեղի մը լոյսին տակ, կատարուեցաւ Գայիանէին եւ իմ նշանախօսութիւնը: Ներկայ էին միայն բնտանիքին անդամները, քոյրս Էլիզը եւ ամուսինը Մանուկ Ասլանեան: Արարողութիւնը տեւեց ճիշդ տասը վայրկեան: Մանուկը կ'աճապարէր, Բերա տուն պիտի երթային եւ վտանգաւոր էր ուշ ատեն փողոցը մնալը:

Ամէն օր դէպքեր կը պատահէին եւ քրիստոնեաները մասնաւորաբար մութը չկոխած կը փութային իրենց տուները: Քեմալի բանակները վերջնական յաղթանակը տարած են, ըստ իրենց բացատրութեան, Հելլէն բանակը ծովը թափելով: «Կեավուր» Իզմիրը այրեցին եւ պոլսեցիք սարսափի մէջ են, որ նոյն ճակատագրին պիտի ենթարկուին: Եւ կամ քեմալական բանակը քաղաք մտած միջոցին պիտի ջարդեն ոչ Թուրքերը:

Որոշուած է որ մեկնիմ. բայց տակաւին որեւէ կարգադրութիւն ըրած չեմ: Զիս տագնապեցնող խնդիրը սա է որ ինչ պիտի ըլլայ մերիններուն վիճակը: Նշանածս պիտի մնայ մօրը եւ երկու անչափահաս քոյրերուն հետ: Մեր թաղը մեծ մասամբ թրքանոց է. եւ հոն խռնուած են հազարաւոր գաղթականներ, որոնք տարագրութենէն վերադարձած տեղաւորուած են դէչ աղէկ: Աս ու ան թաղին մէջ ալ ուրիշ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր որբեր:

Զանոնք պաշտպանել պէտք էր: Զէնքի գաղտնի փոխադրութիւնները նորէն սկսան Դաշնակցութեան Վերին Մարմնի շնորհիւ. քաղաքը քանի մը շրջաններու բաժնուած էին ինքնապաշտպանութեան գիւրութեան համար: Եթէ Համաձայնականները քաշուէին երթային, մեր թաղը կը յանձնուէր Խօսրով Պապայեանին եւ ինծի. հետեւաբար մեկնումս յետաձգուեցաւ: Արդէն ես ալ կը փափաքէի մնալ. այդ դժոխքին մէջ, ինչպէ՞ս հեռանայի. ինչ պիտի ըլլային Գայիանէն եւ ընտանիքը: Ինչ որ ըլլանք միասին ըլլանք, կը խորհէի: Բայց կեանքն ալ օրէ օր աւելի անտանելի կը դառնար:

Մելլի բանակին յաղթականներէն գինովցած Թուրք ամբոխը ցոյց կ'ընէր, քրիստոնեայ հաստատութեանց վրայ յարձակումներ կը կատարէր ու անցորդներ կը խոշտանգէր: Նոյնիսկ գիշեր մը, Սկիւտարի մէջ գլխատած էին մեր մէկ ընկերը եւ գլուխը փողոց նետած: Համաձայնականները հանդիսատեսի դիրքին մէջն էին: Մեր ղեկավար ընկերներէն ոմանք հեռացան: Մանուկ Ասլանեան մընաց, իսկ Գուրգէն Մխիթարեան մեկնելու կը պատրաստուէր: Խօսրով Պապայեան պնդեց որ ա՛լ չկենամ. բայց նիւթական միջոցներս կը պակսէին:

Հոկտեմբեր 7ին այցելեցի Պատրիարք Տ. Զաւէն Սրբազանին, իր հրաւէրին վրայ: Ցայտնի էր որ կանխաւ խօսուած էր իմ մասին: Սրբազանն ալ շատ նեղուեցաւ որ տակաւին Պոլիս կը մնամ: Անցագիր մը պատրաստել տուաւ ինծի համար Սուրէն Ղազարեան անունով, տոմսակս գնել տուաւ, հինգ հարիւր ոսկի յանձնեց ինծի եւ յանձնարարեց Հոկտեմբեր 10ին շոգենաւով մեկնիլ Ֆրանսա: Իր օրհնութիւններուն հետ տուաւ նաեւ երկու յանձնարարական գիրեր, մէկը Փարիզ Պ. Վահան Խօրասանճեանին, միւսը՝ Ամերիկա, Գ. Հաստատութեան:

1922 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10.— Ղալաթիոյ քարափը բեռնատար նաւ մը կեցած է. անով պիտի ճամբորդեմ: Քոյրս՝ Էլիզը, Մանուկը եւ Գայիանէնք ողջերթի եկած են: Նաւակով հինգ վայրկեանէն հասայ ու ելայ վեր: Պահակ սատիկանը թուղթերս աչքէ անցուց եւ ճամբայ տուաւ: Ներսը պայուսակներս տեղաւորեցի ընկերոջ մը՝ Դաւոյին հետ, որ Հայաստանի մէջ գինուորութիւն ըրած կտրիճ մըն էր եւ պահապանի պէս կը հսկէր վրաս: Անձամբ ամէն կարգադրութիւն ըրաւ՝ բեռնատարին մէկ անկիւնը մաքրեց սրբեց, գետինը թերթեր փռեց եւ անկողնի պէս բան մը պատրաստեց: Նստանք, սպասելով նաւուն մեկնումին: Տասը ժամէն միայն ճամբայ պիտի ելլէր. սպասելէն հոգինիս ելաւ:

Կարելի է երեւակայել մեր տագնապին ու բարկութեան չափը, երբ քիչ վերջ եկան հաղորդելու, որ նաւը յաջորդ առտու ճամբայ պիտի ելլէ: Ինչ ընէինք ստակայն. ճար չունէինք: Մեզի ուղեկից ուրիշ աղջամկիկներ, անընդհատ կ'երթեւեկէին եւ նաւէն դուրս կ'ելլէին, գնումներ ընելու. խումբ մը կը վերադառնար: Հարցուցինք թէ երթեւեկի ընթացքին դժուարութեան կը հանդիպի՞ն: — Ո՛չ, պատասխանեցին:

(154 — Շար.)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՅԱՆԿԱՆՔ ՏԵՍՆԵԼ...

«Յառաջ», որ միշտ փութկոտ վերա – բերմունք ցոյց է տուած հայ մարզական կեանքին հանդէպ, իր առաջին էջերով իսկ, մանրամասնօրէն կը հաղորդէր, հրճուեցնելով մեզ, ոտնագնդակի մեր հայրենի խումբին՝ «Արարատ»ի երկցս ծափահարելի կրկնակի յաղթանակները. տեղին է ըսել՝ անհաւատալի բայց իրաւ, հակայ Խորհրդային Միութեան բազմաթիւ խումբերուն դէմ, խլելով ոչ միայն թանկագին բաժակը, այլ նաեւ, ինչ որ առաւելապէս կարեւոր է, դառնալով 1973ի ախոյեան, տեղւոյն այնքան զօրեղ եւ անուանի խումբերու մէջէն:

Քանի մը տարիներ առաջ, հաճոյքը կ'ունենայինք տեսնելու «Արարատ»ը Փարիզի մէջ, ուր հրաւիրուած էր բարեկամական հանդիպումի մը՝ երկրիս բաւական զօրաւոր խումբերէն՝ Ռէտ Սթարի հետ, որ այն ատեն ախոյեան էր, եթէ չեմ սխալիր, երկրորդ դասակարգի խումբերուն: Խաղը կը վերջանար հաւասար արդիւնքով, ինչ որ կարելի էր նկատել կէս յաղթանակ մը այցելու «Արարատ»ին համար: Թէեւ «Արարատ» այդ երեկոյ մեզի ներկայացուց գեղեցիկ խաղարկութիւն մը, անկեղծօրէն կը յայտնենք սակայն, գիտելով ոտնագնդակի լուկ գործնական սահմանէն, որ «Արարատ» չէր պատկերացներ առաջնակարգ խումբի մը դիմագիծը: Քիչ մը պիտի զարմանայինք այդ երեկոյ եթէ «Արարատ» ապարէզ եկած ըլլար որպէս ախոյեան խումբը՝ Խորհրդային Միութեան, անշուշտ այն ատեն իսկ, ան պատուաւոր դիրք մը կը գրաւէր ընդհանուր դասաւորման մէջ: Խաղին իննսուն վայրկեաններուն, «Արարատ» իր քանիցս գնահատելի ելոյթներու կողքին, կը գործէր նաեւ նոյնքան աչքառու թերութիւններ, մանաւանդ երբ իր պաշտպանողական գիծը, թիկունք կանգնելու համար անշուշտ խումբին յառաջապահներուն յարձակումներուն, շատ կը հեռանար իր սահմաններէն, ինչ որ շատ բնական է թէեւ, եւ անուանի շատ խումբեր կը կիրարկեն այդ եղանակը, սակայն պէտք է որ յառաջացած նոր յետսապահները կարենան ի գործ դնել դէպի ետ արագընթաց խոյանք մը, կասեցնելու համար, ճիշդ այդ պահուն, հակառակորդ խումբին յանկարծական փոխյարձակումը, որ կրնար շատ վտանգաւոր դառնալ անակնկալի բերելով դեռ քիչ առաջ դէպի իր բերդը խուժող յարձակողները. ճիշդ այդ պարագային մէջ էր որ, «Արարատ»ի վերջին եւ միջին գիծերու պաշտպանողները դժուարութեան կը մատնուէին շատ անգամ, Ռէտ Սթարի յառաջապահներու չսպասուած փոխյարձակումներուն արգելք հանդիսանալու համար: Բարեբախտաբար փարիզեան ֆրանսական խումբը չէր կարողանար իր կարգին այդ յարմար առիթները օգտագործել՝ վերջ գնդակը ղրկել ուղղակի «Արարատ»ի բերդէն ներս, թէ ոչ արդիւնքը կրնար աննպաստ ըլլալ Երեւանի խումբին: Քանիցս պատահեցաւ նաեւ որ իր յարձակողական կազմը յառաջանար հակառակորդին բերդին շատ մօտերը, բայց մէկէ աւելի անգամներ, կարծես կը պակսէր ուժգին հարուածը գնդակին, ուղղելու համար զայն բերդէն դէպի ներս:

Ի փոխարէն սակայն, մեծ գոհունակութիւն կը պատճառէր մեզի «Արարատ» իր ծայրի աջին եւ ծայրի ձախին միջեւ փոխանակուած հեռաւոր այլ անշեղ ուղարկումներով, խաղարկութեան խորամանկ ձեւ մը, որ յարձակումներու ընթացքին կը ձգտի շփոթութեան մատնել հանդիպակաց պաշտպանողական ցանցը:

«Արարատ»ի կրկնակի պատկառելի յաղթանակներու առթիւ, աւելորդ չնկատեցի փոքր անդրադարձում մը կատարել քանի մը տարի առաջ իր մէկ մրցման տպաւորութիւններով:

Ինչ որ անվիճելի իրականութիւն է, «Արարատ» յաջորդական մրցումներով մաքառելէ վերջ երկրին տասնեակներով խումբերու դէմ, կը խլէ առաջնութիւնը, կը յաջողի իւրացնել աքանչելի «կրկնակը» (տուպլէ), զոր տեղւոյն մէջ իսկ շատ քիչ խումբեր միայն կարողացած են ձեռք ձգել այդ երկու տիտղոսները:

Տրամաբանօրէն կը հետեւցնենք որ սա վերջին տարիներուն, «Արարատ» շատ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարած է, անշուշտ իր հին խաղացողներուն առաւել փորձառութիւններով, ինչպէս եւ վարպետ նոր անդամներու ճոխացումով, արժանապէս ճակատելու համար Եւրոպայի երկիրներու ախոյեան խումբերու դէմ:

Արդարեւ, իւրաքանչիւր տարի, Եւրոպայի բաժակի միջազգային մրցումներ կը կատարուին, որոնց ամէնէն կարեւորն է ան, որ կը մղուի ախոյեան խումբերու Եւրոպայի բաժակ, նպատակին համար, անկէ վերջ կուգայ «Բաժակներու բաժակ» մրցումը եւ յետոյ ուրիշ մը:

Երբ Ֆրանսայի մէջ պատահի որ նոյն խումբը յաջողի դառնալ թէ՛ ախոյեան և խլէ նաև բաժակը, այն ատեն նախապատուութիւնը կը շնորհուի իրեն միջազգային ախոյեան խումբերու դէմ ասպարէզ գալ Եւրոպայի ախոյեան մրցման շարքին մէջ. իսկ այն խումբը որ բաժակի վերջնական մրցման կը մասնակցէր նոյն բաժակը շահողին դէմ, իրեն կը վիճակի որպէս իր երկրին բաժակը շահող նկատուած, մասնակցելու համար այս անգամ Եւրոպայի բաժակներու բաժակ մրցմանց:

Կ'ենթադրենք թէ սկզբունքը նոյնն է նաեւ Խորհրդային Միութեան մէջ, հետեւաբար «Արարատ» յառաջիկայ տարի, 1974ի աշնան պիտի մասնակցի այդ միջազգային խումբերու ախոյենութեան մրցումներուն, եւ մենք մեծ երջանկութիւնը պիտի ունենանք զայն տեսնել հաւանաբար հեռատեսիլին մէջ, նոյնիսկ որպէս հանդիսական ներկայ գտնուիլ մարզադաշտին մէջ, եթէ վիճակ քաշուելով զուգադիպի խաղալու ֆրանսական ախոյեանին դէմ:

Պիտի փութայի, ի խորոց սրտի, յայտնել սա անմեղ փափաքը՝ ցանկալ տեսնել «Արարատ»ը, այդ ախոյենական մրցման նախնական բախումներու մէջ յաղթական հանդիսանալէ վերջ, որպէս թեկնածու վերջնական մրցման, որ գինքը պիտի հասցնէ իր փառքի գագաթնակէտին:

Բայց ինչո՞ւ չէ:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ԶՕՐԱՎԱՐԻ ԿԱՂՆԻՆ

Իջեւանի շրջանի Ակնաղբիւր գիւղի եզրին, բարձունքի ստորոտին, հսկայ կաղնի մը վեր կը խոյանայ: Ճիւղերը դէպի երկինք տարածելով, անիկա տերեւ ձեւով կ'իշխէ շրջապատի վրայ: Բնութեան այդ աքանչելի ստեղծագործութեան գեղեցկութիւնն ու վեհութիւնը աւելի կ'ընդգծէ բլուրին անտառազուրկ լանջը, ուր անիկա մխ-մինակը կանգնած է դարերէ ի վեր:

Ծառին բարձրութիւնը 50 մեթր է, բունին շրջագիծը՝ 14 մեթր: Ժամանակի ընթացքին բունին տակը մեծ խոռոչ մը գոյացած է, ուր առանց դժուարութեան տասնէ աւելի մարդիկ կրնան տեղ գրաւել: Բունին քովէն վճիտ աղբիւր մը կը բխի, որ ջուր կուտայ գիւղին եւ կ'ոռոգէ դաշտերը: Կաղնին միշտ պտուղ կուտայ:

Այս ծառին մասին հիւսուած է գեղեցիկ աւանդավէպ մը: Ըստ այդ աւանդութեան, կաղնին տնկած է 450ին հայ ժողովուրդին ազգային հերոսը՝ Զօր. Վարդան Մամիկոնեան՝ ի յիշատակ Կուռ գետի հովիտին մէջ իր տարած յաղթանակին: Պատերազմի դաշտէն վերադառնալով, զօրավարը իր այրուձիով պահ մը հոս հանգստացած է եւ հոս ալ ծառը տնկած է:

Տարիներու ընթացքին կաղնին հասակ կը նետէ եւ կը դառնայ ուխտատեղի: Կը պատմուի, թէ նորապսակ զոյգեր այդ ծառին տակ հաւատարմութեան երդում կը կատարէին, իսկ երիտասարդները կռուի երթալէ առաջ կը խմէին աղբիւրին ջուրը:

Քանի մը տարիէ ի վեր բնութեան այդ յուշարձանը պահպանութեան տակ առնուած է: Անտառապէտները հաստատած են ծառին տարիքը, որ կը համապատասխանէ աւանդութեան: Անոր «կեանք»ը երկարեցնելու համար նախատեսուած է բունը ամրացնել յենակներով:

Ս. ԲԱԲԱՋԱՆԵԱՆ

ԱՄՕԹ ՉԷ՞
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Հայ ժողովուրդը անուանի է դարձած իր շինարարական ոգիով: Ամէն կողմ, Մչ. Տուներ, դպրոցներ, եկեղեցիներ, թաղեր եւ յուշարձաններ Մայր հայրենիքէն սկսեալ բոլոր գաղութներու մէջ: Բոլորս ալ հրճուանք ու հպարտանք կը զգանք այս երեւոյթին առջեւ: Օտարներն անգամ տեղեակ են մեր այդ յատկութեան եւ գովեստով է որ կ'արտայայտուին:

Տարբեր է սակայն վիճակը Փարիզի Թրէվիզ փողոցին: Ստիպուած եմ յաճախ անցնիլ անկէ, երբ կը հասնիմ թիւ 32ի առջեւ, կը ջանամ միւս կողմերը դարձնել աչքերս չտեսնելու համար աւերակ շէնք մը, որ ցաւալիօրէն «Ազգային Տուն» անունը կը կրէ:

Անխիղճ՝ Հայ մը պէտք է ըլլալ չզայթակղելու համար եւ ազգային զգացումը վիրաւորուած չզգալու համար:

Հայրենակիցնե՛ր, պտըտեցէք Փարիզը պիտի չգտնէք տուն մը որ այդ տան խայտառակ երեւոյթը ներկայացնէ: Ներքնայարկի դուռներն ու պատուհանները պատռուած՝ վերի պատուհաններէն ոմանք բաց, աղաւնիներ կը մտնեն կ'ելլեն, երկայնքին կախուած պաստառ մը, երախաներ խաղի համար քարեր նետելով ապակիները կը կոտրեն:

Փարիզի Ազգային Տունն է այդ... ի՛նչպէս չվրդովիլ ու չընդվզիլ:

Երբ գրի կ'առնեմ այս տողերը իբր սրտցաւ Հայ մը, բնաւ նկատի չունիմ անհատներ, ինծի կը հետաքրքրէ Հայութեան պատիւն ու արժանապատուութիւնը:

Չեմ ուզեր նոյնիսկ անդրադառնալ — երբ մասնագէտ չենքերու — այն երեւոյթին վրայ, թէ եթէ տունը փլչելու վտանգին տակ է, Յառաջի աջակողմեան պատը միջնորմ է միւս կողմը գտնուող մեծ վաճառատան պատին, եթէ այդ պատը փլչի երկու կողմն ալ վտանգի ենթակայ է բնականօրէն, արդ ինչո՞ւ «Յառաջ»ի արգիլուած է մտնել, իսկ միւս կողմը ոչ, այս հանելուկն ալ չեմ ուզեր լուծել, կը թողում իր խորհրդաւորութեան մէջ:

Հայ ժողովուրդի շինարար ոգիին համբաւը ինչո՞ւ սակայն պիտի աղտոտի Հայութեան անունը կրող 32 թիւ Թրէվիզ փողոցի տունին պատճառաւ:

Ինչպէս ըսի, նկատի չունիմ ներկայիս անձեր ու մարմիններ, բայց ի սէր Հայութեան, պատասխանատուներ, ո՛վ որ էք, սրբեցէք այս ամօթը Հայութեան ճակտէն, բան մը ըրէ՛ք վերջապէս:

Ալ բաւական է կարծեմ...:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (325)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ
ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՑՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԴ.

— Ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ, գոչեց Տիւշըմէն, մանկամարդ կինը լսելէ յետոյ: Հիմա քու աշխատանոցդ երթալու է: Շատ չանցած, քեզի պիտի հաղորդեմ Պ. Քասթէլի տան անցուդարձերը: Ես վստահ եմ որ գոհ պիտի մնայ ան: Ինծի հետ կարք նստէ: Սէնթ Օնորէ փողոցը պիտի առաջնորդեմ քեզ, ու յետոյ Ասսաս փողոցը պիտի երթամ:

Էթիէն Քասթէլ ալ Ամանտայի պէս շատ գէշ գիշեր մը անցուցած էր: Ան անձկութեամբ կը սպասէր Տիւշըմէնի վերադարձին:

Ժամը վեցին, նկարիչը անցաւ իր աշխատանոցը, ուր սկսաւ սենեակին մէջ պտըտիլ յարաճուն անհամբերութեամբ մը: Մտովի կը հարցնէր թէ Տիւշըմէն ինչու չէր գար, ու կը վախնար որ Օվիտ Սալիվոյի հետ կռիւի բռնուած ու փորձանքի մը հանդիպած ըլլար:

— Ամէն ինչ ձախողութեա՞ն պիտի մատնուի այն վայրկեանին, երբ սա նախազգացումը ունիմ թէ ճշմարտութիւնը վերջապէս պիտի պարզուի Ալֆորվիլի տամին եւ Փօլ Հարմանի դրդումով Սալիվոյի գործած նոր ոճիրներու մասին: Ուրեմն Տիւշըմէն ձախողա՞ծ է արդեօք: Օվիտ սպաննա՞ծ է զայն:

Նկարիչը, չափազանց տխրած, ցած բազմոցի մը վրայ նստաւ: Խորունկ անորջանքի մը մէջ թաղուած էր, երբ դուռը բացուեցաւ ու սենեկապանը ներս մտաւ:

— Պարոն, բեռնակիրներ եկած են, նկարը տանելու համար...:

— Թող ներս գան, ըսաւ Էթիէն:

Բեռնակիրները ներս մտնելէ յետոյ՝ Էթիէն անոնց ցոյց տուաւ այն սնտուկը, ուր ծրարուած էր Ժորժ Տարիէի տրուելիք նկարը:

— Մեծ զգուշութեամբ տանելու է: Սնտուկին քով գտնուող խաւաքարտէ փոքր ձին ձգեցէք, ես կը տանիմ զայն:

— Պարոն Քասթէլ, մենք գիտենք թէ ինչպէս տանելու է: Գիտէք թէ միշտ ես կը կատարեմ ձեր փոխադրութիւնները, եւ դուք որեւէ տրտունջ չէք յայտնած: Ընկեր, սնտուկին մէկ ծայրէն բռնէ, իսկ միւս ծայրէն ես պիտի բռնեմ:

Ու երկու բեռնակիրները սնտուկին մէյ մէկ ծայրէն բռնեցին: Սնտուկը ծանր էր, հակառակ մեծածաւալ չըլլալուն: Կա՛մ ձախաւերութեան եւ կամ սխալ շարժումի մը հետեւանքով՝ բեռնակիրներէն մէկը վար ձգեց սնտուկը այն պահուն երբ ընկերը ճիգ մը կ'ընէր. սնտուկը զարնուելով ինկաւ տախտակամածին վրայ, վար ձգելով ու ջախջախելով խաւաքարտէ փոքր ձին:

— Ջախաւեր մարդիկ: Չէի՞ք կրնար ըզգուշութեամբ շարժիլ, գոչեց նկարիչը, իր սեղանէն բաժնուելով, ուր երկտող մը կը գրէր Ժորժի:

— Կամաւ չըրի պարոն Քասթէլ: Ներեցէք սահեցաւ, պատասխանեց բեռնակիրը, քերելով ականջը: Նկարը չվնասուեցաւ: Կարծեմ թէ փոքր ձին տակը մնացած ըլլալու է: Բարեբախտաբար, մեծ բան մը չէր արժեր:

— Ջախաւերներ, ձախաւերներ, կրկնեց նկարիչը:

Երկու բեռնակիրները սնտուկին իւրաքանչիւր անկիւնէն բռնեցին, վերցուցին զայն, ու աշխատանոցէն դուրս ելան, առանց նոր արկածի: Խաւաքարտէ ձին բոլորովին ջախջախուած էր: Անոր լայնարաց փորէն դուրս ելած էին խծուծները՝ մաշած թուղթ եւ քուրջի կտորներ:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ըսէ Ժորժ, մրմնջեց նկարիչը, ոտքովը հրելով ձիուն բեկորները: Շատ կապուած էր այս յիշատակին:

Հին խաղալիկը տախտակամածին վրայ ինկած պահուն թուղթեր դուրս ելած էին հոնկէ: Էթիէն նշմարեց զանոնք, բայց կարեւորութիւն չընծայեց: Ժորժի գրած նամակը վերջացնելու վրայ էր: Ահա այդ նամակը.

«Սիրելի զաւակս,

«Այսօր է որ քսանըհինգ տարեկան կ'ըլլաս: Ես կը յիշեմ այդ բանը, ու քեզի կը ղրկեմ խոստացուած նկարը: Ասկէ զատ շատ կարեւոր յայտնութիւններ պիտի ընեմ քեզի: Ժամը 9ին քու տունդ պիտի գտնուիմ:

«Քու նախկին խնամակալդ եւ յաւէտ բարեկամդ Էթիէն Քասթէլ»:

Էթիէն ետին դարձած պահուն նորէն նայեցաւ ձիուն բեկորներուն եւ անոր կողէն դուրս ինկած թուղթերուն ու քուրջերուն:

— Տրովադայի հռչակաւոր ձիուն փորը այսքան լեցուն չէր, ըսաւ նկարիչը մտովի, գետնէն հաւաքելով թուղթերը: Ի՞նչ թխած են ասոր մէջ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մահացած պատսպարեալներու հոգւոյն, Շաբաթ Նոյ. 17, առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի հաստատութեան մէջ (44–50, Ավընիւ Շարլ տը Կոլ), հովանաւորութեամբ Կաթող. Պատուիրակ եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց Սերովբէ Արք. Մանուկեանի։

Յաւարտ պատարագի, օրուան հանդիսաւորեալ եւ Սերովբէ Արք.ի ներկայացուցիչը պիտի այցելեն Մոնմորանսիի գերեզմանատունը աղօթելու համար վախճանած պատսպարեալներու շիրիմներուն վրայ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութոն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵՒԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դ. Արծիւ (Պանեէօ–Քաշան) ենթակոմիտէն Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, 48 Ռիւ Քամիլ Տէմուլէն, Քաշան։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վերաբացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը։

Արձանագրութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 14, Չորեքշաբթի ժամը 15ին, 17, Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան յատուկ սրահին մէջ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց երախաները։

ԱՐԱՐԱՅԻ 55ՐԴ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ հին եւ նոր մարտիկներու եւ դիմադրականներու բարեկամական Միութեանց, Նոյեմբեր 18ին, Կիրակի առաւօտուն, Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, բացառիկ հանդիսութեամբ կը տօնուի Պաղեստինի, Արարայի ճակատամարտի 55րդ տարեդարձը, մասնակցութեամբ պետական, քաղաքային, զինուորական, յարանուանական, ֆրանսական հին եւ նոր մարտիկներուն։

Կը պատարագէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան եւ կը կատարուի մեր ընկերներու յիշատակին, հոգեհանգստեան արարողութիւն։

Յետ պատարագի, Նորականոյց Յուշարձանի մօտ, հին եւ նոր մեր մարտիկ ընկերներուն յիշատակը ոգեկոչող յարգանքի ցոյց։

ԻՍԻԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ուրախ է հաղորդելու որ Խրիմեան դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Նոյեմբեր 14ին, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, Թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն։

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. — Ողբ. այրի Տիկին Սրբուհի Ատանալեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տօնիկեան 20 ֆր., ողբ. այրի Տիկին Փերուզ Սաքայեանի թաղման առթիւ Պ. Առաքել Տուտուեան 20 ֆր. դպրոցին, ողբ. Մկրտիչ Գաբրիէլեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Մինաս Վարդանեան Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թորոսեան եւ Տէր եւ Տիկին Մեսիա Գարա–Վարդանեան 20ական, ողբ. Սամուէլ Յովսէփեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գալընպաճեան 20, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քէօրօղլանեան 30, եւ 20 ֆր. դպրոցին։

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

« Օմար Խայեամ » շքեղ ճաշարահին մէջ, Կիրակի Դեկտ. 2ին, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ։

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN

GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES

9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլ – Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդանի ենթակոմիտէի պարանցիկ ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սալ տը լա Շիմի։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հաճելի անակնկալներով

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

TEL: 01-848-9158 TELEX: 935188

GOMIDAS RECORDING CO. LTD.
GRC Records

ENTERPRISE HOUSE,
BLYTH ROAD,
HAYES, MIDDX,
ENGLAND.

M. UTUDJIAN
(Managing Director)

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ընկերութիւնը

Գործակալութիւններ կը փնտռէ Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ։

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի դիմել ընկերութեան, վերոյիշեալ հասցէին.—

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ընկերութեան միակ ներկայացուցիչն է.—

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Տեղի կ'ունենան Հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներ ամէն Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 19.30էն 20.30 (հայերէն Ա. Բ. Գ. տարի), իսկ ժամը 20.30էն 21.30 (Հայոց պատմութիւն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 11, Սքուար Ալպոնի — Մէթրօ Փասի։

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան, հեռ. 870-03-18

Կը հրաւիրուի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր օգտուելու այս պատեհութենէն

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
13
MARDI
13 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·861
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.861

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆԻՆ

—0—

Թուրք քարոզչական մեքենան կը շարունակէ բանիլ անդադար: Այս անգամ ներքին ճակատին վրայ: Նպատակն է գրգռել հակահայ տրամադրութիւնները ժողովրդական զանգուածներուն մէջ: Ու նաեւ՝ պատրուակներ ստեղծել՝ արդարացնելու համար կառավարութեան ձեռք առած խստութիւններն ու ապօրէն կարգադրութիւնները հայկական դպրոցներուն դէմ:

Չէին բաւեր Գուրգէն Եանըքեանի եւ Մարսիլիոյ յուշարձանին պատրուակները, զորս կառավարութիւն եւ մամուլ գիտակցօրէն եւ դիտումնաւոր կերպով խոշորցուցին, հիմա ալ նոր առասպելներ մէջտեղ կը նետեն: Իբրեւ թէ Ամերիկայի մէջ կազմուեր է հայկական միութիւն մը, որուն նպատակն է եղեր Սուրիոյ սահմանագլուխէն ներս մտնելով խափանարարութիւններ եւ ահաբեկումներ կատարել Թուրքիոյ մէջ: Թուրքեւսուրիական սահմանային պահականոցին հրաման տրուեր է սահմանէն դուրս հանել Թուրքիայէն հողային պահանջ ունեցող այն բոլոր կասկածելի Հայերը, որոնք կը ջանան եղեր կանոնաւոր անցագրով Թրքական սահմաններէն ներս մտնել:

Տարակոյս չկայ, որ նման սուտեր հրատարակելով, Թուրքերը հող կը պատրաստեն նոր սեղմումներու, Լօզանի դաշնագրի փոքրամասնութեանց շնորհած իրաւունքներու նոր խախտումներու համար:

Ու այս բոլորը տեղի կ'ունենան այն օրերուն, երբ Թուրքիոյ մէջ հանդիսաւորապէս կը տօնեն Հանրապետութեան յիսնամեակը եւ մամուլը կը տարփողէ Աթաթիւրքի պարտադրած բարենորոգումները, որոնք իբրեւ թէ փոխեր են գլուխները: Իբրեւ թէ արեւմուտքի ժողովրդավարական սկզբունքները, ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն եւ արդարութիւն դարձեր են ղեկավար նշանաբանները նոր Թուրքիոյ:

Դէպքերը ցոյց կուտան դժբախտաբար, որ արտաքին ձեւերն ու տարազներն են միայն փոխուած. մտայնութիւնը կը մնայ նոյնը: Աշխարհիկ մակդիրով փառաւորուող Հանրապետութեան մէջ կրօնական մոլեռանդութիւնը յիսուն տարիէ ի վեր աստիճան մը աւելի զարգացած է: Վկայ՝ այն եւրոպացի ու ամերիկացի զբօսաշրջիկները, որոնք Անատոլու կ'այցելեն, ամէն վտանգ աչք առնելու քաջութեամբ զինուած:

Արեւմուտքի մէջ բարեմիտներ կը յուսային թէ Հոկտեմբեր 14ի խորհրդարանական ընտրութիւնները բնականոն վիճակ պիտի ստեղծէին երկրին մէջ: Զօ՛ւր յոյսեր: Արդիւնքն եղաւ այն, որ չորս շաբաթ վերջ տակաւին չկրցան գտնել վարչապետ մը, որ օրինաւոր կառավարութիւն կազմէր:

Զինուորականները, որոնք Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդ անունին տակ իսկական տէրն են երկրին եւ վարագոյրի ետեւէն աչալուրջ կը հսկեն կառավարութեան վրայ, 1971 Մարտ 12ի իրենց վերջնագրով տապալեր էին Սիւլէյման Տէմիրէլի դահլիճը, ի հեճուկս ժողովրդավարական տարրական սկզբունքներու:

Երկուքուկէս տարի պաշարման վիճակի զինուորական դրութեամբ կառավարուեցաւ երկիրը, վերջ տալու համար տարիներէ ի վեր տեւող անիշխանական վիճակին: Յամանակ կառավարութեանց օրով բանտերը լեցուեցան հազարաւոր մտաւորական, երիտասարդ ու յեղափոխական կասկածելիներով: Ջնջուեցան ժողովրդավարական տարրական սկզբունքները: Տենդոտ գործունէութեան լծուեցան պատերազմական ատեանները: Կախաղաններն ու բանտերը ո՛չ մէկ լուծում բերին Թուրքիան տանջող ցաւերուն:

Հանրապետութեան հռչակումէն յիսուն տարի ետք ալ բնակչութեան 80 առ հարիւրը գրել-կարդալ չի գիտեր եւ թըշուառութեան մէջ կը տուայտի: Ընտրական պայքարի օրերուն կուսակցապետները առատ խոստումներ շռայլեցին քուէարկուներուն: Արդիւնքը՝ զերօ:

Նոր Խորհրդարանը՝ անկարող օրինաւոր եւ բոլորէն ընդունելի կառավարութիւն մը կազմելու, դարձեալ գլուխ պիտի ծռէ բանակին առջեւ:

Երկաթէ թաթը անպակաս պիտի ըլլայ միշտ Թուրքերու գլխուն վրայ, նոյնիսկ Հանրապետութեան յիսնամեակի վաղորդայնին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11 ՄԸ՝

ՔԻՍԻՆԿԵՐԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԻՋԵՒ

Կիրակի, ֆրանսական ժամով 15ին է որ Իսրայէլացի եւ Եգիպտացի ստորագրեցին համաձայնագիր մը, վեց կէտերէ բաղկացած: Վրանը լարուած էր անապատին մէջ, Գահիրէ – Սուէզ ճամբուն վրայ, քիլոմեթր 101, ու ՄԱԿի դէտեր կը հսկէին: Յանուն Իսրայէլի Զօր. Ահարոն Եարիւ եւ յանուն Եգիպտոսի՝ Զօր. Ղանի Կամմասի նստած են դէմ դիմաց եւ միասին ստորագրած են նոյն համաձայնագիրը: 400 օտար լրագրողներ, եկած ամէն կողմէ, դիտած են այս պատմական վայրկեանը: Արդարեւ 25 տարի է առաջին անգամն էր որ կարելի եղած էր դէմ դիմաց նստեցնել Իսրայէլացին եւ Եգիպտացին:

Իսրայէլացի զօրավարը որ անձնական խորհրդատուն է Տիկին Կոլտա Մէյրի, ծնած է 1920ին Լաթվիա:

×

Այս համաձայնագիրը սակայն ամէն հարց չի լուծեր: Եւ կարելի է նաեւ կրկնել Մոշէ Տայեանի խօսքը, արտասանուած 1967ի կռիւներէն ետք «պատերազմը վերջացաւ, նեղութիւնները պիտի սկսին»:

Նախ պէտք չէ մոռնալ պաղեստինեան հարցը: Արաֆաթ որ կը կարծուէր թէ Մոսկուա գացած է, իրականին մէջ Գահիրէ գացած է: Միւս կողմէ Սուրիա իր պայմաններն ունի: Արտաքին նախարարը՝ Ապտէլ Հալիմ Խատտամ յայտարարած է այս առընչութեամբ.— «Սուրիա խաղաղութեան համաժողովի մը կը մասնակցի միայն այն ատեն երբ այդ ժողովը գումարուի շատ աւելի լայնատարած հովանիի տակ քան երկու մեծերու: Կ'ուզէ, եւ իրեն համար սինէ քուա նոն պայման է իր մասնակցութեան համար, որ Եւրոպա եւ ափրիկեան երկիրները հոն ներկայացուին»:

Այդ ժողովը, սկզբունքով պիտի գումարուի մինչեւ տարուան վերջ, կ'ըսուի Դեկտեմբեր 10ին, Ժընեւ:

×

Մինչ համաձայնագիրը կը ստորագրուէր Կիրակի օր, նոյն ատեն Տիկին Կոլտայ Մէյր, Լոնտոնի մէջ, կը փորձէր համոզել Եւրոպայի «իններէն» ոմանք: Իսրայէլի վարչապետը Անգլիա գացած էր Ընկերվարական Միջազգայինի ստիպողական ժողովի մը մասնակցելու համար: Այս ժողովին նախաձեռնարկ եղած էր Դաշնակցային Գերմանիոյ նախարարապետը՝ Վիլլի Պրանտ: Մասնակցած են քսան Ընկերվարական կուսակցութիւններ, որոնց 15ը իշխանութեան գլուխ են իրենց երկրին մէջ: Բայց եւ այնպէս Տիկին Կոլտա Մէյր չէր կրնար կարծիք փոխել տալ Վիլլի Պրանտի կամ Եւրոպայի ուրիշ որեւէ վարչապետի, տրուած ըլլալով որ անոնցմէ ոչ մէկը պառակտում կ'ուզէ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային ներս:

Ամէն պարագայի մէջ, գալիք օրերը կրնան միայն ցոյց տալ թէ ի՛նչ կ'արժէ Քիսինկէրի խաղաղութեան ծրագիրը, բայց եւ այնպէս 1918էն ի վեր, անգամ մը եւս, Նոյեմբեր 11ը պատմական բնոյթ կ'առնէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը տեսակցութիւններ ունեցաւ չին վարիչներու հետ, գլխաւորութեամբ Զու Էն Լայի: Քիսինկէր չին վարիչներուն հաղորդեց Մերձ. Արեւելքի վերջին իրադարձութիւնները: Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարը պաշտօնական ընդունելութեան մը ընթացքին բացատրեց Փեքինի այցելութեան իր նպատակը՝ «արագացնել չինեւամերիկեան յարաբերութիւնները բնականոն դարձնելու յառաջդիմութիւնները»: Չինացիք վերապահ էին. Արտաքին նախարարը դիտել տուաւ, թէ «մեծ խառնակութիւն» կը տիրէ ամբողջ աշխարհի մէջ, վերջին ամիսներուն: Դէտերու կարծիքով Փեքին դժգոհ է, որ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն միջազգային հարցեր կը փորձեն լուծել միասին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Լիտերատուրնայա Գազետա» թերթը ամբաստանեց Չինաստանը, թէ անցեալ տարի ըմբոստութիւն մը ճնշելու ժամանակ 12·000 Թիպեթցի բնաջնջած է. «Թիպեթցիներու 1972ի նոր ըմբոստութեան ընթացքին 12·000 Թիպեթցիներ մեռան եւ հազարաւորներ բանտարկուեցան կամ տաժանակիր աշխատանքի տարուեցան արգելակայաններ»: Չինաստան զինուորական ուժով Թիպեթը գրաւեց 1959ին եւ զայն 1965ին ինքնավար շրջանի վերածեց:

ԳԱՀԻՐԷ ժամանեց Մ. Նահանգներու դեսպանը Եգիպտոսի մօտ: 1967 Յունիսէն ի վեր, այսինքն՝ Եգիպտոս–Մ. Նահանգներ դիւանագիտական յարաբերութիւններու խզումէն ցայսօր, առաջին անգամն է, որ ամերիկացի դեսպան մը պաշտօնի կ'անցնի Գահիրէ: Երկու երկիրները դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները վերահաստատեցին անցեալ շաբաթ, երբ Քիսինկէր տեսակցեցաւ Սատաթի հետ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Ն. Չաուշեսքու Նոյեմբեր 21էն 24 պաշտօնական այցելութիւնն մը պիտի կատարէ Յունաստան: Խօսակցութիւններ պիտի ունենայ յոյն վարիչներու հետ երկու երկիրներու յարաբերութեանց եւ համագործակցութեանց շուրջ: Պալքանեան երկիրներու համագործակցութեան հարցն ալ քննութեան նիւթ պիտի դառնայ:

ԻՇԽԱՆ ՍԻՀԱՆՈՒՔ յայտարարեց, թէ իր կազմած կառավարութիւնը, որ Փեքին հաստատուած էր, Քամպոճ տեղափոխուած է:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ Վատիկանի դեսպանատունը «գրաւեցին» 20 ժամ 150 կաթողիկէ մայրապետներ, հոգեւորականներ եւ ուսանողներ ու բանուորներ բողոքելու համար 7 կղերականներու բանտարկութեան դէմ: Իշխանութիւնները ձերբակալած էին զանոնք, որովհետեւ Ֆրանքոյի վարչակարգի ընդդիմադիրները գաղտնի հաւաքոյթներ կ'ունենան կրօնական հաստատութիւններու մէջ:

ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿԻ խանութներու գործադուլը թերեւս լուծուի Հինգշաբթի օր: Մինչ այդ պտուղի եւ բանջարեղէնի խանութները փակ կը մնան եւ Կիրակի իրենց միացան նաեւ կարագ–հաւկիթ–պանիրի խանութները:

ՍԻՊԵՐԻՈՅ մէջ հանքագործները 232 քարաթնոց ադամանդ մը գտած են: Սախա Խորհ. Միութեան մէջ ցայսօր գտնուած ամէնէն մեծ ադամանդն է. գտնուած է Միրնիի մէջ, Եակութեկայա շրջանը, որուն անունով ալ մկրտուած է ադամանդը:

ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆ

Խոր ցաւով կ'իմանանք թէ Կիրակի օր, Նոյ. 11ին, Թոնոն հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր անցեալ Չորեքշաբթի, սրտի տագնապի հետեւանքով, իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Երուանդ Ճանկլօզեան:

Ծնած էր 1895ին, Օրթագիւղ, ուր կը ստանար իր նախնական ուսումը, Պարտիզակ անցնելէ առաջ, ուր կ'աւարտէր Ամերիկեան գոլէճը, եւ կը վերադառնար Օրթագիւղ, բայց քիչ ետք կը հասնէր պատերազմը, ու ընկերներու հետ կ'աքսորուէր մինչեւ Մուսուլ:

Զինադադարին կը վերադառնար Պոլիս, ուր կարճ շրջան մը անգլերէնի ուսուցիչ կը կարգուէր Կեդրոնական վարժարանը, Ֆրանսա անցնելէ ետք, ուր պիտի հաստատուէր վերջնապէս, նախ Լիոն, ապա Փարիզ:

Համոզուած ընկերվարական, շատ կանուխէն կը մտնէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ ետք կը պահէր իր ժողովրդավար եւ ընկերվարական սկզբունքները, որոնց խախտումին չէր հանդուրժեր: Հինէն վարած է պատասխանատու պաշտօններ կուսակցութեան մէջ եւ ընտրուած Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի անդամ:

Ամուսնացած էր Երուանդ Տէր–Անդրէասեանի աղջկան հետ, զոր դժբախտութիւնն ունեցած էր կորսնցնելու քանի մը տարի առաջ:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները մեր վաղուան թիւով:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ Հրայրին, ինչպէս նաեւ Թիրեաքեան ընտանիքին եւ Տէր–Անդրէասեան եղբայրներուն:

ՅՕԱՄԵԱԿ ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՍԻՄՈՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

Ա.

Իր հոգեկան կառոյցով, իր նկարագրով ու խառնուածքով, իր ողջ էութեամբ Քրիստափորի հակապատկերն էր Սիմոն Զաւարեան: Առաջինը հանդարտ ու հաւասարակշիռ, միտքին ու կամքին ունկնդիր, լայնախոհ ու ներողամիտ, լաւատես աշխարհի ու մարդկանց հանդէպ, Զաւարեան՝ համակ ջիղ ու կիրք, ըմբոստ եւ ալեծուփ մի ոգի: Մտքով հզօր, բայց սիրտը աւելի տիրական իր մէջը: Ծնւոր՝ անհատական կեանքում: Բծախնդիր եւ պահանջկոտ իր անձի հանդէպ եւ դաժան լինելու աստիճան խստապահանջ դէպի ուրիշները: Անիշխանական երեւնալու չափ ծայրայեղ գաղափարներով եւ, յաճախ անհանդուրժող ուրիշների հանդէպ: Անգութ եւ խարազանող սխալ կարծած հասարակական գործերն ու բարքերը քննադատելիս: Եւ միեւնոյն ժամանակ՝ զարմանալի կերպով մարդկային, ընկերական, ջերմ ու մտերիմ անհատական յարաբերութիւնների մէջ: Իր փոքրահասակ, նիհար ու վտիտ մարմնում ազնուական մեծ սիրտ, բարձր իմացականութիւն, ասպետական ոգի, հուժկու կամք, բուռն զգայնութիւն եւ հզօր կիրք էր համադրուած: Մտաւոր զարգացումով գիտնականի հակումներ ունէր եւ ոգիով՝ մարգարէ էր: Միեւնոյն ժամանակ՝ գործի մարդ, հողի եւ աշխատանքի երկրպագու: Բարոյական եզակի անհատականութիւն՝ դաւանանքով եւ անձնական ապրումներով: Ինչ չափով որ իրեն էր չափում՝ նոյն չափանիշով նա մօտենում էր եւ ուրիշներին: Զաւարեանի համար միջին ճանապարհներ գոյութիւն չունէին: Մի զգացում, սակայն, տիրական էր եւ մշտնջենական նրա մէջ — հաւատարիմ ու յարատեւ սէրը դէպի մարդկութիւնը, առհասարակ, եւ դէպի հայ ժողովուրդը՝ ի մասնաւորի: Այդ զգացումին էլ նուիրեց նա իր բովանդակ կեանքը: Նա ամէն տուեալ ունէր նուիրուելու գիտութեան եւ փայլուն դիրքեր գրաւելու կեանքի ասպարէզում, բայց այդ նրան չհրապուրեց: Ունկնդիր հարազատ ժողովրդի սրտակեղէք կանչին՝ նա անվարան նետուեց յեղափոխութեան զոռ փոթորիկների գիրկը, ի վերջոյ, զոհելով իր անձը, որպէսզի ապրին հայրենիքն ու ազգը:

Սիմոն Զաւարեան ծնուել է 1866 թ. լեռնային եւ անտառոտ Լոռու Այգեհատ գիւղում, այնտեղ, ուր Խենթ Դեբեդը ամկայոյզ սլացքով կրծում է ժայռերի կուրծքը եւ վեհապանծ Լալուարը զրոյց է անում երկնքի հետ: Այգեհատ գիւղի բնակիչները գրեթէ ամէնքը հին ազնուական տոհմերից էին սերած: Ազնուական էր եւ Զաւարեան ընտանիքը: Տարրական կրթութիւնը գիւղում ստանալուց յետոյ, Սիմոնը, հազիւ 7–8 տարեկան տարւում է Թիֆլիս, ուր նախապատրաստուելով՝ մտնում է պետական ռէալական դպրոցը եւ յաջողութեամբ աւարտում: Ապա մեկնում է Մոսկուա, ուր մտնում է նշանաւոր «Պետրովկա» Գիւղատնտեսական ճեմարանը, որ աւարտում է 1890ին առաջին կարգի մրցանակով: Նրան առաջարկում են մնալ ճեմարանում, իբրեւ դասախօս՝ ապագային գրաւելու համար փրոֆեսորութեան ամբիոն, բայց նա չի համաձայնւում եւ վերադառնում է Կովկաս:

Ութսունական թուականները թէ՛ համառուսական եւ թէ հայ իրականութեան մէջ նշանաւոր էին նրանով, որ Ալեքսանդր Բ. ցարի սպանութիւնից յետոյ, 1881ին, Ռուսաստանը թեւակոխում էր յետաշրջական – բռնակալական մռայլ մի շրջան: Վերջ էր տրւում Ալեքսանդր Բ.ի բարենորոգչական քայլերին, որ պիտի պսակուէին Լորիս Մելիքովի մշակած չափաւոր Սահմանադրութեամբ: Ալեքսանդր Երրորդի խաւարակուռ վարչաձեւը հաշուեյարդարի ենթարկեց իր նախորդի ազատական ձեռնարկները, կատաղի պայքար սկսեց արմատական մտաւորականութեան եւ, յատկապէս, «Նարոդնայա Վոլեա» մարտական կազմակերպութեան դէմ: Կտրուկ միջոցներ ձեռք առաւ սանձահարելու համար ուսանողութիւնը՝ կառավարական խիստ հսկողութեան տակ դնելով բարձրագոյն դպրոցները: Մի խօսքով՝ կայսրութեան բովանդակ տարածութեան վրայ հաստատուեց Ալեքսանդր Գ. – Պոբեդոնոսցեւի դաժան իշխանութիւնը:

Ալեքսանդր Երրորդի օրով հիմնովին փոխուեց քաղաքականութիւնը նաեւ օտար ոչ-ռուս ցեղերի վերաբերմամբ: Ռուսացումը որդեգրուեց, իբրեւ պետական սկզբունք, ուղղափառ ռուս եկեղեցին՝ օտար ազգերը ձուլելու միջոց: Այս քաղաքականութիւնը ուղղուեց եւ Հայերի դէմ, որոնք 1877–78 թ. ռուս – թրքական պատերազմի հետեւանքով վարդագոյն յոյսեր էին տածում, թէ մօտ է Թրքահայաստանի ազատութիւնը՝ ռուսական աջակցութեամբ: Ալեքսանդր Երրորդը կտրուկ կերպով վերջ տուեց այդ յոյսերին՝ հալածանք սկսելով հայ հայրենասէրների դէմ:

Ահա այդ շրջանում, աշակերտական, ապա ուսանողական աթոռների վրայ, մշակւում էր Զաւարեանի միտքն ու հասարակական – բարոյական նկարագիրը: Իր յուշերում պատկերացրել է նա այդ ժամանակաշրջանը եւ իր ու իրեն հասակակից սերնդի ապրումները: Թիֆլիսում արդէն, նա մտնում է աշակերտական ինքնազարգացման խմբակների եւ «Նարոդնայա Վոլյա»յի շրջանակի մէջ եւ եռանդուն մասնակցութիւն ունենում երիտասարդական շարժումների մէջ՝ թէ՛ միջազգային եւ թէ մանաւանդ, հայկական խմբակներում: Նրա վրայ ուժեղ տպաւորութիւն են գործում Րաֆֆիի վէպերը եւ Արծրունիի հրապարակագրութիւնը, ինչպէս նաեւ ժամանակի ռուս արմատական հեղինակները: Մինչ Քրիստափորը Թիֆլիսի իր դպրոցական տարիները անցկացրեց, կարելի է ասել, բացառապէս ռուսական մթնոլորտում, Զաւարեանի աշակերտութիւնը անցաւ առաւելապէս հայկական միջավայրում:

«Մեր խումբը, գրում է Զաւարեանը իր յուշերում, կազմուած էր բացառապէս Հայերից. խմբի մէջ, որոշ նպատակով, մտցրել էին երկու հոգի Ներսիսեան դպրոցից: Ղեկավարները նպատակ ունէին Ներսիսեանցիների միջոցով մեզ հայերէն սովորեցնել, ծանօթացնել Հայոց պատմութեան... Աւելորդ է ասել, որ հայ գրականութեան մէջ Գամառ Քաթիպայի հետ միասին առաջին պատուաւոր տեղն էր բռնում Րաֆֆին: Մեր մտքի, մեր հոգու խորքում, Չերնիշեւսկու, Նիկրասովի, Պերովսկայեայի կողքին, քայլ առ քայլ սկսեցին տեղ գրաւել Նալբանդեանը, Րաֆֆին, Կարօն ու Ալալանը»:

Երբ Մոսկուա տեղափոխուեց, Զաւարեանը արդէն տողորուած էր հայկական ազգասիրական գաղափարներով ու զգացումներով: Ուսանողութեան շրջանում եւս նա, գործելով հանդերձ «Նարոդնայա Վոլեա»յի եւ ընդհանուր համառուսական միջավայրում, շարունակեց կենդանի կերպով հետաքրքրուել եւ զբաղուել հայկական հարցերով: Մոսկուայի հայ ուսանողութիւնը այդ ժամանակ եռուզեռի մէջ էր: Այնտեղ էին Ռոստոմը, Աւ. Սահակեանը (Հայր Աբրահամ), Մ. Շաթիրեանը, Յակ. Քոչարեանը, Տէր-Գրիգորեան եղբայրները, Գ. Միրզայեանը, Քրիստափորը եւ ուրիշներ, որոնք տարուած էին հայրենասիրական գաղափարներով եւ անմիջական յարաբերութիւնների մէջ էին Թիֆլիսի մտաւորականութեան ու երիտասարդական խմբակների հետ: Զաւարեանը առաջին շարքերում էր թէ՛ ռուս եւ թէ հայ երիտասարդական շարժումների մէջ:

Ճեմարանը աւարտելուց յետոյ, 1890ի ամառը, Զաւարեանը վերադարձաւ Թիֆլիս: Այստեղ արդէն նախապատրաստւում էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը: Զաւարեանը գործօն մասնակցութիւն ունեցաւ հիմնադիր ժողովներում եւ ընտրուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին ղեկավար մարմնի՝ Կենտրոնական Վարչութեան անդամ:

Հիմնադիր ժողովից յետոյ, Հ. Յ. Դ. Կենտրոնի որոշումով, գործիչ ուժերը ցրուեցին զանազան շրջաններ: Զաւարեանը, Յովսէփ Արղութեանի հետ, անցաւ Տրապիզոն ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնով: Այդ օրերին Տրապիզոնում էր գտնւում Հնչակեան Երկրի Վարչութիւնը, որ նոյնպէս միացած էր համարւում Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Տրապիզոն եկաւ, ուսուցչական պաշտօնով, եւ Յ. Իւսուփեանը: Այս երեքը՝ միանալով Հնչակեան Վարչութեան անդամների հետ՝ պիտի կազմէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Երկրի Վարչութիւնը:

Տրապիզոնում, սակայն, նա երկար չկարողացաւ մնալ. մի քանի ամիս անցած Թուրք կառավարութիւնը ձերբակալեց Զաւարեանին ու Արղութեանին, որպէս յեղափոխականների, եւ Զաւարեանին յանձնեց դատարանի: Դատի միջոցին Զաւարեանը մի յանդուգն պաշտպանողական ճառ արտասանեց՝ խարազանելով Սուլթանի նեխած վարչաձեւը: Հետեւանքը եղաւ չորս տարուայ բերդարգելութեան դատավճիռ: Քիչ յետոյ, սակայն, ռուսական դեսպանի միջամտութեամբ, Զաւարեանն ու Արղութեանը փոխադրուեցին Ռուսաստան եւ ռուս կառավարութեան կողմից աքսորուեցին Բեսարաբիա, ուր աքսորուած էր նաեւ Քրիստափորը: Այստեղ, Քրիստափորը, Զաւարեանը եւ Արղութեանը երեքով աշխատեցին նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի նախագծի պատրաստութեան վրայ:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար. – 1)

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Ա.

Հայերը Խրիմի թերակղզին ճանչցած եւ այցելած են հինէն ի վեր: Ծանօթ է, որ բիւզանդական գահի հայազգի կայսերը ո՛չ միայն ուզած են շրջապատուիլ հայ ազնուականներով եւ զինուորներով, այլ նաեւ հայկական զօրագունդեր տեղաւորած են կայսրութեան հեռաւոր անկիւնները, մասնաւորաբար այն տեղերը, որոնք վտանգաւոր նկատուած են կայսրութեան ներքին եւ արտաքին ապահովութեան համար:

Խրիմի մէջ հայ զօրագունդեր գտնուած ըլլալու վկայութիւնը կը տեսնենք Մ. Ուռհայեցիի մէկ տեղեկութենէն, որուն համաձայն, Կոստանդին կայսրը (Կոմանոս Տուկծին) 1065ին զինուորական ժողով մը գումարած է «զօրս Հայոց աշխարհին» եւ Վասիլի գլխաւորութեամբ զանոնք ուղարկած է կռուելու Ուզորներու դէմ Թանանիս (Դոն) գետի մօտերը:

Հայ զօրագունդերու հետքերով Խրիմ գացած են նաեւ հայ առեւտրականները: Թերակղզին շահաբեր վայր մըն էր տարանցիկ առեւտուրի համար եւ Հայերը մեծ գործ կատարած են հոն:

Առաջին հայ գաղթականները Խրիմ եկած եւ հաստատուած են երեք տարբեր ուղիներով: Ամէնէն հին հայ գաղթականութիւնը Բիւզանդիոնի հայ գաղութներէն տեղափոխուած է: Յաջորդական խումբերը գացած են Արեւմտեան Հայաստանէն՝ Տրապիզոնի եւ Սինոպի ճամբա-

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՆՇԱՆՏՈՒՔ

Ասոր վրայ որոշեցի դուրս ելլել եւ ժամու մը չափ Գայլանէնց հանդիպիլ, անակնկալ մը ընելու համար: Դաւոն խոհեմութիւն յանձնարարեց, խնդրեց ու պնդեց, բայց մտիկ չըրի, եւ դուրս ելայ, ոստիկանին յայտնելով որ քանի մը բաներ պիտի գնեմ եւ շուտով կը վերադառնամ: Յետոյ զինք կաշառելու դիտումով աւելցուցի.

— Քանի մը տուփ սիկարէթ առնե՞մ քեզի... կ'ուզե՞ս...

— Գոհ կը մնամ, պատասխանեց, դեռ մէկ երկու ժամ հոս եմ:

Նաւամատոյց ելայ, բայց հայրենակիցներուս բաժնին պէս չէր մնացած կացութիւնը: Ոստիկաններ պաշարումի տակ առած էին քարափը եւ մօտ 100 հոգի հաւաքած կը տանէին մեր հին, համբաւաւոր Վոյվոտայի պահականոցը: Յայտնի էր որ շրջակայ գաւառներէն դարձեալ ճամբորդներ հասած էին Ղալաթիա, ուր կը մօտենային կամ կը խարսխէին Պանտըրմայի, Իզմիթի շոգենաւերը: Հայ եւ Յոյն, Մուսթաֆա Քեմալ փաշայի բանակներուն դէմ կռուած ըլլալու ձրի ամբաստանութեամբ կը ձերբակալուէին: Եւ շատեր տարած էին, անվերադարձ կերպով:

Բնականաբար ազատում չունէի եւ ես ալ ինկայ շղթային տակ: Մեզ տարին. սաստիկ անձկութեան մատնուած էի եւ զղջացի անխոհեմութեանս համար: Հապա՞ եթէ ծանօթ գաղտնի ոստիկան մը հանդիպէր. ինչ պիտի ըլլար վիճակս: Մտադրեցի անմիջապէս արտասահման մեկնումս պահել, հարցափորձի մը ատեն: Պահականոցին մէջ կարգի կեցանք եւ քոմիսէր մը հարցափորձի սկսաւ, իսկ մեզ շրջապատող ոստիկաններն ալ ուշադրութեամբ կը զննէին հարցաքննուողներուն դէմքը: Երբ կարգը ինծի եկաւ, մարդիկը զարմացումով երեսս նայեցան: Ես ալ զարմանք կեղծեցի եւ հարցուցի թէ ինծմէ ի՛նչ կ'ուզեն:

— Դուն հոս ի՞նչ գործ ունիս, հարցուց ոստիկանապետը. անունդ ի՞նչ է...

— Սամաթիացի եմ, անունս Գրիգոր:

— Հա՞յրդ..

— Մեռած է...

— Բայց ինչ գործ ունէիր քարափը...

— Կը պտըտէի:

– Լաւ, անդին կեցիր... սպասէ...

Անդին կեցայ եւ սպասեցի: Այդ միջոցին տեսայ որ ոստիկանապետին սեղանին վրայէն թուղթ մը ինկած է. ծռեցայ, վերցուցի եւ յարգանքով դրի սեղանին վրայ: Քանի մը քայլ անդին կեցող պահակ ոստիկանը տեսաւ յարգալիր վարմունքս եւ ժպտեցաւ: Առանց սպասելու, մօտեցայ իրեն, քանի մը բառ մրմռացի եւ հանդարտ քայլերով դուրս ելայ: Ոստիկանը չարգիլեց, կարծելով որ գործողութիւնս լրացած է: Քիչ մը հեռանալէ ետք, արագ քայլերով հասայ քարափ, ոստիկանին խոստացած սիկարէթները, զոր քարափի խանութէ մը գնած էի, յանձնեցի ոստիկանին, նաւակով մը շոգենաւ հասնելէ ետք:

Յաջորդ առաւօտ ժամը 11ին բեռնատարը ճամբայ ելաւ: Այս անգամ Պոլսէն կը մեկնէի չվերադառնալու հաստատ մտադրութեամբ: Նաւը Թրքական ջուրերէն հեռանալէն ետք, ինքզինքս բոլորովին ապահով զգացի: Վտանգը անցած էր եւ խառնուեցայ մեր միւս հայրենակիցներուն, որոնք ինծի նման օտար երկիրներ կը ճամբորդէին, անգամ մըն ալ չվերադառնալու պայմանով: Ես, կը խորհէի Փարիզէն պիտի անցնիմ Ամերիկա, ուր պիտի հաստատուիմ, նոր կեանք մը սկսելու համար: Ու առաջին գործս պիտի ըլլար Գայլանէնք հոն փոխադրել:

1922 Հոկտեմբեր 21ին հասայ Փարիզ, ուր առաջին գործս եղաւ Պատասխանատու Մարմնին յանձնարարագիրը ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան, որուն նախագահն էր ընկեր Աւետիս Ահարոնեան: Այնտեղ գտայ ընկեր Ս. Վրացեանն ու ընկեր Ղազարեանը, որոնք զիս վստահեցուցին թէ Ամերիկա մեկնումիս գործը շուտով պիտի կարգադրեն: Յաջորդ օրն ալ գացի Պատուիրակութեան գրասենեակը, ուր ընկեր Ահարոնեան անսովոր ջերմութեամբ ու համբոյրներով զիս ողջագուրեց: Յայտնեց նաեւ թէ անցագրային գործողութիւններս պիտի կարգադրուին ու աւելցուց.

— Քանի մը օր Փարիզ մնացիր... Գ. Վահան Խորասանճեանը կը փափաքի քեզ տեսնել... Զաւէն Սրբազանէն նամակ է ստացած:

(155 — Շար.)

նեքով: Եւ, վերջապէս, Խրիմը հայկական գաղութականութիւն ընդունած է Մերձվոլգեան երկրամասէն 1330ին:

Խրիմի հայ գաղթականութեան հնագոյն օջախներէն հանդիսացած է Սուդակ քաղաքը, որ պատմութեան մէջ յայտնի է նաեւ Սուդգա, Սորոժ եւ Սուլդայա անուններով: ԺԲ. դարուն Հայերը քաղաքին գլխաւոր բնակիչներն էին, համաձայն սլաւոնական վարքագրութեան մը:

Հին գաղութ մըն ալ եղած է Կաֆան (Թէոդոսիա): Ճենովայի վաճառականներու պաշտօնական վաւերագիրներու մէջ տեղեկութիւններ կան, թէ 1316ին հոն գոյութիւն ունէին հայկական երեք եկեղեցի, որոնցմէ մէկը խարխուլ վիճակի մէջ:

ԺԴ. դարուն հայկական գաղութ մը գոյութիւն ունեցած է Ազախ (ներկայիս՝ Ազով) քաղաքին մէջ: Հոս կար Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անունով հայկական եկեղեցի մը:

Սուդակ, Կաֆա, Ազախ, Խիրսոնիս, Սուրխաթ եւ այլ քաղաքներ հաստատուած այս գաղութներն են, որ յետագային սպասան ծառայեցին հայ գաղթական նոր հոսանքներու համար:

Անեցիներուն գաղթը ամէնէն զանգուածայինը եղած է ԺԴ. դարուն: Զարմացանի 1236ի կատարած վայրագութիւններէն ետք Անեցիները ձգած են իրենց հայրենիքը եւ գաղթած նախ Վրաստան, ապա Մերձվոլգեան երկրամաս եւ, վերջապէս, Խրիմ:

Խրիմի հարաւային նաւահանգիստներուն մէջ այդ թուականներուն գերիշխան դիրք ունէին Վենետիկի եւ Ճենովայի առեւտրական հաստատութիւնները, որոնք համաձայնագիրներ կնքած էին Խրիմի մէջ տիրապետութիւն հաստատած մոնղոլ իշխանութիւններու հետ. անոնք կը վճարէին սահմանուած մաքսը եւ կ'իշխէին Սեւ ծովի հիւսիսային ափերուն վրայ: Իտալացիները, յատկապէս Կաֆա հաստատուած Ճենովացիները կ'ուզէին շրջապատուիլ վստահելի դրացիներով: 1316ին Կաֆայի հիւպատոսարանը, որուն կ'ենթարկուէին Սեւ ծովի ափին գտնուող ճենովական գաղութներուն մեծ մասը, կեդրոնական իշխանութիւններէն հրաման կը ստանայ՝ թոյլ տալ հայ եւ յոյն քրիստոնեայ ժողովուրդներուն հաստատուիլ քաղաքի պարիսպներէն դուրս գտնուող թաղամասերու մէջ:

Անեցիները պատգամաւորութիւն մը ուղարկելով Կաֆա, բանակցութիւններ կը վարեն եւ համաձայնութիւն ստանալէ ետք 1330ին, զէնքի ուժով Սարայէն կը տեղափոխուին Խրիմ:

Այսպիսով, Խրիմի թերակղզիի հարաւային ափերու հայ գաղութները, որոնք կազմուած էին ԺԱ.–ԺԴ. դարերուն, ԺԴ. դարուն կը ստուարանան նորանոր գաղթականներով:

Թէ ի՞նչ արտօնութիւններ ձեռք ձգած են Խրիմ հաստատուած Հայերը եւ ի՞նչ յատուկ պարտաւորութիւններ ունեցած են անոնք Ճենովայի վաճառականներու եւ անոնց իշխանաւորին՝ Ոսկէ Հորդայի հանդէպ, մենք չենք գիտեր. ծանօթ է, սակայն, որ հայ գաղթականութեան բնակութիւն հաստատած հողերը համարուած են անոնց սեփականութիւնը: Հայերուն թոյլ տրուած էր ունենալ իրենց ներքին ինքնավարութիւնը, իսկ հայ հոճաները, Ճենովայի վաճառականներուն հաւասար իրաւունքով, հրապարակ ելած են Խրիմի եւ միջազգային շուկաներու մէջ:

Հայկական ձեռագիր յիշատակարաններէն ի յայտ կը գայ, որ Խրիմի Հայերը պարտաւորութիւն ստանձնած են մասնակցելու երկրի շինարարական աշխատանքներուն եւ իրենց զինուած ուժերով պաշտպանել Սուրխաթի մերձակայ բարձունքները հիւսիսի ասպատակութիւններէն:

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՔԱԹՐԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

—0—

Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան տարեկան ժողովը տեղի ունեցաւ 1973 Նոյեմբեր 1ին, Վարիչ Մարմնոյ լիակատար նիստի եւ ընդհանուր անդամական ժողովի մը ընթացքին՝ նախագահութեամբ Միութեան նախագահ Պ. Գեղամ Քէրէսթէճեանի, ատենադպրութեամբ Օր. Այտա Պասմաճեանի, բոլոր խորհրդատու անդամներուն եւ Վարիչ Տնօրէնին ներկայութեան:

Նախագահին խօսքէն ետք, ուր շեշտը դրուած էր Միութեան ոգիին եւ կատարած դերին վրայ, տարեկան բարոյական եւ նիւթական համրատուութեանց առթիւ ժողովականները գոհունակութեամբ արձանագրեցին Միութեան անցնող տարուան ընթացքին տարած դրական աշխատանքը, տակաւ ընդլայնուած իր գործունէութեան գետինը, իր կոչումէն չշեղելու յամառ ճիգերը, բոլորովին ինքնաբաւ դառնալու բաղձանքը եւ վստահելի մթնոլորտը Միութեան շարքերէն ներս իր լաւագոյն հեռապատկերներով՝ որոնց թարգման հանդիսացան գրեթէ բոլոր խորհրդատու անդամները:

Արդիւնաւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան զանազան հիմնական հարցերու եւ ապագայ գործունէութեան, ի մասնաւորի՝ անդամագրութեան ձեւերու, հակակշռեալ պիւտճէի, նոր գործունէութեան գետիններու, յայտագիրներու կազմութեան եւ հրատարակչական խնդիրներու շուրջ:

Բանաստեղծ Ռուբէն Մելիք խօսք առնելով երկարօրէն ծանրացաւ Քաթրայի որդեգրած մշակութային գործունէութեան բազմարդիւն ջանքերուն եւ բերած բարիքներուն վրայ հայ եւ օտար մտաւորական շրջանակներէ ներս: Նոյնպէս, Րաֆֆի Պետրոսեան կ'օգտուէր իր փորձառութենէն, տալու համոզիչ, շօշափելի օրինակներ՝ պաշտպանելու եւ շարունակել յանձնարարելու համար կիրարկումի նոյն ձեւը երաժշտական մարզին մէջ եւս: Շեշտը կը դնէր Քաթրայի Շարժուն Մշակութային Կեդրոն մը դառնալու ձգտումին՝ առանց որ նիւթական պարտադրութեան տակ դրուի ոչ-պատրաստուած արուեստասէր ունկնդիրը կամ հանդիսատեսը:

Այս ուղղութեամբ կային նաեւ Պ. Հանրի Վերնէօյի դիտողութիւնները, որ կը փափաքէր սարքել Քաթրայի երեկոյթները նուազ սուղ, ա՛լ աւելի մեծ չափերով եւ տոմսակի գրութեամբ միայն: Կարծիքներու փոխանակութենէ ետք յայտնի կ'ըլլար թէ անկարելի չէ լրացուցիչ նկատել այդ երկու տեսակէտները եւ որոշում կը տրուէր իրարմէ բոլորովին տարբեր երկու շարքերու ընթացք տալ, մին ձրի՝ միւսը վճարովի մուտքով:

Ամենայուզիչ ելոյթներէն մին պիտի ըլլար հիմնադիր անդամ, նկարիչ Գառզուի խօսքը. «Հրաշալի երեւոյթ է սա. ու ի՞նչպէս երկար տարիներ մենք արուեստագէտներս կրցեր ենք հանդուրժել այդ պարապին ու ապրիլ առանց Քաթրայի»: Գառզու առաջարկ բերաւ նաեւ, նիւթական դժուարութեանց դիմագրաւելու մտահոգութեամբ, անջատ նոր Միութեան մը կազմութիւնը որ պիտի կոչուէր «Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան Բարեկամներ» մասամբ դիւրացնելու համար Քաթրայի գործը եւ մանաւանդ թեթեւցնելու՝ Միութեան ծանր նիւթական բեռը:

Միութեան Գանձապահը Պ. Արթօ Խաչատուրեան կարդաց Քաթրայի 1972–73 տարեշրջանի ելմտական հաշուեկշիռը՝ տալով պէտք եղած մանրամասնութիւնները: Տրուեցան նաեւ հարկ եղած ճշգրիտ տեղեկութիւնները յառաջիկայ եղանակի գործունէութեան վերաբերեալ: Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ 1973–74ի նոր պիւտճէն: Ասկէ անմիջապէս առաջ, Միութեան Վարիչ-Տնօրէնը Պ. Գրիգոր Համբարձումեան տուած էր տարեկան բարոյական համրատուութիւնը, որ սեղմ գիծերով կը պարփակէր Քաթրայի ամբողջական դիմագիծը, վերլուծումը իր առաջադրութիւններուն զանազան գետիններու վրայ, գծելով անոնց սահմանները, մատնանշելով Միութեան բնոյթն ու ոգին եւ նոր հեռանկարները: Մինչ ժողովականները բուռն ծափերով կ'ուզէին յայտնել իրենց շնորհակալութիւնները՝ անցնող շրջանին տարուած աշխատանքին համար, Պ. Գրիգոր Համբարձումեան սապէս կ'եզրակացնէր իր տեղեկատուութիւնը. «Ազնիւ ընկերներ, հարկ է ընդունիլ որ դրական եղաւ մեր գործունէութիւնը ու բոլորիս կը պատկանին Քաթրայի տարած փոքր յաղթանակները, բայց ի բոլոր սրտէ կը մաղթեմ որ մնանք չափաւոր մեր գնահատանքին մէջ, առողջ՝ մեր քննադատութեան, զգոյշ՝ մեր խանդավառութիւններուն, գիտակից՝ մեր գոհունակութեան եւ իրատես՝ մեր առաջադրութիւններուն: Ու եթէ կ'ուզենք յառաջանալ նոյն ուղիով, պէտք է անվհատ ու համբերատարօրէն աշխատիլ. շարունակենք այն խանդոտ սրտով որ մերն է ու մերը պիտի մնայ: Եւ մեր խղճմտանքով երաշխաւորենք Քաթրայի համեստ առաջադրութիւնները, քանի հարկ է տոկալ գոյատեւելու համար»:

Յառաջիկայ տարուան համար միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ նախագահին առաջարկած Միութեան Վարիչ Մարմինը, հետեւեալ նոր կազմով.—

Պ. Պ. Գեղամ Քէրէսթէճեան — երաժշտագէտ – նախագահ,

Գէորգ Պզըրճեան — առեւտրական – փոխ նախագահ,

Օրիորդ Այտա Պասմաճեան — դաշնակահարուհի – ընդհ. քարտուղար,

Պ. Պ. Արթօ Խաչատուրեան — ճարտարապետ – գանձապահ,

Զատիկ Մուրատեան — աստղագէտ – փոխ-գանձապահ,

Րաֆֆի Պետրոսեան — դաշնակահար – խորհրդատու՝ երաժշտական,

Ժան Գառզու — նկարիչ – խորհրդատու՝ կերպընկալ արուեստ,

Գրիգոր Համբարձումեան — քիմիագէտ — Վարիչ-Տնօրէն:

Ժողովը որ սկսած էր իր աշխատանքները ժամը 17ին, վերջ կը գտնէր ժամը 20ին, բացառիկ ոգեւորեալ մթնոլորտի մէջ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 6, 1973

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Երբ Կունօ քառասուն տարեկան էր, բարեկամ մը հարցուց.

— Առաջին գործողութեան մէջ Ֆաուսթին ի՞նչ տարիք կուտաք, վարպետ:

— Պարզ է, պատասխանեց Կունօ, ծերունիի բնականոն տարիքը՝ վաթսուն:

Քսան տարի անց, օփերայի մէկ նոր բեմադրութեան ժամանակ երբ նոյն հարցը տուին, պատասխանեց.

— Պարզ է, ծերունիի բնականոն տարիքը՝ ութսուն է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (326)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋՈՆ

ԺԴ.

Էթիէն Քասթէլ կը պրպտէր ձիու բեկորներուն խառնակոյտը: Յանկարծ Էթիէն կանգ առաւ, աչքերը խոշոր բացած ու թուղթի մը վրայ յառած, որուն ծալքերը քիչ առաջ բացած էր: Նկարիչը շատ գունատեցաւ: Իր ուշադրութիւնը գրաւած էր անուն մը, մինչ չէր յուսար որ այդ անունին հանդիպէր հոն:

— Ժաք Կարօ, թոթովեց Էթիէն: Ժաք Կարոյին կողմէ Ժանն Ֆորթիէի ուղղուած նամակ մը:

Ու յարեց, ձեռքերը եւ շրթունքը դողդղջուն.

— Տէ՛ր Աստուած, եթէ երբեք...

Ու նամակը գրեթէ բարձր ձայնով կարդաց, որ անորոշ կը լուէր յուզումէն.

«Ամենասիրեցեալ Ժանն,

«Երէկ ձեր առջեւ պարզեցի մօտաւոր ապագայի մը մէջ գոյանալիք հարստութիւնը եւ երջանկութիւնը ձեզի եւ ձեր զաւակներուն համար: Հիմա կրնամ այդ բանը ձեզի խոստանալ անմիջական եւ դրական կերպով:

«Վաղը պիտի հարստանամ, կամ պիտի սկսիմ ձեռքիս մէջ ունենալ մեծ հարստութեան մը միջոցները: Գիւտի մը պիտի տիրանամ եւ անոր շնորհիւ անհաշուելի շահեր պիտի ընեմ: Գրեթէ երկու հարիւր հազար ֆրանք պիտի ունենամ, այդ գիւտը շահագործելու համար:

«Կեղծ ամօթ մի զգաք, Ժանն: Խորհեցէք ձեր զաւակներուն վրայ, որոնք իմս պիտի ըլլան, ու այս մտածումը պիտի խրախուսէ ձեզ:

«Այս գիշեր, ժամը տասնըմէկին, փոքրիկն Ժորժի հետ ձեզի պիտի սպասեմ Շարանթոնի կամուրջին վրայ, ու ձեզ պիտի առաջնորդեմ ապահով վայր մը, ուրկէ վաղը պիտի մեկնինք դէպի արտասահման: Հարուստ ու երջանիկ պիտի ըլլանք հոն:

«Առանց ցաւ զգալու, հեռացէք այս տունէն, որուն տէրը կը վռնտէ ձեզ, եկէք անոր քով որ կը սիրէ ձեզ ու երբեք պիտի չթերանայ:

«Ժանն, եթէ դուք չգաք, չեմ գիտեր թէ յուսահատութիւնը ինչ ծայրայեղութեան պիտի մղէ զիս...

«Բայց դուք պիտի գաք...:

27 Սեպտ. 1861 ԺԱՔ ԿԱՐՕ

— Զարմանալի՛ բան, գոչեց Էթիէն Քասթէլ, նամակին ընթերցումը աւարտելէ յետոյ: Բայց ասիկա այն նամակն է, զոր Ժանն Ֆորթիէ փճացած ու այրած կը նկատէր: Ահա իր անմեղութեան փաստը, որուն վրայ կը խօսէր միշտ, ու զայն կ'ողեկոչէր անդադար: Մինչդեռ այդ փաստը իրեն այնքան մօտիկ կը գտնուէր: Խե՛ղճ կին...: Այս նամակին իմաստը անվիճելի է...: Ժաք Կարօ երկու հարիւր հազար ֆրանքի մօտ գումարի մը վրայ կը խօսի, ու Ժաք Լապրուէն գողցուած դրամն ալ հարիւր իննիսուն հազար ֆրանք է: Ան կը խօսի գիւտի մը մասին, որ մեծ շահեր պիտի ապահովէ... Լիւսիէնի հօր ըրած գիւտն է ան: Ժորժ պիտի իմանայ որ ինք Ժանն Ֆորթիէի զաւակն է ու կրնայ մօրը պատիւը վերահաստատել: Այսուհետեւ ոչ մէկ բան արգելք պիտի ըլլայ Լիւսիէնի՝ իր անունը տալու Լիւսիի զոր կը սիրէ եւ որ արժանի է իրեն:

Այդ պահուն զարնուեցաւ բնակարանին դուռը. յետոյ աշխատանոցին դուռը:

— Ներս մտէք, ըսաւ Էթիէն:

Դուռը բացուեցաւ: Ռաուլ Տիւշըմէն սեմին վրայ կանգնած էր:

— Վերջապէս եկաք, գոչեց նկարիչը, երիտասարդը դիմաւորելով:

— Ամբողջ գիշերը զբաղած էի...: Լուրերը լաւ են:

— Օվիտ Սոլիվօ ի՞նչ եղած է:

— Ամանտայի ճարպիկութեան շնորհիւ ձերբակալուած է...: Քիչ յետոյ մանրամասնօրէն պիտի պատմեմ: Հիմա աւելի ստիպողականը կայ:

— Շուտ ըսէք, յարեց նկարիչը: Փօլ Հարմանի մասին բան մը գիտէ՞ք:

— Փօլ Հարման մեռած է, յարեց Ռաուլ:

— Մէրիի հայրը մեռա՜ծ, ըսաւ Էթիէն ապշահար:

— Մէրիի հօրը վրայ չէ որ կը խօսիմ, այլ այդ անունը առած թշուառականի մը վրայ, պատասխանեց Տիւշըմէն: Բուն Փօլ Հարման քսանըհինգ տարի առաջ մեռած է Ժընեւ, հիւանդանոցի մը մէջ, ու Քուրպըվուայի գործարանատէրը, ամէնուն կողմէ յարգուած այդ միլիոնատէրը առած է անոր անունը, ծածկելու համար իր բուն անունը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մահացած պատսպարեալնե – րու հոգւոյն, Շաբաթ Նոյ. 17, առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի հաստատութեան մէջ (44–50, Ավընիւ Շարլ տը Կոլ), հովանաւորութեամբ Կաթող. Պատուիրակ եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց Սերովբէ Արք. Մանուկեանի։

Յաւարտ պատարագի, օրուան հանդիսաւորեալ եւ Սերովբէ Արք.ի ներկայացուցիչը պիտի այցելեն Մոնմորանսիի գերեզմանատունը աղօթելու համար վախճանած պատսպարեալներու շիրիմներուն վրայ։

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՅԻ 55ՐԴ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ հին եւ նոր մարտիկներու եւ դիմադրականներու Բարեկամական Միութեանց, Նոյեմբեր 18ին, Կիրակի առաւօտուն, *Փրատոյի Հայոց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, բացառիկ հանդիսութեամբ կը տօնուի Պաղեստինի, Արա*րայի ճակատամարտի 55րդ տարեդարձը, *մասնակցութեամբ պետական, քաղաքային, զինուորական, յարանուանական, ֆրանսական հին եւ նոր մարտիկներուն։*

Կը պատարագէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան *եւ կը կատարուի մեր ընկերնե – րու յիշատակին, հոգեհանգստեան արարողութիւն։*

Յետ պատարագի, նորակառոյց Յուշարձանի մօտ, հին եւ նոր մեր մարտիկ ընկերներուն յիշատակը ոգեկոչող յարգանքի ցոյց։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Դաշնակցութեան Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու անունով, խոր ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Սուքիասեանի եւ իր զաւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն ընկեր ՄԵՐԿԻՐ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

×

Սէն Ժեռոմի եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Շապուհ Համբարձումեանի, իր զաւակներուն եւ բոլոր պարագանե – րուն իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Գոհար Համբարձումեանի (ծնեալ Կոստանեան) մահուան առթիւ եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այս առթիւ եղած նուէրներուն.—

Շապուհ Համբարձումեան 100 ֆր. (դպրոցին 100), Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 200, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան, այրի Տիկին Անահիտ Կոստանեան 100ական։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ ՍԷՆ–ԺԵՌՈՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պիւպէրեան, Տէր եւ Տիկին Օսկեան Շէրպէթեան, Աղաւնի Պապայեան, այրի Տիկին Վերժին Դաւիթեան 10ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան 20, Արշակ Յովնանեան 15, Գրիգոր Մարուքեան, Երուանդ Պուռուչեան, Խաչիկ Գողոյեան, Կարպիս Աճէմեան, Սանթր Ենովքեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Հմայեակ Կարապետեան, Ղազարոս Նարինեան 10ական։

Դպրոցին՝ Անահիտ Կոստանեան, Տէր-Մինասեան ընտանիք 30ական, Տէր եւ Տիկին Նուպար Պալեան 10, Արշակ Յովնանեան 15, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 10, Ժորժ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Մաթոսեան 20ական, ոմն 10 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղ. Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Յակոբ Գույումճեանէ (Ալֆորվիլ) 100 ֆր. ուխտի մը առիթով։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դ. Արծիւ (Պանթէօ–Քաշան) ենթակոմիտէն Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, 48 Ռիւ Քամիլ Տէմուլէն, Քաշան։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

« Օմար Խայեամ » չքեղ ճաշարահին մէջ, Կիրակի Դեկտ. 2ին, կազմակեր – պուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Շահան Քհնյ. Տէտէեան եւ ընտանիքը իրենց մօր եւ կեսրոջ Տիրամայր Գաղ – ցրիկ Տէտէեանի մահուան քառասունքի առիթով հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

100 ֆր. Հալէպի ծերանոցին, 100 Պէյրութի կուրանոցին, 100 «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութօն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵՒԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՁՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, Թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն։

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45

au CERCLE INTERALLIE

33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

Շաբաթ 17 Նոյեմբեր 1973

ժամը 22էն սկսեալ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

SALONS SPLENDID

Bld. d'Athènes — Marseille (1er)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ

ժողովրդական երգչուհի

ZORIKA

(Էլիզ Եղիկեան)

SIMON (guitariste-Chanteur de Blues

ANDRE RIAN

et son Orchestre Attractif

Réservations :

Tél. 77-73-14 ou 66-45-05

Tenue correcte de rigueur

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վերաբացուած է Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքը։

Արձանագրութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 14, Չորեքշաբթի ժամը 15ին, 17, Ռիւ Պլէօ, Մշակոյթի Տան յատուկ սրահին մէջ։

Ծնողքներէն կը խնդրուի անյապաղ ղրկել իրենց երախաները։

ԻՍԻԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ուրախ է հաղորդելու որ Խրիմեան դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Նոյեմբեր 14ին, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլ – Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդանի ենթակոմիտէի պարանցիկ ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հանելի անակնկալներով

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

H. PASDERMADJIAN

Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE

DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE

Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages

Reliure pleine toile

Prix : 36 Frs

Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)

C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
14
MERCREDI
14 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.862
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.862

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞ՒՆ

———0———

Այս տարուան Նոյեմբերի 11ը Կիրակիի զուգադիպած ըլլալով, առաջին աշխարհամարտի Զինադադարին 55րդ տարեդարձը չնշուեցաւ իբրեւ առանձին օրինաւոր արձակուրդի տօնական օր: Սակայն ատոր փոխարէն անիկա պիտի մնայ պատմական, որովհետեւ Նոյեմբեր 11ին է, որ Գահիրէէն Սուէզ տանող ճամբուն 101րդ քիլոմեթրին վրայ, ամայի վայր մը, վրանի մը տակ հրադադարի համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի զինուորական պաշտօնական ներկայացուցիչներուն միջեւ:

Պատմական այս դէպքը կը նկատուի նախաքայլ մը դէպի վերջնական խաղաղութիւն, որուն ա՛յնքան պէտք ունի աշխարհ:

Քառորդ դար տեւող հակառակութիւն, անհաշտեցողութիւն, փոխադարձ ատելութիւն եւ չորս արիւնալի պատերազմ ի վերջոյ յանգեցան այս եզրակացութեան:

Յուսալի է, որ այժմ քիչ մը շունչ քաշեն Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդները, ընդ որս նաեւ մեր հայրենակիցները, որոնք կարեւոր թիւ կը կազմեն այնտեղ:

Կռուախնձորը Պաղեստինն էր, որուն մէկ մասին վրայ 1948 Մայիս 14ին կը կազմուէր Իսրայէլի անկախ Պետութիւնը, ՄԱԿի որոշումով: Արաբներ կը բնակին Ատլանտեանի աջ ափէն մինչեւ Պարսից ծոց: Արաբերէն լեզուն է, որ կը տիրապետէ այդ հողերուն վրայ: Օսմանեան տիրապետութեան հինգ դարերու ընթացքին Թուրքերը չէին կրցած իրենց լեզուն պարտադրել Արաբներուն: Ընդհակառակն իրենք կրած էին Արաբներուն ազդեցութիւնը: Նախ իւրացնելով անոնց իսլամական կրօնքն ու Շէրիի օրէնքները, յետոյ հարիւրին ութսուն համեմատութեամբ փոխառութիւններ ընելով արաբերէնէն, ճոխացնելու համար իրենց խեղճ ու ողորմելի լեզուն:

Պաղեստին կը կազմէ մէկ մասնիկը արաբական հսկայ աշխարհին: Արժանապատուութեան հարց էր Արաբներուն համար օտար Պետութեան մը կազմութիւնը իրենց պատկանող հողամասի մը վրայ: Ճիշդ է, որ օտար Պետութիւններ դարերով տիրապետած են այնտեղ, սակայն Արաբները արմատ կապած՝ մնացած են իրենց հողերուն վրայ եւ հայրենի բոյներուն մէջ:

Միւս կողմէ սակայն անցեալ դարուն Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ Հրեաներուն դէմ գործադրուած հալածանքները ծնունդ տուին Սիոնական շարժումին: Խումբ մը հրեայ մտաւորականներ յիշեցին յանկարծ, որ երկու հազար տարի առաջ հայրենիք մը ունէին — Պաղեստինը, Քանանու կամ Աւետեաց Երկիրը, ուր պէտք է համախմբուէին սփիւռքի ցիրուցան Հրեաները:

Ապտիւլ Համիտ ընդառաջ երթալով Սիոնական վարիչներու դիմումին, արտօնած էր Հրեաներու ներգաղթը Պաղեստին, ուր Ռոշիլտի բարերարութեամբ գիւղեր կառուցուեցան եւ հողեր յատկացուեցան ներգաղթողներուն: Ասիկա նախաքայլն էր սիոնական ծրագրին, որ իրականացաւ 1948 Մայիս 14ին, Իսրայէլի անկախ Պետութեան հռչակումով:

Քառորդ դար անցած է այդ թուականէն ի վեր եւ Հրեաները տուն-տեղ են եղած Պաղեստինի մէջ, ՄԱԿի կողմէ իրենց յատկացուած հողամասին վրայ: Գրաւած են նաեւ փախստական արաբ գաղթականներու հայրենի տուները, որոնց մեծ մասը փլցնելով տեղը նորեր շինած են: Հարեւան արաբ երկիրները ապաստանած այդ գաղթականները կը պահանջեն իրենց սեփական տուներն ու կալուածները: Բռնագրաւումը իրաւունք մը չենթադրեր:

Պաղեստինի արաբ գաղթականներուն վերադարձի եւ հատուցում ստանալու ցաւոտ հարցն է, որ ամէնէն աւելի դժուարութիւններ պիտի յարուցանէ վերջնական ու տեւական խաղաղութիւն հաստատելու ճամբուն վրայ:

Դիւրին պիտի չըլլայ լուծել այն բոլոր կնճռոտ խնդիրները, որոնք տարիներէ ի վեր անհանդարտ վիճակի մէջ կը պահեն արեւելեան կողմն աշխարհի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՀԼԻՃ ՉՈՒՆԻ

———0———

Հանրապետութեան նախագահը, այս անգամ Ատալէթի պարագլուխին յանձնեց դահլիճ մը կազմելու փորձը, հակառակ անոր որ Ատալէթ զգալի պարտութիւն մը կրեց Հոկտ. 14ի ընտրութիւններուն: Ինչպէս հաղորդած էինք իր ժամանակին, Հալքի նախագահը Էճէվիթ երկար փորձերէ ետք չէր յաջողած կառավարութիւն մը կազմել, որովհետեւ թէ՛ Ատալէթ եւ թէ Հանրային Փրկութեան կուսակցութիւնները մերժած էին համախմբական կառավարութեան մաս կազմել: Խորհրդարանական ընտրութիւններու վաղորդայնին, Տէմիրէլ նկատել տուած էր, թէ ընտրողները «ընդդիմադիրի պաշտօնը» տուած են իր կուսակցութեան, որ 149 երեսփոխան ապահոված էր 450 աթոռի վրայ (Հալք՝ 186 աթոռ): Դիտերու կարծիքով Տէմիրէլ այժմ պիտի աշխատի նոր կառավարութիւն մը կազմել, որ շատ հաւանաբար աջակողմեան համախմբութիւն մը ներկայացնէ: Անդարայի քաղաքական շրջանակները խիստ վերապահ են Ատալէթի պարագլուխի յաջողութեան նկատմամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ համաձայն գտնուեցաւ դատարանին յանձնելու իր նօթերը եւ ձայներիզները, որոնք կապ ունին կորսուած երկու ձայներիզներուն հետ: Ինչպէս ծանօթ է, դատարանը պահանջած էր ինը ձայներիզներ, որոնք կրնան լոյս սփռել Ուաթըրկէյթի դայթակղութեան վրայ: Արդ, Նիքսըն նախ մերժելէ ետք, ընդունած եւ յանձնած էր այդ ձայներիզներէն եօթը միայն, միւս երկուքը «կորսուած» նկատելով: Առջի օր սակայն, նախագահին փաստաբանը դատաւորին յայտարարեց թէ ձայներիզ մը եւս «գոյութիւն չունի»: Այս ձայներիզին վրայ արձանագրուած էր նախագահին խօսակցութիւնը Սպիտակ Տան նախկին խորհրդատուներէն մէկուն հետ:

ԹԻԹՕ Կիեւ ժամանեց: Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով Եուկոսլաւիոյ նախագահը պիտի փորձէ համոզել Կրեմլինի վարիչները, որ դիրք չճշդած երկիրները դեր ստանձնեն Մերձաւոր Արեւելքի հարցին լուծման մէջ, մշակելով խաղաղութեան ծրագիր մը:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ արդարացուցիչ ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէ ամերիկեան նաւատորմի մը ներկայութեան Հնդկաց ովկիանոսին մէջ, յայտարարեց Հնդկաստանի Արտաքին նախարարը:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Քիսինկէր, խօսակցութիւններ ունեցաւ Մաոյի հետ՝ «բազմաթիւ հարցերու շուրջ եւ բարեկամական մթնոլորտի մէջ»: Երկու տարուան մէջ երկրորդ անգամն է, որ Մաօ կը տեսակցի Քիսինկէրի հետ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մէջ շուրջ 3000 հոգի մեռած է անցեալ տարի քոլերայէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԿՈՂՄԵՐԸ

———0———

ԽՄԲ.— Մերձաւոր Արեւելքի պատերազմին առթիւ, մամուլը արձագանգ հանդիսացաւ կողմերու պահանջներուն: Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք գլխաւորները: Նախ՝ Արաբները, ապա՝ Իսրայելացիք:

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

1. Հողերը.— Եգիպտոս կը պահանջէ, որ Իսրայէլ պարպէ ամբողջ Սինայը: Այսուհանդերձ կարելի է իրաւախոհութեան մը յանգիլ, այսինքն՝ Եգիպտոս բացարձակ գերիշխանութիւն կը հաստատէ 40 քիլմ. լայնքով տարածութեան մը վրայ, իսկ Սինայի մնացեալ մասը ապազինուած գօտի կը հռչակուի: Կարելի է ընդունիլ նաեւ միջազգային ուժի մը ներկայութիւնը Շարմ էլ Շէյխի մէջ: Գալով Կազայի շրջանին, որ 1948էն 1967 եգիպտական իշխանութեան ներքեւ կը գտնուէր, Գահիրէի դիրքը ծանօթ չէ:

Սուրիա կ'ուզէ վերստանալ Կոլանը ամբողջութեամբ: Չի գիտցուիր, թէ Դամասկոս պիտի ընդունի՞ Կոլանի բարձրաւանդակին ապազինումը:

Յորդանան կը պահանջէ ամբողջ Այսրյորդանանը (սահմաններու որոշ փոփոխութեան մը հաւանականութեամբ) եւ Երուսաղէմի արաբական մասը:

2) Քաղաքական.— 1971էն ի վեր Սատաթ համաձայն է ճանչնալու Իսրայէլի գոյութիւնը, պայմանաւ որ Թել Ավիվ պարպէ իր գրաւած հողերը: Անպատասխան կը մնայ հարց մը. Գահիրէ ճանչնալէ ետք Իսրայէլը, դիւանագիտական յարաբերութիւն պիտի հաստատէ թէ ոչ Իսրայէլի հետ:

Սուրիա յարդ պաշտօնապէս չէ ըսած թէ պիտի ճանչնա՞յ Իսրայէլը (պատերազմէն առաջ անոր միակ նպատակը գրաւուած հողերու ազատագրումն էր): Նախագահ Ասատ Սեպտեմբեր 7ին խօսեցաւ «միւս» հողերն եւս ազատագրելու մասին: Արդեօ՞ք խօսքը նախկին Պաղեստինի մասին է, որ հիմա Իսրայէլ դարձած է:

Հիւսէյն համաձայն է ճանչնալու Իսրայէլը եւ ընդունելու, որ Երուսաղէմ մայրաքաղաքը դառնայ միաժամանակ Իսրայէլի եւ պաղեստինեան նահանգին (հիմա այժմու Այսրյորդանանը): Ամման երկու պայման կը դնէ՝ Այսրյորդանան պէտք է պարպուի իսրայելեան ուժերէ. երկրորդ պայմանն է, որ Երուսաղէմի արաբական մասը Յորդանանի գերիշխանութեան տակ մտնէ:

Պաղեստինցիները կը մերժեն ընդունիլ ՄԱԿի 1967ի որոշումը, ուր խօսք կ'ըլլայ «գաղթականներու» եւ ոչ թէ «Պաղեստինցիներու» մասին: Երկու տեսակէտներ գոյութիւն ունին: Ոմանց համար բացարձակ պայման է քանդել «Սիոնական Պետութեան կառոյցը», զայն փոխարինելու համար աշխարհական Պետութեամբ մը, ուր Հրեաները, քրիստոնեաները եւ մահմետականները միատեղ կ'ապրին (ասիկա «պաշտօնական» տեսակէտն է Ֆաթահի): Ուրիշներու համար (սակայն ասիկա պաշտօնապէս երբեք չէն ընդունուած) պէտք է գործադրուի «Հիւսէյնի ծրագիրը» (Դաշնակցութիւն մը կազմուած Անդրյորդանանէ, Այսրյորդանանէ եւ Կազայէ) ուր պիտի բնակին Պաղեստինցիները: Սակայն այս կը նշանակէ հաշեմական թագաւորութեան ջնջումը:

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՔ

1) Հողերը.— Պաշտօնական բանաձեւում չկայ, միայն շեշտը կը դրուի «ապահով» սահմաններու անհրաժեշտութեան վրայ:

Իսրայէլ համաձայն է Սինայի մեծ մասը պարպելու, պայմանաւ որ անիկա ապազինեալ շրջան նկատուի: Թել Ավիվ կ'ուզէ պահել Աքապայի ծոցի ամբողջ եզրը, որ Շարմ էլ Շէյխէն մինչեւ Էյլաթ կ'երկարի: Նկատի առնելով նաեւ քարիւղին կարեւորութիւնը եւ այն իրողութիւնը, որ արաբ երկիրները պոյքոթի կ'ենթարկեն Իսրայէլը, հաւանական չի նկատուիր, որ Թել Ավիվ առայժմ Եգիպտոսի վերադարձնէ Ապու Ռոտի քարիւղահանքերը Սինայի մէջ:

Թել Ավիվ չուզեր Եգիպտոսի յանձնել Կազայի շրջանը. սակայն այս շրջանը կրնայ «որոշ կապ»եր ունենալ Յորդանանի հետ:

Իսրայէլ տրամադիր է Քիփուրի պատերազմէն առաջուան սահմանագիծին վերադառնալու Սուրիոյ ճակատին վրայ, սակայն Կոլանի մնացեալ մասը Իսրայելացիներու հակակշռին տակ պէտք է մնայ: Այսրյորդանանի մեծ մասը կարելի է յանձնել Հիւսէյնի: Գալով Երուսաղէմի հարցին, Իսրայէլ կը մտածէ Հիւսէյնի միայն հոգատարութեան իրաւունք տալ Երուսաղէմի մահմետական սրբատեղիներուն վրայ եւ թերեւս նաեւ վարչական որոշ ինքնավարութիւն մը «Մեծ Երուսաղէմի» մը շրջագիծին մէջ, քաղաքին արաբական մասին մէջ: Սակայն քաղաքը կը մնայ իսրայելեան իշխանութեան տակ:

Քաղաքական.— Իսրայէլ պատրաստ է բանակցելու յորդանանեան այնպիսի պատուիրակութեան մը հետ ուր գտնուին պաղեստինցի ներկայացուցիչներ: Ասիկա պարզ այն մտքով, որ պաղեստինեան հարցը Յորդանանի հետ կապուած է: Հիւսէյն կրնայ վարչական ինքնավարութիւն մը շնորհել Այսրյորդանանի, ինչպէս նաեւ Լիբանանէն եկող Պաղեստինցիներուն:

Իսրայէլ կ'ուզէ, որ արաբ երկիրներու հետ իր բանակցութիւնները կատարուին «ուղղակի»: Բանակցութիւնները պէտք է յանգին իրական խաղաղութեան (դիւանագիտական յարաբերութիւն, առեւտրական փոխանակութիւն, թեքնիք համագործակցութիւն եւայլն) եւ ոչ թէ պարզ ճանաչում մը ըլլայ Իսրայէլի գոյութեան, արաբ մայրաքաղաքներու կողմէ: Սահմանները պէտք է բացուին (ինչպէս պարագան է 1967էն ի վեր Այսրյորդանանի եւ Իսրայէլի միջեւ) եւ ազատ հաղորդակցութիւն հաստատուի մարդոց եւ ապրանքներու համար:

Թ. Ա. Թ.

ՅՕԱՄԵԱԿ ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ՍԻՄՈՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աքսորից վերադառնալուց յետոյ, 1892-ին, Զաւարեանը մասնակցեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին Ընդհանուր ժողովին եւ Քրիստափորի ու Ռոստոմի հետ մշակեց կուսակցութեան ծրագիր – կանոնագիրը: Ինչպէս յայտնի է, այդ ժողովում որոշուեց եւ Դաշնակցութեան կազմակերպական վերջնական ձեւը՝ ապակենտրոնացում, որի գլխաւոր պաշտպաններից էին Զաւարեանը եւ Ցոնան Դաւթեանը: Զաւարեանը եղաւ նաեւ, Քրիստափորի հետ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մեկնաբանողը «Դրօշակ»ի առաջին համարներում:

Եւ այնուհետեւ, մինչեւ 1902 Թ., Զաւարեանը մնաց Թիֆլիսում, իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի անդամ եւ կուսակցութեան գլխաւոր ղեկավար ուժերից մէկը: Առաւելապէս նրա վրայ էին ծանրացած Բիւրոյի գործավարութիւնն ու թղթակցութիւնը, եւ նա արտասովոր եռանդով ու նուիրումով կատարում էր այդ պարտականութիւնը: Պաշտօնով պետական գիւղատնտես, որպէս այդպիսին, յաճախ, ճամբորդութիւններ էր կատարում Կովկասի զանազան կողմերը: Այդ ճամբորդութիւնները օգտագործում էր կուսակցական գործերի համար: Միեւնոյն ժամանակ, ուսումնասիրում էր երկրի տնտեսական պայմանները: Իր յօդուածները ռուս եւ հայկական մամուլում, ինչպէս նաեւ ռուսերէն առանձին հատորները զգալի տեղ են գրաւում կովկասագիտական գրականութեան մէջ: Յատկապէս արժէքաւոր է նրա «Մի փորձ Երեւանի եւ Կարսի նահանգների հացաբեր շրջանների գիւղատնտեսութեան հետազօտութեան» ստուար հատորը: Նա մանրակրկիտ ու բարեխիղճ ուսումնասիրող էր եւ բազմակողմանի ու հիմնական ծանօթութիւններ ունէր Կովկասի եւ Հայաստանի գիւղական պայմանների եւ ժողովրդական տնտեսութեան մասին:

Մինչեւ 1902 Թ., Զաւարեանը Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենտրոնական դէմքն էր Կովկասում, մանաւանդ 1898ից յետոյ, երբ Քրիստափորը մեկնեց արտասահման: Նա, իբրեւ ղեկավար, մասնակցեց բոլոր կարեւոր ժողովներին եւ բոլոր կարեւոր ձեռնարկներին: Բնական է՝ նրա գործունէութիւնը չէր կարող չնկատուել կառավարութեան կողմից. Նա ենթարկուեց խուզարկութիւնների եւ ձերբակալութիւնների, բայց միշտ մնաց իր դիրքում:

1902ի գարնանը, երբ Քրիստափորը «Փոթորիկ»ի գործերով մեկնել էր Ռուսաստան, նրա տեղը Ժընեւ անցաւ Զաւարեանը, իբրեւ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան անդամ՝ Ակնունիի եւ Վարանդեանի հետ: Եւ մէկուկէս տարուց աւելի վարեց «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը եւ կուսակցութեան արտասահմանի գործերը, մինչեւ որ 1903ի ամառը Քրիստափորը վերադարձաւ Ժընեւ: «Ժընեւում, գրում է Վարանդեանը, Զաւարեանն ամենայն բարեխղճութեամբ կը կատարէր իր խմբագրական եւ բիւրոյական պարտականութիւնները: Կը գրէր, կը թղթակցէր մարմիններու հետ, չէր խուսափեր ոչ մի սեւ աշխատանքէ, թերթի եւ գրքերի առաքումներն անգամ, յաճախ, իր ձեռքով կը կատարէր եւ միանգամայն, վայրկեաններու ապշեցուցիչ խնայողութեամբ մը, կը հետեւէր համալսարանական ամէն տեսակ դասախօսութիւնների, կը հետեւէր պատանեկան եռանդով ու անդադար կը կարդար, նօթեր կ'առնէր, կ'ուսումնասիրէր»:

Երկրորդ Ընդհանուր ժողովից յետոյ, որ գումարուեցաւ 1904ին, Սոֆիայի մէջ, կուսակցութեան որոշումով, Զաւարեանը անցաւ Կիլիկիա Խանասորի Վարդանի հետ: Ընդհ. Ժողովը որոշել էր ուժեղ կազմակերպութիւն առաջ բերել եւ գործունէութեան վայր դարձնել նաեւ Կիլիկիան: Այնտեղ եւս, Վարդանի պատմելով, Զաւարեանը մեծ եռանդով լծուեց գործի. «Սիմոնը անչափ ոգեւորուած էր. բնաւ չէր հանգստանում. անվերջ աշխատում էր: Ուր որ էլ լինէր, իսկոյն բարեկամների, ընկերների մի շրջան կը կազմէր. կը մտնէր բոլոր խաւերի մէջ, այնքա՛ն մատչելի էր: Ուր էլ լինէր, բոլոր տեղերի հետ կապեր կը պահպանէր եւ ամէն վայրից տեղեկութիւն կ'ունենար: Թղթակցութեան մէջ անսովոր եռանդ ունէր»:

Զաւարեանին յաջողւում է ամրապնդել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը Կիլիկիայում եւ Լիբանանում՝ կապելով կուսակցութեան հետ երիտասարդ ուժերը, որոնք յետագային կարեւոր դեր կատարեցին ազգային կեանքում:

Կուսակցական աշխատանքից դուրս՝ Զաւարեանին հետաքրքրում էր Կիլիկիան, որպէս երկիր, իր ժողովուրդով ու տնտեսական պայմաններով: Նա ուսումնասիրում եւ մեծաքանակ նիւթ է հաւաքում, մանաւանդ, երկրի տնտեսական եւ աշխարհագրական վիճակի մասին:

Երբ 1905ի սկիզբը պայթեցին հայ-թաթարական ընդհարումները, եւ Վարդանը ստիպուած՝ փութով վերադարձաւ Կովկաս, Զաւարեանը յանձնեց նրան մի շարք իրեր Ժընեւ տանելու համար: Վարդանը պատմում է. «Սիմոնը պաշտող, սիրահար էր հայկական բնութեան, նրա օդի, հողի, լեռների ու ջրերի... Զէյթունի մէջէն անցնող Ճիհան գետի ջրից լցրել էր մի շիշ եւ պահել, որպէս սրբութիւն: Մերսինի թէ Թարթուսի բանտարկեալներին այցելելով, ստացել էր նրանցից, իբրեւ յիշատակ, նրանց ձեռքի աշխատանք վեց փայտէ դգալներ: Մի ինչ որ լեռից մի կտոր քար էր վերցրել եւ մի քանի ուրիշ մանր-մունր բաներ՝ բոլորն էլ կիլիկեան յիշատակներ: Յանձնեց ինձ որ բերեմ «Դրօշակ»ի թանգարանի համար»:

Զաւարեանը ինքն էլ երկար չկարողացաւ մնալ Կիլիկիայում: Ռուսաստանի յեղափոխական դէպքերը հարկադրեցին նրան վերադառնալ Կովկաս, ուր նորից նետուեց կուսակցական աշխատանքի մէջ, որպէս Բիւրոյի անդամ, «Յառաջ» օրաթերթի խմբագիրներից մէկը, իբրեւ ղեկավար դէմք Հ. Յ. Դաշնակցութեան: 1906ին նախագահ ընտրուեց Էջմիածնի Ազգային Կենտրոնական ժողովի, որի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլխաւոր բեմախօսն էր: Մասնակցեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Չորրորդ Ընդհ. Ժողովին Վիէննայում: Գլխաւորեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատուիրակութիւնը Խրիմեան Հայրիկի յուղարկաւորութեան ժամանակ:

1908ին, Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումից յետոյ, երբ Կովկասում ծայր տուին հալածանքները Դաշնակցականների դէմ, Զաւարեան անցաւ Պոլիս, ուր գործեց, իբրեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար ուժերից մէկը: Ատանայի կոտորածից յետոյ, 1909ին, անձամբ գնաց Կիլիկիա տեղն ու տեղը ստուգելու համար թրքական վայրագութիւնների չափն ու պատճառները: Եւ ապա, մինչեւ 1911 մնաց Մշում, իբրեւ Տարօնի ազգային դպրոցների ընդհանուր տեսուչ, իրեն պէս մի ուրիշ գաղափարապաշտ սուրբի՝ Բժ. Յ. Զաւրեանի հետ միասին:

1911ի ամառը Զաւարեանը մասնակցեց Հ. Յ. Դ. Վեցերորդ Ընդհ. Ժողովին, Պոլսում: Թէ՛ Ընդհ. Ժողովում, թէ դուրսը նա բարոյական մեծ հեղինակութիւն էր: «Ամէնքը, վկայում է Վարանդեան, կը խոնարհէին անոր բարոյական անձնաւորութեան առջեւ, որ Դաշնակցութեան խիղճը կը կեդրոնացնէր իր մէջ»:

Ընդհանուր ժողովից յետոյ, Զաւարեան մնաց Պոլսում, որպէս Բիւրոյի անդամ, եւ ապրում էր Եսայեան վարժարանի ուսուցչական պաշտօնից ստացած համեստ ռոճիկով՝ դպրոցից դուրս իր ամբողջ ժամանակն ու եռանդը նուիրելով կուսակցութեան եւ հասարակական գործունէութեան: Եւ մի օր, 1913 Հոկտեմբեր 15/28, իր բնակարանից «Ազատամարտ»ի խմբագրատունը գնալիս, Աշխատանքի Տան առջեւ, ընկաւ ուշաթափ՝ վերջին շունչը փչեց:

Պոլիսն ու Թիֆլիսը, ուր տարուեց նրա աճիւնը Խոջիվանքի գերեզմանոցում թաղելու համար, արտասովոր յուղարկաւորութիւն կատարեցին: Բերայի Երրորդութեան եկեղեցում, Զաւարեանի դագաղի առջեւ դամբանականներ խօսեցին Ա. Ահարոնեանը, Գ. Խաժակը, Դանիէլ Վարուժանը, Մշոյ Գեղամը: Եւ ամէնքը լացին, երբ Շահ-Մուրատեանը երգեց «Խաւարեալ գիշեր»ի ողբը եւ Կոմիտասը՝ «Ի վերին Երուսաղէմ»ը...:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

—0—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անիի հայ գաղթականութիւնը Մերձվոլգեան երկրամասէն Խրիմ տեղափոխուելէ ետք նախանձելի դիրքի մէջ չէ գտնուած: 1346–1347ին, այսինքն գաղթականութեան տեղափոխութենէն քիչ ետք, տեղի ունեցած է համաճարակ մը: Նորեկ գաղթականութիւնը քանի մը փորձանքներու ենթարկուած է: Մասնաւորապէս ծանր եղած է Ճանիբէկ խանի 1344 – 1345ի Կաֆայի պաշարումը. խանը թէեւ չէ յաջողած գրաւել քաղաքը, Ճենովացիներու եւ Հայերու հերոսական պաշտպանութեան հետեւանքով, սակայն պաշարուած քաղաքացիները շատ են տուժած:

Յետագայ տարիներուն եւս Կաֆա ենթարկուած է յարձակումներու, որմէ ամէնէն շատ տուժած են նորեկ այն Հայերը, որոնք բնակութիւն հաստատած էին քաղաքին պարիսպներէն դուրս: Այս պատճառով է, որ Կաֆայի Հայերը 1357-ին շինած են քաղաքին երկրորդ պարիսպը, Մաղաքիա աւագերէցին գլխաւորութեամբ:

Հայերու թիւը հետզհետէ աւելցած է Հայաստանէ, Կիլիկիայէ եւ այլ գաղութներէ հոն հասած նոր գաղթականներով: Հայերու թիւը այնքան շատցած է, որ Խրիմ թերակղզիի արեւելեան մասը կոչուած է «Ծովային Հայաստան» (Արմենիա Մարիթիմա): Այս անուանումը կատարած են Ճենովացիները. ասիկա հասկնալի կը դառնայ, երբ նկատի առնենք Կաֆայի Ճենովացի վաճառականներու վարչութեան 1455 Սեպտեմբեր 6ի որոշումը, ուր յիշատակուած է, թէ «Այս երկրին մէջ (այսինքն՝ Խրիմի թերակղզին) մեծ մասամբ բնակութիւն հաստատած են Հայերը»:

Խրիմի Հայութիւնը ԺԴ.–ԺԵ. դարերուն գտնուած է բարենպաստ պայմաններու մէջ: Ասոր վկայութիւնը բերած է Դաւիթ Խրիմեցի. «Յայնժամ զօրացաք մեք եւ բազմացաք եւ շինեցաք զգիւղս եւ զգաւառս, իշխանք եւ ազնուականք Ղարասպազարէն սկսեալ մինչեւ ի Սուրխաթ եւ ի Ֆէօդոսիա, ի լերինս եւ ի դաշտս լի արարին վանօրէիւք եւ եկեղեցեօք մինչեւ ի Սուրխաթ»: Նոյնը հաստատած է Մարտիրոս Խրիմեցի իր «Ղրիմայ երկրի» պատմութեան մէջ:

«Ի գալն ազգիս Հայոց երկիր Ղրիմայն
Նօթն հարիւր ութսուն էր մեր թուական,
Զետեղեալ մնացին ուր եւ ասացան՝
ի Կաֆայ, ի Ղրիմ, ի Լեհ, եւ Ախքիրման:

Իսկ այնք, որ Կաֆայ կացին սեփհական
Եւ ի Ղրիմ քաղաք Սուլխաթ կոչական,

ԿՏԱԿՆ ԷՐ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱՐՇԱՒԻՐ ՇԻՐԱԿԵԱՆ

Բ. ՄԱՍ

ՆՇԱՆՏՈՒՔ

Պ. Վահան Խօրասանճեան, արտակարգ ընդունելութիւն մը ըրաւ ինծի: Մեծատուն Հայրը, մեծահոգի եւ ազնուական զուրգուրանքով շրջապատեց զիս, տարաւ իր բնակած առաջնակարգ պանդոկը, ուր պիտի մնայի մինչեւ Նոյեմբերի վերջ:

Պ. Վ. Խօրասանճեան անձամբ ճանչցած էր մեր անմահ Նահատակ մտաւորականներուն մեծ մասը եւ կը յուզուէր անոնց անունները տուած ատեն իսկ: Չէր հաւատար, որ Թուրքէն աւելի վայրենի ու գազան ցեղ մը երբեւիցէ աշխարհ եկած ըլլայ: Ի՞նչպէս կարելի էր սպաննել այդ հանճարեղ մարդիկը, որոնք երկրին այդքան ծառայութիւններ մատուցած էին: Ի՞նչպէս կարելի էր այդքան վայրագութեամբ եւ առանց ամենափոքր խղճահարութեան, կոտորել բարի, աշխատասէր ու քրիստոնեայ ժողովուրդ մը: Չէր մոռցած, չէր կրնար մոռնալ ու չէր կրնար ներել: Եւ կը մխիթարուէր, լսելով չարաչար սատակումը Թուրք հրէշային ջարդարարներուն, հայ տղոց՝ իր հարազատներուն գնդակներուն տակ: Իր անմոռանալի թանկագին բարեկամներուն եւ սիրելիներուն վրէժը լուծուած էր եւ աչքերը կը թրջուէին:

Համբաւաւոր հին Հայ գերդաստանի զաւակ այդ պահպանողական ազնիւ Հայը կը ծափահարէր Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը եւ անոր կամաւոր ահարեկիչները: Ամէն միջոց խորհած ու կարգադրութիւններ ըրած էր, որ ես Փարիզի մէջ իշխանավայել կեանք մը անցընեմ: Քանի՛ քանի անգամ պնդեց որ մնամ իր քով եւ միակ փափաքն էր զիս տանիլ Պրիւքսէլ կամ Լոնտոն, գործս ու ապագաս ապահովելով: Մերժեցի: Համոզելու բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացին: Որոշումս տուած էի. անցնիլ Ամերիկա, որ ինծի համար քաղաքակիրթ, ազատութեան եւ արդարութեան միակ երկիրն էր, եւ ուր մտադրած էի անձնական աշխատանքովս կեանքս շահիլ եւ դիրք ունենալ: Եւ այդպէս ալ ըրի:

Պարոն Խօրասանճեան գնեց շոգենաւի տոմսակս եւ կարեւոր գումարի չէք մըն ալ յանձնեց ինծի, որպէսզի, ինչպէս այնքան հոգածութեամբ ըսաւ, Ամերիկայի մէջ առաջին օրերուս, որեւէ նեղութեան չենթարկուիմ: Մերժեցի, դժուարութեամբ տուաւ: Բաժանման պահուն յուզուեցաւ, զիս նոր ճանչցած օրուան պէս, յաջողութիւններ մաղթեց եւ սա յանձնարարութիւնը ըրաւ.

— Տղաս, Աստուած մի արասցէ, եթէ օր մը նեղութեան մատնուիս, զիս չմոռնաս..

1923 ՕԳՈՍՏՈՍ.— Ութ ամիսէ ի վեր հոս եմ, Միացեալ Նահանգներ: Կը բնակիմ Նիւ Ճըրզի եւ խաղաղ կեանք մը ունիմ ու վաղուան մտահոգութենէ զերծ եմ: Երեւակայածէս աւելի գտայ հոս: Անսահման ազատութեան եւ ապահովութեան երկիր մը, որուն արժէքն ու մեծութիւնը շատ աւելի շեշտուած կերպով կը տեսնես, երբ մեզի նման կուգաս Արեւելքի յետամնաց, կիսաքաղաքակիրթ, ծոյլ եւ ապիկար ժողովուրդներու մէջէն. եւ նոյնիսկ Եւրոպայէն Նոր Աշխարհ եկողը կը գտնէ իրապէս նոր ու գեղեցիկ, շէն ու բարգաւաճ եւ օրէ օր աւելի հսկայաքայլ մեծնալու ընդունակ երկիր մը: Մեր հալածուած ազգակիցները այստեղ գտած են ամէնէն հիւրընկալ բնակավայրը եւ գոհունակութեամբ ու առանց վախի կ'աշխատին: Արդարութեան երկիր մը գերազանցապէս եւ հաւասարութեան երկիր եւ օրէնքի տիրապետութեան տիպար Հայրենիքը:

Ամէնօրեայ մտմտուքներուս, սրտահատումներուս, հալածանքի կամ հետապնդումի վախերուս եւ կասկածներուս հետքը չէ մնացած: Դեռ պաշտօնեայ մը, կամ ոստիկան մը չհարցուց թէ ով եմ եւ ինչ եմ կամ ինչ կ'ընեմ: Եւ հին հայրենակիցներս կը հաւատեն, թէ հարցնող փնտռող ալ պիտի չըլլայ, որքան ատեն քաղաքացի կամ օտարական մը յանցանք մը չէ գործած:

Բացարձակ ապահովութեան եւ ազատութեան այս մթնոլորտին մէջ խաղաղօրէն ապրելով, հանդարտ մտքով ու հանդարտած ջիղերով, կը ջանամ անցնող օրերուս գլխաւոր դրուագները նօթ առնել: Տակաւին թարմ են անոնք:

Վ Ե Ր Ջ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

եկեղեցւոյ լցին զվայրսն ամենայն փոխան եկեղեցեացն, որք՝ ի Շիրակվան»:

Որքա՞ն եղած է Հայութեան թիւը Խրիմի մէջ ԺԴ.–ԺԵ. դարերուն: Հայագիտութեան մէջ ընդունուած է ըսել՝ մօտ կէս միլիոն: Ասոր իբրեւ հիմ ծառայած է պատմագիրին այն վկայութիւնը, թէ հարիւր հազար տուն հայ բնակութիւն հաստատած է Խրիմ: Արդ, եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք բաղկացած ըլլար ամէնէն քիչը հինգ հոգիէ, ապա հարիւր հազար ընտանիքը պիտի կազմէր մօտ կէս միլիոն հոգի:

Ճենովական աղբիւրներէն յայտնի է, որ միայն Կաֆա քաղաքը ունեցած է 70 հազար բնակիչ, որուն երկու երրորդը Հայեր եղած են, այսինքն՝ մօտ 46.000 հոգի: Հայկական յիշատակարաններու մէջ յիշատակուած է, թէ քաղաքին մէջ կային 45 եկեղեցիներ: Մեծ թիւով հայ բնակչութիւն ունեցած է նաեւ Սուրխաթ, Կազարաթ, Սուդղան, Կորսուն եւ այլ քաղաքներ: Մեր կարծիքով այդ դարերուն Խրիմ ունեցած է 200.000 Հայութիւն: Անշուշտ, չափազանցութիւն պէտք է համարել կէս միլիոնի թիւը:

Այսքան բազմամարդ գաղութ մը, բնականաբար, չէր կրնար թեմական հոգեւոր ղեկավարութիւն մը չունենալ: Ստեղծուեցաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան ենթակայ այսպէս կոչուած «Հիւսիսային» թեմը: Գրիչները իրենց յիշատակարաններուն մէջ գահակալող խաներու եւ կաթողիկոսներու անուններու կողքին յաճախ յիշատակած են նաեւ Խրիմի հայ թեմական առաջնորդներու անուններ:

Կաֆայի հայ կաթողիկէ համայնքն ալ ունեցած է հոգեւոր առաջնորդներ, որոնց կեդրոնը եղած է Ս. Նիկողայոսի վանքը: Կաֆայի հայ եպիսկոպոսին իրաւասութիւնը տարածուած է Խրիմի կաթողիկէ Հայութեան վրայ:

Յիշատակագրական տեղեկութիւններու համաձայն, Խրիմի հայ լուսաւորչական եւ կաթողիկէ համայնքները հաշտ ու համերաշխ չեն ապրած կողք-կողքի, այլ միջդաւանական պայքարի մէջ գտնուած են: Այդ պայքարը հրահրած է Վատիկանը, որ Կաֆայի, Սուդղայի եւ Սուրխաթի հիւպատոսներուն միջոցով աշխատած է դաւանափոխ ընել Հայերը:

Կաֆայի, ինչպէս նաեւ Խրիմի ամբողջ Հայութեան վրայ ծանր անդրադարձ ունեցած է արիւնոտ այն պայքարը, որ ԺԴ. դարու 60ական թուականներուն տեղի ունեցած է Կաֆայի Ճենովայի եւ Սուդղայի Վենետիկցի առեւտրականներու միջեւ, որ վերջ գտած է Կաֆայի յաղթանակով: Այս պայքարը 1365էն ետք եւս շարունակուած է:

Իտալացի վաճառականներու այս ներքին պայքարներէն մեծ չափով օգտուած են խաները, որոնք զօրացած են:

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

«ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»

ՏԻՏՂՈՍԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Ա.

Ժամանակէ մը ի վեր, յատկապէս 1956էն ասդին, անողոք պայքար մը կը մղուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դարաւոր Ս. Աթոռին եւ անոր Գահակալներուն դէմ՝ հայ կեանքէն ներս նոր տարակարծութիւն եւ շփոթ ստեղծելով: Կրօնականէ աւելի քաղաքական եւ հատուածական նպատակներ հետապնդուեցան:

Շփոթեցուցիչ եւ պատմականօրէն անճիշդ կարծիքներ եւ մտայնութիւններ առաջ եկան զանազան անհատներու եւ զանգուածներու մօտ՝ որպէս թէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն ու Կաթողիկոսութիւնը իրենք զիրենք կը հակադրեն Ս. Էջմիածնի եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան: Այս բոլոր շփոթները դիտումնաւորապէս ստեղծուեցան:

Պիտի չուզենք այդ տխուր իրադարձութիւններուն մանրամասնութեանց մէջ մտնել — Հայութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իրազեկ է 1956էն յարդ տեղի ունեցածին: — Սակայն ցաւով կ'արձանագրենք, թէ վերջերս, դարձեալ հեղինակաւոր եւ եկեղեցական բարձրաստիճան հասած անձեր, տխրոսաւոր անձնաւորութիւններ, խմբագիրներ եւ անհատներ, հաղորդագրութիւններով եւ յօդուածներով, Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին Գահակալ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Կաթողիկոսին «փառամոլութեան» եւ «ճգտումնաւոր ցանկութիւններուն» կը վերագրեն կոնդակներու սկիզբը գործածուած «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» մակդիրը, չարամտօրէն տեսնել ուզելով անոր մէջ հակադրութիւն մը եւ ժխտական կեցուածք մը Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ Ս. Էջմիածնի նկատմամբ: Այս ձեւով անոնք կ'ուզեն շարունակել եւ խորացնել 1956էն սկսեալ հայ զանգուածներու միջեւ ստեղծուած տարակարծութիւններն ու անվստահութեան մթնոլորտը, մանաւանդ այս փափուկ օրերուն:

Որպէսզի շփոթը ընդմիշտ փարատի եւ լոյս ճշմարտութիւնը տիրէ, պարտք կը զգանք դիմել հեռաւոր եւ մօտաւոր անցեալին, պատմական եւ վաւերական փաստերով ապացուցանելու համար, թէ Կիլիկեան Ս. Աթոռին այժմու Գահակալ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին օրով չէ որ սկսած է կոնդակներու սկզբնաւորութեան «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» մակդիրը գործածուիլ, այլ այս մակդիրի այս ձեւի գործածութիւնը ունի իր անցեալը, եւ այլեւս աւանդութիւն ու օրէնք դարձած իրողութիւն մըն է Կիլիկեան Ս. Աթոռի Գահակալներուն եւ ժողովուրդին համար:

Նախ ըսենք, թէ «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» մակդիրը կը նշանակէ «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան թեմերու բոլոր Հայերուն Կաթողիկոսը»: Ճշդենք նաեւ, թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռին Գահակալը ազգին կողմէ ընտրուած, ըստ Մաշտոցի ձեռնադրուած եւ օծուած կաթողիկոս է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ՝ Եպիսկոպոս ձեռնադրելու եւ Ս. Միւռոն օրհնելու իրաւասութիւններով. այսինքն՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Հայոց Հոգեւոր Գերագոյն Պետն է եւ Կաթողիկոս. հետեւաբար՝ «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» է: Հիմնաւորելու համար այս բացատրութիւնը ստորեւ կուտանք կարգ մը պատմական փաստեր՝ քաղելով երանաշնորհ Տ. Տ. Բաբգէն Ա. Կաթողիկոսի «Պատմութիւն Կաթողիկոսաց Կիլիկիոյ» գրքէն:

— Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու «Ամենայն Հայոց» տիտղոսի գործածութեան առաջին անգամ կը հանդիպինք Կիլիկիոյ Սիմէոն Կաթողիկոսի (1637–1648) նշանաւոր թուղթին մէջ:

Սիմէոն Կաթողիկոսի թուղթին սկիզբը ուշագրաւ են «Տանն Կիլիկիոյ» եւ «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Պատրիարք Սրբոյ Աթոռոյն Երուսաղեմայ» բացատրութիւնները («Պատմ. Կաթ. Կիլիկիոյ», Անթիլիաս, 1939), էջ 315:

— Յովհաննէս Ե. Հաճընցի Կաթողիկոս 1707 Նոյեմբեր 11ին մահուան Սահակին ուղղած իր նամակը կը սկսի.—

«Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Յովհաննէս Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ Պատրիարք Տանն Կիլիկիոյ եւ սպասաւոր Ս. Լուսաւորչի Աջոյն» (անդ, էջ 451):

— Եփրեմ Բ. Աջապահեան 1823—31/3, իր կոնդակները սկսած է այսպէս.—

«Յիսուսի Քրիստոսի Ծառայ Տէր Եփրեմ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց որ եւ Պատրիարք Մեծին Կիլիկիոյ, եւ սպասաւոր Ս. Լուսաւորչի Աջոյն եւ Վեհափառ Աթոռոյն» (անդ, էջ 598):

— Միքայէլ Բ. Աջապահեան Կաթողիկոս 1832–1855, իր կոնդակները սկսած է սոյն բառերով.—

«Յիսուսի Քրիստոսի Ծառայ եւ շնորհիւ նորա Տէր Միքայէլ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ Ծայրագոյն Պատրիարք Գերագահ Մեծին Կիլիկիոյ եւ սպասաւոր Սբ. Լուսաւորչի Աջոյն եւ յանուն Ամենասուրբ Երրորդութեան հիմնեալ Մայր Աթոռոյն» (անդ, էջ 630, տե՛ս նաեւ էջ 635, 638, 641, 648, 650, 652):

— Կիրակոս Բ. Աջապահեանի (1855–1865) կոնդակներուն մէջ կը կարդանք.—

«Յիսուսի Քրիստոսի Ծառայ Տէր Կիրակոս եւ շնորհիւ Նորին Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, եւ Ծայրագոյն Պատրիարք Մեծին Կիլիկիոյ, եւ սպասաւոր Սուրբ Լուսաւորչի Աջոյն, եւ Վեհափառ Աթոռոյն» (անդ, էջ 659):

Բաբգէն Ա. Աթոռակից Կաթողիկոսի վախճանումէն ետք Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոս իր 116 թուահամար եւ 20 Յուլիս 1936 թուակիր կոնդակով Կաթողիկոսական Ընդհանուր Փոխանորդ կը նշանակէ Գերշ. Տ. Պետրոս Արքեպիսկոպոս Սարաճեանը: Սոյն կոնդակը կը սկսի հետեւեալ բառերով.—

«Սահակ Ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի և անհասանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ...» («Հասկ» 1936, յաւելուած Յունիս – Յուլիս – Օգոստոս, էջ 104. տե՛ս նաեւ «Պատմ. Կաթող. Կիլիկիոյ», էջ 1111–1114):

Սահակ Բ. Խապայեան Կաթողիկոսի վերջին կոնդակներէն օրինակ մը 127 թուահամար, 22 Յունիս 1939ին, ուղղուած Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Վարչութեան Փարիզ՝ կը սկսի հետեւեալ ձեւով.—

«Սահակ Ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի եւ անհասանելի կամօքն Աստուծոյ Եպիսկոպոսապետ եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, առ Պատուարժան Վարչութիւն Հայկական Բարեգործական Միութեան որ ի Փարիզ» («Հասկ» 1939, Յուլիս–Օգոստոս, էջ 122):

Կը յուսանք որ պատմական արժէք ունեցող այս վաւերագրերը համոզիչ ըլլան ամէն անոնց համար, որոնք թիւր կարծիք ունին եւ այնպէս տպաւորուած են, թէ 1956էն ասդին է որ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները քմահաճօրէն եւ Ս. Էջմիածնին հակադրուելու համար ներմուծած են «Ամենայն Հայոց» մակդիրը իրենց կոնդակներուն սկիզբը: Իսկ, որպէս ստորագրութիւն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները միշտ ստորագրած են եւ կը ստորագրեն նաեւ այսօր.—

«Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ»:

Թերահաւատներուն կը թելադրենք, որ երբ առիթը ունենան Երեւան երթալու, հաճին Մաշտոցեան Մատենադարանի ձեռագիր վաւերագրերու բաժինը այցելել, տեսնելու համար Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու կոնդակներէն օրինակներ, որոնք կը հաստատեն մեր մէջբերումները:

Օգտակար կը նկատենք մէջբերել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Սահակ Բ. Խապայեանի եւ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Մաղաքիա Արքեպիսկոպոս Օրմանեանի միջեւ եղած մէկ թղթակցութիւնը սոյն հարցի մասին.—

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
(Կնիք)

(Շար. – 1)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (327)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԴ.

Նկարիչը յուզումէն կը դողար:

— Ապացոյց ունի՞ք, ըսաւ Էթիէն:

Տիւշըմէն նկարչին երկարեց Ժընեւի մարդահամարի դիւանէն առնուած փաստաթուղթերը Օվիտ Սոլիվոյի միջոցաւ: Էթիէն անհամբերութեամբ կարդաց այդ փաստաթուղթը:

— Անկարելի է այլեւս տարակուսիլ, մրմնջեց նկարիչը: Բնագդս լաւ ծառայած էր ինծի... Ճշմարտութիւնը կը կռահէի: Ա՛հ, Ժաք Կարօ, վերջապէս օձիքէդ բռնեցի:

Էթիէն զանգակը հնչեցուց: Սենեկապանը իսկոյն ներս մտաւ: Նկարիչը ըսաւ անոր.

— Կառք մը բռնեցէք, ու Բուրպլիւա Փօլ Հարմանի գործարանը գացէք: Հոն Պ. Լիւսիէն Լապրուի ըսէք իմ կողմէս թէ ամէն գործ ձգելով՝ ձեզի հետ հոս գայ անմիջապէս: Եթէ երբեք ձեզ հարցափորձէ, անոր կ'ըսէք թէ ամենակարեւոր բաներ պիտի իմանայ ինձմէ...:

— Լաւ, պարոն:

— Ա՛հ, սիրելի Ռաուլ, գոչեց նկարիչը, Տիւշըմէնի ձեռքը սեղմելով, դուք լաւ գործի մը շնորհիւ լայնօրէն քաւեցիք այն յանցանքը զոր գործած էք յիմարութեան վայրկեանի մը մէջ: Հիմա ես մեծ գործեր պիտի տեսնեմ, որուն դուք ալ ականատես պիտի ըլլաք (Տիւշըմէն ուրախութենէն կ'արտասուէր): Բայց պէտք չէ մոռնանք անհրաժեշտը, այսինքն ճաշը, որովհետեւ Լիւսիէն Լապրու հոս գալուն պէս՝ դուրս պիտի ելլենք...: Ճաշի պահուն պիտի պատմէք ձեր գիտցածները:

Երկուքն ալ միասին անցան ճաշասրահը ու սեղան նստան: Տիւշըմէն մանրամասնօրէն պատմեց նախընթաց գիշերուան միջադէպերը ու Քլիշի պողոտային տաղաւարին մէջ կատարած խուզարկութիւնը: Ճաշը հազիւ աւարտած էր, երբ Լիւսիէն Լապրու ճաշասրահ մտաւ:

— Սիրելի արուեստագէտ, ինչպէս կը տեսնէք, հոս կուգամ շատ յուզուած: Կ'երեւայ թէ կարեւոր բաներ իմաց պիտի տաք ինծի:

— Շատ կարեւոր, յարեց Էթիէն Բասթէ: Ձեր հօր սպաննիչը կը ճանչնամ:

Լիւսիէնի գոյնը նետեց բոլորովին: Շրթունքները երերացին, բայց չկրցաւ բառ մը արտասանել: Յուզումը թոյլ չէր տար խօսելու:

— Կը ճանչնամ զայն, ըսաւ Էթիէն, ու այս պարոնին (Ռաուլ Տիւշըմէնը ցոյց կուտար) շնորհիւ է որ այդ թշուառականը դիմակազերծ եղած է:

Լիւսիէն իր պաղարիւնը գտնելով իսկոյն հարցուց.

— Մարդասպանին անունը ի՞նչ է:

— Քիչ ատենէն պիտի իմանաք, երբ ատենը գայ: Հիմա, ձեր բարեկամին՝ Ժորժ Տարիէի քով պիտի երթանք:

Էթիէն գլխարկը առաւ, ու երեք անձերը Պոնափարթ փողոց գացին կառքով:

ԺԵ.

Լիւսի Ֆորթիէ ամբողջ իրիկունը սպասեց մայր Լիզոնի: Նախ համբերութիւն ցոյց տուաւ. բայց երբ ժամը տասը հնչեց, մանկամարդ աղջիկը մտահոգութեան մատնուեցաւ: Լիւսիի մտահոգութիւնը տակաւ անձկութեան փոխուեցաւ: Կէս գիշեր եղաւ: Ժաննն երեւան չէր ելած: Լիւսի, որ շատ տկար էր տակաւին ու յոգնած կը զգար ինքզինքը, անկողին մտաւ, բայց չկրցաւ աչքերը գոցել:

Վերջապէս, առտուան ժամը չորսին, յոգնութիւնը յաղթեց անձկութեան: Լիւսի ծանր քուն մը քաշեց, գլուխը բարձին վրայ ձգած: Ժամը ութ էր, երբ արթնցաւ: Անկողնէն վար ցատկեց ու գնաց Ժաննի սենեակին դուռը զարկաւ: Որեւէ պատասխան չառաւ, սենեակը թափուր ըլլալուն: Մանկամարդ աղջիկը այդ լռութենէն սարսափած, արագօրէն հագուեցաւ ու վար իջաւ:

— Նախ Ռանտէվու տէ Պուլանժէ պիտի երթամ, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը մտովի, տունէն դուրս ելած պահուն:

Ճաշարան – գինետան առջեւ հասած ատեն Լիւսի կանգ առաւ ապշահար: Խանութը գոց էր: Մայթին վրայ խմբուած քանի մը կիներ կը խօսակցէին: Լիւսի տեղեկութիւն ստացաւ կնոջմէ մը, որ ըսաւ.

— Խանութը գոցուած է դատական իշխանութեան հրամանով, որովհետեւ հացագործներ պաշտպանած են հացագործ կինը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հրայր Ճանկէօզեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թիրեաքեան եւ զաւակները՝ Տօքթ. Սեդա Թիրեաքեան եւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆաքիրեան, Պ. Հրաչեայ Տէր-Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր-Անդրէասեան եւ զաւակը, Լա Փլանշ ընտանիքը եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին եւ խնամիին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 11ին, Կիրակի իրիկուն Թընոն հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Նոյ. 15ին, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերոջ՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կ'ողբայ իր շրջանի վեթերան ընկերոջ՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահը, եւ իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ընտանեկան պարագաներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Քէօսէեան եւ զաւակը հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց սիրեցեալ ծնողաց մօր եւ հօր

ԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Շահինեան)

մահուան տարելիցին առթիւ եւ

ՎԱՀՐԱՄ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Քէօսէեան եւ Շահինեան ընտանիքներու ննջեցեալներուն հոգւոց համար յառաջիկայ Կիրակի Նոյ. 18, Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարդագոյ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տերուկ մը 30 Ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին իր որդւոյն ապաքինման առթիւ եւ նահատակներու յիշատակին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Զուլալ Գազանճեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Մարսէյլի Մշակոյթի Տան ընկ. վարդգէս Պարոնվարդեանի եւ Պ. Միհրդատ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Հ. Յ. Դ. Արծիւ (Պանթէօ-Քաշան) ենթակոմիտէն Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 20.30ին, 48 Ռիւ Քամիլ Տէմուլէն, Քաշան:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

« Օմար Խայեամ » չքեղ ճաշասրահին մէջ, Կիրակի Դեկտ. 2ին, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նաւասարդեան կոմիտէի կողմէ:

ԻՍԻԻ ԽՐԻՄԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ուրախ է հաղորդելու որ Խրիմեան դպրոցի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Նոյեմբեր 14ին, Չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը, 45 Ռիւ տը լա Տէփանս:

Արձանագրութիւնները՝ տեղւոյն վրայ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

57, Պուլվ. Ժուռտան — Փարիզ 14րդ

Այս Հինգշաբթի իրիկուն Հայկ. Տան Մարի-Նուպար սրահին մէջ՝ Փաւլոս Պոռոյեան իր «տիկնիկներով»:

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ
հաստատութեան

KOUTAN
GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES
9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

QUATRA
vous présente
Vendredi 16 Novembre à 21 h.
RECITAL DE PIANO
SÉTA TANYEL
SCARLATTI BEETHOVEN CHOPIN STRAVINSKY
et en deuxième partie
THEATRE
Comedie en un act de R. HADDEDJIAN
BILAN DOMINICAL
avec
Sonia VARTANIAN Agop PAPAZIAN
INVITATION
« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d'Iena (Métro : Iena)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութոն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս
կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին
ԵՒԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը
ԽՆՁՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

Les Jardins de la Musique et leurs Concerts d'émulation

(Présidente - Fondatrice Aïda Alecian)

Créés dans un premier temps pour appliquer et développer de nouvelles méthodes d'enseignement de la musique aux enfants, les Jardins de Musique lancent cette année, une série de « concerts d'émulation » à l'intention de jeunes pianistes en début de carrière.

Ces deux activités qui se situent, la première au niveau de l'initiation du jeune enfant et la seconde au démarrage du jeune concertiste, constituent deux pôles relevant d'une même conception de la pédagogie musicale.

Cette conception est basée sur quelques principes que nous allons résumer ci-dessous :

Le premier principe est de considérer l'enfant (le futur homme), ou l'éxécutant, comme le centre d'intérêt.

Pour l'enfant, la musique est un moyen d'épanouissement. Nous sommes convaincus que si elle est enseignée comme telle, toutes les qualités humaines pourront être développées au mieux chez celui qui reçoit cet enseignement.

Pour le jeune interprète, la musique est un mode d'expression. C'est un véritable langage qui lui permettra de s'adresser à son public, de dialoguer avec un orchestre, d'affirmer sa personnalité. C'est aussi ce langage qu'il apprendra à écouter et à comprendre chez d'autres musiciens.

Le second principe est celui de la progressivité.

Les enfants vivent le mouvement des notes, sentent les rythmes des danses. Ils sont, dès le départ, dans l'essence même de la musique. Ils doivent d'abord la vivre et l'aimer. C'est ensuite que l'on pourra leur demander de faire un effort.

Chaque effort doit être suivi d'une satisfaction immédiate. C'est ainsi que naîtra en l'enfant, le sens de la proportionnalité de l'effort au plaisir qui en découle.

Une fois cette notion acquise, l'enfant acceptera de lui-même d'intensifier son effort. Les progrès en découleront naturellement. C'est alors que nous pourrons rejoindre l'enseignement classique avec ses méthodes et son cadre habituels : conservatoires...

A la suite de ce passage qui ne saurait et ne pourrait être évité, les concerts d'émulation prennent à leur tour le relais de cette progressivité.

Le troisième principe consiste en un dosage quasi permanent.

Nous avons déjà parlé, plus haut, de la proportionnalité de la satisfaction à l'effort. Nous voyons aussi dans la musique, un moyen idéal de combiner la sensibilité à l'intelligence, l'intuition à la raison.

Mais ces combinaisans ne peuvent être obtenues qu'au prix d'un dosage de tout moment. Au niveau de l'éducation, en particulier, il est extrêmement dangereux et malsain de sacrifier toute culture générale à la culture musicale. Il y a peu de temps encore, le choix était impératif pour un enfant encore jeune et créait souvent un déséquilibre. Aujourd'hui, les classes à mi-temps apportent une solution heureuse à ce problème et permettent un choix en meilleure connaissance de cause.

L'importance permanente du choix offert est justement notre quatrième principe.

Dès les premiers contacts que nous avons avec eux, nous demandons aux enfants de choisir : ils doivent choisir une note de musique qui les identifie ; ils doivent ensuite choisir un thème musical. Ces premiers choix reflètent déjà le caractère de chacun. Il y en aura d'autres.

Les grands compositeurs nous ont légué un univers musical d'une beauté, d'une grandeur et d'une richesse inestimables. A nous de la mettre au service de l'humanité qui en a tant besoin. Le musicien qui choisit la carrière musicale se sacrifie à elle en connaissance de cause. Mais ce même « sacrifice » ne saurait être imposé à un enfant par ses parents ou professeurs. Ce sera à lui de choisir de moment venu.

Toujours soucieux de cette liberté de choix, nous l'offrons à nouveau aux candidats de nos « concerts d'émulation » dans la mesure du possible : ils peuvent choisir leur programme, la date et l'heure du concert.

Il nous reste à définir les critères de réussite de ces concerts.

Nous considérons que pour parvenir au but que nous souhaitons, les pianistes participants devront arriver à créér le dialogue avec l'auditoire. D'où l'importance que nous accordons au jugement de celui-ci (qu'il soit composé de musiciens ou non). De là vient également notre souhait de voir les participants des concerts assister à ceux où ils ne sont pas exécutants, espérant ainsi faciliter et élever le dialogue, créer un esprit de compagnonage entre tous les pianistes amateurs ou professionnels.

(Détails des programmes, dans le prochain numéro).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.863

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.863

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

(125ամեակին առթիւ)

—0—

Ա.

Այս կիրակի, Նոյեմբեր 18ին կէսօրէ վերջ տեղի կ'ունենայ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանրական աբբահայր Հ. Պօղոս վարդապետ Անանեանի: Այս առթիւ պիտի ոգեկոչուի նաեւ վարժարանին Փատուայէն Փարիզ փոխադրութեան 125ամեակը:

Քանիցս գրած ենք այս էջերուն մէջ յոյժ այս վառարանին մասին, որ իսկապէս երկնային պարգեւ մըն է սփիւռքի տարագիր Հայութեան, մասնաւորաբար Ֆրանսայի մեր հայրենակիցներուն համար:

Վերջերս հրատարակեցինք երկու գրութիւններ վարժարանի հիմնադրութեան եւ բարերար Սամուէլ Մուրատի կտակին մասին (Յառաջ, 18, 25 եւ 27 Հոկտեմբեր 1973):

Կ'արժէ աւելի ծանօթանալ կարգ մը մանրամասնութեանց:

Սարգիս Վրդ. Թէոդորեան, «երբեմն Աթոռակալ Մխիթարեան Միաբանութեան և Վերատեսուչ Ռափայէլեան և Մուրատեան վարժարանաց, որք ի Վենետիկ, ի Պատուիոն եւ ի Փարիզ», 1866ին Փարիզի մէջ գրաբար լեզուով հրատարակած է «Պատմութիւն Մուրատեան եւ Հայկազեան վարժարանաց եւ Մխիթարեան Աբբայից» խորագրով, չորս հատորէ եւ 2604 էջերէ բաղկացեալ անհամար վաւերագրերով ճոխացեալ ստուարածաւալ գիրք մը, որ ամէն մանրամասնութիւն կը պարունակէ Ռափայէլ Ղարամեան եւ Սամուէլ Մուրատեան բարերարներու կեանքին ու կտակին, ինչպէս նաեւ 1850-ական թուականներուն պատահած «չփոթութեանց» մասին:

Նախ քան այդ, Մասեաց Աղաւնիին մէջ համառօտակի պատմուած էին խնդրոյ առարկայ դէպքերը:

ՄԱՍԵԱՑ ԱՂԱՒՆԻ, Աւետաբեր Հայաստանեայց ամսագիրը 1855էն 1858 չորս տարի լոյս տեսած է Փարիզի մէջ հայերէն եւ ֆրանսերէն (Լա Քոլոմպ տիւ Մասիս) լեզուներով: Առաջին պատկերազարդ պարբերականն էր այս չքեղ տպագրութեամբ, մեծադիր, երկսիւն: Մեկենասն էր Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեան: Խմբագիրը՝ Գաբրիէլ Վրդ. Այվազովսկի, եղբայրը հռչակաւոր նկարիչին: Վարդապետը 1860 Յունուարէն 1864 Դեկտեմբեր Թէոդոսիոյ (Խրիմ) մէջ շարունակեց հրատարակել Մասեաց Աղաւնին, ենթախորագիրը փոխելով Ծիածան Հայաստանեայցի եւ ֆրանսերէն բաժինը՝ ռուսերէնի:

Յիշե՛նք նաեւ, որ 1855ին Փարիզի մէջ լոյս տեսաւ 243 էջէ բաղկացեալ գրքոյկ մը, — «Ցայտարարութիւն անցից Մուրատեան վարժարանին, որ ի Փարիզ, ի 1852 ամէ ցամն 1855, հրատարակեալ ի ձեռն Հարց Սարգսի վ. Թէոդորեան, Գաբրիէլի վ. Այվազովսկի, եւ Ամբրոսեայ վ. Գալֆայեան»:

Մեր նիւթէն դուրս է մտնել մանրամասնութեանց մէջ: Այս երեք վարդապետները հեռանալով Մխիթարեան Միաբանութենէն, վերադարձան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ծոցը: 1857ինասոնց միացաւ չորրորդ մը՝ Խորէն Վրդ. Գալֆայեան (Նար-Պէյ): Իր եղբայրը՝ Ամբրոսիոս Վրդ. Գալֆայեան՝ յետագային ձգեց սքեմը եւ դարձաւ իշխան Գուրիոն Լուսինեան, հեղինակ հայ.-ֆրանս. եւ ֆրանսերէն հայերէն բառարաններու:

Երեք վարդապետները Մուրատեան վարժարանէն հեռանալով, այդ թուականին փարիզեան «արուարձան» եղող Կըրընէլի մէջ (60 ռիւ Վիոլէ), 1855ին բացին Հայկազեան կոչուած Արեւելեան Բազմալեզու վարժարանը, Մուրատեանի 12 աշակերտներով, որոնց վրայ աւելցան շատ ուրիշներ: (Տեսնել Մասեաց Աղաւնի, Գ. տարի, Սեպտ. եւ Հոկտ. 1857):

Նիւթական ծանր պայմաններու են – թարկուած, երկար կեանք չունեցաւ Երից վարդապետաց Հայկազեան Վարժարանը, որ քանի մը տարի վերջ փակեց իր դուռները:

Հ. Սահակ Վրդ. Տէր-Մովսէսեանի հեղինակութեամբ 1937ին Վիեննայի մէջ լոյս տեսաւ գրքոյկ մը.— Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարաններու բարերարներն ու իրենց կտակները, Կրթական դոյդ հաստատութեանց Հարիւրամեակին առթիւ (1836–1936), 96 էջ, (տես «Յառաջ» Բ. էջ):

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը նախապէս (1834ին) բացուած Փատուա (Պատուիոն), 1846ին փոխադրուեցաւ Փարիզ, 12 ռիւ Մէօսիօ, 15րդ Թաղամաս, ուր պիտի մնար մինչեւ 1870ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմը:

58 տարուան բացակայութենէ ետք, 1928ին Մխիթարեան Հայրերը պիտի վերադառնային Ֆրանսա, այս անգամ Սէնի ափերուն վրայ՝ մարքիզուհի Փոմփատուրի չքեղ պալատին մէջ վերաբանալու համար Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

ՏԻԿԻՆ ԿՈԼՏԱ ՄԷՅՐ ԽԻՍՏ ՃԱՌ ՄԸ ԽՕՍԵՑԱՒ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Քիսինկըր ծրագրին գործադրութեան դժուարութիւններն արդէն իսկ սկսան: Կը թուի թէ Երկուշաբթի օրուան միջադէպը որոշ դեր ունեցած է այս բարդութիւններուն մէջ: Արդարեւ Գահիրէ – Սուէզ ճամբուն 119րդ քիլոմեթրին վրայ է որ միջադէպը պատահած է իսրայէլեան զօրքերուն եւ Ֆինլանտացի «կապոյտ սաղաւարտաւոր»ներու միջեւ: Իսրայէլացիք քանդած են ՄԱԿի հակակշռի կայան մը եւ բախումը բաւական բուռն եղած է: Ըստ իսրայէլեան իշխանութեանց, իսրայէլացի զօրավարը պնդած էր հետեւեալ կէտերուն վրայ.— Ա) ՄԱԿի ուժերը պէտք չէ միակողմանի նախաձեռնութիւններ առնեն: Բ) Միայն համաձայնագրէ մը ետք կրնան գիրք բռնել ճամբուն վրայ: Գ) ՄԱԿի կայաններու տեղաւորումը կը կատարուի գերիներու փոխանակութեան հետ, միաժամանակ:

Ասկէ զատ, Իսրայէլի վարչապետը, Տիկին Կոլտա Մէյր իր ճառին մէջ յստակ կերպով չեշտած է թէ կ'անտեսէ որեւէ վերադարձ Հոկտ. 22ի հրադադարի գիծերուն վրայ եւ խստօրէն քննադատած՝ ՄԱԿը: Ըստ Տիկին Կոլտա Մէյրի Քիսինկէրի վեց կէտերէ բաղկացած համաձայնագիրը որեւէ ձեւով Իսրայէլի հակակշռէն կը հանէր որեւէ եգիպտական հողամաս, ուրեմն ՄԱԿը իրաւունք չունէր նախաձեռնութիւններ ձեռք առնելու, ինչպէս ըրած է առջի օր: Իսրայէլացիք շատ բան սորվեցան այս պատերազմի ընթացքին բայց, կ'ըսէ Տիկին Մէյր «1967 Յունիս 4ի գիծին վերադառնալու անհրաժեշտութիւնը չսորվեցանք: Բոլոր անոնք որոնք կը խորհին թէ Իսրայէլ տկար եւ վախկոտ պիտի ըլլայ այս պատերազմէն ետք, կը սխալին»:

× Նախագահ Փոմփիտուի համար միայն քանի մը Պետութիւն չէ այլ բոլոր երկիրները պէտք է երաշխաւորեն խաղաղութիւնը:

× Արաբ վեհաժողով մը տեղի պիտի ունենայ Նոյեմբեր 28ին, Ալժէ: Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի նախագահները միատեղ հրաւէրներ ուղղեցին արաբ երկիրներու Ալժէի մէջ քննելու համար «Արաբներու կացութիւնը բոլոր երեսներով», ինչպէս կը հաղորդէ «Ալ Ահրամ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Թաքսիներէ զատ, որոնց գործադուլը նախատեսուած էր, ուղեւորներն ալ (ինքնավար սենոնքային միայն) անակնկալ գործադուլներու ձեռնարկեցին, որոնցմէ առաջին առթիւ տուժեցին Լիոն եւ Լոթ կայարաններու արուարձաններու ճամբորդները: Հինգշաբթի օր «մեռած քաղաք»ի հրահանգը շատ հաւանաբար մեծ համեմատութեամբ գործադրուի: Փարիզի մէջ միայն կը նախատեսուի որ մէկ միլիոն խանութ փակ կը մնայ, հացագործէն մինչեւ վառելանիւթ ծախողը:

ՓԵՔԻՆԻ մէջ Քիսինկէր յայտարարեց, թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը բարեկամական պիտի մնայ Չինաստանի հանդէպ «ինչ որ ալ պատահի Մ. Նահանգներու մէջ ապագային»:

ՄՈՍԿՈՒԱ ճնշում կը բանեցնէ Ֆինլանտայի վրայ, որպէսզի անիկա կապ չհաստատէ Հասարակաց Շուկայի հետ: Ֆինլանտայի Խորհրդարանը ի մօտոյ պէտք է վաւերացնէ կառավարութեան կնքած «ազատ շուկայի» համաձայնագիրը Հասարակաց Շուկայի հետ:

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը պահանջեց Ամերիկայէն, որ պարպէ Քեֆլավիքի օդակայանը, ուր 3.700 ամերիկացի օդանաւորդներ եւ զինուորներ հաստատուած են: «Մեր նպատակն է, յայտարարեց Օ. Եոհանեսըն, վերադառնալ 1949–1951ի կացութեան, երբ Իսլանտա անդամ ըլլալով հանդերձ Ատլանտեան Ուխտին, օտար ուժեր չունէր իր հողին վրայ»: Իսլանտա կ'ուզէ, որ Ամերիկացիք մինչեւ 1975 պարպեն իրենց կայանը, որ կը ծառայէ խորհրդային ռազմանաւերու տեղափոխութեան հսկողութեան Սառուցեալ գօտիին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ժամանած է պաղեստինեան պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ Արաֆաթի: Քաղաքական շրջանակներու համոզումով Պաղեստինցիք կ'ուզեն, որ Մոսկուա պաշտօնապէս ճանչնայ Պաղեստինեան Ազատագրական Կազմակերպութիւնը, որ կրնայ պաղեստինեան առժամեայ կառավարութիւն մը կազմել:

Մեր Այցելուները

Վերջին շաբաթներուն խմբագրատուն այցելեցին.—

ԹԵՀՐԱՆԷՆ, ընկ. Ժիրայր Ղարիպեան, խմբագիր «Ալիք»ի եւ Տիկինը:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ՝ Պ. Գրիգոր Քէօսէեան, գեղարուեստական խորհրդատու Մոտիլյան արուեստասրահին:

Պ. Վահէ Սէթեան

Պ. Յովի. Շահինեան, նախագահ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրջ. Վարչութեան եւ Տիկինը:

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 11)

ԱՐԱՐԱՏՑԻՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱՆ

«Արարատ»ի արձանագրած փայլուն յաջողութիւններուն համար Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը խումբին շնորհեց «Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրը»:

Պատուագիրներ յանձնած է նաեւ խումբ մը մարզիչներու եւ մարզիկներու: Պարգեւատրուածներուն մէջ են մարզիչներ Նիկիտա Սիմոնեան, Յարութիւն Քէհէեան, բժշկապետ Ալեքսան Աբրահամեան, կիսապաշտպաններ Արկադի, Անդրէասեան, Սերգէյ Բոնդարենկօ, խումբին աւագ մարզիկներէն Յովհաննէս Զանազանեան, յառաջապահներ Լեւոն Իշտոյեան, Եդուարդ Մարգարով, Նիկոլայ Ղազարեան, պաշտպաններ Ալեքսանդր Կովալենկօ, Արմէն Սարգսեան եւ ուրիշներ, ընդամէնը 19 հոգի:

×

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ Դեկտեմբեր 2էն մինչեւ Յունուար 5, ամերիկեան ցուցահանդէս մը տեղի պիտի ունենայ՝ «Հանգիստը բնութեան գիրկին մէջ» պատկերացումով: Ցուցահանդէսին վայրը պիտի ըլլայ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, 1500 քառակուսի մեթր տարածութեան վրայ:

×

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Հայ եւ պարսիկ կռփամարտիկներ մրցումներ ունեցան Նոյեմբեր 10ին, Երեւանի «Դինամօ» մարզասրահին մէջ: Հայաստանի պատանիներու ախոյեանը՝ Սուրէն Ծերունեան պարտուեցաւ Պարսկաստանի ախոյեան Աքպար Կալեպուրէն: Թեթեւ ծանրութեան դասի Պարսկաստանի ախոյեան Արամայիս Պօղոսեան կէտերու տարբերութեամբ պարտուեցաւ Լենինականցի Ալիկ Ղազարեանէ: Խորհ. Միութեան արծաթէ մրցանակակիր Հրաչիկ Յովհաննիսեան (թեթեւ ծանրութիւն) յաղթեց Փարւիզ Բայմանիի: Հայաստանի ախոյեան Նորայր Մուրադեան (կիսաթեթեւ ծանրութիւն) կէտերու առաւելութեամբ յաղթեց Աքպար Ղամբարիի: Կիրովականցի 19ամեայ Կառլէն Ամեան (թեթեւ ծանրութիւն) նոքաուտով յաղթեց Պարսկաստանի ախոյեան Տաւուս Քասեմիի:

Թեհրանցի փորձառու կռփամարտիկ 25ամեայ Գասպար Սինապեան կէտերու տարբերութեամբ պարտուեցաւ: Յաղթեց Վազգէն Բադալեան: Յ. Թորոյեան յաղթեց Մոհամմէտ Ազարադի (միջին ծանրութիւն): Ռուբէն Ենգիբարեան պարտութեան մատնեց Արմիկ Ասատուրեանը, Պարսկաստանէն:

Կիսածանր եւ ծանր դասերու մէջ պարսկական խումբը յաջողութիւններ արձանագրեց: Պարսկական խումբէն Մասիս Համբարձումեան յաղթեց Մխիթար Յովհաննիսեանի (Հայաստան):

Խումբերու առաւելութեամբ Հայաստան առաջին հանդիսացաւ (7 կէտ): Պարսկաստան 4 կէտ ապահովեց:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

—0—

ՍԻՐԵԼԻ ԸՆԿԵՐ ԽԱՆԷՑԱՆԵԱՆ,

Այո՛, ընկեր «ի գրոց բարբառ» ինչպէս գրած էր մեզմէ յաւէտ բաժնուած բայց մեր մէջ, մեր սիրելի Նարդունին, միակ գրական վէճին առթիւ, զոր ունեցած ենք։

Քանի անգամ փորձեցի գրել քեզի ու գրիչը ձեռքէս վար ինկաւ։ Իրականութեան մէջ ըսելիքս ճշդիւ չէի գիտեր։ Ըսելիքս յստակ չէր մտքիս մէջ։ Ամիսէ մը ի վեր քաշուած եմ Սարթ նահանգի այս անշուք, բոլոր հաղորդակցութիւններէ խզուած այս գիւղին մէջ սկսելու համար «Հալածուածներու»ս հինգերորդ հատորը՝ «Վարձու սենեակը»։ «Ասֆալթը»՝ որուն մասին գրախօսած ես, ըլլալով երրորդը, որպէսզի չզարմանաս, ըսեմ անմիջապէս թէ չորրորդ հատորը երկու տարիէ ի վեր դեռ կը մնայ անտիպ, հաւանաբար յարգելի պատճառներով, հակառակ որ քանի մը անգամ յայտարարուած է անոր հրատարակութիւնը Պէյրութ «Սեւան» հրատարակչատան օրկանին՝ Սփիւռք շաբաթաթերթին մէջ։

Դաշտային այս մենութեանս մէջ շատ երկար խորհրդածեցի վէպիս վրայ, աւելի ճիշդը վիպաշարքիս վրայ, զուգահեռաբար խորհրդածելով յօդուածիդ շուրջ, անոր պարունակող սրտնեղութեան վրայ մանաւանդ ու եկայ այն եզրակացութեան, որ ինծի պարգեւած ես ակամայօրէն, որ բուն հանգոյցը, զոր ժամանակի ընթացքին հատորէ հատոր խեղդուած է հերոսներու վրայ հակած՝ մտքիս մթնշաղին մէջ։ Գիտե՞ս թէ ինչ մեծ երախտագիտութիւն մը ունիմ քեզի հանդէպ։ Երախտագիտութիւնը վիպաշարքիս կողմէ ալ, որ իր կարգին կը գտնէ իր հունը՝ որմէ չեղած պէտք չէր ըլլալ։

Պիտի ըսեմ, բայց ըսելէս առաջ աւելցնեմ։ Ներէ ինծի եթէ այս գրութիւնը քեզի կը հասնի, ինչպէս քուկինդ ինծի հասած էր «Յառաջ»ի միջնորդութեամբ, եթէ անշուշտ «Յառաջ» կը բարեհաճի նոյն բարեսրտութիւնը ունենալ, որուն մասին կասկած չունիմ։ Քանի որ գրութիւնդ ինծի ուղղուած ըլլալով հանդերձ, ան ուղղուած է նաեւ ընթերցողներուդ, անոնց իրաւունքն է ունենալ իմ պատասխանս լուսաբանուելու մտօք։

Ըսեմ նաեւ, բուն հարցին անցնելէ առաջ, որ երախտագիտութիւնս կրկնակ է, որովհետեւ դուն եղար Ասֆալթին շուրջ ստեղծուած ամօթխած լռութիւնը խզողը բարեկամական համարձակութեամբ մը։

Երբ 1927ին գրուած «Փորձը» վերնագրով պատումս, լոյս տեսած «Երեւան»ի թիւերէն մէկուն մէջ՝ 1929ին վէպ եղաւ, իբրեւ առաջին գիրքը «Հալածուածները» ընդհանուր վերնագրով, արդէն իբրեւ մեկնակէտ ունէր հետեւեալ գաղափարը։ Տալ ցան ու ցրիւ, գաղթական, տեղահան, բարիա Հայութեան տեղաւորման բրոսէսիւսը, պրոճեսը՝ ինչպէս կ'ըսեն մեր արեւելեան հատուածի եղբայրները, իրենց հետ բերած արիւնալի ճամբաներու վրայ ամբարած, հոգիներուն խորքը, բացասական տուեալներով, ինչպէս իրենց ընդածին դրական տուեալներով։ Հետեւաբար, անոնք, վէպերս, պիտի ըլլային ամէն բանէ առաջ հոգեբանական այսինքն անոնց հոգեբանութեան ներքին դրդումներէն մակերեսին վրայ կազմուող իրականութիւնը արտաքին աշխարհին հետ բախումներէն։ Այդ արտաքին աշխարհը օտարութիւնն էր։

Ես գաղթէն առաջ արդէն կը գտնուէի Մարսիլիա։ Այն ատեն Մարսիլիա կ'ըսէինք։ Քանի Ֆրանսացանք Մարսիլիան Մարսէյլ եղաւ։ Ուրիշ խօսքով՝ գաղթականը Սփիւռք եղաւ։

Երբ գաղթը սկսաւ կարծես նստած ըլլայի թատրոնի մը օթեակը՝ ուրկէ կը դիտէի անձկութեամբ բեմին վրայ անցուդարձը։ Նաւերը կը հասնէին քարափները, 1922ի այդ Նոյեմբերին ու կը նետէին Հայութեան բեկորները աշնանային թաց մայթերուն վրայ՝ ու խեղճ, խելակորոյս կը վազէին անոնք աջ ու ձախ, ջիջիկներու պէս, որոնք գիշերուան մէջ պատէ պատ զարնուելով ճամբայ կը բանային։ Մարսէյլ կ'իջնէին ու կը մեկնէին գաւառները, գիւղերը, մանաւանդ Փարիզ։ Բերանին միայն այս բառը կար՝ Փարիզ։

Եթէ լաւ մը մտածեմ, կը տեսնեմ որ վիպաշարքս ծնունդ առած է այդ պատկերէն։ Այդ պատկերը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ ցրուում, այսինքն՝ կորուստ։ Եւ իմ սիրտս կը մղկտար լալու չափ այս տխուր տեսարանին առջեւ։ Ամբողջ օրեր կը վազէի ծանօթներ փնտռելու համար։ Ծանօթներ ըսելով կը հասկնամ մտաւորականներ, դեռ սաղմի մէջ եղող գրականութեան թեկնածուները, ինծի անձամբ ծանօթ կամ անունով ծանօթ սերնդակիցներս ու կ'աղաչէի ամէնուն որ մնան, հաւաքուինք, ամփոփ ըլլանք։ Միութիւնը օրկանապէս կեանք է, իսկ ցրուածութիւնը՝ գիտենք։ Կային ալ որ իմացեր էին իմ Մարսէյլ ըլլալս Պոլսէն մեկնելէն առաջ։ Կուգային, կը գտնէին զիս եւ ինծի հետ հոն եղածները Խաչիկ Զուլֆայեանը, Բարաղամեանը, Զարոյեանը, Պէրպէրեանցիներ ինծի պէս ու Կեդրոնականցիներ Զարոյեանին մէջ։ Անոնց օձիքէն կը բռնէինք, կը խնդրէինք որ մնան։ Օր մը բնակած տանս դուռը զարկաւ Նշան Պէշիկթաշլեանը, որ անձամբ չէի ճանչնար։ Երբ վար իջայ առաջին յարկի սենեակէս Նշան կանգնած էր ապուշ կտրած իրեն չափ բարձրահասակ բայց չքեղօրէն գեղեցիկ տանտիրուհիիս դիմացը։ Առաջին խօսքը որ ըսաւ ու այդ խօսքը յետագային ինծի պատմուածք մը ներշնչեց, «Ապուշը»։ Այդ պատմուածքին մէջ է տառացիօրէն անոր ապշանքով արտասանած խօսքը։

Բնակած տանս ետեւի պարտէզին մէջ հիւղակ մը կար, ծառերու ճիւղերու տակ ծածկուած, սիրուն հիւղակ մը, որ յետագային մինչեւ մերիններուն գալը իմ բնակարս հ ը ր ի իմ խնդրանքով։ Նշանը հոն տարի, ըսի, եթէ մնաս, եթէ բոլորդ հոս մնան, ես տանտիրոջմէն կը խնդրեմ որ մեր տրամադրութեան տակ դնէ։ Բայց Նշանն ալ մեկնեցաւ Փարիզ։

Իմ քսան տարեկանի միամտութիւնս ինծի կարծել կուտար թէ, եթէ կարենայի հաւաքել մտաւորականութիւնը, միատեղած կ'ըլլայի ամբողջ գաղթականութիւնը։

Յիշատակներու յորձանքին տակ եթէ այս քիչ մը երկար պատմութիւնը կ'ընեմ, բոլորովին աւելորդ չէ, որովհետեւ խնդրոյ առարկայ նիւթին, վիպաշարքիս ծագումը անկէ կ'առնէ։

Այդ թուականէն արդէն իսկ վէպերու համայնապատկերը ունէի մտքիս մէջ։ Վերը բաներուս համեմատ, մեր պատմութեան հետեւանքը «Նահանջը» պիտի ըլլար։ Այն ատեն դեռ Շահնուրին վէպը չկար։ Անոր վէպը եւ իմ «Փորձս» 1929ին աշխարհ եկան։ Եթէ «Նահանջը» յուսահատութեան կոթող մըն է, իմ խառնուածքս որ խանդավառութիւնն է զիս դէպի լաւատեսութիւն կը տանի։ Մինչեւ հիմա ալ չեմ հաւատար ազգովին մեր գաղութներու կորուստին։ Ժողովուրդ մը դիւրաւ չի կորսուիր։ Բոյսերը երես կը փոխեն երբ արեւը իրենց երես կը դարձնէ։ Ոտքի տակ կոտր կոտր ճզմուած մողէզ մը, եթէ գլուխը չէ տրորած, ամէն մէկ կտորը կը կանգնի մէյ մէկ էութիւն (entité) կ'ըլլայ։

Ես կը հաւատամ այլափոխութեան (métamorphose)։ Հարուածներու տակ կեանքը կը ճկի, դէմք կը փոխէ, իր էութիւնը (l'être) կը մնայ։ Կեանքին կաշին կարծր է։

Ինչ որ վիպաշարքիս համայնապատկերը անուանեցի՝ հետեւեալն է։ Եթէ ճիշդ է որ հակասութիւնները իրար կը լրացնեն, ճիշդ է նաեւ որ նմանը նմանին կը միանայ, ce qui se ressemble, se rassemble, կ'ըսէ Ֆրանսական առածը։ Հետեւաբար Հայերուն խլեակներն ալ պիտի միանան։ Միութիւն պիտի ըլլան։ Ատիկա կը տեսնէի հետեւեալ ձեւով։ Գաղթական Հայութեան վերին խաւը, որ նախկին դրութեան զօդող կամ ինչպէս կ'ըսեն՝ տիրող ու ղեկավար ազդակն էր, պիտի իջնէ վարի խաւերը ու կորսուի, իսկ վարի խաւերը պիտի բարձրանան, որովհետեւ անոնք աւելի մօտ են կեանքին, իբրեւ կեանքի պայմաններուն տոկացող, գործունեայ, կենսունակ, պիտի յեղափոխեն գաղթականութիւնը ու զայն պիտի փոխեն ինչ որ այսօր սովորութիւն է ըսել Սփիւռքի, այսինքն գաղթօջախ։ Տես Մարք Նշանեանի յօդուածին քանի մը խօսքերը (Ուսանող թիւ 2) «Եւ եղաւ մարդ», վէպիս մասին՝ ուր կ'ըսէ թէ Թոմասը, հերոսը, Սփիւռք կոչուած իրողութեան առաջին բնակիչն է (գրականութեան մէջ)։ Եթէ վէպերս գրուած ըլլային ժամանակին, պիտի ըսուէր թէ կանխատեսող մըն էի, հիմա՝ պարզապէս կեանքը ընդօրինակող մը, քանի որ արդէն գոյութիւն ունի Սփիւռքը եւ իմ վէպերս տակաւին իմ խելապատակիս մէջ փակուած կը մնան։ Անոնց կատարումը տասը տարիներու կը կարօտի։ Տրուէր ինծի որ այդ հրուանդանին հասնէի, հակառակ պարագային այս երկարող էջերը պարապ տեղը գրուած պիտի ըլլան, անաւարտ վէպերուն շարքիս հասկացողութեան ի հաշիւ, անշուշտ անոնց համար՝ որոնք կը հետաքրքրուին անով։

Հիմա ուրեմն, սիրելի ընկեր «ի գրոց բարբառ» (ականջը խօսի Նարդունիին) եւ ի կենաց, պիտի աւելցնեմ ես։ Ինչ կը վերաբերի յօդուածիդ այն մասին, որ այս գրութեան տուն տուող հարցն է՝ քաղաքականութիւնը, որով զիս կը մեղադրես։ Հապա ի՞նչ է մեր ըրածը էջերէ ի վեր, եթէ ոչ քաղաքականութիւն, հակառակ որ իրաւացիօրէն կը յիշես թէ ես դէմ եմ քաղաքականութեան գրականութեան մէջ։ Ոչինչ այնքան վնասակար է արուեստի գործին մէջ որքան քաղաքականութիւնը, ինչպէս նոյնքան յեղյեղուկ են այն գործերը, որոնք կը կոչուին «իրական կեանքէ» առնուած գործերը։ Իրական կեանքը, հասկցիր քաղաքականութիւնը, երբ արուեստին մէջ մուտք կը գործէ, կը խեղդէ, կ'ոչնչացնէ զայն։ Բայց զարմանալիօրէն նոյնը չէ հակառակը։ Արուեստն է որ քաղաքականութիւնը, երբ զայն կ'առնէ իր մէջ, անցողականը կը բարձրացնէ գերիրականութեան, յաւիտենականութեան, ուրիշ խօսքով՝ fictionին, հրաշալի շինծուութեան։ Տես՝ Բիքասոյի «Կեռնիքան»։

Կը հասկնամ որ աւելի զգացումով է որ խօսուած ես, քան թէ բանականութեամբ տարուած։ Բանականութիւնը պիտի մտածել տար թէ հոն՝ ուր կողմնակալութիւն զգացած ես «Սուրէթէ Սավանթ»ի դէպքերուն մէջ, պէտք էիր գոտեպնդել զգացումդ անով, որ նոյն կարծեցեալ կողմնակալութիւնը հիացումով կը գովաբանէ այն սանձազերծ տղաքը, որ կ'ոտնահարէին հակառակորդը եւ ատիկա, գովաբանութիւնը, եղած է հարուածողին կողմէ, որովհետեւ այդ ծեծը Հայուն Հայութեան կիրքն է։ Ի՞նչ բան աւելի գեղեցիկ։ Ծեծողը եւ ծեծուողը իրարու սիրահար։

Եթէ պէտք ըլլար իմաստասիրական լեզու գործածել, պիտի ըսէի որ պէտք չէ մտածել ժամանակի մէկ հատուածին մէջէն, այլ՝ այդ հատուածէն դուրս բոլոր ժամանակներու մէջէն, ուրիշ խօսքով՝ ժամանակէն դուրս, հոն՝ ուր կիրք գոյութիւն չունի, հոն՝ ուր ճշմարտութիւնը կը բնակի։

Բայց հարցը ուրիշ տեղ է։ Հարցը հոն է որ այդ օրուան տղեղութիւնը պէտք էր տեղ մը դնել։ Ոչինչ աւելի պատեհ էր ատոր համար, որքան դէմքը, որ միակ տեսանելի տեղն էր, բեմին վրայ, պարզուած դրօշակի մը պէս։ Եւ այդ դէմքը պատկառելի վեթերանի մը դէմքն էր։ Եւ այդ տողերը ցաւով գրած եմ։ Շատ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Հայոց ազգը բազմաթիւ կտակարար բարերարներ ունեցած է, բայց ասոնցմէ երկուքը, Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեան եւ Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեան, արժանացեր են յաւերժական յիշատակի եւ անմահութեան անթառամ անուան։ Անոնք իրաւամբ բարձրացեր են փառքի այդ պատուանդանին վրայ, վասն զի իրենց կտակներով հիմնուած զոյգ վարժարաններն ամէնէն աւելի տեւականներն եղան, եւ այդ հաստատութիւններէն ելած աշակերտները, շնորհիւ եւրոպական միջավայրի մէջ ստացած դաստիարակութեան, յաջողեցան գրաւել ազգային եւ օտար շրջանակներու մէջ, պատուաւոր դիրքեր, կերտելով իրենց բարեյիշատակ բարերարներուն փառքի կոթողը։

Ռափայէլեան եւ Մուրատեան կտակները ծնունդ առած են Ղարամեան եւ Սամուէլեան գերդաստաններու եւ Մխիթարեան Միաբանութեան միջեւ հաստատուած բարեկամական սիրոյ սեղանէ մը, բարոյական տեսանելի հաղորդակցութենէ մը, որ տեւական կերպով սիրտ սրտի հետ կապեր էր, հոգի հոգւոյ մէջ զուգաւորեր էր։

Այդ դպրոցական կտակները գործ են դրամի մարդոց եւ մտքի մարդոց համեբաշխ գործակցութեան։ Անոնք անաշխատ ձեռք բերուած չեն։ Անոնք իրականացած են, մէկ կողմէ, Ս. Ղազարու Հայոց վանքին խոհական ու անշահախնդիր վարմունքով, միւս կողմէ, անոր լիազոր պատուիրակին անընկճելի կամքին ուժով։ Առանց այդ կամքին, այսօր գոյութիւն պիտի չունենար Մուրատեան կտակը, եւ գուցէ նաեւ Ռափայէլեան կտակը, սերտօրէն մէկմէկու կապուած։

Պատմական փաստ է, որ Մխիթարեան Միաբանութեան բաժանումը մեծ դեր խաղացած է այդ կտակներու գործին մէջ։ Հարկ կը համարիմ, խոշոր գծերու մէջ, պատկերացնելու այդ բաժանման մէկ քանի երեւոյթները, որպէսզի դէպքերը լոյսի տակ երեւին։

×

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի կէտն այն է, որ Մխիթարեան Միաբանութեան բաժանման դրդապատճառ եղած է իր գրական գործունէութեան համբաւը, եւ ասոր հետեւանքով հնդկական ոսկիներու նուիրատուութիւնը։

Մխիթարեան վերածնութեան մեծութիւնն ամէնէն աւելի արձագանգ գտեր էր հեռաւոր Հնդկաստանի հայ գաղութին մէջ։ Յիրաւի, այդ գաղութը, նախ գաղղիական, ապա անգղիական ազդեցութեան ներքեւ դարձեր էր զարգացած ու լուսամիտ տարր մը, ծարաւի ուսման եւ գիտութեան։ Երբ Ս. Ղազարու վանքին հեղինակաւոր երկասիրութիւնները կը հասնէին հոն, յառաջ կը բերէին անօրինակ խանդավառութիւն եւ ձեռքէ ձեռք կը խլուէին։ Մխիթարեան քարոզիչ մը, Հ. Սուքիաս Ազամալեան, 28 Յունիս 1770–ին Մատրասէն կրնար այսպէս գրել Մելքոնեան Աբրային, Մխիթար Սեբաստացիին անմիջական յաջորդին։

«Հայք ամենայն իբրեւ քաղցեալ եւ
«ծարաւի՝ փափաքեալ մնային գրեանց։
«Վասն որոյ... բացեալ զարկղն առաջի
«ամենեցուն՝ էառ իւրաքանչիւր զիւր-
«գրեալն իւր, որ ոք եղեւ ձեռնհաս, եւ
«ի միում վայրկենի սպառեցին զրեթէ
«ողջոյն։ Վասն որոյ խնդրեմք, զի փու-
«թով յղեսջիք գրեանս յոլովս, այսինքն՝
«զԱստուածաշունչ, զԲառգիրք, զՔերա-
«կանութիւն, զՆարեկացի, եւ զայլ գրեա-
«նըս յոլովս, մանաւանդ եթէ տպագրեալ
«իցէ նոր գիրք պատմութեանց, կամ այլ
«ինչ նոր, յորոց եթէ տասն արկղ եւս
«լինիցին, առնուն սատ։ Եւ եթէ հնար է՝
«առաքեսջիք մեծամեծ արկեղօքն...։ Ա-
«ռաքեսջիք եւ զԱշխարհացոյցն մեծ, եւ
«եթէ թարգմանեալ տպագրեցին աշխար-
«հագրութեանց գիրք, կարծեմ թէ առնուն
«սատ ողջոյն...»։

Հնդկահայ գաղութը նկատելով զՄխիթար Սեբաստացին Հայոց աւերեալ տան «երկրորդ Լուսաւորիչ», շուրջ 1772–ին Ս. Ղազարու կղզին կը հասցնէր հնդկական ոսկիներու գումար մը, իբրեւ նուիրատուութիւն, օժանդակելու համար անտիպ կամ նոր գործերու հրատարակութեանց, որոնց այնքան պէտք ունէր հայ ժողովուրդը, որ իր դարաւոր քունէն կ'արթննար։

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ–ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(1 – Շար.)

բաներ իմ գրուածքներուս մէջ ցաւով գրուած են: Բայց ես ի՞նչ ընէի: Ստեղծագործական կեանքի օրէնքն էր ինծի պարտադրուած: Ան է որ կար, մեն մինակը, անանուն զանգուածի մը գլուխներուն վերեւը եւ ան էր որ կը խորհրդանշէր օրուան տգեղութիւնը եւ ոչ իրը, բոլորինը, ազգինը, ձախինը, աջինը, այդ սիրալի դէմքը՝ որուն վրայ գծուեցաւ սեւ բիծով մը մեր անմիաբանութիւնը, մեր մեղքը, բոլորիս տգեղութիւնը, որմէ խոցուած՝ Մինաս կը մրմնջէ «այս իրիկուն անգամ մը եւս Հայը խողխողուեցաւ», ճիշդ այնպէս ինչպէս «Նահանջ»ին մէջ նման բացագանչութիւն մը, «Մեղա՛յ Արարատին»:

Գիտես, սիրելի ընկեր, որ ես բնաւ կողմնակցութիւն չեմ ունեցած: Բնաւ հակա չեմ եղած, ոչ մէկ բանի հակա: Եղած եմ համար, ամէն բանի համար, այս է նկարագիրս, Եղած եմ մանաւանդ Հայութեան իրաւունքին համար:

Ուրիշ հարց թէ ունեցած եմ եւ ունիմ իմ համոզումներս, իմ հետաքրքրութիւններս: Ինչպէս ամէն մարդ:

Վերը ըսի, որ իմ վախս եղած է մեր ցրուածութիւնը, ուրիշ բառով՝ հատուածականութիւնը: Ամփոփուեցանք, բայց հատուած առ հատուած, իրերամերժ: Հետեւաբար վախս չփարատեցաւ մինչեւ որ, օր մըն ալ, Հայաստանի ձայնը եկաւ հասաւ մեզի եւ մեզի իրարու մօտեցուց, եթէ ոչ արտաքնապէս, գոնէ ներքնապէս: Եւ մենք սկսանք բողբոջիլ իբրեւ Հայ:

Ի՞նչ կրնար, կրնար ընել Մինաս, բանաստեղծը՝ որ իր ժողովուրդին խիղճն է, ահա թէ ինչո՞ւ համար իմ հերոսս բանաստեղծ է: Այո՛, ի՞նչ կրնար ընել Մինաս ի տես այդ օրերուն իրերավանողութեան, եթէ ոչ ծաղրել, ծաղրը ըլլալով տառապանքին ծաղիկը: Ի վերջոյ այդ դէմքը ձերը չէր միայն: Անիկա անձի մը դէմքը չէր, ինչքան ալ սիրելի ըլլար ան: Անիկա Հայութեան դէմքն էր այն իրիկուն — ձերը, մերը, եթէ նոյնիսկ այդ երկու բառերը գոյութիւն ունեցած ըլլան իմ սիրտիս մէջ: Թող անցնին այս անցողական ժամանակները, որոնք կը ստեղծեն տգեղութիւնները, այսինքն՝ չարիքը ու վաղը Մայիսն ու Նոյեմբերը պիտի ապրին քով քովի ի փառս Հայութեան: Ատոր կը հաւատայ ամբողջ Հայութիւնը: Աւելի լաւ երաշխաւորութի՞ւնը ատոր, որքան «Այգեստաններու» դըրուագը, որուն մէջ Մահարին տգեղցուցած էր Արամին դէմքը եւ ատոր ի պաշտպանութիւն ամբողջ Հայաստանը ոտքի ելաւ, մեծով պզտիկով, վերէն ու վարէն եւ վարէն ու վերէն, այպանելով Հայուն սրտին այնքան մօտ հեղինակը, որ ստիպուեցաւ նոր գրիչ խաղցնել իր գործին վրայ:

Ամէն պարագայի իմ մէջս չէ որ կայ կողմնակցութիւն, այլ՝ կայ իմ եւ բոլորին մէջ Հայուն մորմոքը, որ մեզ իրար կը կապէ, մեզ միասնաբար ապրեցնելու համար յոյսով յաւիտեանս յաւիտենից:

Գիտցիր որ քեզմով է որ յստակ եղաւ «Համայնապատկերս» եւ քու շնորհիւ աւելի հաստատ քայլերով պիտի քալեմ այսուհետեւ անոր մէջէն:

Շնորհակալութիւն եւ եղբայրական համբոյր:

Քոյդ

Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

Լա Շափէլ տ'Ալինյէ
6–11–73

ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

ԿՐԿԻՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

—o—

Մեր ժողովուրդը իր մէջ ունի արժէքներ որոնք դժբախտաբար չեն կրցած ունենալ իրենց արժանի տեղը հայ հասարակութեան մէջ, եւ այդ իսկ պատճառաւ անոնք մնացած են անծանօթներ:

Այս կացութեան պատասխանատուները յաճախ իրենք են եղած, հեռու մնալով Հայութենէն, իսկ Հայութիւնն ալ իր կարգին յաճախ մնացած է անտարբեր այդպիսիներուն հանդէպ, եւ չէ արժէքաւորած զանոնք պէտք եղած չափով:

Ունեցած ենք արժէքներ որոնք ի պատուի են աւելի օտարներու կողմէ քան Հայութեան:

Գրիգոր Ճօլօլեան (Կրէկուառ Արաքս) եղբայրը Ց. Ճ. Սիրունիի, մէկն է անոնցմէ, որ երկրորդ անգամ ըլլալով կը պարգեւատրուի օտարներու կողմէ:

Մամուլէն քանիցս տեղեկացած ենք թէ միջազգային մարմնակրթական աշխարհին մէջ մեր բարեկամ Ճօլօլեանը պատուաբեր համբաւի մը տիրացած է, բայց մինչեւ հիմա մեզի անծանօթ էր աստիճանը միջազգային ժողովրդական այն բացառիկ համակրանքին որուն արժանի եղած է տարիներ շարունակ:

Իրեն տրուած պատահական այցելութեան մը ընթացքին, իր սեղանին վրայ փռուած օտար մարմնակրթական մամուլէն հաճոյքով տեղեկացայ գնահատանքին այն արտայայտութեան որ եղած է մեր ազգակիցին հանրային հանդիսութեան մը ընթացքին մօտ քառասուն տարուան իր արդիւնաւէտ գործունէութեան եւ մասնաւորաբար մէկ քառորդ դարէ ի վեր Լոնտոնի մէջ ամէն տարի կազմակերպուած, աշխարհի գեղեցկագոյն եւ ներդաշնակ ֆիզիքական տիպարի ընտրութեան առթիւ, որուն իր բոլորանուէր գործակցութիւնը բերած է ան, 25 տարիէ ի վեր շարունակ ներկայ ըլլալով համաշխարհային բնոյթ կրող այդ մըրցահանդէսին:

Իրեն ընծայուած այդ բացառիկ պատիւը չէ եղած միայն, այնքան ֆիզիքական գեղեցկութեան իր ճարտար լուսանկարիչի արժէքին համար, որքան այդ կալուածին մէջ իր ցոյց տուած բարոյական աշխատանքին եւ նուիրումին համար, մանաւանդ կամաւոր ծառայութեան միջազգային մարմնակրթութեան կազմակերպութեան:

Համաշխարհային այս մրցումներուն կը մասնակցին աշխարհի բոլոր ծայրամասերէն ներկայացուցիչներ, եւ տեղի կ'ունենան ամենաշքեղ թատրոններէն մէկուն մէջ: Հոդ է որ մեր հայրենակիցը, բեմ հրաւիրուած է ստանալու համար յիշատակի այն գեղեցիկ նուէրը, ոսկիէ թանկարժէք ժամացոյց մը, բուռն ծափահարութիւններու մէջ:

Անգլիական մարմնակրթական պարբերաթերթը, Առողջութիւն եւ ուժ որ Բրիտանական Մարմնակրթական Ազգային Դաշնակցութեան օրկանն է եւ այս տարի որոշած 25ամեայ յոբելեանը տօնելուն առթիւ տեղաւորած է հետեւեալը: «Մեր հաւատարիմ գործակիցին, Արաքսին՝ 25 տարիներու արդիւնաւէտ գործունէութեան առթիւ»: Ու այդ գրութեան էջերուն տակ տեղաւորած էր անունները անոր գործունէութիւնը գնահատող 100է աւելի համակիր բարեկամներու, միջազգային հանրածանօթ անուններ, մամուլի ներկայացուցիչներ, հրապարակագիրներ, Ամերիկայի զանազան կողմերէն, Քալիֆորնիայէն եւ Աւստրիայէն:

Բնագիրը.— «Մեր բարեկամ Կրէկուառ Արաքսին», Սեպտեմբերին տեղի ունենալիք Նապայի մրցումին, կ'ուզեմ պատուել մեր բարեկամ, Կրէկուառ Արաքսը ֆրանսացի լուսանկարիչ, ներկայիս հակառակ իր յառաջացած տարիքին, եղաւ միշտ մեր զօրաւոր սիւնը, առանց յուսահատելու, եւ հակառակ ուրիշներու կողմէ իրեն եղած նպաստաւոր առաջարկներուն, հարիւրաւորներ իրեն այցելեցին աշխարհի զանազան երկիրներէն շնորհաւորելու զինքը, կը հիանանք իր զօրաւոր հաւատքին դէպի մարզականը»:

Եւ իսկապէս վկայականը կը կրէ հետեւեալ վաւերագիրը.—

«Պատուոյ վկայական տրուած՝ Միջազգային Մարմնակրթական եւ Մարզական Դաշնակցութեան կողմէ, Պր. Կրէկուառ Արաքսի, իր 25 տարուան անխոնջ աշխատութեանց համար զորս ցոյց տուած է ի նպաստ մարմնակրթութեան»:

Այսպէս, երբ իր եղբայրը Ց. Ճ. Սիրունի ի պատուի կը դառնար իր «Նիքոլա Եօրկա» գրքի հրատարակութեամբ, ինքն ալ կը վարձատրուի պատուոյ վկայականով:

Ինչպէս Կիլիկեան յուշերուս մէջ յիշած էի, իր Հայկ եղբայրը եւս որ դըպրոցական ընկերս եղած է Խայեանի մէջ եւ որ զոհ գնաց ոճրագործ Թուրքին, սքանչելի մարդիկ մըն էր: Ողբացեալ Ց. Ճ. Սիրունին եւս հայ մարմնակրթութեան այնքա՜ն ծառայեց, որով երեք եղբայրներ նոյն հոգիով նուիրուեցան իրենց կեանքին: Անոնք եղան հայ մարզական շարժումներուն նուիրեալներ բարոյական եւ գործօն կերպով:

Պ. ՉՊՈՒԳՃԵԱՆ

«ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»

ՏԻՏՂՈՍԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐՈՒ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սահակ Բ. Կաթողիկոս իր 26 Փետրուար 1907 թուակիր եւ Սիսէն Պոլիս Օրմանեան Պատրիարքին ուղղած նամակին մէջ կ'ըսէ «... Իսկ Ամենայն Հայոցը Կիլիկիոյ Աթոռին վրայ փոխադրողը մենք չենք, այլ Մեզմէ առաջինները եւ թերեւս այն օրէն մնացած եւ նուիրագործուած՝ երբ ընդհանրական Հայրապետաց Աթոռն էր Սիս. ուստի այդքան նուիրական եւ պատմական յիշատակ մը ջնջել Մեր իրաւասութիւններէն շատ վեր է: Ապահով թող ըլլայ Պատկ. Վարչութիւնը որ ոչ Ամենայն Հայոցը, եւ ոչ Կիլիկիոյ Տան մեծ մակդիրը, կրնան Մեր մէջ այն յաւակնութիւնը յառաջ բերել, կարծելու համար թէ Մայր Աթոռոյ Հայրապետը ընդհանրական ըլլալու իրաւունքէն կապտուած է, հետեւաբար թիւրիմացութիւն ստեղծելու փափաքողներուն տուած մեկնութիւնը Մեզ համար կարեւորութիւն եւ նշանակութիւն չունի» («Պատմ. Կաթ. Կիլիկիոյ», էջ 906):

Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի այժմու Գահակալին պատասխանը եւս նոյնն է այսօր բոլոր անոնց, որոնք ուզեցին եւ կ'ուզեն տակաւին պատմական Ս. Աթոռը անջքացնել եւ պարզ վանահայրութեան մը վերածել. ամէն անոնց, որոնք կ'ուզեն որ այս Ս. Աթոռը հրաժարի իր պատմական իրաւունքներէն, դերէն, դիրքէն եւ աւանդութիւններէն. ամէն անոնց, որոնք կ'ուզեն այս Աթոռի առաքելութիւնը կասեցնել՝ ի շահ ոչ ոքի, բայց ի վնաս Հայութեան եւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին:

Թող յստակ ըլլայ բոլորին, թէ Կիլիկիոյ Գահակալները երբեք իրենց մտքէն չեն անցուցած, թէ իրենք կրնան Ս. Էջմիածնի Գահակալը փոխարինել եւ անոր տեղը գրաւել հայ իրականութեան մէջ: Իւրաքանչիւրը իր պատմական տեղը եւ իր ծառայութեան կալուածը եւ դերը ունի: Սակայն «Այդքան նուիրական եւ պատմական յիշատակ մը» չեն կրնար, եւ արտօնուած ալ չեն ջնջել Կիլիկիոյ Գահակալները, որովհետեւ իրենց «Իրաւասութիւններէն շատ վեր է»: Հետեւաբար Կիլիկիոյ Կաթողիկոսները պիտի շարունակեն իրենց կոնդակները սկսիլ «Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ» մակդիրով եւ պիտի ստորագրեն «Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ», ինչպէս ցարդ՝ նաեւ այսուհետեւ:

Միւս կողմէ Սահակ Բ. Կաթողիկոսի խօսքը կրկնելով կը հաւաստիացնենք.— «Ոչ Ամենայն Հայոցը եւ ոչ Կիլիկիոյ Տան Մեծ մակդիրը կրնան Մեր մէջ այն յաւակնութիւնը յառաջ բերել, կարծելու համար թէ Մայր Աթոռոյ Հայրապետը ընդհանրական ըլլալու իրաւունքէն կապտուած է»: Հետեւաբար թիւրիմացութիւն ստեղծել փափաքողներուն տուած մեկնութիւնը Մեզի համար կարեւորութիւն չունի եւ զայն կը նկատենք բացարձակապէս ժամանակավրէպ:

Կը հաւատանք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Աթոռի առաքելութեան ու դերին նուիրականութեան նախանձախնդիր ենք իր նուիրականացած աւանդական իրաւունքներու պաշտպանութեան: Թող այս մասին ոչ ոք վէճ բանայ ոչ խօսքով եւ ոչ ալ գրչով. զուր է, անտեղի է, անիմաստ է:

Արդարեւ, երկու Աթոռներն ալ Մեծ կ'ըլլան եւ իրենց Գահակալները կը փառաւորուին, եթէ ճղճիմ հաշիւներէ վեր ելլելով ծառայեն միմիայն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, Հայ Մշակոյթին եւ Հայութեան ընդհանրական շահերուն: Ժողովուրդը այս կը սպասէ եւ մեծութիւնը ծառայութեան եւ նուիրումին մէջ կը տեսնէ, եւ ոչ թէ տիտղոսներու կամ աստիճաններու մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (328)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԳ.

Լիւսի սոսկումի մատնուեցաւ «հայագործ կինը» բառերը լսելով:

— Ի՞նչ է այդ կնոջ անունը, հարցուց Լիւսի դողահար:

— Թաղին մէջ մայր Լիզոն կը կոչեն զայն:

Լիւսիի գոյնը նետեց, ու զգաց որ իր երակներուն արիւնը դէպի սիրտը կը խուժէր ու կը խեղդէր զինքը:

— Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, թոթովեց Լիւսի հազիւ լսելի ձայնով մը:

— Ա՜հ, ինչո՞ւ: Ատ է որ չենք գիտեր ճշդիւ: Շատ մը բաներ կ'ըսեն: Ուզած են մայր Լիզոնը ձերբակալել, բայց ի պատիւ անոր խնձոյք տուող հացագործները բախում ունեցած են ոստիկաններուն հետ ու մայր Լիզոն կծիկը դրած է:

— Տէ՛ր Աստուած, Տէ՛ր Աստուած, թոթովեց Լիւսի յուսահատութեամբ:

Ու խոյս տուաւ հոնկէ: Յետոյ խորհելով որ թերեւս պիտի կարենար աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ քաղել անոր գործատէրէն, Լիւսի անոր դիմեց: Միայն սպասուհին կը գտնուէր խանութին մէջ:

— Կրնա՞ք ինծի ըսել թէ մայր Լիզոնը տեսած էք, հարցուց Լիւսի:

— Ա՜հ, անոր վրայ մի խօսիք, Օրիորդ: Երէկ, Ռանտէվու տէ Պուլանժէի մէջ ուզած են ձերբակալել զայն: Կ'ըսուի թէ ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր ան:

— Ոստիկանութեա՞ն կողմէ կը փընտռուէր, կրկնեց Լիւսի խելայեղ:

— Այդպիսի զրոյց մը կը շրջի: Ամէնքն ալ այսպէս կ'ըսեն թաղին մէջ:

Լիւսի հազիւ կրնար ինքզինքը բռնել, սոսկալի յուզումէն ընկճուած: Իր բովանդակ քաջութեան դիմում ըրաւ, ու սպասուհիին շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ դուրս ելաւ:

— Բան մը չկրցի իմանալ, մրմնջեց Լիւսի, խանութէն հեռացած պահուն: Ո՞ւր գտնելու է մայր Լիզոնը...: Ո՞ւր գտնելու է զայն: Առանձին կը տագնապիմ այս սոսկալի դաղտնիքին մէջ: Ու չեմ կրնար աշխատիլ փրկութեանը այդ հէք կնոջ զոր կը սիրեմ: Լիւսիէն լքեց զիս... Նեցուկ մը պիտի ըլլար ինծի: Ան ալ կը սիրէր մայր Լիզոնը...: Հիմա խորհուրդ պիտի տար անոր, պիտի պաշտպանէր զայն:

Լիւսի կանգ առաւ յանկարծ: Անոր, միտքը ինկած էր Լիւսիէնի բարեկամը եղող փաստաբան Ժորժ Տարիէն, որուն տունը գացած էր մայր Լիզոն, մանկամարդ աղջկան մասին խօսելու համար: Քանի վայրկեան չանցած, Լիւսի հասաւ երիտասարդ փաստաբանին բնակարանը: Հակառակ իր տկարութեան ու իր յոգնութեան, Լիւսի արագօրէն բարձրացաւ երկու յարկերը: Պառաւ Մատլէն դուռը բացաւ:

— Կրնա՞մ Պարոն փաստաբան Տարիէն տեսնել,

— Կարծեմ թէ, Օրիորդ: Հաճեցէք ներս մտնել: Պարոնը իր աշխատասենեակին մէջ կը գտնուի: Հիմա իմաց կուտամ:

Քանի մը վայրկեան յետոյ՝ սպասուհին ներս մտցուց Լիւսին, ու քաշուեցաւ: Ժորժ առաջին ակնարկով իսկ նշմարեց այցելուհիին հեզ դէմքին վրդովումը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Հրայր Ճանիկէօղեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թիրեաքեան եւ զաւակները՝ Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան եւ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆաքիրեան, Պ. Հրաչեայ Տէր–Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Տէր–Անդրէասեան եւ զաւակը, Լա Փլանշ ընտանիքը եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռայրին եւ խնամիին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕՁԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 11ին, Կիրակի իրիկուն Թընոն հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Նոյ. 15ին, առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պ. Յարութիւն Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան եւ զաւակները՝ Փարիզ եւ Լօրան, Բալոյեան–Պուրկուճեան եւ Գէորգեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Մարիամ Բալոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Իսի, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 16, ժամը 10.30ին, Իսիի Սէն–Պրինօ եկեղեցին, 14 Ռիւ տը լ'Եկալիթէ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 25ին, Կիրակի:

Clément LEPIDIS

DEDICACERA SON DERNIER ROMAN

L'ARMENIEN

Editions du Seuil

Le Jeudi 15 Novembre 1973 à partir de 17 heures

chez Christiane TEULÉ

« AU DAUPHIN »

36, rue de Bourgogne — PARIS 75007

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

Գեղարուեստական նոխ բաժին շատ հաճելի անակնկալներով

ՊԵՏԻԿ ԵՒ ԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք 20 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Զուարթ Պէզոյեան, զաւակները՝ Էտի, Պեռնար եւ Մարթին հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ տարաբախտ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷԶՈՅԵԱՆԻ հոգիին համար, նաեւ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԵՐՈՒԱՆԴ եւ ՄԱՐԹԱ (ծնեալ Ապաճեան) ԹԱՇՃԵԱՆԻ, ԱՐՏԵՄԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ (ծնեալ Թաշճեան), ՏԻԿԻՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ (ծնեալ Թաշճեան) եւ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԹԷՆ ԱՊԱՃԵԱՆԻ (Ամերիկա) հոգիներուն համար, Կիրակի Նոյ. 18, Մարսէյլի Մայր եկեղեցին, 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ:

Առ ի տեղեկութիւն հանգուցեալներու յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Քէօսէեան եւ զաւակը հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց սիրեցեալ ծնողաց մօր եւ հօր

ԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ
(ծնեալ Շահինեան)

մահուան տարելիցին առթիւ եւ

ՎԱՀՐԱՄ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառամեակին առթիւ, ինչպէս նաեւ Քէօսէեան եւ Շահինեան ընտանիքներու ննջեցեալներուն հոգւոց համար յառաջիկայ Կիրակի Նոյ. 18, Առնուվիլ լէ Կօնէսի Վարդագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

57, Պուլվ. Ժուռտան — Փարիզ 14րդ

Այս Հինգշաբթի իրիկուն Հայկ. Տան Մարի–Նուպար սրահին մէջ՝ Փաւլոս Պոռոյեան իր «տիկնիկներով»:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9.30ին, Հայկական յայտագիր եւ ժամը 8ին՝ ձայնասփիւռէն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութօն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵՒԱ ԱՐՁՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՁՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

Les Jardins de la Musique et leurs Concerts d'émulation

(Présidente - Fondatrice Aïda Alecian)

CONCERTS D'EMULATION
Petite salle des fêtes de la Mairie d'Asnières

25 Novembre 1973

17 h — Daniel VARSANO

Programme :
— 2 études : CHOPIN.
— 6e Barcarolle : FAURE.
— Danseuses de Delphes : DEBUSSY.
— Jardins sous la pluie : DEBUSSY.
— Jeux d'eau : RAVEL.
— Sonatine : RAVEL.
— Sonate No 30 opus 109 : BEETHOVEN
— 1re Ballade en sol mineur : CHOPIN.

Suivi d'un cocktail d'inauguration

9 Décembre 1973

18 h — Patricia THOMAS

Programme :
— Barcarolle : CHOPIN.
— 3 Mazurkas opus 30, Nos 1-3 et 4 : CHOPIN
— Impromptu, sol bémol majeur : CHOPIN
— 4e Ballade : CHOPIN.
— Sonate opus 58 : CHOPIN.

27 Janvier 1974

16 h — Véronique LEZINE

Programme :
— 2e Partita en do mineur : BACH.
— 2 Rhapsodies opus 79 : BRAHMS.
— Une barque sur l'océan : RAVEL.
— Sonate opus 14 en ré mineur : PROKOFIEV

27 Janvier 1974

18 h — Geneviève CHAUVEAU

Programme :
— Sonate No 52 en mi bémol : HAYDN.
— Barque sur l'Océan : RAVEL.
— Regard des Anges : MESSIAEN.
— Sonate opus 58 en si mineur : CHOPIN.

3 Février 1974

16 h — Nancy NARDONE

Programme :
— Fantaisie chromatique et fugue : BACH-BUSONI.
— Fantaisiestüke op. 12 : SCHUMANN. —des abends — aufschwung — grillen.
— Sonatine opus 80 No 1 : REGER.
— Ubung in drei stücken op. 37 : HINDEMITH.
— Die Dreigroschenaper von Kurt Weill : WEILL.

3 Février 1974

18 h — Michèle d'HUBERT

Programme :
— Chaconne : BACH.
— Sonate No 7 : BEETHOVEN
— Fantaisie et fugue sur le nom de BACH : LISZT.
— Capricio : GRUNENWALD.

7 Avril 1974

16 h — Catherine JOLY

Programme :
— Sonate L. 118 en fa mineur : SCARLATTI.
— Sonate L. 104 en do majeur : SCARLATTI.
— Ballade No 4 en fa mineur opus 52 : CHOPIN
— La Campanella, d'après Paganini : LISZT.
— Fantaisise en ut Mineur K 475 : MOZART.
— Feux d'artifice : DEBUSSY.
— Variations sur un thème de Haendel : BRAHMS.

7 Avril 1974

18 h — Evelyne MAC LENNAN

Programme :
— Toccata et fugue en mi mineur : BACH
— Thème et variations : FAURE.
— Trois pièces opus 49 : ROUSSEL.
— Kreislerina : SCHUMANN.

5 Mai 1974

16 h — Alain NEVEUX

Programme :
— Prélude et fugue en fa mineur : BACH
— Sonate opus 78 : BEETHOVEN.
— Sonate : BARTOK.
— 3 Regard sur l'Enfant Jésus (Regard du Père. Par lui tout a été fait—Noël) : MESSIAEN.
— 3 Etudes (No 1 et 10, premier volume : No 10, 2e volume) : CHOPIN.

5 Mai 1974

18 h — Colette FERNIER

Programme :
— Fantaisie en ut mineur : BACH.
— Sonate opus 57 (apassionata) : BEETHOVEN.
— Fantaisie en fa mineur : CHOPIN.
— Sospiro : LISZT.
— Saint François de Paule marchant sur les flots : LISZT.
— Trois pièces opus 49 : ROUSSEL.

Les titres des candidats sont omis volontairement.

Ci-après, la liste des candidats qui donneront des concerts tout en se préparant pour la carrière : Yves BOUDIER, Claude CHEREL, Isabelle CUBAYNES, Isabelle FLIEGLER, Annick HOWES, Catherine LECOINTE, Sylvie LE GAUYER, Philippe REYMOND, Philippe VERT.

Le concert du lauréat aura lieu au mois d'Octobre 1974 à la salle Gaveau.

Abonnement : pour l'ensemble des concerts : 100 F. Etudiants : 50 Fr.

A demander *par écrit* au siège social : 3, rue de Lorraine, 926000 ASNIERES.

Nous prions les professeurs ayant contribué à notre activité, ainsi que nos sympathisants à l'étranger, de bien vouloir accepter d'être nommés « membres d'honneur », ce qui leur donne droit de participer gratuitement à tous nos concerts.

«LE GUIDE DU CONCERT» 27 Oct. 1973

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 135 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.864

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.864

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

(125ամեակին առթիւ)

———0———

Բ. — Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանց

Կարելի չէ խօսիլ Սամուէլ Մուրատի մասին, առանց յիշելու իր աները՝ հարուստ վաճառական Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանը, որուն անդրանիկ աղջկան՝ Աննայի հետ էր ամուսնացած Սամուէլ եւ որուն անունը անբաժան է իրենէն: Վենետիկի Մխիթարեան երկրորդական վարժարանը կը կոչուի Մուրատ – Ռափայէլեան:

Ղարամեանցի նախահայրը՝ Խաչիկ ծնած էր Նախիջեւանի Արբանէլ գաւառը, ինչպէս կը վկայէ Առաքել Դաւրիժեցի իր պատմութեան մէջ, յետոյ հաստատուած է Նոր Ջուղա: Եդուարդի հայրն էր Ռափայէլ, որ 1745ին կը վախճանի Նոր Ջուղա: Մայրը իր հօր՝ Հնդկարմնակ Յով–հաննէս Խոջամալի մօտ կը ղրկէ զինքը: Մայրն ու քոյրն ալ Հնդկաստան կ'եր–թան քիչ ետք: Մեծ հայրը Փոնտիչէրիի ֆրանսական դպրոցը կը դնէ Եդուարդը եւ ինք կը մեռնի 1760 Յունուար 4ին: Անգլիացիք 1761ին կը տիրանան Փոնտի–չէրիի: Ղարամեանք պատերազմի առեն կը կորսնցնեն «տուն եւ ամենայն ստաց–ուածք»: Հարուստ էին ու մեծատուն, Կալքաթանան եւ ընտանեօք կ'երթան բնակիլ Մատրաս:

Եդուարդ վաճառականութեան ձեռնար–կելով կ'երթայ Չինաստան, Մանիլա, Բանկալա եւ այլուր եւ կը հարստանայ: 1772ին կ'ամուսնանայ Ջահուկեցի Զոր–հացկերենց Ստեփան Մանուէլի Մարիամ աղջկան հետ եւ կ'ունենայ հինգ զաւակ, երեք մանչ, — Աղեքսանդր, Յովհաննէս եւ Լուկ, ու երկու աղջիկ՝ Աննա եւ Աննա Մարիամ (տե՛ս իր ինքնագիր Ազ–գաբանութիւնը, գրուած 1784 Դեկտ. 31–ին, Մատրաս. Պատմ. Մուրատեան վար–ժարանին, հատոր Ա., էջ 20–23):

Վենետիկի Միաբանութենէն բաժնուած եւ Թրիեստ (ետքէն Վիէննա) հաստատ–ուած Մխիթարեանց կողմէ երկու վար–դապետներ՝ Հ. Նիկողայոս Բուզաջեան եւ Հ. Պօղոս Մեհերեան Հնդկաստան ղըր–կուած էին հարուստ Հայերէն դրամ հանգանակելու եւ հաւաքուած գումա–րով դպրոց բանալու համար: Ղարամ–եանց, որ Փոնտիչէրիի գաղղիական վար–ժարանին մէջ կարդացեր էր Փրանսացի պատմաբան Շառլ Ռոլէնի (1661–1741) Հնախօսութիւն եւ Հռովմէական պատ–մութիւն անուն բազմահատոր գրքերը եւ շատ հաւնած, կը փափաքի, որ «դըպ–րատուն» բանալէ առաջ անոնք հայերէնի թարգմանուին, որպէսզի սփիւռքի Հա–յերը զանոնք կարդալով զարգանան...

Այդ նպատակաւ ութ հազար ռուփի կու տայ Հ. Ն. Բուզաջեանի, որուն հետ 1785 Սեպտեմբերին Լոնտոն կը ղրկէ իր զաւակներէն Աղեքսանդրն ու Յովհան–նէսը: Վարդապետը կը կարգէ վարպետ եւ ուսուցիչ անոնց, որոնց ուղղած պատ–ուիրանագրին մէջ կը շեշտէ՝ «առ ի կըր–թել ձեզ... ընդ նմին ուսուցանել ձեզ ի լեզուս մեր հայկազեան որ է սեփական լեզու ձեր, զի էք ծնեալ Հայք եւ պարտ էք գիտել լեզուն ձեր»: Ու կ'երդնու, որ եթէ Աստուած չընէ, հայերէն չսորվին, «ոչ ճանաչեմ ձեզ որդիք իմ»: Անգլիացի Ուիլեմ Ռասն ալ կը կարգէ անոնց վե–րատեսուչ, որպէսզի զանոնք դնէ «ի դըպ–րատուն Ինկլիզի առ ի ուսանել եւ սովո–րել լեզուն նոցա, գիրն եւ աշխարհօրէն ուսումն»: Կը պատուիրէ իր զաւակնե–րուն հնազանդիլ հայ եւ անգլիացի ու–սուցիչներուն, մանաւանդ «ոչ երբեք մո–ռանալ ազգն ձեր կամ լեզուն»:

1785 Սեպտ. 10ին Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանց մանրամասն նամակ կը գրէ Թրիեստ Մխիթարեան Միաբանութեան Ռոլէնի գրքերուն մասին:

1789 Դեկտ. 31 Թուակիր իր հրովա–կով (կտակ) 7310 հուն (65.000 ֆրանք) կը յատկացնէ Ռոլէնի Հռովմէական պատ–մութեան 16 եւ Հնախօսութեան 13 հա–տորներուն Թարգմանութեան եւ տպա–գրութեան համար: Արդէն 1785ին 8000 ռուփի տուեր էր այդ նպատակին համար: Այս գումարին տոկոսը դրամագլուխին միացնելով պէտք է յատկացնել «դպրո–ցին մըն վասն աղքատ մանկանց Հայոց այնչափ Թուով որչափ բաւական լինի այնու եկամտիւ շահուն զի մանկունք եւ վարժապետք նոցին կարիցեն կեալ վա–յելչապէս»:

Հ. Նիկողայոսը կը կարգէ ցմահ «ուղ–ղիչ եւ գործադիր վերոյ – ասացեալ եր–կոցունց գործոց դպրատանն»:

Մինչ այդ, Հ. Պօղոս Մեհերեան, Մատ–րասի մէջ «հնդամեայ նեղութենէ եւ անձ–կութենէ» վերջ կ'երթայ Հոլանտա, ուս–կից նամակ կը գրէ Հ. Նիկողայոսին՝ յայտնելով որ նպատակ ունի Լոնտոն եր–թալու: Բուզաջեան Վրդ. խորհուրդ կու–տայ Հ. Պօղոսին, որ ուղղակի երթայ Ս. Ղազարի վանքը եւ «Թողութիւն» խնդրէ Արքահայր Ստեփաննոս Մելքոնեանէ «ընդ սխալանս իւր երբեմն զլատրեալ ի միա–բանից Թրեստու», աւելցնելով որ ինք ալ նոյնը պիտի ընէ: Հ. Պօղոս ներում կը ստանայ Աբբայէն, որ զինք Կարին կը ղրկէ իբրեւ քարոզիչ:

Աղա Եդուարդ Ռափայէլ լսելով, որ կրտսեր դուստրը Լոնտոնի մէջ անգլ. ե–կեղեցւոյ աղանդին կը «յարի յոյժ», կը ծրագրէ երթալ Անգլիոյ մայրաքաղաքը եւ աղջիկը դնել «ի դպրոց ուղղափառ աղջկանց»: Մինչ այդ 1791 Օգոստ. 13ին կինը Մարիամ կը վախճանի: Լոնտոն մեկնելէ առաջ կը փութայ ամուսնացնել իր անդրանիկ աղջիկը՝ Աննան, Չինաս–տանէն Մատրաս հրաւիրելով փեսացուն՝ Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատը:

Կը գրէ կտակը: Կտակակատարը կը կարգէ չորս հոգի, երկու անգլիացի եւ երկու հայ, Միքայէլ Տէր-Յովհաննեանն ու իր փեսան՝ Սամուէլ Մուրատը, զոր կը նշանակէ իրեն «տեղակալ», «յանձ–նելով ի ձեռս նորա զտուն եւ զամենայն ստացուածս իւր»:

1791ի Փետրուարին աղա Եդուարդ Ռա–փայէլ ճամբայ կ'ելլէ դէպի Անգլիա՝ իր կրտսեր որդւոյն Լուկի եւ հնդիկ սպա–սաւորի մը հետ: Երկու ամսուան նա–ւարկութենէ վերջ Բարեյուսոյ հրուան–դանը հասնելով կը հիւանդանայ: Ու Լոնտոն ժամանելէ մէկ օր առաջ կը վախճանի: Նաւապետը չուզելով օր մը պահել մարմինը եւ ցամաք հանել, «ար–կանէ զայն խոկոյն ի ծով ի կեր ձկանց»: (Պատմութիւն Մուրատեան եւ Հայկազ–եան Վարժարանաց, հատոր Ա. էջ 41–45):

Կտակակատար Սամուէլ Մուրատ լսե–լով իր աներհօր մահը Մատրաս կը հրա–ւիրէ Եդուարդ Ռափայէլի զաւակներն ու Հ. Նիկողայոսը: Երէց զաւակը Աղեք–սանդր կ'ընդդիմանայ կտակի գործադ–րութեան: Վարդապետը Վենետիկ երթա–լով ներման կ'արժանանայ: Այսպէս Թրիեստի համար խոստացուած կտակը կը փոխանցուի Ս. Ղազարի Միաբանու–թեան: Քսան տարի Լոնտոնի մէջ Ղա–րամեանց ընտանիքին ծառայելէ վերջ 1805ին կը վախճանի Հ. Նիկողայոս: Ի վերջոյ Վենետիկէն Լոնտոն կ'երթայ Հ. Յարութիւն Աւգերեան, որ չորս տարի Աղեքսանդր Ռափայէլի հետ մնալով, ի վերջոյ կը համոզէ զայն երթալով Վենե–տիկի վանքը, ուր անիկա կը հասնի 1916

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԵՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԻՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՍԿՍԱՒ ՊԱԿՍԻԼ

———0———

Կարգ մը դժուարութիւններէ ետք, կը Թուի Թէ Իսրայելացի եւ Արաբ որոշած են համաձայնիլ ի վերջոյ ստորագրուած համաձայնութեան շուրջ եւ Հինգշաբթի առաւօտ արդէն սկսաւ գերիներու փոխա–նակութիւնը: Չորեքշաբթի օր Իսրայելա–ցի զօրավարը եւ Եգիպտացի զօրավարը նոր հանդիպում մը ունեցան եւ որոշեցին անելէն դուրս ելլել, այլ խօսքով գերի–ներու փոխանակութիւնը սկսիլ: Միա–ժամանակ Սուէզի պարենաւորումը ար–տօնուեցաւ:

Այս նոր համաձայնութիւնը մեծ ու–րախութեամբ ընդունուած է Իսրայէլի մէջ եւ Զօր. Եարիվ ըսած է.— Կը յու–սամ որ կառավարութիւնս յուսախաբ պիտի չըլլայ:

× Հինգշաբթի օր է միայն որ Միաց–եալ Նահանգները վերջ դրին իրենց «օ–դանաւային կամուրջին» դէպի Իսրայէլ, այսինքն դադրեցուցին զէնքի առաքումը:

Առայժմ անմիջական առկախ խնդիրը կը մնայ վերադարձը Հոկտ. 22ի հրա–դադարի գիծերուն վրայ, բայց Տիկին Կոլտա Մէյր շատ վճռական էր այդ ուղ–ղութեամբ:

× Քարիւղը սկսած է պակսիլ Եւրոպա–յի մէջ եւ Անգլիոյ մէջ պաշարման վի–ճակ հռչակուած է մինչ Արեւմտեան Գերմանիա կը խորհի Հոլանտայի օրի–նակին հետեւիլ: Վախ կայ որ Ֆրանսան ստիպուի չափ մը դնել իր սպառումին: Այս առթիւ նախարար Շիրաք ըսած է. պէտք է ընդունիլ կառքի ազատութիւնը, բայց կառքը ազատութեան մէջ չթողուլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ քննադատ մը՝ Իվան Դզիւբա, որ Մարտին հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ «հակախորհրդային քարոզչութեան եւ գործունէութեան» ամբաստանութեամբ, Ուկրանիոյ Գերագոյն Խորհուրդի Պրե–զիտիումին կողմէ ներումի արժանացաւ, որովհետեւ «ինքնաքննադատութիւն» մը հրապարակեց Ուկրանիոյ «Գրական Թեր–Թ»ին մէջ: Գրագէտը 1965ին աշխատու–թիւն մը հրատարակած էր «Միջազգայ–նականութի՞ւն Թէ ռուսացում» խորա–գրով: Իվան Դզիւբայի հետ ուկրանիա–ցի ուրիշ մտաւորականներ ալ դատա–պարտուած էին, բայց անոնք ներումի չեն արժանացած «ինքնաքննադատու–թիւն» կատարած չըլլալով:

Սեպտեմբերին: Պատմութիւն Հռովմէա–կանը՝ գրաբար, 6 հատոր, կը հրատա–րակուի 1816–17ին: Հնախօսութիւնը լոյս պիտի տեսնէր 1825–1829ին, նոյնպէս գրաբար, վեց հատոր:

Կտակակատար աղա Սամուէլ Մուրատ 54 տարեկան էր, երբ գրեց իր ծանօթ կտակը: Պիտի վախճանէր 1816 Ապրիլ 20ին, երիտասարդ տարիքի մէջ, անմահ անուն ձգելով՝ իր աներհօր՝ աղա Եդ–ուարդ Ռափայէլ Ղարամեանցի նման:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 12)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՅՆԵՐԸ

Փրակայի «Ալպատրոս» ցուցասրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Հայաստա–նի մանկական նկարներն ու գիրքերը» մեծ ցուցահանդէսին:

Ցուցահանդէսը բաց պիտի մնայ մինչեւ Դեկտեմբեր 5:

×

ԻՋԵՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Հայաստանի արագ Թափով զարգացող քաղաքներէն է Իջեւանը, որ մօտ ապա–գային պիտի դառնայ արդիւնաբերական կարեւոր կեդրոն մը: Վերջերս հոս հաս–տատուեցաւ բետոնիտ կաւերու վերա–մշակման ձեռնարկութիւնը, որ իր նմա–նը չունի ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ: Քաղաքը ճանչցուած է իր գորգագոր–ծութեամբ, փայտի մշակման արդիւնա–բերութեամբ: Ընթացիկ տարուան մէջ Իջեւան մուտք գործեց երկաթուղին, որ յետագային պիտի երկարի եւ միանայ Երեւան–Սեւան երկաթուղիին: Այս գիծով ամէնէն կարճ կապը պիտի հաստատուի Հայաստանի եւ Անդրկովկասի միւս եր–կիրներուն հետ: Իջեւանն ալ պիտի դառ–նայ այդ երկաթուղիի գիծին մեծ հան–գոյցներէն մէկը: Գորգագործութիւնը, խմիչքներու, պանիրներու արդիւնաբե–րութիւնը, ծխախոտի եւ գիւղատնտե–սական այլ հում նիւթերու արտադրու–թիւնը մեծ ծաւալ պիտի ստանան Իջե–ւանի մէջ: Նախատեսուած է մինչեւ 1975ի վերջը կառուցանել գինիի, ինքնա–շարժներ նորոգելու, կրագիւսէ շինու–թիւններու գործատուներ:

Քաղաքը Աղստեւի գեղատեսիլ հովի–տին մէջ կը գտնուի եւ ունի մեղմ կլի–մայ: Աղստեւ վճիտ գետը քաղաքը եր–կուքի կը բաժնէ: Իջեւանի շրջակայքը կը տարածուին կոյս անտառներ եւ կեն–դանական աշխարհով հարուստ լեռներ:

Յառաջիկայ 7–8 տարիներուն քաղաքի բնակչութեան Թիւը 10 հազարի յաւելում պիտի կրէ եւ հասնի 25.000ի:

ՉԻՆԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ միացեալ զեկոյ–ցին մէջ, հրապարակուած Քիսինկէր/ Փեքին այցելութեան առթիւ, Մ. Նա–հանգները կ'ընդունին, Թէ «միայն մէկ Չինաստան կայ եւ Ֆորմոզ մաս կը կազմէ Չինաստանի»: Յիշեցնենք, որ Շանկհայի մէջ հրապարակուած միացեալ զեկոյցը, 1972 Փետրուար 28ին, Նիքսընի այցելու–թեան առթիւ, կը շեշտէր, Թէ Մ. Նա–հանգները կ'ընդունին, որ «բոլոր Չինա–ցիները, Թայուանի նեղուցի երկու կող–մերուն, կը պաշտպանեն մէկ Չինաստան մը եւ որ Թայուան (Ֆորմոզ) Չինաստանի մէկ մասն է»:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց, Թէ Շէօնաուի կայանը, որ խորհրդային Հրեաներու թրանզիթի կեդրոնն էր, պի–տի փակուի եւ անոր տեղ «օգնութեան» կայան մը պիտի հաստատուի սահմանա–գլուխի գիւղի մը մէջ: Այս որոշումը դժգոհութիւն ստեղծեց Վոլերստորֆի գիւղացիներուն: Գիւղին Խորհուրդը հեռագրով մը բողոքեց այս կարգադրու–թեան դէմ, որովհետեւ անիկա «վտանգ կը ներկայացնէ գիւղին 2500 բնակիչնե–րուն»:

ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

———0———

Շրջան մը եղաւ մեր վերջին հարիւրամեակին, երբ օրուան նշանախօսքը դարձաւ՝ «դէպի գաւառ»ը: Լակոնական այս տարազը ամբողջ ծրագիր մը կը բովանդակէր. այլ մասնաւորաբար առաքելութեան մը տարողութիւնը կը ստանար: Դէպի գաւա՛ռ, լոյս ջամբելու Երկրի Հայութեան, մինչեւ հեռաւոր գաւառները, քաղաքներէն մինչեւ աւաններն ու գիւղերը: Մտաւորականութիւն մը Վոսփորի ափերը կը լքէր մեկնիլ հաստատուելու համար ժողովուրդին մօտ, բաժնելու անոր ցաւերը, ամոքելու անոր վիշտերը, բայց մանաւանդ ազգային կրթարաններու ցանցով մը պատելու Երկիրը: Ուրկէ՞ավ ամէնուր հնչէին Մեսրոպեան տառերը, ուրկէ՞ավ ծաղկէր նոր սերունդը՝ թրծուած ազգային ոգիով, հայկականութեան գիտակցութեամբ: Դարաւոր մշակոյթ մը պէտք է վերակենդանանար ո՛չ միայն մեր ժողովուրդին բնօրրանէն դուրս՝ Վենետիկի, Վիէննայի կամ Պոլսոյ մէջ, յիշելու համար միայն արեւմտահայ մշակոյթի կարեւորագոյն կեդրոնները, այլեւ բուն հողին վրայ, ուր հաստատուն արմատներ ունէր Հայը:

Երկար պիտի ըլլար թուագրումը կատարուած գործին, համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցին, ներկայ դարու առաջին տասնամեակին, մինչեւ Եղեռնը: Զարդարեան, Թլկատինցի եւ դեռ ուրիշներ գաւառական կեդրոններու մէջ, ծաղկեցուցին Հայ Գիրն ու Բանը դպրոցներէ ներս: Ռամիկներն անգամ այսպէս կոչուած դպրոցաշինարարութեան գործին լծուեցան: Մուրատը, Եօթնեղբայրեանը, երկուքն ալ տիրական դէմքերէն մեր ազատագրական պայքարներու, ազգային կրթարաններ կառուցեցին Սեբաստիոյ եւ Ուրֆայի մէջ: Նոյնիսկ Թրքախօս շրջաններ իրենց մայրենի լեզուն սկսան սերտել, շնորհիւ հաստատուած կրթական ցանցին: Առաքելատիպ յեղափոխականը՝ Զաւարեան, ամբողջ Մշոյ դաշտը կրթական օջախ մը դարձնելու առաջադրութիւնը հրապարակ դրաւ: Եւ այդ ծրագրին իրագործման լծուեցաւ:

Լո՛յս ջամբել գաւառին...

Մահասարսուռ Ապրիլ մը կասեցուց թափը: Վիժեցուց մեծ ծրագիրը:

Նոր շրջան մը բացուեցաւ ակամայ, այս անգամ զանազան հողերու վրայ, այլազան տարազներով: Այս անգամ օրուան նշանախօսքը դարձաւ՝ դպրոց հաստատել երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք, հոն ո՛ւր հայ բեկորներ մէկտեղուած են քովէ քով: Եւ Սփիւռքը օժտուեցաւ կրթական ցանցով մը, Միջ. Արեւելքի երկիրներուն մէջ, նոյնիսկ Եւրոպայի կարգ մը ափերու վրայ:

Մեսրոպեան ճրագը միշտ կանգուն մնաց Սէնի ափին, շնորհիւ Մխիթար Աբբահօր լուսաճաճանչ ոգիին: Արդարեւ, շուրջ 125 տարիէ ի վեր այս ափերուն ազգային նկարագիր կը ստանան հոյլ մը երիտասարդներ, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ:

Ֆրանսահայ գաղութի կրթական օջախն է ան, դժբախտաբար առանձինն մնացած, եթէ չհաշուենք Դպրոցասէրը, որ, իր կարգին, բարեբար դեր կը կատարէ տասնամեակներէ ի վեր:

Մխիթարեան շունչ եւ ոգի: Այսինքն կը նշանակէ Մեսրոպեան շունչ եւ ոգի: Հայկականութիւնը թրծող, դայն իմաստաւորող առաքելութիւն: Ու ասիկա վըսեմ գործ մըն է անպայման: Մանաւանդ ներկայ օրերուն, երբ օտար յորձանուտը հեղեղատ դարձած կլանել կը փորձէ նորահաս սերունդը:

Պայքարիլ ազգային դիմագիծի պահպանման համար, կը նշանակէ ամէնէն առաջ ազգային վարժարան հիմնել, գոյութիւն ունեցածին զարկ տալ: Այլեւս պարզ է ու յստակ, որ միօրեայ դպրոցներով սերունդ չի պահուիր. եկեղեցիները արդէն իսկ թափուր կը մնան. ակումբներն ու կազմակերպութիւնները ամլութեան կը դատապարտուին, առանց ազգային շունչով խթանուած սերունդի մը գոյութեան:

Ահա թէ ինչո՛ւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանը մեր գաղութին յոյսի կեդրոնն է, մեր գոյատեւումի կարեւորագոյն ազդակը, չէ՞ որ սերունդ կը դաստիարակուի հոն Մեսրոպեան գիրերու դրոշմով, հայ մշակոյթի հեւքերով եւ Մխիթարեան առաքելութեամբ:

Գուրգուրալ, պահպանել եւ ծաղկեցնել գաղութին հայ վարժարանը, կը նշանակէ օրհնուած խեղ սրսկել մեր ազգային ճրագին վրայ, որպէսզի ան միշտ լուսաւորէ մեր միտքն ու հոգին՝ Օշականի մեծ ուրբին լոյսով:

Զթողուլ, որ լոյսը մարի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՊԷՅ ՊԱԼԵԱՆ

(1835–1899)

———0———

Եօթանասունըչորս տարի առաջ, 1899 Նոյեմբեր 7ին, Վոսփորի արուարձաններէն Գուրու Չէշմէի ծովափին մօտիկ գտնուող իր անձնական կղզեակ–ղղեակին մէջ ուր անցուցած էր կեանքին վերջին հինգ տարիները, խաղաղօրէն կը շիջէր հռչակաւոր Պալեան դերդաստանի շառաւիղ Սարգիս պէյ Պալեան, Թուրքիոյ արքունի ճարտարապետներէն բարեհամբաւ ազգային բարերար ու մեկենաս Կարապետ Պալեանի (1800–1866) հինգ զաւակներէն մին, եղբայրը՝ Անտոն, Գրիգոր, Նիկողոս, Յակոբ եւ Սիմոն Պալեաններու, որոնց անունները եւս յաւերժ ոգեկոչելի դէմքերու շղթային մաս կը կազմեն:

Ի դէպ՝ ա՛յս օրերուն մասնաւորաբար, երբ Հանրապետակա՛ն Թուրքիա ամէն միջոցի կը դիմէ հայ մաքի ու ձեռքի վաստակը ուրանալու, ծածկելու կամ ջնջելու համար Պոլսէն մինչեւ արեւելեան գաւառներ, եւ խորական մոլեռանդութիւնը կը հասցնէ իր ծայրագոյն աստիճանին՝ հայակրթութեան, որբախնամ գործի եւ մարդասիրական նախաձեռնութիւններու հանդէպ եւս ցուցաբերելով ապաղակող ամարդութիւն մը, շահեկանութենէ զուրկ պիտի չըլլար թարմացնել տասնըութերորդ եւ տասնըիններորդ դարերու ընթացքին հայ ճարտարապետական տաղանդի կողմէ Պոլսոյ պետական շէնքերուն, պալատներուն, զօրանոցներուն, մզկիթներուն եւ հանրային հաստատութեանց կառուցման ընծայուած պատմական մեծակշիռ նպաստը:

Կեդրոնանալով առայժմ Սարգիս պէյ Պալեանի անունին կապուած ճարտարապետական, մեքենագիտական եւ գեղարուեստական կարգ մը իրագործումներու վրայ, պիտի ուզենք յիշատակել, նախ, Չրաղանի եւ Պէյլէրպէյիի արքունական պալատները՝ որոնց յատակագծային եւ կառուցողական աշխատանքներուն մէջ իր աւագ գործակիցները եղած են իր երկու եղբայրները՝ Նիկողոս եւ Յակոբ Պալեաններ:

Չրաղանի Պալատը (որ հրոյ ճարակ դարձած է 1910 Յունուար 6ին) կը գտնուէր Պոլսոյ հայ ամիրայական–մտաւորական կեդրոններէն Պէշիկթաշի եւ Միջագիւղի (Օրթաքէօյ) միջեւ, Վոսփորի եզերք: Կառուցուած էր 1864–1871 եօթը տարիներու ընթացքին, սուլթան Ապտիւլ Ազիզի հրահանգով: Յատակագծի պատրաստութիւնը գործն է եղած Նիկողոս Պալեանի, իսկ կառուցումը՝ Յակոբ եւ Սարգիս Պալեաններու: Արժած է 4–5 միլիոն օսմանեան ոսկի:

Արքունի ճարտարապետ Յակոբ Պալեան (Սարգիսի եղբայրը), անթերի գործ մը կերտելու եւ Ապտիւլ Ազիզի «արաբական ոճով պալատ մը» ունենալու նախասիրութեան գոհացում տալու նպատակով գծագրիչներ ղրկած էր Սպանիա եւ Հիւսիսային Ափրիկէ, Իտալիայէն եւ Ֆրանսայէն Պոլիս հրաւիրած էր նշանաւոր վարպետներ, հազուագիւտ շինանիւթերը (մարմարիոն, սատափ, կիտուած, պորփիւր) բերել տուած էր աշխարհի չորս կողմերէն: Յատակագծային եւ դարդարուեստի տեսակէտով, ինչպէս նաեւ խոյակներու, քանդակներու եւ պատուհաններու ոճով՝ 19րդ դարու արեւելեան ճարտարապետութեան եւ եւրոպականին ներդաշնակ մէկ համադրոյթն էր երկյարկանի այս պալատը՝ որ կամարակապ կամուրջով մը կը միանար Եըլտըզի պալատան պարտէզին:

Պէյլէրպէյի պալատը եւս, գործ Յակոբ եւ Սարգիս Պալեաններու, կը գտնուի ցարդ Վոսփորի արեւելեան (ասիական) ափին վրայ, նոյնպէս երկյարկանի եւ կառուցուած Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի հրամանով, 1865ին: Մարմարակերտ, արտաքնապէս թէ ներքնապէս արտակարգօրէն ճոխ ու հոյակապ: Նշանաւոր է 37 մեթր երկայնք ու 21 մեթր լայնք ունեցող իր երկու, հսկայ սրահներով, որոնք ոսկեզօծ ու քանդակազարդ ձեղուններ ունին:

Պոլսոյ «Մասիս» օրաթերթի 1869 Հոկտեմբեր 8ի թիւին մէջ՝ «Այցելութիւն վեհ. կայսրուհւոյն Գաղղիացւոց (Եօժէնի) ի Չրաղան եւ ի Պէյլէրպէյի» խորագրին տակ կը կարդանք.

— «Վոսփորի ծիծաղախիտ ափանց վըրայ դիմադէմ կը նազեն Չրաղանի եւ Պէյլէրպէյի արքունական պալատները, իրենց հոյակապ եւ միանգամայն գեղեցիկ տեսլեամբ ծովածին աստուածակեաց նման յինքնեանս կը յանկուցանեն ամէն աչքերը...

«Վեհափառ Եօժէնին չէր կրնար յագուրդ տալ իւր հայեցուածոց՝ նկատելով այն պալատներուն ներքին եւ արտաքին յօրինուածոց մէջ սփռած աննշմար նաշակը, ազնուութիւնը, գեղեցկութիւնը. եւ վսեմութիւնը (այսինքն Եօժէնի կայսրուհին) մեծահանճար ճարտարապետներն՝ զվսեմաշուք հարազատ Սարգիս եւ Յակոբ պէյերն՝ երկու կողմն առած, կը շրջագայէր ապարանից ամէն կողմերն եւ իւրաքանչիւր գեղեցկութիւնն ուրոյն ուրոյն ճաշակելով՝ զմայլմամբ կը դըրուատէր»...:

×

Սարգիս պէյ Պալեանի գիւտերու կարգին են «հոլովական շարժիչ մեքենան» (մաշին ա վափէօր ռոթաթիվ) եւ «կաթսայ տրցակաւոր անպայթելի» (շօտիէր փասիքիւլէր ինէքսփլոզիպլը», որոնք Լոնտոնի եւ Եւրոպայի զանազան ցուցահանդէսներուն մէջ արժանացած են միջազգային մրցանակի եւ ճանաչման:

Անհնար է ներկայացնել գիտական–գեղարուեստական մարզերու վրայ իրագործած իր բոլոր նուաճումները: Արձանագրենք, ի դէպ, որ ինք յօրինած է «Արաքսի արտասուքը» (Մայր Արաքսի) քերթուածի երաժշտութիւնը, եղանակը, աջակցութեամբ իր կնոջ՝ Մաքրուհիի (դաշնակահար), որ դուստրն էր Տատեան ամիրայի:

Իր ձեռակերտն է այն կղզեակ–ղղեակը, Գուրուչէշմէի ծովափէն 150 մեթր հեռու, որ առենօք խարակ մը եղած է, եւ որ, մեր պատանութեան օրերուն (1927–1930), Թուրքին կողմէ վերածուած էր հանքածուխի մթերանոցի...:

— «Պատկերազա՛րդ պատմութիւն Թրքաց»...:

Մ. Թ.

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Ծիշդ ու ճիշդ, այդ թուականին Ս. Ղազարու լռիկ ու նուիրական պատերուն մէջ տեղի կ՚ունենար տեղական խլրտում մը, որուն գլուխ կանգնած էին Հ. Աստուածատուր Բաբիկեան Ջուղայեցին, սերունդ մեծատոհմ ընտանիքի մը, «Փափաքող հրամայելու քան հնազանդելու», եւ Հ. Մինաս Գասպարեան Արդուինցին, «որ վրէժխնդրութեամբ կը մխար իր Աբբային դէմ»: Ըմբոստութեան պատըրուակն էր Սահմանադրութեան խնդիրը, իսկ իրական պատճառն էր՝ «Միաբանութիւն մը հաստատել ըստ օրինակի Մխիթարայ Աբբայի, եւ ըստ դիտաւորութեանց իւրեանց, հաստատել ազգային դպրոց մի հասարակաց», խօսքերը Հ. Սարգիս Վ. Թէոդորեանինն են: Անհնազանդ վարդապետները, դիմած ըլլալով բուռն ու անսանձ միջոցներու, իրենց վրայ հրաւիրեցին եկեղեցական ու քաղաքական իշխանութեանց ուշադրութիւնը:

1773 Մայիս 16ին արտաքսուած այդ երկու վարդապետները դացին Թրիեստ իրենց նախասիրած վայրը, ուր պիտի հիմնէին նոր, անկախ Միաբանութիւնը եւ պիտի կազմակերպէին հայկական տըպարանը, հրաւիրելով անոնց շուրջ Վենետիկի հայ հարուստ ընտանիքները:

1775 Մայիս 30ին Մարիամ Թերեզա Կայսրուհիէն ստացան մեծամեծ առանձնաշնորհումներով ճոխացած Արտօնագիր մը որ նոր Միաբանութիւնը կը ճանչնար «Մխիթարեան» տիտղոսով: Գործունէութեան ծրագիրը պատրաստ էր. քայլ առ քայլ, գիծ առ գիծ հետեւիլ Մայր–Միաբանութեան գծած ուղղութեան: Արդէն հայկական տպարանը, որուն վրայ կապուած էին այնքան գեղեցիկ յոյսեր, 1776–ին լոյս կ՚ընծայէր իր անդրանիկ հրատարակութիւնը:

Հ. Աստուածատուր Բաբիկեան իր ճարպիկութեամբ եւ երկաթէ կամքին ուժով յաջողեր էր ոչ միայն նոր, անկախ Միաբանութիւն մը հաստատել եւ անոր մեծաւոր ընտրուիլ, այլ դաղտնի թղթակցութիւններով Ս. Ղազարու վանքէն Թրիեստ անցընել իրեն քանի մը համախոհ վարդապետները, որոնց հետ ծրագրեր էր Թրիեստի նոր Վանքին հիմնարկութիւնը: Ինքն աւելի բախտաւոր եղաւ, երբ Մելքոնեան Աբրան, որպէսզի մի անգամ ընդմիշտ ազատի դաւադիրներէն, առաքելութեան ղրկեց զանոնք զանազան կողմեր, կարծելով որ չարիքն արմատէն խլած կ՚ըլլայ, Հ. Բաբիկեան Վ. կրցաւ զանոնք մի առ մի որսալ: Ան պարզեց անոնց առջեւ գեղեցիկ խոստումներ, որոնց գործադրութիւնը մեծամեծ բարիքներ առաջ պիտի բերէր Հայոց ազգին համար: Ամէնէն հրապուրիչ խոստումն էր ազգային դպրոցի մը հիմնարկութիւնը Թրիեստի մէջ, ուր եկեր հաստատուեր էին քանի մը հայ ընտանիքներ: Այդ ծրագրով խանդավառուած, նաեւ Հ. Նիկողայոս Բուզայեան Կ. Պոլսեցին, եւ Հ. Պօղոս Մէհէրեան Մշեցին ալ, յարեցան Թրիեստի Միաբանութեան եւ իրենց Մեծաւոր ճանչցան Հ. Բաբիկեան: Ասոնցմէ ոմանք Կ. Պոլիս երթալով, յայտարարեցին հոն գտնուող Մխիթարեան վարդապետներուն, թէ դադրած է Վենետիկի Ս. Ղազարու Մայր–Վանքը գոյութիւն ունենալէ եւ անոր տեղը հաստատուած է Թրիեստի Մխիթարեան Միաբանութիւնը: Այսպէս Մխիթարեան Միաբանութիւնը ճեղքուած էր երկու մասի:

Իր խոստումը գործադրելու համար, Հ. Բաբիկեան Թրիեստի մէջ բացաւ ցըբեկօթիկ ազգային Վարժարանը, օրինակ առնելով արդէն 1746 թուականէն ի վեր Պաշպալովի մէջ հիմնուած Մխիթարեան նախակրթարանը, որ ունէր կանոնաւոր ծրագիր մը եւ իր բարեկարգութեամբ գաղութին մէջ հռչակ հանած: Այդ շըրջանին Թրիեստի վանքին գործակալը, Հ. Անանիա Վ. Ճամպազեան, որ Կ. Պոլիս կը բնակէր եւ որսացուածներէն մին էր, Մեծաւոր Բաբիկեանի հրամանով սկսաւ դպրատան համար դրամ ճարել: Ճարտար եւ համոզկեր մարդ, յաջողեցաւ Կ. Պոլսոյ մէջ տոկոսով ձեռք բերել բաւական մեծկակ գումար մը, որուն մէկ մասը ղրկեց Թրիեստ, որպէսզի այդ դրամով կալուածներ գնուին եւ անոնց եկամուտով ազգային դպրոցին պէտքերը հոգացուին. իսկ հաւաքուած դրամին միւս մասը տուաւ իր քեռայրին ձեռքը, որպէսզի լումայափոխութեամբ շահագործէ:

Բայց կ՚երեւի թէ այդ ազգային դըպրոցին վրայ չէր սաւառներ Սեբաստացի Մխիթարի հոգին: Վասնզի Բաբիկեան Մեծաւորը մեղանչած էր հոն՝ ուր կը համարէր մեղանչած ըլլալ Մելքոնեան Աբբան:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ–ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(2 – Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

24ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երէց, միջին եւ նոր սերունդներու համերաշխ գործակցութեան, այլ մանաւանդ նո՛յն առաջադրութիւններու եւ նո՛յն մտահոգութիւններու մտասեւեռումին օրինակելի պատկերը պարզեց Ֆրանսա–հայ Կապոյտ Խաչի 24րդ Պատգամաւորական ժողովը, որ գումարուեցաւ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 10–11ին:

Շրջանային Վարչութիւնն ու 17 մասնաճիւղեր 35 երեսուն ձայներով մասնակցեցան Պատգամաւորական ժողովին, որուն աշխատանքներուն օժանդակելու հրաւիրուեցան, խորհրդակցական ձայնով, բազմաթիւ խաչուհիներ եւ ընկերներ:

Դիւանական կարգադրութիւններուն յաջորդեցին շրջաններու եւ ապա Շրջանային Վարչութեան երկամեայ — 1971 Հոկտեմբեր – 1973 Նոյեմբեր — գործունէութեանց տեղեկագիրներու ընթերցումները: Ընդհանուր պատկերն այն է, որ այս կառոյցի տիպար կազմակերպութիւնը արդիւնաբեր շրջան մը բոլորած է այլազան մարզերու մէջ: Նախ երիտասարդացում մը արձանագրուած է շարքերէ ներս: Բազմաթիւ վարչութիւններ երկու տարիէ ի վեր երիտասարդ տարրերով կը գործեն, որոնց կ'օժանդակեն փորձառութիւն եւ հեղինակութիւն ձեռք ձգած երէցներ: Նկատելի էր, օրինակ, կարգ մը շրջաններու գործունէութեան աշխուժացումը, շնորհիւ երիտասարդ խաչուհիներու աշխատանքին: Այդ շրջաններէն յիշատակենք Իսին, Սեւրանը, Կրընոպլը, Շաւիլ, Մարսէյլը իր արուարձաններով եւայլն: Կապոյտ Խաչը ամէնուր կ'արժանանայ մեր ժողովրդեան զանգուածներու համակրանքին եւ օժանդակութեան: Ձեռնարկները յաջող կ'ընթանան, յատկապէս անոնք, որոնք կապ ունին Մանուկներու Կազդուրման կայանին ընդարձակման ծրագրին հետ: Այս ուղղութեամբ աւելի քան գնահատելի է Շրջանային Վարչութեան աշխատանքը: Արդարեւ, կայանը պիտի օժտուի արդիական նոր շէնքով մը, աշխատանքները իրենց փուլին մէջ են արդէն: Կայանի հողն ալ ընդարձակուած է: Այսօր Կապոյտ Խաչը սեփականատէր է շուրջ երկուքուկէս հեկտար տարածութեամբ կանաչազեղ հողամասի մը, ուրկէ պիտի օգտուին հարիւրաւոր մանուկներ ամրան ամիսներուն:

Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան շեշտեց սակայն, թէ Կայանի ընդարձակումը գործին արտաքին երեսն է միայն, կարեւորը մնալով ներքին երեսը, այլ խօսքով մանուկներու հայեցի դաստիարակութիւնը, անոնց ամառնային արձակուրդի լաւ կազմակերպումը:

Այս իմաստով կարեւոր է կայանի անձնակազմին դերը. անհրաժեշտ է ունենալ ոչ միայն նուիրեալ ղեկավարուհիներ եւ ղեկավարներ, այլեւ կայանը հայկական դպրոցի վերածող երիտասարդ ուժեր: Հետեւաբար ուժ պիտի տրուի այդ ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքներուն: Այս եղաւ Պատգամաւորական ժողովի որոշումը:

Պատգամաւորականը գնահատելով հանդերձ միօրեայ դպրոցներ հաստատելու եւ պահպանելու աշխատանքը Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն կողմէ, անհրաժեշտ գտաւ, որ այդ գործը ղեկավարուի յատուկ ծրագրով մը: Նպատակայարմար գտնուեցաւ դասագիրքերու պատրաստութիւնը, դասագիրքեր, որոնք պատշաճին ֆրանսահայ մանուկներու հոգեբանութեան, անոնց մակարդակին, եւայլն: Ամէնուր պէտք է ունենալ միօրեայ դպրոցներ, իսկ գոյութիւն ունեցողներուն պէտք է զարկ տալ:

Կազմակերպչական եւ այլ բնոյթի հարցեր ալ քննութեան առնուեցան: Տրուած որոշումները ընդհանրապէս գործնական են եւ օգտակար:

Գնահատելի երեւոյթ պէտք է նկատել նաեւ այն իրողութիւնը, որ բոլոր տեղեկագիրները, նոյնիսկ անոնք, որոնք պատրաստուած էին նորահաս տարրերով կազմուած վարչութիւններու կողմէ, հայերէնով էին. մթնոլորտը հայկական էր, նաեւ ժողովի լեզուն հայերէնն էր: Տասնամեակներու նուիրումի արդասիքը պէտք է նկատել այս: Արդարեւ, 1928էն ցայսօր, հազարաւոր խաչուհիներ՝ մտաւորական թէ համեստ, անդուլ աշխատանքով եւ նուիրումով գուրգուրացած եւ պահպանած են այս կազմակերպութիւնը, որ մեր գաղութին մատուցած իր ծառայութիւններով հպարտանալու իրաւունքն ունի այսօր:

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը հաւաքուած պատգամաւորուհիները, անցեալ շաբաթավերջին, այդ հպարտութեամբ տոգորուած էին: Նաեւ գիտակցեցան, թէ յառաջիկայի աշխատանքները ծանր են ու միաժամանակ կարեւոր եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է շարունակել ծառայել հայ ժողովուրդին, այս ափերուն վրայ:

Պատգամաւորական ժողովը ընտրեց նոր Շրջանային Վարչութիւնը հետեւեալ կազմով՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան, Տիկիններ Հրանոյշ Գազազեան, Արաքսի Մուրատեան, Անահիտ Թորոսեան, Լիւսի Զաքունեան:

Պատգամաւորական ժողովին առթիւ կազմակերպուած խնճոյք մը տեղի ունեցաւ Կիրակի երեկոյ, որու ընթացքին ներկաներէն ոմանք խօսք առին եւ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ դրուատանքի արտայայտութիւններ ունեցան Կապոյտ Խաչի հասցէին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Աւտոտրանսպորտային Սպասարկման յետագայ բարելաւման համար» ժողով մը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ (*), որու ընթացքին զեկուցած է «աւտոմոբիլային Տրանսպորտի մինիստր» Դ. Դանիէլեան:

Հանրապետութեան մէջ, ըսած է ան, հանրակառքերու սպասարկութեամբ կը զբաղին 50 նախարարական ձեռնարկութիւններ, որոնց շարժական կազմը 9րդ հնգամեակի առաջին երկու տարիներուն աւելցած է 16 տոկոս, աւելի արագընթաց հանրակառքեր եւ վարձակառքեր (թաքսի) հրապարակ հանուած են: Զգալի աշխատանք կատարուած է նոր երթուղիներ ստեղծելու ուղղութեամբ: Ներկայիս Հայաստանի մէջ կը գործեն 29·000 քիլոմեթրէն աւելի ընդհանուր երկարութեամբ հանրակառքի 665 երթուղիներ, որոնք օրական միջին հաշուով 643·000 ուղեւոր կը փոխադրեն: Երեւանի հանրակառքի երթուղիներու թիւը 70է աւելի է:

Հակառակ արձանագրուած յաջողութիւններուն, լուրջ թերութիւններ գոյութիւն ունին, որոնք արգելք կը հանդիսանան այս ճիւղին յետագայ զարգացումին:

«Մինիստրութեան աւտոբուսային տրանսպորտը» չէ կատարած ուղեւորներու փոխադրութեան վերջին երկու տարիներու պետական ծրագիրները, աւաղ իսկ ծանր վիճակ ստեղծելով բնակչութեան հանրակառքերու սպասարկութեան գործին մէջ: Քաղաքներու, յատկապէս Երեւանի եւ Լենինականի երթուղիները չեն ապահովուած անհրաժեշտ թիւով հանրակառքերով: Երեւանի կարգ մը երթուղիներու վրայ նախատեսուած հանրակառքերու թիւէն 60–80, երբեմն ալ 50 տոկոսը կ'աշխատի: Դեռ շատ են հանրակառքերու երթեւեկութեան ժամանակացոյցներու խախտումները. հանրակառքերը ճամբայ կը հանուին խանգարուած վիճակի մէջ, որու հետեւանքով ժամանակէն առաջ անոնք կը տեղափոխուին կայանները եւ կը ստեղծեն շրջագայութիւններու կորուստներ:

Առանց տոմսակի փոխադրութիւնները եւ փոխադրավարձքերու իւրացումը վարորդներու կողմէ զանգուածային բնոյթ կը կրեն, իսկ այդ երեւոյթներուն դէմ ձեռք առնուած միջոցները առայժմ անհրաժեշտ արդիւնքը չեն տար: Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի եւ այլ քաղաքներու հանրակառքերու եւ վարձակառքերու ձեռնարկութիւններուն մէջ կը բացակայի պատասխանատուութեան ըզգացումը, կարգապահութիւնն ալ ցած մակարդակի վրայ կը գտնուի:

(*) «Սով. Հայաստան», Նոյեմբեր 2:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔ

Կիրակի օր, Վենետիկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր օրհնութեամբ, պաշտօնապէս բացումը կը կատարուի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին:

Ըսել չէ թէ ամէն ինչ լրացած է սակայն: Ճիշդ է որ նուէրներէ եւ ազգային կազմակերպութիւններէ գոյացած գումարը զգալապէս թեթեւցուց ծանր բեռը բայց եւ այնպէս դեռ կայ մօտ 300 հազարի (30 միլիոն հին ֆր.) բաց մը, զոր հարկ է ժամ առաջ փակել:

Վստահ ենք, որ մեր ժողովուրդը, գիտակից հայ վարժարանի անհրաժեշտութեան եւ անոր վիճակուած կենսական դերին, Սփիւռքի մէջ, պիտի փակէ շատ մօտ ատենէն, այդ բացը, նեցուկ կենալով, ինչպէս միշտ Մխիթարեան Հայրերուն, որոնք դարերէ ի վեր սերունդ հասցուցին Պոլիսէն Վենետիկ, Վենետիկէն Փարիզ:

Նոր շէնքի կառուցման ծախքերը կը հասնին.— 1081·200 ֆր. (շուրջ 110 միլիոն հին ֆրանք), որոնք կը բաժնուին հետեւեալ ձեւով.—

Շինութիւն	850·000
Ելեկտրականութիւն	37·000
Մարմար	20·600
Խոհանոց	61·000
Կապարագործութիւն	62·400
Ջեռուցման մեքենայ	3·200
Անկողին–աթոռ–սեղան	47·000

Ասոր փոխարէն գոյացած է 780·000 ֆրանք զանազան անհատական նուէրներէ (ժողովուրդէն, որ ամէնէն մեծ նուիրատուն է), Կիւլպէնկեան Հիմնարկութենէն, Հ. Բ. Ը. Մ.էն եւ Ազնաւուրի երեկոյթի հասոյթէն:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հայկ. Արուեստի զարգացման Միութիւնը (ՔԱԹՐԱ) այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 16ին շարունակելով իր արդիւնաւոր աշխատանքը արուեստագէտներու եւ հեղինակներու ծանօթացման մէջ, շահեկան երեկոյթ մը կազմակերպած է:

Դաշնակահարուհի Սեդա Դանիէլ, որ կը կազմէ յայտագրին Ա. մասը, ծնած է Պոլիս 1945ին եւ 4 տարեկանէն իսկ, երաժշտական ուսումի հետեւած Տիկին Ա. Գալաֆեանի հետ:

1966ին, Վիէննայի մէջ ստացած է Երաժշտութեան ակադեմիայի Ա. մրցանակը, ապա մասնակցած զանազան մրցումներու: 1973ին, նոյնպէս Վիէննայի մէջ, արժանացած է Պէթհովէն միջազգային չորրորդ մրցումին Բ. մրցանակին: Նուագահանդէսներ տուած է Վիէննա, Ինսպրուք, Շթութկարթ եւ Միւնխէն: Առաջին անգամն է որ պիտի նուագէ Փարիզի մէջ:

Յայտագրին Բ. մասը թատերական բնոյթ ունի եւ պիտի ներկայացուի միաբար դաւեշտ մը՝ Կիրակնօրեայ Հաշուեկշիռ, որու հեղինակն է՝ Ռոպէր Հատտէճեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (329)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԴ.

— Հաճեցէք նստիլ, Օրիորդ, ըսաւ Ժորժ, թիկնաթոռ մը քշելով, որուն վրայ ձգեց ինքզինքը Լիւսի:

— Ա՛հ, Պարոն, խորհուրդ տուէք ինծի... պաշտպանեցէք զիս... ազատեցէք զայն, գոչեց Լիւսի, հեծկլտալով:

Յուսահատութեան այդ պոռթկումէն զարմացած, Ժորժ նախ շուարեցաւ թէ ո՛ր կողմէն սկսէր խօսակցութիւնը, բայց շուտով գտաւ իր պաղարիւնը ու ըսաւ.

— Օրիորդ, ի՞նչ բանի վրայ կը դառնայ խնդիրը: Ի՞նչ վիշտ, ի՞նչ ցաւ ձեզ կը հարուածէ այսքան սաստկօրէն:

— Պարոն, իմ մօտս ազնիւ եւ արժանաւոր կին մը կար, զոր կը սիրէի, իբր թէ իմ մայրս ըլլար...: Քանի մը օր առաջ, քիչ մնաց որ սպաննուէր: Երէկ, արհեստակիցներուն կողմէ ի պատիւ իրեն տրուած խնճոյքի մը գացած էր, տօնելու համար իր դրեթէ հրաշքով ազատումը: Իրիկունը պիտի վերադառնար ան: Գիշերն ալ անցաւ, ու ան երեւան չելաւ տակաւին...:

«Զափազանց մտահոգութեան մատնուած, այս առտու գացի այն ճաշարանը, ուր տեղի ունեցած էր այդ խնճոյքը:

«Խանութը դատական իշխանութեան հրամանով փակուած էր, ու դիպուածով տեղեկացայ որ այդ հրամանը տրուած էր՝ անոր համար որ փնտռած կինս խոյս տուած էր, շնորհիւ խնճոյքը սարքող հացագործներու, որոնք ընդդիմացած էին այդ կնոջ ձերբակալութեան: Այդ վայրկեանէն ի վեր, ան չէ վերադարձած իր աշխատած հացավաճառանոցը: Չեմ գիտեր թէ որո՞ւն դիմեմ, անոր հետքը գտնելու համար: Պարոն, աշխարհի մէջ առանձին ըլլալուս՝ ձեր օգնութեան եւ խորհուրդներուն կը դիմեմ: Պարոն, առաջնորդեցէք զիս, որովհետեւ կը զգամ որ առանց ձեր աջակցութեան, մայր Լիզոն կորսուած է ինծի համար»:

Այս խօսքերը լսելուն պէս՝ Ժորժ տեղէն վեր ցատկելով գոչեց.

— Մա՛յր Լիզոն, Լի՛զ Բէրրէն: Գրանուած թուղթերը ինծի բերող ազնիւ կի՞նն է ան: Լիզ Բէրրէնի վրա՞յ կը դառնայ խնդիրը:

— Այո, Պարոն:

— Դուք Լիւսի կը կոչուիք, այնպէս չէ՞, Օրիորդ:

— Այո, Պարոն, կրկնեց մանկամարդ աղջիկը:

Լիւսի խուլ բացագանչութիւն մը արձակեց յանկարծ: Ան յիշեց իր ներկայութեան՝ Փօլ Հարմանի կողմէ այդ կնոջ ուղղուած սպառնալիքները:

— Փօլ Հարման մատնած ըլլալու է զայն, խորհեցաւ Ժորժ: Տարաբախտ կինը, ծուղակի մէջ ինկած, փախուստի ատեն ձերբակալուած ըլլալու է...:

— Հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ, յարեց Լիւսի, ձեռքերը իրարու միացուցած:

— Օրիորդ, մէկ–երկու հարցումներ պիտի ընեմ ձեզի, պատասխանեց Ժորժ: Մայր Լիզոն կոչուած կինը ձեզի չէ՞ ըսած ով ըլլալը: Իր բուն անունը չէ՞ յայտնած:

— Ինծի ըսած է որ Լիզ Բէրրէն կը կոչուի, յարեց Լիւսի ապշահար երեւոյթով մը:

— Օրիորդ, այդ անուան տակ ուրիշ անուն մը սքօղուած է: Ոստիկանութեան միջոցաւ հետազօտութիւններ ընելու էք ... այն ատեն միայն բախտը պիտի ունենանք ձեր բարեկամուհին գտնելու...

— Կը սարսափեցնէք զիս, գոչեց մանկամարդ աղջիկը: Մայր Լիզոն ստուգի՞ւ ոճիր մը գործած է:

— Չեմ գիտեր, բայց Լիզ Բէրրէն ուրիշ անունով մը քսանըմէկ տարի առաջ դատապարտուած է մշտնջենական բանտարկութեան: Յետոյ Քլերմոնի կեդրոնական բանտէն խոյս տուած է, Ժաննը Ֆորթիէ կը կոչուի ան:

Լիւսի գանգաչեց եւ յուսահատութեան աղաղակ մը արձակեց:

— Մա՛յրս, գոչեց Լիւսի, ձեռքերը գալարելով: Իմ մայրս էր... անիրաւօրէն դատապարտուած. Լիւսիէն ինծի ըսաւ որ մայրս ուրիշի մը ոճիրը կը քաւէր: Ահա թէ ինչու ան զիս կը շրջապատէր արտայայտ խնամքներով, ու անսպառ խանդաղատանքի գանձեր կը շռայլէր ինծի: Մայրս, իմ խեղճ մայրս... սիրեցեալ մայրս: Ու նորէն ձերբակալուած, բանտարկած են զայն... այլեւս պիտի չտեսնեմ անոր երեսը...: Բայց սոսկալի բան է ասիկա, Պարոն: Անոր անմեղութիւնը ապացուցանելու, զայն ազատելու միջոց մը գտնելու է...: Պարոն, դուք փաստաբան էք, եւ ինչպէս կը տեսնեմ, սրտի տէր էք. ձեր աչքերը արցունքներով լեցուած են: Պարոն, կ'աղաչեմ: Հրաշք մը գործեցէք: Մայրս ինծի վերադարձուցէք...:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Պ. Յարութիւն Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան եւ զաւակնե-րը՝ Փարիզ եւ Լօրան, Բալըյեան–Պուր-կուճեան եւ Գէորգեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ
(ծնեալ Մարիամ Բալըյեան)

մահը, որ պատահեցաւ իր բնակարանը, Իսի, 62 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 16, ժամը 10·30ին, Իսիի Սէն–Պրինօ եկեղեցին, 14 Ռիւ տը լ'Ե-կալիթէ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Պայծառ Ծերուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարգար Ծե-րուկեան, Պր. Ստեփան Տէր–Յակոբեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու-տան իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՈՍԿԻԱՆ ԾԵՐՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ այս Կիրակի (Նոյ. 18) Սէնթ Մարգրիտի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Զուարթ Պէզոյ-եան, զաւակները՝ Էտի, Պեռնար եւ Մար-թին հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն կատարել կուտան իրենց սիրելի ամուս-նոյն եւ հօր՝ տարաբախտ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷԶՈՅԵԱՆԻ հոգիին հա-մար, նաեւ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԵՐՈՒԱՆԴ եւ ՄԱՐԹԱ (ծնեալ Ապաճեան) ԹԱՇ-ՃԵԱՆԻ, ԱՐՏԵՄԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ (ծնեալ Թաշճեան), ՏԻԿԻՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐ-ԵԱՆԻ (ծնեալ Թաշճեան) եւ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻ-ԿԻՆ ՄԱՐԹԷՆ ԱՊԱՃԵԱՆԻ (Ամերիկա) հոգիներուն համար, Կիրակի Նոյ. 18, Մարսէյլի Մայր եկեղեցին, 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ:

Առ ի տեղեկութիւն հանգուցեալներու յիշատակը յարգողներուն:

ՇԱԻՒԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի եւ Անտիյիի հանգստեան տուներուն մահացած պատսպարեալնե-րու հոգւոյն, Շաբաթ Նոյ. 17, առաւօտ ժամը 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ տեղի կ'ունենայ Մոնմորանսիի հաստատութեան մէջ (44–50, Ավընիւ Շարլ տը Կոլ), հովանաւորութեամբ Կա-թող. Պատուիրակ եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Սերովբէ Արք.ի փոխանորդ՝ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ապա՝ պիտի այցելեն Մոնմո-րանսիի գերեզմանատունը աղօթելու հա-մար վախճանած պատսպարեալներու շի-րիմներուն վրայ:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Սարգիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տի-կին Աստուր Սիլվիա Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան եւ Ժանին Դաւիթեան եւ զաւակները, Օր. Նուէր Եախլարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Անժէլ Գիլիբեան եւ զաւակները, Փաթրիկ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան եւ զաւակները, Քլօտ Սար-գիսեան, Սուզիտա, Միրուժան, Պատրիկ Տարուհի Սարգիսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնոր-հակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր ա-նոնց որոնք մամուլով, հեռագրով, նա-մակով, անձամբ եւ փոխան ծաղկեպսա-կի նուէրներով (ի մասնաւորի Տէր եւ Տիկին ընկեր Աչճեանի) մասնակից եղան իրենց խոր սուգին, իրենց շատ սի-րելի կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, մեծ-մօր, հօրեղբօր կնոջ, զոքանչ մօր, խնա-միին՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 25ին, Կիրակի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին, Հայկական յայտագիր եւ ժամը 8ին՝ ձայնասփիւռէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութօն – Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵԻԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՋՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 ֆր.

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերու-հիները այս Երեքշաբթի, Նոյ. 20, ժամը 20·30ին Քոնսէյլ Մունիսիփալի սրահը, (Տիփանսէրին մօտ) Փլաս Պիւսիէռ, Սեւրան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Իսիի Ֆութպոլի Արարատ խումբը Նոյ. 11ին հանդիպում ունեցած է Բուրժէլեն-ներու հետ, արդիւնք՝ 0–0:

Կիրակի, Նոյ. 18ին, Իսիի Ռապըլէ մարզադաշտին վրայ, ախոյեանութեան մրցում Փոփէնճուրի դէմ: Սկիզբ ժամը 15ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փա-րիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստա-կան բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղե-կավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« *LES ARMÉNIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE* »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45

au CERCLE INTERALLIE

33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

Clément LEPIDIS

DEDICACERA SON DERNIER ROMAN

L'ARMENIEN

Editions du Seuil

Le Samedi 17 Novembre 1973 de 17 à 20 heures

chez Madame BRULE

97, Rue de Belleville 75020 PARIS

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ
ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝
ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅՆԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

17 Նոյեմբեր Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
17
SAMEDI
17 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.865
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.865

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒԹՍՈՒՆԵՐԵՔ ՏԱՐԵԿԱՆ

(«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ)

—O—

Ութսուներեք տարեկան կայտառ ու պայծառ երիտասարդ մըն է այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Երիտասարդ՝ որովհետեւ աւելի քան ութ տասնեակ տարիներէ ի վեր սերունդէ սերունդ ջահը ձեռքէ ձեռք փոխանցուելով, կազմակերպութիւնը անդադար կը թարմանայ, նոր ու կենսատու աւիշի ներարկումով կը մնայ միշտ ղալար ու քաջառողջ:

Արտասահմանի օտար մթնոլորտին ու միջավայրին մէջ հրաշքի համազօր երեւոյթ է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենսունակութիւնը:

Պատճա՞ռը: Դաշնակցութիւնը հարազատ զաւակն է հայ ազգին, ծնած անոր ծոցէն, իբրեւ խսկական արտայայտիչը բազմաչարչար մեր ցեղին քաղաքական պահանջներուն եւ ազգային ձգտումներուն: Վերէն, օտար ուժէ մը չէ պարտադրուած անիկա Հայութեան, այլ կեանքի կոչուած է ինքնաբուխ կերպով, գոհացում տալու համար կենսական պահանջքի մը:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հայ ազգին տուած է գաղափարական մը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարականը: Անոր իրագործման համար շարժման մէջ է դրած միանգամայն միտքն ու բազուկը: Ժողովուրդի համեստ ու խոնարհ, աշխատաւոր ու գիւղացի խաւերէն հարիւրաւոր հայորդիներ զէնը ի ձեռին լեռ են բարձրացած յանուն ազատ ու անկախ հայրենիքի, Դաշնակցութեան դրօշին տակ:

Ութսուներեք տարիէ ի վեր Հայութիւնը տեսաւ ու հաստատեց, որ Դաշնակցութիւնը իմաստէ զուրկ խօսքի ու հոգեչահ քարոզութեան կուսակցութիւն չէ, այլ կենդանի գործի, օգտակար ու արդիւնաւէտ աշխատանքի զուտ հայկական, ազգօգուտ կազմակերպութիւն է:

Տեսաւ որ, ի՛նչպէս Հայու ճակտէն սրբեց ջարդուելու դատապարտուած ազգի նախատական որակումը: Հաստատեց, որ 1918ի Մայիսեան ճակատագրական օրերուն հայ ժողովուրդը անխտիր իր շուրջ բոլորուեցաւ եւ Արարատեան դաշտի աննախընթաց հրաշքը գործեց:

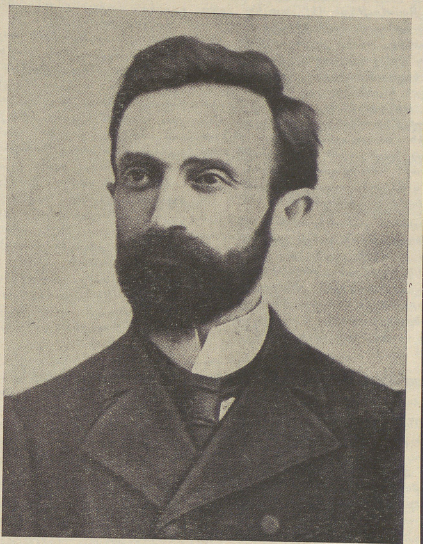
Առանց Դաշնակցութեան կազմակերպուած եւ կարգապահ ուժին, չէինք ունենար Սարդարապատն ու Հայաստանի անկախ Պետութիւնը:

Այսօրուան Խորհրդային Հայաստանը իր գոյութիւնը կը պարտի 1918ին արեան նահատակներու, սովի, համաճարակներու եւ թշուառութեան մէջէն կեանքի կոչուած Հայաստանի Հանրապետութեան: Եթէ բախտորոշ այդ օրերուն, Հայուն վրիժառու բազուկը աշխարհի քարտէսէն չկորզէր պատառ մը հող եւ վրան չգրէր Հայաստան պանծալի անունը, մեր մինուճար երկիրը բաժան բաժան պիտի ըլլար չորս կողմէն մեզ շրջապատող թշնամի հարեւաններու միջեւ:

Փա՜ստ: Ցխուներեք տարիէ ի վեր թիզ մը հող չաւելցաւ Խորհրդային Հայաստանի սահմաններուն վրայ: Անոնք կը մնան այնպէս, ինչպէս ժառանգեցին 1920 Դեկտեմբեր 2ին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար լուծուած չէ Հայկական Դատը Հայաստանի խորհրդայնացումով:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԻՄՈՆ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

(որու մահուան 60ամեակը լրացաւ Հոկտ. 28ին)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՄԵՌԱԾ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՎ

—O—

Արտասովոր պատկեր մը կը պարզէին Ֆրանսայի քաղաքները Հինգշաբթի օր: Փարիզ օգոստոսեան դիմագիծ մը ստացած էր, աչնան թաց մայթերով եւ մութ երկինքով: Ամէն ինչ փակ էր բացի դեղարաններէն եւ մեծաքանակի խանութներէն ու խսկական հրաշք մը պէտք էր նկատել զաւաթ մը սուրճ գտնելը կամ կարենալ սանտուիչ մը ուտելը: 95 առ հարիւրի հասած էր գործադուլին համեմատութիւնը բայց հարկ է ճշդել թէ խանութ գոցողներուն մէկ կարեւոր մասը, պարզապէս թալանի վախէն է որ փակած էին իրենց խանութները:

Օփերայէն Ելմտական նախարարութիւն ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ որ մասնաւոր նպաստաւոր տպաւորութիւն մը չթողուց ժողովուրդին վրայ, որ դժուար թէ համոզուի թէ նպարավաճառ, պտղավաճառ, մսավաճառ, եւայլն, եւայլն հարկ եղած չափը չեն ըներ իրենց ծախած ապրանքին վրայ: Այդ տեսանկիւնէն կառավարութեան որոշումը տրամաբանական կը թուի: Արդարեւ երբ ապրանք մը չէ սըղած արտադրութեան ատեն, ինչո՞ւ կը սղի երբ քաղաքները կը հասնի եւ կը վաճառուի փոքրաքանակ: Առեւտրականներու պատճառաբանութիւնն այն է սակայն թէ կառավարութիւնը ինք է որ ապրուստի սղութեան գլխաւոր պատասխանատուն է, ուրեմն անարդար է որ մեղաւորը փոքրաքանակի վաճառորդը ցոյց տրուի ժողովուրդին:

Փորձած էին բաց մնալ «մեծ-տարածութիւնները» եւ մեծաքանակի խանութները, բայց ոմանք քանի մը ժամ ետք կը ստիպուէին գոցել կամ ոստիկանութեան օժանդակութեան դիմել, եթէ չէին ուզեր Սիտ-Իւնաթիի քոմանտոներու զոհ երթալ: Ամէն պարագայի մէջ եւ որովհետեւ «բացականները միշտ յանցաւոր են», ամէն ոք, կառավարութեան անդամներէն սկսեալ Ժիսքար տ'Էսթէնը կը մեղադրէ, տնտեսական իր քաղաքականութեան ձախողութեան համար: Անհաւանական չի նկատուիր որ իր տեղը ուրիշի մը տրուի, օրինակ՝ Շիրաքի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ Բազմարուեստից վարժարանը գրաւած են քանի մը հազար ուսանողներ եւ վախ կայ որ ծանր միջադէպերու առիթ տայ: Ուսանողներ հաւաքուած են նաեւ փողոցները եւ հակակառավարական նշանախօսքեր պոռացած: Ցուցատախտակներու վրայ գրուած էր «Հաց, ուսում եւ ազատութիւն կ'ուզենք»:

ԿԻԵՒԻ մէջ, Թիթոյի եւ Բրեժնեւի խօսակցութիւններէն ետք, միացեալ զեկոյց մը հրապարակուած է: Երկու պարագլուխները խօսած են գլխաւորաբար միջազգային հարցերու մասին եւ մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքի հարցին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Աննա իշխանուհին ամուսնացաւ առջի օր Մարք Ֆիլիփսի հետ եւ զարմանալի կը թուի որ այս առթիւ ազնուականութեան ոչ մէկ աստիճան տրըուած է թագուհիին փեսային: Նորապսակ ամոլը իր մեղրալուսինը պիտի անցընէ Քարայիպի մէջ, արքունիքին պատկանող Պրիթանիա նաւթին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ, որ ատենէ մը ի վեր կ'աշխատի ցոյց տալ, թէ ինք մասնակից չէ Ուաթըրկէյթի գայթակղութեան, առջի օր Ուաշինկթընի մեծ պանդոկներէն մէկուն մէջ, ուր չէնքերու շինութեան ընկերութիւններու տարեկան ժողովը կը գումարուէր, յայտարարեց, թէ պիտի չհրաժարի նախագահի պաշտօնէն: Նախագահը ընդունեցաւ, որ «որոշ սխալներ» գործած են իր կուսակիցները նախագահական վերջին ընտրութիւններու ընթացքին, սակայն ինք ոչ մէկ յանցանք ունի անոնց մէջ. ճշմարտութիւնը զաղտնի պահած են իրմէ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ Ճափոնի վարիչներուն հետ: Ճափոնի Արտաքին նախարարը յայտարարեց այս խօսակցութիւններու առթին, թէ անոնք մեծապէս բարելաւած են իրերհասկացողութեան մթնոլորտը Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ Մերձ. Արեւելքի հարցին եւ քարիւղի տագնապի խնդրին կապակցութեամբ:

ԼԻԲԻՈՅ դատարաններէն մէկը լիբիացի գողի մը աջ ձեռքը կտրելու վճիռը արձակեց:

ԻՌԱ-ի ութ անդամներ անգլիական դատարանի կողմէ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան: Անոնք ռումբեր պայթեցուցած էին Լոնտոնի զանազան վայրերու մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը մերժեց մաս կազմել աջ համախմբական կառավարութեան մը, Տէմիրէլի գլխաւորութեամբ: Այս վերջինը կը փորձէր համախմբական դաշինք մը կազմել Ատալէթ, Դեմոկրատ եւ Հանրային Փրկութիւն կուսակցութիւններով: Անելը կը շարունակուի:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ մշտնջենական քարտուղար ընտրուեցաւ Ժան Միսթլէր 31ի վրայ 28 ձայնով:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ Քամպոճի յարաբերութիւնները երթալով վատթարացած են վերջին շրջանին: Քամպոճի կառավարական մամուլը քանի մը օրէ ի բացասական դիրք բռնած է «Զինաստանի համայնավար մրցակից Պետութեան» նըկատմամբ:

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ կը շարունակեն գերիներու եւ վիրաւորներու փոխանակումը: Հինգշաբթի օր 26 Իսրայելացի եւ 173 Եգիպտացի փոխանակուեցան:

«Ա.Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ֆիլմը գրաւուեցաւ առջի օր, առաջին իսկ ցուցադրութեան սկիզբը, Մշակութային եւ Արդարութեան նախարարներու որոշումով: Ֆիլմին նիւթն է վիժումը եւ կը ցուցադրէ նաեւ վիժումի գործողութիւն մը: Կառավարութիւնը չուզեր կրկին հանրային կարծիքի նիւթ դարձնել այս հրատապ հարցը, որու շուրջ պատրաստուած օրինագիծը հաւանաբար Դեկտեմբերին Ազգ. Ժողովին մէջ ծեծուի:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ զինուորական իշխանութիւնները կ'ընդունին, որ քարիւղի տագնապին հետեւանքով Խաղաղականի ամերիկեան նաւատորմը հարկադրուած է սահմանափակել իր գործունէութիւնը: Մ. Նահանգները քարիւղի մեծ պաշարներ ունին եւ անհրաժեշտութեան պարագային կրնան վառելանիւթ մատակարարել Խաղաղականի նաւատորմին, սակայն այժմ այդ գետնի վրայ նախապատուութիւնը կը տրուի Միջերկրականի նաւատորմին:

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին, Բ. սիւնակի վերջին տողին թուականը պիտի ըլլայ 1816, ինչպէս մեր ընթերցողները ինքնաբերաբար պէտք է նըշմարած ըլլան:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը

Ինքնագոհ անապարծութեան տօն մը չէ այս, «Դաշնակցութեան Օր»ը, որ հաստատուեցաւ անցեալ տարի, համաձայն 10րդ ընդհ. ժողովի որոշման:

Դարերէ ի վեր հայ ժողովուրդը ունի տօներ եւ յիշատակներ, որոնց տարեդարձը կը տօնէ անխափան, պողունց մը խունկով կամ շքեղաշուք հանդիսաւորութեամբ: Ընդհանրապէս պարտութեան եւ լացի օրեր են անոնք, կամ զուտ կրօնական, համաքրիստոնէական յիշատակներ, որոնք մեքենաբար իրարու կը յաջորդեն:

«Դաշնակցութեան Օր»ը բառին տօնական իմաստով տարեդարձ մը չէ, ոչ ալ յիշատակի տօնը այս կամ այն մեծ դէպքին, այլ վերյիշումը, խտացումը ամբողջ շրջանի մը պատմութեան, իր յաղթանակներով եւ ցնցումներով: Հայկական վերածնութեան, «ազատութեան ճանապարհ»ի նոր հանգրուան մը բացուեցաւ իննսունական թուականներուն: Շնորհիւ վաթսունական թուականներու լուսաւորութեան ճիգերուն եւ, աւելի վերջը, երկու հատուածներու հաղորդակցութեան, արդէն ունէինք սերունդ մը, որ պատրաստ էր գործի վերածելու ցանուած հունտերը: Ազատութեան տենչը վերացական խօսք մը չէր անոնց համար, այլ շօշափելի պատկեր մը, արկածալի, վսեմ ու գրաւիչ հեռանկար մը: Եւ անոնք պատմութենէն ու կեանքէն սորվելով անոր հասնելու միջոցները, ասպարէզ կ՚իջնէին անձին վտանգով եւ կատարեալ վճռականութեամբ:

Այսպէս է որ ունեցանք անհամար փաղանգը «արի արանց» հերոսներու, որոնցմէ տասնեակներու անունները գոց եղած են, բայց հարիւրեակներ կը մնան անյայտ եւ առանց երգի: Անոնք դէպի մահը գացին այնքան երկիւղածութեամբ որքան առաջին քրիստոնեաները: Անոնք ալ ունէին հաւատք մը, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը, ու մինչ առաջին քրիստոնեաները քարայրներէն դէպի կրկէսները կ՚առաջնորդուէին հլու հնազանդ, աստուածային համակերպութեամբ, մեր առաջին ռազմիկները կը կռուէին մինչեւ վերջին վայրկեանը, եւ իրենց արեան կաթիլներով կ՚արծարծէին կրակը:

«Դաշնակցութեան Օր»ը, ուրեմն, առաւելապէս փառաբանութեան օրհներգ մըն է, գիտակցութեան եւ պայքարի «Մեծացուցէ»ն, որուն առջեւ չի կրնար չխոնարհիլ ամէնէն խորթ անհատն անգամ: Այստեղ չկայ կուսակցական մենաշնորհ, ոչ ալ հատուածական խտիր: Ո՛վ որ մեռաւ ազատութեան համար, առանց հաշուելու եւ առանց վայրկեան մը ընկրկելու, իրական արժէք մը, պարծանք մըն է ո՛րեւէ ժողովուրդի համար: Վա՜յ անոնց որ չեն գիտեր յարգել իրենց մեռելները: Դաշնակցական ուխտեալներուն հետ ինկած են նաեւ շատ ու շատ ուրիշներ, կուսակցական կամ ոչ. ինչպէս անկէ առաջ ու անոր հետ գործած են հազարներ, միեւնոյն գաղափարներուն համար: Մենք ակնածանքով կը խոնարհինք բոլորին առջեւ, եւ կ՚ուզէինք որ անոնց յաջորդները չզոհանային միայն անոնց յիշատակներով:

Բայց Դաշնակցութիւնը, ինքն իրեն համար հաստատելով տարուան մէջ մասնաւոր Օր մը, կ՚ուզէ ոչ միայն արդար հպարտութեամբ նայիլ իր 35 տարուան անցեալին, իբրեւ հզօրագոյն ազդակը հայ ազատագրական դիւցազնամարտին, այլեւ թարմանալ, ամրանալ ինքն իրմով: Ազատամարտը չէ վերջացած, տարաբախտաբար. եւ այն կայծերը որ սերունդներ վառեցին երէկ, կը մնան, տակաւին, իբրեւ մշտավառ մոմեր: Որքան ալ փոխուած ըլլան աշխարհն ու մարդիկը, սրբութիւններ կան որոնք յաւիտենական են: Այդպէս է ազատութեան գաղափարը, որ կը ծնի մարդուն հետ, բայց եւ կը խափանուի անո՛ր ձեռքով: Եւ որքան ատեն որ խափանողներ եւ բռնացողներ կան, անպակաս պիտի ըլլան ըմբոստացողներն ու կռուողները: Թէեւ տարբեր պարագաներու մէջ, այդ հողը ունինք այսօր ալ: Եւ, եղերական ցնցումներէ յետոյ, ունինք նաեւ սփոփարար կէտեր, — այլեւս չկան խարխափումներ: Անցեր է փորձի շրջանը, եւ հայ ժողովուրդը կանգ առած է որոշ, թանձրացեալ հանգրուանի մը վրայ, — Միացեալ Հայաստան: Թափուած արիւնը բիւրաւոր ակերով եկած յանգած է կոբիղի մը ուրկէ անդին փրկութիւնը հեռու չէ:

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի ծոցէն քաղած է իր ցանած հունտերը. եւ որքան աւելի ուժ ունենայ զանոնք զարգացնելու, այնքան պիտի մօտենայ այդ օրը:

Ընկեր կամ համակիր, բոլոր անոնք որ ոգեւորութեան եւ ներշնչման կարօտը ունին, «Դաշնակցութեան Օր»ը պիտի նկատեն ոչ միայն անցեալ փառքերու յիշատակ մը, այլեւ առիթ մը ինքնադատաստանի:

Գացողներուն փառքը երգած ատեն, պիտի չմոռնանք նաեւ ճոխացնել անոնց աւանդները:

Շ.

3 Հոկտեմբեր 1926

ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ ՇՈՒՆՋՈՎ

Հանրային կեանքի մէջ առաջադրուած ծրագիրներուն, հրապարակ դրուած հանգանակներուն համարժէք կարեւորութիւն կը ներկայացնէ բարոյական դիմագիծը: Գաղափարախօսութիւնները ո՛չ միայն կ՚արժէքաւորուին եւ իրականութիւն կը դառնան գործով, այլեւ գործին առընթեր հաստատուած բարոյական նորմերով: Հոն ո՛ւր չկայ բարոյականութիւն, կը ստեղծուի խաթարիչ մթնոլորտ մը, որ աստիճանաբար դէպի քայքայում կը տանի կազմակերպութիւն թէ կուսակցութիւն: Պատմութեան մէջ շատ են հրապարակ հանուած վսեմ մտքեր եւ տեսութիւններ, որոնք չարագործման ենթարկուելով բարոյազուրկ մարդոց կամ կազմակերպութիւններու կողմէ, աղճատուած եւ անճիտուած են: Ազատութեան, արդարութեան, հաւասարութեան անունով ի՜նչ ոճիրներ գործուեցան: Ընկերային անարդարութիւնները ջնջելու կոչուած քաղաքական խմբակցութիւններ յաւելեալ անարդարութիւններու դուռ բացին: Ոճիրներ արդարացուեցան յանուն վսե՛մ գաղափարներու:

Ստալինեան բռնատիրութիւնը վկայ:

Դաշնակցութեան աւելի քան ութսունամեայ կեանքին յատկանշող գիծերն եղան մէկ կողմէ անոր առաջադրած ազգային, քաղաքական եւ ընկերային ծրագիրները, որոնք մեր ժողովուրդին իրաւունքները պահպանելու եւ պաշտպանելու կը ձգտէին, իսկ միւս կողմէ, անոր ի յայտ բերած բարոյական մաքուր դիմագիծը, որ առանցքը դարձաւ անոր մեծ գործին:

Ճիշդ է ըսուած, որ Դաշնակցութիւնը կեանքի կոչուեցաւ հայ ժողովուրդին կողմէ, շատ չուշալով դառնալու համար զինքը ծնող ժողովուրդին ազգային, քաղաքական եւ ընկերային իղձերուն հարազատ արտայայտիչը: Ժողովրդական խաւերէն ծնունդ առած երիտասարդ մտաւորականներ էին անոր հիմնադիրները: Իսկ շարքերը ստուարացան նոյն խաւերու անձնազոհ տարրերով: Հայրենիքի ծառայութեան կոչուած սերունդներ դաւանեցան առողջ գաղափարներ, առաջադրեցին վսեմ ծրագիրներ: Եւ, այդ ծրագիրներու գործադրութեան ալեծուփ ճամբուն վրայ, կիրարկեցին բարոյական մաքուր ըմբռնումներ:

Ժողովրդավարութիւնն ու ընկերվարականութիւնը արտաքին զարդեր չեղան Դաշնակցութեան համար: Ասոնք՝ այդ ըմբռնումները, բնական ապրումներն եղան նուիրեալներուն համար: Դաշնակցութիւնը, այսօր, յուշ եւ անցեալ դարձած կ՚ըլլար, եթէ իր ազգային հանգամանքին կողքին չունենար եւ չպաշտպանէր նաեւ Զաւարեանի ոգին: Մե՛ր ժողովուրդի ոգին:

«Աշխարհիկ սուրբը» իր մէջ կը խտացնէր առաքինութիւնները դարաւոր ժողովուրդի մը, որ կորսնցուցած ըլլալով հանդերձ հող եւ ինչք, ամուր պահպանած էր իր ցեղային աւանդները:

Անձնազոհութիւն, վսեմ իտէալներու ծառայելու կամք, ժողովրդասիրութիւն, անարդարութիւններու դէմ ցցուելու վճռականութիւն եւ դեռ այլ առաքինութիւններ, Զաւարեան փոխանցեց իր կազմակերպութեան:

Սիամանթոյի բնորոշումով ան եղաւ «մաքսաւորաց հալածիչ»ն, «տաճարներ մաքրագործող ընկերային Նազովրեցին», որ մտրակեց շարքերէն ներս թէ դուրս ծուարած փարիսեցիները: Որպէսզի անբիծ մնայ ազգին եւ ժողովուրդին ծառայող մեր կազմակերպութեան նկարագիրը:

Խաժակ կը պատմէ.— «1890ի ամառը Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն մին գնաց Կարս համոզելու Կուկունեանը, որ յետաձգէ իր խումբի երթը: Գնաց եւ եկաւ բառաձի կառքով, շուրջ 100 ռուբլի ծախք ներկայացուց (ճանապարհ, հիւրանոց, ուտելիք եւայլն): Նոյն խնդրին համար պէտք եղաւ որ Սիմոն երթայ Սեպտեմբերի սկիզբը: Գնաց, 15 օր ապրեցաւ, վերադարձաւ Թիֆլիս եւ ներկայացուց միայն... 17 ռուբլի ծախք մը»:

Սուրբը, իր անձին օրինակովը դաստիարակեց հանրային ծառայութեան նուիրուած հայ մարդը, Դաշնակցականը: Եւ ինչո՛ւ զարմանալ, երբ սերունդներ ամբողջ նոյն բարեխղճութիւնը ցուցաբերեցին ամէնուր:

Ժողովրդավարութիւնը այնքան խոր արմատ էր ձգած անոր մօտ, որ ան պաշտպանեց ապակեդրոնացման սկըզբունքը մեր կազմակերպութեան առաջին Ընդհանուր Ժողովին, 1892ին: Բարեդէպ եղաւ այդ սկզբունքին գործադրութիւնը Դաշնակցութեան կառոյցին մէջ: Հնչակեան կուսակցութիւնը, օրինակ, տկարացաւ եւ գործունէութեան դաշտը կորսնցուց մասամբ նաեւ կեդրոնաձիգութեան հետեւած ըլլալով: Արդարեւ, Ժընեւ նստած ղեկավարներ յաւակնեցան կուսակցութեան գործերը վարել հեռուէն, անտեսելով տեղական պայմաններն ու հոգեբանութիւնները:

Դաշնակցութեան ծրագիրն ու կանոնագիրը խտացումն են մեր ժողովուրդին ազգային, քաղաքական եւ ընկերային տրամադրութիւններուն: Ու ցորչափ ծրագիրն ու կանոնագիրը մնային — եւ կը մնան — սրբազան հանգամանքը մեր կազմակերպութեան, կ՚ապրի ան կենսունակ:

Որովհետեւ ասոնք կ՚արտայայտեն հայ մարդուն ընդհանրական ձգտումները. — ազատ հայրենիք, գերիշխան իրաւունք իր երկրին մէջ, ժողովրդավարական կարգեր եւ ընկերվարական վարչակարգ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

60ԱՄԵԱԿ ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ

ԲՈԹ

Մին էր անոնցմէ, այն կամաւորներու պզտիկ խումբէն, որոնք օրին մէկը անհնարին երազ մը իրականացնելու համար առաջ նետուեցան:

Ահա մեծ արուեստը՝ առաջ նետուիլ, ամէն բանի մէջ եւ ամէն տեղ: Ահա մեծ Պատիւը՝ ամէն վայրկեան վտանգի դէմ: Բանտին դէմ, կախաղանին դէմ քալել եւ քալել աներկիւղ, եւ ահա մեծ Արիութիւնը՝ պարտասումին եւ վհատութեան դէմ, եւ ափսո՜ս... երբեմն նոյնիսկ քու ազգին կողմէ եկող հարուածներուն եւ տգեղութիւններուն դէմ քալել եւ քալել անվհատ:

Եւ այս եղաւ քսան տարի շարունակ կեանքը այս երիտասարդներուն, որոնք այսօր ծերեր են արդէն. այս եղաւ սրբալի դիւցազներգութիւնը եւ անհաւատալի վէպը՝ որ Հայկական Յեղափոխութիւն կը կոչուի:

Ս. Զաւարեան մէկն էր անոնցմէ. անիկա աստուածներու գերագոյն ճշմարտութիւնը պաշտեց մինչեւ վերջ, կրօնքներէն կապուած մնաց աղուորագոյնին՝ Խղճմտանքին. սէրերուն ամէնէն դժբախտը ունեցաւ՝ Ազգին սէրը:

Միշտ իր պարտականութիւնը կատարելով զբաղած գտանք զինք՝ այնքան որ ատեն չունեցաւ իր իրաւունքին մասին մտածելու. իրաւունքը ուրիշներուն էր.

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Նոր գնուած կալուածներուն եկամուտը հազիւ հազ կը բաւէր Միաբանութեան պէտքերը հոգալու եւ դպրոցը կը մնար պարտքի տակ:

Նեղը մտած, Մայր տունէն բաժնուածները փրկութեան ուրիշ ելք չգտնելով կ՚առաջարկեն միանալ Մայր–Միաբանութեան, պայմանով որ Ս. Ղազար փակէ գիզուած պարտքերը: Մելքոնեան Աբբան, հեռատես ու շրջահայեաց մարդ, առաջարկը կը մերժէ, պայման դնելով որ նախ պարտքերը փակեն եւ ապա միութեան վրայ խօսք ընեն: Տագնապը ծանրանալով, ազգային դպրոցը փակուելու դատապարտուած էր: Այս դէպքը ծանր հարուած մը պիտի ըլլար Մեծաւոր Բաբիկեանի համար, որ յաջողեր էր իր կողմն որսալ Մխիթարի տան մէկ մասը:

Այս անմխիթար կացութեան մէջ, ան յիշեց հնդկական ոսկիներու նուիրատուութիւնը, յիշեց նաեւ, որ Ս. Ղազարու վանքին երեք քարոզիչները Հնդկաստանի զանազան կողմեր հայկական գաղութէն գտեր էին գրկաբաց ընդունելութիւն եւ անաչխատ նպաստ:

Եթէ, կը մտածէր նա, Ս. Ղազարու վանքն առանց ձեռք երկարելու նպաստներ կ՚ընդունէր, ո՜րչափ աւելի հնդկահայ գաղութը օգնութեան ձեռք պիտի կարկառէր իր Միաբանութեան, որ Մխիթարեան գրաւիչ անունը կը կրէր: Այս հաւատքով ամրացած, նա հրաման ղրկեց Հ. Նիկողայոս Վ. Բուզայեանի եւ Հ. Պօղոս Մէհէրեանի, որոնք Կ. Պոլիս կը գտնուէին, որ փութով մեկնին Հնդկաստան, տեղւոյն հայ գաղութէն նպաստ խնդրելու ազգային դպրոցին համար:

Նպատակը գեղեցիկ էր, որուն ուժ տուին նաեւ Կ. Պոլսոյ հարազատ Մխիթարեանները, որոնք կը տոչորէին հայ ժողովրդեան բարիքներով: Երկու Մխիթարեան վարդապետները 1785ին ճամբայ ելան եւ ոտք դրին Մատրաս քաղաքը որուն հայ գաղութը ամէնէն հարուստն ու ամէնէն ազդեցիկն էր: Կրթուած ու անկախ, ան մեծ մասով կազմուած էր Ջուղայեցի վաճառականներէ որոնք եղած էին եւ միշտ ալ եղան գաղափարի մարդիկ: Շատ բնական էր, որ երկու Մխիթարեան վարդապետներն իրենց քայլերն ուղղէին այդ տեղը, ուսկից զանազան անգամներ դուրս եկած էին նպաստի առատ գումարներ հայ վանքերու, եկեղեցիներու, դպրոցներու, տպարաններու եւ մանաւանդ Ս. Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի վանքերուն համար:

Սակայն երկու վարդապետները, որոնք այնչափ տառապանքներ ու վշտեր քաշեր էին այդ քաղաքի սիրոյն համար, վերին աստիճանի պաղ ընդունելութիւն մը գտան հայ գաղութին քով, եւ իրենց դիմումները, զանազան պատճառներով, մերժումի արժանացան: Անոնց առջեւ իր տան դռները բացողն եղաւ Պ. Միքայէլ Տէր–Յովհաննէսեան, անոնց սենեակ մը շնորհելով եւ պատառ մը հում միս եւ բանջար, ըսելով «Եփեցէք ու կերէք, եթէ կ՚ուզէք ապրիլ»: Երկու վարդապետները կորաքամակ ետ պիտի դառնային, նորէն յանձնուելով ծովուն, եթէ տարաբախտ հայ մանուկներու բախտէն դէմ առ դէմ չգային մտացի հայ վաճառականի մը: Նա բացէ ի բաց հասկցուց անոնց, թէ իր վրայ միայն կրնային յոյս դնել, բայց պայմանով մը:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ–ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(3 Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԻՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ՝ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

———0———

Երգը կամ երաժշտութիւնը՝ հոգիները ալեւացնող, մարդկային ազնիւ զգացումները, ձգտումները, գեղեցիկի եւ վսեմի գաղափարները ծնունդ տուող, անհատի կամ հաւաքականութեան մը ներաշխարհը բիւրեղացնող, նկարագիրներ յղկող եւ իտէալներ յղացնող ու ոգի ծնող արուեստ է։ Իւրաքանչիւր քաղաքակիրթ ժողովուրդ ունի անպայման իր երգն ու երաժշտութիւնը, որ արտայայտութիւնն է տուեալ ժողովուրդի բովանդակ պատմութեան։

Մեր խօսքը մասնաւորելով հայ երգի մասին, պէտք է ըսել, որ հայ երգը հարազատ արտացոլումն է մեր ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան։

Արդարեւ, քրիստոնէութեան առաջին դարերուն, հայ երգը ունէր առաւելաբար կրօնական նկարագիր մը, տրուած ըլլալով որ զայն գլխաւոր յօրինողներն ու տարածողները հոգեւորականներն էին։ Միջին դարերուն, հոգեւոր երաժշտութեան առընթեր մենք ունեցած ենք նաեւ աշխարհիկ կամ ժողովրդական երաժշտութիւն, որով կ'արտացոլար հայ կեանքին մէջ տեղի ունեցած բարեշրջումը՝ յատկապէս գրական – գեղարուեստական մարզերուն մէջ։ Այդ բարեշրջումը տեղի ունեցաւ մասնաւորապէս Կիլիկեան Հայկական Թագաւորութեան եւ անոր յաջորդող դարերուն, երբ հայ ժողովուրդը՝ զրկուելով իր անկախ պետականութենէն, դարձաւ պանդուխտ ու տարագիր եւ բռնեց գաղթի ճամբան, հաստատուեցաւ օտար ափերուն, իր ալեխռով կեանքի ու ներաշխարհի անդորրը ապահովելու նպատակով։

Սակայն, մեր ժողովուրդը՝ հակառակ տարբեր հորիզոններու տակ սփռուած ու մասնատուած ըլլալուն, պահեց իր ուրոյն ցեղային առանձնայատկութիւնները, իր ազգային դիմագիծը։ Մնաց հայ հոգիին մէջ Հայկականութիւնը, զոր արտաբերեց մեր ժողովուրդը երգի եւ երաժշտութեան միջոցով։

Ու այսպէս՝ մինչեւ ԺԹ. դար։

ԺԹ. դարը՝ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, բառին ամբողջական իմաստով, յեղաշրջում յառաջ բերաւ։ Հայրենիքի ազատութեան եւ պետականութեամբ օժտելու ոգին գլխաւոր հիմքը կազմեց մեր երգարուեստի։ Այդ շրջանին, մեր ժողովուրդի ապրած կեանքն ու քաղաքական յղացումները իրենց պղպջերումը ունեցան հայ երգի անդաստանին մէջ, որուն նուիրեալ մշակները հանդիսացան՝ հայ ազատագրական պայքարի ռահվիրաներէն Րաֆֆին՝ իր Ջայն տուր ո՛վ ծովակ, Միքայէլ Նալբանդեան՝ իր Ազատութիւն, Մեր Հայրենիք, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան՝ իր Մահ քաջորդւոյն, Թաղումն քաջորդւոյն բանաստեղծութիւններով եւ բազմաթիւ ուրիշներ։

Այս բոլորը, հայ երգի ասպարէզին մէջ, բացաւ նոր ուղի եւ նոր դարաշրջան մը։ Ծնաւ հայ երգի նոր մանուկը, որ մկրտուելով հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան գաղափարական աւազանին մէջ, կոչուեցաւ Հայ Յեղափոխական Երաժշտութիւն։

Հայ յեղափոխական երաժշտութիւնը, կարճ ժամանակամիջոցին, արագ զարգացում ու տարածում ունեցաւ եւ յայտնաբերեց ոչ միայն մեր ժողովուրդի կեանքի պատմութիւնը, այլ նաեւ հայելին հանդիսացաւ հայրենիքի Անկախութեան գաղափարին կառչած գաղափարական նոր սերունդի յոյզերուն ու ապրումներուն։ Հայը, տիրող քաղաքական նոր պայմաններու եւ իր մէջ հետզհետէ մխացող ազգային – հայրենասիրական հրավառ բոցերու ջերմութեան տակ, ունեցաւ նկարագրային նոր գիծեր, զգացումներու եւ տրամաբանութեան նոր ըմբռնումներ։ Ահիկա կուսակցական սերունդի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դինուորագրեալ սերունդի նկարագիրն է, որ հայ յեղափոխական երգերուն մէջ կ'արտացոլայ իբրեւ բարոյականութեան ու պատուի, բարութեան, ոգիի փոխանցման, քաջութեան, նուիրումի ու զոհողութեան սկզբունքներու խորհրդանիշ։

Բարոյականութեան ու պատուի մասին Դաշնակցականի ըմբռնումը մեծ տեղ գրաւած է հայ յեղափոխական երգերու մէջ։ Նոյնիսկ կռուի դաշտին վրայ, Դաշնակցականը գիտէ բարոյական պատիւը պահել ոսոխի կնոջ հանդէպ։ Այս նկարագիրը լաւագոյնս կ'արտացոլուի «Խանասորի Երգ»ի մէջ, ուր կը նկարագրուի հայ ֆէտայիներու ունեցած կռիւը քրտական մայրիկ կոչուած ցեղին դէմ։ Մեր «ջան ֆէտայիներ»ը իրենց խիզախումներով այնպիսի սարսափ կ'ազդեն թշնամի բանակին, որ քիւրտ կանայք կը սկսին ճիչեր արձակել ըսելով, «Եաման Աստուած, ֆէտան եկաւ, ո՞ւր փախչինք», եւ ի պատասխան քրտուհիի այս ճիչին՝ Դաշնակցական ֆէտային կ'ըսէ.

«Մի՛ վախենար, հանգիստ կեցիր, բաջի ջան,
Կանանց երբեք ձեռք տալու չէ,
վրէժխնդիր քաջ ֆէտան»։

Բարութեան ոգին տիրական գիծերէն մէկն էր Դաշնակցականի գործունէութեան մէջ։ Դաշնակցականը հայրենիքի ու ազգի ընդհանրական շահերուն ի նպաստ իր գործունէութեան ընթացքին միշտ եղած է բարի, անշահախնդիր։ Բարութեան նկարագրի լաւագոյն վկայութիւնը կը տեսնենք «Քեռիի Երգ»ի մէջ, ուր կը նկարագրուի հայկական 4րդ գունդի հրամանատար Քեռիի բարութիւնը. նկարագիր մը, ոգի մը, որոնց պատճառով «ամբողջ Կովկասը ցնցուեց» եւ անոր համար «շատ մարդիկ լացին, ողբացին»։

Ոգիի փոխանցման մարզէն ներս՝ ոգին նկատի առնուած է, ընդհանրական իմաստով, ըլլայ ան՝ զոհողութեան, նուիրումի, յանուն հայրենիքի ազատութեան արիւն թափելու կամ այդ նուիրական առաքելութեան զօրավիգ կանգնելու։ Այս իմաստով ալ ունինք երգեր, որոնց մէջ կը նկարագրուի թէ ինչպէս՝ հայ կինը, իր ամուսինին թեւ ու թիկունք կը հանդիսանայ մասնակցելու համար հայրենիքի փրկութեան սրբազան պայքարին։ Կարինի շարժման նուիրուած յեղափոխական երգին մէջ այսպէս կ'արտացոլայ այդ ոգին.

«Հայ տիկինը ստիպում է ամուսնուն գնալ,
Պատերազմի դաշտին վրայ վէրք տալ, ստանալ»։

Քաջութեան ոգին՝ պէտք է ըսել, որ հայ յեղափոխական երգերուն մէջ կը տողանցէ իբրեւ հիմնական նկարագիր մը։ Արդէն յեղափոխական երգերը՝ իրենց որակումէն իսկ մեկնելով, բոլորն ալ կատարուած քաջագործութիւններու ծնունդ են։ Այդ ոգիի ամենախօսուն ու վաւերական արտայայտութիւնները մենք կը նկատենք Մենք անկեղծ զինուոր ենք, Կռուեցէք տղերք, Իբրեւ արծիւ, Համազասպի երգը, Հայրենեաց սիրոյ համար եւ բազմաթիւ ուրիշ երգերու մէջ։ Քաջութեան ոգին պայմանաւորուած չէ Դաշնակցականի մօտ, այլ դիտակցական մահուամբ զոհուելու ճամբուն վրայ ցոյց տրուելիք խիզախում մըն է ատիկա։ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» երգին մէջ կը կարդանք՝

Գնում ենք բարով, կ'ուշանանք տարով,
Արիւն, սուր ու հուր, պատերազմի դաշտ
Կը սպասեն մեզի։

Կամ Կռուեցէք տղերք» երգին մէջ.
Ցանկալի է մեզ միշտ ազգիւ մահը
Հեռու մեզանից ոսոխի ահը…

Իսկ « Համազասպի երգ »ի մէջ, մեր ժողովուրդը՝ խօսքը ուղղելով իր հարազատ զաւակին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, վաւերական դարձնելով անոր արի արանց ունեցած քաջութեան ոգին՝ այսպէս կ'արտայայտուի.

Հայերիս տէր Դաշնակցութիւն,
Քաջեր ունիս սրտալի։

Նուիրումի ու զոհողութեան ոգին կ'արտացոլայ շատ մը յեղափոխական երգերու մէջ։ Դաշնակցականի զոհողութեան ոգին խորհրդանշող ամենախօսուն երգերէն մէկն է՝ «Պետրոս Սէրէմճեանի յիշատակին» նուիրուած երգը, ուր կը կարդանք՝

Եարիս փոխան զէնքս եմ գրկել,
Մի տեղ հանգիստ քուն չունեմ։

Կամ՝ ուրիշ տեղ մը՝

Կեանքի խաչը ես շալակած
Այնտեղ տարի շատ յօժար։

Դաշնակցական մօր նուիրումի ու զոհողութեան ոգիի արտայայտութիւնն է « Ա՛խ, ֆէտայիներ » երգը, որուն մէջ հայ մօր զոհողութիւնը համամարդկային չափանիշով ոգին մըն է, որուն վսեմութիւնը կարելի չէ մարդկայնօրէն ըմբռնել։ Հայ մայրը կը խնդրէ, որ իր զաւակը տանին հայրենիքի ազատագրութեան համար մղուող օրհասական կռուի դաշտը։

Ահա թէ ինչ կ'ըսէ հայ մայրը.
Ա՛խ, ֆէտայիներ, ջան ֆէտայիներ,
Ձեզ հետ տարէք իմ տղէն,
Ձեզ հետ ապրի, ձեզ հետ մեռնի,
Ազգին մատաղ իմ տղէն։

Ու այսպէս, հայ յեղափոխական երգերը, հարազատ արտայայտութիւնը ըլլալով հայ ժողովուրդի վերջին դարաշրջանին ապրած կեանքի, ազգային հայրենասիրական վսեմ գաղափարներու եւ այդ գաղափարներէն ծնունդ առած մեր հայրենիքի Ազատութեան եւ Անկախ պետականութեան, եղած են ու կը մնան՝ Դաշնակցութեան շարքերը խտացնող մեր սերունդները խանդավառող, Հայութեան ոգեղինացած գաղափարներու դրօշակակիրը դարձնող եւ Դաշնակցականի նկարագիրը կերտող խարիսխը։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական, իր ազգային եւ կուսակցական նկարագրի հարազատ պատկերը պէտք է տեսնէ հայ յեղափոխական մեր երգերուն մէջ եւ միշտ ջանայ հետեւիլ նկարագրային այդ ուղեծին՝ արժանի ըլլալու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատանի, երիտասարդ կամ երէց անդամի կոչումին։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Զարտականութիւնը՝ իրեն. ահա բոլոր Զաւարեանը։ Եւ սուրբ համոզումով մը, որուն առջեւ դժուար է չխոնարհիլ, անիկա ընչազուրկներուն կեանքով ապրեցաւ, առանց տրտունջի, զուարթութեամբ եւ այնպէս ալ մեռաւ։ Մեր դարը որ հակադրութիւնները կը սիրէ կարծես, Արիվիզմի ստորին դրամապաշտութեան արտայայտութիւններուն դէմ յանկարծ Զաւարեան մը կը հանէ։

Տարօրինակ հակադրութիւն մը նաեւ որ այս մարմնապէս փխրուն մարդը Մեծ Յեղափոխութեան Պատկառանքն էր։ Իր պարզութիւնը եւ համեստութիւնը ցոյցէ եւ աղմուկէ հեռու մնաց ամէն ատեն. աշխատիլ՝ այս եղաւ իր նշանաբանը. աշխատիլ մինչեւ վերջ, մինչեւ յետին պահին։

Այս գրկանքի կեանքը հիւծեր, մաշեցուցեր էր զինք. արտաքուստ իր աշխոյժը կը պահէր տակաւին, բայց իր տառապանքը երեսին վրայ կը կարդացուէր։ Բժիշկները հանգիստ պատուիրեցին իրեն, անիկա չարունակեց իր գործը, մօտալուտ աղէտի մը կանխայայտ նշանները բազմապատկուեցան. Զաւարեան իր աշխատութեանց մէջ էր, օր մը սակայն, էն վերջինը, ալ պարտաւորուեցաւ խօսովանիլ բարեկամի մը.

— Շատ ուշ կը զգամ ինքզինքս։

Մահամերձ էր բայց չկրցաւ անկողին մտնել ու նորէն աշխատութեան գացած պահուն, ճիշդ Աշխատանքի Տան առջեւ, որ այսպէս խորհրդանշանը եղաւ իր կեանքին, մեռաւ հռոմայեցի կեսարին պէս ոտքի վրայ։

Գ. ԶՕՀՐԱՊ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (330)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՕՆ

ԺԴ.

Այդ պահուն սենեակին դուռը բացուեցաւ։ Էթիէն Քասթէլ, Լիւսիէն Լապրու եւ Ռոսալ Տիւշրմէն ներս մտան։

— Խնամակա՛լս, գոչեց Ժորժ ապշահար։

— Լիւսիէ՛ն, թոթովեց մանկամարդ աղջիկը, ու սոսկումով ետ քաշուեցաւ։

Լիւսիէն մանկամարդ աղջկան քով փութաց, թեւերուն մէջ առաւ ու կուրծքին վրայ սեղմեց զայն, ականջէն վար փափսալով.

— Յուսացէ՛ք Լիւսի, յուսացէ՛ք։

— Ան քիչ մը առաջ ինծի իմաց կուտար Լիզ Բէրրէնի անհետացումը, յարեց Ժորժ…

— Պիտի գտնենք զայն, վստահ եղէք, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ։

Լիւսի դէպի դուռը կ'ուղղուէր։

— Խնդրեմ, մի՛ երթաք, Օրիորդ, յարեց Էթիէն Քասթէլ։ Դուք պէտք է ականատես ըլլաք այս տեղի անցուդարձին։

— Այս տեղի անցուդարձի՞ն, կրկնեց Ժորժ, չափազանց զարմացած։

— Զաւակս, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ յուզուած ձայնով մը, այսօր կը լրանայ քսանըհինգերորդ տարին։ Այսօր պէտք է կատարեմ վերջին բաղձանքը այն պատուական մարդուն, որ քու մանկութեանդ վրայ հսկեց եւ ինծի վստահեցաւ խնամակալի պաշտօնը։

Էթիէն գրպանէն հանեց սեւ կնիքով կնքուած նամակ մը, ու Ժորժի երկարեց, աւելցնելով.

— Սիրելի զաւակս, կարդա սա նամակը։ Բարձրաձայն կարդա… եւ դուք, Լիւսի Ֆորթիէ, մտիկ ըրէք։

Ժորժ պատռեց նամակին պահարանը ու կարդաց հետեւեալը.

«Իմ սիրեցեալ Ժորժս,

«1861ի Սեպտեմբեր ամսուն, խեղճ կին մը, փոքր տղու մը ձեռքէն բռնած, ինծի կը ներկայանար։ Շէվրէի երկյատան մէջ։ Այդ հէք կինը հետապնդուած ու նեղը դրուած էր, սպանութեան, գողութեան ու հրձիգութեան երբեակ ամբաստանութեամբ։ Ժանն Ֆորթիէ կը կոչուէր ան…։

«Ժան Ֆորթիէ իր պզտիկ զաւկին գլխուն վրայ երդում ըրաւ որ ինք անմեղ էր։ Ճշմարտութիւնը կը կարդացուէր իր նայուածքին մէջ, կը թրթռար իր ձայնին մէջ, կը լուսաւորէր դէմքը։ Ես հաւատացի անոր երդումին… ու մինչեւ այսօր կը հաւատամ տակաւին։

— Օ՛հ, ի՜նչ ազնիւ սիրտ, թոթովեց Լիւսի։

«Բայց ի՞նչ կրնար ընել անվիճելի այդքան փաստերու հանդէպ։ Ափսո՜ս, ոչինչ։ Մարդկային արդարութիւնը հետեւեցաւ իր ընթացքին։ Ժանն Ֆորթիէ երեք ամբաստանութեանց հիման վրայ՝ յանցապարտ ճանչցուեցաւ ու մշտնջենական բանտարկութեան դատապարտուեցաւ»։

Լիւսի դէմքը ծածկեց ձեռքերուն մէջ։

«Հակառակ ջախջախիչ փաստերուն եւ երդուեալներու արձակած վճիռին, իմ համոզումս չէր փոխուեր։ Ինծի համար, Ժան Ֆորթիէ մեղապարտ չէր, այլ մարտիրոսուհի մըն էր, դատական ամէնէն ցաւալի սխալին զոհ։ Ես ուզեցի կրցածիս չափ դարմանել մարդոց անարդարութիւնը, եւ իմ քրոջս խորհուրդ տուի որդեգրելու Ժաննի զաւակը։ Քոյրս որդեգրեց ու Ժորժ Տարիէ կոչեց զայն»։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

Այրի Տիկին Վարսենիկ Գիզիրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գիզիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Միլոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գիզիրեան (Գերմանիա), Տէր եւ Տիկին Հաճի Յովսէփ Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթին Փափազեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԳԻԶԻՐԵԱՆԻ

(Սեբաստիոյ Պինկէօլ գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 15ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 19, ժամը 15.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ (ՎԱԼԱՆՍ)

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ Վալանսի եւ շրջակայքի հաւատացեալ ժողովուրդը Կիրակի, Նոյ. 18, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 20րդ տարեդարձի առթիւ մատուցուելիք հանդիսաւոր քառաձայն պատարագին:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Պր. Հայրապետ Օհանեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԸՆԿ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ալֆորվիլէն Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆաքիրեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Շաւիլէն Կիւլեան ընտանիքը 50ական Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

×

Վահան Հովիւեան Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան տխուր առթիւ 20 Ֆր. կը նուիրէ իր զուրգուրանքին առարկայ «Յառաջ»ի, անոր գոյատեւման համար:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն Պ. Միքայէլ Եավէր 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Տիկին Արփիկ Միսաքեանի «Ասոր կ'ըսեն եղեր...» յօդուածին առթիւ (Նոյ. 1):

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը 100 Ֆր. կը նուիրէ:

×

Պօմոնէն՝ զանգուցեալ Պր. Երուանդ Դանիէլեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան 50 Ֆր.:

Ողբացեալ Տիկին Եկաւեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, Տիկին Թագուհի Գուլումեան 20 Ֆր.:

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Փափազեան 30 Ֆր.:

Իր մօր հոգեհանգստեան առթիւ, Տիկին Եազըճեան կը նուիրէ 100 Ֆր.:

Նոյն առթիւ Պր. Յարութիւն Ասլանեան կը նուիրէ 30 Ֆր.:

Ողբացեալ Պր. Կարպիս Փափազեանի մահուան առթիւ, Տիկին Փափազեան կը նուիրէ 100 Ֆր.:

Շաբաթ 17 Նոյեմբեր 1973

ժամը 22էն սկսեալ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Մ.ի

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

SALONS SPLENDID

Bld. d'Athènes — Marseille (1er)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ

ժողովրդական երգչուհի

ZORIKA

(Էլիզ Եղիկեան)

SIMON (guitariste-Chanteur de Blues

ANDRE RIAN

et son Orchestre Attractif

Réservations :

Tél. 77-73-14 ou 66-45-05

Tenue correcte de rigueur

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

83ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի Շրջանային Կոմիտէի եւ շրջանի բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ

Փարիզի 14րդ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, (Մեթրօ Մութօն - Տիւվերնէ)

Շաբաթ, 17 Նոյեմբեր, ժամը 21էն մինչեւ լոյս

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Խօսք կ'առնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը

Գեղարուեստական բաժին

ԵՒԱ ԱՐԶՈՒԵԱՆ եւ իր պարախումբը

ԽՆՁՈՅՔ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Մուտք 10 Ֆր.

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ ՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

Clément LEPIDIS

DEDICACERA SON DERNIER ROMAN

L'ARMENIEN

Editions du Seuil

Le Samedi 17 Novembre 1973 de 17 à 20 heures

chez Madame BRULE

97, Rue de Belleville 75020 PARIS

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, ժամը 16ին տեղի պիտի ունենայ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նոր շէնքին բացման արարողութիւնը, ձեռամբ

ՊՕՂՈՍ ՎՐԴ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ

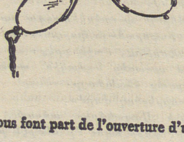
ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԱԲԲԱՀԱՅՐ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արարողութենէ յետոյ կը կատարուի, թատերասրահին մէջ, Վարժարանի Փարիզ հիմնադրութեան 125ամեակի հանդիսութիւնը գրական եւ գեղարուեստական բաժինով, որուն կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ, ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբը, եւայլն:

Սիրով կը հրաւիրուի Ֆրանսահայութիւնը

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 **26000 VALENCE**

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45

au CERCLE INTERALLIE

33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18
DIMANCHE 18 NOVEMBRE 1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·866
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.866

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գ. Զոյգ բարերարներու կտակները

—0—

Քանիցս գրուած է Աղա Սամուէլ Մուրատեանի մասին։ Յիշենք, որ անիկա 1760ին ծնած էր Եւդոկիա (Թոքատ)։ Հայրը Աղա Մկրտիչ Սարում Մուրատեանց՝ Շոռոթեցի էր եւ մայրը՝ Բէկզատէ Տիկին՝ դուստր Միքայէլի Լաղեանց Եւդոկիացի։ Գերդաստանի նախահայրն էր Մուրատ Աղամալեան, որ 1606ին հին Ջուղայէն Սպահան գերեվարուող հայ գաղթականութեան վրայ վերակացու կարգուած էր Շահ Աբբասի կողմէ՝ Մէլիք պաշտօնանունով։ Սամուէլի հայրը Եւդոկիայէն ընտանեօք Պոլիս փոխադրուեր էր առեւտուրի համար։ Սակայն հոն չյաջողելով, իր երկու զաւակները — Կարապետ ու Սամուէլը միասին առած կ'երթայ «յաշխարհն Մաճառաց ի քաղաքն Փեթրովարատին, ուր էին ի ժամանակին քանի մը տունք Հայոց»։ Հոն ալ չյաջողելով, 1775ին երեքը միասին կ'երթան Վենետիկ։ Յետոյ Թրիեստ, Աղեքսանդրիա եւ հուսկ ուրեմն Հնդկաստան, ուր ժամանակին գտնուեր էր արդէն Աղա Մկրտիչ։ Սուրաթ հասնելուն՝ հայրերնին հիւանդանալով կը մեռնի։ Տղաքը կ'երթան Մատրաս՝ իրենց հօր բարեկամ Գրիգոր Շէհրիմանի մօտ։ Կարապետ կը ղրկուի Կալկաթա, ծանօթ վաճառականի մը մօտ։ Պատանի Սամուէլ Շէհրիմանի քով վաճառականութեան վարժուելէ ետք կ'երթայ «ի Սինչացւոց աշխարհ», ուր մարգարիտի առեւտուրով կարճ ժամանակի մէջ կը շահի 25·000 ռուփի։

Եդուարդ Ռաֆայէլ Ղարամեանց իր աղջկան Աննայի հետ ամուսնացնելով Սամուէլ Մուրատը, միաժամանակ իրեն կտակակատար կը նշանակէ զայն, «եւ ընդ նմա զՄիքայէլ Աղա Տէր–Յովնանեան եւ անդղիացիս երկուս»։

Աներոջ մահուընէն վերջ, Սամուէլ 1792 փետր. մէկին նամակ կը գրէ Լոնտոն Հ. Նիկողայոս Բուզայեանի՝ հանգուցեալի կտակին մասին։ Վարդապետը 8000 ռուփի ստացեր էր արդէն Ռոլէնի գիրքերուն տպագրութեան համար։ Աւելցած գումարը պիտի յատկացուի «վասն շինութեան կամ հաստատութեան դպրատան», որ պիտի դրուի վարդապետի պաշտպանութեան տակ։ Սամուէլ հրաւէր կ'ուղղէ Հ. Նիկողոսի, որ Մատրաս երթայ, հետը բերելով հանգուցեալ Եդուարդի զաւակները եւ մօտը գտնուած գումարը։ Որովհետեւ եթէ դրամը Լոնտոնի մէջ «Հնդկաց անգղիական ընկերութեան» մօտ դրուի, հարիւրին 4 կամ 5 եկամուտ կը բերէ, մինչդեռ Մատրասի մէջ հարիւրին 9 տոկոս կուտան։

Իբրեւ իր աներոջ կտակակատարներէն եւ ժառանգորդներէն մէկը՝ Ղարամեանցի 7·309 հունին վրայ Սամուէլ պիտի բաղդէ իր բաժնի տասանորդը՝ 3200 հուն, նաեւ՝ իր կնոջ բաժինը՝ 32·000 հուն (հուն կամ փակոտ–աթար հնդկական ոսկի է եւ կ'արժէ 9,32 ֆրանք ոսկեդրամ)։ Կ'աւելցնէ, որ Եդուարդի անդրանիկ որդին Աղեքսանդր միւսներէն հնգապատիկ աւելի բաժին ունի ժառանգութենէն։ «Ողորմած հագւոյն» ստացուածքը շուրջ 270·000 հուն է։ Նամակին մէջ կը շեշտէ, որ Մխիթարեան վարդապետի մը մնայուն կերպով Մատրաս ապրիլը կարեւոր է, նախ որպէսզի հայերէն սորվեցնէ տեղւոյն 15 հայ կաթոլիկներուն, որոնք մեծ մասամբ հարուստ են եւ զաւակներ ունին։ Յետոյ յիշելով, որ ժամանակին կարգ մը Հայեր անժառանգ մեռնելով, տարիներու իրենց վաստակը — մէկ միլիոն ոսկի — կորսուած է հայ ազգին համար, հոգեւորականի մը ներկայութիւնը կրնայ կորուստէ փրկել նման հարստութիւններ։

Եդուարդ Ռաֆայէլի մահէն եօթը տարի վերջ, 1798 Հոկտ. 15 թուակիր նամակով մը Սամուէլ Մուրատ կը յիշեցնէ Հ. Նիկողոսին, որ եթէ ինքը չի կրնար գալ, միաբանութենէն ուրիշ վարդապետ մը թող ղրկուի Մատրաս։ Վարդապետը գրեր է իրեն, որ «հանգուցեալն 50·000 ռուփի ինձ խոստացաւ եւ 26·000 ռուփի եթող վասն դպրատան»։

«Պատմութիւն Մուրատեան Վարժաբանի»ի 1857ի տպագրութեան մէջ (Ա. հատոր, էջ 8) այս գումարը 260·000 ռուփի ցոյց կը տրուի, մէկ զերօ աւելի, (անշուշտ սխալմամբ)։

Դժբախտաբար բարերար Ղարամեանցի ժառանգորդները ձգձգած են իրենց հօր կտակին գործադրութիւնը՝ փուճ պատրուակներով։ Սամուէլ հետամուտ կ'ըլլայ ապահովելու զայն, իր կողմէ եւս կարեւոր գումարներ յատկացնելով։

Հ. Նիկողոսի մահուընէն վերջ Ս. Մուրատեանց Մատրասէն 1805 Սեպտ. մէկ թուակիր նամակ մը գրելով Լոնտոն՝ Աղեքսանդր Ղարամեանցին, կը յայտնէ թէ իր ծնողաց յիշատակին, հանգուցեալ վարդապետին 1800 Սեպտ. 17ի նամակին թելադրութեամբ Միաբանութեան տպել պիտի տայ Եւսեբիոս Պամփիլիոսի «Քրոնիկոն»ը (1818ին տպուած Վենետիկ, երկու հատորով, գրաբար) եւ «Ինկլիզեւաբէն Հայեւար եւ ի Հայեւարէն Ինկլիզեւար անթերի եւ կատարեալ բառգիրք, «վասն ազգի մերում»։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 13)

ՈՍԿԻԷ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆ

Նոյեմբեր 12ին, Երեւանի «Գաբրիէլ Սունդուկեան» թատրոնին մէջ հանդիսաւոր երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ, որուն ընթացքին ոսկիէ շքանշաններ յանձնուեցան «Արարատ»ի մարզիկներուն։

×

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ «ՈՂԲ ԵԴԵՍԻՈՅ» ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց Ներսէս Շնորհալիի բանաստեղծական գլուխ գործոցը՝ «Ողբ Եդեսիոյ»ի քննական բնագիրը. զայն կազմած եւ ծանօթագրած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Մանիկ Մկրտչեան։

«Ողբ Եդեսիոյ» քերթուածը իր հայրենասիրական գաղափարներուն շնորհիւ յաճախ ընդօրինակուած եւ լայն տարածում գտած է ընթերցող շրջանակներու մօտ։ Հայկական ձեռագիրներու հաւաքածոներու մէջ այժմ կան «Ողբի» հարիւրաւոր ընդօրինակութիւններ։ Միայն Երեւանի Մատենադարանը ունի այդ երկին ամբողջական կամ կիսատ 55 ձեռագիր։ Ասոնցմէ ամէնէն հինը եւ ամէնէն անաղարտը 1284ին Ատանայի մէջ Կոստանդին Քուռաթի ընդօրինակածն է։

Ներսէս Շնորհալի բացառիկ դեր խաղացած է հայ միջնադարու հոգեւոր մշակոյթի պատմութեան մէջ։ Անոր անունին հետ կապուած է ամբողջ ժամանակաշրջանի մը՝ ԺԲ. դարու 20–70ական թուականներու հայ մշակոյթի զարգացման պատմութիւնը։ Ասիկա բարդ ժամանակաշրջան մըն էր. արդարեւ, մայր հայրենիքի մէջ պետականութենէ եւ անկախութենէ զրկուած հայ ժողովուրդի ամբողջ հատուած մը գաղթած էր բիւզանդական կայսրութեան հարաւ–արեւելեան գաւառները՝ Փոքր Հայք, Հիւսիսային Ասորիք, Կիլիկիա, եւ կենաց–մահու պայքար կը մղէր վերահաստատելու համար իր պետական քաղաքական ինքնուրոյնութիւնը։ Շնորհալիի ստեղծագործութիւնը այդ մաքառումին գեղարուեստական արտայայտութիւնը դարձաւ։

Շնորհալի ձգած է հարուստ եւ բազմասեռ ժառանգութիւն մը։ Ասիկա գրեթէ առանց կորսուելու մեզի հասած է, որովհետեւ ամբողջ միջնադարուն անոր տաղերն ու մեղեդիները, շարականներն ու գանձերը, աղօթերգերն ու հանելուկները, խրատականներն ու մեկնողական արձակը սիրելի դարձած են ժողովուրդին։ Անոր լաւագոյն երկերը քաղաքական եւ հայրենասիրական հզօր շեշտ ունին։

Ներսէս Շնորհալի իր այս քերթուածը գրած է Եդեսիոյ (Ուրֆա) գրաւումին առթիւ։ Բանաստեղծը արտայայտած է իր խոհերը Հայութեան ճակատագրին մասին, շօշափած է համայն Հայութեան գոյութեան հարցը։

Ներսէս Շնորհալիի լաւագոյն ստեղծագործութիւնը առաջին անգամ լոյս տեսած է 1810ին, Մատրասի մէջ, Հնդկաստան, Սարգիս Ծափուր Աղաւալեանի կողմէ։ Այնուհետեւ առանձին գիրքերով կը տպագրուի Փարիզի մէջ (երկու անգամ, մէկը՝ ֆրանսերէն), Թիֆլիս, Կալկաթա եւ 1968ին՝ Երեւան։

Ութ հարիւր տարի անցած է Ներսէս Շնորհալիի մահէն, սակայն, անոր ստեղծագործութիւնը պահպանած է իր գեղարուեստական, գրական – պատմական արժէքը։

×

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 14)

ԽԱՂՈՂ ԲԱՐՁՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Հայաստանի բերքառատ շրջաններէն է Նոյեմբերեանը։ Կլիմայական բարենպաստ պայմաններու շնորհիւ հոս կ'աճին ոչ միայն դեղձն ու տանձը, այլեւ թուզը, նուռը եւ այլ պտուղներ։ Բայց շրջանը անուն հանած է իր դեղձի արտադրութեամբ։

Վերջին տարիներուն սկսած են մշակել նաեւ խաղող։ Խաղողի նոր տարածութիւններ հաստատուեցան ընդհանրապէս բարձունքներու վրայ, որոնց լանջերը դարձան դարաւանդներ։ Այրումի ջրըհան կայանը, որուն վեցերորդ հատուածը բանիլ սկսաւ այս տարի, Դեբեդ գետի ջուրը կը բարձրացնէ 400 մեթր եւ զայն կը մղէ 18 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Այս եզակի կառոյցին շնորհիւ հողեր մշակելի դարձան ծովի մակերեսէն մօտ հազար մեթր բարձրութեան վրայ։ Շրջանի գիւղացիները կարճ ժամանակի մէջ օգտագործելի դարձուցին 200 հեկտար դարաւանդ, որոնց մեծ մասին այգիները արդէն բերք կուտան։ Շրջանը այս տարի հաւաքեց աւելի քան հազար թոն խաղող, որու մէկ մասը նոր այգիներէ։

×

ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄ

Երեւանի պատկերասրահի արհեստանոցին մէջ վերանորոգուեցաւ Գէորգ Բաշինջաղեանի լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը՝ «Մայրամուտը Սեւանին»։ Երկարատեւ աշխատանքով նկարը իր նախկին գոյներով կը փայլի վերստին։

Նկարի վերանորոգման աշխատանքը ղեկավարեց նկարիչ Վարդգէս Բաղդասարեան։ Ան է, որ 28 տարիներու ընթացքին բազմաթիւ «կորսուած» նկատուած նկարներ «բուժած» է։

Հաւանաբար պատկերասրահի նկուղներուն մէջ դեռ երկար կը մնար «Եօթը վէրք» պաստառը. անծանօթ մնացած նկարիչի մը գործն է անիկա, գծուած 1650ին։ Վ. Բաղդասարեանի փորձառու աչքը նկատեց այս նկարը, որ, ինչպէս յետագային պարզուեցաւ, իսկական գլուխ գործոց մըն է միջնադարեան հայ նկարչութեան։ Վ. Բաղդասարեան իր աշխատակիցներով վերանորոգած է Էջմիածինի Մայր տաճարի, Մեղրիի վանքի հին որմնանկարները, պատճէնները պատրաստած է Գնդեվանքի, Ախթալայի, Տաթեւի հին հայկական տաճարներու որմնանկարները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

—0—

ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ ՑՈՅՑԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Աթէնքի ուսանողական ցոյցը ի վերջոյ եղերական համեմատութիւններ առած է եւ Շաբաթ առաւօտ հասած լուրերու համաձայն, հաշուեկշիռը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր — 4 մեռեալ, 130 վիրաւոր եւ 200 ձերբակալութիւններ։ Ոստիկանութիւնը պարպած էր Բազմարուեստից վարժարանը եւ վախ կայ որ այս փոքր ապստամբութիւնը ծանր հետեւանքներ ունենայ։ Օրինակ, Շաբաթ առաւօտ պիտի յայտարարուէր որ այլեւս արտօնուած են կուսակցութիւններու կազմութիւնն ու գործունէութիւնը, բայց անշուշտ այդ յայտարարութիւնը յետաձգուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն։

Ի՞նչ կ'ուզէին ուսանողները իրենց ցոյցերով։ Նախ կառավարութեան քաշուիլը, ապա վարչակարգին ազատականացումը։

Կարգն ու կանոնը թէեւ վերահաստատուած են բայց եւ այնպէս մթնոլորտը ծանր է եւ զանազան շարժումներ ծայր տուած են նաեւ գաւառը։

Այս պայմաններու մէջ, դէտերը կը խորհին թէ վարչապետ Մարքեզինիս պիտի չկարենայ աւելի յառաջ տանիլ ազատականացումի իր փորձերը եւ ընդհակառակն նոր կարծրացում մը պէտք է նախատեսել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻԹՈՅԻ Մոսկուա այցելութեան առթիւ հրատարակուած զեկոյցին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, Խորհ. Միութիւնը կ'ակնարկէ պաղեստինեան պետութեան մը ստեղծման։ Ցարդ Մոսկուա կը գոհանար պաշտպանելով պաղեստինցի ժողովուրդին արդար իրաւունքները։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Լոնտոն մեկնեցաւ Շաբաթ օր, ուր ընդունուելէ ետք Էլիզապէթ Թագուհիին կողմէ, տեսակցութիւն կ'ունենայ վարչապետ Հիթի հետ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

«ՀԱՅՐ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ»

———0———

Ա.

Անուանի ճարտարապետ Իւթիւճեանը դարձեալ գտնւում է Թեհրանում, եւ մենք առիթ ունենք «Ալիք»ի յարկի տակ խօսելու ազգային այժմէական հարցերի շուրջ: Նա իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ եւ հիմնուրով խօսում է իր յղացած, հիմնած եւ մասամբ իրագործած «ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան» մասին, միշտ իր հայեացքը յառած մարդկութեան գալիքին... Ապա անցնում է իր միւս գործին ու մասնագիտութեանը, որով նա վերակերտում է պատմարժէք կոթողներն աշխարհի տարբեր երկրներում, խօսում է հայկական ճարտարապետութեան մասին եւ իր հեղինակաւոր ու վաւերական կարծիքով այն տանում է դէպի գաղաթնայինբարձունքները, եւ ազգային հպարտանքով, հայկական ճարտարապետութիւնը վեր է դասում բազմաթիւ ժողովուրդների ճարտարապետութիւնից:

Եւ այսպէս, «42 երկրների ճարտարապետների միութեան ընդհանուր քարտուղարը» եւ բազում այլ միջազգային հանգամանքներ եւ տիտղոսներ կրող մեր հայրենակիցը, միշտ խանդավառ, պարզում է իր նպատակասլաց ծրագիրները, հայկական ճարտարապետութեան յառաջացահ քայլեր պատրաստելու, հայկական ճարտարապետութիւնը իր համաշխարհային կոչման բարձրութեան վրայ դնելու եւ ի վերջոյ «ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան» սկզբունքները Հայաստանում եւս կիրառելու մասին:

Իւթիւճեանը, աշխարհամասեր շրջելուց ու տասնեւչորս անգամ Հայաստան ճամբորդելուց եւ շինարարական սեղծագործական աշխատանքներ կատարելուց յետոյ, այժմ ի շարս այլ աշխատանքների, առաքելութիւն ունի նաեւ Իւնէսքօ»ի կողմից, իրանեան կառավարութեան պատկան հաստատութեանց օժանդակութեամբ, Թեհրանի Համալսարանի գործակցութեամբ եւ Իրանի «պատմական կոթողների Պահպանման Հիմնարկի» հսկողութեամբ նորոգել ու վերաշինել պատմական Ս. Թադէի ու Ս. Ստեփաննոսի վանքերը եւ Խոյի Ս. Սարգիս եկեղեցին:

Սակայն, նախքան որոշ մանրամասնութիւններ ներկայացնելը, կ'ուզէինք համառօտ կերպով ներկայացնել ճարտարապետ Եդուարդ Իւթիւճեանի անձն ու գործը, հիմնուելով իր տուած ժլատ տեղեկութիւնների եւ օտար աղբիւրների վրայ:

Եդուարդ Իւթիւճեանը, սերում է Պոլսի Գալֆայեան նշանաւոր գերդաստանից եւ ծնուել է 1905ին, Պոլսում:

Նախնական ու երկրորդական կրթութիւնն ստացել է Մխիթարեանների մօտ, ապա հետեւել է ելեւմտա–առեւտրական դասընթացքների, յետոյ ուսանել է ամերիկեան Ռոբերթ քոլէջում, ընտրելով ճարտարապետութեան ճիւղը: Այնուհետեւ շարունակելով իր ուսումը, Փարիզի Բօ զ'Արից ստացել է բարձրանիշ արշիթէքթի (ճարտարապետի) վկայական, որից յետոյ նոր անցել է քաղաքային ծրագրաւորման ճիւղը: Այդ ճիւղն էլ աւարտելուց յետոյ ընտրել է նաեւ պատմական կոթողների վերակերտման ասպարէզը, վկայուելով Փարիզի համանուն գիտական հաստատութիւնից:

Հիմնել է ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան գրուփը եւ նոյն գրուփի կողմից մասնակցել է Փարիզի 1937 թուի միջազգային ցուցահանդէսին, արժանանալով մեծ ուշադրութեան: Այնուհետեւ, դարձեալ իր նախաձեռնութեամբ, գումարուել է ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան առաջին համաժողովը Փարիզում, 28 երկրների մասնակցութեամբ և ընտրուել է որպէս ընդհ. քարտուղար՝ համաժողովի կողմից: Նոյն կապակցութեամբ նա պարգեւատրուել է ֆրանսիական կառավարութեան կողմից:

Յատակագծեր է պատրաստել բնակարանների, դպրոցների, քաղաքային սրահների, մեծ համախմբումների յատուկ սրահների, քաղինօների, փակ շուկաների, հիւանդանոցների, եկեղեցիների եւ այլ շինութիւնների համար:

Աշխատակցել է մի շարք մասնագիտական հանդէսների, աշխատասիրել է մեծ թուով քաղաքային ծրագրաւորման եւ ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան մասին գրքեր, հրատարակել է «Հայկական ճարտարապետութիւնը» խորագրով արժէքաւոր գրքերի շարքը (ֆրանսերէն) եւ լոյս է ընծայել «Ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան ճարտարապետութիւնը» ուսումնասիրութիւնը:

ՀՐԱՅՐ ԽԱԼԱԹԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

(Կ. Փօլատեանի դասախօսութիւնը)

———0———

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Հանրային Լսարանի հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 10ին Շաբաթ իրիկուն, Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Դասախօսն էր ծանօթ գրագէտ, Կարօ Փօլատեան, նիւթ ունենալով Հայ ժողովուրդի նպաստը համաշխարհային քաղաքակրթութեան:

Օրուան նախագահ Պր. Յովիկ Եղիազարեան, լսարանը բացուած յայտարարելով, ներկայացուց օրուան դասախօսը, դրուատիքը ընելով անոր գրական արժէքներուն, որ ոչ միայն իր լուրջ ուսումնասիրութեան առարկան դարձուցած է այսօրուան ընդարձակ նիւթը, այլ եւ յաջողած է զանոնք համախմբել, կարենալ ներկայացնելու համար այս իրիկուան լսարանին:

Ապա խօսքը տուաւ բոլորին սիրելի Կարօ Փօլատեանի:

Դասախօսի շատ ընդարձակ եւ խորունկ նիւթը, որքան ալ խտացած՝ սակայն եւ այնպէս կարելի չըլլալով ամբողջութեամբ յանձնել մամուլին, մենք եւս պիտի ջանանք ամփոփել զանոնք հնարաւորութեան սահմանին մէջ, հետեւեալ կերպով.—

«Հայ ժողովուրդի նպաստը համաշխարհային քաղաքակրթութեան շատ ընդարձակ նիւթ է, հարկ պիտի ըլլար մէկէ աւելի դասախօսութիւններ տալ, մասնագիտական իւրաքանչիւր մարզի մէջ, գրականութեան, ճարտարապետութեան, գիտութեան, քաղաքականութեան, եւն.:

«Իմս, ընդհանուր ակնարկով մը տալ է ամփոփումը՝ մեր բերած նպաստին»:

Բանախօսը նախ անդրադարձաւ այն կարեւոր աշխատանքին որ մեր ժողովուրդը կատարած է մետաղագործութեան մարզին մէջ, շատ հին ժամանակներէ ի վեր, ըսելով.—

«Կարմիր Բլուրի, Սեւանայ լճի յատակին, Էրեբունիի եւ Մեծամօր պեղումները ի յայտ բերած են այնպիսի գործիքներ, որոնք կուգան լոյս սփռել մեր նախնիքներու կատարած հսկայ աշխատանքներու վրայ այս մարզին մէջ:

Ապա յարգելի բանախօսը չեշտեց քրիստոնէութեան ընդունումը մեր կողմէ իբրեւ պետական կրօնք, առաջինը աշխարհի մէջ: Անդրադարձաւ մեր գիրերու գիւտին, Ոսկեդարին եւ հռչակլի թարգմանութիւններուն:

Մատնանշեց բոլոր այն գործերը, որոնց հայերէնի թարգմանուած օրինակները կը մնան միայն, եւ որոնք մեծ նպաստներ են համաշխարհային քաղաքակրթութեան:

«Եւսեբիոս Կեսարացիի Քրոնիքոնը օրինակ, կորսուած պիտի ըլլար, եթէ հայերէնի օրինակը պահուած չըլլար:

«Սահակ Մեսրոպ, ոչ միայն գիր տուաւ իր ժողովուրդին այլ նաեւ Վրացիներուն: Հայր Ներսէս Ակինեան կը հաստատէ թէ Մեսրոպ նոյնպէս հնարիչն է Գոթական այբուբենին»:

Պր. Փօլատեան յիշեց մանրամասնօրէն այն բոլոր տուեալները որոնք ի նպաստ են այս փարկածին, լոյս յայտնելով որ ապագայ հայ երիտասարդ բանասէրներ եւ լեզուաբաններ պիտի պեղեն այս խնդիրը եւ վերջնականապէս հաստատեն ճշմարտութիւնը:

Յարգելի բանախօսը անդրադարձաւ այն հսկայ գրականութեան որ հայ ժողովուրդը ստեղծագործած է, դարերու ընթացքին, ուր համաշխարհային արժէքով դէմքեր կան՝ Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի, նորերուն մէջ՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Զարեհ եւ ուրիշներ:

Ապա մօտեցաւ հայ ճարտարապետութեան: Ստրշեգովսքիի նշանաւոր աշխատասիրութիւնը, ուր կը փաստէ թէ Ռոմանէ ոճը Հայաստանէն մուտք գործած է Եւրոպա:

Յիշեց նաեւ վերածնունդի մեծագոյն դէմքերէն Լէոնար դա Վինչիի «Հայկական էջը», ուր իր ձեռքով գծած կը տեսնուի Հայ մը իր ազգային տարազով եւ հայ եկեղեցիներու գմբէթներու ուրուագիծերը:

Փօլատեան խօսեցաւ նաեւ այն բոլոր նպաստներու մասին, զորս մեր ժողովուրդը ոչ միայն բերած է ի նպաստ համաշխարհային քաղաքակրթութեան անցեալին մէջ, այլ եւ կը շարունակէ մինչեւ այսօր՝ մանրանկարչութենէն, գիտութենէն, Անանիա Շիրակացիէն, Տոքթէօր Հերացիէն մինչեւ Վիքթոր Համբարձումեանը:

Զմոռցաւ նաեւ հայ երաժշտութիւնը, Կոմիտաս, Արամ Խաչատրեան, եւայլն ու աւելցուց.—

«Քաղաքական մարզին մէջ, հայ ժողովուրդը պատնէշ մը եղաւ Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, 5րդ դարուն ազգային պատերազմ մղեց յանուն Քրիստոնէութեան, Խաչակիրներուն զօրավիգ հանդիսացաւ»:

Յիշեց նաեւ ակադեմական Ռընէ Կռուսէի գրուածքներէն էջերը՝ նուիրուած հայ մեծ քաղաքական մտքին որ Հեթումն էր, դեռ չխլամացած Մոնկոլներուն հետ դաշնակցելու: Հեթումի տեսակէտին զօրավիգ կը հանդիսանար Եւրոպա, Փոքր Ասիոյ քարտէսը փոխուած պիտի ըլլար այսօր կ'եզրակացնէ Ռընէ Կռուսէ:

Յարգելի դասախօսը անդրադարձաւ նաեւ այն շատ մը հարցերու, որոնք կը փաստեն մեր ժողովուրդի մեծ նպաստը:

«Դժբախտաբար մեր քաղաքական անկայուն վիճակը թոյլ չտուաւ որ հայ քաղաքակրթութիւնը բիւրեղանար: Մեր հնարած, մեր աշխատանքին արդիւնքը եղող բազմաթիւ գեղեցիկ բաներ օտարներն են իւրացուցած, յաճախ գողցած»:

Վերջացնելէ առաջ իր նիւթը եզրակացուց.—

«Թիւով փոքր բայց մշակոյթով մեծ ժողովուրդ է Հայը եւ իր արժանի տեղը պէտք է գտնէ քաղաքակրթութիւն ստեղծած միւս ժողովուրդներու կողքին:

«Որպէսզի այն չքնաղ ծաղիկը որ հայ Մ շ ա կ ո յ թ կը կոչուի, ծաղկի հարազատ հողի վրայ, ամբողջական հայութեամբ բնակուած մեր ամբողջացած հայրենիքին մէջ»:

Ծափերու մէջ վերջացնելէ յետոյ Պր. Փօլատեան, պատասխանեց նաեւ բոլոր այն հարցումներուն որոնք եղան ներկաներու կողմէ:

Օրուան Նախագահ Պր. Յ. Եղիազարեան շնորհաւորեց Պր. Փօլատեանը իր այս շինիչ դասախօսութեան համար, շնոր –

<table><tr><td>

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ
ԵՒ
ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

</td></tr></table>

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Դա Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանն էր, հիմնադիր Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանին:

×

Աղա Եդուարդ Ռափայէլ Նոր Ջուղայեցի էր, սերունդ Խաչիկ Ղարամեանցի, ծնած Նախիջեւանի Աբրանէլ գիւղին մէջ, եւ շառաւիղ ազնուական տոհմի մը՝ որ Շահ Աբբասի օրով, թողլով իր գիւղը, եկեր հաստատուեր էր Նոր Ջուղայի մէջ, Սպահան մայրաքաղաքին մօտ: Եդուարդի հայրը, Ռափայէլ, ամուսնացեր էր Յովհաննէս Խօջամալին, Ջախաթունենց կոչուած Նանաջանին հետ:

Հարստացած եւ զաւակներու տէր, Ռափայէլ կը վախճանի 1745ին, թողլով ընտանիքն անտէրունջ վիճակի մէջ:

Նանաջան խաթունը տնով տեղով կը փոխադրուի Հնդկաստան, հաստատուելով Փոնտիշէրի եւ բնակելով իր հօր տունը:

Մտած Պապուն խնամակալութեան ներքեւ, Եդուարդ կը յաճախէ գաղղիական դպրոց: Բայց նա չկրցաւ աւարտել իր դպրոցական ընթացքը, գաղղ–անգղիական պատերազմին պատճառով:

Մայրը զայն պատերազմի վտանգներէն ազատելու նպատակով, Գուլթնուրուր ղրկեց: Սակայն անձրեւէն ազատելու ժամանակ, ան կարկուտի բռնուեցաւ. վանդզի ճամբուն վրայ գողերը բռնեցին երիտասարդ Եդուարդը, եւ կողոպտելէ ետքը, ձախ ձեռքէն վիրաւորեցին, եւ կարծելով թէ մեռած է, թողուցին փախան: Զկնորսները գթալով վիրաւոր պատանիին վրայ, տարին եւ յանձնեցին մօրը: Երբ Անգղիացիք տիրեցին Փոնտըշէրիի, Եդուարդի ընտանիքն ալ կորսնցուց ամէն բան եւ մատնուեցաւ թշուառութեան: «Օրեր առաջ հարուստ էինք եւ մեծատուն, — կը գրէ Եդուարդ, — հիմա աղքատ եւ զուրկ ստացուածքէ»: Պանդուխտի գաւազանը ձեռքը, Ռափայէլի ընտանիքը տեղափոխուեցաւ Մատրաս, նոր բախտ որոնելու:

«Տեսնելով իմ տան տարաբախտութիւնը, — կը գրէ Եդուարդ 1784ին՝ իր ձեռագիր ինքնակենսագրութեան մէջ — սկսայ աշխատիլ եւ առեւտուր ընել Զինաստանի, Մանիլայի, Բանկալայի եւ ուրիշ տեղերու հետ: Եւ տեսնելով որ Աստուած օրհնեց իմ վաստակը, 1772ին ամուսնացայ Մարիամին հետ, որ դուստրն էր Ջահուկեցի Զօրհացկերենց Ստեփան Մանուէլին: Ունեցայ երեք մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակներ, որոնց համար կը խնդրեմ Աստուծմէ, որ անոնց շնորհէ իմաստութիւն եւ բարի վարք»:

Բ.

Այսպիսի տաք սրտով հայր մը է'ր միանգամայն անկեղծ ու թունդ ազգասէր մը: Ան խորապէս կը զգար, թէ Գանգէսի ափերէն անդին, կար «Կամուրջներու խորտակող» խոլոխ Երասխը, որուն ափերուն վրայ կ'ապրէին իր թըշուառ ազգակիցները, կառավարուած Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանէ մը, որուն պետերը աւելի անձնական շահուն եւ փառքին կը ծառայէին քան թէ կարօտ Ազգին:

«Յիրաւի, սիրտս շատ կը ցաւի, — կը գրէր նա 1785ին Թրիեստի Միաբանութեան, — տեսնելով մեր Ազգին տառապանքը, տգիտութեան թշուառութիւնը. չկայ բան մը, որ միաբանելու նախանձը գրգռէ մեր մէջ. միայն կրօնական վէճարանութիւններ կան եղբայրներու մէջ. մեր վաստկած դրամը ձրի կը վատնենք եւ կուտանք Տաճիկներուն: Իսկ մենք ի՞նչ կը շահինք: Ոչինչ, բայց եթէ ամօթ նախատինք եւ աղքատութիւն: Ո՛, անխմաստուն Ազգ, մէկդի դիր անմտութիւնդ, միակամ եղիր եւ հող տար մեր տառապանքին վրայ, մեր վաստակը տանք գտնելու համար գիտութիւնը, որ դուռն է արիութեան եւ ազատութեան»:

Մայր Տունէն բաժնուածներու քանի մը անուշիկ խօսքեր եւ խոստումներ ընելէ յետոյ, կը յայտնէ թէ գաղանիք մը չունի իրենցմէ «համարձակաբար» խօսիլ: Ազգին մէջ տիրող անմիաբանութիւնն անխնայօրէն ճաղկելէ յետոյ, յանդիմանութեան կարգն անոնց է, որ անմիաբան գտնուելով բաժնուած են Մխիթարեան Միաբանութենէն որուն հանդէպ անսահման սէր եւ յարգանք կը տածէր եւ որուն երկու մասի ճեղքուիլը իր մեծագոյն ցաւն էր:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(4 – Շար.)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

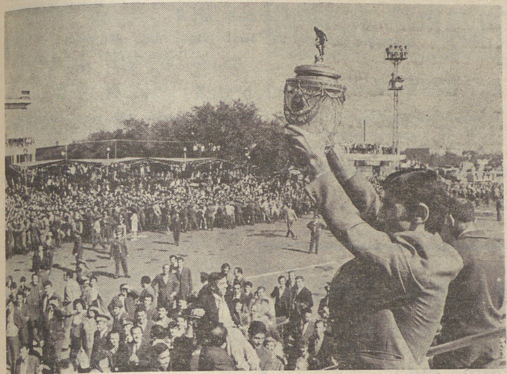
ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

"ԱՐԱՐԱՏ" ԵՒ ԻՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

—0—

(ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Պ. ԿԱՐՊԻՍ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆԻ ՀԵՏ)

ԽՄԲ.— «Արարատ»ի կրկնակ յաղթանակներուն առթիւ (բաժակ եւ ախոյենութիւն) շահեկան նկատեցինք ականատեսի մը տպաւորութիւնները առնել եւ առ այդ տեսակցութիւն մը ունեցանք Պ. Կարպիս Գապատայեանի հետ, որ նոր վերադարձաւ Երեւանէն:

ՋԱՆԱԶԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱԿԸ ԵՐԵՒԱՆ ԿԸ ԲԵՐԷ
(Վարը, ուսամբարձ՝ ԻՇՏՈՅԵԱՆ, որ կէտերը նշանակեց)

— Քանի՞ մրցումի ներկայ կրցաք ըլլալ:

= Երեք անգամ տեսայ «Արարատ»ի խաղը: Հոկտ. 10ին Կիեւի Դինամոյին դէմ, որ խորհրդային բաժակի մրցումն էր եւ երկու ախոյենական մրցում, մէկը՝ Հոկտ. 20ին Մինսկի Դինամոյին դէմ, միւսը, Հոկտ. 24ին Բանակայիններուն դէմ:

— Ի՞նչ տպաւորութիւն կրեցիք:

= Այն օրէն երբ «Արարատ» բացառիկ քաջագործութիւնն ըրաւ Խորհ. Միութեան ախոյեան եւ բաժակակիր ըլլալու, ամէնէն փոքր աշակերտէն մինչեւ ծերունին, ամբողջ ժողովուրդը միայն ֆութպոլէ կը ճառէ: Բաժակին տիրանալէ

նոց, յաղթական «Արարատ»ը Հոկտ. 20ին, Երեւանի Հրազդան մարզադաշտի վրայ կը հանդիպէր Մինսկի Դինամոյին: Մարզադաշտը ծայրէ ծայր լեցուն էր, շուրջ 75 հազար հոգի եւ հակառակ անոր որ ախոյենական մրցումներու շարքը դեռ չէր վերջացած, քաջալերողները արդէն իսկ ոսկէ հսկայ մետալ մը պատրաստած էին (պարգեւ մը զոր կը ստանայ ախոյեան խումբը):

— Դուք որ Եւրոպայի մէջ, բազմաթիւ մրցումներու ներկայ եղած էք, ի՞նչ տարբերութիւն տեսաք:

= Ճիշդ է որ բազմաթիւ մրցումներ տեսած եմ Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ բայց աւելցնեմ որ երբեք այն մթնոլորտը չեմ տեսած, զոր տեսայ այդ Շաբաթ օրը, Երեւան: Աննկարագրելի մթնոլորտ մըն էր, ելեկտրականացած, անշուշտ «Արարատ» շատ լաւ խումբ մըն է, շատ համակրելի, որ հաճելի խաղ մը կը կիրարկէ եւ ինչ որ աւելի լաւ է, ի տարբերութիւն ռուսական միւս խումբերուն, նուազ տոնական եւ աւելի բազմատեսակ խաղ մը ունի, յանպատրաստից միջամտութիւններով: Այս պարագաներուն մէջ, բնական է որ հասարակութիւնը խանդավառ ըլլայ, որ նման խումբ մը ունի բայց կը խորհիմ թէ չափը պէտք չէ անցընել եւ չփոթել խանդավառութիւնը մարզական ոգիի պակասին հետ, ինչպէս եղաւ այդ օրը: Խաղին սկիզբէն իսկ, հայկական խումբը խուժեց Մինսկի բերդին վրայ, բերդապահն ալ հրաշալի խաղ մը ցուցաբերած էր, արդէն հանդիսանալով տասնեակ մը հարուածներու, որոնք կրնային նոյնքան կէտերու առիթ տալ եւ կիսախաղին, անսպասելի կերպով Մինսկի խումբն էր որ կը յաղթէր 0ի դէմ 1 կէտով:

Երկրորդ կիսախաղին, Հասարակութիւնը փառաւոր սուլեց Մինսկի խումբը եւ ի մասնաւորի անոր բերդապահը, որ բացայայտ կերպով դաշտին լաւագոյն խաղացողն էր: Այսքան ազգայնամոլութիւն կրնայ միայն վնասել հայկական խումբին յետագայ մրցումներուն համար զորս պիտի ունենայ ախոյեան ակումբներու Եւրոպայի բաժակին համար: Զմոռնանք ի վերջոյ թէ ֆութպոլը խաղ մըն է եւ թէ ամէն բանի մէջ չափազանցութիւնը վնասակար է: Հայկական խումբը առաջինն է որ որակուած է գալ տարուան համար ախոյեան խումբերու Բաժակի մրցումներուն, տրուած ըլլալով որ խորհրդ. ժամանակացոյցը բոլորովին տարբեր է եւրոպականէն, միայն Յունիսին կրնանք գիտնալ ընդդիմադիր բոլոր կարելի խումբերու անունները, վիճակով կ'որոշուին հանդիպումները:

— Խաղի ի՞նչ տարբերութիւն տեսաք ֆրանսական ֆութպոլին հետ:

= Բաղդատելով Ֆրանսական ֆութպոլին, կը խորհիմ թէ եթէ «Արարատ» Ֆրանսա խաղար, առաջին երեքներուն մէջ կը գտնուէր: Ֆութպոլի մէջ բաղդատութիւնները շատ դժուար են եւ միակ բաղդատականը զոր ունինք, այն է որ անցեալ տարի, Նիմի խումբը որ Ֆրանսայի մէջ, միշտ առաջին հինգերուն կարգին է, պարտուեցաւ Ցիւրիխի զուիցերական խումբէն, թէ՛ Նիմ եւ թէ Ցիւրիխ եւ յաջորդ շրջանին, «Արարատ»ն է որ հանդիպեցաւ Ցիւրիխի եւ երկու անգամուն ալ շատ փայլուն կերպով յաղթեց: Պէտք է աւելցնել, որ անվիճելի կերպով, Արարատի խումբը այս տարի աւելի լաւ կը խաղայ քան անցեալ տարի եւ թէ այլեւս մարզուած է Սիմոնեանի կողմէ, ռուսական խումբին նախկին միջազգային խաղացողը:

— Արարատ կրնա՞յ բարեկամական հանդիպումներ ունենալ Ֆրանսա, գիտէք որ Ֆրանսահայերն ալ շատ խանդավառ են եւ կ'ուզեն հրաւիրել:

= Ներկայիս հաւանական չէ որ Արարատ բարեկամական մրցումներու շրջապտոյտ մը ընէ Ֆրանսա, տրուած ըլլալով որ Խորհ. Միութեան ախոյենութիւնը վերջացած է Նոյ. 2ին, մինչ Ֆրանսայի ախոյենութիւնը, որու ժամանակացոյցը շատ բեռնաւորուած է, Մայիսի վերջ միայն կը վերջանայ: Մաղթենք որ վիճակով, Արարատ նշանակուի Ֆրանսայի ապագայ ախոյեանին դէմ:

հակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ մաղթեց որ յաճախ տեղի ունենան, Մշակոյթի Տան մէջ նման հանրային լսարաններ:

Պ. ՊԱՐԹԵՒ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մինչեւ Նոյեմբեր 19, Աշնան ցուցահանդէսին մէջ իր գործերը կը ներկայացնէ՝ Րաֆֆի: 1973ին մասնակցած է 15 ցուցահանդէսներու որոնցմէ՝ ժամանակակից նկարչութիւն, ֆրանսացի արուեստագէտներու Սալոն, Ժեմայի Սալոն, Լա Պօլ եւայլն: Արժանացած է Սեւրանի Մշակոյթի Կեդրոնի մրցանակին եւ Փարիզի Արուեստներու Եւրոպական Ակադեմիայի մրցանակին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 30ին, ճարտարապետ Փրոֆ. Եդուարդ Իւթիւճեան դասախօսութիւն մը տուած է՝ նիւթ ունենալով «Նմոյշներ հին եւ արդի ճարտարապետութենէն»ը: Դասախօսութեան նախաձեռնած է «Հայ կին» միութիւնը, որուն նախագահուհին՝ Տիկին Արմիկ Ներսէսեան երեկոյթին բացումը կատարած է: Եդ. Իւթիւճեան 200 լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ ներկայացուցած եւ բնութագրած է հայկական պատմարժէք կոթողները՝ Հայաստանէն մինչեւ Մերձաւոր Արեւելք, Փոքր Ասիա, մինչեւ Եւրոպա եւ հեռաւոր Ամերիկաներ: Դասախօսութեան ներկայ գտնուած են կարեւոր թիւով երիտասարդ համալսարանականներ եւ թեքնիք բարձրագոյն վարժարաններ յաճախող ուսանողներ:

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ «Թարգմանչաց» Դպրաց Դաս երգչախումբի անդամները տարուան մը աշխատանքով ամբողջովին նորոգած եւ գործածելի դարձուցած են 23 ասեղնագործ շապիկներ, որոնք շուրջ հարիւր յիսուն տարուան հնութիւն ունին: Այդ շապիկները պատրաստած են հայ աղջիկներ, որոնք աշակերտած են Պէզճեան Յարութիւն ամիրայի հիմնած «Տիվալ» եւ «Սիւզէնի» ասեղնագործութեան վարժարանները, Գումգափուի մէջ: Հոն էր, որ այդ շապիկներուն նման ասեղնագործուած են եպիսկոպոսական չաթալթաղ, փորուրար, շուրջառ, ծածկոց, շուշփա եւայլն, որոնք կ'ապսպրուէին ունեւորներու կողմէ նուիրելու համար զանազան եկեղեցիներու եւ դպրաց դասերու: Օրթագիւղ ներկայիս ունի երկու հարիւր տուն հայ, որուն հազիւ քսան տունը բնիկ օրթագիւղցի է, մնացածները՝ գաւառներէ եկածներ են:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ իր երեսունի մօտ նոր նկարները ցուցադրած է պոլսահայ նկարչուհի Տիկին Քրիսթին Սալէր: Ցուցահանդէսի բացումին ներկայ գտնուած են հայ նկարիչներ, մտաւորականներ եւ գեղարուեստասէրներ: Նկարչուհիին նոր ստեղծագործութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են:

ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ հիւանդանոցի փոխբժշկապետի պաշտօնը ստանձնած է Տոքթէօր Պետրոս Թիւրապեք, Ջղային հիւանդութեանց մասնագէտ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (331)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԴ.

Այս խօսքերուն յաջորդեցին Ժորժի, Լիւսիի եւ Լիւսիէն Լապրուի կողմէ արձակուած երեք բացագանչութիւններ:

— Ե՛ս... ես... յարեց Ժորժ խելայեղութեան մատնուած, ես Ժանն Ֆորթիէի զաւակն եմ, ու Լիւսի... իմ քոյրս:

Ժորժ թեւերը երկարեց մանկամարդ աղջկան:

— Եղբա՛յրս, եղբա՛յրս, գոչեց Լիւսի, երիտասարդ փաստաբանին կուրծքին վըրայ նետուելով, մինչ Ժորժ սերտիւ կ'ողջագուրէր զայն:

Այս յուզիչ տեսարանին երեք ականատեսները կ'արտասուէին, առանց դիտակցութիւն ունենալու: Բայց ի՛նչ քաղցր արցունքներ էին: Ժորժ յանկարծ բաժնուեցաւ Լիւսիէն, ու ըսաւ.

— Մենք Ժանն Ֆորթիէի զաւակներն ենք, քոյր իմ: Դատապարտեալի մը զաւակները: Մեր մայրը անմեղ է, բայց յաչս մարդոց՝ ան սպաննած է Լիւսիէնի հայրը, կողոպտելու համար զայն: Մարտիրոսուհի մըն է ան, ու մենք չենք կրնար անոր պատիւը վերահաստատել: Ա՛հ, սոսկալի բան է:

— Յուսացէք, բարեկամս, գոչեց Լիւսիէն, երիտասարդ փաստաբանին ձեռքը բռնելով: Դուք իմ եղբայրս պիտի ըլլաք: Ձեր մօր անմեղութեան փաստերը, զորս երկնքէն կը հայցէիք, միասին բերած ենք...:

— Ահաւասիկ անոնցմէ մէկը, յարեց Էթիէն, փաստաբանին ներկայացնելով Ժաք Կարոյի նամակը: Կարդա՛, զաւակս...:

Ժորժ կարդաց այդ նամակը:

— Այս... այս... գոչեց Ժորժ, ոճրին փաստաթուղթն է աս: Ա՛հ, մայրիկ, մայրիկ...: Վերջապէ՛ս գտնուեցաւ...:

Բայց կը կարծուէր թէ այս վճռական փաստաթուղթը կորսուած է: Ո՞ւր կը գտնուէր ան:

— Խաւաքարտէ փոքր ձիուն կողերուն մէջ էր այդ նամակը, երբ մայրդ ու դուն Շէվրիի երիցատունը ապաստանեցաք, պատասխանեց Էթիէն Քասթէլ:

Այս խօսքը լսած պահուն Ժորժի այնպէս թուեցաւ որ յանկարծ քօղ մը կը պատռուէր իր աչքերուն առջեւ...:

— Ա՛հ, ըսաւ Ժորժ, ճակատը սեղմելով երկու ձեռքերուն միջեւ...: Մարած լոյսը կը վառի նորէն...: Հիմա կը յիշեմ: Այս ձիուն հետ կը խաղայի մեծ գործարանի մը բակին մէջ, որ յետոյ հրդեհէ մը մոխիր դարձաւ ու ես տեսայ որ մութ գիշեր մը բոցերը կը լափէին զայն: Այս ձիուն կողին վրայ վէրք մը, լայն ծակ մը կար: Աս նամակը գետնէն վերցուցի եւ ուրիշ թուղթերու, քուրջերու հետ լեցուցի պարապ միջոցը: Մայրս ի զուր կը փնտռէր զայն: Ու ան դատապարտուեցաւ այդ փաստաթուղթի կորուստին հետեւանքով: Ափսո՛ս, շատ ուշ երեւան կ'ելլէ: Ժաք Կարօ պիտի չկրնայ խոստովանիլ թէ ինք գրած է նամակը... քանի որ մեռած է:

— Ժաք Կարօ ողջ է, պատասխանեց նկարիչը:

— Ո՞ղջ է:

— Այո, եւ այսօր երիտասարդ, երջանիկ ու յարգելի, իր ինքնութիւնը ծածկած է անուան մը տակ, որ ամէնուդ ծանօթ է...: Փօլ Հարման կը կոչուի ան:

— Փօլ Հարմա՛ն, կրկնեցին Լիւսի եւ Լիւսիէն սոսկումով:

— Այո, Փօլ Հարման, որ ուզած է սպաննել տալ Լիւսին: Փօլ Հարման մատնած է Ժանն Ֆորթիէն, անոր դէմ սարքած մահափորձը ձախողելէն յետոյ:

— Ա՛հ, թշուառական, թշուառական: Բայց ստո՞յգ է ձեր ըսածը, հարցուց Ժորժ:

— Այո: Բուն Փօլ Հարմանը քանըհինգ տարի առաջ մեռած է Ժընեւի մէկ հիւանդանոցին մէջ...: Ահա իր մահուան փաստաթուղթը: Այսօրուան Փօլ Հարմանը, միլիոնատէրը, մեծ ճարտարագործը, Ճէյմս Մորթիմէրի նախկին ընկերը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Ժաք Կարօն:

— Ժա՛ք Կարօ, կրկնեց Ժորժ: Ի՞նչ ապացոյց կայ:

— Անշուշտ թղթածրարներուդ մէջ ունիս անոր գիրէն նմուշ մը:

— Այս... այս... յարեց երիտասարդ փաստաբանը, այս նամակը...:

Ու Ժորժ իր գրասեղանին վրայէն առաւ գործարանատէրին մէկ նամակը, զոր առջի օր իրեն ղրկած էր ան. Էթիէն վերցուց այդ նամակը, ու ակնարկ մը ձգելէ յետոյ անոր վրայ, յաղթական ճիչ մը արձակեց, ըսելով.

— Միեւնոյն գիրն է: Ինչպէս կը տեսնէք, անկարելի է տարակուսիլ: Փօլ Հարման մեր բարեկամին հօր՝ Ժիւլ Լապրուի սպանիչ Ժաք Կարօն է:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Ժորժ Թապիպեան, Տէր եւ Տիկ. Նշան Հայթայեան, Տէր և Տիկ. Ռընէ Ֆրէմոն, Ֆիլիփ եւ Իզապէլ Ֆրէմոն, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Թապիպեան եւ զաւակները, Պ. Մարսէլ Քուրսաժէ եւ զաւակները, Վ. Մարտիրոսեան (Պոլիս) Հ. Գըլըճեան, Ա. Քիւրքճեան, Հ. Աւագեան, Պ. Գըլըճեան, Գ. Գըլըճեան (Ամերիկա), Ա. Գըլըճեան (Ամերիկա), Ալիսոն (Ամերիկա), Խայեան (Ամերիկա), Կեմիճեան, Լ. Զաքմաքլեան, Փափազեան, Լորից ընտանիքները, Պ. Է. Շիմշիրեան, Պ. Տ. Ցարութիւնեան, Պ. Օ. Մանուկեան (Քոմօ), Պ. Է. Շեհրեան (Մարսէյլ) եւ իրենց ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, զարմիկին, ազգականին, խնամիին եւ բարեկամին՝

ԺՈՐԺ ԹԱՊԻՊԵԱՆԻ
(Մերսինցի)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտ. 28ին 73 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Նոյ. 2ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Պանթէօ-Փարիզիէնի ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

12 պիս, Ռիւ Տէֆոմպ, Փարիզ 17րդ

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Նշան Հայթայեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Այրի Տիկին Վարսենիկ Գիզիրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գիզիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Միլոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գիզիրեան (Գերմանիա), Տէր եւ Տիկին Հաճի Յովսէփ Սահակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթին Փափազեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, քեռայրին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՔԵՐՈՎԲԷ ԳԻԶԻՐԵԱՆԻ
(Սեբաստիոյ Պինկէօլ գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 15ին, 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Նոյ. 19, ժամը 15.30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Արշալոյս Տէր-Անդրէասեանի ամուսնոյն եւ աղջըկան եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց քեռայրին եւ ազգականին՝ Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան տխուր առթիւ։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն յանուն բոլոր ընկերներուն իր վշտակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հրայր Ճանկէօզեանի, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թիրեաքեանի եւ զաւակներուն՝ Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեանի, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ֆաքիրեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ընկ. Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սեւրանէն Տիկին Աննիկ Գէորգեան իր սիրասուն Քնարիկ Փափազեանի մահուան եւ իր փեսային արկածէն ազատելուն առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

100 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 50 Ֆր. Կարմիր Խաչին եւ 50 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅՆԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի։

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան իր քրոջ՝ Գոհարիկ Ղազարոսեանի յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.— Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին 100, Կարմիր Խաչին 100, Ազքատախնամին 100, Որբերու Օգն. Մարմնին 100 (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները այս Երեքշաբթի, Նոյ. 20, ժամը 20.30ին Քոնսէյլ Միւնիսիփալի սրահը, (Տիսփանսէրին մօտ) Փլաս Պիւսիէռ, Սեւրան։

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, ձեռամբ Պր. Մ. Երանեանի Մայր եկեղեցւոյ դպրաց դասու եւ երգչախումբի անդամներէն 390 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Տիկին Բ. Արապեանի մահուան տխուր առթիւ։ Պր. Ա. Օհանեանէն 50 Ֆր. ողբ. Գըլըճեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկ. Ռ. Ջրբաշեան 200 Ֆր. եւ Տիկ. Հ. Մոմճեան 200 Ֆր. Տիկ. Թիւֆէնքճեանի յիշատակին։ Տիկ. Գալֆայեան-Սարգիսեան 50 Ֆր. Օր. Ա. Փիրփիրեանի յիշատակին։ Տիկ. Խմա Կապրիէլ Գարագաշեանի մահուան տխուր առթիւ։ Տիկ. Քէօշկէրեան, Օր. Թերէզ եւ Ագնիւ Քէօշկէրեան 200 Ֆր. Տիկ. Ե. Իչգալացեան եւ Օրիորդներ Լոռա եւ Լիտիա Իչգալացեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Վ. Նաւասարդեան 50, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան 50, Տիկին Յակոբեան 50, Օր. եւ Պր. Որբերեան 50 Ֆր. Գապաքճեանի յիշատակին։

×

Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Խրիմեան դպրոցի Նախկին սանուհիէ մը առ ի քաջալերանք դպրոցի վերաբացման։

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45

au CERCLE INTERALLIE

33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN

GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES

9, rue Victorien-Sardou

PARIS 16

Tél : 288 54 89

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

TEL: 01-848-9158 TELEX: 935188

GOMIDAS RECORDING CO. LTD.
GRC Records

ENTERPRISE HOUSE,
BLYTH ROAD,
HAYES, MIDDX,
ENGLAND.

M. UTUDJIAN
(Managing Director)

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ընկերութիւնը

Գործակալութիւններ կը փնտռէ Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ։

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի դիմելընկերութեան, վերոյիշեալ հասցէին.—

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ընկերութեան միակ ներկայացուցիչն է.—

ԲԱԼՕՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

— ETE — — HIVER —

PRA - LOUP

ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de

Mr. SAMUELIAN

RESTAURANT « LA FOURCHETTE »

04400 PRA-LOUP

Tél. : 81 à Pra-Loup

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
20
MARDI
20 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

LE NUMERO 0,70 F.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.867

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.867

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գ. Զոյգ բարերարներու կտակները

—0—

Սամուէլ Մուրատի «Հանրական կտակին վեցերորդ մասը կը վերաբերի իր անունը յաւերժացնելիք դպրոցին:

Բարերարը իր «Հաշուագրքին» մէջ յատուկ գլուխ մը ունէր «որբոց, աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ» անունով: Իր ստացուածքէն 150 հազար հունի այդ հաշւոյն փոխադրելէ ետք, «զոր ինչ որ ասացեալ հաշուումն տալիքս գումարի՝ ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար, որ ըստ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան Վենետիկի Հայոց միաբանից՝ որ մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարեն գետին գնեն, եւ ասացեալ գետնի եկամուտն քանի մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի, այնքան Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ծրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն»:

Երկար աշխատանքներէ վերջ 1827 Մարտ 24ին իրաւախոհական համաձայնագիր մը կնքուեցաւ Հ. Ս. Թէոդորեանի եւ Ս. Մուրատեանի ժառանգորդներուն – հանգուցեալին այրին Աննայի եւ երկու զաւակներուն՝ Եդուարդի եւ Յովհաննէսի միջեւ:

Կտակին մայր գումարն էր 150.000 հուն, որուն վրայ աւելցուեցաւ կտակարարին մահուան օրը Որբերու յատուկ հաշիւին մէջ գտնուած 48.323 հունը: Գումարներու գանձումն ալ — տոկոսներով միասին — ձգձգուեցաւ երկար ատեն: 1835 Փետր. 7ին ամէն ինչ վերջացնելով, Թէոդորեան կը մեկնի Մատրասէն եւ Հնդկ. 28ին կը հասնի Փարիզ, Նոյեմբեր 2ին ալ Վենետիկ, իր վերջին մեկնումէն տասնուհինգ տարի ետքը:

Մուրատեան կտակի արդիւնաւորութենէն վերջ կը կարգադրուի նաեւ Ռափայէլ Ղարամեանցի կտակի խնդիրը եւ 1836ին Վենետիկի մէջ կը բացուի Ռափայէլեան վարժարանը, որուն տեսուչ կը կարգուի Հ. Թէոդորեան: 1838ին Փատուայի Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնն ալ իրեն կը յանձնուի:

Կտակին կարեւոր մէկ կէտն ալ հետեւեալն է.

«Եւ պարտականութիւն չլինի ասացեալ դպրատանն ուսանողաց վերայ քահանայ լինելոյ. բայց եթէ ոմանք իւրեանց ազատ կամքովն յօժարեսցին քահանայութեան, լինիցին»:

Իսկ եթէ հարուստ Հայերը ուզեն իրենց զաւակները այդ դպրոցին մէջ ուսուցանել՝ կրնան, ծախքը հատուցանելով: Ու կը շեշտէ, որ այդ դպրոցը շինել կուտայ «վասն աղքատ մանկանց ուսուցանելոց». այսինքն անոնց համար, որոնց հայրերը չքաւոր են եւ չեն կրնար անոնց դպրոցական ծախքերը հոգալ, զանց կ'ընեն իրենց զաւակներուն ուսում տալը եւ այդ անմեղ մանուկները զուրկ կը մնան «ի յամենայն ուսմանց եւ գիտութեանց», եւ այդ պատճառաւ մեր Հայոց աներունչ ազգը «գրեթէ ըստ մեծի մասին տգէտք են»:

Բարերարը Աստուծով կը յուսայ, որ ուրիշ հարուստ Հայեր իր «միջնորդութեամբ» սկսող դպրոցին մէջ ուսման քաղցրութիւնը ճաշակելէ վերջ, իր չաւզին պիտի հետեւին, որպէսզի կարելի ըլլայ ազգիս մէջ եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ ըստ մասին սփռել գիտութեան եւ իմաստութեան լոյսը եւ մեր աներունչ ազգը կ'արթննայ իր թմրութեան եւ անհոգութեան քունէն: (Պատմութիւն Մուրատեան վարժարանին, Սարգիս Վրդ. Թէոդորեան, Փարիզ, 1857, հատոր Ա., էջ 14–15, նոյնին նոր տպագրութիւնը՝ Փարիզ, 1866, հտր. Ա., էջ 67–68):

Ա՛յնքան յստակ են կտակին բովանդակութիւնն ու էութիւնը, որ մեկնութեան չեն կարօտիր:

Դժբախտաբար ինչպէս Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանցի, նոյնպէս Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեանի ժառանգորդները մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանեն կտակներու տրամադրութեանց գործադրութեան համար: Հ. Սարգիս Վրդ. Թէոդորեան 1817էն սկսեալ երկու անգամ կը ստիպուի երթալ Հնդկաստան — առաջին անգամ Հ. Սուքիաս Սոմալի հետ հինգ տարի: Ամբողջ 17 տարի «անթիւ եւ անհնարին նեղութեամբ, իր ազգին աղքատ եւ որբ տղայոց իրաւունքը ձեռքէ չհանելու համար՝ կամաւորապէս յանձն առեր է նաեւ բանտ երթալ, եւ հարիւր օր բանտին մէջ կեցեր է. դատաստանական ատեաններուն ամէն տեսակ վիշտերը կրելէն ետեւ՝ առեր է ազգին աղքատներուն հացը... եւ անցուցեր է միաբանութեան ձեռքը» (Յայտարարութիւն անցից Մուրատեան վարժարանին Փարիզ, 1855, էջ 2–3):

Ս. Մուրատեան կտակեր էր 800.000 ռուփի (2 միլիոն ֆր. ոսկեդրամ), որուն տարեկան 5 առ հարիւր տոկոսով հնարաւոր էր դպրոց ընդունիլ 50 աշակերտ, իւրաքանչիւրի վրայ ծախսելով տարեկան 2000 ֆրանք: Աշակերտներու թիւն էր 25–30, «որոնց մեծ մասը ուսման վարձ էն վճարել: Ս. Թէոդորեանի Ա. Գալփայեանի օրօք աշակերտներու թիւը հասնում է 62ի», կը գրէ Գ. Ա. Նազիկեան (Արեւմտահայ մանկավարժական միտքն ու դպրոցը, Երեւան, 1969, էջ 103):

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՃՇԴՈՒՄ — 16 Նոյ. Ուրբաթի խմբագրականին մէջ Բ. սիւնակ՝ Եդ. Ռափայէլի կնոջ մահուան թուականը ճշդել՝ 1790 Օգոստ. 13:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ ԵՒ ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

—0—

Յունական իշխանութիւնները 9 մեռեալի եւ 170 վիրաւորի մասին կը խօսին, մինչ յունական ընդդիմադիր տարրերը, որոնք արտասահման կը գտնուին կ'ըսեն թէ 200 մեռեալ եւ 2000 վիրաւորներ եղած են վերջին միջադէպերու ատեն:

Շաբաթ օրուընէ արդէն բանակը գրաւած է երկիրը եւ պատերազմական վիճակ հռչակուած, ինչ որ կը նշանակէ.— լուսարգել, հինգ հոգիէ աւելի համախմբումներու արգիլում, հանրաժողովներու ջնջում, մամուլի գրաքննութիւն եւայլն: Արգիլուած է նաեւ օտարահպատակ մը ընդունիլ տունը առանց ոստիկանական արտօնութեան: Կը ստեղծուին նաեւ զինուորական ատեաններ:

Այս ամբողջը կը պատահի այնպիսի ատեն մը, երբ Հանրապետութիւն հաստատած իշխանութիւնը, կ'ուզէր վարչակարգը ազատականացնել, ընդհանուր ներում շնորհել եւայլն: Իսկ նախագահ Փափատոփուլոս, որ ժողովուրդին խօսած է առջի օր, բացատրելու համար թէ ինչո՞ւ պատերազմական վիճակ հռչակած է, շեշտած է.— «Իսկական դաւադրութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Դաւադրութիւն մը որ կը շահագործէ իրատեսութենէ զուրկ կարգ մը մարդոց միամտութիւնը եւ կ'օգտագործէ նաեւ քաղաքական որոշ դէմքերու անձնասիրութիւնը»:

Պարզ է որ բանակը տէրն է կացութեան եւ Աթէնքի կառավարութիւնը անոր կռթնած կրնայ ըսել թէ քաղաքը հանդարտ է, ինչ որ չի նշանակեր սակայն թէ ամէն ինչ լրացած է: Ուսանողները, որոնք սկսան ազատամրական շարժումի, կրցած են այս պայմաններու մէջ իսկ, թռուցիկներ բաշխել, ուր ըմբոստութեան կոչ կ'ընեն ժողովուրդին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Իւ. Տէ. Էռ.ի համաժողովը որ Նանթի մէջ տեղի ունեցաւ, ցոյց տուաւ թէ տը Կօլի կուսակցութիւնը զանազան հոսանքներու միջեւ կը տուայտի առանց ուղիղ ճամբայ մը գտնելու: Ուշադրութիւն գրաւած են, անշուշտ, առաւելաբար Տըպրէի, Շապան – Տելմասի եւ Մէսմէռի ելոյթները: Տըպրէ աւելի քան երբեք կը ջատագովէ կօլեան անցեալը եւ բարոյական կարգն ու կանոնը, Շապան, պարզ է անցեալը կ'ուզէ մոռնալ բայց ոչ՝ ապագան, եւ եւրոպական Գործադիրի մը գաղափարը մէջտեղ կը դնէ, մինչդեռ Մէսմէռ տրամադիր է գործելու բայց նաեւ խստօրէն պատժելու:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պետութեան հիմնադիրներէն՝ Պէն Կուրիոն ծանր վիճակի մէջ էր Երկուշաբթի օր, ուղեղի արիւնահոսութեան պատճառով: 87 տարեկան է: Միւս կողմէ ճակատին վրայ կը թուի թէ գերիներու փոխանակումը դադրած է եւ իսրայէլացի զօրավարը Եարիվ հրաժարած է բանակցողի իր պաշտօնէն: Գահիրէ արդարեւ չի շարունակեր փոխանակումը առարկելով թէ Իսրայէլ կամուրջի մը շինութեան ձեռնարկած է Սուէզի վրայ:

ԱՏԱԼԷԹԻ նախագահը, իր կարգին, չյաջողելով նոր դահլիճ կազմել, հրաժարեցաւ վարչապետի պաշտօնէն: Այսպէս հինգ շաբաթէ ի վեր կարելի չըլլար դահլիճ կազմել եւ անել կացութիւնը կը շարունակուի: Այժմ կը նախատեսուի, որ Հանրապետութեան նախագահը Լէճէվիթի յանձնէ կրկին համախմբական կառավարութիւն կազմելու պաշտօնը, աջակողմեան կուսակցութեան մը հետ, հաւանաբար Հանրային Փրկութեան հետ: Երկրորդ լուծում մըն ալ կրնայ ի գործ դրուիլ՝ վարչապետի պաշտօնին կոչել անկախ անձնաւորութիւն մը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ նոր ընտրութիւններ կազմակերպել: Տէմիրէլ չյաջողեցաւ որովհետեւ Դեմոկրատները (45 աթոռ) մերժեցին իրեն հետ գործակցիլ: Յիշենք որ այս կուսակցութիւնը ծնած է 1970ին Ատալէթի աջ թեւի հերձուածէն: Միւս կողմէ մամուլն ալ, նոյնիսկ Ճիւմհիւրրիէթ, չի ծածկեր որ Թուրքիոյ մէջ նեղացուցիչ իրականութիւններ կան եւ կը հաստատէ թէ չարչարանքներ կան բանտերուն մէջ: Հալքի կողմնակից Հալքչի թերթն ալ «չարչարանքներու թղթածրարը» բացած է:

ՓՈՆՓԻՏՈՒ – ՀԻԹ խօսակցութիւնները վերջ գտան: Ֆրանսայի Նախագահը դիտել տուաւ, թէ այդ խօսակցութիւնները «շատ արդիւնաւէտ» եղան, որովհետեւ «իրերհասկացողութեան մթնոլորտ տիրեց երկուստեք»: «Փարիզ կը վերադառնամ լաւատեսութեամբ»: Խօսակցութեանց նիւթերէն գլխաւորներն եղան «իններու» յառաջիկայ վեհաժողովը Քոփէնհակի մէջ, եւ Մերձ. Արեւելքի հարցը: Փոնփիտու եւ Հիթ ստորագրեցին Մանշի փապուղիի շինութեան համաձայնագիրը: Անոր շինութիւնը պիտի աւարտի 1980ին եւ երկու միլիառ տոլարի ծախք կը նախատեսուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ լրագրողներու յայտարարեց թէ ինք երբեք չահագործած չէ հանրային ծառայութիւնը. «դեղծարար մը չեմ, ինչ որ ունիմ՝ շահած եմ»: Այս յայտարարութիւնը կապ ունի Ուաթըրկէյթի գայթակղութեան հետ:

ՊԵԼԿՐԱՏ ժամանեց, չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան համար, Գնդ. Խատաֆի: Յորդանանի թագաւորն ալ Պաքիստան գացած է:

«ՃԻՊՈՒԹԻԻ Ազատագրութեան Շարժում»ը ազդարարեց, թէ եթէ ընտրութիւնները կորսնցնեն Աֆարներու եւ Իսաներու երկրին մէջ, որ ֆրանսական հոգատարութեան տակ կը գտնուի, «զէնքի պայքարի» պիտի դիմէ: Շարժումին ընդհանուր քարտուղարը յայտարարեց, թէ իրենք կ'աշխատին համոզել Ֆրանսան, որ խաղաղ ճամբով անկախութիւն շնորհէ շրջանին, այլապէս «հարկ եղած միջոցներու պիտի դիմենք»: «Արդէն կռուողներ կը մարզենք այս նպատակով»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 15)

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԲԱԺԻՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

«Արարատ»ի փայլուն յաղթանակներուն առթիւ Երեւանի Թանգարանին մէջ յատուկ բաժին մը յատկացուեցաւ խումբին: Հոս զետեղուեցաւ յաղթանակի բաժակը: Անոր կողքին զետեղուեցան բազմաթիւ լուսանկարներ, փաստաթուղթեր եւ այլ նիւթեր «Արարատ»ի այս տարուան մրցումներէն:

×

«ԵՐԳԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐԻՆ»

Վերջին ութ տարիներուն արտասահմանէն Հայաստան այցելած արուեստագէտները լրագրող Վանիկ Սանթրեանի գիրքին հերոսները դարձած են:

«Երգի ճամբաներին» գիրքը լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչութիւնը: Հոն զետեղուած են քսան ակնարկներ: Հեղինակը այս ճամբով կը պատմէ Երեւանի երաժշտական կեանքի կարեւոր իրադարձութիւնները, նշանաւոր խումբերու եւ մենակատարներու համերգները, Հայաստանէն ստացած անոնց տպաւորութիւնները: Օտար արուեստագէտներէն յիշատակուած են անգլիացի երգահան Էդուըրտ Պրիտըն, Ֆրանսացի Ժաքլին Ֆրանսուա, Էնրիքօ Մասիաս եւ ուրիշներ: Հայերէ յիշուած են Լուսին Ամարան, Լուիզա Պօղոսեան, դաշնակահարուհի Լիւսի Իշխանեան, երգահան Ալիսա Թէրզեան, Լեւոն Գաթրճեան, Ռոզի Արմէն:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

«ՀԱՅՐ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պր. Իւթիւճեանը 1935ին հիմնել է իր սեփական պարբերաթերթը «Ընդյատակեայ աշխարհը», որը դեռ լոյս է տեսնում երկու լեզուներով (ֆրանսերէն եւ անգլերէն), որ տարածւում է աւելի քան 58 երկրներում։

Դասախօս է Փարիզի Բօ զ'Առի եւ մի քանի այլ գիտական հաստատութիւնների եւ որպէս երթեւեկ դասախօս, պարապում է նաեւ մի շարք այլ համալսարաններում (1)։

Մինչ այս 400 դասախօսութիւններ է տուել Եւրոպայի եւ Ամերիկայի 25 քաղաքներում՝ ճարտարապետութեան եւ քաղաքային ծրագրաւորման շուրջ։

Ֆրանսիական կառավարութեան պաշտօնական ճարտարապետի հանգամանքն ունի։ Պաշտօնական հրաւէրներով ճամբորդել եւ աշխատանքներ է կատարել Իրաքում, Հայաստանում, Սպանիայում, Եգիպտոսում, Երուսաղէմում, Նիւ Եորքում եւ մի շարք այլ վայրերում։

Ճարտարապետ Իւթիւճեանը բազմաթիւ շքանշանների շարքում ունի նաեւ դոկտորայի տիտղոս՝ Բիւզանդական Ուսումնասիրութեանց Համալսարանից (Նիւ Եորք)։

Իսկ Իրան գալու եւ Հայկական պատմական կոթողների նորոգման եւ վերակերտման գործն ստանձնելու մասին, տեղեկանում ենք, որ դա տեղի է ունեցել «Իւնեսքօ»ի եւ նրա անձնակազմի մէջ գործող նշանաւոր մտաւորականներ Դոկտ. Վայսի (2) եւ Պր. Քուրէլի հայանպաստ վկայութեանց շնորհիւ։

Իրանի կառավարութիւնը բարեացակամութիւն է յայտնաբերել, որով եւ Իրանի Ծրագրային կազմակերպութիւնը (Սազմանէ Բարնամէ) տրամադրել է գործի նիւթական միջոցները եւ Թեհրանի Համալսարանն ու Ազգային Հնութեանց Պաշտպանութեան Միութիւնը (Անջոմանէ Հէֆազը Թէ Ասարէ Մելլի) յանձն են առել գործակցել Պր. Իւթիւճեանին։ Ս. Թադէի վանքի նորոգման համար նկատի է առնուել տարեկան հինգ միլիոն ռիալ, հինգ տարով, Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքի համար եւս տարեկան հինգ միլիոն, առանց տեւողութիւնը նախատեսելու, իսկ Խոյի եկեղեցու համար էլ՝ նորից հինգ միլիոն ռիալ։ Մէկ անգամուայ համար։ Բացի այդ, Իրանի Ն. Կ. Մ. Թագուհին անձնապէս նուիրաբերել է 400.000 ռիալ եւ յառաջիկայ գարնան էլ այցելութիւն է տալու Ս. Ստեփանոս պատմական վանքին։

Ներկայիս Պր. Իւթիւճեանը Ս. Թադէի վանքում ունի մի երիտասարդ ֆրանսիացի օգնական՝ Ժան Մարթէն անուամբ, որը թէ՛ հսկում է Թադէի նորոգման աշխատանքներին եւ թէ ուսումնասիրում է հայկական ճարտարապետութիւնն ու մշակոյթը։ Նախապէս մի այլ ֆրանսիացի երիտասարդ, Մորել անունով, գործակցել է Պ. Իւթիւճեանին նոյն նպատակով։ Ի հարկէ, նա ունեցել է նաեւ հայ եւ պարսիկ գործակիցներ եւս, որոնց հետ աշխատել է անցեալում։

Պետական եւ համալսարանական շրջանակներից բացի, Պր. Իւթիւճեանին աջակցել են մի շարք իրանցի ականաւոր դէմքեր, որոնցից յիշատակութեան են արժանի Դոկտ. Մեհրանը, Ազիզ Ռասեխը, Ճարտ. Ֆորուղին եւ ուրիշներ։ Իսկ Իրանահայութիւնը ամբողջապէս եւ Իրանի Ծերակոյտի ու Խորհրդարանների հայ պատգամաւորները յատկապէս, օժանդակել են նրա առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակելու գործին։

Պր. Իւթիւճեանի գործն ընթացքի մէջ է եւ պարբերաբար տեղեկութիւններ կը հաղորդի Իրանում կատարած աշխատանքների մասին։

Նպատակ ունի մեծ տեղ տալ հայ ժողովրդին եւ նրա արժէքների ներկայացմանը։ Այս առընչութեամբ նրա բաղձանքն է, որ հայ ուսանողները, մանաւանդ ճարտարապետները, ընդառաջեն իր ծրագիրներին եւ հետեւեն իր դասախօսութիւններին։ (Փարիզ, հաւանաբար, նաեւ Թեհրան)։

×

Պր. Իւթիւճեան հետեւեալ ելոյթները ունեցաւ Թեհրանում.—

Հոկտեմբեր 30ին (Երեքշաբթի), Հայ Ակումբում, Հայկական ճարտարապետութեան մասին (հայերէնով) ունեցաւ մի ելոյթ, որն արժանացաւ ունկնդիրների ջերմ գնահատանքին։

Նոյեմբեր 4ին (Կիրակի), դասախօսեց Իրանի Պատմական Կոթողների Պահպանման Հաստատութեան սրահում, Հայկական ճարտարապետութեան մասին, անգլերէնով, իսկ դրանից յետոյ, Թեհրանի Համալսարանի սրահում, Ստորերկրեայ քաղաքաշինութեան մասին ֆրանսերէնով։

ՀՐԱՅՐ ԽԱԼԱԹԵԱՆ

(1) Իրանի Ն. Կ. Մ. Թագուհին Փարիզում, ուսանողութեան տարիներին, մի առ ժամանակ հետեւել է Պրոֆ. Իւթիւճեանի դասախօսութիւններին։

(2) Ժամանակին Դր. Վայսը եւ Պր. Քարիէլը Իրանի հրաւէրով եկել են Թեհրան, շրջել ամէն տեղ եւ ի շարս այլ առաջադրանքների, ներկայացրել են նաեւ Ս. Թադէի ու Նախավկայի վանքերը նորոգելու անհրաժեշտութեան մասին մի ընդարձակ տեղեկագիր։

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Հայերը աւելի քան երեք դար Խրիմ ապրելով եւ իրենց դրացի ունենալով Ճենովացիներն ու Վենետիկցիները, հաղորդակից եղած են եւրոպական յառաջադէմ մշակոյթին եւ գաղափարախօսութեան եւ անկէ կիրարկած են իրենց ստեղծագործութիւններուն մէջ։ Խրիմի հայ գաղութը, փաստօրէն, կամուրջ հաստատած է միջնադարեան հայ մշակոյթի եւ իր վերածնունդը արձանագրող եւրոպական մշակոյթին միջեւ։

Խրիմի հայ ճարտարապետական յուշարձանները՝ գլխաւորաբար եկեղեցիներ եւ վանքեր են, որոնց մեծ մասը մինչեւ այսօր աւերակ վիճակի մէջ կը գտնուի։ Քանի մը կանգուն կոթողներ միայն կան Սուդաքի, Կաֆայի, Խարասուբէթի եւ Սուրխաթի մէջ. ասոնք կենդանի վկաներ են տեղւոյն հայ ճարտարապետներու մեծ վարպետութեան եւ գեղարուեստական բարձր ճաշակին։ Աշխարհիկ բնոյթի շինարարական յուշարձաններէն կարելի է մատնացոյց ընել Կաֆայի դուռի մեծ պարիսպը՝ կառուցուած Հայերու կողմէ ԺԴ. դարուն։ Այդ պարիսպին մասին Բժշկեան հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տայ. «Այս ամրակուռ բերդ Հայոց շինեցաւ ի կոփածոյ քարանց եւ ի մեծամեծ վիմաց հանդերձ բազում աշտարակօք ի ձեւ գոթացի։ Իւրաքանչիւր աշտարակք հեռի էին ի միմեանց 20, 40 եւ 60 կանգնաւ։ Ի վերայ պարսպին կային արձանագիրք Հայոց»։

Խրիմի հայ վարպետները իրենց կնիքը դրած են բրուտագործութեան վրայ, որու զգալի մասը նկարուած է հայկական արուեստի բնորոշ զարդերով։

ԺԴ. դարու 40ական թուականներէն սկսեալ Խրիմի թերակղզին մէջ հայ դպրութեան երեք կարեւոր կեդրոններ ստեղծուեցան՝ Կաֆա, Սուրխաթ եւ Սուդաք։ ԺԷ. դարուն ալ երկու նոր օջախներ կ'աւելնան՝ մէկը Բախչիսարայի, իսկ միւսը Ղարասուի մէջ։

Խրիմի փոթորկոտ պատմութեան ընթացքին վերոյիշեալ օճախներուն մէջ գրուած բազմաթիւ ձեռագիրներ, ի հարկէ, ոչնչացած են, սակայն, այնուամենայնիւ, փրկուած են մօտ 500 ձեռագիր մատեաններ։

Խրիմի հայ դպրութեան արուեստի ակերը ծնունդ առած են Շիրակէ եւ բազմաթիւ երեսներով կը յիշեցնեն Անիի հին աւանդները։ Եւ ասիկա հասկնալի. չէ՞ որ Խրիմի Հայութեան մեծ մասը գաղթած է Շիրակէն։ Սակայն տեղւոյն հայ արուեստագէտները կառչած չեն մնացած անցեալին, այլ հարստացուցած են զայն նոր, աւելի գեղեցիկ ու ինքնատիպ ստեղծագործութիւններով։ Խրիմի հայ գըրչութեան արուեստի բնորոշ առանձնայատկութիւններէն մէկն այն է, որ անոնք գրուած են գեղեցիկ եւ համաչափ, զերծ են կրօնական խորհրդապաշտութենէ եւ աւելի շատ տեղ կու տան աշխարհիկ ու գիտական բովանդակութիւն ունեցող բնագիրներուն։

Խրիմի հայ մատենագրութեան ակնառու դէմքերէն է Յակոբ Խրիմեցի։ Ան ապրած եւ գործած է ԺԴ. դարու վերջերը եւ ԺԵ. դարու սկիզբները (մեռած է 1416ին)։ Սորված է Գլաձորի համալսարանը եւ երախտագիտութեամբ կը յիշէ իր ուսուցիչը՝ Գէորգ Երզնկացի։ Եղած է մեծ տոմարագէտ մը։ Անկէ մնացած են տոմարական բովանդակութեամբ չորս աշխատութիւններ, որոնցմէ ամէնէն ծաւալունը եւ ինքնատիպը «Մեկնութիւն տոմարին»ն է, պատրաստուած Թովմա Մեծոփեցիի յանձնարարութեամբ։ Օգտուելով Անանիա Շիրակացիի եւ Յովհաննէս Իմաստասէրի տոմարական աշխատութիւններէն, ժամանակակից յունա-իտալական տոմարագիտական սկզբունքներու հիման վրայ, ան կազմած է հանրամատչելի գիրք մը՝ տոմարական հաշիւներու մասին։ Ան եղած է նաեւ մեծ հռետոր մը, կամ՝ ինչպէս կը գրեն ժամանակակիցները, «հրեղէն լեզու» ունեցող մը։

Մեծ վաստակ ունեցած է Խաչատուր Կաֆայեցի, որ ապրած եւ գործած է ԺԷ. դարուն։ Ան գրած է «Տարեգրութիւն» մը, որ կը սկսի 1583ին եւ կը վերջանայ 1658ին։ «Տարեգրութիւն»ը հիմնականին մէջ կը ներկայացնէ Խրիմի իրադարձութիւնները, ներքին եւ արտաքին կռիւները, բնութեան պատահարները՝ երաշտ, համաճարակ եւայլն, հայ գաղութին հանրային կեանքը, Կաֆայի մէջ եւ այլուր կատարուող առեւտուրը եւայլն։

Գիտական դէմք մը եղած է Մարտիրոս Խրիմեցի (1620–1680)։ Ան եղած է ժամանակաշրջանի զարգացած մատենագիրներէն մէկը։ Անոր աշխատութիւններէն յատկապէս արժէքաւոր է «Պատմութիւն Ղրիմայ երկրին» չափածոյ երկը։ Ունի պաւեշտական տաղեր, ուր ծաղրանքի ենթարկուած են դրամաշորթ, ագահ եւ բարոյազուրկ անձեր։

Մեծ թիւ կը կազմեն Խրիմի հայ տաղերգուները՝ Գրիգոր Կաֆայեցի (ԺԵ. դար), Սիմէոն Կաֆայեցի (ԺԷ. դար), Վարդան Կաֆայեցի (ԺԷ. դար) եւ ուրիշներ։

Ականաւոր տաղերգու մը եղած է Ստեփանոս Թոխաթեցի (1558–1623)։ Ան Կաֆայի մէջ երկար ժամանակ ուսուցչութեամբ զբաղած է, ինչպէս նաեւ գրչութեամբ։ Անոր «Գովասանութիւն Կաֆայի քահանայից» տաղին մէջ պատկերացուած է շրջանի այլասերած հայ հոգեւորականներու նկարագիրը. ահա երկու օրինակ, առաջինը Սարգիս, երկրորդը Յակոբ անունով քահանաներու մասին.

«Ո՛վ դու Սարգիս, դու գրագիր,
Կարճ ու բոլոր, լաւ ու ընտիր,

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

«Կը ցաւիմ, — կը գրէր նա Թրիեստի Մխիթարեաններուն ուղղած նոյն նամակին մէջ, — որ դուք բաժնուեր էք Վենետիկի վանքէն, որ Աթոռն է մշտնջենաւոր յիշատակի արժանի մեր Մխիթար Աբբահօր հանճարեղ վարդապետին եւ մեր Հայկազեան դպրութեան եւ լեզուի Լուսաւորչին. ան շատ նեղուեցաւ, տառապեցաւ, եւ արդեամբք ու ջանքով հաստատեց իր վանքն եւ Թողուց աշակերտներ. ան մխիթարուած էր իր սրտին մէջ, թէ իրմէ ետքը շատ բարիք պիտի բուսնի իր Ազգին օգտին համար, եւ չէր գիտեր թէ քիչ ժամանակի մէջ հակառակը պիտի պատահէր։

«Կ'աղաչեմ, ներեցէք ինծի դերյարգելիներ, բայց ձեզի կը խոստովանիմ, որ արցունքով եւ ցաւութեամբ է որ կը գրեմ ձեզի, մտածելով մեր ազգին թըշուառութեան վրայ, մեր ողորմելիութեան պատճառն եւ ամէն ազգերու մէջ ծառայական դիրք ունենալնիս է, ըստ իմ դատողութեան, մեր անմիաբանութիւնը, եւ ասոր համար ալ պատժուած ենք...։ Կը կրկնեմ, ներողամիտ եղէք, եթէ ես զձեզ սիրող մը չըլլայի, չէի ցաւեր եւ գրելու ալ չէի համարձակեր, նոյն կերպով գրած եմ Վենետիկ՝ Հ. Սուքիասին, որ գրածս անխափան կարդայ Աբբահօրը, եւ յուսով եմ որ կատարուի որ է ձեր միութիւնը»։

Ինչպէ՛ս ազնիւ եւ լուսաւոր դաս Մխիթարի Տունը երկու մասի ճեղքող Վարդապետներուն։

Թունդ հայրենասէր Եդուարդ Ռափայէլ կը դառնայ մեկենաս, կը զարգանայ ազգային կրթութեան մէջ, իր դրամով, իր ձեռք բերած մեծ հեղինակութեամբ կ'ազդէ հայ ազգին վրայ եւ կը դառնայ ղեկավարող ուղղութիւն։ Այս է ահա Եդուարդ Ռափայէլի ամենախոշոր երախտիքը։

Քաղաքական ազատութեան տենչը կը վառի այդ հայ վաճառականի սրտին մէջ։ Ոգեւորուած տաք հայրենասիրութեամբ, ուղղութիւն կու տայ աշխարհիկ գրականութեան եւ տոհմային դաստիարակութեան։ Անգլեւսաքսոն ազդեցութեան տակ, ան կ'ուզէ որ հայերն ալ դառնան հպարտ, հայրենասէր, ազատ, բարձրագլուխ։ Անոր հոգերուն առարկան միայն քաղաքական ազատութիւնը չէ, այլեւ ազատութիւն սխալական Թանձր խաւարէն, տգիտութենէն, վասնզի ան կը հաւատար որ հայ հայրենիքը իր անվերջ տառապանքներէն պիտի փրկուի գիտութեան միջոցով եւ պիտի ձգտի ազատութեան։ Բաւական չհամարելով Եւրոպական լոյսի և գիտութեան անհրաժեշտ պէտքերը չեշտել՝ ան նաեւ ցոյց կու տայ միջոցը։ Վենետիկի Մայր Միաբանութենէն բաժնուածները, հայ ժողովրդական երեւակայութիւնը ցնցելու համար, անմարսելի գրաբարով ետեւէ ետեւ լոյս աշխարհ կը բերէին գրքոյկներ, որոնք, ինչպէս արդարացի կերպով դիտել կու տայ Հ. Ներսէս Վրդ. Ակինեան, «առաւելապէս տարրական եւ մանկական էին քան գիտական»։

Եդուարդ Ռափայէլ մինչեւ ուղեծուծը «կաթողիկէ Հռոմէական», — խօսքերն իրենն են, — հաւան չէ որ շարունակ այդպիսի գրքեր հրատարակուին, որովհետեւ հայ ժողովուրդը ուրիշ գրքերու ալ պէտք ունի։ Ան Թրիեստի Միաբաններուն կը գանգատի թէ «Աշխարհականները գրականութեան մէջ տեղ չունինն, այլ կղերն է գրող ու կարդացող դասակարգը։ Բայց կղերն ի՞նչ է որ կու տայ Ազգին։ Հոգեւորականի պարտքն է, ի հարկէ, նախ Քրիստոսի հաւատքն ուղիղ քարոզել եւ տալ հոգեշահ գրքեր, բայց այդպիսի գըրքեր՝ Հայերը բաւական ունին։ Հիմա պէտք է հրատարակել այնպիսի գրքեր, որոնք արթնցընեն ազգասիրութեան, գիտութեան եւ արիութեան նախանձ։

Գիտեմ, ինծի պատասխան կու տան, թէ ո՞վ տուաւ մեզի ծախքեր եւ մենք այդ բանը չըրինք։ Բայց յայտնի գիտեմ, որ Հնդկաստանէն շատ դրամ ղրկուեցաւ թէ մէկ եւ թէ միւս կողմի եկեղեցիներուն, պատմական գրքեր ապագրելու համար, եւ վերջը տեսանք ոչինչ, բայց ի սաղմոսէն եւ ժամագրքէ»։

Մատը վէրքին վրայ դնելէ վերջ՝ Եդուարդ Ռափայէլ կը բանայ իր ծրագիրը։ Թրիեստի միաբանները, տեսնելով որ իրենց գրականութիւնը որեւէ արձագանգ գտած չէր Հնդկաստանի հայ գաղութին մէջ եւ հնդկական ոսկիներու նուիրատուութեան ձայնն ալ չէր լսուեր, ի վերջոյ, յուսահատած, դիմեր էին Եդուարդ Ռափայէլին, իրմէ օգնութիւն խնդրելով։

Բայց նա մտադիր չէր դրամ տալ չգիտնալով թէ ինչ բանի համար պիտի գործածեն այդ դրամը։

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(5 - Շար.)

Ըռախին (այսինքն՝ օղին), գինին ի կուլ տայիր,
Հանգչի հոգիդ փառաւորուիր»:

«Իսկ տէր Յակոբն բարձրակալ,
Որ մականուամբ է Ալաճա,
Յորժամ գոռայ, զբերանն բանայ,
Շատ ռճ վախի՝ թէ կուլ կուտայ»:

Խրիմի լաւագոյն տաղերգուներէն է Խասպիկ (1610–1686), Կաֆայի մէջ եղած է ուսուցիչ, գրիչ եւ ծաղկող: Ժամանակակիցներու կողմէ ան որակուած է «փիլիսոփայ ներհուն» եւ «բնածին միտք»:

ԺԴ.-ԺԵ. դարերուն գաղութը տուած է մանրանկարչութեան ականաւոր վարպետներ, ինչպէս Տէրտէր Երեւանցի, Նատր, Աւետիս, Կարապետ, Օվանէս, Քրիստոսատուր, Յովհաննէս, Մաղաքիա, Առաքել եւ տասնեակ ուրիշներ:

Սուրխաթ եւ Կաֆա քաղաքներուն մէջ ԺԴ. դարէն սկսեալ վանքերու կից գոյութիւն ունեցած են դպրոցներ, ուր դասաւանդուած են կրական կեանքի հետ կապ ունեցող նիւթեր, ինչպէս երաժշտութիւն, մանրանկարչութիւն եւ գրչութիւն: ԺԵ. դարու ձեռագիրի մը մէջ գրչութեան արուեստը չգիտցող մարդը համեմատուած է անվարժ մասպործի, իսկ ձեռագիրը չգնահատողը՝ անբան խոզի հետ:

Խրիմի հայ գրիչներուն մեծ մասը սովորութիւն ունեցած է յիշատակարաններուն մէջ երախտագիտութեամբ արձանագրելու իրենց ուսուցիչներուն անունները, եւ ատոնց հիման վրայ դժուար չէ կազմել շրջանի ուսուցիչներու ժամանակագրական ցանկը:

Խրիմի նոր ժամանակաշրջանի հայկական դպրոցներէն լաւագոյններէն եղած է Ղարասու Բազարինը, որու մասին շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Մ. Բժշկեան. «Յասմ ուսումնարան ուսանին մանկունք ո՛չ միայն գրագրութիւն եւ ուսումնասիրութիւն հայերէն, այլեւ ռուսերէն, գաղիերէն, արաբերէն եւայլն»: Ուշագրաւ է այդ դպրոցի ցուցատախտակին վրայ գրուած առաջին երկտողը.

«Ճեմարան պայծառ վայելուչ տեղի,
Վայր իմաստութեան բազմաց ցանկալի»:

Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի

60ՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

———O———

1972ին Միութիւնը ազգապահպանման նպատակներու տրամադրած է 1·818·220 տոլար

ԺՈՂՈՎԸ Կ'ՈՐՈՇԷ ԵՒ ԿԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԷ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ՆՇԵԼ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՐԴԻՒՆԱՇԱՏ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ 20ԱՄԵԱԿԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան 60րդ Ընդհանուր Ժողովը գումարուեցաւ 1973 Հոկտեմբեր 27ին, Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի Հ. եւ Ա. Գալուստեան Հանդիսասրահին մէջ, Նիւ Եորք, ատենապետութեամբ Միութեանս Ցկեանս Նախագահ Ա. Մանուկեանի:

Միութեան գերագոյն այս հաւաքին կը մասնակցէին 105 իրաւասու անդամներ, որոնք կը ներկայացնէին 1205 իրաւասու ձայներ:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

Առաջին նիստը սկսաւ առաւօտեան ժամը 10·30ին, Ս. Վարդան Մայր տաճարի լուսարարապետ Արժ. Տ. Մամբրէ Քհնյ. Գուզուեանի աղօթքով: Ան կը ներկայացնէր թեմական գործով քաղաքէն բացակայող առաջնորդ Սրբազան Հայրը:

Նախագահ Ա. Մանուկեան կարդաց 1973ի ընթացքին իրենց մահկանացուն կնքած մեր անդամներուն անունները, անոնց կեանքին ու գործին հակիրճ անդրադարձումներով: Ժողովականները յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին յիշատակը Միութեան հիմնադիրներուն, վաստակաւորներուն եւ նորոգ հանգուցեալ անդամներուն:

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պր. Մանուկեան ատենական գործողութիւններու ձեռնարկելով Ընդհ. Ժողովի ատենադպիր անուանեց Պր. Յակոբ Ադամեանը եւ նշանակեց յանձնախումբեր հետեւեալ կերպով.—

Ստուգիչ Յանձնախումբ.— Տոքթ. Գրիգոր Մագսուտեան, Ճան Թոփուզեան եւ Ջաւէն Հալաճեան:

Քուէախոյզ Յանձնախումբ.— Սեդրակ Արտունի, Միրճան Գիրեան եւ Նուպար Սուքիասեան:

Նշանակիչ Յանձնախումբ.— Արթին Ասլանեան, Եդուարդ Թոնամեան եւ Երուանդ Մալեան:

Որոշումներու Յանձնախումբ.— Տոքթ. Գէորգ Բէշիշեան, Անդրանիկ Փօլատեան եւ Քերոբ Պտուկեան:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ

Նախագահ Ա. Մանուկեան իր տարեկան ճառին սկիզբը ողջունեց ժողովականները, որոնք 60րդ անգամ ըլլալով իրենց ուխտին թելադրանքով յարգած էին տարեկան ժամադրութիւնը, հաւաքաբար քննելու համար Բարեգործականի մեծ ընտանիքին միամեայ գործունէութիւնը եւ լսելու Միութեան հրապարակային ամբողջական հաշուետուութիւնը որ իրրեւ երեւոյթ «եզակի է մեր ազգային տարեգրութեանց մէջ»:

Խօսելով Միութեան 1972 տարեշրջանի բազմաճիւղ գործունէութեանց մասին, նախագահը ըսաւ թէ Միութիւնը կրթական, մշակութային եւ երիտասարդական մարզերու մէջ արձանագրած է ուշագրաւ յաջողութիւններ որոնց համեստ արտայայտութիւնն են իր նիւթական խոշոր յատկացումները: Միութեան ընդհանուր ելքը եղած էր 2,245,960 տոլար, որ 246 հազար տոլար աւելի էր քան նախորդ տարուանը: Զուտ ազգապահպանման ձեռնարկներու յատկացուած էր 1,818,220 տոլար, որուն 1,424,420 տոլարը՝ կրթական գործին: Միութեան եկամուտները 1972ին եղած էին 2,228,225 տոլար, որ աննախընթաց գումար մը ըլլալով հանդերձ, ելքին հետ բաղդատած՝ 17,736 տոլար պակաս էր: «Յաջորդական երկրորդ տարին ըլլալով Միութեան ընդհանուր ելքը աւելի է քան ընդհանուր մուտքը» ըսաւ Պր. Մանուկեան, աւելցնելով թէ պէտք է անոր դրամագլուխը 50 միլիոն տոլարի բարձրացնենք որպէսզի կարենանք ազգին կարիքներուն գոհացում տալ: Այս պէտք է ըլլայ յառաջիկայ տարիներուն մեր նպատակակէտը: Այնուհետեւ Պր. Մանուկեան արագ ակնարկով մը անդրադարձաւ Միութեան հիմնադրամներուն, շինարարական ձեռնարկներուն, անդամագրական արշաւին եւ Դ. Համաշխարհային Պատգամաւորական խորհրդակցական ժողովին եւ Միջին Արեւելեան պատերազմին, մաղթելով որ թնդանօթները ընդմիշտ լռեն եւ մնայուն խաղաղութիւն հաստատուի հոն, որպէսզի տեղւոյն մեր ազգակիցները կարենան իրենց բոլորանուէր մասնակցութիւնը բերել հիւրընկալ երկիրներու իմացական եւ տնտեսական վերելքին, նոյն ատեն զարգացնելով իրենց ազգային, հոգեւոր եւ կրթական կեանքը: «Իրենց վիշտին եւ ազգանուէր ճիգերուն մէջ մեր հայրենակիցները, ինչպէս միշտ, կրնան ապաւինիլ մեր Միութեան նեցուկին», ըսաւ նախագահը եզրափակելով քսան վայրկեան տեւող իր ճառը, ժողովականներու ջերմ ծափահարութեանց տակ:

Արժ. Մամբրէ Քհնյ. Գուզուեան կարդաց առաջնորդ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի ողջոյնի եւ գնահատանքի նամակը Ընդհ. Ժողովին ուղղուած:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՆԵՐ

Ընդհ. Տնօրէն Պ. Մ. Հայկենց ներկայացուց Միութեան 1972ի գործունէութեան խնամքով պատրաստուած տեղեկագիրը, որուն հայերէն տպագրեալ եւ անգլերէն բազմագրեալ օրինակները ժողովին սկիզբը բաժնուած էին ներկաներուն: Կրկնութենէ խուսափելու համար ան անդրադարձաւ բովանդակալից տեղեկագրին կարգ մը մասերուն, ինչպէս Հայ Ազգային Պատուիրակութեան արխիւներուն Փարիզէն Մայր Աթոռ փոխադրութեան, Միութեան Մ. Նահանգներու վարչական պաշտօնեաներուն ընկերային ապահովագրութեան: Հարաւ. Ամերիկայի մասնաճիւղերուն տակաւ ծաւալող գործունէութեան, ստացուած կտակներու եւ նուիրատուութեանց, դպրոցական գործին հիմնական կէտերուն, խնամատարական աշխատանքներուն, ամառնային աշակերտական կայաններուն եւ կաթի տարեկան արշաւին: Պր. Հայկենց խոր գոհունակութեամբ շեշտեց թէ արտասահմանի մեր մարմինները հետզհետէ շօշափելի ջանքեր կ'ընեն իրենց պիւտճէները հաւասարակշռելու համար, հասութաբեր ձեռնարկներ սարքելով եւ եկամուտի աղբիւրներ ապահովելով:

Կեդրոնական Վարչական Ժողովի գանձապահ Պր. Արթին Ասլանեան, իր կարգին ներկայացուց Միութեան 1972ի եմտական վիճակը, ինչպէս նաեւ համառօտ կերպով անդրադարձաւ արժեթուղթերու չահարկման նպաստաւոր եղանակին: Պ. Ասլանեան յայտնեց թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան ընդհանուր հարստութիւնը կամ գոյքը 1972 Դեկտեմբեր 31ին տոմարական արժէքով 23,434,230 տոլար կը գնահատուէր: Նախագահին կողմէ յիշուած տարեկան բացին ակնարկելով՝ գանձապահը ընդգծեց թէ այդ գումարը կրնայ աւելի մեծնալ քանի որ պահանջները ամէն տարի կըշատնան և ապրուստի սղութիւնը կը շարունակուի: Ի տես այս կացութեան, ան կոչ ըրաւ Միութեան բոլոր շրջանակներու վարիչ մարմիններուն, որպէսզի աւելցնեն իրենց եկամուտները, եւ անհատ ազգայիններու՝ որպէսզի բազմացնեն Միութեան հիմնադրամները, օրինակ ունենալով նախագահ Ա. Մանուկեանի զոհողութիւնները:

Ցանուն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբին Պր. Երուանդ Մալեան յայտնեց թէ Յանձնախումբը քանի մը նիստերով քննած էր Կեդր. Վարչ. Ժողովին տոմարները եւ ճիշդ գտած հաշուապետ Պր. Սեդրակ Արտունիի պատրաստած հաշիւները:

Միութեան 1972 տարեշրջանի գործունէութեան եւ հաշուական զեկոյցին մասին կարգ մը լուսաբանիչ տեղեկութիւններ ստանալէ ետք, ժողովականները խոր գնահատանքով վաւերացուցին զանոնք:

Ընդհ. Ժողովին առաջին նիստը փակուեցաւ ժամը 12·30ին:

Կէսօրուան ճաշին, ինչպէս նախորդ տարիներուն, ժողովականները հիւրը եղան նախագահին:

ԼՐԱՏՈՒ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (332)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԳ.

Լիւսիէն սոսկումով մրմնջեց.

— Այդ մարդը կ'ուզէր իր աղջկան հետ ամուսնացնել զիս, գիտնալով որ ով եմ ես: Թշուառակա՛ն: Բայց չեմ կրնար արդարութեան յանձնել զայն, ժամանցում ըլլալուն համար...:

— Ոչ, պատասխանեց Էթիէն Քասթէլ: Ալֆորվիլի ոճիրներուն համար ժամանցում կայ, այո: Բայց օրէնքի խստութեան կ'ենթարկուին Լիւսիին եւ Ժաննին վրայ ի գործ դրած իր մահափորձերը:

— Մօրս վրայ խորհինք, յարեց Ժորժ: Ի՞նչ եղած է մայրս:

— Քեզի ըսի թէ պիտի գտնենք զայն: Ամէնքս ալ կրնանք մեր թեւերը եւ սրտերը բանալ անոր առջեւ... սիրել ու պատուել զայն:

— Փօլ Հարմանի մասին ի՞նչ որոշում կուտաք:

— Պատրա՞ստ էք իմ խորհուրդներուս համաձայն գործելու:

— Այո, այո, պատասխանեցին Ժորժ եւ Լիւսիէն:

— Ուրեմն եկէք:

Վերոյիշեալ հինգ անձերը Պոնափարթ փողոցի տունէն դուրս ելան ու նստան դրան առջեւ սպասող երկու կառքերուն մէջ, բայց նախապէս Էթիէն ծխավաճառէ մը գնեց դրոշմուած երկու թերթ թուղթ:

ԺԶ.

Նախընթաց իրիկուն, կամ աւելի ճիշդը, այդ իրիկունը, Փօլ Հարման իր տունը վերադարձած էր առտուան ժամը մէկին, բոլորովին ապշահար, խիստ մտադրաղ ու մտահոգ՝ Օվիտի անճշդապահութեանը համար, որով ան ժամադրութիւն տուած էր, բայց իր բնակարանը չէր գտնուած: Գիշերը ուշ ատեն միայն Փօլ Հարմանի քունը տարած էր:

Յաջորդ առտու, ժամը իննին ատեններ դուրս ելաւ, սեղանաւորին քով գնաց, անկէ առաւ մեղսակցին վճարելիք դրամը, ու կառապանին հրամայեց որ զինքը գործարան տանի: Ոչ մէկ նամակ, ոչ մէկ հեռագիր չէր հասած:

Սպասեց: Ժամը տասնմէկին ալ ոչ մէկ բան...: Թշուառականը անձկութենէն խելայեղ, Փարիզ վերադարձաւ:

Մէրի սովորականէն աւելի տկար էր այդ օրը...: Առջի իրիկուն, արիւն թքած էր: Տենդ մը կ'այրէր երակները ու կ'ընկճէր զինքը: Տուն դարձին, հայրը դառնօրէն զգացուեցաւ այս յեղակարծ փոփոխութենէն: Սուր ցաւ մը զգաց սրտին մէջ, ու հակառակ մտահոգութիւններ ունենալուն, սա մութ մտածումը պատեց հոգին. բժիշկները արդեօք խաբա՞ծ էին զինքը: Մէրի այդքան երիտասարդ տարիքի մէջ պիտի մեռնէ՞ր: Աչքերը արցունքներով լեցուեցան: Ան ըստիպուեցաւ ինքզինքը զսպել, որպէսզի չարտասուէ:

Ճաշի ատեն Փօլ Հարման ըսաւ թէ գլուխը կը ցաւէր, որպէսզի պատրուակ մը գտնէր չճաշելու համար:

Մէրի ալ ախորժակ չունէր բնաւ եւ ուժաթափութիւնը կ'երեւար դէմքին վրայ:

— Ցաւ կը զգա՞ս, սիրունիկս, հարցուց գործարանատէրը:

— Քիչ մը, հայր: Բայց բան մը չէ: Այս գիշեր աղէկ չքնացայ:

— Տենդ ունէի՞ր:

— Կարծեմ: Սոսկալի երազներ խռովեցին քունիս:

— Ինծի պէս, խորհեցաւ Փօլ Հարման:

Գործարանատէրը ծռեց գլուխը, յետոյ հիւանդ աղջկան մօտենալով՝ երկարօրէն ողջագուրեց զայն:

— Դո՞ւրս պիտի ելլես, հարցուց Մէրի:

— Ոչ, աշխատասենեակս կ'երթամ:

— Օ՜հ, աւելի լաւ: Հայր, չես կրնար երեւակայել թէ որքան պիտի վախնայի, տան մէջ առանձին մնալով այսօր...:

Փօլ Հարման չպատասխանեց ու ճաշարահէն հեռացաւ: Աշխատասենեակին դուռը գոցելէ յետոյ՝ գործարանատէրը թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, դէմքը վրդոված, նայուածքը տարտամ, խորունկ ու մռայլ անրջանքի մը մէջ խորասուզուած: Ան կը զգար որ մահը կը սաւառնէր աղջկան վրայ, ու տխուր նախազգացումներ կը վրդովէին զինքը:

×

Ռանտէվու տէ Պուլանժէէ դուրս ելլելէ յետոյ, ուր զինքը սիրող բոլոր անձերը ապահոված էին իր փախուստը, Ժանն Ֆորթիէ կէս մը խելագարած, ըստ բախտի սկսած էր վազել: Ան քարափ հասաւ ու Փարիզի ուղղութեամբ յառաջացաւ:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն–Լու Կրան–Փէնի Ս. Գէորգ եկե– ղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտա– գիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ Հոգեւոր Հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բա– րոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական ան– դամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաս– տողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Նո– յեմբեր 25ին:

Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան

×

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Վաս– պուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան եւ Տէսին–Վիէն քոյր մաս– նաճիւղերու, Նոյ. 25ին Կիրակի առաւօ– տուն, Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ողբացեալ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ԿՈՄՍ)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հոգեհանգստեան արարողութեան կը նախագահէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը խնդրուի բոլոր Վասպուրականցի– ներէն, Մարսիլահայերէն ներկայ ըլլալ յարգելու համար անզուգական հայրե– նասէրի եւ մեծ յեղափոխականի յիշա– տակը:

Արարողութենէն ետք պիտի զետեղուի Միութեան կողմէ նորակառոյց յուշար– ձանին վրայ ծաղկեպսակ մը ի յիշատակ բոլոր Վասպուրականցիներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մանուկ Ստեփանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Ստե– փանեանի եւ զաւակներուն (Վալանս) եւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց զաւկին, թոռան եւ եղբօրորդւոյն՝ Սերժ Ստեփանեանի մահուան առթիւ, անողոք արկածի մը զոհ՝ 21 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. այրի Տիկին Զապէլ Տէր–Խաչատուրեանէ իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ:

×

Նաեւ Տէր եւ Տիկին Զատիկ Քոչեանէ 50 Ֆր. Սիրուն Մարգարեանի մահուան առթիւ, եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի:

Շաւիլէն Տիկին Շմաւոնեան 50 Ֆր. նոյն առթիւ:

Մեռելոցի առթիւ 50 Ֆր. Տիկին Աննիկ Աբրահամեանէ:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խը– նամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն– ները.—

Պ. Ա. Պապայեան 2000 Ֆր. Կալայի առթիւ, Տիկին Մ. Յակոբեան, Տիկին Մ. Տապաղեան, Տիկին Վ. Միհրան 500– ական, Պ. Ա. Պապայեան 300, Օր. Զ. Թորոսեան, Պ. Կ. Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան, Պ. Ագնազարեան 200– ական, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 50, Կարօ Տէմիրճեանի մահուան առթիւ: Տիկին Մ. Ակոնայեան 150, Պր. Հ. Ակո– նայեան 100, Նուպար Հաստատութիւն 150, Պր. Բարսեղեան, Պր. Բամպուքճեան 100ական, Պր. Յովհաննէսեան, Րաֆֆի, Սինան Հաստատութիւն 50ական, Տիկին Զրուանդեան 200 Ֆրանք:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի տան յանձնա– խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Աոլէն Փափազեանէ, Տոքթ. Ա. Աբրա– համեանի յիշատակին 1000 Ֆր, Պ. Նա– քօֆեան Յ. 100 Ֆր., Պ. Պ. Պալըքճեան Գր. (Գերմանիա), Յակոբեան Ղ. (Լոնտոն), Պօյաճեան (Վալանս), Վիէնի Անի Կոմիտէ 50ական Ֆր. այցելութեան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարի Սուքիասեան, աղջի– կը Թագուհի, Տէր եւ Տիկին Համբ. Նա– զարէթեան շնորհակալութիւն կը յայտ– նեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկե– պսակի նուէրներով, հեռագրով, նամա– կով, անձամբ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, աներ– հօր ՄՆՐԿԵՐ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ մահուան տխուր առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութիւն.—

Յակոբ Խաչատուրեան	100
Աոլէն Փափազեան	100
Տիկին Մ. Քոչարեան	100

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ. Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան առթիւ

Ալֆորվիլէն Տիկին Բերսոզ Ստեփան– եան 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բար– գաւաճման համար:

×

Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան իր մօրեղ– բօր Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 100 Ֆր. Կապոյտ Խա– չի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան ի– րենց մօրեղբօր Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն Կա– պոյտ Խաչի կայանին (ստանալ «Յառա– ջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մոստիչեան կը նուիրեն 100 Ֆր. Հայ Կարմիր Խաչի օ– գափոխութեան կայանը կեդրոնական ջե– ռուցումով օժտելու նպատակին, Իրմիրի եղեռնին 51րդ տարեդարձին առիթով:

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

•

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԷԼԵՔԹՐՕ–ՄԵՆԱԺԷ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԷՐ
ԿԱՀԵՐ

Ամուսնական նուէրի
ցանկ

Նուէր հարսին, ցանկին 5%ի արժէքով

COURS DE DANSE ARMÉNIENNE

15, Avenue Montaigne
Studios des Champs Elysées
Salle Gaston Baty

Mardi de 19 h. à 20 h. 30
Samedi de 15 h. à 20 h. 30

EVA ARZOUIAN (Chorégraphe)

Cours Amateur et Professionel
Enfants et Adultes

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլ — Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վար– դանի ենթակոմիտէի պարահանդէսի ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին:

×

Հայ Արիներու Միութեան տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Սալ տը լա Շիմի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Փոխան ծաղկեպսակի Արամ Պարոնեանի զաւակները (Վիէն) կը նուիրեն 1000 Ֆր. Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Գնել Կօշկարեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկարեան 50, նմն՝ 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Օ– հանեան 50 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սեւրանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերու– հիները այս Երեքշաբթի, Նոյ. 20, ժամը 20.30ին Քոնսէյլ Մունիսիփալի սրահը, (Տիփանեէրին մօտ) Փլաս Պիւսիէո, Սեւրան:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը:

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45
au CERCLE INTERALLIE
33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 24 Նոյ. երեկոյեան ժամը 21ին

ԼՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԱՐՔ

«Հայ Ազգային Պատմութեան հերոսական դրուագներու»

Արաքական տիրապետութիւնը և Բագրատունեաց թագաւորութիւնը

Ֆրանսերէն լեզուով

ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

(Ուսումնապետ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — ՊԻՒՖԷ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
21
MERCREDI
21 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.868

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.868

ԼՌԵԼԸ ԴԱՐՄԱՆ ՉԷ

—0—

Մեր թիւերուն մէջ լայն տեղ յատկացուցած էինք այն լուրերուն եւ նախաձեռնութեանց՝ որոնք կապ ունէին Թուրք կառավարութեան ու կրթական անօրէնութեան կողմէ փոքրամասնական հանրային հաստատութիւններու եւ վարժարաններու վրայ ի գործ դրուած նորագոյն ճնշումներու, ինչպէս նաեւ այդ հալածանքին առթիւ Հայ Դատի յանձնախումբերուն ու Ազգային Մարմնի դիմումներուն հետ:

Առնելին եւ մանրամասնօրէն պարզած էնք Անգարայի եւ Պոլսոյ իշխանութեանց իսկական նպատակը: — Այլ փոքրամասնութեանց կարգին (յոյն եւ հրեայ)՝ նաեւ հայութիւնը հարուածել, կաշկանդելով միջազգայնօրէն ճանչցուած ու Լօզանի դաշնագրով նուիրագործուած կարգ մը իրաւունքներու գործադրութիւնը: Հայկական վարժարանները մատնել նորանոր տաղտուկներու, արգելք հանդիսանալ հանրային – մարդասիրական հաստատութեանց նորոգութեան ու նորերու շինութեան. հասոյթի աղբիւրներէ զրկել պատրիարքարանն ու եկեղեցիները, դըպրոցներն ու որբանոցները: Մէկ խօսքով՝ խեղդակապ անցընել փոքրամասնութեանց վզին, զանոնք դատապարտելու համար շնչահեղձ մահուան:

Մեր կողմէ ցարդ հրատարակուած տեղեկատուութիւնները, պաշտօնական զեկուցագիրներն ու պարզաբանական յօդուածները կասկած չեն թողուր այլեւս միտքերու մէջ՝ թէ ծրագրուած դաւի մը դէմ յանդիման կը գտնուի 60.000ի հասնող Պոլսահայութիւնը եւ 40.000է քիչ գաւառահայութիւնը, — ցրուած՝ հարաւային եւ արեւելեան նահանգներու մէջ:

Երեւոյթին հանդէպ անտարբեր չէին կրնար մնալ, ուրիշներու կարգին, Միացեալ Նահանգներու, Քանատայի եւ Ամերիկայի Արեւմտեան շրջանի (Քալիֆորնիոյ) Հայ Դատի Յանձնախումբերը՝ որոնք գործունէութեան դաշտ իջած են արդէն ամիսէ մը ի վեր, ու վստահօրէն պիտի շարունակեն բախել ամէն դուռ, պարզորոշ ցեղասպանութիւնը օտար հանրային կարծիքի եւ պետական – քաղաքական շրջանակներու ուշադրութեան յանձնելու համար:

Եթէ արիւն չի հոսիր ու բառական առումով սպանութիւն չկայ փաստօրէն, կա՛յ սակայն սպիտակ ջարդի իրողութիւնը՝ հանրային, կրթական եւ մշակութային ճակատներու վրայ հաստատուելի հալածանքով ու չարագործութիւններով, — ոճիրնե՛ր, որոնք Միաց. Ազգերու կազմակերպութեան յայտարարագրով իսկ կը նկատուին ցեղասպանական արարք:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հայ Դատի Յանձնախումբերուն եւ Ազգային Մարմնի կեդրոնին կողմէ ամերիկացի ծերակուտականներու, քոնկրէսմէններու եւ օտար դիւանական ներկայացուցիչներու ուղղուած զեկուցագիրը՝ առարկայական գիծերու մէջ եւ ընդհանուր կերպով կը փորձէ զգացնել չհաղորդուողներուն, թէ Մարդկային Իրաւունքներու միջազգային համաձայնագրի տառին ու ոգիին, ինչպէս նաեւ Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւններուն ամբողջական ուրացումը Թուրքիոյ առարկայ է, եւ, միջպետական ինչ նկատումներ ալ որ գոյութիւն ունեցած ըլլան, ազատագիր երկիրներ ու քաղաքակիրթ աշխարհ չի կրնար ձեռնածալ հանդիսատեսի դերին մէջ մնալ: Առաջին գծի վրայ Միացեալ Նահանգներ, որոնք շարունակ մարդկային իրաւունքներու եւ ցեղային խմբաւորումներու հանդէպ անխտրական վերաբերումի ախոյեաններ ուզած են ըլլալ, իրաւունք պէտք չէ զգան լուռ դիտողներ մնալու: Մեղսակցութեան համազօր է ամէն համակերպում՝ երբ պարտաւորութիւններ եւ յանձնառութիւններ ունեցող երկիր մը (այս պարագային Ամերիկայի «դաշնակից» Թուրքիա), պատեհապաշտօրէն կ՚ոտնակոխէ միջազգային համաձայնութիւններ ու կը գործադրէ քաղաքականութիւն մը՝ որ անհաշտ եւ գլխովին ներհակ է հաւաքականօրէն որդեգրուած սկզբունքներու:

Փորձառաբար գիտե՛նք անշուշտ թէ բողոքի քայլերն ու ամէնէն փաստարկուած յուշագիրներն անգամ բարձի թողի կրնան դառնալ, երբ ուժը չընկերանար իրաւունքին: Սակայն այս «իրատեսութիւնը» պատճառ չէ համակերպումի:

Թրքահայութեան դէմ Թուրք կառավարութեան հալածանքի քաղաքականութիւնը պէտք է մերկացուի եւրոպական, ամերիկեան, միջին արեւելեան, ասիական թէ ափրիկեան բոլո՛ր Պետութեանց աչքին. քաղաքական կազմակերպութիւններէ եւ ազգային մարմիններէ մինչեւ անհատ հայրենակիցներ՝ անխտիր ամէ՛ն հայ մարդ՝ պարտաւորութիւնը պէտք է զգայ նիւթական թէ բարոյական միջոցներու զօրաշարժ յայտարարելու, այն հաստատ համոզումով որ իրաւունքի եւ ճշմարտութեան ձայնը ի վերջոյ լսելի կը դառնայ:

Եւրոպայի Խորհուրդին մէջ, օրինակ, Հոլանտայի եւ Ֆրանսայի նման երկիրներու ներկայացուցիչները լրջօրէն հետամուտ են ճշդելու թէ Թուրք կառավարութեան կողմէ ի գործ դրուած գաղափարական եւ քաղաքական ճնշումներ կամ համայնական – փոքրամասնական խմբաւորումներու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը հա՞շտ է մարդկային իրաւանց սկզբունքներուն հետ: — Հարկ է հասցնել մեր դիմումները մինչեւ հոն, փաստական հիմնաւորումներով եւ լուրջ հետեւողականութեամբ:

Ուրիշներ ի՞նչ ըրին, ի՞նչ կ՚ընեն, ու այսուհետեւ մինչեւ ո՞ւր կը դիմեն, — չենք գիտեր: Աշխարհամասէ աշխարհամաս ու երկրէ երկիր տարբեր պայմաններ, տարբեր հնարաւորութիւններ ու միջոցներ կան: Սակայն գիտե՛նք, համոզուած ենք խորապէս՝ թէ յատկապէս ՄԱԿի եւ Ուաշինկթընի, Օթթաւայի եւ քանատական գլխաւոր կեդրոններու մէջ, ինչպէս նաեւ նահանգէ նահանգ ու քաղաքէ քաղաք՝ պէտք չէ լռէ, պէտք չէ դադրի պայքարելէ գիտակից ամէն հայ քաղաքացի:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

—0—

Կարելի չէ յստակ գաղափար մը ունենալ Յունաստանի վիճակին մասին եւ դէպքերու մասին տրուած լուրերն ալ տարբեր են, ըստ աղբիւրներուն:

Ներկայիս իշխանութիւնները կ՚ըսեն թէ մեռեալներու թիւը 11 եղած է մինչ կիսապաշտօնական աղբիւրներ հարիւրէ աւելի կը նկատեն մեռեալներու թիւը: Ամէն պարագայի մէջ, ձերբակալութիւնները կը շարունակուին եւ զինուորական ատեանները արդէն իսկ սկսած են դատել ձերբակալուած ցուցարարները: Առաջին ամբաստանեալները (3 բանուոր եւ երիտասարդ մը) չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած են, չորս կիներ ալ նոյն պատիժը կրած են: Ըստ Տեղեկատուութեան նախարարին 870 հոգի ձերբակալուած են, որոնց մէջ 150 կին: Այս ձերբակալուածներուն մէջ 391 ուսանող կայ:

Աթէնքի մէջ բազմաթիւ ծնողքներ ալ լուր չունին իրենց զաւակներէն եւ ոստիկանութեան կը դիմեն: Այն կարծիքը կը տիրէ թէ ոմանք վիրաւորուած են ցոյցերուն ընթացքին եւ ապաստանած ընկերներու բնակարանը, որպէսզի իրենց ինքնութիւնը գաղտնի մնայ:

×

Ռումանիոյ Հանրապետութեան նախագահ Չաուչեսկուի Աթէնք այցելութիւնը ջնջուեցաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ կռիւներ տեղի ունեցած են կառավարական ուժերու եւ Զօր. Գրիվասի կողմնակիցներու միջեւ Լիմասոլի հիւս. շրջանը:

ԿՈՆՔՈՒՐ գրական մրցանակին արժանացած է Ժաք Շեւէքս, զուիցերացի գրագէտը «Օկրը» վէպին համար, իսկ Ռընոտօն տրուած է Սիւզան Փրուի «Լա Թերաս տէ Պերնարտէն» գործին համար:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ Սաուտական Արաբիոյ քարիւղի նախարարը դիտել տուաւ, թէ արաբ երկիրները պահանջած են Ճափոնէն, որ խզէ դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ, եթէ երբեք կ՚ուզէ, որ արաբ երկիրները վերստին քարիւղ հայթայթեն իրեն: Արաբական քարիւղէ զրկուած երկիրները պէտք է օժանդակեն արաբ երկիրներուն յայտնի կերպով եւ ճնշում բանեցնեն Իսրայէլի վրայ, որպէսզի ան պարպէ իր գրաւած հողերը: Անիկա պայման է, որպէսզի արաբ երկիրները վերստին քարիւղ հայթայթեն այդ երկիրներուն, նկատել տուաւ Շէյխ Ահմէտ Զաքի Եամանի: Ըստ Սաուտական Արաբիոյ քարիւղի նախարարին՝ «Ճափոն չի կրնար օժանդակել մեզի զինուորական գետնի վրայ, որով իրեն կը մնայ խզել դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Թել Ավիվի հետ»:

ՔԱՄՊՈՃԵԱՆ օդանաւ մը ռմբակոծեց նախագահ Լոն Նոլի պալատը, սակայն այս վերջինը չմեռաւ:

ԱՍ ԷՐ ՊԱԿԱՍ...

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԷՍԱԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻԻ ՊԱՇՏՕՆԷՆ ԿԸ ՀԱՆԵՆ ՕՐ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԸ

—0—

Պոլսոյ թերթերէն (Նոյ. 15) կ՚իմանանք թէ Թուրքիոյ Կրթական նախարարութիւնը պաշտօնանկ ըրած է Էսաեան վարժարանի անօրէնուհի՝ Օր. Հերմինէ Գալուստեան «առանց արտօնութեան ժողովներ գումարած ըլլալու» ամբաստանութեամբ:

Օր. Գալուստեան անմիջապէս Անգարա մեկնած է անձամբ պաշտպանելու համար իր դատը Կրթական գործավարութեան լիազօր անձերուն առջեւ և հարթելու համար «թիւրիմացութիւնը»:

Այս առթիւ ահա թէ ի՛նչ կը գրէ «Տիւնիա» թերթը:

«ՀԱՅՈՑ ԱՂՋԿԱՆՑ ԼԻՍԷԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻՆ ՊԱՇՏՕՆԷ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ» խորագրին տակ, իր առաջին էջին վրայ հետեւեալ «մասալները» կը պատմէ.—

«Իսթանպուլի Հայոց Էսաեան աղջկանց լիսէի Տնօրէնուհին՝ Հերմինէ Գալուստեան «Առանց արտօնութեան հաւաքոյթ կազմակերպած ըլլալու» յանցանքով հեռացուած է իր պաշտօնէն: Կրթական գործավարութեան քննիչներուն կողմէ կատարուած հարցաքննութեանց հետեւանքով յանցաւոր նկատուող Հերմինէ Գալուստեան Գատըգիւղ, Օփերա սինեմային մէջ կայացած եւ հազարէ աւելի Հայերու մասնակցած հաւաքոյթին առաջին կարգի պատասխանատուներէն ցոյց տրուած է: Երկար տարիներէ ի վեր Հայոց Էսաեան աղջկանց լիսէի տեսչութիւնը վարող Հերմինէ Գալուստեան 1960ի յեղաշրջութենէն յետոյ Հիմնադիր Ժողովի «Քուրուճու Մէճլիս» անդամ ալ եղած է:

«Լոս Անճէլըսի մէջ Եանըքեան Հայու մը կողմէ վայրագօրէն սպաննուած մեր երկու հիւպատոսներուն դէպքէն յետոյ, Գատըգիւղի Օփերա սինեմային մէջ, հազարէ աւելի Հայերու մասնակցութեամբ հաւաքոյթ մը սարքած է: Այնտեղ կատարուող գաղտնի հաւաքոյթին իբր կազմակերպիչ ցոյց տրուող Գալուստեանի մասին, Կրթական գործավարութեան քննիչները հարցապնդումի ձեռնարկած եւ ի վերջոյ յանցաւոր նկատուած եւ Տնօրէնութենէ պաշտօնանկ եղած Հերմինէ Գալուստեանի դէմ դատական հետապնդումի ալ ձեռնարկուած է: Միւս կողմէ, նախապէս ալ Գալուստեանի մասին, ուրիշ վեց վարժարաններու տնօրէններու հետ «Գիրերու յեղաշրջութեան դէմ շարժած ըլլալու» ամբաստանութեամբ բացուած դատը կը շարունակուի:

«Գալուստեան եւ միւս վարժարաններու տնօրէնները իրենց բոլոր թղթակցութիւնները հայերէն կատարած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատարան յանձնուած են»:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 15)

ՋՈՒՐ ՀՈՂԵՐՈՒՆ

Վերջ գտաւ Թալինի ոռոգման ցանցին առաջին հատուածին շինարարութիւնը: Զօրաւոր ջրհաններու միջոցով ջուր կը ստանան 500 հեկտար բերրի հողեր՝ Արարատեան դաշտի եւ Արագածի ստորոտին:

×

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Նոյեմբեր 14ին Հար. Ամերիկա մեկնեցաւ Խորհ. Միութեան ակումբներու հաւաքական խումբը մրցումներ ունենալու համար Մեքսիկայի, Էքուաթորի, Սալվատորի, Քոլոմպիայի եւ Քոսթա Ռիքայի մէջ:

Այդ հաւաքականին մաս կը կազմեն Հայեր եւս Ա. Աբրահամեան, Ա. Սարգսեան, Յ. Զանազանեան, Ա. Անդրէասեան եւ Լ. Իշտոյեան «Արարատ»էն:

«ՍՈՆԱ ԵԱՐ»

Ա.

Կոմիտասի մասին արձանագրուած այս յուշի պատառիկը կը պատկանի յայտնի երաժշտագէտ Միհրան Թումաճեանի, որ 1973 Հոկտեմբեր 28ին մահացաւ Հայաստանի մէջ: Մ. Թումաճեան 1966էն ի վեր կը գտնուէր Հայաստան, ուր կ'աշխատէր *«Հայրենի երգ ու բան»* ուսումնասիրութիւններու շարքին վրայ, որուն Ա. հատորը լոյս տեսաւ 1972ին:

Կոմիտաս վարդապետի Պոլսոյ մէջ ունեցած հինգ տարիներու ամենաբեղնաւոր գործունէութեան անդրադառնալը աւելի հանգարտ եւ առատ ժամանակի կարօտ ըլլալով, ինչ որ ինծի կը պակսի այս օրերս, — պիտի բաւականանամ «Սոնա եար»*ի պատմութեամբ:*

Պատմութիւնը այսպէս կը սկսի:

Մօտ վաթսուն տարի առաջ՝ 1910*ին, ամռան Կիրակի մը, Թերեւս Համբարձման կամ Վարդավառի Կիրակիներէն մէկը, Ղալաթիոյ դպրաց դասու երգչախումբը մաեստրօ Էդգար Մանասի ձայնագրած քառաձայն պատարագը սկսած էր երգել արդէն, երբ իր անդամներէն Կարապետ Էֆէնտի Պարտիզպանեանի առաջնորդութեամբ, վեղարաւոր հոգեւորական մը եկաւ ու դասին աջ կողմը կանգնեցաւ: Պատարագի արարողութիւնը հասաւ այնտեղ, ուր պատարագիչին* «Ի սուրբ, ի սուրբ պատուական մարմնոյ» *աղօթքին վերջաւորութեան, խորանին վարագոյրը կը գոցուի: Այդ պահուն էր, որ վեղարաւոր հոգեւորականը դասին մէջտեղը եկաւ ծնրադրեց խորանին առջեւ եւ երկու ձեռքերը կուրծքին մօտեցուցած՝* «Տէր ողորմեա, Տէր ողորմեա» *պաղատեցաւ: Եւ ի՜նչ պաղատանք... դարերու խորքէն յառնող ինչպիսի՜ հառաչանք...*

Իսկոյն, ամէնէն արագ կերպով յայտնի եղաւ, թէ հոգիները թունդ հանող, սիրտերը ճմլող ձայնին տէրը նոյն ինքն Կոմիտաս վարդապետն է, որուն «Սարերի վրով գնաց» *եւ* «Ջիք տու, քաշի» *երգերը այդ օրերուն կը սերտէինք Սկիւտարի երգչախումբի մէջ մեծ հիացումով:*

Պատարագի արարողութիւնը հազիւ աւարտած, Կոմիտաս վարդապետի չորսդին կը բոլորուին երգիչները անպարագրելի պաղատանքով եւ կ'առաջնորդեն զինքը դպրաց դասու փոքրիկ սենեակը: Մթնոլորտը մագնիսացած է հիացական բացագանչութիւններով: Մէկը կը գոչէ. «Հայր սուրբ, ձայնդ անսպառ», ուրիշ մէկը կը մրմնջէ. «Տէր ողորմեայիդ մատաղ, Հայր սուրբ»: Շատերը միաբերան կ'աղերսեն. «Աման, վարդապետ, ի՜նչ կ'ըլլայ, մեզի այս երգերը սորվեցուր»: Ո՞ր մէկը, ո՞ր մէկը, անվերջանալի աղաչանք ու պաղատանք...:

Կոմիտաս վարդապետ հանդարտութեամբ կը պատասխանէ. «Ես հիմա գնալու եմ Քէօթահիա, մի քիչ հանգստանալու: Մտածելու բան է, համբերէք...»:

... Եւ համբերեցինք: Սպասեցինք եւ յուսացինք... Շաբաթները շաբաթներուն յաջորդեցին, եւ ահա Կիրակի օր մը, Օգոստոսի վերջը կամ Սեպտեմբերի ըսկիզբները, հաւանաբար, Կոմիտաս վարդապետ Ղալաթիոյ եկեղեցին եկաւ դարձեալ: Պատարագի արարողութենէն վերջ անմիջապէս իր չուրջը հաւաքուեցանք, մեղր հաւաքող մեղուներու պէս: Ձեզ յիշեր այժմ, թէ ինչպէս կամ ինչպիսի սրտաբուխ խօսքերով կրկնեցինք մեր եռեւեփող զգացումները: Կոմիտաս վարդապետ՝ երբեմն խոհուն, երբեմն ժըպտուն, մտիկ կ'ընէր եւ երգչախումբ կազմելու զանազան դժուարութիւններու մասին կ'արտայայտուէր: Յարուցած իւրաքանչիւր կէտերուն դիւրաւ հարթելի ըլլալը կը բացատրէինք այնպիսի պատրաստակամութեամբ ու նուիրումով, որ վերջապէս վարդապետի տարօրէն խոհուն աչքերը սկսան պճլտալ: «Լա՛ւ, լա՛ւ փորձենք» ըսելը բաւական էր, որ այդ փոքրիկ սենեակը ծափերու եւ խնդութեան կրկէսի մը վերածուէր...:

Իր հսկողութեան տակ անմիջապէս չարադրուեցաւ յայտարարութիւն մը, թէ Կոմիտաս վարդապետ համերգ մը տալու համար Պոլիս պիտի մնայ եւ մեծ երգչախումբ մը պիտի պատրաստէ: Յաջորդ առաւօտ թերթերու մէջ երեւցած այս փոքրիկ յայտարարութիւնը աւելի քան բաւական էր, որ Պոլիսը խլրտի: Կեդրոնականի, Պէրպէրեանի, Էսայեանի ուսուցիչներն ու ուսանողները, զանազան երաժշտական միութիւններու անդամներ, համալսարանականներ, տարեցներ ու երիտասարդներ, ամբողջ շաբաթուան ընթացքին խումբ-խումբ կը լեցնէին Կեդրոնականի եւ Էսայեանի սրահները՝ արձանագրութեան եւ ձայներու քննութեան համար: Ի՜նչ օրեր... Ի՜նչ օրեր...:

Ահա այսպիսի բարախուռն խանդավառութեամբ սաղմնաւորուած, աւելի քան 300 *հոգիէ կազմուած երգչախումբը, անհամբեր կը սպասէր յաջորդ Երկուշաբթիին, երբ պիտի սկսէինք խմբական առաջին մասնակի փորձութիւններուն, «փորձ»երուն:*

Վերջապէս եկաւ Երկուշաբթի:

Սաստիկ կը դժուարանամ բացատրել այն անբացատրելին, որ այս պահուս, 60 *երկար տարիներու անջրպետի մը մէջէն, կ'ողողէ ու կը պալարէ իմ հոգիս: Խոր յուզումով կ'ապրիմ, կը վերապրիմ այդ անբացատրելի պահը, այն վայրկեանը, այն երկվայրկեանը, երբ որ Կոմիտաս վարդապետ Ղալաթիոյ հինաւուրց եկեղեցիին բակը կը մտնէր: Կարծես թէ մեր երազներու թագաւորն էր, որ կուգար: Բակէն մինչեւ Կեդրոնական վարժարանի սանդուխները, անկէ դէպի ամփիթէատրոն բարձրանալու մեր թռիչքին մէջ մեզի այնպէս կը թուէր, թէ երկինք կը բարձրանայինք...:*

Վերջապէս, եթէ երկինք չբարձրացանք, հասանք ամփիթէատրոնի մեծ սրահը, աղմուկով, հեւքով ու հրմշտուքով: Կոմիտաս վարդապետ հանեց իր արտաքին պարեգօտը, ծալեց ու դրաւ գրասեղանին վրայ: Յետոյ հանեց իր գրպանէն ժամացոյցը, նմանապէս դրաւ սեղանին: Յետոյ ձեռքին ցուցակին համաձայն, որ իւրաքանչիւր երգողի ձայնի եւ գոյնի դասաւորումը կը ներկայացնէր, սկսաւ թենորներէն մինչեւ պասերը չորքաւորել՝ կարդալով իւրաքանչիւրի անունը մէկիկ-մէկիկ, երբեմն-երբեմն կատակներ ու սրամտութիւններ ալ փախցնելով, օրինակ, սպիտակավարդն՝ *Վարդան Ագկիւլեան,* ադամանդազարդն՝ *Գուրգէն Էլմասեան, եւայլն:*

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ

Այսօր մանկավարժութեան աշխարհին մէջ ընդունուած եւ հաստատուած իրականութիւն է որ առանց գիրքի, առանց ընթերցումի կարելի չէ բարձրագոյն ուսումներու ձգտիլ եւ նոյնիսկ երկրորդական ուսումներ յաջողութեամբ աւարտել:

Այսօր պարզ առօրեայ կեանքին մէջ, նոյնպէս ընդունուած եւ հաստատուած իրականութիւն է որ առանց գիրքի, առանց ընթերցումի կարելի չէ հետեւիլ մեր ապրած հիւլէական աշխարհի գիտական, քաղաքական, ընկերային, տնտեսական, ճարտարարուեստական, մշակութային, գեղարուեստական եւ այլ հոլովոյթներու:

Հետեւաբար, ոչ միայն զարգացումը, ընդհանուր մշակոյթ, այլ նաեւ պարզ առօրեան եւս կը պահանջէ տեւաբար՝ կարդալ *եւ* տեղեկանալ:

Որպէսզի դպրոցականը, ուսանողը, անհատը որ կեանքի մէջ նետուած են հնարաւորութիւնը եւ դիւրութիւնը ունենան կարդալու եւ տեղեկանալու՝ գոյութիւն ունին գրեթէ բոլոր երկիրներու մէջ, ուր արտայայտութեան իրաւունքը յարգուած է, հանրային «ազատ» գրադարաններ, թէ՛ անոնք ըլլան ազգային, քաղաքապետական կամ համալսարանական:

Հանրային գրադարանի մը անհրաժեշտ դերը, որ շատ անգամ, չըսելու համար միշտ, անփոխարինուած է, կը կայանայ՝ դնել երկրի մը բոլոր բնակիչներու տրամադրութեան տակ գիրքեր, թղթածրարներ, փաստաթուղթեր կամ ձայներագիրներ որոնք անհրաժեշտ են իրենց ուսումներուն, զարգացման, մշակոյթին, հաճոյքներուն... համար, առանց վայրի, տարիքի, սեռի, ընկերային դասակարգի, մտաւորական մակարդակի խտրութեան:

Եթէ ընդունուած է որ դպրոցը հանրային ծառայութիւն մըն է, նոյնպէս գրադարանը հանրային կարիք մը ու ծառայութիւն մը պէտք է ըլլայ:

Կենսական՝ ամէն տեսակի ուսուցման մէջ, թէ ըլլայ սկզբնական կազմաւորման կամ տեւական կրթութեան, գրադարանը շատ անգամ նկատուած է յարակից տարր:

Այսօր Ֆրանսայի նման մշակոյթով ողողուած երկիր մը զգալի պարապ մը ունի այս ուղղութեամբ: Սակայն ձգենք ընդհանուր տեսութիւնները, ձգենք Ֆրանսան իր վիճակին եւ զբաղինք մեր ազգայինով, մեր արտահայաստանեան իրականութեամբ:

Առաջին հերթին փոքրամասնութեան մը համար, որուն բնական ձգտումներու ճիգն է տոկալ ու գոյատեւել, գրադարաններու հաստատում եւ բարգաւաճում կրնայ թուիլ երկրորդական կամ երրորդական տարր: Սակայն, եթէ քաղաքական դէպքերու բերումով այդ փոքրամասնութիւնը կոչուած է անորոշ ժամանակի մը համար ապրիլ հեռու իր սեփական հողերէն, ինչ որ պարագան է Սփիւռքահայութեան, անհրաժեշտ է կազմակերպել անոր կեանքը, այսինքն մեր գաղութները, ու ծրագրուած աշխատանքով ամէն ճիգ ի սպաս դնել անոր ազգային դիմագիծը, կարելի եղածին չափ, անխոցելի դարձնելու: Ուստի՝ այս առողջ ըմբռնումով եւ իմաստով գրադարանները ունին իրենց յատուկ եւ անփոխարինելի դերը, *ու հարկ է զանոնք դնել մեր հայապահպանման մտահոգութիւններու առաջին գծին:*

Լաւագոյնը պիտի ըլլար գոնէ հայաշատ քաղաքներու մէջ հիմնել հանրային գրադարաններ ընթերցասրահներով, ուր առանց խտրութեան, առանց վերապահութեան բոլոր Հայերը օգտուէին «սկսելու», «ամբողջացնելու» կամ «յագեցնելու» (երանի անոնց) իրենց ազգային դաստիարակութիւնը, իրենց ազգային հետաքրքրութիւնները:

Բայց ի՛նչպէս կարելի է մեր գաղութներու մէջ կիրարկել գրադարաններու հաստատման աշխատանքը, երբ այդ գաղութներուն մեծ մասը, ինչպէս ֆրանսահայ գաղութը, հեռու են միասնականութեան պատկեր մը ներկայացնելէ, երբ քաղաքական, եկեղեցական եւ մշակութային գետիններու վրայ չկայ միասնականութիւն եւ համագործակցութիւն, երբ կարելի չէ նոյնիսկ գոյութիւն ունեցող զանազան երկօրեայ կամ միօրեայ դպրոցներու միջեւ հաստատել պարզ յարաբերութիւններ, ներդաշնակելու համար գոնէ ուսուցման ձեւերը, ուսուցման բովանդակութիւնը կամ մանկավարժութիւնը:

Հետեւաբար չօրօրուինք ցնորքներով, անկարելիի մասին չփորձենք մտածել եւ ըլլանք իրատես, ըլլանք դրական գոնէ այսօրուան իրականութեան ի տես պահանջենք, խստօրէն պահանջենք որ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն կամ միութիւն, որ իր շրջանակին մէջ իր հասկցած ձեւով կը վարէ գաղութի մէկ հատուածին ճակատագիրը, ձեռնարկէ գրադարաններու, ընթերցասրահներու

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

«Ես, — կ'ըսէ նա ուրիշ նամակի մը մէջ, — այն Հայերէն չեմ, որ շատ նըւէրներ կուտան Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի եւ ուրիշ բան չեն ստանար, բաց ի «Աստուած քեզ օրհնէ» խօսքերէն: Ես գիտեմ որ իմ գործերը պիտի օրհնեն զիս»:

Եւ որպէսզի իր գործերը զինք օրհնեն, ան Թրիեստի միաբաններուն առաջարկեց որ հայերէնի թարգմանեն գաղղիացի Ռոլէնի «Հռովմի պատմութիւնը» որ 16 *հատորներէ բաղկացած էր:*

Մանուկ հասակէն, Եդուարդ Ռափայէլ կապուած էր այդ «Հռոմայեցւոց պատմութեան» հետ, եւ այդ օրէն ուխտեր էր թարգմանել տալ այդ մեծ գործը: Այդ նուիրական ուխտը գեղեցիկ ու արդար կարգադրութիւն մըն էր: Ան իր քըսակը կը բանար՝ գործով ապացուցանելու իր վերանորոգչական քաղաքական դ ա ւ ա ն ա ն ք ը: Հայրենիքի ազատութեան մասին մտածող Եդուարդ Ռափայէլին համար մեծ օրինակը հին Հռոմն էր: Ան կը ցանկար որ անոր պատմութիւնը Հայերէնի թարգմանուի, որպէսզի Հայերը փոքր հասակի մէջ կարդան, դաստիարակուին այդ մեծ օրինակին վրայ, որովհետեւ իր անխախտ դաւանանքն էր, որ հայրենասիրութիւնը, քաջութիւնը, օրէնքի եւ կարգապահութեան գաղափարը, եւ մանաւանդ միութեան սէրը, ազատ ու անկախ հայրենիք մը ունենալու անհրաժեշտ պայմաններն են: Թարգմանութեան գործը փութացնելու համար, տպագրութեան ծախքերուն համար յատկացուց ութ հազար ռուփի, հինգ հազար իր գրպանէն, իսկ մնացածն իր բարեկամներէն ստացած էր: Առաջին հատորը հրատարակուելէն յետոյ, կը խոստանար դարձեալ հինգ հազար ռուփի: Բոլոր գիրքերը սեփականութիւն պիտի դառնային Թրիեստի Միաբանութեան. անոնց ծախուելէն պիտի գոյանար 75.000 *ռուբլի, գումար մը՝ որ նոր Միաբանութեան անտեսական խախուտ վիճակը հաստատուն հիմերու վրայ պիտի դնէր: Իսկ հայ ընթերցողներն այն օգուտը կ'ունենան, որ հռոմէական կառավարութեան, միաբանութեան եւ ազգասիրութեան մասին ազդեցիկ դասեր կ'առնեն:*

Սակայն Թրիեստի վանքը դրամը ստացաւ, թարգմանութիւնը չըրաւ եւ տպագրեց միայն գրքին առաջին թերթը, որով Եդուարդ Ռափայէլ երջանկութիւնը չունեցաւ տեսնելու իր հայրենասիրական գաղափարներու իրականացումը: Չորս տարի վերջ, հայ Մեկենասը կը գրէր. «Ծաղր դարձայ իմ ազգի մէջ, միշտ կ'ըսեն թէ վարդապետները Հեդվարդին փողը լաւ կերան, սակայն ես իմ փողը ժամանակին կը պահանջեմ»: Ճշմարտութիւնն ըսելու համար պէտք է գիտել տալ, որ Եդուարդին ուզածը դիւրին գործ չէր: Ռոլէնի հսկայ գործը կը պահանջէր լեզուի ճկունութիւն, նոր ոճեր եւ նոր բառեր, որոնց դեռ վարժ չէին Թրիեստեան դպրոցի գրիչները: Բայց մենք յետոյ պիտի տեսնենք, որ Եդուարդ թէպէտ հայերէն լեզուով Ռոլէնը չտեսաւ, բայց գերեզմանէն իր փողը կրկնապատիկ պահանջեց:

Ահա այսպիսի լուսաւոր գաղափարներով, ազատատենչ մտքով եւ ազգը դաւանանքէն զանազանող մարդ մըն էր Եդուարդ Ռափայէլ, որուն առջեւ ներկայացան երկու նպաստ խնդրող վարդապետները: Այդ օրէն Ջուղայեցի վաճառականը շաբաթը մէկ անգամ զանոնք իր տունը ճաշի կը հրաւիրէր, ոչ եթէ հայկական համբաւեալ հիւրասիրութենէ մղուած, այլ որովհետեւ հեռաւոր հիւրերը ճիշդ այն մարդիկն էին, որոնց ինքը պէտք ունէր: Անոնց մէջ ան գտած էր ինչ որ տարիներով կը փնտռէր, մայրենի լեզուի ուսուցիչները:

Քաղաքական ազատութեան եւ մտաւոր լուսաւորութեան մտքերով տոգորուած այդ հայ վաճառականը, միեւնոյն ժամանակ մայրենի լեզուի եւ տոհմային դաստիարակութեան ջերմ պաշտպանն էր: Նա հետեւեալ դաշինքը դրաւ անոնց առջեւ: Յայտնեց թէ ինքը պատրաստ է դպրոցի նպաստ տալ, եթէ վարդապետներն ընդունին իր պայմանը:

Իսկ պայմանն այն էր, որ Հ. Նիկողայոս Բուզայեան, տանի իր Աղեքսանդր եւ Յովհաննէս որդիները Լոնտրա եւ խնամէ զանոնք այնտեղ հինգ տարի, այսինքն մինչեւ այն ժամանակ, երբ պատանիներն աւարտեն իրենց ուսումը անգլիական դպրոցներու մէջ, իսկ միւս վարդապետը, Հ. Պօղոս Մէհէրեանը պիտի մնար Մատրասի մէջ եւ հայերէն լեզուի դասեր տար իր կրտսեր որդւոյն Լուիզի եւ երկու աղջիկներուն, Աննայի եւ Աննա-Մարիամի:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(6 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՂԲ ԳԻՒՂԸ

Երկու հարիւր լիթրանոց կարասը, կաւէ սափորները, զէնքերու բեկորները, որոնք վերջերս Կողբի գիւղացիները յայտնաբերեցին մերձակայ բլուրներուն ստորոտին, տեղ պիտի գտնեն գիւղին պատմութեան նուիրուած ցուցահանդէսին մէջ։ Այս գործը նախաձեռնողն է Գուրգէն Ազարարեան, որ որոշած է իր համագիւղացիներուն ներկայացնել անոնց նախնիքներուն կեանքը, Կողբի անցեալն ու ներկան։ Ան տարիներու ընթացքին խնամքով հաւաքած է հարիւրաւոր լուսանկարներ, նամակներ, ազգագրական նիւթեր, ձեռագիրներ, հին ու նոր հրատարակութիւններ։

Կողբը Հայաստանի հնագոյն բնակավայրերէն է։ Անոր վերաբերեալ գրաւոր վկայութիւնները ունին 1600 տարուան պատմութիւն, որոնց մէջ առաջին տեղերը կը գրաւեն Մովսէս Խորենացիի եւ Փաւստոս Բուզանդի հաղորդած տեղեկութիւնները։

Անոնք, սակայն, քիչ մանրամասնութիւններ կը թուեն գիւղին կեանքին, նիստ ու կացին մասին։ «Բացը» կը լրացուի հողի տակէն դուրս ելլող երբեմնի եռուն կեանքի ապացոյցներով եւ աւանդավէպերով։

Գիւղին մօտակայ բլուրներէն մէկը կը կոչուի Երիտասարդներու սար։ Ասիկա այդ անունով մկրտուած է ի նշան Լեզգիներու դէմ Կողբցի երիտասարդներու տարած փայլուն յաղթանակին, որով միանգամ ընդմիշտ վերջ տրուեցաւ լեզգիներու արշաւանքներուն։ Հոնկէ քիչ մը հեռու լեռնապարին ամէնէն բարձր գագաթն է, ուր ԺԱ. դարէն ի վեր կանգուն կը մնայ հայ ճարտարապետութեան նշանաւոր կոթողներէն մէկը՝ Մշակավանքը։ Վարը՝ հին Կողբի աւերակներն են։ Կը պատմեն, թէ ԺԷ. դարու սկիզբները օտար նուաճողներ տեղահանած են գիւղացիները, բայց ոմանք յաջողած են դիմադրելով հեռանալ եւ նոր վայրի մը մէջ այսօրուան գիւղը հիմնել։

Գիւղին բնակչութեան թիւը ներկայիս 4500ի կը հասնի։ Կողբը Հայաստանի ամենամեծ գիւղերէն է. տեղացիները հմուտ մշակներ են եւ կը ստանան դեղձի բարձր բերք ու կ'աճեցնեն մերձարեւադարձային պտուղներ։ Արտադրութեան մեծ ճիւղ մըն է Կողբի անտառատնտեսութիւնը, որ ունի 1500 հեկտար տարածութեամբ անտառ։

հաստատման եւ ապա բարգաւաճման ու ստորէ աւելի լուրջ, արդիւնաւոր եւ շօշափելի ձեւով զանգուածներու հայեցի դաստիարակութեան դժուար աշխատանքին։

Անհրաժեշտօրէն պէտք է շաբաթօրեայ դպրոցները ունենան իրենց դասարաններու կողքին գրադարաններ. չմոռնանք որ ընթերցանութեան հակումը ու ապա սէրը կը սկսի փոքր տարիքին։ Անհրաժեշտօրէն պէտք է որ մշակոյթի տուները ունենան իրենց գրադարանները, դառնան հանրային գրադարաններ իրենց ընթերցասրահներով, եթէ ոչ վրիպած կ'ըլլան իրենց հիմնական կոչումէն։ Այսպէս կարելի է ցանկը երկարել, սակայն ըսենք մէկ խօսքով որ հայապահպանման կամ հայեցի մթնոլորտ ստեղծելու առընչութեամբ հրամայական պարտականութիւն մը ունին բոլոր պատասխանատու մարմինները։

Եթէ կ'ուզենք որ հայ գիրքը, հայկական նիւթեր շօշափող օտար լեզուներով գիրքեր չթառին փոշիներու մէջ ու իրենց հետ հայկական տպարաններու մեքենաները չժանգոտին ու չդատապարտուին անշարժութեան, ծայր աստիճան կարեւոր է մտածել այս հարցին շուրջ, ցոյց տալ այլեւս ձեռներէցութեան ոգի, դուրս գալ ընթացիկէն։

Յաճախ ժողովուրդի մտային եւ մշակութային մակարդակը կը չափուի իր ստեղծագործութիւններով իր հրատարակութիւններով, իր հակումով դէպի ընթերցանութիւն։

Հայ ժողովուրդին համար կրկնակի կարեւոր է, որովհետեւ գրադարան, գիրք, ընթերցանութիւն կը նշանակեն հայկականութիւն։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺԱՊԱՒԷՆ

«Երեւան» փաստագրական ժապաւէններու պատկերասփիւռի արուեստանոցը պատրաստած է ժապաւէն մը Յովսէփ Օրբելիի մասին։ Բեմագիրներն են Միհրան Ջանիկեան եւ Մ. Եօրղանիճէ։ Հարուստ փաստաթուղթերու, լուսանկարներու հիման վրայ ժապաւէնը կը ներկայացնէ անուանի արեւելագէտին կեանքն ու գործը։ Ան առաջին նախագահն է եղած (1943–1947) Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի։ Ժապաւէնը կը ներկայացնէ նաեւ անոր աշխատանքները իբրեւ Էրմիթաժ Թանգարանի (Լենինգրադ) տնօրէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՕՔ

Հ. Բ. Ը. Մ.Ի
60ՐԴ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Յետ միջօրէի ժամը 1.30ին սկսաւ Բ. նիստը, որուն սկիզբը Կեդրոնական Վարչական Ժողովի իրենց եռամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած անդամներուն տեղ մասնակի ընտրութիւն կատարուեցաւ, Նշանակիչ Յանձնախումբի ատենապետ Պր. Ա. Ասլանեանի կողմէ ներկայացուած երկպատիկ ցանկի մը վրայէն։ Գաղտնի քուէարկութեամբ վերընտրուեցան Պ. Պ. Ռիչըրտ Կրեկըրի, Յակոբ Տէրտէրեան, Սուրէն Ֆէսճեան եւ Տիկին Մաքրուհի Յովսէփեան՝ Մ. Նահանգներէն, Պր. Նուրհան Ֆրէնկեան՝ Եւրոպայէն եւ իբր նոր անդամ՝ Տոքթ. Բերկրուհի Սվաճեան՝ Մ. Նահանգներէն, Կեդրոնական Վարչ. Ժողովի անդամ եւ ազգային բարերար Օր. Լիլա Գարակէօզեանի տեղ, որ առողջական պատճառներով հրաժարած էր շուրջ 30 տարուան պաշտօնավարութենէ մը ետք։

Կեդր. Վարչ. Ժողովը մեծապէս գնահատելով Օր. Գարակէօզեանի երկարամեայ եւ անձնուէր ծառայութիւնները, զինք անուանած է Միութեան Բարերար Անդամ եւ իր կողմին Պատուակալ Անդամ։ Բարերարուհին հաճոյքով ընդունած է զոյգ պատիւները եւ խոստացած շարունակել Միութեան Նպաստից Յանձնախումբի ատենապետի պաշտօնը։

Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի նոր անդամ ընտրուեցաւ Պր. Կերի Համբար։

ԱՐԴԻՒՆԱՇԱՏ 20ԱՄԵԱԿ ՄԸ

Մինչ քուէարկութիւնը կը կատարուէր, Կեդրոնական Վարչ. Ժողովի ատենադպիր Պր. Ռիչըրտ Կրեկըրի ժողովին յայտնեց թէ այս տարի կը լրանար Պ. Ա. Մանուկեանի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահութեան 20ամեակը։ Թուելէ ետք Պ. Մանուկեանի մատուցած գլխաւոր ծառայութիւնները մեր կազմակերպութեան եւ ազգին, եւ կատարած իշխանական նուիրատուութիւնները որոնք զինք կը դարձնեն ազգային մեծագոյն բարերարներէն մին, ինչպէս նաեւ անոր տուած իմաստուն եւ կորովի առաջնորդութիւնը, որուն շնորհիւ Բարեգործականը մեծապէս բարգաւաճեցաւ, նիւթապէս հարստացաւ եւ գործունէութեան սահմանները ընդարձակեց, Պ. Կրեկըրի Միութեան խորունկ երախտագիտութիւնն ու արեւշատութեան սրտագին մաղթանքները յայտնեց Ցկեանս Նախագահին, եւ առաջարկեց որ Միութեան բոլոր շրջանակները հանդիսաւորապէս նշեն Պ. Մանուկեանի նախագահութեան 20ամեակը յառաջիկայ տարուան ընթացքին։ Նոյնպէս, Ընդհ. Ժողովի գնահատանքն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց Միութեան Առաջին Տիկնոջ՝ Մարի Մանուկեանին, որ սիրով եւ գիտակցաբար միշտ զօրավիգ կանգնած է մեր սիրելի նախագահին անդուլ ջանքերուն։

Հաճոյքով եւ միաձայնութեամբ իւրացնելով այս սրտաբուխ, գեղեցիկ եւ արդար առաջարկը, որ Միութեան աշխարհացրիւ անդամակցութեան զգացումները կ'արտայայտէր, ժողովականները յոտնկայս և երկարատեւ ծափերով ողջունեցին Տէր և Տիկ. Ա. Մանուկեանները։ Նախագահը խորապէս յուզուած յարգանքի այս ինքնաբուխ ցոյցէն՝ իր անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնեց, ըսելով. «Բարեգործականի նախագահ ըլլալը պատիւ մըն է ինծի համար եւ առանձնաշնորհեալ առիթ մը՝ ազգիս ծառայելու...»։

ԵԼՈՅԹՆԵՐ ԵՒ ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահը պատեհութիւն տուաւ ժողովականներուն որպէսզի Միութեան կեանքին ու գործունէութեան մասին արտայայտուին, ինչպէս նաեւ թելադրութիւններ եւ առաջարկներ կատարեն։ Եղան հակիրճ ելոյթներ եւ կարծիքի լայն փոխանակութիւններ։

Կրթական Կեդրոնական Յանձնախումբի ատենապետ Տոքթ. Բերկրուհի Սվաճեան խօսեցաւ իր գլխաւորած մարմնին կատարած աշխատանքին, մտահոգութեանց եւ առաջադրութեանց շուրջ, ինչպէս նաեւ Միութեան սեփական կրթարաններուն, ազգային յարանուանական մօտ 50 դպրոցներու եղած օժանդակութեանց եւ համալսարանական 300 ուսանողներու տրուած կրթաթոշակներու յատկացումին մասին։

Հ. Բ. Ը. Միութեան պաշտօնաթերթի խմբագիր Պ. Անդրանիկ Փօլատեան ջերմ խօսքերով արտայայտուեցաւ անցնող Յուլիսին Տիթրոյիթի մէջ գումարուած Միութեան երկրորդական վարժարաններու ամերիկահայ շրջանաւարտներուն եւ սաներուն առաջին համագումարին, մասնակցութեամբ աւելի քան 160 հոգիի, եւ անկէ բխած Սանուց Միութեան մասին։ Ան գոհունակութեամբ շեշտեց այդ նշանակալից հաւաքին մէջ տիրող շինարար մթնոլորտը, ժողովականներուն որակն ու ազգային ոգին եւ հեռահաս նպատակները նորակազմ Միութեան, որ կոչուած է բախտորոշ դեր մը կատարելու ամերիկահայ կեանքէն ներս։ Տոքթ. Գէորգ Քէչիշեան վեր առաւ կազմակերպեալ անդամարշաւի եւ քարոզչութեան անհրաժեշտութիւնը։

Ժողովականներու կողմէ շինիչ թելադրութիւններ եղան անդամագրական արշաւի, կտակներու հետապնդումի, գանձանակներու դրութիւնը հաստատելու, բացատրական գրքոյկներու հրատարակութեան եւ յուշամեդալներու պատրաստութեան մասին։

Որոշումներու Յանձնախումբին անունով Տոքթ. Գէորգ Քէչիշեան ներկայացուց գնահատանքի բանաձեւերը, որոնք ծափահարութեամբ ընդունուեցան ժողովէն։

Օրակարգի 12 հարցերը ոգեւորիչ եւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ քննուած ըլլալով, Հ. Բ. Ը. Միութեան 60րդ Ընդհ. Ժողովը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 4.30ին, նախագահ Ա. Մանուկեանի շնորհակալութեան խօսքով եւ Արժ. Առնակ Քհնյ. Գասպարեանի աղօթքով։

ԼՐԱՏՈՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (333)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ
ԺԴ.

Յոգնութենէ ուժասպառ եւ շնչհատ վիճակի մէջ՝ Էնվալիտի հրապարակը հասնելով նստարանի մը վրայ ձգեց ինքզինքը ու երկչոտ նայուածք մը պտըտցուց բոլորտիքը։ Մայր Լիզոն բացարձակ վըհատութեան եւ անհուն յուսահատութեան մատնուած էր։

— Ամէն ինչ վերջացաւ ինծի համար, ըսաւ Ժաննը մտովի։ Փարիզ գտնուելս իմացուած է...։ Շուտով պիտի ստիպուիմ պահուըտիլ, խոյս տալ, գուցէ հեռանալ...։ Միշտ անիծեալ կեանք մը պիտի վարեմ։

Ժան Ֆորթիէ, որուն գլուխը ծռած էր կուրծքին վրայ, յանկարծ վեր առաւ զայն։

— Բայց Ժաք Կարօ կենդանի է, մրմնջեց։ Ժաք Կարօ կը ծածկուի Ֆօլ Հարմանի անուան տակ։ Այդ մարդը չէր ատեր բնաւ։ Անշուշտ, այս պահուս ձերբակալուած է։ Ան պիտի խօսի... ու իր մեղսակցին անունը պիտի յայտնէ։ Այն ատեն պիտի հասկցուի որ ես անիրաւօրէն դատապարտուած եմ, որով պիտի կրնամ ազատութիւնս ձեռք բերել... Նորէն տեսնել իմ աղջիկս... իմ սիրեցեալ Լիւսիս... Բայց Ժաք Կարօ միջոցը պիտի գտնէ արդարութեան ձեռքէն խոյս տալու, եթէ երբեք ատենին իմանայ։ Իսկ զիս սպաննել ուզող մարդը եթէ ետ առնէ իր խօսքը, ո՞ւրկէ փաստեր պիտի գտնեմ։ Ի զուր պիտի աղաղակեմ թէ Ժաք Կարօն է ան։ «Ես Ֆօլ Հարմանն եմ», պիտի պատասխանէ։ Քլերմոնէն փախած բանտարկեալի մը խօսքին պիտի չհաւատան անշուշտ։ Կարեւոր մարդ մը ու միլիոնատէր մըն է ան...։

Ժանն սկսաւ արտասուել։

Երկու ոստիկաններ վայրկեանէ մը ի վեր կը դիտէին Ժաննը։ Այս վերջինը զանոնք տեսնելուն պէս, սարսռալով ոտքի ելաւ ու հեռացաւ, առանց փախուստի երեւոյթ տալու իր գնացքին։

Էնվալիտի կամուրջին առջեւ կը գտնուէր Ժանն։ Կամուրջէն անցաւ ու Շան զ'Էլիզէ հասաւ։ Հոնկէ Արք տը Թրիոմֆ հասաւ, ու մեքենաբար հետեւեցաւ Պուա տը Պուլոնը պողոտային ու անտառ մըտաւ։ Մութը կը կոխէր։ Ժանն մարմանդին վրայ նստաւ, ծառերուն տակ, ու սկսաւ ազատօրէն արտասուել։ Այս փախուստը Ժաննի կը յիշեցնէր քանի մը տարի առաջուան դէպքը, երբ իր փոքրիկին՝ Ժորժի ձեռքէն բռնած, բոցերու ճարակ Ալֆորվիլի գործարանէն կը հեռանար մութին մէջ։

Ժանն գլխու պտոյտ մը ունենալով նուաղեցաւ։

Երբ սթափեցաւ, արշալոյսը ծագած էր արդէն։

Հացագործ կինը երկար ատեն քալեց ըստ բախտի։ Ի վերջոյ, Սէնի եզերքէն յառաջացաւ Փարիզի ուղղութեամբ։ Բացի Ռոնտէվու տէ Պուլանժէի գինեպանուհիին յանձնած երկու հարիւր ֆրանքէն, Ժանն գրպանին մէջ ունէր տասը ֆրանքի չափ մանր դրամ։ Գինետուն մը մտաւ ու քիչ մը պաղ միս եւ հաց ապսպրեց, ագահօրէն ճաշեց ու երկար ատեն նստած մնաց, տխրագին նայուածք մը ձգելով իր առջեւ հոսող ջուրին վրայ։ Մահուան գաղափարը կը ծնէր մտքին մէջ։ Ժանն կը խորհէր որ մահը վերջ պիտի տար իր անվերջ վիշտերուն ու յարաճուն տառապանքներուն։

— Մեռնի՛լ, մրմնջեց ահա այս պահուս ընելիք միակ գործս։ Ի՞նչ, պիտի լքե՞մ գտած զաւակս։ Պիտի մոռնա՞մ թէ կորսուած ուրիշ զաւակ մըն ալ ունիմ։ Եթէ յաւիտենական քունը քնեմ, Ժաք Կարօ անպատիժ պիտի մնայ, ազատօրէն պիտի սիրէ իր աղջիկը ու զայն պիտի ամուսնացնէ այն մարդուն հետ, որուն հայրը սպաննած է։ Ոչ, ոչ, վատ բան մը պիտի ըլլայ։

Ժանն ոտքի ելաւ ոգեւորուած ու կերպարանափոխուած։

Ժանն դէպի Փարիզ ուղղուեցաւ։ Սոսկալի որոշում մը տուած էր։ Ֆօլ Հարմանի հասցէն հասկցաւ, ու ժամ մը յետոյ գործարանատիրոջ դուռը կը զարնէր։

×

Ֆօլ Հարման իր աշխատասենեակին մէջ փակուելէն յետոյ՝ դիրքը չէր փոխած բնաւ։ Իր միտքը սոսկումով կ'ուղղուէր անցեալէն դէպի ներկան, ու ներկայէն դէպի ապագայ, առանց գիտնալու թէ ինչու։ Դրան տրուած մեղմ հարուած մը փարատեց Ֆօլ Հարմանի մտատանջութիւնը։ Սենեկապանը ներս մտնելով ըսաւ.

— Միջին տարիքով կին մը կ'ուզէ պարոնը տեսնել...։ Ան ըսաւ թէ Պ. Օվիտի կողմէ կուգայ...։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Օր. Վեհանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յակոբեան ընտանիքը, Արմենակ Հայլեան ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Յակոբեան եւ զաւակները, Նալպանտեան ընտանիքը, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թէօ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Տանայեան սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԵՊՐՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 19ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Նոյ. 22, առաւօտեան ժամը 8.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն-Լու Կրան-Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի Նոյեմբեր 25ին:

Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան

×

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան եւ Տէսին-Վիէն քոյր մասնաճիւղերու, Նոյ. 25ին Կիրակի առաւօտուն, Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ողբացեալ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ԿՈՄՍ)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հոգեհանգստեան արարողութեան կը նախագահէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը խնդրուի բոլոր Վասպուրականցիներէն, Մարսիլահայերէն ներկայ ըլլալ յարգելու համար անզուգական հայրենասէրի եւ մեծ յեղափոխականի յիշատակը:

Արարողութենէն ետք պիտի զետեղուի Միութեան կողմէ նորակառոյց յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ մը ի յիշատակ բոլոր Վասպուրականցիներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի դպրոցին համար, մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Յակոբ Սուքիասեանի մահուան քառասունքին առթիւ հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Սուքիասեան 200 Ֆր., Տիկին Մակարեան (Լիոն) 100, Տիկին Քոսթիկեան (Լիոն) 50 Ֆր:

×

Նոյն առթիւ Տիկին Սուքիասեան 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Բարերար մը Սէնթ-Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ պայծառութեան համար նուիրած է 1000 Ֆր.:

×

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զոպոյեանէ 50 Ֆր. իրենց Թոռնիկին ծննդեան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Մարկոսեան իրենց սիրեցեալ եղբօր Յակոբ Մարկոսեանի (Պէյրութ մահացած) մահուան տարելիցին առթիւ կը նուիրեն «Յառաջ»ին 50 Ֆր., Փարիզի Մշակոյթի Տան 50 Ֆր.:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբ. Սուրէն Օտապաշեանի մահուան տխուր առիթով Վալանսի Դաւիթեան դպրոցին ի նպաստ.—

Փափազեան ընտանիքի անդամներ (Լիոն) 50 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Տօնիկեան (Սէն Շամոն) 20 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

Փարիզէն ոմն 50 Ֆր. կը նուիրէ Նոր Սերունդին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տիկին Արաքսի Սիմոնեան եւ զաւակը բժիշկ Սերգօ Սիմոնեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին, Ամենայն Սրբոց տօնին իրենց վախճանեալ անդամուհիներու հոգեհանգստեան առթիւ ուր յիշուած էր նաեւ իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր Յովհ. Սիմոնեանի անունը, երբ Կապոյտ Խաչի վարժարանի նախկին նուիրեալ ուսուցիչ, եւ այս առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն վերոյիշեալ Միութեան:

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Մէքճեան 250 Ֆր., ողբացեալ Կ. Փափազեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Փափազեան 100, Տիկին Դարբինեան 50 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մխիթէվելեանէ օգափոխութեան կայանի նոր շէնքին կառուցման ի նպաստ:

×

Լիոնի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Այրի Տիկ. Սիրարփի Թովմասեան եւ զաւակները, Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտներու մէկ կէսօրուան ճաշի ծախքը 300 Ֆր.: Պ. Մագսուտ Մանիկեան 100 (Աղքատախնամին 50), այրի Տիկ. Մառի Տէտէեան դպրոցին 100 եւ Աղքատախնամին 50: Այրի Տիկ. Զապէլ Թումիկեան, իր ամուսնոյն Անդրանիկ Թումիկեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ 100 եւ դպրոցին 50: Պ. Վարուժան Չէօկիւրեան, վահէ Բամուքճեանի մկրտութեան առթիւ 50: Տիկ. Արաքսի Զաքոյեան 30 եւ Եղսա Շահինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 10: Այրի Տիկ. Աղաւնի Մարտիրոսեան 50, այրի Տիկ. Գասպարեան 10:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

Վարձակալական տաղտուկներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN

GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES

9, rue Victorien-Sardou
PARIS 16
Tél : 288 54 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլ -- Սարսէլի Հ. Յ. Դ. Վարդանի ենթակոմիտէի պարանցիկ ճաշը, Դեկտեմբեր 15ին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 24 Նոյ. երեկոյեան ժամը 21ին

ԼՍԱՐԱՆԱՑԻՆ ՇԱՐՔ

«Հայ Ազգային Պատմութեան հերոսական դրուագներու»

Արաբական տիրապետութիւնը և Բագրատունեաց թագաւորութիւնը

Ֆրանսերէն լեզուով

ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

(Ուսումնապետ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — ԳԻՒՓԷ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Տեղի կ'ունենան հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներ ամէն Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 19.30էն 20.30 (հայերէն Ա. Բ. Գ. տարի), իսկ ժամը 20.30էն 21.30 (Հայոց պատմութիւն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 11, Սքուար Ալպոնի — Մէթրօ Փասի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան, հեռ. 870-03-18

Կը հրաւիրուի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր օգտուելու այս պատեհութենէն

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDEYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45
au CERCLE INTERALLIE
33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
22
JEUDI
22 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 135 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.869
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.869

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

——0——

Ե.

ՄԻՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

1846ին վարժարանը Փատուայէն Փարիզ էր փոխադրուած՝ ձերբազատելու համար աւստրիական կառավարութեան անհարկի եւ բռնատիրական միջամտութիւններէն։ Այս անգամ ալ լոյս–քաղաքը կը նկատուէր ազատական գաղափարներու եւ յեղափոխութեան օրրան։ Ու կը ծրագրուէր զայն փոխադրել Հռոմ։ Այս նպատակով 1855 Մարտ 10ին Փարիզ կուգայ աբբահայր Գէորգ Արք. Հիւրմիւզեան։ Վերատեսուչ կը կարգուի Հ. Ռափայէլ Վ. Թրեանց։ Վարժարանը կը մնայ Փարիզ, Հռոմ չի փոխադրուիր։ Զանց կ'ընենք մանրամասնութիւնները։

Խաղաղութիւնը կը վերահաստատուի դպրոցին մէջ, որ կը ստիպուի փակել իր դուռները 1870ին, իբրեւ հետեւանք Ֆրանքեւգերման պատերազմին։

×

Իր գոյութեան քառորդ դարու ընթացքին վարժարանը տուած էր հարիւրաւոր շրջանաւարտներ, որոնք իբրեւ ուսուցիչ, թարգմանիչ, քարոզիչ եւ հանրային գործիչ կարեւոր դեր կատարած են Պոլիս, Իզմիր եւ գաւառական հայաշատ քաղաքներու մէջ։

Վարժարանը կը կիրարկէր Ֆրանսական ուսումնական ծրագիրը, որ ազատական էր։ Ուսման տեւողութիւնն էր վեց տարի։ Աշակերտները պէտք է աւարտած ըլլային նախակրթարանը։ Դպրոցին մէջ կ'աւանդուէին հայերէն՝ գրաբար եւ աշխարհաբար, ֆրանսերէն, իտալերէն, հին յունարէն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, եկեղեցական պատմութիւն եւայլն. վերջին դասարաններուն մէջ ալ՝ իմաստասիրութիւն, բնագիտութիւն եւ ուսողութիւն։ Մխիթարեանք կը հետեւէին Եւրոպայի կրթական շարժումներուն եւ ըստ այնմ արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկէին իրենց ծրագիրն ու դասագրքերու բովանդակութիւնը։ Դարու պահանջներուն համընթաց կը քալէին։

Քաղաքական դէպքերը թոյլ չտուին Մխիթարեանց Փարիզ վերադառնալու 1870–71ի պատերազմէն անմիջապէս վերջ։ Հարկ եղաւ սպասել 58 տարի, մինչեւ 1928, երբ Հ. Յովհան Վ. Աւգերեան եւ Հ. Քերովբէ Զրաքեան Վենետիկէն լոյս–քաղաքը գալով գնեցին Փոմփատուրի մարքիզուհիին պալատը Սեւր, Սէնի ափերուն վրայ, ընդարձակ հողամասով մը։

Տարիներու ընթացքին հանգստաւէտութեան արդիական պայմաններով օժտուած նոր շէնքերու յաւելումով, վարժարանը ներկայիս տեղ ունի 150 գիշերօթիկ աշակերտներու։

Նոյեմբեր 18ին պաշտօնապէս բացուած նոր շէնքը իր գետնայարկի մարմարապատ մեծ ճաշարահով եւ վերի երկու յարկերու չորս հոգինոց մաքուր ննջասենեակներով ամէն յարմարութիւն կ'ապահովէ Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն ու արտասահմանէն եկող գիշերօթիկներու։

Փուրգուրա՛նք լոյսի այս փարոսին վրայ, որ իր հիմնադրութենէն 125 տարի վերջ, պատնէշի վրայ է միշտ։ Ու այսօր եւս կը շարունակէ ուսման ու գիտութեան անշէջ ջահով լուսաւորել ուսումնատենչ հայորդիներու միտքն ու հոգին, հայրենասիրական հայաշունչ մթնոլորտի մէջ։

Պատի՛ւ Մխիթարեան հայրերուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6ԻՆ

——0——

Ելմտական նախարարը, որ առջի օր վերադարձաւ Փարիզ, յայտնած է «Բանուորական Ուժ»ի ընդհ. քարտուղարին թէ ապրանքներու գիներու պարտադիր սակը պիտի չջնջէ։ Ժիսքար տ'Էսթէն այլ միջոց չի տեսներ դրամահոսութեան առաջքն առնելու համար։ Կրնայ նաեւ արգելք ըլլալ աշխատավարձքերու յաւելման 6–7 ամսուան համար, բայց ասիկա շատ հաւանական չէ։ Միւս կողմէ սակայն գիներու յաւելումը շատ զգալի է նաեւ Հոկտեմբերին եւ անցած է բոլոր նախատեսութիւնները։

Ձախ կուսակցութիւնները եւ սենտիքաները որոշեցին ընդհանուր գործադուլ մը Դեկտեմբեր 6ին, հանրային, անհատական եւ ազգայնացած բոլոր մարզերուն մէջ։

× Մսավաճառները կը սպառնան այլեւս եղան միս չգնել։ Այս ձեւով մսավաճառները չեն ուզեր պատուղի եւ բանջարեղէնի փոքրաքանակ ծախողներու սխալը կրկնել խանութները գոցելով բայց կ'ուզեն բողոքել պետական իշխանութեանց դէմ։ Արդարեւ առջի օր, բազմաթիւ մսավաճառներ տուգանքի ենթարկուեցան։

Դեկտ. 6ի գործադուլը տեսակ մը հակազդեցութիւն կը նկատուի գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդի նախագահին յայտարարութեան, երբ Սէյրաք կ'ըսէր թէ պէտք չէ որ աշխատավարձքերը աւելի բարձրանան քան գիները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԱՓՈՆ տրամադիր է Եւրոպայի «Ինները» յայտարարութեան յարելու Մերձ. Արեւելքի հարցին կապակցութեամբ եւ Իսրայէլի գրաւած հողերու պարպումին ի նպաստ դիրք ճշդելու։ Ճափոնի կառավարութիւնը այս որոշումը պիտի տայ, որպէսզի վերստին քարիւղ ստանայ արաբ երկիրներէ։ Ինչ կը վերաբերի կարգ մը արաբ երկիրներու այն պահանջին, թէ Ճափոն պէտք է խզէ դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Իսրայէլի հետ, Ճափոնի Արտաքին նախարարը՝ Մասայոշի Շիրա յայտարարեց, թէ «Ճափոն նկատի պիտի առնէ զայն, սակայն առայժմ այդ ուղղութեամբ որոշում չենք կրնար տալ»։ «Ճերուսալէմ Փոսթ» իսրայէլեան թերթը անդրադառնալով Արաբներու ճնշումին վրայ, նկատել կուտայ, թէ եթէ երբեք Ճափոն խզէ դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Թել Ավիվի հետ, Հրեաներն ալ «հակա–պոյքոթ» մը կը կազմակերպեն Ճափոնի դէմ։ Մ. Նահանգներու Հրեաները արդէն իսկ տնտեսական եւ առեւտրական պոյքոթի մը նախապատրաստութիւնը տեսած են եւ այս մասին հաղորդած են Ճափոնի հիւպատոսարաններուն։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 16)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ

Երեւանը իր բնանկարով ուշադրութիւնը գրաւած է օտար ճամբորդներու՝ ԺԷ.–ԺԹ. դարերէն սկսեալ։ Քաղաքին վերաբերող հետաքրքրական նիւթերուն մէջ յատուկ տեղ կը գրաւեն Ժան Թավերնիէի եւ Ժան Շարտէնի (երկուքն ալ Ֆրանսացի ճամբորդներ) գծած քաղաքին յատակագիծերը։

Երեւանը՝ իր տափակ կտուրներով, ծառախիտ բակերով, նեղլիկ փողոցներով նկարած են բազմաթիւ օտարներ։ Այսպէս ռուս զինուորականներ՝ Մաշկով, Բելոյ, Ռուբօ, որոնք ռուս–պարսկական պատերազմին Երեւան գտնուած են նկարներ գծած են։ Ուշագրաւ են ռուս նկարիչ Գագարինի փաստագրական նկարները, որոնցմէ յատկապէս նշանակալից է «Երեւանի հին շուկան»։ Նկարած է նաեւ Սարդարի պալատը, պալատին հայելազարդ դահլիճը եւայլն, որոնք այժմ գոյութիւն չունին։ Ասոնք քանդուած են անցեալ դարու կէսերուն։ Գեղարուեստական արժէքէ զատ, այդ նկարները այսօր պատմագիտական հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն։

Երեւանի բնապատկերներով տպաւորուած են նաեւ Մ. Սարեան, Ս. Առաքելեան, Գ. Գիւրճեան, Վ. Գայֆէճեան, Խ. Եսայեան եւ ուրիշներ։

Երեւանի պատմութեան թանգարանին մէջ այս նկարները ի մի համախմբուած են։

Այսօր չկայ հին Երեւանը, չկան անոր հին, ծուռումուռ փողոցները, չկան ջուր ծախող տղաքները, սակայն այդ նկարները վաւերագիրներու նման կը պատկերացնեն հին Երեւանը։

×

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան լոյս ընծայեց «Յովնան Մայրագոմեցի» գիրքը։

Հոս վերլուծումի կ'ենթարկուի «Խրատ վարուց» ճառերու ծանօթ հաւաքածոն, կը ճշդուի տեղն ու դերը հին միջնադարու հայ գեղարուեստական արձակին մէջ, կը հետազօտուին ճարտասանութեան ձեւերը հայ գրականութեան մէջ։

Երկար ժամանակ այդ հաւաքածոն վերագրուած է Ե. դարու մատենագիր Յովհան Մանդակունիի։ Մատենագրական փաստերու հիման վրայ գիրքին հեղինակը՝ Համբարձում Քենդերեան կ'ապացուցանէ, որ հաւաքածոն կը պատկանի Զ. դարու վերջերը եւ Է. դարու առաջին կէսին ապրած մատենագիր Յովհան Մայրագոմեցիի։

Ճառերու սեռը անցեալի հայ գրականութեան համեմատաբար քիչ ուսումնասիրուած բնագաւառներէն է։ Այդ սեռը լայն տարածում գտած է միջնադարուն։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

« Գիրքը Սովետական Հայաստանում » խորագիրը պիտի կրէ եօթը հատորներու այն շարքը, որուն պատրաստութեան ձեռնամուխ եղած է Հայաստանի Գրապալատը։ Հոս պիտի ամփոփուին 1920էն 1970 Հայաստանի մէջ լոյս տեսած բոլոր գիրքերու նկարագրութիւնները։ Գրապալատը ձեռնամուխ եղած է նաեւ գրացուցակի մը պատրաստութեան գործին. պիտի ներկայացուին 1920էն ցայսօր լոյս տեսած բոլոր հայերէն գիրքերու ցանկը Հայաստանի մէջ։

1926էն ի վեր կը հրատարակուի «Տպագրութեան տարեգիրը», որ մատենագիտական բնոյթի պարբերական մըն է։ Ասիկա ծանօթութիւններ կուտայ ոչ միայն գեղարուեստական, քաղաքական, գիտական գիրքերու, այլեւ երաժշտութեան ու նկարչութեան նիւթերու մասին։ Գրապալատի գործունէութեան մէջ յատուկ տեղ կը գրաւէ պարբերական մամուլի մշակումը։

×

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ «

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց վերջերս մեռած Փրոֆ. Ռաֆայէլ Փարսադանեանի ծաւալուն աշխատութիւնը՝ «Հայաստանի առողջապահութեան պատմութիւնը»։ Հոն ներկայացուած է առողջապահութեան զարգացման պատմութիւնը Հայաստանի մէջ 1828էն մինչեւ 1965։

Արեւելեան Հայաստանը Ռուսիոյ կցուելէ ետք զանգուածային ներգաղթ մը տեղի ունեցաւ։ Թուրքիայէ եւ Պարսկաստանէ մօտ 130.000 Հայեր գաղթեցին։ Գաղթին կ'ընկերանային սովն ու համաճարակները։ Այդ թուականներուն ալ Հայաստանի մէջ կը հաստատուէին քարանթինայի կեդրոններ։ Ժողովուրդին բժշկական խնամքը կազմակերպելու եւ համաճարակներուն դէմ պայքարելու համար մեծ ջանքեր կը թափեն բժիշկ Գէորգ Տէր–Կարապետեան, Սիմոն Լոռի–Մելիքեան եւ ուրիշներ։

Բժիշկներու նախաձեռնութեամբ 1890–ին Երեւանի մէջ կը բացուի առաջին բուժարանը, իսկ երեք տարի ետք, անոր կողքին կը ստեղծուի 12 մահճակալներով հիւանդանոց մը։

Գիրքին մէջ պատկերացուած է հայ բժշկական մամուլի պատմութիւնը։ 1881–1884ին Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Առողջապահական թերթ» ամսաթերթը, որ փաստօրէն հայ իրականութեան մէջ բժշկական առաջին հանդէսն էր։ Անոր հրատարակիչն ու խմբագիրն էր Լեւոն Տիգրանեան։

Աշխատութեան հիմնական մասը կը վերաբերի վերջին աւելի քան յիսուն տարիներու առողջապահութեան գործին կազմակերպման պատմութեան Հայաստանի մէջ։

Գիրքին հեղինակը մեծ աշխատանք կատարած է իբրեւ բժիշկ։ Անոր գրչին կը պատկանին բազմաթիւ աշխատութիւններ։ 1965էն մինչեւ իր մահը եղած է մնայուն խմբագիրը «Հայաստանի առողջապահութիւն» հանդէսի։

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Նոյեմբեր 15ին բացումը կատարուեցաւ հայ նկարիչներու աշնանային ցուցահանդէսին։ Բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան նախագահը Ս. Սաֆարեան, որ «իւրօրինակ բերքահաւաք» որակած է նկարիչներու ցուցահանդէսին ներկայացուած գործերը։ Շուրջ 400 գեղանկարչական, քանդակագործական եւ գծագրական գործեր ներկայացուած են։

«ՄՈՆԱ ԵԱՐ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երգողները ամփիթատրոնի երկար եւ աստիճանական նստարաններուն վրայ տեղաւորուած էին արդէն: Ամէն ոք, աչք ու ականջ կտրած էր: Երբ Կոմիտաս վարդապետ ձեռքերը բարձրացուց, այլեւս ոչ մէկ ձայն ու շշուկ կար, լռութիւնը բացարձակ էր: «Հիմա անցնինք գործի», — ըսաւ այնպիսի շեշտաւորումով ու երկարացումով մը, որ կարծես թէ կը հեգէր՝ աւելի իմաստաւորելու համար, — գործծիի՜...

Եւ սկսանք գործի... Գործերնիս էր ձայն հանել սորվիլ: Այսինքն՝ ինչպէս շունչ առնել, բերանը բանալ, ինչպէս փոփոխել մեր շրթունքներուն դիրքն ու բացուածքը հայերէն ձայնաւորները, — աէն մինչեւ օ, — ճիշդ հնչելու համար, եւայլն, եւայլն:

Այս զանազան վարժութիւնները հաճոյքով եւ դիւրութեամբ կը կատարէինք՝ առանց անդրադառնալու, թէ ասոնք էին երգելու արուեստին հիմունքները: Վարժութիւններէն ետք էր, որ սկսաւ բուն գործը, պամ-պամ-ներուն դրոհը: Նախ սերտեցինք պամ-պամները պայթեցնելու տարբեր ձեւերը: Ապա սերտեցինք չորս ձայներու բաժնուած պամ-պամներու չափն ու կշիռը առանձին-առանձին: «Հիմա միացնենք այս բոլորը, ուշադրութիւն, իմ ձեռքիս հետեւեցէք», — ըսաւ Կոմիտաս վարդապետը: Կոմիտաս վարդապետի ձեռքի շարժումները որքան կը լայննային, մենք ալ մեր պամ-պամներով օդը կը թնդացնէինք: Պամ-պամներու այս կատարեալ համաչափութենէն յափշտակուած էինք, երբ լսեցինք Կոմիտաս վարդապետի հոգեպարար ձայնը, որ մեր պամպամ-ներուն կ՚ընկերանար, երգելով. «Սոնա եար, Սոնա եար, Սոնա սիրուն, Սոնա եար»: Հարկ կա՞յ ըսելու, թէ բոլորս մէկ, անզսպելի մղումով մը ոտքի ելած էինք եւ ծափերու հեղեղման որոտումներով ամփիթատրոնի պատերը կը սարսէինք:

Շաբթուան յաջորդ օրերը ուրիշ նոր երգեր ալ սերտեցինք անշուշտ, բայց չեմ յիշեր, թէ որ երգերն էին ասոնք: Ամբողջ շաբաթը մեծ անձկութեամբ կը սպասէինք Կիրակի օրուան ընդհանուր «փորձ»ին, որ Խայեան վարժարանի մէջ պիտի կատարուէր: Որոշուած ժամէն շատ առաջ արդէն հասած էինք բոլորս ալ՝ տղաքներ, աղջիկներ, նոյնիսկ փոքրահասակ ձայնեղ մանչուկներ:

Կոմիտաս վարդապետի սրահէն ներս մուտքը անշուշտ դարձեալ դիմաւորուեցաւ ծափերով ու մեծ ոգեւորութեամբ: Աղջկանց եւ տղայոց խումբերը ըստ հասակի ու ձայնի կրկին դասաւորելէ ետք, բարձրացաւ ցածլիկ պատուանդանին վրայ, այս անգամ պարեգօտով ու գդակով: Առաջին երգը պիտի ըլլար դարձեալ «Սոնա եար»ը: Մեղմ կերպով կրկնեց իւրաքանչիւր խումբի ձայները, բարձրացուց ձեռքերը, որ կարծես պարեգօտին լայնեղը թեւերն դուրս ցատկող թռչուններ ըլլային: Եւ ահա բոլոր շրթունքները «Սոնա եար»ի մերթ վաւվռուն, մերթ օրօրուն ալիքներու փրփուրներովն ու բոյրովը կը քաղցրանային, եւ այս 300 շրթունքներէ դուրս թռչող ձայները կարծես թիթեռնիկ դարձած Կոմիտաս վարդապետի թաւուռն մատներուն չուրջ պար կը դառնային: Երբ երգը վերջացաւ, բոլորս մէկ — 300 հոգինոց բանակ մը, — մեր ոտքերուն վրայ գամուած, պահիկ մը լուռ եւ ապշահար մնացինք: Բայց վայրկեան մը միայն: Ապա զմայլանքի եւ խնդութեան աղաղակներու հեղեղի մէջ կորսուած էինք եւ այնպէս կը զգայինք, թէ գարնան արեւին բացուող երիվարներու նման, հայ երգի պեղահրաշ դաշտին կանաչութեան կը վազենք:

Կոմիտաս վարդապետի դէմքը անհունօրէն պայծառ էր, թէեւ զուսպ ու ինքնամփոփ: Երբ փոթորիկը հանդարտեցաւ, իր յուզումը պարտկել ջանալով, կէս մը հեգնանքով ու ծիծաղով, իր այլեւս ծանօթ, փաղաքշական ու քնքուշ յանկերգը կրկնեց. «Վա՜յ, քերթենքելներ, վա՛յ», անմիջապէս աւելցնելով. «Շա՜տ ապրիք, շատ՛տ ապրիք»: Քիչ յետոյ տխրագոյնը ականջին տանելով, յաջորդ երգի ձայները տուաւ եւ սկսանք սերտել այդ մէկը մէկէն դիւթիչ երգերը: Չեմ յիշեր այս պահուս, թէ ինչ երգեր էին յաջորդ երգերը, — բայց գիտեմ, թէ «Սոնա եար»ով էր, որ առաջին անգամ դերեց մեզ եւ իր ոգեղէն աննման շունչով ողողեց մեր սրտերը մշտնջենապէս:

«Սոնա եար»ի պատմութիւնը հոս չի վերջանար դեռ:

Տարաթներ վերջ Կոմիտաս վարդապետի առաջին համերգը պիտի տրուէր Պոլսոյ Փըթի-Շանի թատրոնին մէջ, ծովածաւալ բազմութեան մը ներկայութեան: Հայ գեղջուկի բերանէն քաղուած եւ Կոմիտաս վարդապետի հանճարի հուրով փայլատակող այս երգերը իրենց պամ-պամ-ներով, վայ լէ, լէ-ներով, լօ-լօներով, պիտի փարատէին Պոլսոյ կամարին տակ թանձրացած տարակուսանքի եւ թերահաւատութեան սնամէջ մշուշը, կայծակնահար պիտի քանդուէին կոչկռացած հնամենի պատնէշները: Պոլիսը յարութիւն կ՚առնէր: Պոլիսը, — Արեւմտահայութեան սիրտը, — դրաւուած էր:

Այս պամ-պամ-ները, — «Սոնա եար», «Անձրեւն եկաւ շաղալէն», «Իմ չինարի եարը», «Կուժն առայ», «Սիփանայ քաջեր» — շուտով պիտի արձագանգէին մինչեւ հեռաւոր գաղութները, մինչեւ մեր աւանդական լեռներու փէշերուն տակ ծուարած հիւղակներն ու ամէնէն խոր անկիւնները: Եւ ամէն Հայու հոգի պիտի բոցավառէր այնպիսի հրեղէն շունչով մը, որ այլեւս պիտի չմարէր, նոյնիսկ յետագայ աքսորի ու ջարդի արհաւրալից օրերուն:

Կոմիտաս վարդապետի 60 տարի առաջ կատարած հրաշագործութիւնը, որ «Սոնա եար»ով սկիզբ առաւ, չորս տարի յետոյ, արհաւիրքը դեռ չհասած, գիշերուան խաղաղութեան մէջ մոմի մը լոյսին տակ թել առ թել պիտի հիւսէր դարերու մէջէն եկող պատարագի սրբատաշուած պաստառը, հին դարերու խորհուրդը նոր դարերու խորհուրդին պիտի կապէր:

Կոմիտաս վարդապետի հրաշածին շունչով օծանուած՝ «Սոնա եար»ի այս փոքրիկ պատմութիւնը, — որ հայ երգի լայնածաւալ դաշտին մէկ ծաղիկն է միայն, — այլեւս ոչ սկիզբ ունի եւ ոչ ալ վախճան: Ահա այսօր՝ անցած հարիւր տարիներու հոգեպարար այս հեւքը, կաթի ու արիւնի փոխակերպուած, մեր կուրծքերուն տակ կը բաբախէ այնպիսի ուժգնութեամբ, որ այլեւս ոչ դուլ ունի, ոչ դադար եւ դալիք հարիւրաւոր տարիներու հոլովումի ընթացքին նոր ի նոր հասակ նետող մեր զաւակները երանի պիտի տան այն երանելի՛ օրուան, որ Կոմիտասը ծնաւ:

Զայնդ անսպա՛ռ, վարդապետ...:

ՄԻՀՐԱՆ ԹՈՒՄԱՃԱՆ

ՀԱՅԱԳԷՏ ՎԼԱՏ ՊԸՆԸՑԵԱՆՈՒ

(Մահուան 10ամեակին առթիւ)

Տասը տարի առաջ իր ուժերու ծաղկուն շրջանին մեռաւ բոլորէն սիրուած ու յարգուած բազմավաստակ հայագէտ եւ հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամ Վլատ Պընըցեանու:

Հայագիտութիւնը Ռումանիոյ մէջ պատկառելի անցեալ ունի: Ռումանացի անուանի մտաւորականներ Մ. Շտեֆընեսկու, Պ. Հաժդէու, Ն. Եորկա, Կ. Փալշ եւ ուրիշ շատեր մեծ սիրով ուսումնասիրած են Հայութեան դարաւոր հետքերը Ռումանիոյ մէջ: Սակայն Վ. Պընըցեանու առաջին ռումանացի հայագէտն էր, որ հիմնովին տիրապետեց նաեւ հայերէն հին եւ նոր լեզուներուն եւ ժառանգ ձգեց հայագիտական պատկառելի գործ մը, որ, այսօր, յարգանքի եւ պատուի արժանացած է Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ:

Իր հիմնական ուսումը ստացաւ Ռումանիոյ մէջ, արժանանալով իրաւարանութեան (1921) եւ բանասիրութեան ու փիլիսոփայութեան (1932) զոյգ տոքթորայի գիտական աստիճաններուն: Ան միաժամանակ իր ուսումը կատարելագործեց Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Իրլանտայի եւ այլ երկիրներու բարձր ուսումնական հաստատութիւններու մէջ: Լաւ գիտնալով հին եւ նոր, նոյնիսկ մեռած չուրջ մէկուկէս տասնեակ լեզուներ, Փրոֆ. Վ. Պընըցեանու մօտաւորապէս 40 տարի մեծ հմտութեամբ կրցաւ զուգորդել մանկավարժական աշխատանքները, մասնագիտական գործունէութեան հետ: Անոր աշխատութիւնները լոյս տեսած են բազմաթիւ լեզուներով եւ հիմնականին մէջ կը վերաբերին ռումէն մատենագիտութեան, լատին, յոյն, գերմ, իրլանտական, իլլիրական եւ այլ լեզուներու լեզուաբանութեան հարցերուն եւայլն: Փրոֆեսէօրը անդամ ընտրուած էր ռումէն եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու գիտական ընկերութիւններու:

Փրոֆէսէօրին աշխատութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ գրաւեցին հայագիտական նիւթերը, քանի որ ան հետազօտեց հնդեւրոպական լեզուներ:

Անոր մօտ հայագիտական եւ հայասիրական տրամադրութիւններ ստեղծողը եղաւ նախ Նիքոլայ Եորկա. ապա ան Փարիզ երթալով, հայագիտութեան մէջ մասնագիտացաւ Ֆրանսացի հայագէտներու ձեռքին տակ: Այդ հայագէտներն էին Ա. Մեյէ, Լ. Մարիէս եւ Ֆր. Մակլէր:

Վ. Պընըցեանուի աւելի քան հարիւր հայագիտական աշխատութիւններուն մէջ կարեւոր տեղ գրաւեցին գրաբարի, հայ գրականութեան, ռումանահայ պատմութեան, արտասահմանի մէջ հայագիտութեան զարգացման եւ այլ հարցերու նուիրուած արժէքաւոր գործերը՝ քանի մը լեզուներով: Նշանակալից են նաեւ անոր կողմէ տարբեր առիթներով կարդացուած հայագիտական դասախօսութիւնները:

Ժրաջան ոգիով գիտական հրատարակութիւններ եւ ընկերութիւններ ստեղծեց: 1938–1947ին ան հաստատեց «Օրիենտալիա» (?) «Թ՚Էթիւտ Էնտօ-Էօրոփէէն» հանդէսը, որ մեծ անուն հանեց: Այդ հանդէսին իրենց աշխատակցութիւնը բերին ականաւոր բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնց շարքին նաեւ հայագէտներ: Դարձեալ ան էր, որ նախաձեռնողներէն մէկը եւ առաջին նախագահն ու խմբագրապետը եղաւ Ռումանիոյ Արեւելագէտներու գիտական Ընկերութեան եւ անոր տարեգիրքին՝ «Սթիւտիա է Աքթա Օրիէնթալիա»ի: Պընըցեանուի միջոցով էր, որ կարեւոր տեղ յատկացուեցաւ հայագիտական ուսումնասիրութիւններուն վերայիշեալ ընկերութեան եւ անոր տարեգիրքին մէջ: Ան առաջին ռումանացի հայագէտը եղաւ, որ ռումէն համալսարանին մէջ 1930-1931էն սկսեալ դասախօսեց գրաբարի եւ հայ գրականութեան մասին, դասախօսութիւններ, որոնք յետագային ան շարունակեց նաեւ թէ՛ համալսարանին եւ թէ ռումէն ակադեմիային մէջ:

Փրոֆ. Պընըցեանու ռումանահայ գաղութի անփոխարինելի բարեկամը մնաց մինչեւ վերջ: Անմոռանալի կը մնան անոր ջանքերը գաղութի մշակութային կեանքի զարգացման գործին մէջ, ինչպէս նաեւ անոր աշխատակցութիւնը «Նոր Կեանք» թերթին: 1960ին, երբ ան մաս-

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Վարդապետները որ դպրոցի սիրոյն համար Մխիթարայ տունէն բաժնուելու ենթարկուեր էին, ընդունեցան պայմանը ուրիշ կողմէ ամէն յոյս կտրած:

Եդուարդ Ռափայէլ առաջին Հնդկահայն էր, որ զաւակներուն ուսում տալու համար Եւրոպա կը ղրկէր, բայց միեւնոյն ժամանակ չէր մոռնար հօր մը առաջին պարտականութիւնը: Ան գրեց շարք մը գեղեցիկ խրատներ եւ տուաւ իր «սիրելի եւ թանկ» որդիներուն ղեկավարուելու համար: Այդ կտակին մէջ կը փայլի Եդուարդի սիրող, կրթուած եւ հաւատացող միտքը: «Հնազանդ եղէք — կ՚ըսէ նա, — Հ. Նիկողայոս վարդապետին, որ ձեզի ուսուցիչ ու դաստիարակ կարգուած է. նա զձեզ պիտի կրթէ ձեր հաւատքին մէջ եւ բարի վարք պիտի սորվեցնէ, առաւ հետ մեր հայկազեան լեզուն, որովհետեւ դուք Հայ ծներ էք եւ պարտական էք ձեր լեզուն հասկնալ: Երդումով կ՚ըսեմ ձեզի, որ եթէ, Տէրը մի՛ արասցէ, չսորվիք ձեր լեզուն, ես զձեզ ինծի որդի չեմ ճանչնար»:

Մայրենի լեզուն այդ հայ հօրը համար այնքան կարեւոր եւ մեծ նշանակութիւն ունի, որ իր խրատներուն մէջ կը շեշտէ ու կը շեշտէ զայն. «Որդիք, կը կրկնեմ ու կ՚ազդարարեմ ձեզի. ազգով Հայ էք, ոչ մէկ ժամանակ չմոռնաք ձեր ազգը կամ լեզուն, որովհետեւ բնութեան եւ բարի ուսումներու օրէնքով ամէն մարդ պիտի սիրէ իր ազգն եւ օգնէ անոր պայծառութեան: Ճշմարիտ ըսելով, զձեզ Եւրոպա ղրկելու դիտաւորութիւններէս մէկն ալ այն է, որ դուք ջանաք իմաստուն ըլլալ՝ ապագային ձեր ազգին օգտակար ըլլալու համար, եւ կ՚աղաչեմ Աստուծոյ որ պիտանի ըլլաք անոր ազատութեան՝ խօսքով կամ գործով»:

Այս առողջ եւ գեղեցիկ որդեսիրութիւնը Եդուարդը կը հասցնէ խօսքէն գործի անցընելու կարգադրութեան մը, մանաւանդ որ Հ. Բուզայեան, դպրոցի սիրահար, չէր դադրեր գրչով տրուած խոստումը յիշեցնելու իր մտերմին: Ցիրաւի, Եդուարդ Ռափայէլ, ջերմագին սիրով կապուած էր անոր հետ: 1789 Փետրուար մէկին Մատրասէն կը գրէր ասոր թէ «Ի սկզբանէ անտի գիտեմ որ Բուզայեան եւ Ղարամեան շաղկապուած են եւ մինչեւ ցմահ իրարմէ պիտի չբաժնուին»: Այս անքակտելի սէրը Մխիթարեան վարդապետին եւ հայ վաճառականին միջեւ, համարձակութիւն կուտար Հ. Բուզայեանին գրելու իր հոգեկցորդ բարեկամին՝ թէ ինքը կը մխիթարուի այն ժամանակ, երբ ազգային դպրոցի համար խոստացուած նպաստը կ՚ընդունի: Եդուարդ Ռափայէլ «ազգային դպրատուն մը հիմնելու առաջարկն արդար կը գտնէ եւ կը հաւատայ որ իր ազգի մանուկներուն համար այդ դպրատունը մեծ գործ մը պիտի ըլլայ, եւ եթէ վաղուց մտքին մէջ ունէր այդ դիտաւորութիւնը, իր կարողութեան չափով, իր ազգին բարիք ընելու, եւ այժմ իր որդւոց դաստիարակէն յորդորուելով, կ՚ուզէ որ նա պատճառ ըլլայ այդ մխիթարութեան»: Նա կը պարզէ իր դիտաւորութիւնը, որ էր՝ «յիսուն հազար ռուփի դնել անգղիական կամ հոլանտական դրամատան մը մէջ, եւ այդ դրամագլխին եկամուտով շինել փոքրիկ դպրոց մը, որուն դպրապետ կարգուի իր որդւոց դաստիարակը, ունենալով օգնական իր եղբայրակիցներէն մէկը: Այնչափ հայ աշակերտներ պիտի ընդունուին դպրատան մէջ, որչափ կը բաւէ դրամագլխին եկամուտը: Աշակերտները պարտին ըլլալ Հայոց ազգէն եւ միջնակարգ ընտանիքներու զաւակներ որ սորվին հայերէն, լատիներէն եւ այն տեղւոյն լեզուն, ուր կը գտնուի դպրատունը»: Եւ որպէսզի Բուզայեան կասկած չունենայ, կ՚իմացնէ անոր, որ «Թէեւ իր առեւտրական գործերը մեծապէս վնասուած են, բայց եւ այնպէս իր խոստումէն ետ չի կենար, եւ եթէ ողջ մնայ անխափան պիտի կատարէ»:

Արդ, վարձատրելու համար իր որդւոց դաստիարակը, այդ բարեպաշտ եւ գործնական մտքի տէր մարդը, կատարեց խոստումը:

Իր մահէն քանի մը ամիս առաջ, 1789 Դեկտեմբեր 31ին նա կը կազմէ իր կտակը «կարգադրելով որ իր հաշուեգրին մէջ գտնուած 7310 հուն (65.000 գաղղիական ֆրանք) պիտի պահուի դրամատան մէջ. անոր տոկոսով պիտի հրատարակուին Ռոլէնի Հռոմէական պատմութեան եւ Հնախօսութեան հատորները:

Այդ բոլորը կատարելէն յետոյ, դրամագլուխը պիտի սատանայ ուրիշ նշանակութիւն:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(7 Շար.)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Հայոց Առաջնորդական Տեղապահը՝ Զաւէն Եպս. Չինչինեան, Օգոստոսի սկիզբները գրաւոր իր հրաժարականը ներկայացուած էր Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ազգային իշխանութեանց: Ան իր պաշտօնէն հրաժարած էր առողջական պատճառներով: Ազգային մարմինները ի զուր փորձած են, որ ան ետ առնէ իր հրաժարականը: Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ Կրօնական եւ Քաղաքական Ժողովները Նոյեմբեր 2ին ձեռնարկած են նոր Տեղապահի ընտրութեան՝ համաձայն Համայնքին Կազմական Կանոնագրի տրամադրութեանց: Ժողովը Տեղապահ ընտրած է Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեանը:

նակցեցաւ Մոսկուայի արեւելագիտական համաշխարհային համաժողովին, հրաւիրուեցաւ նաեւ Հայաստան, ուր բազմամյատակ հայագէտը դասախօսութիւններ տուաւ բազմաթիւ կրթական հիմնարկութիւններու մէջ. այդ առթիւ անոր ուսումնասիրութիւնները լոյս տեսան հայագիտական հանդէսներու մէջ: Ան ընտրուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Պատմա - բանասիրական հանդէս»ի խմբագրական մարմնի անդամ, դառնալով նաեւ անոր մնայուն աշխատակիցը:

Պըլըըեանու անձնազոհ մէկն էր: Իր կեանքի վերջին շրջանին, երբ ան հիւանդ էր, Ինեսկոյի կողմէ ան հրաւիրուեցաւ մասնակցելու Պալքանագէտներու համաժողովին, Սինայի մէջ, ուր հայագիտական ուշագրաւ զեկուցումներ կատարեց:

Տասը տարի է արդէն, որ ան հեռացած է մեզմէ... Սակայն անոր ձգած հայագիտական ժառանգութիւնը անոր յիշատակը յաւերժացնելու լաւագոյն կոթողն է: Կը շարունակուին լոյս տեսնել անոր շարք մը յօդուածները, սակայն դեռ անտիպ կը մնան անոր հեղինակած «Հայ հնագիտութեան ալպոմը», «Գրաբարի ձեռնարկը», «Հայ մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան պատմութեան» հատորը (գործակցութեամբ հայ արուեստի պատմութիւնը ուսումնասիրող իր կնոջ եւ, վերջերս մեռած, անուանի հայագէտ Յ. Ճ. Սիրունիի) եւ ուրիշներ: Ի՜նչքան դեղեցիկ գործեր ծրագրած էր ան, որոնք, դժբախտաբար, անաւարտ մնացին: Հայ ժողովուրդը լաւագոյն ձեւով իր յարգանքը մատուցած պիտի ըլլայ իր մեծ բարեկամին յիշատակին, երբ օր մը հնարաւոր դառնայ հրատարակել անոր հայագիտական աշխատութիւններուն հատընտիրը:

ՍՈՒՐԷՆ ՔՈՒԼԱՆՋԵԱՆ

Ե. ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

———0———

Ահա մէկն եւս 1915ի մեր սերունդէն, որուն անդամներն աշնան տերեւներու պէս մէկ առ մէկ կը թափին, կ՚իջնեն գերեզման: Ռոպերթ գոլէճի շրջանաւարտ սերունդին կը պատկանէր ան. սակայն, անոր գործունէութիւնը հանրային գործիչի մը շրջագիծէն դուրս չելաւ. բացառապէս նուիրուեցաւ իր պատկանած կուսակցութեան ներքին աշխատանքներուն: Ինքն ալ շատերու նման ձերբակալուած եւ աքսորուած էր Տէր-Զօր: Հոն՝ ան ճաշակած էր անապատի դառնութիւնները՝ սով, մերկութիւն, յաջորդական ջարդերու սարսափ: Յաճախ, երբ կ՚անդրադառնար արհաւիրքի օրերուն, կ՚ըսէր. «Վահան, չեմ ըսեր ի՞նչպէս ապրեցանք, այլ կ՚ըսեմ՝ ի՞նչպէս չմեռանք: Բազմահազար աքսորականներէն ամէն օր տղամարդիկ կը հաւաքէին եւ կը տանէին ջարդելու: Երբ օր մը կարգը ինծի եկաւ երիտասարդ սպայ մը ըսաւ՝

— Ձեր մէջ լաւ Թրքերէն կարդալ - գրել գիտցող չկա՞յ. «առաջ անցայ. սպան հրամայեց՝ այս մէկը ձգեցէք միւսները տարէք. սպան ճամբանեբու չինութեան ճարտարագէտ էր եւ ինծի յանձնեց գործաւորներու պարենաւորման հաշուապահութեան պաշտօնը, ահա թէ ի՛նչպէս ազատեցայ այդ սպանդէն»:

Բազմաթիւ Հայեր ազատեց սովամահութենէ՝ իր պաշտօնի ընթացքին: Երկար պիտի ըլլար պատմել իր յուսահատ, սարսափի օրերու դժնդակ կեանքը, որ բոլորիս ալ պատմութիւնն է:

Եր. Ճանկլօզեանի ծանօթացայ 1927ին, Ռիւ Պուալօ, իր ճաշարանին մէջ: Լիոնի անոր ճաշարանը նորեկ գաղթականներուս ժամադրավայրն էր, հաւաքատեղին...:

1964ին, երբ Փարիզ հաստատուեցայ ընտանեօք, օր մը պատահմամբ գինքը գտայ Փլաս տէ Ֆէթի մօտ, եւ ալ երբեք չբաժնուեցանք իրարմէ. յաճախ անոր մօտ կ՚երթայի, միշտ նոյն սրտցաւ Հայն էր, ամէն զոհողութեան յանձնառու հանրային գործիչը: Սովորութիւն էր ըրած ամէն շաբաթ կէսօրէ ետք «Յառաջ»ի խմբագրատունը այցելել, որ իրեն համար դարձած էր ուխտավայր մը, հայ գիր ու մշակոյթով տոչորուած իր հոգիին համար:

Աւա՜ղ, Երուանդը ոչ եւս է այսօր. սակայն յիշատակը անոր կը մնայ միշտ անթառամ:

Սիրելի Երուանդ, դագաղիդ մէջ «Յառաջ» մը դրի, որպէսզի կարդաս Արշաւիր Շիրակեանի վրիժառութիւնները, որ կիսատ էիր թողած եւ որ այնքա՜ն յափըշտակութեամբ կը կարդայիր:

Վ. ՀՈՎԻՒԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՇԱՏ ՅԱՋՈՂ ԵՐԳ ՄԸ՝

Թի - Լայ - Լայ - Լի

(ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՐԱՐ)

Տանիէլ Ժերար (Խրլաքեան) համբաւի տիրացած անուն մըն է ֆրանսական արդի երգի եւ սալի (տիսք) աշխարհին մէջ: Իր վերջին սալը մանաւանդ կոչուած է մեծ յաջողութիւն գտնելու նախ իր եղանակին եւ կշռոյթին շատ հաղորդական բնոյթին պատճառով ու նաեւ չի կրնար չխօսիլ Հայերու սրտին քանի որ անոր նիւթատիտղոսներն են՝ Հայը եւ Հայաստան:

Երգը կը սկսի հայերէն երկու նախադասութիւններով՝ «Ի՞նչպէս էք, աղէ՞կ էք» ու կը շարունակուի ֆրանսերէն «աջ», ես եմ Հայը, եւայլն: Երկրորդ կողմը, միայն ֆրանսերէն տեսուր այլ սրտի մօտ բառերով, թարգմանը կը հանդիսանայ Սփիւռքի երիտասարդ Հայուն «Շատ առաջ, կ՚ապրէինք աւելի մօտ արեւուն, բայց փոշի, մեր հողը հոյն է որ տարաւ: Երբ փոքր էի ըսին ինծի, երկիրդ այլեւս երկիր մը չէ, հողի մըն է, պատմութիւն մը, որ կը ճամբորդէ երկինքին եւ սրտին միջեւ եւն., եւն.»:

Կը խորհինք թէ Տանիէլ Ժերարի այս յաջող երգը, որ արդէն իսկ կը լսուի հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն, կրնայ իր արժանաւոր տեղը գտնել Հիթ-Փարատի ցանկին մէջ:

Նոր Տաղանդներ

ԺԱՆ ԱԼԵՔՍ — ԱԼԵՔՍ ՎԱՐՈՒ

———0———

Ոստիկանական վէպերու աշխարհի մէջ նոր անուն մը մէջտեղ ելած է վերջերս՝ Ալեքս Վարու (Վարուժան Ալեքսանեան, որդին «Աշխարհ»ի խմբագիր Աւետիս Ալեքսանեանի), որու վէպը «Ահ, մոն փոթ», լոյս տեսաւ Կալիմարի «Սեւ Շարք»ին մէջ, զոր կը ղեկավարէ Մարսէլ Տիւհամէլ: Ֆրանս-Սուար կը գրէր առջի օր, թէ այս նոր հեղինակին մասին կը խօսուէր նախքան գրքին հրատարակութիւնն իսկ, ու կ՚աւելցնէր.— «Վէպը աշխոյժ եւ շնորհալի ինչպէս իր հեղինակը իբրեւ նիւթ ունի բարեկամութիւնը: Հոն կը գտնուի նաեւ գրելու երջանկութիւն մը, բառամթերքի կատակախօսութիւն մը եւ փափաք մը նրբին կամուրջներ նետելու աւանդութեան եւ ժամանակակից կեանքին միջեւ, 50ական թուականներու Փարի-քանային եւ 73ի Փարի- վուայուի, Փիկալի եւ Շան զ՚Էլիզէի միջեւ»:

Նոյն հեղինակը, այս անգամ Ժան Ալեքսստորագրութեամբ կ՚աշխատակցի Քանար-Անչէնէի, ուր սրամիտ յօդուած մը ունէր Նոյեմբեր 14ի թիւին մէջ: Ինքնին տաղանդի երաշխիք մըն է, քանի Քանար-Անչէնէ ամէն մարդու տեղ չի տար իր սիւնակներուն մէջ:

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

———0———

1967ի պատերազմէն ետք, երբ զօրավարը Կօլ շեղեց իր երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը ի նպաստ արաբական երկիրներուն, բարելաւուեցան երկու կողմերու տնտեսական յարաբերութիւնները:

1967ի վերջերուն Փարիզի մէջ ստորագրուեցաւ տնտեսական գործակցութեան համաձայնութիւն մը Իրաքի եւ Ֆրանսայի միջեւ, եւ այդ թուականէն ի վեր յարաբերութիւնները արձանագրեցին մեծ յառաջդիմութիւններ:

Առեւտրական գետնի վրայ, Ֆրանսա 8րդ կարգէն կը բարձրանայ առաջին կարգի: 1972ին Ֆրանսա իր քարիւղի ներածումներուն 12 առ հարիւր տոկոսը կը կատարէ Իրաքէն եւ կը դառնայ անոր առաջին յաճախորդը այդ մարզին մէջ:

Ֆրանսա, վերոյիշեալ թուականէն ի վեր, Իրաքի կատարած է 625 միլիոն ֆրանքի փոխատուութիւններ:

Իբրեւ հայթայթող, Ֆրանսա կը գտնուէր երկրորդ կարգի վրայ 1972ին: Այս տարի անիկա կը գրաւէ առաջին տեղը:

Վերջերս ֆրանսական առեւտրական պատուիրակութիւն մը ժամանած է Պաղտատ եւ խօսակցութիւններ ունեցած իրաքեան իշխանութիւններուն հետ, որպէսզի երկու երկիրներու տնտեսական փոխյարաբերութիւնները աւելի մեծ տարողութիւնստանան:

Արդէն այս տարուան ընթացքին Իրաք Ֆրանսայէն ներածած է 200 միլիոն ֆրանք արժողութեամբ ապրանք եւ կը սպասուի որ այս թիւը աւելնայ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին:

Վերջերս, Պաղտատի տօնավաճառի ընթացքին, ֆրանսական տաղաւարը կը հանդիսանար ամէնէն աչքի զարնողը: Հոն ցուցադրուած էին ծանր ու թեթեւ արդիական մեքենաներ, ինքնաշարժներ, տնային եւ ելեկտրական առարկաներ, որոնք կրնան լայն շուկայ ունենալ ոչ միայն Իրաքի, այլ նաեւ արաբական միւս երկիրներուն մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (334)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԴ.

Այս անունը լսելուն պէս՝ Փօլ Հարման դժուարաւ կրցաւ զսպել իր վրդովումը:

— Ինչո՞ւ մէկը կը ղրկէ ինծի, հարցուց Հարման սոսկումով: Ի՞նչ եղած է: Ինչո՞ւ անձամբ չէ եկած:

Ու բարձրաձայն յարեց.

— Ներս մտցուցէք այդ կինը:

Սենեկապանը ներս մտցուց այցելուհին ու հեռացաւ, դուռը գոցելով: Փօլ Հարման ետին դարձաւ, տեսնելու համար թէ Օվիտ Սոլիվօ ո՛վ ղրկած էր իրեն: Յանկարծ խուլ ճիչ մը արձակեց, ու գունատած, սարսափահար, աչքերը դժխեմ, մինչեւ սենեակին մէկ անկիւնը քաշուեցաւ: Իր առջեւ կը գտնուէր մայր Լիզոն, որուն համար Օվիտ կ՚ըսէր թէ լաստակերտին տակ ջախջախուած էր:

ԺԵ.

— Ա՛հ, ձեր սարսափը կ՚ամբաստանէ ձեզ, ըսաւ Ժանն Ֆորթիէ ցած ու դանդաղ ձայնով մը: Ասիկա կ՚ապացուցանէ թէ ձեր հրամանով ուզած են զիս սպաննել:

Ալֆորվիլի նախկին գործապետը զգաց որ խելքին կուգար: Ան ըմբռնեց որ եթէ փոթորիկին չդիմադրէր, կորստեան պիտի մատնուէր. ուստի Ժաննի վրայ յառաջանալով գոչեց.

— Դո՛ւք, թշուառակա՛ն, ի՞նչ գործ ունիք հոս: Այս տունը ի՞նչ ընելու եկած էք:

— Դուք կը համարձակի՞ք այդ բանը հարցնելու: Զիս տեսած ատեննիդ չըմբռնեցի՞ք որ երկար ատեն ձեր դէմքը ծածկող դիմակը վար առի վերջապէս:

— Այս կինը խելագար է, մրմնջեց Փօլ Հարման ուսերը ցնցելով:

— Խելագա՛ր, կրկնեց Ժանն: Այո, տասը տարի խելագար մնացի, բայց բանականութիւնս վերստացայ, կեանքիս նպատակին հասնելու համար: Ինչո՞ւ հոս եկած եմ, կը հարցնէք ինծի...: Ժաք Կարօ, քանիմէկ տարիէ ի վեր քաշած տառապանքներուս հաշիւը ձեզմէ պահանջելու եկած եմ:

Գործարանատէրը ապշութիւն ձեւացնելով.

— Ժաք Կարօ, կրկնեց ան: Որո՞ւն անունն է:

— Ձեր անունը:

— Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ Փօլ Հարման կը կոչուիմ ես... ձեր խելքին եկած է, Լիզ Բէրրէն...:

— Ես Լիզ Բէրրէն չեմ: Ժանն Ֆորթիէն եմ, ու դուք շատ լաւ գիտէք ասիկա: Ալ կը բաւէ այս կատակերգութիւնը: Փաստարան Ժորժ Տարիէի տունը ճանչցաք զիս: Ժանն Ֆորթիէն եմ ես, ձեր զոհը, ձեր տեղը դատապարտուած:

— Լռեցէք:

— Պիտի չլռեմ: Դուն եւ մեղսակիցդ զիս մատնած ըլլալնուդ, կը փնտռուիմ ու նեղը կը դրուիմ: Հոս եկած եմ, քու տունդ, որպէսզի ոստիկանութիւնը երկուքնիս միասին ձերբակալէ: Եւ դուն ձերբակալուելէ յետոյ՝ պիտի ստիպուիս խոստովանիլ թէ Ալֆորվիլի երբեակ ոճրին միակ հեղինակն ես, թէ անկէ յետոյ ուզած ես աղջիկս Լիւսին, ինչպէս նաեւ զիս սպաննել տալ:

Ժաք Կարօ պիտի պատասխանէր, բայց ատեն չունեցաւ: Դուռը յանկարծ բացուեցաւ, ու Մէրի գունաթափ եւ դանդաչուն, սեմին վրայ երեւցաւ:

— Հայր իմ, ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ բարձր ձայնով կը խօսէիք:

Գործարանատէրը Մէրիի վրայ խոյացաւ յուսահատական շարժուձեւով մը:

— Սիրեցեալ աղջիկս, պատասխանեց Հարման, փորձելով սենեակէն դուրս հրել Մէրին, գնա... հեռացիր հոսկէ... այս կինը յիմար է: Ան կը նախատէ... կը զայրանայ... կը սպառնայ...:

— Ուրեմն, պէտք է ծառաները կանչել, հայր...:

Մէրի մօտեցաւ Ժաննի ու ըսաւ անոր.

— Ո՞վ էք դուք:

— Ձեր հօր հարցուցէք...:

— Ի՞նչ կ՚ուզէք:

— Թող այս մարդը ինծի հետ ձերբակալեն, ու արդարութիւնը ի գործ դրուի:

— Դուն ալ կը տեսնես որ յիմար է այս կինը, գոչեց Հարման:

— Ինչո՞ւ չէք համարձակիր մարդ կանչել, պատասխանեց Ժանն: Մեր երկուքէն մէկը կը վախնայ, բայց ես չեմ վախցողը:

— Զանգակը հնչեցուցէք, զանգակը հնչեցուցէք, յարեց մանկամարդ աղջիկը:

Գործարանատէրը անշարժ կը մնար: Մէրի ապշութեամբ կը դիտէր հայրը:

— Բայց ինչո՞ւ չէք հնչեցներ զանգակը, հարցուց Մէրի:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկ. Ռոզա Խտըրշահ, Տէր եւ Տիկին Պազալեան եւ զաւակը Կրէկուար, այրի Տիկին Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Աչճեան եւ զաւակները, Պր. Հաքիմ բոլոր ազգականները (Ամերիկա եւ Եգիպտոս), խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՃԼԵՅՄՍ ԽՏԸՐՇԱՀԻ
(Տիգրանակերտցի)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Ուրբաթ Նոյ., 23, ժամը 13.45ին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Հասցէ.— 1, Սքուար Ռուպիաք, Փարիզ 7րդ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն–Լու Կրան–Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Նոյեմբեր 25ին:

Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէսէեան

×

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութեան եւ Տէսին–Վիէն քոյր մասնաճիւղերու, Նոյ. 25ին Կիրակի առաւօտուն, Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ողբացեալ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ԿՈՄՍ)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հոգեհանգստեան արարողութեան կը նախագահէ Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը խնդրուի բոլոր Վասպուրականցիներէն, Մարսիլահայերէն ներկայ ըլլալ յարգելու համար անզուգական հայրենասէրի եւ մեծ յեղափոխականի յիշատակը:

Արարողութենէն ետք պիտի զետեղուի Միութեան կողմէ նորակառոյց յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ մը ի յիշատակ բոլոր Վասպուրականցիներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Թիրեաքեանի եւ ընտանիքին իրենց եղբօր՝ Երուանդ Ճանկէօզեանի մահուան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Զատէեան ընտանիքին իրենց կնոջ եւ մօր՝ Նուարդ Զատէեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն ընկ. Կ. Յովակիմեան 80 Փր. կը նուիրէ իր շատ սիրելի «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար:

ԿՈՉ

Թատրոնը ժողովուրդի մը մշակութային ամէնէն տպաւորիչ արտայայտութիւններէն է, իսկ մեզի համար, այժմ, ազգապահպանման կարեւոր ազդակներէն մին: Ցաւով կը հաստատենք սակայն որ մեր արդի պայմաններուն մէջ Փարիզի հայ թատրոնի երբեմնի կրակը, քանի մը տարիներէ ի վեր հետզհետէ ա՛լ աւելի խորը կը թաղուի, մոխիրի թանձրացող խաւին ներքեւ:

Հայ թատրոնին նոր կայծ մը, թերեւս նոր կեանք մը տալու յոյսով եւ մտահոգութեամբ, կը հրաւիրենք Փարիզ եւ շրջանները բնակող դերասանները, սիրողները խորհրդակցական ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 20.30ին, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը, Մէթրօ Քատէ:

Նախկին դերասան Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ
(Հեռաձայն 325-04-13)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան 100 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի փոխան ծաղկեպսակի իրենց խնամիին Քերովբէ Գիզիրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան եւ շիրիմներուն այցին առթիւ հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Ոսկեան Գալայճեան 200 Փր., Երէցկին Տէր–Պարսամեան, այրի Տիկ. Սիրանոյշ Մարգարեան, այրի Տիկ. Պերճուհի Պաղտասարեան 100ական, այրի Տիկ. Գրիգոր Գոստիկեան, այրի Տիկ. Վաղարշակ Ուրբաթեան, այրի Տիկ. Բիւզանդ Գամեան, այրի Տիկ. Հրանդ Յովնանեան, Պ. Սեդրակ Խաչատուրեան, Պ. Կորիւն Յովսէփեան (Մարսէյլ) 50ական:

×

Նոյնպէս Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Նուպար Փափազեանէ 100 Փր. նորոգ հանգուցեալ ընկ. Սիրուն Մարգարեանի յիշատակին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 24 Նոյ. երեկոյեան ժամը 21ին

ԼՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՇԱՐՔ

«Հայ Ազգային Պատմութեան հերոսական դրուագներու»

Արաքական տիրապետութիւնը և Բագրատունեաց թագաւորութիւնը ֆրանսերէն լեզուով

ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

(Ուսումնապետ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — ՊԻՒՐՕ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսայէն Պետրոս Պետրոսեան կը փնտռէ իր եղբայրը Յովհաննէս Պետրոսեան, որ երկրորդ աշխարհամարտէն յետոյ Գերմանիայէն փոխադրուած եւ հաստատուած էր Հիւս. Ամերիկա

311 th Str. Niagara Falls. N. Y.

բայց այդ հասցէին ղրկուած նամակները ետ կուգան այլեւս: Նոյնիսկ դպրութիւն կատարած է Քանատայի շրջանի եկեղեցւոյն մէջ: Կը խնդրուի ծանօթներէն տեղեկութիւններ տալ իր մասին, հետեւեալ հասցէին.

BEDROS BEDROSSIAN
63, Rue des Camélias
94140 Anfortville — France

«Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել:

×

Վռամ Ղազարեան կը փնտռէ իր զաւակը Յարութիւն Վռամի Պետիկեան – Ղազարեան, ծնած 1924ին Կռասնոտար: Կորսուած է հայրենական պատերազմի ընթացքին: Զինքը տեսնող եղած է 1945ին Մարսէյլ: Մօրը անունն է՝ Սաթենիկ, եղբայրը՝ Ռոպէր, քոյրերը՝ Ռոզա, Լիզա, Ռիմա:

Գրել՝ ՎՌԱՄ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
16 ժղանով
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Խորհ. Միութիւն)

COURS DE DANSE ARMÉNIENNE

15, Avenue Montaigne
Studios des Champs Elysées
Salle Gaston Baty

Mardi de 19 h. à 20 h. 30
Samedi de 15 h. à 20 h. 30

EVA ARZOUIAN (Chorégraphe)

Cours Amateur et Professionel
Enfants et Adultes

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Փր. Տիկին Մալխասեանէ իր ամուսնոյն մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Կիրակի, Նոյ. 18ին, Իսիի «Արարատ»ը 1ի դէմ 6 կէտով պարտութեան մատնած է Փոփէնքուրի խումբը:

Կիրակի Նոյ. 25ին, Արարատ կը մրցի Հօ–տը–Սէնի բաժակի համար Փարիզ 15րդի դէմ, Իսիի Ռապըլէ մարզադաշտին վրայ, ժամը 14.30ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

LE COMITÉ DU PRIX BRÉMOND

FONDATION CULTURELLE ARMENIENNE

présente

« LES ARMENIENS DE CAPPADOCE AU MOYEN-AGE »

conférence de GÉRARD DÉDÉYAN

Assistant d'Histoire à l'Université de Montpellier

le Vendredi 23 Novembre à 20 45
au CERCLE INTERALLIE
33, rue du Fbg. St. Honoré — Paris (8e)

Participation aux frais de : 10 Fr. — Etudiants : 3 Fr.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Զէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 Փր.
Առաքման ծախքով 17 Փր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1978

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
23
VENDREDI
23 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 185 ֆր. Վերամուխոյ 65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.870

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.870

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

—0—

ԴԱՐՁԵԱԼ «ԽՈՒՍԱՎԱՐՈՒՄ»

Ա.

Հաւատարիմ իր խոստումին, Սովետական Հայաստան ամսագրի խմբագիրը կը շարունակէ ընդլայնել իր չնաշխարհիկ տեսութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան խուսավարումին մասին (Սեպտեմբեր, թիւ 9):

Ո՛չ մէկ նորութիւն իր գրածներուն մէջ: Սփիւռքի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի բաները կը կրկնէ նոյն ձուլածոյ եւ գզումի համ տուող յանկերգները Դաշնակցութեան մասին, որ այս օրերս ամէն կողմ կը տօնէ իր հիմնադրութեան 83րդ տարեդարձը:

Երեւանի վարիչները չեն կրնար մարսել, որ տակաւին կենդանի ու կենսունակ, ի սփիւռս աշխարհի ճիւղաւորուած եւ յարատեւօրէն Թարմ ու երիտասարդ ուժերով բարգաւաճող կազմակերպութիւն մըն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Իրենց համար մղձաւանջ մըն է դարձած հայութեան ազգային բաղձանքներուն ու քաղաքական անլիճելի պահանջներուն հարազատ արտայայտիչ այս մեծ կազմակերպութիւնը, որ երէկ Երկրի, այսօր ալ Սփիւռքի մէջ կանգնած է հայ ժողովուրդի կողքին:

Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպական մեքենան շարժման մէջ է դրած ո՛չ միայն հետապնդելու Հայ Դատը, այլեւ պաշտպանելու համար մեր ազգային բոլոր սրբութիւններն ու նուիրական աւանդութիւնները: Ու ամէն բանէ առաջ մեր ոսկեղենիկ լեզուն եւ անոր Մեսրոպեան դասական ուղղագրութիւնը, որոնք երկուքն ալ ցաւալիօրէն աղճատուած են Խորհրդային Հայաստանի մէջ:

Եթէ Սփիւռքը կուրօրէն հետեւէր այս վերջինի օրինակին, Հայութիւնը մահացու մեղք մը գործած պիտի ըլլար հինգերորդ դարուն Ոսկեդար կերտող եւ մեր մշակութային անկախութիւնը ստեղծող անմահներուն դէմ, որոնք դարերէ ի վեր բոլորիս պաշտամունքին առարկան են:

Անդրադառնալով խուսավարումին, Սով. Հայաստան կը գրէ թէ «... Սփիւռքահայ առաջին մասսայական կազմակերպութիւնները ՀՕԿի մասնաճիւղերն էին, որոնք ստեղծուեցին Հայաստանում սովետական կարգերի հաստատման առաջին իսկ տարիներին, եւ որոնց նպատակն էր աջակցել հայրենիքի՝ անցեալից ժառանգած վէրքերի բուժմանը, երկրի քայքայուած տնտեսութեան վերաշինմանն ու հայրենադարձութեան կազմակերպմանը»:

Որքան քիչ խօսուի հանգուցեալ ՀՕԿի մասին, այնքան լաւ: Ցիշեցնե՛նք, որ սկզբնական շրջանին հայրենասիրական մաքուր զգացումներով եւ Հայրենիքին անձնուիրաբար օգնելու տրամադրութիւններով կեանքի կոչուեցաւ այս կազմակերպութիւնը, զուտ բարեսիրական գետնի վրայ: Հայերը ամէն կողմ, առանց դաւանանքի խտրութեան, մասնակցեցան անոր:

Դաշնակցական յայտնի գործիչ Դոկտ. Արմենակ Բարսեղեան 1925ին Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ լուսահոգի Գրիգորիս Եպսկ. Պալաքեանի կողմէ կասւառ ղրկուեցաւ ուսումնասիրական շրջապտոյտի մը համար: Դոկտորը ի մէջ այլոց գրադեցաւ ՀՕԿերու կազմակերպութեամբ:

Դժբախտաբար բարեսիրական նպատակով ստեղծուած այս կազմակերպութիւնը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՅՔԱՐ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

—0—

Նախարարաց Խորհուրդի հերթական նիստին, Նախագահ Փոմփիտու հրահանգած է կառավարութեան ծրագիր մը պատրաստել եւ ժամ առաջ առաջքն առնել տնտեսական օրէ օր վտանգաւոր կացութեան: Արդարեւ գիները կը շարունակեն բարձրանալ, եւ այս ընթացքով տնտեսական ծանր տագնապ մը անխուսափելի կը դառնայ այլեւս:

Ելմտական նախարարը ամէն խրատութիւն ունի ծրագիր մը պատրաստելու եւ Դեկտ. 5ին ներկայացնելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, ժխտքար տ՛ենթէն բնաւ տրամադիր չէ գիներու սահմանափակումի որոշումը ջնջելու: Շատ վճռական է եւ Ելիզէէն դուրս ելած տեղեկ չեղած է.— «Կառավարութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը գիներու յաւելման դէմ, գործունէութիւն որ համապատասխան է հանրային կարծիքի փափաքին, օրուան պահանջներուն: Այս գործունէութիւնը պիտի շարունակուի»:

Նոր ձեռք առնուելիք միջոցներն ալ պէտք է համապատասխան ըլլան երկու մտահոգութեանց.— Ա) Գիներու բարձրացումը, Բ) Տնտեսական գործունէութեան պահպանումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻՈՅ նախագահը Փարիզ կուգայ Շաբաթ օր եւ հաւանական է, որ տեսակցութիւն մը ունենայ Նախագահ Փոմփիտուի հետ: Գնդ. Խատաֆի ներկայ պիտի գտնուի մամուլի խորհրդաժողովի մը՝ կազմակերպուած եւրոպական չորս մեծ

շուտով մխրճեցաւ քաղաքականութեան մէջ եւ դարձաւ գործիք բոլշեւիկեան քարոզչութեան Ֆրանսայի մէջ, փոխանակ նուիրուելու իր բուն առաքելութեան, — նիւթապէս օժանդակել հայրենիքին:

Երեւան ՀՕԿը օգտագործեց սփիւռքի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար: Ուրիշ «անելիք» չունենալով, ՀՕԿի «հերոս»ները քաջութիւն կը համարէին խանգարել Դաշնակցութեան հանդէսները — Մայիս 28 և Դաշնակցութեան օրը—ինչպէս նաև Ապրիլ 11/24ի յուշատօները: Ու կը ստանային իրենց արժանի դասը: 1926ին Լիոնի եւ 1933ին Կրընոպլի մէջ արիւն ալ թափեցաւ: Դաշնակցութիւնը ՀՕԿի կեդրոնական վարչութեան պաշտօնապէս ազդարարեց վերջ տալ նման «քաջագործութեանց», այլապէս իրենք անձնապէս պատասխանատու պիտի նկատուէին:

Այս ազդարարութենէն վերջ այլեւս «քաջ»երը չհամարձակեցան երեւնալ:

Հայաստանէն գործիչներ եկան 1925էն սկսեալ — Գրիգոր Վարդանեան, Կարէն Միքայէլեան, Արսէն Եսայեան եւայլն — զբաղելու համար ՀՕԿի գործերով: Հուսկ ուրեմն ներքին մեքենայութիւններ, դաւեր, զեղծումներ վերջ տուին անոր անպէտ գոյութեան: Եւ խաղաղեցաւ Ֆրանսահայ գաղութը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Une ville fantôme

ANI,

CAPITALE DE L'ANCIENNE ARMÉNIE

—0—

Էսքիլափի մէջ (Մայիս 73) որ բժշկական մարմնին վերապահուած գրական եւ գեղարուեստական ամսաթերթ մըն է, Հ. Է. Էտու խիստ շահեկան յօդուած մը հրատարակած է, նուիրուած Անիի: Յօդուածը ճոխացած է նաեւ գեղեցիկ նկարներով:

Հեղինակին արտօնութեամբ, ի մօտոյ պիտի հրատարակենք այդ յօդուածը, բնագրին լեզուով:

օրաթերթերու կողմէ՝ « Լը Մոնտ », «Թայմզ» (Լոնտոն), «Տի Վելթ» (Համպուրկ) եւ «Լա Սթամփա» (Թորինօ):

ԻՐԱՔԻՆ հասած լուրերու համաձայն, քրտական Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավարները համաձայնագիր մը ստորագրած են Իրաքի Համայնավար կուսակցութեան հետ: Այս համաձայնագիրը կոչուած է բնականոն դարձնել կացութիւնը, այն արիւնալի միջադէպերէն ետք որոնք դէմ դիմաց հանած էին երկու կողմերու ուժերը երկրին հիւսիսը:

ՅՈՅՆ իշխանութիւնները լուծեցին ուսանողական եւ մշակութային 29 ընկերակցութիւններ եւ անոնց ինչքերը գրաւեցին: Բարձրագոյն վարժարանները փակ պիտի մնան առայժմ: Միւս կողմէ, ընդդիմադիր երեք կուսակցութիւններու պարագլուխներ իրաւունք չունին իրենց բնակարաններէն դուրս ելլելու առանց ոստիկանական արտօնութեան: Ասոնք են՝ Փ. Քանելոփուլոս, նախկին վարչապետ եւ կուսակցապետ Ազգային Արմատական Միութեան, Ժ. Մավրոս, առաջնորդ Կեդրոնի միութեան եւ Ժ. Զիկտիս, ճարտարարուեստի նախկին նախարար Ժ. Փափանտրէուի դահլիճին մէջ: Ձերբակալուածներու ընդհանուր թիւն է 250 հոգի, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ գիտնական Սախարովի կինը օտար լրագրողներ ընդունեցաւ իր տունը եւ անոնց յայտարարեց, թէ խորհրդային գաղտնի սպասարկութիւնը ըսպառնացած է զինք ձերբակալել: Տիկին Ելենա Սախարով յայտարարեց, թէ երեք յաջորդական հարցաքննութիւններու ընթացքին՝ Նոյեմբեր 13, 19 եւ 20, ՔԱ. ԺԷ. ՊԷՆ ըսած է իրեն, թէ «մտային հիւանդ» մըն է: Տիկին Սախարով Կուզնեցովի (որ 1970ին 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր) օրագիրը Արեւմուտք անցուցած էր անցեալ ամառ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Արտաքին նախարարը Փարիզ ժամանեց:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը նկատել տուաւ, թէ Ուաշինկթըն պիտի չփոխէ իր քաղաքականութիւնը Միջ. Արեւելքի հարցին մէջ պարզ անոր համար, որ Արաբները քարիւղի առաքումը դադրեցուցած են: Միւս կողմէ Քիսինկըր ազդարարեց արաբ երկիրներուն, թէ Մ. Նահանգները կրնան հակամիջոցներու դիմել: Ամերիկեան պաշտօնական շրջանակները համոզուած են, թէ Մոսկուա հիւլէական զէնքեր ղրկած է Եգիպտոս Հոկտեմբերին: Գահիրէ «բացարձակ անհիմն» որակեց այս լուրը:

ԱՏՏԻՍ-ԱՊԱՊԱՅԻ մէջ Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութիւնը պահանջեց քարիւղ արտադրող բոլոր երկիրներէն, որ քարիւղ չհայթայթեն Իսրայէլի, Փորթուկալի, Հարաւային Ափրիկէի եւ Ռոտեզիոյ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 19)

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի « Աւ. Իսահակեան » դպրոցի 8–10րդ դասարաններու աշակերտներու Գիտական Ընկերութիւնը կազմակերպուած է 1971ին: Այդ ընկերութեան աշխատանքները կը վարեն ակադեմականներ, գիտութեան տոքթէօրներ, գրականութեան, արուեստի, երաժշտութեան ասպարէզի անուանի ներկայացուցիչներ:

Վերջերս Ակադ. Վ. Համբարձումեան զեկուցում մը կատարեց աշակերտական Գիտական Ընկերութեան այս տարուան առաջին հաւաքոյթին ընթացքին:

Ակադ. Վ. Համբարձումեան դպրոցականներուն պարզեց Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի երեսնամեայ (հիմնուած է 1943ին) գործունէութիւնը: Ակադեմականը իր զեկուցումին երկրորդ մասը յատկացուց Բիւրականի աստղադիտարանի հիմնադրութեան, անոր գիտական գործունէութեան պատմութեան:

×

ՆՈՐ ԿԱՌԱՏՈՒՆ ՄԸ

Երիտասարդ ճարտարապետ Էմիլ Ղազախեցեանի նախագիծով Երեւանի մէջ նոր մեծ կառատունի մը շինութիւնը սկսաւ: Շէնքը պիտի ունենայ վեց յարկ. կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել աւելի քան 500 ինքնաշարժ: Շէնքը պիտի ունենայ կառքերու մուտքի եւ ելքի անցքեր, իսկ ներքնայարկերուն մէջ պիտի հաստատուին ճաշարան, հանգստանալու սենեակներ եւ շարժանկարի սրահ՝ մասնագիտական ժապաւէններու ցուցադրութեան համար:

×

ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ

Հայաստան այցելեց երիտասարդ քաղաքական գործիչներու ամերիկեան Խորհուրդի պատուիրակութիւնը՝ այդ կազմակերպութեան երկու ղեկավարներու գլխաւորութեամբ: Պատուիրակութեան մէջ էին Մ. Նահանգներու Նախագահին օգնական Պ. Փաուլ, երիտասարդ դեմոկրատներու նախկին նախագահ Ռ. Ալէն եւ ուրիշներ: Հիւրերը այցելեցին Երեւանի տեսարժան վայրերը, Սեւանայ լիճը:

Էջմիածինի մէջ հիւրերը ընդունուեցան Վազգէն Ա.ի կողմէ:

×

ՍՐՏԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐԸ

Մարդուն սիրտին, ինչպէս նաեւ որոշ այլ օրկաններուն բջիջները ընդունակ են բազմանալու: Այս եզրակացութեան յանգած են հայ սրտաբանները:

Երկար տարիներէ ի վեր կը կարծուէր, որ մարդուն ծնունդէն ետք անոր սիրտին մկաններուն բջիջները ջիղերու համակարգի բջիջներուն նման կը կորսնցնեն բազմանալու ընդունակութիւնը: Սակայն քննութիւնները ցոյց տուած են, որ սիրտանօթի համակարգի հիւանդութիւններու պարագային, սիրտին որոշ մասերուն, մասնաւորապէս նախասրտին մէջ, բջիջներու թիւը կ'աւելնայ: Ասիկա կ'աւելցնէ օրկանին դիմադրութեան կարողութիւնը, քանի որ ասոնք որոշ չափով մը կը փոխարինեն կորուստները:

«ՍՈՒՐԲ ԳՐՔԻ ՊԷՍ»

(«ԱԹԼԱՆԹԻՍ»Ի ՕՐԻՆԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ)

—0—

79 տարիներու անընդմէջ հրատարակութենէ ետք, վերջնապէս փակուեցաւ Միացեալ Նահանգներու մէջ ապրող երկու միլիոն Յոյներու երկու կարեւոր թերթերէն «Աթլանթիս» օրաթերթը:

Մեր ուշադրութենէն չվրիպեցաւ, այս առթիւ, թերթին գրաշարապետ Տուրլարիսի հետեւեալ արտայայտութիւնը.

— «Յոյները սուրբ գրքի պէս կը պահէին Աթլանթիսը իրենց բարձերուն տակ»...:

Տողին ընթերցումը չվերջացուցած՝ բնազդաբար յիշեցինք անմոռանալի մեր ուսուցչին, «Յառաջ»ի ողբացեալ խմբագրապետ եւ գրագէտ – հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեանի մէկ սասը, 1948 թուականին, Հալէպի «Արեւելք» օրաթերթի խմբագրատան մէջ, ուղղուած այցելու ընկերոջ մը՝ որ հայ թերթի մը մէկ թիւը իբրեւ փաթոյթ գործածած էր, շուկայէն տուն տանելու համար օրուան ազանդերը...:

— «Դուն գիտե՞ս թէ այդ թերթին վրայ քրտինքն ու շունչը կայ հայ խմբագրին: Աւելի յարմար թուղթ մը չկա՞ր գործածելու»:

Գացէք դարե՛ր առաջ: Գրչագիրներու եւ սկզբնական ընդօրինակութիւններու մէջ պիտի գտնէք յարգանքի, սիրոյ ու պաշտամունքի սրտաշարժ արտայայտութիւններ՝ բոլորն ալ նուիրականութիւններու հանդէպ մեր ժողովուրդի առհաւական նախանձախնդրութեան ապացոյց:

Թշնամիին աւերէն ու հալածանքէն որբացած, բռնաւեր եւ տարագիր, հայ մարդը սրբութիւն սրբոց նկատած է իր գիրքն ու գիրը. անոնց փրկութիւնն ու ապահովութիւնը նկատած է նոյնքան կենսական՝ որքան իր կեանքը, աւելի՝ ճակատ՝ քան նիւթեղէն ինչքն ու հարստութիւնը,

— Որովհետեւ իր հաւատքին, ազգութեան եւ սեփական ինքնութեան խոր գիտակցութեամբ է ապրած ու զանոնք խորհրդանշող ամէն իրագործումի մէջ անհատական եւ հաւաքական մեր արժանապատուութիւնն է տեսած:

Եթէ ուրիշներէ աւելի խորարմատ է մեր հաւատքն ու սէրը՝ հանդէպ Եկեղեցւոյ, Դպրոցի եւ Մշակոյթի, պատճառները պէտք է փնտռել, տարահալած Հայութեան բնազդական այն անդրադարձումին մէջ, թէ քանդուող ամէն մէկ տաճարի, աւերուող ամէն մէկ դպրոցի եւ առաթուր փճացող ամէն գրի ու թուղթի հետ բան մը կը պակսի մեզմէ: Խարխախ մը կը կքի, կռուան մը կը փլչի, յեցակ մը կը խորտակուի:

Ռումէնեւհունգար սահմանային գիւղերէն մէկուն՝ Թիմշուարայի մէջ, 1938ի ամրան, հանդիպած ենք գիւղացիի մը՝ որ իր Հայութիւնը պոռալու համար «Նարեկ» մը ցոյց կուտար մեզի, առանց բառ մը իսկ հայերէն գիտնալու: Հին Հունգարահայերէն բեկո՛ր մը վստահօրէն, որուն ազգային ինքնութեան փաստը իր չգիտցած հայերէնով գրի առնուած գիրք մըն էր...:

Դարե՛ր յաջորդած են դարերուն. շա՛տ բան կորսնցուցած ենք անհետ ու շատ բան խերացուցած ենք իբրեւ նորութիւն: Սակայն այսօ՛ր ալ ունինք նկատելի թիւ մը հայ մարդոց՝ որոնք աւանդական նոյն իմացումով եւ պաշտամունքով կ'ապրին հայ գրին ու հայ գրքին վերապահուած անձկութիւններն ու տառապանքը. կը շարունակեն գիտակցիլ թէ մասնաւորաբար Հայ Մամուլը միակ կամուրջն է տարասփիւռ բեկորներու միջեւ ու ամէնէն հիմնական կռուաններէն մէկը գոյապահպանումի:

Ընթերցող ըլլան թէ գրող, ուսանող ըլլան թէ ուսուցիչ, խմբագիր ըլլան թէ բաժանորդ՝ մեր ժողովուրդի բոլոր սերունդներէն ու խաւերէն կարեւոր համբանքով մարդիկ համոզուած են թէ ամէնէն համեստ հայ օրաթերթը կամ պարբերականն իսկ արտայայտութիւնն է գոյատեւումի կամքի մը, նուիրումի ոգիի մը, մնալու տենդի մը եւ դաւանանքի մը: Եւ եթէ յանձնառու կ'ըլլան յաւելեալ զոհողութեան եւ նուիրաբերումի՝ գիտենք վարողը օրաթերթի մը լրագրական դերն ու տարողութիւնը չէ՛, այլ այն խորունկ հաւատքը թէ անոնց ճամբով կ'երկարի մեր կեանքը, անոնց լեզուով ու ոգիով կը տեւէ ազգը, անոնց խօսքով եւ առաջնորդութեամբ կը ստեղծուի հաւաքական ուժն ու կամքը:

Չենք ուզեր քրքրել 79ամեայ յունական օրաթերթի մը փակման հաւանական պատճառները կամ շարժառիթները՝ երկու միլիոն ամերիկացի Յոյներու հաւաքականութեան մը մէջ: Ամէն ընթերցող ի վիճակի է տուեալներ եւ ազդակներ թուելու: Սակայն կ'ուզենք այս առթիւ ընդգծել թէ Ամերիկահայութիւնը ո՛չ իսկ կէս միլիոն է, մեր օրաթերթերը ո՛չ իսկ 4000 սպառում ունին... «Աթլանթիս»ի 14 հազարին փոխարէն. սակայն կա՛ն տակաւին ու վստահօրէն պիտի տոկան ու պիտի ըլլան միշտ:

Սփիւռքի Հայութեան չափ՝ նաե՛ւ հայրենաբնակ Հայութեան համար կենսական կռուան է Արտասահմանի հայ մամուլը, ոչ միայն իբրեւ կապ Հայութեան բնիկ ու տարասփիւռ ղանդուածներուն միջեւ, այլեւ իբրեւ բախտորոշ ազդակ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներու, արեւմտահայ լեզուական հարստութեանց անկորուստ պահպանումի ու գաղութներու մտաւոր – մշակութային, հոգեւոր ու բարոյական ժառանգութեանց:

Յոյները «սուրբ գրքի պէս կը պահէն» եղեր «Աթլանթիս»ը, որ փաստօրէն փակուած է սակայն այսօր՝ որովհետեւ ապրելու կամ մեռնելու ճակատագիրը ի վերջոյ կապուած է տնտեսական – գործնական կարելիութեանց: Հայերը ի՞նչ բանի պէս կը պահեն հիմա իրենց թերթերը, — չենք ուզեր ապաւինիլ «սուրբ գիրքերուն», սակայն մղուած ենք հաւատալու, առնուազն յուսալու, որ անոնք ազգային արժանապատուութեան խնդիր մը պիտի նկատուին միշտ, հին թէ նոր սերունդներու կողմէ...:

Մ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ՝ ԿՈՄՍԻ ՄԱՍԻՆ

(Մահուան քառասունքին առթիւ)

—0—

Կարմիր Սուլթանի կողմէ կազմակերպուած 1895–1896ի կոտորածին ազդեցութիւնը դեռ կը շարունակուէր Վանի մէջ: Կուսակցութեանց աշխատանքները թմրած պատկեր կը պարզէին: 1902–1903ին, յեղափոխական ղեկավար Վարդգէս Սերէնկիւլեանի բանտարկութենէն ետք, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէն գրեթէ անգլուխ կը մնար: Բարեբախտաբար 1903ի վերջերը Վան կը հասնին Վահան Փափազեան (Կոմս) ու Իշխանը: Այս վերջինը Լեռնապարի շրջանը կ'անցնի, իսկ առաջինը քաղաքին մէջ կը ստանձնէ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը. ան շուտով կը սիրուի բոլորէն եւ իր գործով կը գնահատուի ժողովուրդէն. ղեկավար ընկերներ եւ շարքայիններ զօրավիգ կը կենան անոր. համեստ բնաւորութեան տէր՝ Կոմս, յարգանք կը ստեղծէ իր անձին շուրջ:

Եւ ահա կը պատահի անսպասելին՝ Սասնոյ ապստամբութիւնը 1904ին, ղեկավարութեամբ Անդրանիկի, որ ի վիճակի չըլլալով երկար դիմադրել թուրք գերազանց ուժերուն, 150 ռազմիկներով կը նահանջէ Վան Օգոստ. 25ին: Ռազմիկներէն 75ը կը վերադառնան Մուշ կամ Սասուն, իսկ մնացեալները կ'ապաստանին Աղթամար: Թուրք իշխանութիւնները, ի հարկէ, կը փորձեն հետապնդել մեր անձնուէր ռազմիկը՝ թնդանօթներով ռմբակոծելով կղզին: Կազմակերպութիւնը լուր կը ղրկէ Անդրանիկին՝ հաղորդելով անոր թուրք կառավարութեան ձեռք առած միջոցները, որով Անդրանիկ երկու օր մնալէ ետք Աղթամար, գաղտնօրէն փոքր նաւակներով կը հեռանայ հոնկէ իր ֆէտայիներով եւ կ'ապաստանի Վան – Այգեստան՝ ի հարկէ, ապաւինած Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի օժանդակութեան:

Ժողովուրդը մատնուած էր սարսափի, որովհետեւ վտանգը անխուսափելի կը նկատէր: Արդարեւ, կառավարական ուժերը կը ռմբակոծեն կղզին եւ երբ կը տեղեկանան, թէ յեղափոխականները փախուստ տուած ու ապաստանած են Այգեստան, կը շտապեն քաղաք՝ ձերբակալելու կամ սպաննելու մտադրութեամբ հայ յեղափոխականները: Կառավարութիւնը կը պահանջէ, որ Անդրանիկ անմիջապէս յանձնուի իր ընկերներով, այլապէս կը սպառնայ խիստ միջոցներու դիմել:

Սարսափի մթնոլորտ մը կը սիրէ. փակ է շուկան, շատ շատեր ապաստանած են հիւպատոսարանները: Անորոշ կացութիւն մը ստեղծուած էր. ամէն ոք կը սպասէր կռուի եւ ջարդի:

Իրաց այս կացութեան մէջ փրկարար դեր կը կատարէ Վահան Փափազեան: Արդարեւ, Անդրանիկ իր զինակիցներով կը մերժէր հեռանալ քաղաքէն եւ կը պահանջէր, որ Վանեցիք, իրենց կարգին, դիմեն ապստամբութեան: Կոմս՝ յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէին կը բացատրէ Անդրանիկի, թէ «մենք զինուորական ոչ մէկ պատրաստութիւն տեսած ենք եւ, հետեւաբար, ի վիճակի չենք կռուելու կանոնաւոր բանակի մը ուժերուն դէմ: Անհրաժեշտ է, որ խնայէք ժողովուրդին և հեռանաք քաղաքէն՝ անցնելով Պարսկաստան: Մենք ամէն օժանդակութիւն կ'ընծայենք ձեզի»:

Անդրանիկ ի վերջոյ կը համոզուի եւ կը հեռանայ: Այս ձեւով ժողովուրդը կ'ազատի անմիջական վտանգէ մը: Կոմս շուտով աչքի լոյսը դարձաւ ամբողջ շրջանի Հայութեան:

Այս դէպքին միակ զոհը խենթ մը եղաւ Մուրօ անունով, որ սպաննուեցաւ թուրք զինուորներու կողմէ. այս պատճառով ալ այդ դէպքը կոչուեցաւ Մուրոյի դէպքը:

Վասպուրականի Հայութիւնը մեծ յարգանք ունեցաւ միշտ Վահան Փափազեանի հանդէպ: Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ, ամէն Վանեցիի համար Կոմս կը խորհրդանշէ անձնազոհ, հայրենասէր հայ մարտիկը, յեղափոխականը:

Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Մարդ չի կրնար սիրել մէկը՝ որմէ կը կասկածի:

ԱՆԱԹՈԼ ՖՐԱՆՍ

×

Կեանքի մէջ, տաղնապալի պահերը չեն փոխեր մեր նկարագիրը, այդ պահերը՝ պարզապէս ցոյց կուտան թէ ինչ կայ մեր մէջ:

ՃՈՆ ՄԱՔ ԱՖԻ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Անոր տոկոսով պիտի բացուի դպրատուն մը Հայոց աղքատ մանուկներու համար, այնչափ թուով որչափ բաւական պիտի ըլլայ որ այդ եկամուտէն շահովը՝ աշակերտներն ու անոնց վարժապետները կարենան վայելչապէս ապրիլ: Եւ իր կամքն է, որ Հ. Նիկողայոս Բուզայեան կարգուի ուղղիչ եւ գործադիր իր բովանդակ կեանքի ընթացքին մէջ, այդ դըպրատան գործերուն, եւ իրեն իշխանութիւն պիտի տրուի կարգելու իրեն յաջորդը, գործադրելու համար իր ըրած կարգադրութիւնը»:

Դիտելի է, որ Հ. Բուզայեան խնդրեր էր Եդուարդ Ռափայէլէն, որպէսզի խոստացած դրամը տայ Թրիեստի մէջ հաստատուած Վարժարանին համար, եւ այդ դրամով Թրիեստէի վանքին միաբաններն ազատին պարտքերէն եւ վանքերնին ալ հաստատուն հիմերու վրայ դրուի: Բայց Եդուարդ կը լռեցնէ բարեկամը, գրելով անոր, թէ «Ինքը պատրաստ է իր դուակներուն դաստիարակին տալու, ինչ որ ինքը ուզէ, բայց իրաւունք չունի զինքն ամբաստանելու Թրիեստի միաբաններուն օգնութիւն չընելու համար»: Կը յիշէ տուած դրամը Ռոլէնի գործին թարգմանութեան համար եւ կը հարցնէ. «Ի՞նչ կ'ընեն Թրիեստցիները, եթէ անոնք վանական ըլլալով, կը փախչին աշխատութենէ եւ չեն թարգմաներ գիրքեր, որ իրենց գործն է, դու ի՞նչպէս կը հրաւիրես զիս անոնց նորէն դրամ տալու. վասնզի ես շատ քրտինքով եւ աշխատութեամբ գտած եմ, եւ ես ի՞նչ նպատակի համար դրամ պիտի տամ»:

Ուրեմն Եդ. Ռափայէլ իր կտակը յանուն Հ. Բուզայեանի կատարած է եւ ոչ թէ Թրիեստի Միաբանութեան, որ կը ստիպուի փակել Թրիեստի մէջ բացած իր ազգային կոչուած դպրոցը, որուն հմայքին ուժով, բաւական թուով մխիթարեան վարդապետներ գացեր յարեր էին նոր Միաբանութեանը: Այս ճշմարիտ քրիստոնեայ եւ հայ ընտանիքի տիպար հօր կատարածը, որ արժանի էր երջանիկ ըլլալու, եղաւ խիկապէս ողբերգական: Նա 1791 թուականին իր փոքր որդւոյն Լուիգի եւ հնդիկ ծառայի մը հետ ճամբայ ելաւ դէպի Լոնտրա, որպէսզի իր սիրական աղջիկը Աննա Մարիամը, բողոքական դպրոցէ հանէ եւ ուղղափառ Հաստատութեան մէջ դնէ: Նա խիստ տանջուած էր խղճմտանքով, որովհետեւ աղջիկը արդէն յարած էր բողոքական աղանդին: Երբ երկու ամիս նաւարկելէ վերջ ան հասաւ Բարեյուսոյ հրուանդանը, անգղիացի դաժան նաւապետին արհամարհական ու թշնամական վերաբերմունքէն սաստիկ ազդուած հիւանդացաւ եւ Լոնտրայի նաւահանգիստը հասնելէն ճիշդ մէկ օր առաջ նաւուն վրայ մեռաւ: Սակայն անոր անշունչ դիակն ալ չկրցաւ ջնջել ոխակալ նաւապետին ատելութիւնը, եւ աւելորդ համարելով այդ դիակն ափ հասցնել, հրամայեց որ զայն ծով նետեն: Եթէ ազգային բարերարը չարժանացաւ գերեզմանի, բայց իր յիշատակն անթառամ է Ս. Ղազարու Հայոց վանքին, եւ բարերարեալ սաներու սրտին մէջ:

Ռոլէնը պիտի բանար, ուրեմն, ազգային դպրոցին դռները: Հ. Նիկողայոս Բուզայեան, առնելով Բարերարին մահուան ողբալի լուրը, դառնապէս կը ցաւի, եւ այլեւս յոյսը կը վերցնէ Թրիեստի միաբանութեան վրայէն: Հրաւիրուելով Մատրաս, հիմնուելիք դպրոցին հաստատութեան համար, նա կը մեկնի Վենետիկ, հետը տանելով Եդուարդ Ռափայէլի մանչ զաւակները: Ս. Ղազարու վանքին մէջ նա թոյլտուութիւն կը խնդրէ Մելքոնեան Աբբայէն՝ իր գործած յանցանքին համար, կը վերադառնայ Մայր Միաբանութեան ծոցը, եւ Ռափայէլեան կըտակի տրամադրութեան համաձայն իր տեսչական իրաւունքները մասնաւոր կըտակով մը կը փոխանցէ այդ Միաբանութեան Ընդհ. Աբբային եւ անոր յաջորդներուն: Ահա, այդ է պատճառը որ Վենետիկի միաբանները միջնորդութեամբ իրենց Աբբային դարձան Ռափայէլի կըտակին տէր:

Իր անդամակցութիւնը Միաբանութեան հետ հաստատելէ վերջ, Հ. Բուզայեան վերադարձաւ Լոնտրա, անկէ Մատրաս մեկնելու համար: Բայց այդ ճամբորդութեան ծրագիրը ջուրն ինկաւ, վասնզի Բարերարին անդրանիկ զաւակը՝ Աղեքսանդր Ղարամեան, գլխաւոր կտակակատարը՝ տարուէ տարի նորանոր դժուարութիւններ յարուցանելով իր դաստիարակի առջեւ, անոր բարի դիտաւորութիւնը խափանեց:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(8 – Շար.)

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԲԱՑՈՒՄ ԵՒ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 125ԱՄԵԱԿ

—0—

Փարիզի Հայութիւնը բացառիկ օր մը ապրեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 18ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ: Արդարեւ այլեւս հազուադիւտ դարձած էր այդքան հոծ բազմութիւն մը տեսնել հայկ. ձեռնարկի մը եւ այդ իսկ պատճառով բոլորին ուրախութիւնն ու ոգեւորութիւնը մեծ էին: Պարզ է որ նման բազմութիւն մը պատճառ էր նաեւ որ կազմակերպչական գետնի վրայ; թերիներ ըլլան, քանի անկարելի էր գոհացում տալ բոլորին, տեղի անբաւարարութեան պատճառով:

Բայց եւ այնպէս երեւոյթը խրախուսիչ էր: Եկած էին բոլորը, մեծ ու պզտիկ, ծանօթ թէ անծանօթ, Փարիզէն, Լիոնէն, Գրենոպլէն, Միլանոյէն, Վենետիկէն: Ասիկա կը փաստէր նախ թէ հայ ժողովուրդը գիտակից է հայ վարժարանի անհրաժեշտութեան եւ անոր կենսական դերին, ու կը փաստէր նաեւ այն անվերապահ համակրանքը զոր կը վայելեն Մխիթարեան հայրերը գաղութներու մէջ:

Ուրեմն հոծ բազմութեան մը ներկայութեան է, որ Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհ. Աբբահայրը՝ Հ. Պօղոս Վ. Անանեան, իր կողքին ունենալով Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Գիտ Եպսկ. Նազգաշեան, Ֆրանսայի Առաքելական Էկզարքայի վարիչ՝ Նիկողոս Ծ. Վ. Քէչեայեան, տեսուչ-վարդապետ Հ. Խորէն Տիլլիզեան, Վերսայի ակադեմիայի Վերատեսուչ՝ Ժան Սիրինելլի, վարժարանի քաղաքային տեսուչ՝ փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի, հոգեւոր եւ աշխարհական [illegible]ատուները, բազմաթիւ անձնաւ[illegible], նախ օրհնեց, ապա պաշտօնական բացումը կատարեց նորակառոյց շէնքին: Նախապէս, վարժարանի աշակերտութիւնը ղեկավարութեան ներքեւ Գ. Եանպէկեանի, երգած էր Մարսէյեզը եւ վարժարանի փառերգը (Քաջաց Ջէնքի):

Այս արարողութենէն ետք, պաշտօնական անձնաւորութիւնները եւ ժողովուրդը խռնուեցան նոր շէնքին ճաշասրահը, ուր վարժարանի Ծնողաց Միութիւնը ճոխ հիւրասիրութիւն մը պատրաստած էր:

Հոս է որ, մինչ կը կատարուէր հիւրասիրութիւնը, անխուսափելի խառնակութիւն մը ստեղծելով, յաջորդաբար խօսք առին, վարժարանի քաղաքային տեսուչ՝ Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտի եւ Կրթական Նախարարութեան ներկայացուցիչ Ժան Սիրինելլի:

Առանձնապէս պիտի չծանրանանք օրուան ընթացքին արտասանուած ճառերուն վրայ, որոնց բովանդակութիւնը առաւելաբար նուիրուած վարժարանին պատմականին եւ Սամուէլ Մուրատի, կրկնութիւններ պիտի ըլլային այս նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած խմբագրականներուն կամ յօդուածներուն, վերջին շաբաթներու ընթացքին: Առանձին պիտի հրատարակենք սակայն կարգ մը ճառեր, որոնք այլ շահեկանութիւն կը ներկայացնեն իրենց բովանդակութեամբ:

Շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Կրթական Նախարարութեան մօտ պետական քարտուղար Ժաք Լիմուզիի, որ շնորհած էր իր հովանաւորութիւնը, ու նաեւ Վերատեսուչ Սիրինելլիի, որ կը ներկայացնէր Պ. Լիմուզին, Փրոֆ. Ֆէյտի պարզեց վարժարանին կրկնակ նպատակը՝ մէկ կողմէ մեր լիսէներուն նման ուսում մը բաշխել աշակերտները պատրաստելու համար պաքալորէայի քննութեանց, եւ միւս կողմէ, առանց չափէն աւելի ծանրաբեռնելու ծրագիրը, փոխանցել ծագումով հայ երիտասարդ սերունդին, իր հին քաղաքակրթութեան ժառանգութիւնը: Փրոֆ. Ֆէյտի ապա հակիրճ պատմականն ըրաւ հայկ. քաղաքակրթութեան, հինէն մինչեւ մեր օրերը ու ճառին վերջաւորութեան, ներկայացուց վարժարանը, անոր հիմնադրութիւնն ու զարգացումը:

Վերսայլի ակադեմիայի Վերատեսուչը՝ Ժան Սիրինելլի, որ յունական գրականութեան փրոֆեսէօր է, շատ գեղեցիկ ճառ մը արտասանեց, զոր պիտի ջանանք հրատարակել առանձին:

×

Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ Թատերասրահը, հակառակ իր ընդարձակութեան շատ ու շատ փոքր էր, կարենալ պարունակելու համար այդ խուռներամ բազմութիւնը: Այդ իսկ պատճառով շատեր ոտքի մնացին ու շատեր ալ՝ դուրսը:

Ցայտագիրը սկսաւ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբով, զոր կը ղեկավարէր Կարպիս Ափրիկեան: Հոս անհրաժեշտ կը նկատենք փակագիծ մը բանալ, նաեւ թարգմանը հանդիսանալու համար բազմաթիւ ներկաներու: Արդարեւ շատեր զարմացան որ եօթը երգերու մէջ, չէր զետեղուած գոնէ երգ մը՝ Գուրգէն Ալէմշահէ: Բացի իր երգահանի եւ այդ նոյն երգչախումբին այնքան սիրուած խմբավարի իր հանգամանքէն, Ալէմշահ այդ օրը ի մա՛սնաւորի, ունէր նաեւ Մխիթարեան նախկին աշակերտի եւ վարժարանի նախկին ուսուցիչի կրկնակ հանգամանքները, զորս Կարպիս Ափրիկեան պարտէր նկատի առնել, առնուազն երգերու շարքը փակելով «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով: Թող թոյլ տրուի մեզի աւելցնել, թէ առաւելաբար Սիփան-Կոմիտասի ճիտին պարտքն է վառ պահել քաղցր յիշատակը իր տարաբախտ ղեկավարին, որ այնքան սիրուած անուն մըն է Ֆրանսահայ գաղութին մէջ:

Երգչախումբին յաջորդեց տեսուչ վարդապետ՝ Հ. Խորէն Տիլլիզեանի ճառը, որ գլխաւորաբար նուիրուած էր վարժարանին եւ անոր բարերար՝ Սամուէլ-Մուրատի:

Վարժարանի նախկին քաղաքային տեսուչ՝ Զատիկ Խանզատեան, ֆրանսերէն ճառով մը ոգեկոչեց վարժարանին հին օրերը եւ ֆրանսական իշխանութեանց ու ֆրանսացի անձնաւորութեանց բարեացակամ օժանդակութիւնը:

Շինութեան յանձնախումբի նախագահ Պ. Արշաւիր Կըրիկեան ներշնչեալ ճառ մը արտասանեց իր խանդավառութիւնը փոխանցելով ներկաներուն եւ առաւելաբար կոչ ընելով գաղութին որ չզլանայ իր լուման, փակելու համար նոր շէնքի կառուցման բացը:

Ցանուն նախկին աշակերտներու խմբուած ճառ մը արտասանեց Հրաչ Տարօնեան (կը հրատարակուի առանձին) եւ Նաւասարդ պարախումբի ոգեւորիչ պարերէն ետք, փակման խօսքը արտասանեց Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Հ. Պօղոս Անանեան (կը հրատարակուի «Յառաջ»ի յաջորդ թիւով):

Վերջին խօսք մը ըսելու հրաւիրուեցաւ Կաթող. Պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, որ շեշտեց այն ուրախութիւնն ու հպարտութիւնը, զորս կը զգար այս առթիւ: Ուրախութիւն՝ գլխաւորաբար Միաբանութեան Աբբահօր ներկայութեան պատճառով, հպարտութիւն նաեւ ի տես հայկ. վարժարանի ընդարձակման, որ կը նշանակէ մայրենիքի տարածում: Կաթող. Պատուիրակը յայտնեց թէ մեր գաղութը մեծ ընտանիք մըն է, որ ունի երկու զաւակ, մէկը՝ մանչ (Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանը), մէկը՝ աղջիկ՝ Դպրոցասէրը:

Ժամը 8ին մօտ վերջ գտաւ այս հանդիսութիւնը, ընդհանուր խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

×

Ընդհանրապէս լաւագոյն կը նկատենք խուսափիլ ներկայ անձնաւորութիւններու անունները տալէ, անտեղի թիւրիմացութիւններ չստեղծելու համար երբ, ակամայ, անուններ կը մոռցուին: Բայց աւելորդ չենք նկատեր, այս անգամ, յիշել կարգ մը ներկաներ ինչպէս՝ Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, Իտալիոյ փոխ-հիւպատոսը, Տիկին Ռոզի Վարդ, Միշէլ Արտան, հայկ. բոլոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները (բացի Բարեգործականէն), Դպրոցասէրի եւ Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարաններու տեսչութիւնը, նախկին աշակերտ եւ Անկուլէմի փոխ-քաղաքապետ Պ. Մարտիկեան, Միլանոյի Մշակութային Միութեան կողմէ՝ Պ. Հրանդ Բամպակեան, եւն., եւն.:

×

Հանդիսութեան խօսնակն էր՝ նախկին աշակերտ Ժան Գիգիրեան, որ կարդաց նախ կարգ մը շնորհաւորական հեռագիրներ, եւ առաջին առթիւ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի շնորհաւորական եւ գնահատական հեռագիրը, որու յաջորդեց ընթերցումը Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք Իգնատիոս ԺԶ. Պաթանեանի հեռագրին, ապա Մարսէյլի Նախկին Աշակերտաց Միութեան, եւայլն, եւայլն:

Ա. Մ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը, այս տարի եւս կը կատարէ իր տարեկան մեծ պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի մեծ սրահներուն մէջ, յառաջիկայ Դեկտեմբեր 9, Կիրակի օր ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր:

Այս առթիւ, Միութիւնս, կը փափաքի տեղեկատուութիւն մը ընել իր ազգակիցներուն, որոնք ընաւ չեն զլանար իրենց բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւնը բերել իր բարենպատակ, մասնաւորաբար կրթական ձեռնարկներուն:

Որբերու Օգնութեան նպատակն է, իր պաշտպանութեան տակ առնել բախտազուրկ մանուկներ եւ անոնց տալ հայեցի դաստիարակութիւն, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի եւ Անարատ Յղութեան Քոյրերու մօտ:

Շնորհիւ իր տարեկան պարահանդէսին, դրոշմաթուղթերուն եւ զանազան նուիրատուութիւններու, կ'ապահովէ 40ի մօտ իր պաշտպանեալ մանուկներու ծախքերը:

Միութիւնը կը յայտնէ իր սրտագին շնորհակալութիւնները իր ազգասէր հայրենակիցներուն եւ թարգման կը հանդիսանայ իր մանուկ պաշտպանեալներուն երախտագիտական զգացումներուն:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԵՒ ԳՈՅՆԵՐԸ

Տարիներու ուսումնասիրութիւններէ ետք, գերմանացի մանկավարժ հոգեբաններ յանգած են այն եզրակացութեան թէ գոյները մեծ ազդեցութիւն ունին մանուկներու ուշիմութեան զարգացման վրայ:

Այսպէս, մանկամսուրներու եւ մանկապարտէզներու մէջ տիրապետող են բաց կապոյտը, դեղինը եւ նարնջագոյնը, որոնք բարերար ազդեցութիւն կը գործեն մանուկին ուղեղին վրայ: Մինչ կարմիրը, մոխրագոյնը եւ սրճագոյնը կը բթացնեն զայն:

Ուրեմն, վառ գոյները կ'արթնցնեն երեւակայութիւնը եւ ուշադրութիւնը, իսկ տխուր գոյները մանուկները կ'առաջնորդեն ծուլութեան եւ թմրութեան: Նոյն համեմատութիւններով կ'աճի տղոց սէրը կամ ատելութիւնը ընկերութեան հանդէպ: Սէր՝ վառ գոյներու պարագային, ատելութիւն՝ տխուր երանգներու:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (335)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԵ.

Ժանն Ֆորթիէ չարաշուք քրքիջ մը արձակեց:

— Ձեզի ըսի որ կը վախնայ ան, յարեց Ժանն:

— Է՜հ, ես պիտի հնչեցնեմ:

Ու մանկամարդ աղջիկը դէպի շըմինէն ուղղուեցաւ այնքան շուտով որքան կը թոյլատրէր իր տկարութիւնը:

— Մէրի՛, Մէրի՛... մի կանչեր... զանգակը մի հնչեցներ, թոթովեց թշուառականը:

Մէրի հօրը կողմը դարձաւ ու ըսաւ.

— Ինչո՞ւ:

— Ես պիտի պատասխանեմ, ըսաւ Ժանն. ան չուզեր որ ամէն մարդ իմանայ թէ Փօլ Հարման կոչուած անձը գող, հրձիգ ու մարդասպան Ժաք Կարօն է:

— Լռէ՛, թշուառական, լռէ, թոթովեց գործարանատէրը դեղեւուն:

Բայց Ժանն շարունակեց.

— Քսան տարուան խաւարէն ու անպատժութենէն յետոյ՝ ան գիտէ որ արդարութիւնը երեւան պիտի ելլէ. ատոր համար է որ կը դողայ...:

— Ա՜հ, լռեցէք, Աղջկանս մեղքցէք:

— Դուք մեղքցա՞ք ինծի ու զաւակներուս: Ձեր շնորհիւ, անոնք պիտի հաւատան որ իրենց մայրը անպատիւ թշուառական մըն է: Ես կ'ուզեմ որ ձեր աղջիկը, երկար ատեն խաբուած, այսօր իմանայ թէ ո՛վ էք դուք: Կ'ուզեմ որ ան գիտնայ թէ իմ աղջիկս ձեր մեղսակցին զաւակին յանձնելէ յետոյ՝ ուզեցիք նաեւ յուսահատութեան մատնել զայն:

— Ա՜հ, լռէ՛, լռէ՛, աղաղակեց Փօլ Հարման, հացագործ կնոջ վրայ խոյանալով: Լռէ՛, եթէ ոչ...

Բայց Մէրի հօրը եւ Ժաննի միջեւ նետուած էր:

— Կ'ուզեմ որ այս կինը խօսի, ըսաւ մանկամարդ աղջիկը: Բռնութիւնը բան մը չապացուցաներ: Եթէ կը ստէ, պատասխանեցէք:

Փօլ Հարման թիկնաթոռի մը վրայ ինկաւ, աղջկան նայուածքէն նուաճուած ու խելակորոյս:

Ժանն շարունակեց.

— Քսանըմէկ տարի առաջ, այս մարդը գողցած, հրկիզած եւ սպաննած է, ու այս ոճիրներէն զատ՝ թերեւս աւելի վատ ոճիր մը գործած է, այնպէս հաւատացնելով թէ ինք հերոսական մահ մը ունեցած է: Այսպէս, իր տեղը զիս դատապարտել տուած է: Յետոյ զոհին արիւնովը ծածկուած, որուն գոյքերը յափշտակած էր, կեղծ անուն մը առնելով՝ ձեր մօրը հետ ամուսնացած է:

— Լռէ՛, լռէ՛, թոթովեց գործարանատէրը:

— Խօսեցէք: Կ'ուզեմ որ խօսիք, ըսաւ Մէրի երկրորդ անգամ ըլլալով:

— Ամերիկայի մեծ հարստութիւն մը դիզելէ յետոյ՝ Ֆրանսա վերադարձած ու երջանիկ ապրած է հոս, մինչդեռ ես բանտին մէջ կը տանջուէի յամրօրէն: Բայց մեռնելէ առաջ կ'ուզէի իմ զաւակներս տեսնել դարձեալ. անոնք ինծի բաժնուած ու ինծի համար կորսուած էին զիս ընկճող մեծ աղէտէն յետոյ: Ուստի բանտէն խոյս տուի ու սկսայ զանոնք փնտռել: Թշուառականն ալ կը փնտռէր զանոնք, ու գիպուածը նախ իրեն դէմ հանեց առենօք սպաննած մարդուն զաւակը՝ Լիւսիէն Լապրու, ու ան ուզեց ձեզ ամուսնացնել անոր հետ:

Մանկամարդ աղջիկը խուլ հեծիւն մը արձակեց ու հօրը նայեցաւ, որ գլուխը անդին դարձուցած էր:

— Լիւսիէն Լապրու կը սիրէր իմ աղջիկս, յարեց Ժանն: Անոր սրտէն խլելու համար այդ սէրը, ձեր հայրը յանդըգնութիւնը ունեցաւ անոր ըսելու. — Ձեր սիրած աղջիկը զաւակն է այն թշուառական կնոջ, որ սպաննած է ձեր հայրը:

— Սոսկալի՜ բան է, թոթովեց Մէրի, դէմքը ձեռքերուն մէջ ծածկելով:

— Այո, խիստ սոսկալի բան է: Ահա՛ ինչ ըրած է այս մարդը: Ահա ինչու իմ առջեւս կը դողայ. ահա ինչու քիչ մը առաջ թոյլ չտուաւ ծառաները կանչելու: Օ՜հ, Ժաք Կարօ, ոտքի ելիր ու աղջկանդ ըսէ թէ ես ստած չեմ եւ թէ դուն ես Ալֆորվիլի գողը, հրձիգը եւ մարդասպանը:

Արդարեւ, թշուառականը ոտքի ելաւ, Ժաննի վրայ խոյացաւ խօլ կատաղութեան նոպայի մը մէջ, ու անոր կոկորդէն բռնեց: Հացագործ կինը անձկութեան աղաղակ մը արձակեց: Մէրի խոյս տուաւ սարսափահար: Ժանն կը տապլտկէր, փորձելով օգնութիւն աղաղակել:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վարդենի Քէլէշեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կուտլիճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Քէլէշեան, Ժան–Մարք եւ Քաթի Կուտլիճեան, Տէր եւ Տիկին Միրիճան Սէմէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Զամաստնեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Միսաք Զամաստնեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Զամաստնեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Զամաստնեան եւ զաւակները, Պ. Գալուստ Զամաստնեան, Տիկին Լուսիկ Սէմէրճեան զաւակներն ու թոռները, Տիկին Արաքսի Շահպազեան ինչպէս նաեւ Քերովբէ Քէլէշեան ընտանիքը (Պուլկարիա), Սերովբէ Քէլէշեան ընտանիքը (Հայաստան) եւ Քէլէշեան, Տիրեան, Փափազեան, Կիւրճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօր–եղբօր եւ ազգականին՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՔԷԼԷՇԵԱՆԻ

(Սէօլէօզցի)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 20ին, 72 տարեկանին, իր բնակարանը, 18 Ռիւ տը Լ՛էկալիթէ, Իսի:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 23, ժամը 15.15ին Իսիի Սէն–Պրինօ եկեղեցին (16 Ռիւ տը Լ՛էկալիթէ) ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն–Լու Կրան–Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ՝ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի Նոյեմբեր 25ին:

Կը պատարագէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան

×

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. վարչութեան եւ Տէսին–Վիէն քոյր մասնաճիւղերու, Նոյ. 25ին Կիրակի առաւօտուն, Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ ողբացեալ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (ԿՈՄՍ)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հոգեհանգստեան արարողութեան կը նախագահէ Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Կը խնդրուի բոլոր Վասպուրականցիներէն, Մարսիլահայերէն ներկայ ըլլալ յարգելու համար անզուգական հայրենասէրի եւ մեծ յեղափոխականի յիշատակը:

Արարողութենէն ետք պիտի զետեղուի Միութեան կողմէ նորակառոյց յուշարձանին վրայ ծաղկեպսակ մը ի յիշատակ բոլոր Վասպուրականցիներուն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է գունաւոր հեռատեսիլի գործիք մը Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեանէ, նոր շէնքի կառուցման առթիւ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՀԱՅ ՏՈՒՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Գ. ցանկ

Սէն Շամոնէն մի ոմն, Տիկին Վ. Կօէրեան, Գ. Մարգարեան, Տիկին Ն. Ասլանեան, Վ. Քէչէպաշեան, Մալեան ընտանիք, Ս. Դաւիթեան, Օր. Մարի 50ական, Ման. Գիզիրեան, Տիկին Թօփուզեան, Բ. Տօրիքեան, Ն. Թէրզեան, մի ոմն, Ա. Գօչեան, Ա. Դաւիթեան, Տիկին Այտնեան 100ական, Ա. Զադուեան, Սինան–եան ընտանիք, Քիւրաճեան ընտանիք, Գ. Քահրիմանեան, Կ. Բարսեղեան, Ս. Գույումճեան ընտանիք 200ական, Տէրմեթրոսեան, Քիւրաճեան, Գազարեան ընտանիքներ 300ական, Ար. Եկիաեան, Յակոբ Պապեան, Մ. Աքէլեան, Տէր–Մերսէտեան ընտանիքներ 500ական, այրի Տիկին Մ. Պապեան 150, Ա. Նահապետեան 30, այրի Տիկին Երէցեան 40, Ե. Միքայէլեան 30, Ա. Սօֆիալեան 20, Ճապուրեան Աստ. ընտանիքներ 1000, Ման. Թէրզեան 600:

Սէնթ էթիէնէն Գր. Սարաֆեան 100, Ռիւ տը ժիէէն Ն. Բօչաեան 100, Կրը–նոպլէն Օհանեան ընտանիք 50, Վալանսէն Ա. Բագուրեան 50, Ա. Ցովնանեան 200, Շասէն Պաղտ. Տէմիրճեան 50, Լոռմէն Մ. Քերպերեքեան 50 ֆր.:

Գումար 7320
Նախորդ գումար 14.135
Ընդհ. գումար 21.955

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. Պէնկեան ընտանիքէ (Իսի), փոխան ծաղկեպսակի Քերովբէ Գիզիրեանի մահուան տխուր առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 9, ժամը 16էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ
Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Մուտք 20 ֆր., ուսանողներու կէս գին — Ապահովել սեղանները՝ 924.38-54

Հ. Յ. Դ.

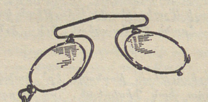
ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ եւ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN
Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau — Tél. : 43-56-23 — 26000 VALENCE

COURS DE DANSE ARMENIENNE

15, Avenue Montaigne
Studios des Champs Elysées
Salle Gaston Baty

Mardi de 19 h. à 20 h. 30
Samedi de 15 h. à 20 h. 30

EVA ARZOUIAN (Chorégraphe)

Cours Amateur et Professionel
Enfants et Adultes

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի տարեկան ցերեկոյթ–պարահանդէսը Կիրակի, 10 Մարտ, ժամը 16–24, Օթէլ ժորժ Ե.:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ձկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով 17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ « ՅԱՌԱՋ » 1973

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ, 24 Նոյ. երեկոյեան ժամը 21ին

ԼՍԱՐԱՆԱՑԻՆ ՇԱՐՔ

«Հայ Ազգային Պատմութեան հերոսական դրուագներու»

Արաբական տիրապետութիւնը և Բագրատունեաց թագաւորութիւնը

Ֆրանսերէն լեզուով

ՀԱՅՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

(Ուսումնապետ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է — ՊԻՒՖԷ

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
24
SAMEDI
24 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 0,70 F.

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice: Arpik Missakian
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél.: 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր.	Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 185 ֆր.	Վեցամսեայ	65 ֆր.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.871
Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — No 12.871

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

———0———

ԴԱՐՁԵԱԼ «ԽՈՒՍԱՎԱՐՈՒՄ»

Բ.

ՀՕԿի անփառունակ վախճանէն ետք սփիւռքի մէջ ստեղծուեր են մշակութային օջախներ, կրթական հաստատութիւններ, զանազան ազգային միութիւններ եւ ընկերակցութիւններ՝ որպէսզի զօրեղ պատնէշ դառնան ձուլման վտանգին դէմ։ Որքան աճեր է ձուլման վտանգը, այնքան բախտորոշ դեր կատարեր է Հայրենիքը Սփիւռքահայութեան կեանքին մէջ։ Մշակութային Կապի պաշտօնաթերթը այդ մասին վկայութեան կը կանչէ սփիւռքահայ աշխատաւորները, առաջաւոր մտաւորականութիւնը, բոլոր հայրենասիրական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները», ներկայիս հրատարակութենէ դադրած Հնչակեան Երիտասարդ Հայաստանը, Հնչակեան Արարատը եւ Զարթօնքի ռամկավարները։

Վերջին տասնամեակներուն հակառակ կատարուած ջանքերուն ու ճիգերուն, աճող սերունդի ձուլումն ու խորթացումը Եւրոպայի եւ զոյգ Ամերիկաներու մէջ սահմանափակ չափեր առեր է։ Սակայն բարեբախտաբար այդ երկիրներուն մէջ կը նկատուի խորթացած երիտասարդութեան ազգային զարթօնքը։ Ապացոյց՝ երիտասարդական խումբերու ճամբորդութիւնը դէպի հայրենիք, ուր հայերէն բառեր անգամ չիմացող այդ երիտասարդները կը սորվին մայրենի լեզուն, ազգային երգն ու պարը։

Կրկնելով Նախորդ Թիւի մէջ մատնանշած «ճշմարտութիւններ»ը, Ս. Հայաստան կը պահանջէ «Սովետական Հայաստանը ընդունել որպէս աշխարհով մէկ ցրուած Հայերի հայրենիքը, նրանց ազգային պետականութիւնը, նրանց փրկութեան միակ խարիսխը եւ իր ամբողջ գործունէութիւնը խարսխել այդ գործօնի վրայ. ահա այս է սփիւռքահայ իւրաքանչիւր կազմակերպութեան գոյութեան իմաստը, հայ ժողովրդի շահերով տոգորուածութեան չափանիշը», կը պատգամէ։ Ու կ'աւելցնէ թէ այդպիսի դիրքորոշում ունին «սփիւռքահայ բոլոր առաջադիմական, դեմոկրատական կազմակերպութիւնները, միութիւններն ու առաջաւոր մտաւորականութիւնը»։

Կը տեսնուի, որ հայրենիքի վարիչներն ալ խուսավարումի ենթարկուեր են։ Էր ժամանակ, երբ ՀՕԿի գործերով զբաղելու համար Հայաստանէն ղրկուած Տրապիզոնցի գործիչ Արսէն Եսայեան Փըթի Փառնալի բեմէն բարձրաձայն կը գոչէր թէ «Երեւանը ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»։ Եւ ճշմարիտ էր այդ։ Հայաստանի կառավարութիւնը իբրեւ իր քաղաքացիները չէր նկատեր սփիւռքի սարգիր Հայութիւնը եւ իր պաշտպանութեան տակ չէր առներ զանոնք, քանի որ անկախ Պետութիւն չըլլալով «Հայաստանի քաղաքացի» չէին կրնար ըլլալ անոնք։ Նոյնը չէր սակայն Հայաստանի անկախութեան տարիներուն, նոյնիսկ մինչեւ 1925–26, երբ սփիւռքի օտար հպատակութիւն չունեցող բոլոր Հայերը «Հայաստանի քաղաքացի» էին եւ կը ճամբորդէին հայկական անցագրով։

Այժմ, որ իբրեւ հետեւանք խուսավարումի, Մշակ. Կապի պաշտօնաթերթը կը յայտարարէ թէ Սով. Հայաստանը աշխարհացրիւ Հայութեան «ազգային պետականութիւն»ն է, կը սպասենք, որ անկէ իր պաշտպանութեան տակ առնէ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՐՑԸ ՉԷ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

———0———

Միջին Արեւելքի կացութիւնը գրեթէ բարելաւուած է ճակատին վրայ եւ բանակցութիւնները յառաջդիմութիւն կ'արձանագրեն բայց քարիւղի հարցը չէ լուծուած եւ տագնապը ի վերջոյ կրնայ ծանրօրէն կշռել Եւրոպայի վրայ։ Հոլանտայէն ետք, Պելժիա եւ Դաշնակցային Գերմանիա առանց կառքի Կիրակի մը անցուցին բայց եւ այնպէս լուծումը չէ գտնուած։ Իտալիա նոյնը պիտի ընէ Կիրակի։ Ճափոն արդէն խիստ զինադադարի եղաւ արաբական պահանջներուն առջեւ եւ կառավարութիւնը առանձին յայտարարութեամբ մը կը պահանջէ Իսրայէլէն որ պարպէ 1967ին գրաւած բոլոր հողերը։

× Պարսից Շահը տեսակցութիւն մը շնորհած է լիբանանեան Ալ Հաւատէս շաբաթաթերթին եւ այդ առթիւ յայտարարած թէ ըստ իրեն արաբական երկիրները պէտք է վերցնեն այլեւս քարիւղի հայթայթման սահմանափակումները. — «Քարիւղի Թուղթը յաջողութեամբ խաղցիք պատերազմի ատեն, կ'ըսէ Շահը, խաղաղութեան ատեն ալ լաւ պէտք է խաղալ։ Պատերազմի քաղաքականութիւնը խաղաղութեան քաղաքականութենէն տարբեր է, քանի որ ընդունեցաք հրադադար մը խաղաղ լուծումի մը համար, ինչո՞ւ կը շարունակէք մերժել քարիւղ հայթայթել եւ արտադրութիւնը կը պակսեցնէք։ Ինչո՞ւ կը յամառիք կարծել թէ որ կ'ուզէք սովամահ ընել աշխարհը եւ ի՞նչ ըրած է ձեզի Ճափոնը որ կը ստիպուի հարիւրին 20 պակսեցնել իր ազգային արտադրութիւնը»։

× Պատերազմական բոլոր գերիները փոխանակուած են այլեւս Եգիպտացիներու եւ Իսրայելացիներու միջեւ, բայց Զօր. Մոշէ Տայեան կը մեղադրէ Եգիպտացիք որ իսրայելացի պատերազմական գերիներ գնդակահարած են։

× Յասսէֆի Փարիզ եկաւ Ուրբաթ օր եւ Շաբաթ կ'ընդունուէր Էլիզէ։ Կը կարծուի որ Լիբիոյ նախագահը զէնք պիտի ուզէ Ֆրանսայէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար՝ Ժորժ Մառշէ մամուլի ասուլիս մը տուաւ առջի օր եւ անդրադարձաւ Վիէթնամ կատարած իր ճամբորդութեան։ Մառշէ պատասխանեց նաեւ ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ կարգ մը հարցումներու եւ շեշտեց թէ չըսեր որ «կառավարուած չենք, այլ՝ դէշ կառավարուած ենք»։

«Ա.Ի ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ» ֆիլմը միջադէպերու դուռ բացաւ առջի օր Կրընոպլի մէջ, ուր որոշուած էր ֆիլմը ներկայացնել հակառակ Մշակոյթի նախարարին արգելքին։ Ծանօթ է որ ֆիլմը կը նկարագրէ վիժում մը։ Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ բախումներ տեղի ունեցած են, որոնց ընթացքին 2–3 հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ մէջ Զինատանի եւ Խորհ. Միութեան պատուիրակները բուռն վէճ ունեցան, երբ քննութեան կ'առնուէր խորհրդային առաջարկ մը՝ մեծ Պետութիւնները 10 տոկոս զեղչեն զինուորական իրենց ծախքերը։ Զինատանի պատուիրակը այդ առաջարկը նկատեց «ագրամանէն դուրս հանուած պղտոռութիւն մը»։ Շուանկ Եէն յայտարարեց, թէ Խորհ. Միութիւն վերջին տարիներուն «զինարշաւի» լծուած է։ Ան ամբաստանեց նաեւ Խորհ. Միութիւնը, որ օգտուելով Արաբներու նեղ կացութենէն «չատ սուղ գիներով զէնք կը ծախէ անոնց»։ Խորհրդային պատուիրակը, իր կարգին, յայտարարեց, թէ «Մաոյականութիւնը եւ Սիոնականութիւնը արիւնակից եղբայրներ են»։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 20)

«ԱՆՈՅՇ ԵՒ ՍԱՐՕ» ՔԱՆԴԱԿԸ

«Յովհ. Թումանեան» հանրային պարտէզը կը գտնուի Երեւանի Աջափնեակ Թաղամասին մէջ։ Վերջերս հոն զետեղուեցաւ «Անոյշ եւ Սարօ» քանդակը, պատրաստուած երիտասարդ քանդակագործ Լեւոն Թոքմաջեանի կողմէ։

×

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ալ. Սպենդիարեան տուն – Թանգարանին մէջ ցուցահանդէս մը կազմակերպուեցաւ՝ նուիրուած Երեւանի «Կոմիտաս» երաժշտանոցի, անոր յիսնամեակին առթիւ։ Ցուցադրուեցան Հայաստանի առաջին երաժշտական օջախի հիմնադիր Ռոմանոս Մելիքեանի, մանկավարժներ Ալ. Սպենդիարեանի, Ա. Ադամեանի, Ա. Տէր–Ղեւոնդեանի, Ալ. Ցակոբեանի եւ ուրիշներու լուսանկարները։ Երգահաններու ամբողջ սերունդ մը մէջտեղ եկած է երաժշտանոցէն, Առնօ Բաբաջանեան, Եդուարդ Միրզոյեան, Ռոբերտ Աթայեան, Արամ Մերանգուլեան եւ ուրիշներ. անոնց երաժշտական գործունէութիւնը պատկերացնող նիւթեր ներկայացուեցան։ Լուսանկարները պատկերացուցին առաջին սեմֆոնիկ նուագախումբը, երաժշտանոցի անդրանիկ երգչախումբը, Սպենդիարեան քառեակը եւայլն։

×

ՌՈՄԱՆՈՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ռոմանոս Մելիքեանի ծննդեան 90ամեակին առթիւ երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Հայֆիլհարմոնիայի փոքր սրահին մէջ։ Փրոֆ. Թ. Շահնազարեան, արուեստագէտներ Ա. Քոչարեան, Ա. Տօնիկեան, Երեւանի երաժշտանոցի տեսուչ Ղ. Սարեան ներկայացուցին Ռ. Մելիքեանի գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ՝ երաժշտագէտներու պատրաստութիւն, ժողովրդական երգերու հաւաքում եւ ժողովրդականացում։

Երեկոյթին երկրորդ բաժինը նուիրուեցաւ համերգի, կազմուած Ռ. Մելիքեանի եւ Կոմիտասի ստեղծագործութիւններէ։

×

ԼԵՀ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք օրուան այցելութիւն մը կատարեց լեհ պատուիրակութիւն մը՝ գլխաւորութեամբ Լեհաստանի մեքենաշինական արդիւնաբերութեան փոխ–նախարարին։ Այցելուները ծանօթացան Հայաստանի սարքերու շինութեան ձեռնարկութիւններու աշխատանքներուն, այցելեցին տեսարժան վայրեր։

×

ԷԼՄԻՐԱ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանցի Էլմիրա Անտոնեան երկրորդ տեղը գրաւեց Հունգարիոյ փինկ–փոնկի ախոյեանութեան մրցաշարքին մէջ, որուն մասնակցեցան աշխարհի լաւագոյն կին խաղացողները։

Է. Անտոնեան 17 տարեկան է։

բոլոր անոնք, որ — մեզի պէս — տակաւին իրենց գրպանը կը կահեն «հայ գաղթականի» ինքնութեան Թուղթը։

Ս. Հ. իր խմբագրականի 4րդ էջի չորս երկար սիւնակները յատկացուցած է զրպարտելու Դաշնակցութիւնը, որ անցեալին անիրաւ կերպով կը քննադատէ եղեր Խ. Հայաստանը, իր մամուլի էջերուն մէջ մեծ եռանդով հիւրընկալելով Խ. Միութեան մասին «բուրժուական աշխարհի քարոզիչների յօրինած ամենավայրենի առասպելները»։

Իսկ հիմա, որ Հայաստանի դուռները բացուած են եւ տասնեակ հազարաւոր Հայեր — ընդ որս նաեւ դաշնակցականներ — հայրենիք այցելելով ականատես կ'ըլլան «հայրենի ժողովրդի սխրանքներին», դաշնակցական մամուլը դիմեր է խուսավարման։ Ընթերցողները չհորանցնելու (?) նպատակով սկսեր է Հայաստանի տնտեսական, գիտական եւ մշակութային նուաճումներուն մասին նիւթեր հրապարակել, արտատպել Հայաստանի գրողներու եւ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւնները։

Այս նոր գործելակերպը մէկ նպատակ եւս ունի եղեր. այն է՝ համոզել տարագիր Հայութիւնը, որ «իրենք (Դաշնակցականները) անկեղծ են, անշահախնդիր, օբյեկտիվ, ճշմարտացի, հետեւաբար ստիպել ընթերցողներին, որ հաւատան նաեւ հայրենիքի թէրիների իրենց անկեղծ քննադատութեանը»։

Իր երկարապատում բամբասանքներուն եզրակացութիւնն ա՛յն է, որ իբրեւ թէ «Դաշնակցութեան ամբողջ քարոզչական գործունէութիւնը ուղղուած է մի նպատակի՝ թշնամանք սերմանել դէպի Խ. Միութեան ժողովուրդների եղբայրական դաշինքը, դէպի հայ ժողովրդի որդեգրած սոցիալիստական կարգերը, այլ կերպ՝ հայ ժողովրդի վերածննդի, նրա գոյատեւման, խաղաղ ու անվտանգ զարգացման գլխաւոր երաշխիքների դէմ»։

Կապի պաշտօնաթերթի խմբագիրը փոխանակ սէր–միութիւն քարոզելու — ինչ որ իր գլխաւոր առաքելութիւնն է — այսպիսի զրախօսութիւններով պարզապէս կը ջանայ արիւն պղտորել եւ պառակտում սերմանել Սփիւռքահայութեան միջեւ՝ երկու հակամարտ ճակատներ ստեղծելով։ Սփիւռքը կը կարօտի միասնականութեան, ոչ թէ «երկփեղկում»ի։

Սփիւռքի առաջնակարգ մտահոգութիւններն են ազգապահպանումն ու Հայ Դատի հետապնդումը։ Այդ կրկնակ սրբազան նպատակներուն նուիրուած է տարագիր Հայութեան գերագոյն շահերուն պաշտպան Դաշնակցութիւնը, որ շատ աւելի լայն զոհողութիւններ կ'ընէ եւ օգտակար արդիւնքներ ձեռք կը բերէ՝ քան իր ջատագոված «առաջադիմական, դեմոկրատական կազմակերպութիւններն ու առաջաւոր մտաւորականութիւնը»։

Ա՛յս է ճշմարտութիւնը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 125ԱՄԵԱԿ

ԱԲԲԱՀՕՐ ԽՕՍՔԸ

—0—

Սրբազան Հայր, Գերապայծառ,
Մեծարգոյ վարդապետներ, պատուարժան
եւ սիրելի հանդիսականներ,

Ուրախ եւ երջանիկ եմ այս պահուս անձամբ հաղորդելու իմ եւ Մխիթարեան Միաբանութեան խորին գնահատանքը եւ շնորհաւորութիւնը այս վարժարանի նորակերտ շէնքին իրագործման նպաստող բոլոր սիրելի անձերուն:

Ու նախ եւ առաջ իմ սրտագին յարգալիր երախտագիտութիւնը յայտնելու պարտականութիւնը կը զգամ Ն. Ս. Օ. Վազգէն Առաջին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, որ իր հայրական օրհնութեամբ եւ մաղթանքներով քաջալեր եւ խրախոյս հանդիսացաւ այս ձեռնարկին:

Նմանապէս իմ անկեղծ ու ջերմագին շնորհակալութիւնը Հայրապետ. Պատուիրակ, Գերաշնորհ Հօր, որ անցեալ տարի հիմնաքարի օրհնութիւնը կատարեց սրտագեղ խանդավառութեամբ եւ այսօր ալ իր ներկայութեամբ դարձեալ կը պատուէ այս հանդէսը:

Շնորհակալութեան իմ խօսքը, յանուն Մխիթարեան Միաբանութեան, կ'ուղղեմ մանաւանդ այն բոլոր մեծասիրտ եւ ազգասէր բարերարներուն, պատուարժան հիմնարկութիւններուն եւ միութիւններուն, որոնք նպաստեցին այս շէնքին կառուցման, հայթայթելով ոչ միայն նիւթական ու բարոյական օգնութիւն, այլեւ մանաւանդ թիկունք կանգնելով գործին փութացումին:

Երկար է շարքը ազնիւ նուիրատուներու պատուական անուններուն: Ու կարելի՞ է միթէ յիշատակել բոլորը առանց վիրաւորելու անոնց համեստութեան ըղձացումները: Վստահ եմ թէ գործին իրականացումը եւ անոր կատարած ազգօգուտ ծառայութիւնը բաւարար ազդակ է ամէնուն ալ արդար գոհունակութեան ու հրճուանքի:

×

Այսօրուան հանդէսը կ'ուզէ ոգեկոչել նաեւ Մուրատեան վարժարանի Փարիզ հաստատուելուն 125ամեակը: Անցեալի յիշատակը շատ պատեհօրէն կուգայ խառնուելու ներկայ իրականութեան, փաստելով այն յառաջդիմութիւնը որ տեղի ունեցաւ մեր պատմութեան մէջ այս դարաշրջանի ընթացքին:

Արդարեւ Մուրատեան վարժարանը կը հիմնուէր մեծահարուստ վաճառական Սամուէլ Մուրատի նպաստով, այսօր նոյն վարժարանի նորակերտ շէնքը կը բարձրանայ համաժողովրդական հանդանակութեամբ, վեր հանելով հայ ժողովուրդին գիտակցական զարթումը եւ աճումը: 125 տարի առաջ Մուրատեան վարժարանը Իտալիայէն Փարիզ կը փոխադրուէր ձերբակատելու համար Աւստրիոյ կայսրութեան ձեռնմխումներէն: Այսօր ան կը շարունակէ իր առաքելութիւնը Լոյսի այս ոստանին մէջ, նպաստաւորուած Ֆրանսական կառավարութեան բարեացակամ ու լայնախոհ ըմբռնումներէն, լոյս սփռելով հոս հաստատուած հայ գաղութի զաւակներուն:

Շնորհակալութիւն ուրեմն Ֆրանսական բարեխնամ կառավարութեան, որ ինչպէս անցեալին, այնպէս ներկայիս ալ կը հովանաւորէ այս վարժարանը շնորհելով անոր գործելու եւ զարգանալու բոլոր պայմանները:

Հարկ է նշել պատմական այն մեծ յեղաշրջումը որ տեղի ունեցաւ մեր ժողովուրդի կեանքի մէջ այս 125 տարիներու ընթացքին. ի նպաստ անոր յառաջդիմութեան եւ զարգացումին: Արդարեւ հակառակ անոր որ սեւ օրեր տեսանք, այսօր հպարտութեան եւ գոհունակութեան արդար իրաւունքը ունինք նկատելով որ հայրենիքը, երբեմն վերացական բառ մը, աւելի քան կէս դարէ ի վեր դարձած է թանձրացեալ իրականութիւն: Ու ոչ միայն մեր Ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովուած է, այլ նաեւ մեր մշակոյթը յարաճուն վերելք ունի, անգրագիտութիւնը իսպառ վտարուած է, եւ հազարաւոր դպրոցներու մէջ հայ մանուկին, պատանիին ու երիտասարդին գիտութիւն եւ ուսում կը ջամբուի: Հապա ի՞նչ ըսել սփիւռքի իրականութեան, ուր հոգեկան հայրենիք մը կերտուած է, եւ հարիւրաւոր վարժարաններու մէջ հայեցի դաստիարակութիւնը կ'ապահովուի Հայոց ազգի զաւակներուն՝ աշխարհի չորս ծագերուն:

Ձեր սխալած ուրեմն Սամուէլ Մուրատ, նպաստելով այս վարժարանին բացման, երբ հայ իրականութեան մէջ վարժարանները մատի վրայ կրնային համբուիլ, այն համոզումով թէ հայ ազգի զօրութիւնը կախում ունի անոր լուսաւորութեան եւ յառաջդիմութեան աստիճանէն (Հ. Ս. էջ 45): Ի՞նչ աւելի խօսուն փաստ թէ հայ ժողովուրդը հասած է լուսաւորութեան եւ յառաջդիմութեան այն բարձունքին, երբ ինքնիրեն կը պարտադրէ նիւթական ու հոգեկան բոլոր զոհողութիւնները, կերտելու համար վարժարաններ եւ հոն դաստիարակելու իր զաւակները, հակառակ անոր որ ամէն դիւրութիւն եւ առաւելութիւն ունի հիւրընկալ երկիրներու մէջ տեղական վարժարաններով իրագործելու զայն:

Երբեմնի մեր տարագիր ժողովուրդը հիւրասէր Ֆրանսայի մէջ ապաստան գտած, այսօր արդէն իբրեւ հարազատ քաղաքացի, կը վայելէ անոր բոլոր առանձնաշնորհումները եւ կը մասնակցի անոր իմացական ու տնտեսական յառաջդիմութեան:

Ճիշդ է որ մեր ազգային զգացումները աւելի եւս կրնային փայփայուած ըլլալ եթէ սեփական հայրենիքի անցագիրը կրէինք մեր ծոցին մէջ. բայց իրապաշտ ու խոհական իմաստութիւնը կը պահանջէ որ գոհանալով մեզի համար ստեղծուած պայմաններէն, առիթ առնենք լայնօրէն օգտուելու անոնցմէ:

Արդարեւ մեծ բախտ մը պէտք չէ՞ նկատել որ մեր ժողովուրդը եւրոպական զարգացած ու բարձր մշակոյթի տէր երկրի մը քաղաքացիութիւնը կրնայ ունենալ, ուր ինքն ալ իր բնատուր ձիրքերով, յարատեւ շփման մէջ ի վիճակի կը դառնայ զարգանալու եւ բւրացնելու այդ մշակոյթը: Պայմանով որ այս պարագան առիթ ընծայէ աւելի եւս գնահատելու մեր ազգային արժէքները եւ փարելու անոնց գիտակցօրէն:

Արդ ինչպէս սխալ եւ խոտելի է կղզիացման դիրքաւորումը, այն վախէն թէ կրնանք հեռանալ ազգային մեր դիմագիծէն, նոյնպէս պախարակելի է ամբողջական յարումը օտարին մոռնալով եւ անտեսելով սեփական նկարագրի պահպանման ամէն մտահոգութիւն:

Այս երկու ծայրայեղ հիւանդութիւններուն դէմ դարման կ'ուզէ ըլլալ մեր վարժարանը, տալով հայ պատանիին Ֆրանսական պետական ծրագրին առնթեր հայեցի առողջ դաստիարակութիւն, գնահատել տալով հայ մշակոյթի ամէն արտայայտութիւն, ծանօթացնելով եւ սիրել տալով Հայոց Պատմութիւնը, Գրականութիւնը ու մանաւանդ Լեզուն:

Կը մաղթեմ որ այս ուղիով շարունակէ ընթանալ ան, օրինակ եւ խրախոյս հանդիսանալով նորանոր վարժարաններու կառուցման ու զարգացման, այս երկրին մէջ, որպէսզի մեր երիտասարդութիւնը աւելի լայն չափերով կարենայ օգտուիլ մեր դարաւոր մշակոյթի գանձանակէն, եւ պարծանք հանդիսանայ հայ անունին, օգտակար ըլլայ այս երկրին իր տիրասէր, խաղաղասէր ու շինարար ձիրքերով, եւ նպաստամատոյց ըլլայ մանաւանդ իր փառապանծ մայր հայրենիքին:

Հ. ՊՕՂՈՍ Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Իրական քաղաքակրթութիւնը կը գտնուի հոն, ուր մարդ ուրիշներուն կուտայ իրեն համար պահանջած իրաւունքները:

ՌԱԼՖ ԻՆԿԵՐՍԻԼ

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏԻՆ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

—0—

Եգիպտահայ երաժիշտ Եդուարդ Յակոբեան ծանօթ անուն մըն է Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ: Ան հիմնադիրն է Գահիրէի «Թաթուլ Ալթունեան» երգչախումբի, որու ղեկավարի պաշտօնը կը կատարէ մեծ նուիրումով: Այս երգչախումբը կարեւոր գործ կը կատարէ եգիպտահայ մշակութային կեանքին մէջ, կը տարածէ թէ՛ կոմիտասեան, թէ՛ հայրենի եւ սփիւռքի հայ երգահաններու խմբերգները:

Ասկէ զատ, ան իր իսկ արտայայտութեամբ «տարահալած հոգիներէ ներս հայ մշակոյթի, հայ երաժշտութեան գիտակից սէրը մշակելու առաջադրանքով» դասախօսութիւններ կը կատարէ, Գալուստեան եւ Նուպարեան ազգ. վարժարաններու մէջ կ'ուսուցանէ երգ-երաժշտութիւն: Անոր մանկավարժական գործունէութեան գնահատելի մէկ կողմն ալ այն է, որ ան կազմած է դպրոցական երգչախումբ՝ «Ազատ Մանուկեան» անունով: Ա. Մանուկեան մանուկներու համար բազմաթիւ երաժշտական գործեր յօրինած է Հայաստանի մէջ:

Եդ. Յակոբեան հեղինակած է բազմաթիւ երգեր, որոնցմէ ծանօթ են անոր «Քնարական երգեր»ը, «Քուչակեան տաղեր»ը, «Սիրոյ երգեր»ը, «Հաւուն, հաւուն»ը եւ դպրոցական երգերը: Ան գրած է Ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւն մը Արամ Խաչատրեանի մասին:

Վերջերս լոյս տեսաւ անոր նոր գիրքը՝ «Կոմիտասի հմայքին տակ» խորագիրով:

Գիրքի առաջին մասը Կոմիտասի մասին է: Անուանի մտաւորականներ՝ Վահան Թէքէեան, Միքայէլ Կիւրճեան եւ ուրիշներ, որոնք ճանչցած են Կոմիտասը, մեծ երաժիշտին մասին հետաքրքրական յուշեր գրած են. անոնք նոր, սրտառուչ երանգներ աւելցուցած են անոր տխուր-ին վրայ: Անոնք կը մնան ցրուած մամուլի էջերուն մէջ:

«Թէքէեան մտադրած էր պոլսահայ իր գրչի եղբայրներուն եւ իր՝ Կոմիտասի հետ ունեցած անմոռանալի եւ մտերիմ հանդիպումներու քաղցր տպաւորութիւնները ամփոփել յուշատետրի մը մէջ, սակայն անողոք ճակատագիրը անաւարտ թողուց այս գեղեցիկ ծրագրին գործադրութիւնը...», կը գրէ Եդ. Յակոբեան, որ իր կարգին Թէքէեանի բարեկամներէն էր: Եւ ահա, եգիպտահայ երաժիշտը կ'որոշէ ինք իրագործել այդ ծրագիրը: Մամուլի էջերէն ան հաւաքած է Թէքէեանի, Կիւրճեանի եւ ուրիշներու յուշերը Կոմիտասի մասին եւ զանոնք ամփոփած է իր նոր գիրքին մէջ, այն համոզումով, որ անոնք իրենց կենդանի եւ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ԵԴՈՒԱՐԴ ՌԱՓԱՅԷԼ ՂԱՐԱՄԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԿՏԱԿԸ

Ա.

Իր ծերութեան վերջին տարիներուն մէջ բարեկիրթ եւ ազգասէր Բուդայեան տառապեցաւ պանդխտութեան մէջ՝ Բաբերդին այդ զաւակին երեսէն, եւ անմխիթար փակեց աչքերը:

Ան փոխանակ հինգ տարուան խնամակալութեան պաշտօնին՝ քսան տարի վարեց զայն Լոնտրայի մէջ, որ է 1785էն մինչեւ 1805 թուականը:

Ան չտեսաւ Ռափայէլեան վարժարանի կառուցումը, որուն համար այնքան զրկանքներ ու տառապանքներ քաշած էր:

Բայց նա աչքերը փակելէ առաջ, այդ ցանկալի վարժարանին բարոյական հիմերը դնել տուաւ: Վենետիկ երթալու երկրորդ պատճառն այն էր, որ փութով թարգմանել տայ Ռոլէնի գործը, որ բարերարին առաջին ցանկութիւնն էր եւ դպրոցին հաստատութեան պայմանը:

Վենետիկի Ս. Ղազարու վանքը իր պատուոյ խօսքը տուած ըլլալով, անմիջապէս ձեռնարկեց այդ հսկայ գործին թարգմանութեանը: «Հռոմի պատմութեան» թարգմանութիւնը տպագրուեցաւ 1815ին, իսկ «Հնախօսութիւնը» 1825ին երկուքն ալ Ս. Ղազարու տպարանին մէջ:

Երկու աշխատութիւնները, կատարուած ընտիր եւ հարազատ թարգմանութեամբ, կը կազմեն 12 մեծ հատորներ, փառաւոր թուղթի վրայ եւ քարտէսներով զարդարուած: Գործը պատիւ կը բերէ թէ իր լուսամիտ մեկենասին եւ թէ Մխիթարի հարազատ Տան անմրցելի գրիչներուն: Վենետիկի Հայոց վանքը իր պարտքը խղճմտանքով կատարած էր, բայց Ռափայէլեան դպրոցի բացումը ձգձգուեցաւ դեռ երկար տարիներ, վասնզի, ցաւ է ըսել բայց իրական է, Աղեքսանդր Ղարամեան խաղցնելով կը խաղցնէր Մխիթարեան Միաբանութիւնը, նախանձելով իր բարեյիշատակ հօրը փառքին վրայ:

Ռափայէլեան կտակը առիթ դարձաւ աւելի խոշոր բարեգործութեան մը, դարձեալ հնդկական հողի վրայ: Այդ բարեգործութեան երախտաւոր մարդը Սամուէլ Մուրատն էր, որուն հետ ահա ամէն ճշմարիտ հայ սիրտ կապուած է երախտագիտութեան ջերմ զգացումներով:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ազգային մեծ բարերար

Բ.

Անմահ յիշատակաց արժանի Մկրտիչ Սամուէլ Մուրատեան ծնած է 1760ին Փոքր Ասիոյ Եւդոկիա քաղաքին մէջ: Անոր ազգատոհմին նախահայրն եղած է Մուրատ Աղամալեան, Ջուղայի իշխաններէն մեծ եւ Շահ Աբասի կողմէ հայ գաղթականներուն վրայ վերատեսուչ կարգուած: Ցետոյ, երբեւ աչքի զարնող մէկը, պարսիկ արքունիքէն «Մելիք» տիտղոսով պատուուած էր: Իսկ ասոր որդին՝ աղա Սարում Մկրտիչ Մուրատեանց կը կոչուէր: Երիտասարդութեան հասակին մէջ Սամուէլ Մուրատ իր հօր՝ աղա Սարում Մկրտչի հետ բաւական ժամանակ թափառական կեանք վարեց, վասնզի հայրը իր ընկերներուն գործած զեղծումներուն պատճառաւ սնանկացած էր:

Նախ Կ. Պոլիս դացին գործի եւ առեւտուրի հետամուտ ըլլալու: Տեսնելով որ հոն դիրք չինելու ասպարէզ չկայ իրեն համար, Մկրտիչ Սարում հոն թողլով ընտանիքը, իր երկու որդւոց՝ Կարապետի եւ Սամուէլի հետ 1773ին գնաց Մաճառստանի Պետրովարատին քաղաքը: Այստեղ Նախախնամութիւնը Սամուէլի դաստիարակ ընծայեց Վենետիկի Մխիթարեան վարդապետ մը, Հ. Կարապետ Մարտիրոսեան, ձեռնասուն աշակերտ Մխիթար Աբբայի: Այդ տեղը, Մխիթարեան քարոզչին ջանքերով, կը ծաղկէր Մխիթարեան վարժարան մը, ուր ուշիմ պատանին՝ Սամուէլ Մուրատ առաւ իր առաջին դաստիարակութիւնը: Հինգ ամիսներ բաւական եղան որ Սամուէլ Մուրատ սորվի հայերէն լեզուն եւ այնպէս պինդ կապուի իր պատուական դաստիարակին հետ, որ իր ամբողջ կեանքին մէջ գովեստներով խօսի անոր վրայ:

Աղա Մկրտիչ Մուրատեան Մաճառստանի մէջ ալ փափաքած յաջողութիւնը չգտնելով, Հ. Կարապետի յանձնարարական գրով իր Կարապետ եւ Սամուէլ որդիները հետն առած 1775ին գնաց Վենետիկ, ուր իր ազգականը Հ. Սուքիաս Աղամալեան, ազնուազգի Շոռոթեցի մը, կը փայլէր իբրեւ Մխիթարեան վարդապետ:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(Շար. — 9)

Երկու Տող՝ Ճանկէօզեանի Յիշատակին

———0———

Հակառակ իր յառաջացած տարիքին եւ վերջերս ալ քիչ մը կորսնցուցած իր առողջութեան, կարծես երիտասարդ մըն էր, որ խորունկ թախիծով հողին կը յանձնէինք, Հինգշաբթի Նոյեմբեր 15ին, Փանթէնի գերեզմանատան մէջ: Եւ իրաւ ալ, համակ կորովի, կայտառութեան եւ խանդավառութեան մարմնացում մըն էր իր կեանքը, իր մինչեւ վերջին օրերուն իսկ: Ու ճիշդ այդ էր պատճառն ալ, որ իր մահը դառն անակնկալի կը մատնէ մեզ բոլորս:

Իր չիջումէն ութ օր առաջ, վերջին անգամ ըլլալով ափսո՜ս, իր սովորական այցելութիւնը պիտի տար իր պաշտելի «Յառաջ»ին, ուր կը յաճախէր կանոնաւորապէս իւրաքանչիւր Շաբաթ օր, մեծ եղջանկութեամբ: Իսկ Նոյեմբեր 2ին, Մեռելներու Օրին, երբ կը հանդիպէի իրեն, ինչպէս ամէն օր, կը պատրաստուէր այցի երթալու Շաւարշ Միսաքեանի դամբարանին, ու ես ալ կ'ընկերանայի իրեն դէպի Փէռ Լաշէզ, եւ խոնարհելէ վերջ «Յառաջ»ի ողբացեալ խմբագրապետի շիրմին առջեւ, կ'որոշէինք մեր քայլերը ուղղել դէպի Անդրանիկի գերեզմանը, ուր ընծայելէ վերջ մեր յարգանքը, կարծես դառնացած, սա արդարացի դիտողութիւնը կ'ընէր, թէ չատ փոքր է կերտուած Ազգային Հերոսին արձանը, կորսուած քիչ մը գինք կրող այնքան ճախող ձիուն վրայ:

Յետոյ փափաքեցաւ երթալ Աւետիս Ահարոնեանի դամբանին վրայ, բայց խեղճը չատ փնտռեց, դեգերելով աջ ու ձախ, չգտաւ սակայն. տեղը ելած էր մտքէն:

Ու ճիշդ 13 օր վերջ, ի՜նչ հեգնանք ճակատագրական, ինք իր կարգին պիտի իջնէր փոսին մէջ:

Կարծուածէն աւելի քաջատեղեակ էր հայ լեզուին, Հայոց պատմութեան, ազգային թէ կրօնական, գրեթէ գոց գիտէր Աստուածաշունչը: Իր կարգ մը անձնական նամակագրութիւններուն մէջ կը տեսնուէր գողտրիկ չարադրութեան մը հիւսքը՝ չքեղ բառերով: Օր մը կ'ըսէր իրեն.— Ինչո՞ւ չես գրեր, անտարակոյս կարեւոր գրող մը կը դառնաս, գլել անցնելով չատերը: Կը պատասխանէր ծիծաղելով.— Ե՞ս, գրե՞մ. գրող լեցուն է մէջտեղը. ըլլեմ ե՞ս ալ աւելնամ: Դուք գրեցէք, ես կը կարդամ...: Յայտնի էր թէ չէր սիրեր գրել, հակառակ կարողութեան, աւելի ճիշդ չէր ուզեր «երեւնալ»:

Հակառակ անոր որ ես «չէզոք» մը, ինչպէս կ'ըսենք ժողովրդական իմաստով, կը հիանայի սակայն իր ջերմեռանդ կուսակցականի գաղափարներուն անխախտ, ողեպինդ պահպանման, որոնց ամէնէն չնչինը պիտի չփոխանակէր աշխարհե համայն ոսկին հետ... իր նկարագրի մեծութիւնն էր այդ:

Աքսորի տառապալից օրերը ապրելէ վերջ, երբ գաղթականութեան առաջին զանգուածներուն հետ կը հասնէր Ֆրանսա, բնակութիւն հաստատելով Լիոն, կը վերսկսէր նոր խանդաղատանքով լծուիլ կուսակցական եւ հանրային ազգանուէր աշխատանքներուն: Այդ տարիներուն էր որ Լիոնի հայաշատ մէկ թաղամասին մէջ կը հիմնուէր Ճանկէօզեան սրճարան-ճաշարանը որ ամէն բանէ առաջ պիտի դառնար ժամադրավայրը եկուոր Հայութեան, հայրենական խրախուսիչ մթնոլորտով եւ ուր, — կը փութամ յայտնել — ծնողազուրկ հայ երիտասարդ որբերը, հանգուցեալին մօր՝ Տիկին Սոֆիկ Ճանկէօզեանի մայրական գուրգուրանքի սփոփանքը կ'ըմբոշխնէին, ի մեծ մխիթարութիւն իրենց առանձնացած կեանքերուն: Վըստահ եմ թէ իր մահը մեծ ցաւ պատճառեց նաեւ Լիոնի եւ շրջականերու իր վերապրող կուսակցական բազմաթիւ ընկերներուն եւ բարեկամներուն: 1931էն ի վեր, տարաբախտ քրոջս հետ ամուսնութիւն կնքելով, կը հաստատուէր Փարիզ ուր պիտի մնար մինչեւ իր վերջին շունչը:

Երուանդ Ճանկէօզեանի կորուստով, սփիւռքի հայ հորիզոնէն պատուական հայ մարդու տիպար մը եւս կ'անհետանայ եւ որուն, ինչպէս իր նմաններուն յաւէտ բացակայութիւնը զգալի պակաս մը կը ստեղծէ, մասնաւորաբար մեր ապրած երկրի հայ բեկորներուն մէջ:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՇԻՆԱՆԻՒԹԵՐՈՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒԱԾ

———0———

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Բիւրօն քննութեան առած է Հայաստանի շինանիւթերու արդիւնաբերութեան գործունէութեան ստուգումին արդիւնքները: Բիւրօն հաստատած է, որ վերջին տարիներուն նախարարութիւնը աշխատանք կատարած է շինանիւթերու արտադրութիւնը զարգացնելու, նոր ձեռնարկութիւններ ստեղծելու եւ արտադրութեան տեսակները ընդլայնելու ուղղութեամբ:

Միւս կողմէ, Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի ժողովրդային վերահսկողութեան կոմիտէներու կատարած ստուգումներէն պարզուած է, որ Հանրապետութեան շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարարութեան եւ անոր ենթակայ ձեռնարկութիւններու գործունէութեան մէջ լուրջ թերութիւններ կան: «Ձիւղում թոյլ են տրուել պետական եւ ֆինանսական կարգապահութեան կոպիտ խախտումներ, անտնտեսավարութեան եւ պետական միջոցների յափշտակման փաստեր»:

Հայաստանի շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարարութեան ղեկավարներն եւ անձնակազմերը պատշաճ ձեւով չեն հսկած եւ չեն ղեկավարած իրենց ենթակայ ձեռնարկութիւններու գործունէութիւնը, որու հետեւանքով անոնցմէ չատերը չեն կատարած արտադրութեան ծրագիրները, կրճատած են արտադրութեան ծաւալները, չեն բարելաւած աշխատանքի որակի չափանիշները, թոյլ տուած են, որ խախտուի պետական կարգապահութիւնը:

Լուրջ օրինազանցութիւններ կատարուած են նաեւ ղեկավար տարրերու ընտրութեան, պաշտօններու սահմանման գործին մէջ: «Պետական եւ ֆինանսական կարգապահութիւնը կոպտօրէն խախտուած է նիւթական եւ դրամական միջոցների ծախսման գործում»:

Հանգստեան տուներ շինելու անունին տակ որոշ ձեռնարկութիւններ կառուցած են քաղաքամերձ տուներ, ուր «հանգստացել է անձանց մի նեղ շրջանակ»:

«Մինիստրութեան աշխատանքում տեղ գտած լուրջ թերութիւնների, պետական եւ ֆինանսական կարգապահութեան կոպիտ խախտումների, ենթակայ ձեռնարկութիւնների աշխատանքի անբաւարար վերահսկման ու ղեկավարման համար Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի Բիւրոն ընկ. Վ. Մ. Սեկոյեանին ազատեց Հայկական ՍՍՀ շինանիւթերի արդիւնաբերութեան մինիստրի պարտականութիւններից:

«Ենթակայ ձեռնարկութիւնների թոյլ ղեկավարման եւ պետական ու ֆինանսական կարգապահութեան խախտումների համար պաշտօնից ազատուեց նաեւ մինիստրի տեղակալ ընկ. Տ. Հ. Շամբազեանը:

«Նրանց ներարկուեցին կուսակցական խիստ տոյժի» (*):

(*) «Սով. Հայաստան», Նոյեմբեր 12:

վառ նկարագրութիւններով, առարկայական վկայութիւններով, իմաստուն խորհրդածութիւններով կրնան հետաքրքրական նիւթ դառնալ կոմիտասագիտութեան համար:

Գիրքին երկրորդ, աւելի ծաւալուն բաժինը կը բովանդակէ հեղինակին զանազան առիթներով լոյս ընծայած յօդուածները, որոնց մէկտեղումը հատորի մը մէջ եգիպտահայ երաժշտական կեանքին ամփոփ պատկերը կը պարզէ:

Շ. Վ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

———0———

Ինչպէս ամէն տարի, Իզմիրի եւ շրջականերու Հայրենակցական Միութիւնը անգամ մը եւս արժանաւոր կերպով յարգեց 1922ի ջարդին զոհերուն յիշատակը:

Առաւօտուն Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին լեցուն էր Փարիզէն եւ արուարձաններէն եկող բազմաթիւ հայրենակիցներով: Պատարագի ընթացքին, Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան յարգանքով եւ երկիւղածութեամբ յիշեց Իզմիրի եղեռնը եւ մխիթարութիւն հայցեց բոլոր անոնց համար, որոնք բախտը ունեցան ողջ մնալու:

Ժամը 13ին հոգեճաշ տրուեցաւ Սան-Թրոյի չքեղ սրահներուն մէջ, ուր ներկայ եղան եօթանասուն հայրենակիցներ, պատուոյ նախագահութեամբ Տիկին Սըրբուհի Մատաթի:

Հոգեճաշին հիւր ունեցանք Մանուկեան եպիսկ.ը, հայ ժողովուրդին պարծանքը եղող Արամ Խաչատրեանը, ամերիկահայ ծանօթ դաշնակահարուհի Լիւսի Իշխանեանը, Արտասահմանի հետ Մշակութային Կապի խորհրդական Հենրիկ Մարութեանը, հայրենի դերասան Բ. Պողոյեանը, արժանթինահայ երաժշտագէտ Լեւոն Վարդապետեան, եւայլն:

Միութեան ատենապետ Պր. Հրանդ Սարեան, ամփոփ կերպով Հայրենակցականին նպատակը յայտնելէ յետոյ, կոչ ուղղեց դուրսը մնացած հայրենակիցներուն բոլորուիլ Միութեան չուրջ, աւելի արդիւնաւոր գործ կատարելու համար:

Հետզհետէ խօսք առին Սրբազան հայրը, Պարոններ Արամ Խաչատրեան, Հենրիկ Մարութեան, Լեւոն Վարդապետեան եւ Հրանդ Գույումճեան: Բոլոր խօսողներն ալ հայրենասիրական եւ ազգային ոգիով ներշնչուած, ծանրացան Միութեան եւ ազգապահպանման գաղափարին վրայ:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը:

Երգեցին Տիկ. Ցամիկ Քիւթնէրեան եւ ուրիշներ: Արտասանեցին Տիկին Մառի Ֆէրմանեան, Ցամիկ Քիւթնէրեան: Պարոններ Բ. Պողոյեան, Դանիէլ Ճիզմէճեան:

Իրիկուան մօտ լրացաւ հացկերոյթը, ու ներկաները ցրուեցան պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Ե. Ա.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (335)

ՀԱՑԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐԲՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՁՈՆ

ԺԵ.

— Դուն իմ տանս մէջ կը գտնուիս հիմա, յարեց գործարանատէրը, վայրենի գազանի շունչովը այրելով զայն: Ոչ ոք լսեց քու խօսքերդ, ու ոչ ոք պիտի լսէ: Ես Փօլ Հարման կը կոչուիմ եւ ոչ թէ Ժաք Կարօ: Հակառակ ապացոյցը գոյութիւն չունի: Դուն յարձակեցար իմ վրաս, սպառնացիր ինծի, ու ես պաշտպանեցի ինքզինքս: Դուն պիտի մեռնիս հիմա:

Ու Փօլ Հարմանի մատները հետզհետէ պրկուեցան տարաբախտ կնոջ վզին չուրջ, մամլակի մը պէս սեղմելով զայն: Գործարանատէրը Ժանն Ֆորթիէն հրեց դէպի դուռը խուցի մը մէջ, ուր աւելորդ առարկաներ կը դրուէին: Մարմնին ճընշումին տակ, պէչ գոցուած դուռը բացուեցաւ: Ժաքի ձեռքերը թուլցան, ու հացագործ կինը անկենդան ինկաւ նեղ ու մութ սենեակի տախտակամածին վըրայ: Այն պահուն, երբ փատչուէր մարմինը կը գոցէր խցիկին դուռը, իր ետին աղմուկ մը լսեց: Փօլ Հարման չնչհատ ու սարսափած, ետին դառնալով նշմարեց որ Էթիէն Քասթէլ ու Ռաուլ Տիւշըմէն ներս կը մտնէին:

— Թերեւս կը խանգարենք ձեզ, սիրելի պարոն Հարման, ըսաւ նկարիչը: Ներեցէք որ յանկարծակի ներս մտանք: Ձեր սենեկապանէն խնդրեցի որ մեր գալուստը իմաց չտայ: Բայց ի՞նչ ունիք, սիրելի պարոն Հարման: Մեռելի մը պէս գունատեր էք...: Ձեր ձեռքերը կը դողան... Հիւա՞նդ էք արդեօք:

— Այո, յանկարծական անհանգստութիւն մը զգացի, պատասխանեց Ժաք Կարօ, ջանալով հանդարտիլ, ու մտովի հարցնելով թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունէր Էթիէնի եւ անոր ընկերացող անծանօթ երիտասարդին այցելութիւնը: Բան մը չէ. արդէն իսկ անցաւ տկարութիւնը: Բայց ի՞նչ բանի կը պարտիմ հաճոյքը այս առտու ձեզ տեսնելու, ընկերակցութեամբ...

Ժաք Կարօ խօսքը ընդհատեց:

— Պ. Ռաուլ Տիւշըմէնի, յարեց նկարիչը, լրացնելով գործարանատիրոջ խօսքը: Ձեզ կը ներկայացնեմ զայն: Մեր այցելութեան պատճառը պիտի ըսեմ քիչ յետոյ: Բայց նախ հանդարտեցէք: Գործերու վրայ խօսինք...: Երէկ իրիկուն, ձեզմէ բաժնուելնէս յետոյ, չատ ծանր պարտականութիւն մը կ'իյնայ ինծի, ու ես կուգամ խնդրել որ օգնէք ինծի...:

Այս խօսքերը ապահովցուցին գործարանատէրը: Արդարեւ, Էթիէն Քասթէլ կրնար իրեն պէտք ունենալ: Երկու աթոռ հրամցուց այցելուներուն, ըսելով.

— Պարոններ, հաճեցէք նստիլ: Դուք սիրելի արուեստագէտս, ներեցէք կատարած ընդունելութեանս համար: Այս առտուընէ ի վեր չատ տկար եմ, սատուգիւ, բայց հիմա լաւ կը զգամ ինքզինքս: Հաճեցէք ձեր այցելութեան չարժառիթը յայտնել ինծի:

Այս խօսքերը ըրած պահուն գործարանատէրը գողունի նայուածք մը կը ձգէր այն խցիկին վրայ, ուր հրած էր Ժանն Ֆորթիէն:

— Հիմա պիտի յայտնեմ, ըսաւ Էթիէն: Երկու տարի չէ՞ք աշակերտած Շալոնի արուեստներու եւ արհեստներու վարժարանին:

— Այո, անշուշտ:

— Փայլուն կերպով աւարտած էք վարժարանին շրջանը, ու բացառիկ թիւ մը ստացած էք...: Յետոյ երկար ատեն ճամբորդած էք...:

— Այո: Գերմանիա, Հոլանտա, Պելժիա եւ Իտալիա պտըտեցայ:

— Զուիցերիա չգացի՞ք:

— Հոն ալ գացի, պատասխանեց Ժաք Կարօ, մտահոգ եւ կասկածոտ նայուածք մը ձգելով իր խօսակցին դէմքին վրայ:

— Երկա՞ր ատեն մնացիք Զուիցերիոյ մէջ:

— Տասնըհինգ կամ տասնըվեց ամիս, կարծեմ: Լաւ չեմ յիշեր հիմա:

— Թերեւս պիտի կրնաք ինծի տեղեկութիւն տալ մեռած մարդու մը մասին: Զուիցերիա, ձեր յաճախած աշխատանոցներուն մէջ չէ՞ք ճանչցած Ժաք Կարօ անուն չատ ճարտար մեքենագէտ մը:

Այս խօսքերու պահուն Էթիէն Քասթէլ իր աչքերը յառած էր գործարանատէրին վրայ: Այս վերջինը բնաւ վար չէր առած իր աչքերը: Դէմքին ոչ մէկ մկանը չէր չարժեր:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Օտապաշեան եւ աղջիկը Արաքսի Օտապաշեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Եագըճեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, հեռագրով, նամակով, մամուլով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ աներհօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՕՏԱՊԱՇԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գափամաճեան եւ Սալմասլեան ընտանիքը 300 Ֆր. կը նուիրէ Մոնմորանսիի հանգստեան տան ծէյմս Խաըրչահի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Արարայի ճակատամարտի 55րդ տարեդարձի առթիւ Պր. Շաւարշ Խաչատուրեան (Լիոն) կը նուիրէ 100 Ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Տէր եւ Տիկին Ճ. Պահատուրեան եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 100ական ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, Տիկ. Մարիամ Սէֆէրեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Գապաքճեան 50, Տէր եւ Տիկ. Վարդգէս Ջալըքեան 20: Տիկ. Վարդուհի Գապաքճեանի մահուան առթիւ Տէր-Բարսեղեան ընտանիք (Մարսէյլ) 50, Տէր եւ Տիկ. Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Պարսամեան, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Վարպետեան (Վալանս) 20ական: Մանուկ Գրիգորեանի մահուան առթիւ Պ. Անդրանիկ Սարգիսեան (Մարսէյլ) 30, Պր. Վահէ Կիւլթէմիրեան (Լիոն) 50:

Եկեղեցւոյ պայծառութեան.— Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Տէր-Թորոսեան 100, Պր. Շիրվանեանի եւ Օր. Անանիկեանի պսակադրութեան առթիւ հրաւիրեալներու կողմէ 150, Պ. Վահրամ Սէֆէրեան իր մօր՝ Տիկ. Սիրանոյշ Սէֆէրեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ 50 ֆր.:

ԸՆԿԵՐ Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փոխան ծաղիկի, վաղեմի ընկերուհի մը 20 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ. Յարէթնաքոլեան 200 Ֆր. կը նուիրէ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿՈՉ

Թատրոնը ժողովուրդի մը մշակութային ամէնէն տպաւորիչ արտայայտութիւններէն է, իսկ մեզի համար, այժմ, ազգապահպանման կարեւոր ազդակներէն մին: Ցաւով կը հաստատենք սակայն որ մեր արդի պայմաններուն մէջ Փարիզի հայ թատրոնի երբեմնի կրակը, քանի մը տարիներէ ի վեր հետզհետէ ա՛լ աւելի խորը կը թաղուի, մոխիրի թանձրացող խաւին ներքեւ:

Հայ թատրոնին նոր կայծ մը, թերեւս նոր կեանք մը տալու յոյսով եւ մտահոգութեամբ, կը հրաւիրենք Փարիզ եւ շրջանները բնակող դերասանները, սիրողները խորհրդակցական ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 20.30ին, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը, Մէթրօ Քառէ:

Նախկին դերասան Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ
(Հեռաձայն 325-04-13)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Նոյ. 25, ժամը 17ին, Մշակոյթի Տան Սեբաստացի Մուրատ Խրիմեան սրահը, 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս Իսի
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի

Կը նախագահէ ընկ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ եւ ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան – քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1974 Ի ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Տեղի կ'ունենան հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներ ամէն Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 19.30էն 20.30 (հայերէն Ա. Բ. Գ. տարի), իսկ ժամը 20.30էն 21.30 (Հայոց պատմութիւն), Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին մէջ, 11, Սքուառ Ալպոնի — Մէթրօ Փասի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան, հեռ. 870-03-18
Կը հրաւիրուի հայ երիտասարդութիւնը անխտիր օգտուելու այս պատեհութենէն

— E T E — — HIVER —

PRA - LOUP

ALTITUDE 1.600 m. — 2.600 m.

LA STATION DE SKIS DES ALPESDU SUD LA PLUS EVOLUEE

LE CHENONCEAUX 2

Tout près des pistes, Appts. grand standing à vendre

Ambiance « montagne » créée par des spécialistes

se renseigner auprès de

Mr. SAMUELIAN
RESTAURANT « LA FOURCHETTE »
04400 PRA-LOUP
Tél. : 81 à Pra-Loup

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève

Histoire de l'ARMÉNIE
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը
Կարմիր Ձէնքերն Ամառուան
Առկախ Կամուրջներ
Իսթանպուլ
Ջկնիկը
Ընտանեկան Նամականի
Խորտակուած Նամակատուփ
Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.
Առաքման ծախքով
17 ֆր.
Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1978

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
25
DIMANCHE
25 NOVEMBRE
1973

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 ֆր. Հատը 0,70 ֆր.
Արտասահման Տար. 185 ֆր. Վեցամսեայ 65 ֆր.

LE NUMERO 0,70 F.

49ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.872

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

49e ANNÉE — N° 12.872

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—0—

Առաջին աշխարհամարտի վաղորդայ — նին յաղթական դաշնակիցներու եւ պարտուած «կեդրոնի Պետութեանց», Գեր — մանիոյ, Աւստրհունգարիոյ եւ Պուլկա — րիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրներուն մէջ մասնաւոր յօդուածներ դրուեցան՝ ապահովելու համար յիշեալ երկիրներու ազգային փոքրամասնութեանց իրաւունք — ները:

Եւրոպայի քարտէսը յեղաշրջուած էր: Պարտուած Պետութեանց սահմանները կրճատուեր էին: Գերմանիայէն եւ Աւս — տրեւհունգարիայէն խլուած հողամասե — րուն վրայ անկախ նոր Պետութիւններ կազմուեր էին, ինչպէս Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա: Ընդլայնուած էին Սեր — պիոյ սահմանները՝ կազմելով Սերպերու, Խրուաթներու եւ Սլովէններու Պետու — թիւնը, որ ետքէն կոչուեցաւ Եուկոսլա — վիա (Հարաւ Սլաւիա): Քարտէսէն ջըն — ջուեցաւ Գարատաղ (Մոնթէնեկրօ — Սեւ Լեռ), որ միացաւ Եուկոսլաւիոյ:

Կատարուեցան նաեւ ուրիշ փոփոխու — թիւններ: Տեղի ունեցաւ բնակչութեանց տեղափոխութիւն, երբեմն ալ՝ փոխանա — կութիւն: Սակայն եւ այնպէս ինչպէս հիներուն, նորակազմ Պետութեանց մէջ եւս մնացին ազգային փոքրամասնութիւն — ներ, որոնց լեզուն, կրօնքը, բարքերը, մշակոյթը, մէկ խօսքով «ազգային դի — մագիծ»ը ապահովող մասնաւոր տրա — մադրութիւններ դրուեցան պաշտօնա — կէս, դաշնագիրներու մէջ, Ազգերու Դաշ — նակցութեան հաւաքական երաշխաւորու — թեան տակ:

Երբ կարգը եկաւ Թուրքիոյ, Լօզանի համաժողովին ժամանակ խորհրդաժողովին մէջ Թուրք պատուիրակները, ճարպիկ լարա — խաղացութեամբ, « փոքրամասնութիւն » բառին իմաստը բոլորովին կրճատեցին: Դաշնակիցները « փոքրամասնութիւն » կուզէին նկատել նոր Թուրքիոյ ոչ–թուրք ազգերը, — արաբ, քիւրտ, լազ, չէրքէզ, ալպանացի, եգիպտ, եւայլն, ինչպէս նաեւ քրիստոնեաներն ու Հրեաները:

Թուրքիա Հանրապետութիւն չէր հռչակած տակաւին: Թէեւ օսմանեան կայսրութիւնը քանդուած եւ սուլթանութիւնը ջնջուած էր, սակայն Խալիֆան կը բազմէր Պոլսոյ իր պալատին մէջ, իբրեւ Մարգարէի յաջորդը, որուն ենթարկուած էր իսլամական աշխարհը, ի կրօնականս: Կրօնքը Պետութենէն չէր բաժնուած դեռ:

Այս պարագաները օգտագործելով, Իսմէթ փաշա եւ ընկերները Լօզանի մէջ յաջողեցան ոչ–թուրք բացատրութիւնը փոխել ոչ–իսլամի: Որով իսլամ Արաբները, Քիւրտերը, Լազերը, Չէրքէզները, Ալպանացիները, Եգիպտիները եւայլն նըկատուեցան Թուրք, լրիւ իրաւունքնե — րով: Ծիծաղելի անուն մըն ալ տուին Քիւրտերուն — լեռնական Թուրք:

Իբրեւ « փոքրամասնութիւն » մնացին միայն քրիստոնեաներն ու Հրեաները: Անոնց համար է, որ 1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագրին մէջ դրուեցան 37–44 յօդուածները, զորս քանիցս վերլուծե — ցինք այս սիւնակներուն մէջ:

Այսօր երբ կը խօսուի Թուրքիոյ «փոք — րամասնութեանց» մասին, պէտք է պարզապէս հասկնալ Հայ: Եւ երբ Լօզանի դաշնագիրը անպատիժ կերպով կը բռնաբարեն, Անգարայի վարիչները բացէ ի բաց կ'ուզեն հարուածել միայն Հայերը, որոնք պաշտպան Պետութիւն մը չունին իրենց ետեւ:

Յոյները խիստ հալածանքներու են — թարկուեցան 1954էն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք Կիպրոսի արուեստականօրէն ստեղծուած «տագնապ»ին: 1955 Սեպտ. 6/7ի գիշերուան նախճիրը Պոլսոյ մէջ՝ ուղղուեցաւ Յոյներուն հետ միաժամանակ Հայերու դէմ: Հելլէնահպատակ Յոյները բռնի դուրս հանուեցան Թուրքիայէն: Մնացեալներն ալ՝ հալածանքի ենթակայ՝ հետզհետէ կը հեռանան իրենց ծննդա — վայրէն ու կ'ապաստանին Յունաստան:

Յոյները Պետութիւն ունին. կրնան պաշտպանել Թուրքիոյ իրենց ազգակից — ները: Ի հարկին փոխադարձ հալածանքի կրնան ենթարկել Յունաստանի Թուր — քերը:

Ո՞վ պիտի պաշտպանէ Հայերը:

Հրեաները նոյնպէս Պետութիւն ունին: Դժգոհները իրաւունք ունին ամէն վայրկեան Իսրայէլ ներգաղթելու, հետերնին տանելով իրենց ծախած կալուածներուն փոխարժէքը, ըստ Թուրքեւիսրայելեան համաձայնագրի մը: Արդէն Թուրքիա միակ երկիրն է Միջնաւոր Արեւելքի մէջ, որուն հետ Իսրայէլ առեւտրական լայն կապեր ունի:

Թուրքիոյ միւս քրիստոնեայ տարրերը՝ Ասորի, Քաղդէացի, Նեստորական, Ղըպտի եւայլն զանցառելի քուակ մը կը ներկայացնեն եւ մասնաւոր հալածանքի են — թակայ չեն:

Միակ կարեւոր ոչ–իսլամ եւ ոչ–Թուրք տարրը Հայերն են, որոնց դէմ է, որ Անգարայի կառավարութիւնը կ'արձակէ իր շանթերը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ

—0—

ԳԻՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ, ԹԵՐԹԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՍՂԵՆ

Ելմտական նախարարը երկու ժամ տեսակցութիւն ունեցաւ պտուղի եւ բանջարեղէնի փոքրաքանակի վաճառորդնե — րուն հետ եւ ի վերջոյ համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Նախարարը կը պահէ սահմանափակ գիներու որոշումը բայց գայն կը բարեփոխէ եւ կարգ մը ապրանքներու համար շահարժինը կը բարձրացնէ: Ներկայիս փոքրաքանակի վաճառորդը մէկ ֆրանքի գնածը կրնար ծախել 1 ֆր. 50ի, ինչ որ 39,50 առ հարիւրի շահ մըն է միայն երբ նկատի առնուի 7,50ի ԹԷ ՎԷ Ան, նոր կարգադրութեամբ այս ձեւը ի զօրու պիտի մնայ միայն քիլօն երկու ֆրանքէն վար ապրանքներու համար, քիլօն երկու ֆրանքէն աւելի ապրանքներու համար, ծախողը պիտի կրնայ 1,50ով բազմապատկել գնած գինը: Այս ձեւով տասը ֆրանք քիլօն առնուած ապրանքին շահարժինը 23էն 50 առ հարիւրի կը հասնի: Նախարարը նաեւ սահմանափակեց պարտադիր գին ունեցող ապրանքներու տեսակները որոնց թիւը 17ի իջաւ: Գետնախնձորին շահարժինն ալ 5էն 12 սանթիմի կը բարձրանայ:

Ամէն պարագայի մէջ, ամէն մարզի մէջ գիները կը բարձրանան եւ Երեքշաբթի օրուընէ նաեւ օրաթերթերու գիները: 70 սանթիմ ծախուող թերթերը (Ֆիկարօ, Օռօռ, Ֆրանս–Սուառ Քոմպա — նաեւ Յառաջ —) 70էն կը բարձրանան 80 սանթիմի, Լա Քրուա եւ Լը Մոնտ 80էն 90ի, Իւմանիթէ 80էն մէկ ֆրանքի:

Այս առթիւ փարիզեան մամուլի սենտիքայի զեկոյցը կը հրատարակենք մեր յաջորդ թիւով: Վերջին ամիսներու ընթացքին թուղթին, առաքման (մեսաժըրի) ընկերութեանց, մելանի, ընկերային տուրքերու, աշխատավարձքերու եւ ամէն տեսակ յաւելումները չէին կրնար նաեւ չազդել մամուլի վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 21)

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

Շիրակի մէջ աւանդութիւն դարձած է անոր մեծ զաւակին, հայ քնարերգու — թեան վարպետին՝ Աւետիք Իսահակեանի նուիրուած տօնահանդէսները: Այս տարի եւս մեծ շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ յիշատակուեցաւ բանաստեղծին ծննդեան թուականը: Լենինականի մէջ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը, որու ընթացքին կատարուեցան դասախօսութիւններ եւ գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը: Բանաստեղծին յիշատակին նուիր — ուած հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերին Լենինականցի արուեստագէտներ եւ բանաստեղծին անունը կրող դպրոցին աշակերտները:

×

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՕՋԱԽԸ

Երեւանի Տէրեան եւ Սպանդարեան փողոցներու անկիւնը այսօրուան մակար — դակով անշուք շէնք մը կը գտնուի: Ասիկա երաժշտանոցի առաջին շէնքն էր: Հոս է, որ 1923 Հոկտ. մէկին բացուեցան երաժշտական բարձրագոյն հաստատութեան դուռները: Անկէ առաջ կար երաժշտական արուեստանոց մը:

Երաժշտանոցին հիմնաքարը դրաւ Ռոմանոս Մելիքեան: Դիւրին չեղան նորաստեղծ երաժշտանոցին առաջին քայլերը: Պէտք էր ստեղծել մասնագիտական ամուր հիմք, հաւաքել մասնագէտներ, ապահովել նուագարաններ երաժշտական գիրքեր, որոնք գոյութիւն չունէին Երեւանի մէջ: Այսօր անհաւատալի կը նկատուի, երբ ըսուի, թէ այդ օրերուն երաժշտանոցը կը բաղկանար մէկ–երկու սենեակներէ եւ մէկ–երկու դաշնակ ունէր միայն:

1924ին Երեւան կը ժամանէ երգահան Ալ. Սպենդիարեան եւ կը փափաքի նուագահանդէս մը սարքել իր ստեղծագոր — ծութիւններու մեկնաբանութեամբ: Սա — կայն Երեւան չունէր սէմֆոնիք նուագախումբ: Երաժշտանոցի ղեկավարութեան օգնութեամբ ան կը հաւաքէ 18 երաժիշտ եւ 1924 Դեկտեմբեր 10ին նուագահան — դէս մը կուտայ: Ասիկա առաջին սէմֆոնիք նուագահանդէսն էր Հայաստանի մէջ: Շատ չանցած այդ խումբը կը դառնայ սէմֆոնիք նուագախումբ, որ այժմ կը կոչուի Հայաստանի պետական սէմ — ֆոնիք նուագախումբ: Այս ձեւով է նաեւ որ ծնունդ կ'առնեն այլ խումբեր՝ քառեակ, սենեկային նուագախումբ եւայլն:

Տարիներու ընթացքին կը բարձրանայ երաժշտանոցին մասնագիտական մակարդակը, կ'ընդլայնին դասաւանդութեանց ճիւղերը:

Այսօր, Երեւանի «Կոմիտաս» երաժըշտանոցը ստեղծագործական բարձր մակարդակի հասած է: Հոս կը պատրաս — տուին դաշնակահարներ, ջութակահարներ, երգիչներ, խմբավարներ, երգա — հաններ եւ այլ մասնագիտութեան տէր երաժիշտներ:

Հայաստանի երաժշտական մշակոյթը այսօր կը ներկայանայ երաժշտանոցի դաստիարակած սաներով:

Ստեղծագործական իրենց ուրոյն ոճն ու սկզբունքները ունին հայ երաժիշտ — ները: Հայկական երաժշտանոցին մէջ ստեղծուեցան եւ պահպանուեցան լաւագոյն աւանդները: Անոնցմէ ամէնէն կարեւորն է ազգային դիմագիծի պահպա — նումը երաժշտութեան մէջ: Եւ զարմանալի չէ, որ 1949ին հայկական երաժըշտանոցը արժանի դարձաւ կոչուելու Կոմիտաս:

Այս պատուաւոր աշխատանքը իրա — գործուեցաւ տաղանդաւոր ղեկավարնե — րու ջանքերով: Տեղին է յիշատակել քանի մը անուններ՝ Արշակ Ադամեան, Սպիրիդոն Մելիքեան, Անուշաւան Տէր-Ղեւոնդեան, Կոնստանդին Սարաջեւ:

Երեւանի երաժշտանոցը այսօր մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ: Ան սիրով իր դուռները բացած է բոլորին առջեւ, որոնց շարքին նաեւ սփիւռքի հայ երիտասարդներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ որոշեց օտար բանուորներ չընդունիլ այլեւս, որովհետեւ քարիւղի տագնապին հետե — ւանքով վախ կայ որ ճարտարարուեստի արտադրութիւնը նուազումներ արձանագրէ եւ անգործներու թիւը շատնայ: Այս նոր որոշումը, ճշդեց Աշխատանքի նախարարը, չանդրադառնար այն օտար բանուորներուն, որոնք արդէն իսկ կ'աշխատին Գերմանիոյ մէջ: Ասոնց թիւը երկու միլիոն 600.000 է եւ մօտաւորապէս մէկ տասներորդը կը ներկայացնէ Դաշնակցային Գերմանիոյ աշխատաւորու — թեան, գլխաւորաբար Թուրք եւ Եուկոսլաւ են:

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ» թերթին խմբագրապետը՝ Մոհամմէտ Հէյքէլ համոզուած է, թէ Իսրայէլ հիւլէական զէնք ունի. այդ պատճառով ան անհրաժեշտ կը գտնէ, որ Արաբներն ալ միջոցներ ձեռք առնեն հիւլէական զէնք ունենալու համար. «Իսրայելեան հիւլէական սպառնալիքին առջեւ Արաբները կրնան հիւլէական զէնք ստանալ Խորհ. Միութենէն, իսկ եթէ այս վերջինը մերժէ՝ Չինաստանէն»:

ԹՐՈՒՄԸՆ որ մեռաւ շուրջ տարի մը առաջ, շատ դէշ կարծիք յայտնած է իր ժամանակակիցներուն նկատմամբ: Ըստ իրեն Նիքսըն «նշանաւոր ստախօս» մըն էր, Այզընհաուըր «վատ» մը եւ Մաք Արթըր «ապուշ» մը:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք
ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ
մեր նոր թերթօնը՝
Ե. ՎՕՅՆԻՉԻ

ԲՈՌԸ

(Այս վէպը 1932ին հրատարակուած է իբրև թերթօն «Յառաջ»ի մէջ: Թարգմանուած է 1910ին Շանթի կողմէ: Հետաքրքրութեամբ պիտի կարդան անոնք որ չեն կարդացած եւ նոյնքան շահեկանութեամբ անոնք որ կարդացած են տասնեակ տարիներ առաջ):

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 125ԱՄԵԱԿ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ԽՕՍՔԸ

Գերապայծառ Աբբահայր,
Սրբազան Հայր, Գերշնորհ Հայրեր
Սիրելի ներկաներ եւ աշակերտներ,

Փարիզի Ս. Մուրատեան վարժարանի 125ամեակի տօնակատարութիւնը, կարելի չէ երեւակայել առանց անոր նախկին աշակերտներու եւ առհասարակ Մ. Ռ. զոյգ վարժարաններու «Նախկին»ներուն մասնակցութեան: Որովհետեւ, այս կրթարանները, Մխիթարեան Հայրերը եւ նախկին աշակերտները կը կազմեն իրարու անհրաժեշտ երրորդութիւն մը՝ մէկ եւ անբաժանելի:

Այսօր, Նախկին աշակերտներու բաժինը բերելու համար այս պատկառելի հանդիսութեան, նպատակս չէ ձանձրացնել ներկաները, երկար պատմականը ընելով մեր Միութեան: Կ'ուզէի տալ պարզ ակնարկ մը միայն, եթէ կարելի է «կարճ եւ աղու», ինչպէս կ'ըսէր Հայր Սահակ վարդապետ: Կ'ուզէի մասնաւորաբար լսելի ըլլալ ծնողքներէն եւ մանաւանդ ներկայ աշակերտներէն, որոնք պիտի ըլլան վաղուան «նախկին»ները:

Նախ եւ առաջ թերեւս կարեւոր է յիշեցնելը թէ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի նախաձեռնութեամբ է որ 1860ին Պոլսոյ մէջ նախկին սաները հիմը դրին Մուրատեան եւ Ռափայէլեան ընկերութեան եւ ահա՛ այդ Միութիւնն է որ վերակենդանեցաւ Փարիզ 1908 թուականին՝ Մ. Ռ. Ն. Աշակերտաց Միութիւն անունով: Այսօր որ գաղութին մէջ ալ դառնուք, պիտի տեսնէք Մ. Ռ. Ն. աշակերտները ազգային առաջին դիրքերուն վրայ, մի՛շտ ներկայ եւ յաճախ ղեկավարներու շարքին, ամէն տեսակի հայկական կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու մէջ: Եւ դեռ չեմ խօսիր անձնական աչքառու դիրքերու հասնողներուն մասին, ըլլայ գրական, ըլլայ գիտական, բժշկական, դեղագործական, առեւտրական եւ այլ ասպարէզներու մէջ՝ երբեմն նոյնիսկ միջազգային չափանիշով...: Երբ դպրոցիս տեսուչը Հայր Խորէն Տիլիզեան վերջացնէ Նախկին աշակերտներու ցանկը, որ պատրաստութեան մէջ է, բոլորս զարմանքով պիտի հաստատենք քանակը եւ մանաւանդ որակը հեղինակաւոր «Նախկին»ներու: Թող ինքնագովութիւն չընկալուի սակայ, որովհետեւ այդ պատկառելի հունձքը կը պարտինք Մուրատ եւ Ռափայէլ բարերարներուն եւ անոնց կտակները արժէքաւորող Մխիթարեան հայրերուն: Իրաւ, օրհնութիւն մըն է մեր ժողովուրդին համար, որ անոնք եղան եւ կա՛ն... ու դժուար պիտի ըլլար երեւակայել իսկ այն պարապութիւնը, որ առանց անոնց գոյութիւն պիտի ունենար մեր մէջ:

Վարդապետները տուին մեզի մասնաւորաբար երկու բան. նախ հայկական ոգին, երկրորդ՝ անձնականապէս մեզի համար անգնահատելի նուէր մը, որ է այն հիանալի ընտանիքը որ գոյութիւն ունի այսօր, աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը...: Ուր որ ալ կ'ուզես գնա՛. Հայաստան, Պոլիս, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Ափրիկէի հեռաւոր ծայրերը, Հիւսիսային կամ Հարաւային Ամերիկա, ամէն տեղ պիտի հանդիպիս իրարու սերտօրէն կապուած նախկին աշակերտներու որոնք ամէն միջոցներով կը դիւրացնեն ճամբորդութիւնդ եւ եղբայրօրէն կը հիւրասիրեն քեզ... Եւ կը սկսի շարանը յիշատակներու... «Կը յիշե՞ս, կը յիշե՞ս սա կամ նա պատահարը: Կը յիշե՞ս թէ ինչ խաղ խաղցանք օր մը վարդապետներու գլխուն...»: Հապա Պարոն Գոնեա՞նը... Ա՜հ, Պարոն Գոնեանը... Անոնք միայն գիտեն որոնք աշակերտ էին այդ շրջանին: Տասնեակ անգամներ կը պատմուին նոյն դէպքերը, որոնք բոլորս արդէն գոց գիտենք սակայն նոյն հաճոյքով է որ կը լսենք միշտ, ամէն անգամ խրախուսիչ վերադարձ մը կատարելով դէպի մեր պատանեկութիւնը...:

Մեր յիշողութիւններուն մէջ չկան երբեք տխուր անցքեր: Խօսելով մասնաւորապէս մեր շրջանի Սեւրի Մ. վարժարանի մասին, ճիշդ է ըսել թէ ան չէր նմաներ ուրիշ դպրոցներու: Այո, կար անշուշտ որոշ կարգապահութիւն. կային անհրաժեշտ կանոնները, սակայն այնտեղ գոյութիւն չունէր երբեք մռայլութիւն եւ խստութիւն...: Կային ոտնագնդակի եւ «վոլէյ»ի խումբեր, կային փառահեղ մարզահանդէսներ, կար երգչախումբ Գ. Ալէմշահի ղեկավարութեամբ և կար թատրոն իչխա՜ն Բագրատունի բեմադրութեամբ: Ցիշատակներ: Այնտեղ կար ծիծաղ, կար մտերմութիւն եւ ընկերականութիւն ոչ միայն աշակերտներուս, այլեւ մեր եւ մեր դաստիարակներուն միջեւ ալ: Վարդապետներէն ամէնէն երիտասարդները մեր խաղի ընկերներն էին եւ երբ ձեռնագնդակի մէջ օրինակ, իրենց կողմի կազմը կը պարտուէր, իրենք ալ կը կրէին սահմանուած «պատիժ» մը: Այո, շատ լաւ կը յիշեմ... այն ատտիճան ոգեւորիչ էր Սեւրի Ս. Մ. վարժարանի մթնոլորտը որ չափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ, ամրան երկար արձակուրդներէն յետոյ, հաճոյք մըն էր մեզի համար դպրոց վերադառնալը: Եթէ ներկայիս ամէն տեղ ուսանողներ կը պայքարին ձեռք ձգելու համար որոշ ազատութիւններ, պէտք է ըսել եւ կրկնել թէ մենք արդէն պատերազմէն շատ առաջ ունէինք այդ ազատութիւններուն մեծագոյն եւ կարեւոր մասը:

Ասոնց վրայ աւելցուցէք այն պատկառազդու անունները որոնց հովանաւորութեան տակ մեծցաւ մեր սերունդը: Անշուշտ, ամէն նախկին աշակերտ, դունաւորելով անցեալը իր պատանեկութեան զգացումներով կը կարծէ ունեցած ըլլալ ամէնէն գեղեցիկ շրջանը եւ լաւագոյն ուսուցիչները: Սակայն կը խորհիմ թէ մեզի համար բախտաւոր զուգադիպութիւն մը եղած է անցընել մեր մատղաշ տարիները Հայր Սահակ Տէր-Մովսէսեանի, Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի եւ Հ. Սրապիոն Ուլուհոճեանի նման դաստիարակներու շուքին տակ (Հ. Խորէն նորեկ էր այն ատեն եւ դեռ շատ երիտասարդ): Վարդապետներու կողքին ունէինք նաեւ ընտրուած օտար ուսուցիչներ եւ հակառակ բազմաթիւ տոներուն, հակառակ վարդապետներուն ձօնուած հանդէսներուն, թատրոններուն եւ հայերէն դասընթացքներուն, մեր պետական յայտագրին վերաբերեալ ուսումը կ'ընթանար լրջօրէն եւ խնամքով. վկայ՝ Սեւրի «գոլէժ»ին տուած պաշըլիէները, միշտ աւելի բազմաթիւ եւ յառաջադէմ քան թէ այլ դպրոցներունը:

Եթէ այսպէս Ս. Մ. վարժարանը արդիւնաւոր կերպով հասցուցած է նախկին աշակերտներու ամբողջ սերունդներ, պէտք է ըսել սակայն թէ նախկին աշակերտներն ալ իրենց կարգին բերած են իրենց տուրքը նախ, ընչպէս բոլ, հայ կեանքին մէջ, յաճախ արժանի ըլլալով իրենց վրայ թափուած ջանքերուն, երկրորդ նիւթապէս միշտ զօրավիգ կանգնելով եւ բոլոր կարելի միջոցներով, սատարելով վարժարանիս այս կամ այն կարիքներուն, նոյնիսկ պահելով այնտեղ երբեմն որոշ թիւով սաներ: Սակայն ինչ որ գլխաւորն է եւ ինչ որ թերեւս շատեր կ'անգիտանան, այն իրողութիւնն է որ Փարիզի Մ. Ռ. Ն. սաները, Բ. համաշխարհային պատերազմէն վերջ, երբ Սեւրի դպրոցը վերածուած էր աւերակի, իրենց կարեւոր նիւթական աջակցութիւնը բերին անոր վերակառուցման, թէ անձնապէս եւ թէ ձեռնարկելով դրամահաւաքի, իւրաքանչիւրը իր շրջանակին մէջ, անձայն եւ աննշմար կերպով: Այստեղ առիթն է յիշատակել Հայր Սահակի բերած բարոյական նպաստը եւ մասնաւորապէս Հայր Խաչատուրի տարած թանկագին աշխատանքը որով արժանացաւ «Նախկին»ներուս կողմէ, «Հայր Խաչատուր Շինարար Վարդապետ» տիտղոսին:

Երբ այս անդուլ ճիգերով վերաբացուեցաւ դպրոցը 1946ին, Սեւր խուժեցին տասնեակներով հայ մանուկներ: Սակայն պատերազմը գործած էր եւ իր բարոյական աւերները: Այդ տղաքներէն շատերը, կարգ կանոնի անտեղեակ, քմայքոտ եւ երբեմն ալ անդուսպ, չուարեցուցած էին Հայր Սահակը որ դժուար կը հաշտուէր ստեղծուած նոր կացութեան հետ: Այդ օրերուն է որ արտասանեց մեզի համար պատմական դարձած իր նախադասութիւնը՝ «Սա թաթարներու արշաւանքն է...»:

Այսպէս, գէշ-աղէկ, դպրոցը մտաւ իր բնական հունին մէջ, աջակցութեամբը արժանաւոր տնօրէններու՝ նախ Պ. Զաւէն Խանդատեանի և յետոյ Փրոֆ. Ֆրետերիք Ֆէյտիի: Ունեցաւ ան յաճախ իր փայլուն, երբեմն ալ տկար տարիները: Իսկ այսօր, Սեւրի Ս. Մուրատեան վարժարանը կ'ապրի բարգաւաճ շրջան մը, եւ Հայր Խորէն Տիլիզեան ու բոլոր վարդապետները կրնան արդարօրէն հպարտ ըլլալ իրենց նորակառոյց շէնքով եւ 150է աւելի կրկնապատկուած աշակերտներով: Կրնան հպարտ ըլլալ բոլոր անոնք, որոնց կարգին դարձեալ նախկին աշակերտները որոնք անգամ մը եւս բերին իրենց թանկագին նպաստը ստացուած այս հրաշալի արդիւնքին:

Այսքան ինքնագովութենէ վերջ, որպէսզի նժարը միայն մէկ կողմ չհակի, անհրաժեշտ է կարծեմ, ընել նաեւ կարգ մը ինքնաքննադատութիւններ: Եթէ Մ. Ռ. Ն. աշակերտները շատ յաճախ սերտօրէն կապուած են դպրոցին եւ իրարու, պէտք է խոստովանիլ որ երբեմն ալ թերութիւնը կ'ունենան մոռնալու հարկաւոր ուրիշ «Նախկին»ներ... Եթէ մեր մէջ կան աչքառու դիրքերու հասնող անձնաւորութիւններ, կան եւ տաղանդաւոր եւ ձիրքերու տէր շատ մը մոռցուածներ: Չի բաւեր յաջողութեամբ վերջացնել վարժարանը, պէտք է յաջողիլ նոյնպէս կեանքը: Եւ հոս է որ նախկին աշակերտները պէտք է լծուին իրերօգնութեան աշխատանքին, դէպի լոյս քաշելով մութին մէջ խարխափողները: Արդէն Մ. Ռ. Ն. Աշակերտներու Ծրագիր – Կանոնագրի գլխաւոր առաջադրութիւններէն մէկն է ատիկա: Անոնք ունին նոյնպէս այլ հին եւ նոր ծրագիրներ որոնք սակայն մասամբ միայն կ'իրագործուին: Մինչդեռ, «Նախկին»ները օժտուած են բոլոր ուրեականերով (մասնաւորապէս ամէն տարի դպրոցը աւարտող իրենց նոր ուժերով) դառնալու համար կշիռ ունեցող կազմակերպութիւն մը մեր գաղութներուն մէջ: Թերեւս աւելորդ չէ անգամ մը եւս կրկնել թէ՝ վարժարանը, Մխիթարեան դաստիարակները եւ նախկին աշակերտները, իրար լրացնող երրորդութիւն մըն են եւ մէկուն յաջողութիւնը կ'աւելցնէ, նոյնիսկ, պայման է, միւսին յաջողութեան:

Յաջողութիւն որմէ պիտի օգտուի ամէնէն առաջ Հայութիւնը: Եւ այստեղ այս հանդիսաւոր յոբելեանին առթիւ պարտք կը սեպեմ շեշտել Մխիթարեան վարդապետներու մէկ ուրիշ արժանիքի մը մասին, այն է անոնց անխտրական ոգին: Դարձեալ իբրեւ օրինակ բերելով Սեւրի Մ. վարժարանը, կ'ուզեմ հաստատել թէ այնտեղ յաճախող աշակերտները, ըլլան անոնք հարուստ կամ ոչ, այս կամ այն դասին պատկանող եւ մանաւանդ այս կամ այն դաւանանքին հետեւող, չեն զգացած երբեք տարբեր վերաբերմունք մը իրենց հանդէպ: Որովհետեւ...

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ազգային մեծ բարերար

Բ.

Մկրտիչ Մուրատեան չորս ամիս մնաց Վենետիկի Ս. Ղազարու վանքին մէջ, ուր գտնելով հիւրասէր ասպնջականութիւն, մտերմացաւ բոլոր Մխիթարեան վարդապետներուն հետ: Այս սիրալիր ընդունելութիւնը եւ վանքին մէջ տիրող օրինակելի կարգն ու կանոնը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ոչ միայն Մկրտիչ Մուրատեանի այլեւ անոր հնգետասանամեայ որդւոյն Սամուէլի վրայ:

Ահա Վենետիկի Մխիթարեաններուն հետ ունեցած այս հոգեկցորդութեան պատճառն է որ Սամուէլ Մուրատի վեհանձն հոգին կը մղուի յետոյ գործելու այն մեծ բարիքը որ զինքն ըրաւ Ազգիս որբոց եւ աղքատաց բարեգործարար հայրը:

×

Վենետիկէն Սամուէլ իր հօր եւ եղբօր հետ Հնդկաստան գնաց: Սուրաթ հասնելէն վերջ Սամուէլ կորսնցուց իր հայրը: Բայց եւ այնպէս, տէր անընկճելի կամքի եւ ի բնէ գործունեայ՝ կուրծք տուաւ ամէն դժուարութեանց եւ հաստատուեցաւ Մատրասի մէջ: Իր ազգականը Գրիգոր աղա Շէհրիմեան որբացեալ պատանին ընդունեցաւ իր տան մէջ եւ զանիկա առեւտրական գործերու վարժեցնելու համար կարգեց իրեն գործակատար: Ան մարգարիտ կը տանէր Չինաստան: Առեւտուրի մէջ մեծ ընդունակութիւն ցոյց տալով, Սամուէլ սկսաւ գրաւել Եդուարդ Ռափայէլի ուշադրութիւնը, եւ երբ մեռաւ Մարիամ տիկին Ղարամեան, ան ուղեց Լոնտրա մեկնելէ առաջ տունը կարգի դնել: Ուստի խորհրդով եւ միջնորդութեամբ Հ. Պօղոս Մէհէրեանի, ան իր մեծ աղջիկը Աննան ամուսնացուց Սամուէլ Մուրատի հետ, միանգամայն զանիկա իր տան գործակալ կտակատար կարգելով:

Այս բարեդէպ պակով, Սամուէլ Մուրատ երախտագիտական ջերմ զգացումներով կապուեցաւ Հ. Պօղոս Մէհէրեանի հետ, որուն քաշած բարոյական եւ նիւթական տառապանքներն իր սիրտը կը մորմոքէին: Դառն է յիշատակել, բայց պէտք է խոստովանիլ որ Եդուարդ Ռափայէլ իր գեղեցիկ ձիրքերուն կը միացնէր կծծի վաճառականի նկարագիրը: Երբ 1790ին Հ. Պօղոս Մէհէրեան՝ ուզեց վերադառնալ Եւրոպա, նա զլացաւ անոր նոյն իսկ ճանապարհի ծախքը, սակայն յետոյ բռնադատուած իր զաւակներու վաստակաւոր դաստիարակի թախանձանքներէն, մանաւանդ թէ յետոյ անոր հիւանդութեան համար ընելիք մեծագոյն ծախքերէն, կը ծանուցանէր Հ. Պօղոսին, թէ «Ահա վարձեցի վասն քո նաւ եւ վարձ նորին հազար ռուփի, զոր պարտիս հատուցանել ինձ պատարագօք ըստ դիտաւորութեան իմում»:

Սամուէլ Մուրատ մեծապէս ցաւելով աներոջ այդ տմարդի ընթացքին վրայ, հանդէպ այդչափ տարիներուն աշխատութեան, ոչ միայն մխիթարեց վաստակաւոր Մխիթարեանը, այլ եւ խոստում ըրաւ Հ. Պօղոսին ըսելով. «Եթէ յաջողեսցէ ինձ Տէր ի գործս իմ, նպաստ եւ եղէց ազգին իմում, եւ այն այնչափ՝ որչափ ոչ իցէ ուրուք երբեք արարեալ նմա ցաւուրս իմ»:

Սփոփուած այս սրտապնդիչ խոստումով, Հ. Պօղոս Մէհէրեան 1790ին կը մեկնի Մատրասէն, յետ հոն հինգ տարի նեղութեամբ եւ անձկութեամբ ապրելու այդ տաքով եւ պիծակներով լեցուն քաղաքին մէջ: Ան երկու ամսէն կը հասնի Բարեյուսոյ հրուանդանը, որուն մօտաքին՝ նաւը քարի կը զարնուի եւ կը խորտակուի: Բայց անվեհեր Մչեցին, քաջ լուղորդ, յաղթելով ալիքներու կատաղութեան, կ'ելլէ ցամաք, կ'երթայ Հոլանտա, ուսկից նամակով մը կը հաղորդէ Հ. Նիկողայոս Բուզայեանի իր Լոնտրա երթալու միտքը: Իսկ սա պատասխանելով խորհուրդ կուտայ ուղղակի երթալ Վենետիկ՝ Ս. Ղազարի վանքը. եւ թոյլտուութիւն խնդրել Աբբահօրմէն՝ Թրիեստեան միաբաններէն խարուած ըլլալու սխալին համար, ըսելով թէ քանի մը ամսէն ինքն ալ նոյնը պիտի կատարէր, ինչ որ ըրաւ, ինչպէս յիշատակեցինք:

Առնելով աներոջ ցաւալի մահուան լուրը, Սամուէլ Մուրատ ձեռնարկեց ամենայն խղճմտութեամբ ի կատար ածել տալ Ռափայէլեան կտակի՝ մանաւանդ դպրոցի հաստատութեան կէտը:

Անոր առաջին մտածութիւնն եղաւ հանդուցեալ բարերարին կտակը հաղորդել անոր ժառանգներուն, յորդորելով զանոնք գալ Մատրաս ժառանգելու հայրենական ստացուածքը, իսկ Հ. Նիկողայոս Բուզայեանի ալ կը ղրկէր դպրոցի կտակին օրինակը, աղերսելով որ գայ Մատրաս խորհելու միասին կարեւորը ի գործադրութիւն աղքատ մանուկներուն համար սահմանած դպրոցին հիմնարկութեան, բարեպաշտ հանգուցեալի կտակին եւ կամքին համաձայն:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(10 – Շար.)

ու Մխիթարեանները եղած են նոյնքան կրօնաւոր որքան Հայ, չըսելու համար աւելի: Եւ այս չէ՞ արդէն մեր բոլոր եկեղեցիներուն եւ եկեղեցականներուն առանձնայատկութիւնը: Որ դաւանանքին ալ պատկանին ազգային են անոնք: Էջմիածին կամ Ս. Ղազար, Երիմեան կամ Ալիշան, ամէնէն առաջ Հայութիւնն է որ կը բուրէ անոնցմէ: Եւ զարմանալի չէ այդ, ոչ ալ թերութիւն: Մենք ազգայնամոլներ չենք երբեք: Մեծն Տիգրանը չէ մեր փառքը ոչ ալ Արտաշէս Աշխարհակալը: Միակ ժողովուրդն ենք, եթէ չեմ սխալիր, որ ընտրած է իր հին պատմութեան մէջ իբրեւ ազգային տօն, պարտութիւն մը՝ Վարդանանքը. պարտութիւն որ կը ներկայացնէ բարոյական յաղթանակը ազատ ապրելու: Եւ եթէ այսօր անդադար Ազգ եւ Հայրենիք կը քարոզենք, Մուշ, Վան և Արարատ կը հոլովենք, պատճառը այն է որ անիրաւուած ժողովուրդ մըն ենք: Օր մը երբ վերջապէս կատարուի մեր արդար հատուցումը, կը խաղաղին այն ժամանակ մեր հոգիները եւ կը վերադառնանք մեր մարդկային կոչումին...:

Անկէ 36 տարիներ առաջ, երբ այս նոյն բեմէն ատենական «ճառ»ս կը կարդայի, կ'ըսէի միամտաբար թէ Սփիւռքը դատապարտուած է կորստեան եւ թէ կէս դար վերջը մեծ բան չի մնար անկէ: Այժմ 36 տարի վերջը, խոր գոհունակութեամբ կը տեսնեմ սխալս: Եթէ կը բարգաւաճի Խորհ. Հայաստանը արագ եւ անվերջ, Սփիւռքն ալ փոխանակ չքչելու, ահա տարիներէ ի վեր ցոյց կու տայ վերածնունդի նշաններ: Շնորհիւ օր ըստ օրէ մեր ծաղկող հայրենիքին, շնորհիւ գաղութներու յամառ կենսունակութեան եւ շնորհիւ մանաւանդ հետզհետէ հասնող երիտասարդներուն, կը խլրտի ան, կը շարժի եւ կարծես թէ, այո, աւելի կը զօրանայ:

Հայրենիք եւ Սփիւռք ոչ թէ իրար կը ժխտեն, այլ իրար կը լրացնեն, իրարու զօրավիգ, իրարմէ ներշնչուած կը քալեն ձեռք ձեռքի ունենալով ապագայի նոյն հեռանկարը:

Գաղութներուն մէջ ունինք տասնեակներով դպրոցներ, եկեղեցիներ, մշակութային միութիւններ, թերթեր, ունինք երկու կարկառուն բարենպատակ հաստատութիւններ եւ դեռ հարիւրաւոր կազմակերպութիւններ: Կը պակսի սակայն գլխաւորը. այն է համադրութիւնը այս բոլորին:

Անկէ վերջ, նորագոյն սերունդներուն է որ պիտի պատկանի ձեռք առնել Սփիւռքի ղեկավարութիւնը, մէկ կողմ դնելով անցեալի քէներն ու ատելութիւնները եւ վերջապէս չափահաս դարձած ժողովուրդի մը պէս լծուելով աշխատանքի, ստեղծելու համար Սփիւռքահայ Կեդրոնական Կազմակերպութիւնը:

Այս այնքան կենսական եւ կարեւորագոյն ձեռնարկին մէջ իրենց դերը պէտք է ունենան, իրենց անկողմնակալ եւ եղբայրական ոգիով որ կը շարունակուի Պէշիկթաշլեանի օրերէն մինչեւ այսօր, Մ. Ռ. Ն. Աշակերտները:

ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ԽԱՉԻԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Ականաւոր ազգագրագէտ, իրաւագէտ, պատմաբան, բանասէր եւ մանկավարժ Փրոֆ. Խաչիկ Սամուէլեանի ծննդեան 100ամեակն է: Ան ծնած է 1873ին Կերչ (Խրիմ). հայրը քահանայ էր: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Թէոդոսիայի գիմնազիոնը: 1895–1903ին աւարտած է Պետերբուրգի եւ Իէնայի համալսարաններու իրաւաբանական ճիւղերը: Արտասահմանէն վերադառնալէ ետք հաստատուած է Թիֆլիս եւ մինչեւ 1907 աշխատած է իբրեւ լրագրող:

1907էն սկսեալ մինչեւ իր մահը մանկավարժական բեղուն գործունէութիւն ունեցած է: Այդ տարիներուն ան դասաւանդած է Էջմիածինի Գէորգեան Ճեմարանը, Նոր Նախիջեւանի, Շուշիի թեմական դպրոցները, Թիֆլիսի օրիորդաց Յովնանեան դպրոցը, Պաքուի, Ալեքսանդրապոլի գիմնազիոնները, Երեւանի պետական համալսարանը, մանկավարժական հիմնարկութիւնը եւ այլուր:

Ան մասնաւորապէս գործօն մասնակցութիւն բերած է «Ազգագրական հանդէս»ին, որուն աշխատակցիլ սկսած է 1903ին, մինչեւ հանդէսին փակուիլը՝ 1916: Եղած է Հայոց ազգագրական ընկերութեան անդամ:

1911ին Վիէննայի մէջ լոյս ընծայած է Մխիթար Գօշի «Դատաստանագիրք»ին վերաբերեալ ուսումնասիրութիւն մը, որ առաջին լուրջ փորձն էր համգամանօրէն քննութեան առնելու այդ գործը եւ Հայերու քաղաքացիական իրաւունքները:

Անոր աշխատութիւններուն մէջ բացառիկ տեղ գրաւած է «Հին Հայաստանի կուլտուրան» եռահատոր մենագրութիւնը, որուն վրայ հեղինակը աշխատած է շուրջ 40 տարի: Անոնց մէջ ամփոփուած են անոր հրատարակած եւ ձեռագիր աշխատութիւններուն մեծ մասը: Այդ ուսումնասիրութիւններով ան ներկայացուցած է հայ նիւթական եւ հոգեւոր մշակոյթի ամբողջական պատկերը:

Զափազանց մեծ եղած է անոր դերը հայ իրաւագիտութեան մէջ: 1939ին իր հրատարակած «Հայ հին իրաւունքի պատմութիւնը» խոր ուսումնասիրութիւն մըն է եւ կը հանդիսանայ հեղինակին երկար տարիներու աշխատանքին արդասիքը:

Կարեւոր եղած է Խ. Սամուէլեանի վաստակը պատմութեան բնագաւառին մէջ: Ան իր մասնակցութիւնը բերած է Հայոց պատմութեան նուիրուած դասագիրքերու պատրաստութեան գործին, գրած է մեր անցեալի ամէնէն դժուար շրջանի պատմութիւնը՝ նախնադարեան ընկերութենէն մինչեւ Արշակունիներու թագաւորութեան անկումը: Խ. Սամուէլեան դասախօսեց Հին Արեւելքի պատմութիւնը: Ուսանողութեան օգտակար հանդիսանալու համար 1938–1939ին լոյս ընծայած է «Նախնադարեան հասարակութեան պատմութիւն», «Հին Արեւելքի պատմութիւն», «Խալդական հասարակութիւնը» գրքոյկները:

Զբաղած է նաեւ գրականութեամբ, բանահիւսութեամբ, գրելով շարք մը արժէքաւոր յօդուածներ: Այսպէս, 1900ին «Տարազ» շաբաթաթերթին մէջ լոյս ընծայած է «Գրական ուրուագծեր»ու շարք մը՝ բնութագրելով ԺԹ. դարու երկրորդ կէսի ռուս գրականութիւնը: 1941ին լոյս տեսած է «Բէօռ–օղլի» ժողովրդական վիպասանութիւնը, որուն յառաջաբանը՝ հայերէն եւ ռուսերէն, գրած էր Խ. Սամուէլեան:

Մեծ աշխատանք կատարած է Հայաստանի մէջ դիւանական գործը կազմակերպելու ուղղութեամբ: 1924ին առաջին վարիչը դարձաւ Հայաստանի պետական դիւանատունի:

Կ. ՄԵԼԻՔ-ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ԼԱՒ ԱՆՑԱՒ ԱՅՆՊԷՍ ՉԷ՞

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Եպիսկոպոսական պատարագ, հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ բակին մէջ «Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու» կառուցուած յուշարձանին առջեւ հոգւոց եւ Հայր Մեր, ծաղկեպսակներու զետեղում, հակառակ «բարձրախօսի մը», քանի մը խեղդուած անլսելի խօսքեր, հաւանաբար չխանգարելու համար հարեւաններու խաղաղութիւնը, «շատ մտերիմ» շրջանակի մը մէջ պատուոյ գինեձօն, ու այս հանդիսութեան ներկայ՝ նահանգապետի եւ քաղաքապետի ներկայացուցիչները, կարգ մը օտար հիւրեր եւ քանի մը տասնեակ Հայեր որոնց խօսակցութիւնը յաճախ կը սկսէր կամ կը վերջանար նոյն գոհունակ արտայայտութեամբ... Լաւ անցաւ այպէս չէ՞...:

Անշուշտ, ճաշակներու եւ գոյներու համար վիճիլը աւելորդ է, իւրաքանչիւր անհատ ունի իր սեփական գնահատումի չափանիշները: Նոյնպէս աւելորդ է վիճիլ ինքնագոհութեան մասին, որ եթէ ապիկարութիւն մը կամ յատկութիւն մը չէ, գոնէ չեզոքուած ու ծանր թերութիւն մըն ալ չէ:

Բայց ինչ որ հասկնալի, ընդունելի եւ ներելի է անձնական հարցերու կամ անհատական խնդիրներու համար երբեք թոյլատրելի չէ երբ ձեռնարկը հաւաքական է, նուիրական է, ազգային արժանապատուութիւն է, երբ ձեռնարկը պատմական արժէք եւ տարողութիւն ունի: Հետեւաբար թող թոյլ տրուի խօսիլ հարազատ եղելութիւններու, ճշգրիտ պատկերի մասին:

Նախ մոռնալէ առաջ, ըսենք որ անցեալ Կիրակի Նոյեմբեր 18ին Փրատոյի եկեղեցւոյ մէջ, կ'ոգեկոչուէր Արարայի ճակատամարտի 55րդ տարեդարձը:

Նկատուած բոլոր թերիները այնքան ալ անսովոր չեն, այնքան ալ վրդովում պիտի չստեղծէին կարգ մը ականատես վըկաներու եւ մանաւանդ բացականերու՝ այսինքն բովանդակ գաղութին մէջ, եթէ գլուխ գործոց, անօրակելի, կամայ զանցառութիւն մը չըլլար:

Այո, երկնային նախախնամական յայտնութիւն եւ նորութիւն մըն է՝ Մարսէյլի մէջ կառուցուած է «Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Յուշարձան մը»: Այսպէս կարդացինք հրաւիրատոմսերուն վրայ, այսպէս եւս կարդացինք «Լը Փրովանսալ»ի Երկուշաբթի Նոյ. 19ի թիւին մէջ: Այս վերջինը զարմանալի չէ, որովհետեւ նախօրօք կարգադիր մարմնի քանի մը «պարտաճանաչներ» խմբագրած ու թերթին կամ թղթակցին յանձնած են, դեռ տեղի չունեցած հանդիսութեան նկարագրութիւնը: Այս է պատճառը նաեւ որ թղթակցութեան մէջ կան սխալներ, ի մէջ այլոց, տրուած է խօսք չառնողի անուն եւ մոռցուած է խօսող օտար անձնաւորութեան անունը, անշուշտ թէ մէկ կամ երկու օր առաջ կարելի չէր նախատեսել տեղւոյն վրայ եղած կարգադրութիւնները. մանրամասնութիւն մը՝ որովհետեւ չխօսողը պատմականը ըրած է Արարայի ճակատամարտին: Կրնանք վստահ ըլլալ որ եթէ թղթակիցը (Ֆրանսացի մը) ներկայ ըլլար կամ ինքը նկարագրէր հանդիսութիւնը երբեք այդ զանցառութիւնը պիտի չընէր: Աւելցնենք որ յիշուած մօտ հրաւիրագիրներ ղրկուած են օտար անձնաւորութեանց եւ միութիւններուն եւ «Լը Փրովանսալ»ի նման օրաթերթ մը կը կարդացուի հարաւային Ֆրանսայի բնակչութեան մեծամասնութեան կողմէ:

Այսօր բովանդակ դիւանագիտական աշխարհը, կառավարական բոլոր իշխանութիւնները, միջազգային մամուլը գիտեն որ Մարսէյլի Փրատոյի Հայոց եկեղեցւոյ բակին մէջ 1973 Փետրուար 11ին, նախարարի, քաղաքապետի, բարձրագոյն եկեղեցականներու, քաղաքական դէմքերու ներկայութեամբ պաշտօնապէս բացուած ու նուիրագործուած է «Նահատակաց Յուշարձան»ը ու եթէ Թուրք դեսպանը վերադարձաւ Անգարա, ուր միշտ կը մնայ, բողոքելու համար էր այն արձանագրութեան դէմ որ կը մատնանշէր Թուրքիոյ կատարած ցեղասպանութիւնը 1915ին եւ ոչ նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներուն յիշատակին համար եղած գրութիւնը, որ ունի անշուշտ իր յատուկ տեղը:

Ի՞նչ քաղաքականութիւն կը վարեն, ի՞նչ բանէ կը քաշուին, կամ ի՞նչէ կը վախնան, կամ որո՞ւն խաղը կ'ընեն այդ «պարտաճանաչները», երբ դիտումնաւոր կերպով Մարսիլիոյ Նահատակաց Յուշարձանը կ'անուանեն միայն՝ Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Յուշարձան:

Հանդիսութեան նախագահը, օտար անձնաւորութիւն, յանձնարարած է որ Թուրք բառը չգործածուի. մեղի չինար իր մասին խօսիլ. ան պատկանելով դիւանագիտական աշխարհին, քանի մը շաբաթ առաջ ներկայ էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան 50ամեակի հանդիսութեան Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանի մէջ, ուր անպայման օղիի եւ լոխումի մէջտեղ իր ականջին փըսփսուքներ եղած են: Հետեւաբար ոչ միայն Թուրք բառը չարտասանուեցաւ, այլ եւ կամայ մոռացութեան տրուեցաւ «Նահատակաց յուշարձանը»:

Ա՞յս էր կտակը մեր նահատակներուն:

Ա՞յս էր կտակը Արարայի հսկաներուն:

Ա՞յս է կտակը որ պիտի ձգեն ներկայ երիտասարդ սերունդին եւ գալոց սերունդներուն: Եթէ իրապէս այս է՝ «ողջ աշխարհ իրենց պիտի կարդայ նախատինք»:

Անկէ զատ, լաւ անցաւ, այնպէս չէ՞...

ՄԱՐՍԷՅԼՑԻ

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋՈՆ

ԺԵ.

— Ժա՛ք Կարօ, կրկնեց Մէրիի հայրը խիստ հանդարտ շեշտով մը: Այդ անունը անծանօթ չէ ինծի: Բայց չեմ կրնար ըսել թէ ո՛ւր լսած եմ անոր անունը: Այո, հիմա կը յիշեմ: Այդ Ժաք Կարօն գործապետ էր Ալֆորվիլի մէջ, Ժիւլ Լապրոսի գործարանը: Ան իր անձնուիրութեան գոհ դացած է գործարանատիրոջ սպանութենէն յետոյ՝ բոցավառ գործարանին մէջ: Դուք ալ այդ պատմութիւնը ըրիք ինծի:

— Այո, այդպէս է: Այդ մարդը ճանչցա՞ծ էք:

– Երբե՛ք:

— Վստա՞հ էք:

— Կատարելապէս վստահ:

Կեղծ Փօլ Հարման տագնապի մատնուած էր: Ի՞նչ կը նշանակէր այդ հարցաքննութիւնը: Ինչո՞ւ նկարիչը նեղը կը դնէր զինքը, Ժաք Կարոյի մասին շատ մը հարցումներ ընելով:

— Նիւ Եորքի մէջ, ուր գացած էք, Ֆրանսայէն հեռանալէ յետոյ, այդ մարդուն վրայ խօսուիլը չէ՞ք լսած, յարեց Էթիէն Բասթէլ:

Փօլ Հարմանի կասկածը կ'աւելնար:

— Ի՞նչպէս կրնայի բան մը իմանալ այդ մարդու մասին, քանի որ մեռած է ան, պատասխանեց գործարանատէրը:

— Շատ մը մարդիկ կը պնդեն որ այդ մարդը ողջ է: Անոնք կ'ըսեն թէ Ժաք Կարօ իր գործը այնպէս կարգադրած է որ հրդեհին մէջ մեռած կարծուի, որպէսզի իր վրայէն հեռացնէ ամէն կասկած ու անվրդով վայելէ իր սպաննած անձին՝ Ժիւլ Լապրոսի պատկանող հարիւր իննիսուն հազար Ֆրանքը եւ անոր ըրած գիւտը, զոր գողցած էր:

Ժաք Կարօ ժպտադէն ըսաւ.

— Անհաւատալի՛ է այդ առասպելը: Ան չէ սպաննած Ժիւլ Լապրոսը, քանի որ իրր անոր սպաննիչը կին մը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է:

— Այդ կինը կը պնդէր որ ինք անմեղ էր, ու կը հաւաստէր թէ գործապետին յանցապարտութեան մասին ապացոյց ունէր: Այդ փաստն էր Ժաք Կարոյի կողմէ գրուած նամակ մը:

— Եթէ երբեք այդպիսի նամակ մը գոյութիւն ունենար, մէջտեղ կը հանէր: Առասպել է:

— Կը հաստատեմ որ իրականութիւն է ան:

— Ի՞նչէն գիտէք, սիրելի պարոն:

— Լաւագոյն պատճառաբանութեամբ մը գիտեմ այդպէս ըլլալը: Նամակը գտնուած է...:

Հակառակ իր պաղարիւնութեան, Ժաք Կարօ չկրցաւ սարսուռ մը զսպել:

— Կ'երեւայ թէ ձեզ կը շահագրգռէ ասիկա, յարեց Էթիէն:

— Ձեզ կը վստահեցնեմ թէ շատ քիչ կը շահագրգռէ զիս, բայց հետաքրքրական կը գտնեմ: Ընդունեցէք որ քանի մէկ տարի յետոյ գտնուած նամակ մը հետաքրքրաշարժ է: Ո՞ւր կը գտնուէր այդ նամակը: Հին կարասիի մը մէջ: Կամ...

— Խաւաքարտէ փոքր ձիու մը մէջ:

Փօլ Հարման գունատեցաւ ու շրթունքը խածաւ: Ինկապէս կը վախնար ան: Էթիէն Բասթէլ շարունակեց.

— Այդ խաւաքարտէ ձին, որ խաղալիկ մըն էր, նոյնինքն Ժաք Կարոյի կողմէ տրուած էր Ժանն Ֆօրթիէի զաւկին՝ Ժորժի:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պոլ. Օտոոյի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի Տիկ. Մ. Սուքիասեանի, Օր. Մ. Սուքիասեանի, Տէր եւ Տիկ. Հ. Նազարէթեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ: Ցաւակցութիւններ նաեւ Տէր եւ Տիկ. Վ. Յակոբեանի, զաւկին, Տէր եւ Տիկ. Կ. Յակոբեանի, Տէր եւ Տիկ. Ս. Մինասեանի եւ բոլոր պարագաներուն իրենց սիրելի մօր եւ հարսին մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ սրահի շինութեան համար եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տիկին Մ. Յովսէփեան (Ամերիկա) 100 ֆր., Մօրիս Պաչերճեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով Տէր եւ Տիկին Ժաք Մելքոնեան 100, Հնազանդ Վարժապետեանի հոգեհանգստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Պ. Վարժապետեան, Տիկին Ն. Մինանեան 100ական: Գոհարիկ Համբարձումեանի թաղման առթիւ Հ. Քհնյ. Համբարձումեան սրահի շինութեան 50 ֆր.: Արկածամահ Տէր եւ Տիկին Ժան Արծրունիի եւ Լորա Արծրունիի (ծնեալ Մելքոնեան) 10րդ տարելիցի հոգեհանգստին առթիւ՝ Տիկին Արծրունի 100, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մելքոնեան 100, Պր. Աթէմեան 50: Արկածամահ Սուրէն – Ժորժ Յակոբեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Կ. Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Կէօնճեան, Տէր եւ Տիկին Ռ. Պապիկեան, Պր. Պապիկեան, Տէր եւ Տիկին Բ. Մարգարեան եւ զաւակները 50ական, Տէր եւ Տիկին Ս. Ինճէեան 100, Տէր եւ Տիկին Մ. Եմէնիճեան 30, Տէր եւ Տիկին Կ. Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Զուքուրեան 20ական, Պր. Զ. Պղտիկեան 10: Արմենակ Տէր–Համբարձումեանի հոգեհանգստին առթիւ Տիկին Ն. Տէր–Համբարձումեան, Գ. Տէր–Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկին Զ. Տէմիրճեան, Մ. Խայեան 50ական: Համբարձում Համբարձումեանի հոգեհանգստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Վ. Ծընտիկեան 100, Տիկին Զ. Մանուէլեան 20: Գապաքեան Ազնաւուրեան ընտանիքներու հոգեհանգստին Պր. Օ. Գապաքեան 20, Տիկին Վ. Աճէմեան գորգ մը:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

Պ. Ոսկիան Գալայճեան 5000 ֆր. կը նուիրէ նոր շէնքի կառուցման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ճէյմս Խտըրշահի մահուան առթիւ, Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեան 100 ֆր. կը նուիրէ Հալէպի ծերանոցին, Պագըրճեան ընտանիքն ալ՝ 500 ֆր. նոյն նպատակին:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Դեկտ. 3 Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

Վարձակալական տաղաւարներէ եւ ծախքերէ խուսափելու համար ձեր կալուածներուն մատակարարութիւնը յանձնեցէք

ԳՈՒԹԱՆ

հաստատութեան

KOUTAN

GÉRANCE ET GESTION D'IMMEUBLES

9, rue Victorien-Sardou

PARIS 16

Tél : 288 54 89

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան – քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԵՖԵՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1974 Ի

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 9, ժամը 16էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V

31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ

Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Մուտք 20 ֆր., ուսանողներու կէս գին Ապահովել սեղանները՝ 924.38–54

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ

Բոցը, Միմիայն Բոցը

Կարմիր Ջէնճերն Ամառուան

Առկախ Կամուրջներ

Իսթանպուլ

Ջկնիկը

Ընտանեկան Նամականի

Խորտակուած Նամակատուփ

Մտերիմ Օրագիր

Գին 15 ֆր.

Առաքման ծախքով 17 ֆր.

Դիմել՝ «Յառաջ»

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» 1973

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
27
MARDI
27 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,70 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 ֆր. Հատը	0,70 ֆր.
Արտասահման	Տար. 185 ֆր. Վերջամսեայ	65 ֆր.

49րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.873 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.873

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻԹԹԻՀԱՏԻ ՀԱՐԱԶԱՏ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ

—0—

Թուրք կառավարութեան վերջին անարգար ու անհարկի խիստ սեղմումները փոքրամասնութեանց դպրոցներուն դէմ կարկառուն ապացոյց մըն են թէ Հանրապետական Թուրքերը հետեւողականօրէն կը շարունակեն իրենց ազգայնամոլական թիւ քաղաքականութիւնը, վերջնական նպատակ ունենալով ձուլել, թրքացնել ոչ-իսլամ տարրերը:

Ցեղասպանութեան նոր դրութիւն մը – սպիտակ ջարդը — որդեգրած են Անգարայի վարիչները, որոնք այսօր՝ յամի տեառն 1973, օր ցերեկով եւ ցուցարարական եղանակով բարձրագոչ կը յայտարարեն համայն աշխարհի թէ իրենք ուղիղ գծով հարազատ ժառանգորդներն են ջարդարար Իթթիհատի:

Ճշմարտութիւն մըն է այս, որուն անհերքելի փաստը տուին իրենք ներկայ տարուան Փետրուարին, երբ Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ յուշարձան մը կանգնեցաւ ի յիշատակ Մեծ Եղեռնի մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն, զոհ թրքական բարբարոսութեան, յընթացս առաջին աշխարհամարտին:

Մինչ 1945էն ի վեր Գերմանիոյ մէջ իշխանութեան գլուխ եկող ամէն հոսանքի կառավարութիւնները այպանեցին Հիթլերի Նացի կուսակցութեան ցեղասպանութիւնը Հրեաներուն դէմ, առատաձեռնօրէն հատուցում տուին Իսրայէլի կառավարութեան, Վիլլի Պրանտ խոնարհեցաւ Հրեայ նահատակներու յուշարձանին առջեւ, Թուրքերը՝ Մուսթաֆա Քէմալէն մինչեւ Քորութիւրք ո՛չ միայն մեղադրանքի խօսք մը չըրին ցեղասպան Իթթիհատի դէմ, այլեւ ընդհակառակն իւրացուցին անոր գործած ոճիրները եւ պանծացուցին ջարդարարները: Տէր կանգնեցան եւ արդարացուցին այս վերջինները եւ շարունակեցին գործադրել անոնց դիւային ծրագիրը՝ սպիտակ ջարդի ձեւին տակ:

Հանրապետական Թուրքիոյ նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւն է, որ վերջին պատերազմի ընթացքին Պերլինէն Հանդիսաւորապէս Պոլիս փոխադրել տուաւ չանսատակ Թալէաթի դիակը: Ազատութեան բլուրին վրայ իր դամբարանը ուխտատեղի է դարձած բոլոր մոլեռանդ Թուրքերուն համար, որ զայն կը պաշտեն իբրեւ «նահատակ» եւ «փրկիչ հայրենիքի»:

Կէս դարէ ի վեր Անգարայի մէջ իշխանութեան գլուխ եկած բոլոր կուսակցութիւնները — «Հալք», «Դեմոկրատ», «Ատալէթ», եւայլն, Իթթիհատի ազգայնամոլ գաղափարականով կը կառավարեն երկիրը:

Լօզանի դաշնագիրը Օսմ. կայսրութենէն խլելով արաբական ընդարձակ հողամասերը՝ կազմած էր կրճատեալ սահմաններով Թուրքիա մը, որուն մէջ կը մնային սակայն որոշ թիւով ոչ-թուրք եւ ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւններ: Ասոնք աչքի փուշ էին դարձած Հանրապետական Թուրքիոյ վարիչներուն, առաջին օրերէն սկսեալ:

Թուրքերը նախանձոտ աչքերով կը դիտէին փոքրամասնութեանց, մասնաւորաբար Հայերու յաջողութիւնները առեւտրական գետնի վրայ: Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ, օգտուելով երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին բացառիկ առիթէն, հաստատեց վարլըգ վէրկիսի (ունեւորութեան տուրք) կոչուած չարաշուք օրէնքը, նպատակ ունենալով մոխիրի վրայ նստեցնել մեծ ու միջակ բոլոր առեւտրականները: Օրէնքը իբրեւ թէ ընդհանուրին համար էր, սակայն իրականին մէջ ուղղուած էր Հայերուն եւ Յոյներուն դէմ: Անոնք, որ չէին կրցած վճարել նշանակուած արտակարգ տուրքերը, աքսորուեցան Աշքալէ... քար կոտրելով վճարելու համար իրենց «պարտքերը»:

Հալքէն վերջ Դեմոկրատ Ատալէթի կառավարութիւններն ալ նոյն անբարեացակամ վերաբերումը ցոյց տուին փոքրամասնութեանց, մանաւանդ Հայերու հանդէպ: Անոնց օրով է, որ Թուրքիոյ հայ համայնքին հանդէպ հակառակութիւնը սաստկացաւ, օրէ օր աստիճան մը աւելի ծանրացնելով տագնապը:

Այսօր, երբ Անգարայի կառավարութիւնը նոր խստութիւններ ի գործ կը դնէ Հայերու հանդէպ, մասնաւորաբար կրթական մարզին մէջ, պարզապէս կը շարունակէ Իթթիհատի ցեղասպանական քաղաքականութիւնը, կարմիր ջարդի փոխարէն սպիտակ ջարդն է, որ կը կազմակերպէ աստիճանական կերպով: Ձուլման, թրքացման քաղաքականութիւնը:

Փոխանակ այպանելու Մեծ Եղեռնի հեղինակները, ընդհակառակն իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ զանոնք:

Ո՛չ մէկ տարակոյս: Հանրապետական Թուրքիոյ վարիչները պարզապէս հարազատ ժառանգորդներն են պաշտելի ցեղասպան տխրահռչակ Իթթիհատի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒՍ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—0—

ԶՕՐԱՎԱՐԸ ԿԸ ՃԱՄԲԷ ԳՆԴԱՊԵՏՆԵՐԸ

Նախագահ Փափատոփուլոս տեղը «տըւաւ» Զօր. Ղիզիքիսի եւ վարչապետի աթոռը գրաւեց Անդրուցոփուլոս, որ 17 հոգինոց դահլիճի մը գլուխը կը գտնուի:

Շաբաթ օր արդէն մթնոլորտը քիչ մը աւելի ծանրացած էր Յունաստանի եւ ի մասնաւորի Աթէնքի մէջ: Բանակը կը գրաւէր գլխաւոր վայրերը եւ քանի մը հազար վայրաչուներ Աթէնք կը հասնէին զօրավիգ կենալու համար զինուորականներուն:

Կիրակի վաղ առաւօտեան, Աթէնքի փողոցներէն արդէն կը լսուի սպայի մը ձայնը, որ կ'ըսէ. — «Բանակը միջամտեց ի տես այն նոր վտանգներուն որ կը ներկայանային ազգին: Այսօր ազգը կրկին կը գտնուի արկածախնդրութեան մը առջեւ՝ ընտրութեանց արկածախնդրութիւնը: 1967ին բանակին հեռանկարներն եղած էին երկիրը մաքրել: Ասոր փոխարէն, իր ճիգերը ոչինչի յանգեցան եւ հիմա ալ կը փորձուի բանակը քաշքշել ընտրական բեմադրութեան մը մէջ, որ ոչ միայն նուաստացուցիչ է այլեւ ճամբայ կը բանայ բազմաթիւ վտանգներու եւ անելի կը տանի»: Ուրիշ հաղորդագրութիւններ իրարու կը յաջորդեն եւ յանկարծ նոր անուն մը կը տրուի պետութեան իբրեւ նոր ղեկավար՝ Զօր. Ղիզիքիս: Կը կարծուի թէ «կարծրերու» կողմէ կատարուած է այս պետական հարուածը, տեսակ մը նոյնիսկ՝ փոխվրէժ: Լուսարդելը վերահաստատուած է երկրին մէջ եւ պատերազմական վիճակն ալ կը պահպանուի:

Գալով Փափատոփուլոսի, հսկողութեան տակ կը գտնուի իր բնակարանը:

ԽԱՏԱՖԻ, ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

—0—

Լիբիոյ նախագահը երկու օր Փարիզ մնալէ եւ նախագահ Փոմփիտուի հետ տեսակցելէ ետք Մալթա մեկնեցաւ: Գնդ. Խատաֆի երկուքուկէս ժամ տեսնուեցաւ Փոմփիտուի հետ, սակայն երկուստեք լուռ կը մնան շօշափուած հարցերու մասին: Դէտերու համար գնդապետը Փարիզ եկած էր ֆրանսական զէնքեր գնելու, Միրաժ էֆ-1 օդանաւեր եւ այլ կատարելագործուած զէնքեր: Խատաֆի մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին քննադատեց արաբ երկիրներու այն առաջնորդները, որոնք Ալժէ կը գտնուէին արաբական վեհաժողովին. ձաղկեց մանաւանդ Սատաթն ու Ֆայսալը, շեշտելով թէ մէկը միայն խօսիլ գիտէ, միւսն ալ քարիւղ ծախել: Պայքարը Իսրայէլի դէմ պէտք է շարունակուի, Պաղեստինի հարցը կը լուծուի, երբ Պաղեստինցիները իրաւունք կ'ունենան վերադառնալու իրենց հողերը եւ 1948էն ետք Իսրայէլ հաստատուած ներգաղթողները հեռանան հոնկէ՝ վերադառնալով իրենց բնակավայրերը. մինչնոյն ատեն վերջ պէտք է դնէ հրէական գաղթը դէպի Իսրայէլ: Խատաֆիի տեսակէտով Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները պէտք է օգնեն ազատագրելու Միջերկրականը խորհրդային եւ ամերիկեան ազդեցութիւններէն, որպէսզի անիկա դառնայ «խաղաղութեան լիճ մը»:

Աւելցնենք թէ Խատաֆի մամուլի ասուլիսը պիտի տար ոչ թէ Կիրակի, այլ Շաբաթ կէսօրէ ետք, եւ 200 լրագրող մինչեւ կէս գիշեր իրեն սպասած են մինչ ինք Սէնթ-Անթուան հիւանդանոցն էր չէք-ըփի (ընդհ. քննութիւն) մը համար:

× Խատաֆի եւ իր շքախումբը մերժած էին Քրիյոն պանդոկի յարկաբաժինները զորս ֆրանսական կառավարութիւնը իրենց տրամադրութեան տակ դրած էր եւ հաստատուած էին Փլազա-Աթէնէ, իրենց հաշւոյն:

Խատաֆիի այս այցելութիւնը առիթ կուտայ նաեւ յիշելու քարիւղի տագնապը զոր կ'ապրի Արեւմուտքը: Նախարարապետ Մէսմէր վստահեցուց թէ Ֆրանսացիք պիտի չցրտին եւ Ծնունդին համար վառելանիւթը պիտի չպակսի: Կ'ըսուի սակայն թէ պարենաչափի տոմսերը արդէն իսկ պատրաստ են բայց պարզ է որ վիքենդներու գնումի ատեն, ոչ մէկ կառավարութիւն անխոհեմութիւնը կ'ունենայ պարենչափի մասին խօսելու:

Պելժիայէն, Հոլանտայէն, Դաշնակցային Գերմանիայէն ետք, Իտալիան ալ Կիրակի օր առանց կառքի օր մը անցուց, ինչպէս նաեւ Զուիցերիա:

A nos lecteurs

—0—

COMMUNIQUE
DU SYNDICAT DE LA PRESSE
PARISIENNE

La Presse quotidienne soucieuse de remplir sa mission d'information auprès du plus large public s'est toujours efforcée de maintenir ses prix de vente aussi bas que possible afin que les journaux quotidiens, dans leur diversité d'expression des opinions, restent accessibles à tous.

Le déficit mondial de la production papetière, cause d'une augmentation considérable du prix du papier, la hausse du coût de la vie répercutée sur les salaires, la progression de l'ensemble des charges d'exploitation font que s'accentue le déséquilibre entre ses recettes et ses dépenses.

La presse quotidienne de Paris est ainsi dans l'obligation de réajuster ses prix de vente.

×

Le prix de vente de « Haratch », est porté à 0,80 F. à partir de demain.

×

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Փարիզեան մամուլի վերոյիշեալ դեկոյցը ինքնին բաւական խօսուն է, եւ հարկ չկայ անշուշտ ծանրանալու այն յարաճուն յաւելումներուն վրայ, զորս կը կրէ մամուլը ընդհանրապէս: Շատ աւելի ծանր են հայ մամուլի, մանաւանդ հայկ. օրաթերթի մը պայմանները, երբ նկատի առնենք մանաւանդ որ ան զրկուած կը մնայ առեւտրական չահաբեր ծանուցումներէ:

Այս պայմաններու տակ, ինչպէս իր տեղական բոլոր պաշտօնակիցները «Յառաջ»ի հատավաճառի գինը կը բարձրանայ վաղուընէ, 70 սանթիմէն այնելով 80ի:

Առայժմ անփոփոխ կը պահենք բաժանորդագրութեան գինը, դժուարութիւններ չստեղծելու համար մեր այն բաժանորդներուն, որոնց բաժանորդագրութեան շրջանը կը լրանայ 1973 Դեկտեմբեր 31ին:

Ստիպուած ենք սակայն բաժանորդագրութեան յաւելումը կատարել, ամէնէն ուշը Փետրուար մէկին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. Ժ. ՍԵՐՎԱՆ-ՇՐԱՅՊԷՐ, Արմատականներու նախագահ վերընտրուեցաւ թէեւ թեկնածու չէր: Իր ելոյթին մէջ Սերվան-Շրայպէր կ'առաջարկէր որ Հանրային Փրկութեան կառավարութիւն մը կազմուի: Ինք ալ պատրաստ է մաս կազմելու եւ իրականին մէջ, առաջարկը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «կոչ» մը կառավարութեան յայտնելու համար թէ տրամադրելի է:

ԲՐԵԺՆԵՒ Նոր Տելհի ժամանեց եւ հոնկէ Հանոյ պիտի մեկնի: Հաւանաբար նաեւ այցելէ Փաքիստան եւ Աֆղանիստան: Քաղաքական շրջանակներու տեսակէտով Բրեժնեւի նպատակն է Ասիոյ համար «միացեալ ապահովութեան» դրութիւն մը հաստատել: Ան յայտնած էր այս գաղափարը 1969ին, Մոսկուայի մէջ: Այս ճամբով Մոսկուա կը ձգտի Ասիոյ մէջ տիրական ուժ մը դառնալ եւ չէզոքացնել Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի ազդեցութիւնները: Փեքինի համար Մոսկուա կը ձգտի մեկուսացնել եւ «պաշարել» Չինաստանը: Նոր Տելհիէ հասած լուրերու համաձայն Մոսկուա կ'ուզէ նաեւ, որ Հնդիկ կառավարութիւնը նաւակայանի դիւրութիւններ տայ խորհրդային նաւատորմին Հնդկաց ովկիանոսին մէջ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻ օդահէններ հոլանտական ճամբորդատար օդանաւ մը առեւանգեցին, երբ օդանաւը ճամբայ կ'ելլէր Պէյրութէն: Օդահէնները նախ դէպի Նիկոսիա չեղել տուին օդանաւը եւ պահանջեցին, որ Կիպրացիք ազատ արձակեն եօթը Պաղեստինցիները, որոնք բանտարկուած են ահաբեկչութեան ամբաստանութեամբ: Օդանաւին մէջ 288 հոգի կը գտնուին: Երկուշաբթի առտու հասած լուրերու համաձայն, օդանաւը Նիկոսիայէն Տրիպոլիս (Լիբիա) գացած էր, ուր կը մնար:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՔԱԹՐԱ»Ի ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԸ

1.- ԶԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ

—o—

Պոլսահայ գրական շարժումը, մանաւորապէս յետ-պատերազմեան շրջանէն ետք, յաջորդական հոլովոյթներ արձանագրեց: Պարզ է, որ նորերը փորձեցին գրական նոր ուղղութիւններու հետեւիլ՝ արձակի եւ քերթողութեան զոյգ մարզերէն ներս: Այսպէս, օրինակ, 1945ի ժամանակներուն քերթողութեան ըմբռնումը եղաւ զայն օժտել արտաքին նոր կաղապարներով եւ խորքին տալ հաւաքական ձգտումներ: Այս ճամբով աստիճանաբար տեղ գտաւ եւ տարածուեցաւ այսպէս կոչուած ազատ բանաստեղծութիւնը՝ իրապաշտ, նոյնիսկ գերիրապաշտ հակումներով. պատկերներն ու լեզուն դարձան չափէն աւելի պարզունակ, առօրեայի մտասեւեռումներով, կեանքին բազմազան այլ պարզ երեսներուն հայող սուզումներով, դատումներով, խորհրդածութիւններով: Անշուշտ, այս հակումին գլխաւոր ազդակը հանդիսացաւ Արեւմուտքի քերթողութեան մէջ արձանագրուած նոր հակումները, յատկապէս Ժաք Փրեվէրի քերթողութիւնը: Արդարեւ, պոլսահայ «նոր»երը, որոնց մէջ իւրայատուկ տեղ գրաւեցին Զահրատ, Զարեհ Խրախունի, Հայկազուն Գալուստեան, Օննիկ Ֆըրճեան եւ ուրիշներ, մէկ կողմ դրին ածականներն ու պերճ զարդարանքները, որպէսզի քերթողութիւնը դադրի երգ ըլլալէ եւ դառնայ առաւելաբար խօսք: «Նոր»երը պատկերները վերածեցին «գործողութիւններ»ու՝ զարգացող իմաստով եւ զգացումով: Բառերու ընտրութեան մէջ պէտք է ըլլալ բծախնդիր, անոնք պէտք է ըլլան «ճշգրիտ», անփոխարինելի՝ իրենց իմաստով: Այսպէս է, որ անոնցմէ շատեր փորձեցին հեռու մնալ դասական կառոյցի ձեւերէն, օրինակ յանգերու գործածութեան պարտադրանքէն, որպէսզի հարկադրութեան ներքեւ չզոհուին՝ կոկիկ եւ նուրբ յանգեր կազմելու համար, «բառախաղութեան» դիմելու:

Զարեհ Խրախունի խօսելով այս հոլովոյթին մասին, նկատել կու տար առիթով մը, թէ «Վարուժանի անանձնականութիւնը, Թէքէեանի անեռեւեթ լեզուն եւ բխելու պարզ ու յստակ կերպը, եւ Զարիֆեանի խորհրդանշանները, միաձուլուելով եւ կրելով անխուսափելի ազդեցութիւնը միջազգային քերթողութեան հոսանքներուն, անհրաժեշտօրէն պիտի յանգէին մեր այսօրուան ուղղութեան»:

Ան, միեւնոյն ատեն կը ճշդէր, թէ քերթողութիւնը արտայայտիչը պէտք է դառնայ բացորոշ ծանօթ իրողութիւններու: Ու սակայն այնպիսի ընդհանրական ձեւով, որ կարելիութիւն ստեղծէ ազատ մեկնաբանութիւններու եւ, միեւնոյն ատեն, ան ըլլայ այնքան պարզ ու յստակ, որ «չխարխափէ առեղծուածային աղջամուղջին մէջ»:

Այս առանձնայատկութիւնը կը պարզէ, անկասկած, Զարեհ Խրախունիի «Ստուեր եւ արձագանգ»ը, որ ակնարկի յարող գործ մըն է՝ ազատ չափածոյի ոճով շարադրուած:

Հեղինակը հայեւֆրանսական պատմութեան էջերէն վեց-եօթը «դէպք»եր լուսարձակի տակ կ'առնէ մղելու մտադրութեամբ ընթերցողը յստակ եզրակացութեան մը՝ քաղաքական աշխարհի մէջ Պետութիւնները կ'առաջնորդուին իրենց իւրայատուկ շահերով, ոտնակոխելով մարդկային նուիրական բոլոր սրբութիւնները: «Դէպք»երու պատկերացումները՝ հայ եւ Ֆրանսացի պատմական դէմքերու հանդիպումներու եւ խօսակցութիւններու ճամբով, խորհրդածութեանց առիթ ստեղծող միջոցներ կը դառնան այս էջերուն մէջ: Ժամանակաշրջանը կ'երկարի 1393էն մինչեւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի օրերը: Շառլ Զ., Լուի ԺԴ., Նափոլէոն, Ռէյմոն Փուանքարէ տարիներու տարածքով իրենց դէմ յանդիման կ'ունենան Լեւոն Զ., Իսրայէլ Օրի, Միւրա, Աւ. Ահարոնեան. վայրերը կը տեղափոխուին՝ Լուվրէն մինչեւ Ելիզէ, եւ բոլոր պարագաներուն ալ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը պարզողները այդ երկրին օրուան գլխաւոր դէմքերն են: Հայ դէմքերը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, «լսողի դիրք»ին մէջ են:

Մէջբերենք հատուած մը Ռէյմոն Փուանքարէի եւ Աւետիս Ահարոնեանի մտերմիկ զրոյցէն, ցոյց տալու համար պարզուած քաղաքականութեան երեսը՝ այնքա՛ն ծանօթ բոլորին:

... Դուք ամէնքդ ալ բանաստեղծ էք — լեզուի բեմի գրչի մարդիկ որոնք սրտով կը խորհին
Բազկերակով կը հաշուեն, մաղձապարկով կ'որոշեն եւ աչքերով կը գործեն
Իսկ ես միայն ուղեղովս կը խորհիմ, մատներովս կը հաշուեմ — ինչպէս ինծի կը պատուիրէ գիտուն զարմիկս Փուանքարէն
Ստամոքսով կ'որոշեմ, իսկ մնացեալն կը յուսամ որ կը հասկնաք լռելեայն...
Հետեւաբար երբ դուք «լինել թէ չլինել» կը խաղաք Ադամեանի ձայն ու ոճով բեմին վրայ ամէնօրեայ աշխարհին
Ես գուցէ հոն անունիս պէս քառակուսի կէտեր միայն կը տեսնեմ
Ճերմակ կէտեր ու սեւ կէտեր ճատրակի մեծ ու կորաձեւ տախտակի մը երեսին
Որ աշխարհի մէկ մասն է դեռ, իսկ ձեր երկիրը այդ կէտերէն մէկը լոկ...

Նկատելի է, որ Խրախունի Ֆրանսացի պետական դէմքին խօսքերով ո՛չ միայն կը պարզէ օտար Պետութեան քաղաքականութիւնը, այլեւ այդ ճամբով կը բնութագրէ մեր ժողովուրդին կարդ մը հիմնական գիծերը, որոնք ներկայ պարագային — իմա՛ քաղաքականութիւն — առնուազն գրական երեւոյթներ չեն կրնար որակուիլ:

Մէկ կողմը՝ քաղաքական չիլ հաշիւներ, միւս կողմը՝ «սրտով խորհող» ժողովուրդ մը:

Այս սրտին արձագանգով ալ կը փակուին այս էջերը, երբ Վենսէնի հին ամրոցին բակին մէջ՝ հրացանները իրեն ուղղած զինուորներու վաշտին դէմ, եւ սպային կրակելու նշան տալէն ակնթարթ մը առաջ Միսաք Մանուշեան կ'աղաղակէ — Վիվ լա Ֆրանս:

Ըսինք, թէ Խրախունիի համար երկ մը արտայայտիչը պէտք է ըլլայ բացորոշ իրողութեան մը եւ, սակայն, պէտք է ներկայացուի այնպիսի ընդհանրական նկարագրով, որ մէկ կողմէ ազատ մեկնաբանութիւններու դուռ բանայ եւ, միւս կողմէ, իր պարզ ու յստակ դիմագիծով, առեղծուածայինի սահմաններուն մէջ չիյնայ:

« Ստուեր եւ արձագանգ »ը բացորոշ ճշմարտութիւն մը կը ցոլացնէ. ապա նաեւ տարածուելով ընդհանուրի սահմաններու վրայ, իրաւունք կու տայ ընթերցողին հաստատելու, թէ դէմքերու եւ վայրերու փոփոխումով, չիլ քաղաքականութեան երեւոյթը կը պարզուի նոյնպէս Լոնտոնէն Մոսկուա, մինչեւ Ուաշինկթըն եւ այլ մեծ Պետութիւններու մայրաքաղաքները:

Առնուազն մեր պատմութիւնը ասոր վկայութիւնը կը բերէ մեզի, անվիճելի կերպով:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

« Դաշնակցութեան Օր »ը տօնուեցաւ Նոյ. 17ի Շաբաթ գիշեր Փարիզի 14րդ Թաղամասի շքեղ հանդիսասրահին մէջ: Բեմին խորը գրուած էր Դաշնակցութեան մեծադիր զինանշանը կարմիր պաստառի վրայ: Հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյններու մէջտեղ կը փայլէին Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի նկարները:

Կը նախագահէր ընկեր Հրանտ Սամուէլեան, որ իր բացման խօսքին մէջ շեշտեց թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 83 երկարաձիգ տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր, այսօր ճակատաբաց կը ներկայանայ հայ ժողովուրդին առջեւ, իբրեւ հարազատ արտայայտիչը անոր ազգային բաղձանքներուն եւ քաղաքական պահանջներուն: Ցոյց տալով զինանշանը, որուն վրայ ոսկետառ արձանագրուած էր Մահ կամ Ազատութիւն, ըսաւ որ Դաշնակցութեան երրորդութիւնն ու ընկերները աւելի քան ութ տասնեակ տարիներ առաջ Հայութեան տուին հաւատոյ հանգանակ մը, — ազատ ու անկախ հայրենիքի գաղափարականը, որուն ցարդ հաւատարիմ մնացած է կուսակցութիւնը: Դաշնակցութեան դրօշին շուրջ բոլորուեցան հայ ազգի մտաւորականներն ու անձնազոհ աշխատաւոր զաւակները: Անոնք լեռ բարձրանալով իրենց արիւնը տուին յանուն հայրենիքի ազատութեան: Քսանեւութ տարեկան էր Դաշնակցութիւնը, երբ 1918 Մայիսին շնորհիւ իր կազմակերպուած ու կարգապահ ուժին՝ հայ ժողովուրդը առաջնորդեց ստեղծելու Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը: Յետոյ աւելցուց.

«Երէկ Հայութեան կողքին էր հայրենիքի մէջ, այսօր տարագիր Հայութեան առաջնորդն է սփիւռքի մէջ: Իր գլխաւոր աշխատանքներն են հայապահպանում եւ Հայ Դատի պաշտպանութիւն: Հայրենասիրական այս նուիրական նպատակներուն լծուած են՝ իր մամուլը, բեմը, դպրոցները, երիտասարդական, կնոջական, բարեսիրական ու մշակութային կազմակերպութիւնները: Հայաստանն է Հայութեան վերջնական հանգրուանը: Ազգապահպանման նպատակն է սփիւռքի մէջ քաղաքացիներ պատրաստել ապա Հայաստանի համար»:

Նախագահը իր խօսքը վերջացուց ողջոյն ղրկելով հայրենիքի Հայութեան, որ դժուարին պայմաններու տակ հայրենասիրաբար իր քրտինքը կը թափէ Հայաստանի բարգաւաճման համար:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ցոլիկ Եղիազարեան, որ ոգեկոչելով 19րդ դարու վերջին տասնամեակին Հայաստանի երկու մասերուն մէջ Հայութեան ենթարկուած ողբալի գոյավիճակը, շեշտեց, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յարմար ժամուն եկաւ յեղաշրջելու մեր ազգակիցներու մտայնութիւնն ու կեանքը: Ճամբայ ցոյց տուաւ հասնելու Հայութեան գերագոյն նպատակին, անկախ հայրենիքի ստեղծումին:

Դաշնակցութիւնը հայ ժողովուրդի սրտէն բխած է եւ արտայայտիչն է մեր ժողովուրդին մեծամասնութեան ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտներուն: Դաշնակցութեան գաղափարաբանութիւնը հինէն կը տիրէ հայ ժողովուրդի ոգիին մէջ, որովհետեւ ազատութեան, անկախութեան եւ արդարութեան սկզբունքները միշտ ալ մեր իտէալը եղած են: Անկախութեան կորուստէն ետք, տարագրութեան 53 տարիներու ընթացքին եթէ Սփիւռքը պահեց իր ինքնուրոյն դիմագիծը, լեզուն ու տոկալու կամքը, այդ կը պարտինք Դաշնակցութեան: Ու ընկեր Եղիազարեան շեշտեց.— «Մեր իրականութեան մէջ միակ գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւնը, որ հող զանգուած մը ունի իր ետին եւ որու նշանաբանն է՝ հայ ժողովուրդին հետ, հայ ժողովուրդին համար, Դաշնակցութիւնն է»:

Բանախօսը նկատել տուաւ թէ Դաշնակցութիւնը իրաւունք ունէր իր դատումներուն մէջ եւ հակառակորդներն ալ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ազգային մեծ բարերար

Բ.

Սամուէլ Մուրատ հանգուցեալին փափաքը փութով գործադրել տալու նպատակով, կը խոստանար Հ. Նիկողայոսի՝ աւելցնել Ռափայէլեան դրամագլխին վրայ նաեւ իր կնոջ ընկած ժառանգութեան տասներորդը: Մենք գիտենք թէ ինչ պատճառով բարեսիրտ Մուրատի կոչը մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի»:

Հ. Նիկողայոսի մահը խոր վիշտ պատճառած էր Ռափայէլեան եղբայրներուն, մանաւանդ Աղեքսանդրի, որ Ադոնց Արքահօր գեղեցիկ եւ իմաստալից նամակ մը կը գրէր թէ իրեն համար եղած այդ անդնահատելի զոհին ոչ մէկ բանով կարող էր փոխարինել, եւ իր խիղճը հանդարտեցնելու համար կը խոստանար նիւթական օգնութիւններ: Բայց իր դաստիարակին մահէն վերջն ալ 11 տարի մնաց Լոնտրա եւ Մատրաս երթալու ոչ մէկ փափաք եւ ոչ կամք ունէր: Նա Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ զբաղած էր դրամի խաղով, որուն մէջ եթէ շահեր ձեռք կը բերէր, բայց աւելի կորուստներ կը կրէր: Նա չէր դադրեր իր կրած բարոյական ու նիւթական տագնապները նամակով հաղորդելու մեծանուն Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի եւ Գերպ. Ադոնց Արքահօր, որոնց հետ կապուած էր անսահման սիրով: Իբրեւ եղբայրադիր Մխիթարեան Միաբանութեան՝ կը թախանձէր անոնցմէ հոգեւոր մխիթարութիւններ: Եւ Միաբանութիւնն ալ մխիթարելու համար իր որդեգիրը, Լոնտրա կը ղրկէր Հ. Դաւիթ Ճերմակեանը, սիրուած ու յարգուած Աղեքսանդր Ղարամեանէն: Միաբանութեան գլխաւոր նպատակն էր այդ համակրելի վարդապետին ձեռքով բարերարին զաւակը Վենետիկ բերել տալ: Սակայն ամէն ջանք զուր անցաւ: Մխիթարեան ծերունի վարդապետը չորս տարի փակուած մնաց անոր տունը եւ տեսնելով որ անոր միտքը փոխել անկարելի էր, մեկնեցաւ անկէ ի Կ. Պոլիս, թողլով իր տեղն ու պաշտօնը լեզուագէտ, Հ. Յարութիւն Աւգերեանի, որ չորս տարի Լոնտրա մնալով, վերջ ի վերջոյ, յետ շատ մը դժուարութեանց կը հասնի առաջադրուած նպատակին:

Այս անցքերը կատարած ժամանակ, Սամուէլ Մուրատ յուսահատելով իր աներձագին տրամադրութենէն՝ առիթ ունեցաւ ոչ միայն հաւատարմութեամբ Ռափայէլեան դպրոցի գումարը անգլիական ընկերութեան մը դրամատան մէջ զետեղելու լաւագոյն շահով, այլ եւ Ղարամեանց տան բոլոր գործերը վարեց, սպասելով Աղեքսանդրի գալուստեանը: Այս ճգնումներու հետեւանքն այն եղաւ որ Ռափայէլեան կտակը քառասուն տարի վերջ կատարուեցաւ:

Կարեւոր է իր պատշաճ շրջանին մէջ դնել Սամուէլ Մուրատի լայն, ազգային գաղափարներու ցուցադրութիւնը, որովհետեւ այդ բարերար Հայուն նուիրատուութիւնը հարազատ ցոլացումն է իր հոգեկան ու մտաւորական պատկերին:

×

Հայրենասիրութեան կողմէն Սամուէլ Մուրատ Եդուարդ Ռափայէլէն պակաս չէր: Նա ալ համոզուած էր թէ Հայերուն ձեռքը պէտք է տալ պատմական գրքեր, որոնք պատկերացնեն ազգային դիւցազուններ, թմրած ու սարկութեան վարժուած Հայերուն մէջ արծարծելու համար ազգասիրութեան, գիտութեան եւ քաջութեան նախանձ: Այս պատճառով Մատրասի մէջ իր ծախքով տպել տուեր էր «Բելիսարիոս» դիւցազներգակ գիրքը: Արդէն անկէ առաջ փափաք յղացած էր իր հաշուով Ս. Ղազարու տպարանին մէջ տպագրել տալու ուսումնական աշխարհագրական եւ պատմական գրքեր, մանաւանդ Անգլիերէն – Հայերէն եւ Հայերէն-Անգլիերէն բառարաններ:

Տպագրել տալով այդ գրքերը ան կը փափաքէր մէկ կողմէն հայ ազգը լուսաւորելու, եւ միւս կողմէն ալ Մխիթարեան Միաբանութեան օգնելու:

«Սիրելի եղբայր իմ, — կը գրէ նա 1805ին Աղեքսանդր Ղարամեանի, — փութացուր գրքերուդ տպագրութիւնը, նախ որ մշտնջենաւոր յիշատակ պիտի ըլլայ մեր ծնողաց, երկրորդ՝ մենք երախտապարտ ենք Մխիթարեան Միաբանութեան, եւ այս մեծ օգնութիւն մը պիտի ըլլայ անոր՝ իրեն նեղ ժամանակներուն մէջ, եւ դու ալ երախտապարտ պիտի ճանչցուիս»:

Բայց այդ եռանդուն հայրենասէրը դեռ այդ չափով գոհ չի մնար:

Նոյն նամակին մէջ կը շեշտէ «փութով գրէ անոնց (Մխիթարեանց) որ շուտով գրքերը լոյս տեսնեն, մեծ օգնութիւն պիտի ըլլայ Մխիթարեան Միաբանութեան, մեծ վարձք եղբայրութեանդ եւ ինծի ալ մեծ ուրախութիւն»:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(11 - Շար.)

ժամանակի ընթացքին եկան նոյն եկրաշկացութեանց, երբ իրենք ալ իրենց կարգին ընդունեցան Սթալինի ոճիրները, յուշարձաններ բարձրացուցին ու Սարդարապատի հերոսները ոգեկոչեցին։ Ոգեկոչելէ ետք Դաշնակցութեան երրորդութեան եւ անհետացող ղեկավարներու յիշատակը, ընկ. Եղիազարեան որոշ լաւատեսութիւն ցոյց տուաւ ապագայի նկատմամբ։ Ներքին ճակատի վրայ, հակառակ աննպաստ պայմաններուն, կացութիւնը յուսադրիչ է։ Երիտասարդութիւնը օրէ օր աւելի կը զգայ իր հայկականութիւնը մինչ արտաքին ճակատի վրայ աւելի ճանչցուած ենք օտարներու մօտ, մեր դատին յարատեւ արծարծումով։ Անհրաժեշտ է սակայն որ ունենանք կեդրոնական մարմիններ, գաղութներու մէջ, աշխատանք տանելու համար պատկան իշխանութեանց մօտ։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը Ցարուժիւն Հայկանեան վրաւոր ուղերձով մը ողջունեց Դաշնակցութեան 83րդ տարեդարձը՝ հաստատ հաւատալով, որ Նոր Սերունդի երիտասարդներն ու աղջիկները հայ ժողովուրդի մեծ կուսակցութեան կողքին կանգնած մինչ՝ պիտի վայելեն անոր հողածու հովանաւորութիւնը։ Հաղորդուած անոր վսեմ գաղափարականով՝ պիտի նուիրուին Հայութեան ազգային ու քաղաքական բաղձանքներու իրականացման սրբազան գործին։ Օտար ափերու տակ ծնած, սակայն հայկական ոգիով սնած ու մեծցած երիտասարդները պատրաստակամ են ծառայելու հայ ժողովուրդին, երէցներու ձեռքէն առնելով ջահը՝ շարունակելու անոնց հայրենասիրական, ազգօգուտ գործը, իբրեւ արժանաւոր ժառանգորդ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին երիտասարդ սիրողներ՝ հայկական երգերով, թառով ու թմբուկով։ Նւա Արզունեանի պարախումբը զուարթ մթնոլորտ ստեղծեց իր հայկական պարերով։

Խօսնակն էր ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան։

Նախագահ Հրանտ Սամուէլեան իր փակման խօսքին մէջ ողջունելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան 83 տարիներու վաստակը, շեշտեց, որ անիկա տակաւին չէ վերջացուցած իր առաքելութիւնը։ Շատ «անելիք» ունի։ Մեր դարաւոր թշնամին արթուն կը հսկէ։ Պէտք է կարելի բոլոր միջոցներով, համազգային ատտիճանաչափով, աշխատինք Հայ Դատի հետապնդման, մինչեւ վերջնական յաղթանակ։

Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ ընկերական ու ընտանեկան խնջոյքին բաժինը։

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ», պատմուածքներ, գրեց Պօղոս Գուրեղեան, Սեւան տպարան, Պէյրութ 1973։

ՔԱԹՐԱՑԻ ԱՆԿԻՒՆԷՆ

ՍԵԴԱ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

———0———

Ուրբաթ, Նոյ. 16ին, տեղի ունեցաւ Քաթրայի կազմակերպած նուագի եւ թատրոնի երեկոն։ Ժամը 9ին սկսաւ առաջին մասը օրուան յայտագրին։

Սեդա Դանիէլեան, տաղանդաւոր այս դաշնակահարուհին, Փարիզի մէջ իր առաջին իսկ ելոյթով նուաճեց հոգիները ունկնդիրներու, որոնք ականատես ու ականջալուր եղան այդ գիշեր՝ Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ, հայազգի դաշնակահարուհիի տաղանդի դրսեւորումին։

Յայտագիրը կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը. Պախ՝ Փրէլիւտ եւ Ֆիւկ, Պէթհովէն՝ Ափասիոնաթա, Շոփէն՝ Երկու էթիւտներ, Լիսթ՝ Լա Քամփանէլլա եւ Սթրավինսքի՝ «Փէթրուշքա»էն երեք պատկերներ։

Առաջին իսկ ակնարկով, մեկնարանուելիք գործերու ընտրութիւնը որոշ պատկերը կուտայ դաշնակահարուհիի ունեցած կարողութեան չափանիշի, իսկ այդ աղօտ պատկերը պայծառացաւ Սեդա Դանիէլեան տաղանդի ելոյթի ընթացքին, երբ արուեստագիտուհին բացառիկ յաջողութեամբ մեկնաբանեց Պէթհովէնի ստեղծագործութիւնը։ Մեկնողական արուեստին մէջ իր յայտնաբերած արդարութիւնն ու ճկունութիւնը էական յատկանիշները կը կազմեն դաշնակահարուհիին, իսկ ստեղծագործութեան կատարումին մէջ երանգաւորումներու ներդրումը կը վկայեն Սեդայի իրաւ արուեստագիտուհի մը ըլլալուն մասին։

Յայտագրին մաս կազմող բոլոր ստեղծագործութիւններն ալ գրեթէ հաւասար յաջողութեամբ մեկնաբանուեցան, երկարատեւ ծափեր խլելով արուեստասէր հոծ հասարակութենէն, որ լեցուցած էր սրահը ծայրէ ի ծայր։ Եւ, ընդառաջելով հասարակութեան խնդրանքին, նուագեց երկու կտոր յայտագրէն դուրս։

Ցակաւին կ՚արձագանգեն մեր ականջներուն մէջ Սեդա Դանիէլեանի արուեստի հնչիւնները բազմերանգ։

Օրուան յայտագրի երկրորդ մասը յատկացուած էր թատրոնին։ Բեմադրուեցաւ Ռուպէր Հատտէճեանի «Կիրակնօրեայ հաշուեփակ»ը։ Կատակերգութեան նիւթը կը կազմէր առօրեայ կեանքէն վերցուած պատկեր մը։ Նկատի ունենալով զոյգ դերակատարներուն՝ Օր. Սոնիա Վարդանեանի եւ Պր. Յակոբ Փափազեանի, սիրողներ ըլլալու հանգամանքը, պէտք է ըսել որ ներկայացումը ըստ ամենայնի յաջող էր, սակայն, միւս կողմէ, նկատի ունենալով Քաթրայի առաքելութիւնն ու կոչումը, որ հակամէտ է հայ արուեստի զարգացման եւ որակի բարձրացման, պէտք է ըսել որ կատակերգութիւնը չէր ներկայացներ թատերական երկի մը որակը. իբրեւ նմուշ մը՝ հայ թատերական արուեստի, կատարուած ընտրութիւնը տկար էր։ Այդուհանդերձ, ուրախալի է Քաթրայի ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը՝ հայ թատերական արուեստի հանդէպ։

Նախ քան վերջացնելը յիշեալ երեկոյի նկարագրութիւնը, անհրաժեշտ կը գտնենք ընելու դիտողութիւն մը։ Մեր խօսքը կը վերաբերի այն լուսանկարիչին, որ «Հինգշաբթի»ի պէս կը ներկայանար յաճախ բեմին այս ու այն կողմերը, երբեմն ալ ուղղակի մէջտեղը եւ տեղի-անտեղի կը նկարէր։ Այս երեւոյթը քանիցս անհանգստացուց նաեւ դաշնակահարուհին, որ իր վերացման պահուն կը ցընցուէր արձակուած լուսաւորութենէն։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

"ՆԱՒԱՍԱՐԴ"Ը ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Կիրակի Նոյեմբեր 11ին «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» Երիտ. Միութիւնը, անգամ մը եւս ցոյց տուաւ իր արժանիքն ու կարողութիւնը, Ազգապահպանումի եւ Հայ Մշակոյթի վսեմ եւ անհրաժեշտ գործունէութեանց մէջ։ Ան, Սէն Շամոնի Սալ Ժան տ՚Արք սրահին մէջ կրցած էր ի մի հաւաքել հոծ բազմութիւն մը, նոյնիսկ հեռաւոր քաղաքներէն, Միութեան կողմէ հրաւիրուած Փարիզի հայկական Նաւասարդ պարախումբին հիանալի ներկայացման առիթով։ Ծայրէ ծայր լեցուած սրահին մէջ, իրարու մօտ խռնուած ազգասէր եւ հայրենասէր հանդիսականներու կարգին, նկատելի էր Կրան-Քրուա քաղաքի երեսփոխան - քաղաքապետ, Պր. Շազալոնը։

Նաւասարդ ծանօթ պարախումբին խանդավառ եւ հմուտ ղեկավար՝ Պր. Խոսրով Ծօլօլեանը բուռն ծափահարութիւններու տեղատարափին տակ բեմ հանեց հայկական պարի երկսեռ արուեստագէտները։ Երիտասարդ պարողները կեանք տուին Ոսկեհատին, Հայրենասիրական պարին, Հովիւի պարին, Քոչարիին, Ջիւանշնեւրու պարին եւ այլ ժողովրդային պարերուն։ Վերջապէս օրուան հայկ. պարի հերոսները սկիզբէն մինչեւ վերջ լարուած վիճակի մը մէջ պահելով բոլոր հանդիսականները, անոնց սրտերուն մէջ ստեղծեցին նորատոյն տրոփումներ, հայրենի տան անմոռանալի յուշերու վերյիշումներ։ Հայրերն ու մայրերը նորոգուած հայկական զգացումներով, երիտասարդները ազգային զարթնումով առլեցուն, ուղղուեցան իրենց տուները։

Ազգապահպանումի եւ հայ մշակոյթի դաշտին վրայ նուաճուած այս յաղթանակը, արտացոլումն էր, բարի պտուղն էր յառաջադէմ Միութեան նուիրեալ անդամներուն հաւաքական կամքին եւ անոնց համերաշխ ջանքերուն։

Ցաւարտ սոյն պարային մեծ ցուցադրութեան քաղաքիս Փրանսական Մշակոյթի Տան մէջ, տեղի ունեցաւ ծանօթացումի եւ ապա երթաք-բարոյի արժանավայել խրախճանք մը։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՀԵԼՎԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 15ին, տեղի ունեցած է հայերէնագիտութեան գիշերային դասընթացքներու 1973–1974 ուսումնական տարեշրջանի բացումը։ Ներկայ գտնուած են դասատուները, Հայ Կին Միութեան կրթական բաժնի յանձնախումբի անդամուհիներն ու աշակերտները։

Թեհրանի Հայոց Թեմի առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան անդրադառնալով այս դասընթացքներուն բաց է, թէ այս դասընթացքները 12 տարի առաջ հաստատուեցան, որպէսզի դպրոցները պաշտօնավարող ուսուցիչ - ուսուցչուհիները զարգացնեն հայերէնագիտական իրենց ծանօթութիւնները։ «Հիմա դըպրոցները պաշտօնավարող ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու մեծամասնութիւնը այս դասընթացքներուն հետեւած շրջանաւարտներ են, եւ վստահ ենք, որ այսուհետեւ եւս հայերէնագիտական գիշերային դասընթացքները լաւագոյնս կը սատարեն հայ դպրոցներուն»։ Դասախօսներն են Արտակ Արք., Անդրէ Օհանեան, Անուշաւան Գրիգորեան, Նորայր Պահլաւունի, Միշա Հայրապետեան եւ Սերոժ Ալամեան։ Դասընթացքները չորս տարի կը տեւեն եւ աւարտական վկայականստանալու համար աշակերտները կը պատրաստեն նաեւ աւարտաճառ՝ հայագիտական նիւթերու շուրջ։ 1973–1974 ուսումնական տարեշրջանի աշակերտները քսան հոգի են։

ԱՐԼԻՆԿԹԸՆԻ մէջ (Մ. Նահանգներ) մեռած է վաստակաւոր ընկեր մը՝ Վաղարշակ Ցոխիկեան։ Ծնած էր Պիթլիս։ Պատանեկան տարիներուն իսկ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ՝ ան գործօն մասնակցութիւն ունեցած է զինական կռիւներու։ 1896ի կոտորածներուն կորսնցուցած է ընտանեկան իր պարագաներուն մեծ մասը, 1916ին անցած է Երեւան, ապրած է Հանրապետութեան համազգային խանդավառութեան տարիները եւ 1921ին տարագրի ցուպը ձեռք առած է ուրիշներու հետ, անցնելով Պարսկաստան, ուր անցուցած է կեանքի իր յիսունէ աւելի տարիները։ 1963էն ի վեր հաստատուած էր Մ. Նահանգներ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (337)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՋՈՆ

ԺԵ.

— Վէպ մըն է ատիկա, ու այնքան անճշմարտանման որ ձենէ կը խնդրեմ հաւատք չընծայել անոր։

— Ահա նամակը, յարեց Էթիէն, դըրպանէն հանելով զայն։ Կ՚ուզէ՞ք որ կարդամ...։

Ժաք Կարօ ոտքի ելաւ յանկարծ։

— Բայց ինծի ի՜նչ ասոնք, պարոն Քասթէլ, ըսաւ Փօլ Հարման խռպոտ ձայնով մը։

— Հիմա պիտի հասկնաք, պատասխանեց նկարիչը, գրասեղանին վրայ դնելով դրոշմուած թուղթ մը։

Գործարանատէրը Էթիէնի կը նայէր այնպիսի զարմանքով մը որ կեղծ չէր։

— Աս ի՞նչ է, յարեց Փօլ Հարման։

— Դրոշմուած թուղթ մըն է, ինչպէս կը տեսնէք։

— Այո, կը տեսնեմ, բայց բան մը չեմ հասկնար։

— Մէկ վայրկեանէն պիտի հասկնաք։ Անկէ առաջ դրամական խնդիր մը պիտի յուզենք...։

— Դրամակա՞ն խնդիր մը, կրկնեց Մէբիի հայրը։

— Այո։ Սեղանաւորական տան մը մէջ դրուած հարիւր իննիսուն հազար ֆրանքի գումար մը քանիմէկ տարիէն ո՞րքան կ՚ըլլայ, եթէ այդ ժամանակամիջոցին գանձուած չըլլան օրինաւոր տոկոսը եւ բաղադրեալ տոկոսը։

Փօլ Հարման չպատասխանեց։

— Եռապատիկէն աւելի գումար մը կը գոյանայ, յարեց Ռաուլ Տիւշըմէն։

— Կլոր հաշիւ մը ընենք, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ։ Պարոն, յարեց, խօսքը գործարանատէրին ուղղելով, ձեզմէ կը խնդրեմ որ Պ. Լիւսիէն Լապրուի հաշուին ինծի յանձնէք 500.000 ֆրանք։ Այս գումարը կը ներկայացնէ դրամագլուխը, տոկոսը եւ բաղադրեալ տոկոսը այն դրամին զոր 1861ին գողցած էք Լիւսիէնի հօրմէն։

— Պարոն, ես Փօլ Հարման կը կոչուիմ, եւ դուք կը նախատէք զիս, գոչեց թըշուառականը, սոսկումէն խելայեղ։

— Դուք Ժաք Կարօ կը կոչուիք ու չարագործ մըն էք, ըսաւ նկարիչը։

— Ահա Փօլ Հարմանի մահուան վաւերաթուղթը։ Շալոնի արհեստներու եւ արուեստներու վարժարանին աշակերտ, ան մեռած է Ժընեւի հիւանդանոցին մէջ։ Օ՛ն, Ժաք Կարօ, ատենը եկած է ձեր հաշիւները տալու ամէն անոնց զորս կողոպտած էք։ Ցառաջիկային, արդարութեան պիտի տաք այդ հաշիւները, բայց նախ վճարեցէք հինգ հարիւր հազար ֆըրանքը։

— Ինքնապաշտպանութեան ոչ մէկ զէնք ունիմ, թոթովեց գործարանատէրը կատաղութեամբ։ Կորսուեան մատնուած եմ, ու ինծի հետ անդունդ կը քաշկրտեմ անմեղ աղջիկս։

— Ատիկա ձեզմէ կախում ունի. Նախ վճարեցէք, յետոյ կը տեսնուինք։

Ժաք Կարօ յուսադրուած, սա պատասխանը տուաւ.

— Դրամ չունիմ...։

— Ներողութիւն...։ Այս առտու ձեր սեղանաւորին մօտ գացիք ու հինգ հարիւր հազար ֆրանք առիք, յատկացնելու համար ձեր մեղսակցին, Օվիտ Սոլիվոյի, որ երէկ իրիկուն ձերբակալուեցաւ։ Հաւատացէք խօսքիս ու բանծաըրէք հլուօրէն։

Ժաք Կարօ գրասեղանին գզրոցը բացաւ ու հոնկէ դուրս հանեց հինգ տրցակ պանքտոմս։

— Հինգ հարիւր հազար ֆրա՞նք է աս, ըսաւ Էթիէն, ու գրպանը դրաւ պանքտոմսերու տրցակը։ Հիմա գրիչ մը առէք ու գրեցէք ինչ որ տուն պիտի տամ ձեզի։

Նախկին գործաւորը ստիպուեցաւ հնազանդիլ։

Նկարիչը տուն տուաւ.

«Ես Ժաք Կարօ, ի ներկայութեան Պ. Պ. Էթիէն Քասթէլի ու Ռաուլ Տիւշըմէնի, կը խոստովանիմ...»։

Ժաք դադրեցաւ գրելէ, ու ճակատը քրտնաթաթաւ, ըսաւ.

— Գրաւոր խոստովանութիւն մը կ՚ուզէք ինձմէ, ու անոր միջոցաւ պիտի կըրնաք կորստեան մատնել աղջիկս...։ Պիտի չգրեմ։

Մէբի յանկարծ ներս մտաւ։ Ցամր քայլերով կը յառաջանար, մագնիսական քունի մէջ եղող գիշերաշրջիկի մը պէս։ Մինչեւ գրասեղան գնաց։

— Պիտի գրէք, հայր իմ, ըսաւ Մէբի գերեզմանային ձայնով մը։

Ժաք Կարօ աղջկան առջեւ ծունկի եկաւ ու թոթովեց, ձեռքերը անոր երկարելով.

— Աղջիկս... սիրելի զաւակս... մեր երկուքին անպատուութիւնը կ՚ուզեն։

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Դեկտ. 1, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոյ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Դեկտ. 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ բոլոր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ կը մատուցուի:

Նոյն առեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր-Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Աննիճա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրհան Ֆրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Չրքաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Չրուանտեան, Սրբուհի Ջատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռոզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ա. Տէտէեան, Մօրիս Օպեր, Իրեն Էնկէլ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան եւ Զարուհի Թորոսեան:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՍԷՆԹ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առթիւ՝ Կիրակի Դեկտ. 2ին պիտի կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց, որոնք ծառայեցին թաղին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11ին, հոգեհանգիստ 11.50ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Դեկտ. 3 Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Դեկտ. 4 ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ: Պատգամաւորի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆՈՒԿ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ

Restaurant ANOUCH

ՃԱՇԱՐԱՆ ԱՆՈՅՇ

12, RUE CADET PARIS 9

Tél. : 246-54-17 (fond de Cour à gauche)

ԱՄԷՆ ՕՐԷԿ՝ 18 Ֆր.ի համով ճաշ (Գինի եւ սպասարկութիւն միասին)
ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ճաշարանը կը վերապահուի կոչունքներու (Պանքէ) ընդունելութիւններու, հարսնիքներու եւայլն...

Մատչելի Պայմաններ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐ SPECIALITES ARMENIENNES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմէի Թաղականութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Հարգինէ Նիկողոսեանի (ծնեալ Կոտաւճեան) մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ այս առթիւ եղած նուէրներուն.—

Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 100 ֆր. (եւ 100 դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան 100, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 50, Տէր եւ Տիկին Նուպար Տէր-Մինասեան 30 դպրոցին, Պ. Շապուհ Համբարձումեան 50, Տէր եւ Տիկին Սանդր Ենովքեան եւ Տիկին Աղաւնի Պապայեան 20ական, Հայկ Զուգուրեան, Կարպիս Աճէմեան, Բարսեղ Մերտինեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան 20 ֆր.:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան – քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

ԿՈՉ

Թատրոնը ժողովուրդի մը մշակութային ամէնէն տպաւորիչ արտայայտութիւններէն է, իսկ մեզի համար, այժմ, ազգապահպանման կարեւոր ազդակներէն մին: Ցաւով կը հաստատենք սակայն որ մեր արդի պայմաններուն մէջ Փարիզի հայ Թատրոնի երբեմնի կրակը, քանի մը տարիներէ ի վեր հետզհետէ ա՛լ աւելի խորը կը թաղուի, մոխիրի թանձրացող խաւին ներքեւ:

Հայ Թատրոնին նոր կայծ մը, թերեւս նոր կեանք մը տալու յոյսով եւ մտահոգութեամբ, կը հրաւիրենք Փարիզ եւ շրջանները բնակող դերասանները, սիրողները խորհրդակցական ժողովի մը որ տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 29, ժամը 20.30ին, Քաֆէ Ռէժանի վերնայարկը, Մէթրօ Քատէ:

Նախկին դերասան Ս. ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ
(Հեռաձայն 325-04-13)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը Կիրակի, 10 Մարտ, ժամը 16–24, Օթէլ Ժորժ Ե.:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 9, ժամը 16էն կէս գիշեր

Dans les Salons de l'Hôtel George V
31, Avenue George V — Paris (8e)

Նախագահութեամբ
Պ. ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

Մուտք 20 ֆր., ուսանողներու կէս գին *Ապահովել սեղանները՝* 924.38-54

H. PASDERMADJIAN
Professeur à l'Université de Genève
Histoire de l'ARMÉNIE
DEPUIS LES ORIGINES JUSQU'AU TRAITE DE LAUSANNE
Troisième édition, Paris, 1971, 437 pages
Reliure pleine toile
Prix : 36 Frs
Avec les frais d'envoi : 39 Frs
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6e)
C. C. P. 1278-35, Tél. : 324-88-65

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1974 Ի
ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
28
MERCREDI
28 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 120 Ֆ· Հատը 0,80 Ֆ·
Արտասահման Տար· 135 Ֆ· Վերջամսեայ 65 Ֆ·

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12·874
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12 874

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ

———0———

Հայ Դատի Յանձնախումբերը Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի մէջ պետական իշխանութեանց եւ քաղաքական շրջանակներու ուշադրութիւնն են հրաւիրած Թուրք կառավարութեան կողմէ Լօզանի դաշնագրին նոր բռնաբարման վրայ:

1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագրին Ա. Մասին Գ. Բաժինը (Սէքսիոն) կը կրէ «Փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւն» խորագիրը եւ կը բաղկանայ ինը յօդուածներէ՝ 36–44, որոնցմէ 37–43ը յստակ կերպով կը ճշդեն ոչ–Թուրք տարրերու իրաւունքները: Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ կեանքի եւ ազատութեան լրիւ ու կատարեալ պաշտպանութիւն շնորհել Թուրքիոյ բոլոր բնակիչներուն, առանց խտրութեան ծննդի, ազգութեան, լեզուի, ցեղի ու կրօնքի (Յօդուած 37):

Միւս յօդուածներն ալ կ'երաշխաւորեն փոքրամասնութեանց լեզուի, կրօնքի, կրթական, մշակութային, բարեսիրական, եկեղեցական, ընկերային եւ այլ հիմնարկութեանց կատարեալ ազատութիւնը, նոյնիսկ իրաւունք կուտան անոնց դատարաններու մէջ արտայայտուելու իրենց մայրենի լեզուով:

Քանիցս առիթ ենք ունեցած մանրամասնօրէն վերլուծելու սոյն յօդուածները այս սիւնակներուն մէջ:

Աւելցնենք թէ կարեւոր է ծանօթանալ նաեւ 36րդ յօդուածին, որ կ'արգիլէ յառաջիկային որեւէ փոփոխութիւն մտցնել փոքրամասնութեանց շնորհուած ամէն կարգի իրաւունքներուն մէջ: Թուրք կառավարութիւնը իրաւունք պիտի չունենայ նոր օրէնքներով, կանոնագրութիւններով եւ պաշտօնական քմահաճ կարգադրութիւններով խառնուելու անոնց ներքին գործերուն կամ կրճատելու անոնց վայելած ազատութիւնները: Փոքրամասնութիւնները ազատօրէն պէտք է գործածեն իրենց մայրենի լեզուն, ունենան իրենց ազգային եկեղեցիներն ու դպրոցները:

Ահա՛ 36րդ յօդուածը.—

«Թուրքիա յանձնառու կ'ըլլայ իբրեւ հիմնական օրէնքներ ճանչնալու 37էն 43 յօդուածներու տրամադրութիւնները, (յանձնառու կ'ըլլայ) որ ոչ մէկ օրէնք, ո՛չ մէկ կանոնագրութիւն (րէկլըման), ո՛չ մէկ պաշտօնական գործողութիւն (աքսիոն) հակասէ կամ հակառակի այդ տրամադրութեանց, որ ո՛չ մէկ օրէնք, ո՛չ մէկ կանոնագրութիւն եւ ո՛չ մէկ պաշտօնական գործողութիւն անոնցմէ աւելի գերակշիռ նկատուի» (այսինքն անոնց իրականացումին արգելք հանդիսանայ):

Դաշնագիրները արժէք չունին Թուրքերուն համար, որոնք յիսուն տարիէ ի վեր Լօզանի դաշնագրին փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները աստիճանաբար կը բռնաբարեն, անպատիժ կերպով:

Ոչ–իսլամ տարրերը, ըստ դաշնագրին, Թուրք քաղաքացիներուն հաւասար «քաղաքային ու քաղաքական» ամէն իրաւունք պէտք է վայելեն: Կառավարութիւնը երբեք իրաւունք չունի խտրութիւն դնելու իսլամներու եւ ոչ–իսլամներու միջեւ: Դժբախտաբար սակայն Հանրապետութեան հռչակումէն յիսուն տարի ետք քրիստոնեան Անատոլուի Թուրքին համար կեավուր է միշտ, ինչպէս կը հաստատեն վերջերս արեւելեան նահանգները այցելող ֆրանսացի լրագրողներ:

Հայերս կառավարութիւն չունինք Յոյներուն եւ Հրեաներուն պէս՝ Թուրքիոյ մեր հայրենակիցներու իրաւունքները պաշտպանելու համար: Ի դէպ ըսենք, որ 44րդ յօդուածով Յունաստան յանձնառու կ'ըլլայ իր հողին վրայ ապրող Թուրք փոքրամասնութեան համար ճանչնալ նոյն իրաւունքները: Յոյն կառավարութիւնը այս ձեւով ճնշումի զէնք մը կ'ունենայ ձեռքին մէջ, ի հարկին փոխադարձ միջոցներու դիմելու համար Յունաստանի Թուրքերուն դէմ: Երեւան «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ»: Մոսկուայի ձեռքն է արտաքին քաղաքականութեան ղեկը: Խ. Հայաստանի վարիչները որքան ալ հայրենասէր ըլլան, իրաւունք չունին որեւէ բողոք ներկայացնելու Անգարայի կառավարութեան:

Սփիւռքի Հայութեան կը մնայ գլուխը ամէն քարի զարնել՝ պաշտպանելու համար Թուրքիոյ մեր հայրենակիցներու դաշնագրով ճանչցուած տարրական իրաւունքները:

Լօզանի դաշնագրին երաշխաւոր են ո՛չ միայն դաշնադիր մեծ ու փոքր Պետութիւնները, այլ եւ՝ Նիւ Եորքի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը (ՄԱԿ), իբրեւ ուղղ գծով ժառանգորդ ժընեւի հանգուցեալ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Միջազգային պաշտօնական կազմակերպութիւններ են նաեւ՝ Ա) ՄԱԿի կից Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան Յանձնախումբը, Բ) Սթրազպուրկի Եւրոպայի Խորհուրդը, Գ) Փարիզի Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան Լիկան: Ասոնց ալ պարտականութիւնն է բողոքել Անգարայի կառավարութեան մօտ՝ Թուրքիոյ ոչ–իսլամ տարրերու մարդկային տարրական իրաւունքներու բռնաբարման դէմ:

Փաստացի բողոքագիրներով պէտք է անընդհատ ռմբակոծենք վերոյիշեալ պաշտօնական մարմինները՝ վերջ դնել տալու համար Թուրք կառավարութեան անպատիժ սանձարձակութեանց:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

———0———

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին ամէնէն յատկանշական նախադասութիւնը կը նկատուի, ինչ որ ըսած է Էլիզէի մէջ, իրեն ի պատիւ տրուած կոչունքին ընթացքին: Պրանտի համար, եւրոպական ոչ մէկ Պետութիւն այլեւս առանձին է իր հոգերով: Ասիկա նաեւ կոչ մըն է եւրոպական միասնական գործունէութեան մը համար ինչպէս նաեւ իրերօգնութեան:

Իր պատասխանին մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը չեշտեց.— «Տարին որ կը վերջանայ, կրնայ դրոշմուիլ շատ մեծ իմաստ ունեցող դէպքերով: Եթէ ուզենք, այդպէս կ'ըլլայ»: Ապա, Նախագահ Փոմփիտու ծանրացած է ֆրանքեւգերման գործակցութեան վրայ, որ կենսական եւ անհրաժեշտ հիմն է Եւրոպայի կառուցման:

ԱԼԺԷՐԻ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԸ

———0———

Ալժէրի արաբական վեհաժողովին սկիզբէն իսկ տարակարծութիւնները մէջտեղ ելան, մինչ կը կարծուէր թէ Հիւսէյնի, Պախրի եւ Խատաֆիի բացակայութիւնը գործը պիտի դիւրացնէր: Նախ անշուշտ հոլանտական Ճըմպօ ճէթի, առեւանգումը անգամ մը եւս կը խանգարէ ժողովը: Այլեւս ընթացիկ դարձած է որ Պաղեստինցիք իրենք զիրենք ցոյց տան ամէն անգամ որ արաբական վեհաժողով մը կայ կամ այլ դէպք մը:

Օր մը ամբողջ անցնելէ ետք Տրիպոլիսի օդակայանը, հոլանտական օդանաւը իրիկունը կը մեկնէր Մալթա եւ հոն նոր բանակցութիւններ կ'ըլլային: Ի վերջոյ Երեքշաբթի առտու Քա. էլ. էմ.ի Պօյինկը Մալթայէն ալ կը մեկնէր բայց այս անգամ միայն օդաչուներով, տրըուած ըլլալով որ օդահէնները ընդունած էին ազատ արձակել 271 ճամբորդները եւ ութ հօթէսները: Մինչ այդ հոլանտական կառավարութիւնը համաձայնած էր որ այլեւս անցքի իրաւունք չտայ հրեայ երգաղթողներուն: Երեքշաբթի ժամը 11ին, օդանաւը կը շարունակէր «թափառիլ» Ամմանէն անցնելով: Միայն 8 ժամուան վառելանիւթ ունէր եւ յայտնի չէր օդահէններու նպատակը:

× Ալժէրի մէջ անշուշտ պատերազմէն եւ խաղաղութենէն զատ, կայ նաեւ եւ մանաւանդ քարիւղը: Այս հարցին մասին, առաւելաբար Ֆայսալի խօսքն է որ կը լսուի բայց ուրիշ մեծեր (քարիւղի) ինչպէս Քուէյթ, Ապու Տապի և Քաթար շատ համաձայն չեն տեւականօրէն «ծորակը գոց» պահելու:

× Փարիզի մէջ խորհրդաւոր կերպով անհետացած է լիբանանցի գործի մարդ մը, Անթուան Քամուլ: Կ'ըսուի թէ Քամուլ ի մէջ այլ գործերու, նաեւ զէնք կը ծախէր:

× Եւրոպայի մէջ, օրէ օր կը զգացուի քարիւղի պակասը եւ Հինգշաբթի օր արդէն Մեծն Բրիտանիա կը սկսի բաժնեչափի տոմսեր բաշխել թէեւ այդ չի նշանակեր, ըսած է Առեւտուրի Նախարարը թէ անմիջապէս բաժնեչափի դրութիւն պիտի հաստատուի:

× Միացեալ Նահանգներու մէջ Ճեներըլ Մոթորզը 16 գործատուներ փակած է մէկ շաբթուան համար, մինչ Նիքսըն խնայողութեան կոչ ըրած է եւ որոշած որ վառելանիւթի վաճառատուները փակուին Կիրակի օրերը: Հաւանական չէ որ Ֆրանսա շատ երկար ատեն պահէ իր առանձնաշնորհեալ դիրքը:

ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ

Մահուան 800ամեակը Վենետիկի մէջ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ», հեռաձայնով).— Կիրակի օր, ժամը 5ին, Վենետիկի Ճուսթինեան սրահին չքեղ դահլիճին մէջ տեղի ունեցաւ Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը բացառիկ շուքով: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր: Բացման խօսքը արտասանեց Հայր Ներսէս Տէր–Ներսէսեան, որուն յաջորդեց երգչախումբը հայ սրբազան երգերով Եկմալեանէ եւ Կոմիտասէ: Ապա, Շնորհալիի մասին խօսեցաւ Հայր Մեսրոպ Վ. Ճանաշեան:

Հանդիսութեան Բ. մասին, Շնորհալիի «Առաւօտ լուսոյ» շարականէն հատուածներ արտասանեցին իտալացի երկու արուեստագէտներ, երգուեցան հայ ժողովրդական երգեր, բազմաձայն, Կոմիտասէ, Կանաչեանէ, Սիւնիէ եւայլն: Երգչախումբը Ս. Մարկոսի երգչախումբն էր, ղեկավարութեամբ Մայեսթրօ Պրագիի:

Այս հանդիսութեան ներկայ էին Ս. Ժողովի արեւելեան եկեղեցիներու նախագահ Կարդինալ Պօղոս Ֆիլիփ, Վենետիկի Պատրիարքին ներկայացուցիչը, քաղաքապետը, դաւառապետը, Քոնթէ Ջինիի Արքահայրը, Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի, Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վարիչ՝ Հ. Նիկողոս Ծ. Վ. Քէչեճեան, Միլանոյի հոգեւոր հովիւը, Զգօն Եպիսկ. Տէր–Յակոբեան եւ հոծ բազմութիւն մը: Յատուկ կառախումբով Միլանոյէն եկած էր 40 հոգինոց խումբ մը, բազմաթիւ ազգայիններ ալ եկած էին այլ քաղաքներէ: Հանդէսը բացառիկ յաջողութիւն մը արձանագրեց:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը հրատարակած էր շատ գեղեցիկ տպագրութեամբ Ներսէս Շնորհալիի երգերու թարգմանութիւնը (գործ՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի), որոնք բաժնուեցան հանդէսին ներկայ օտար հիւրերուն:

Մանրամասն թղթակցութիւնը՝ առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՆԹԻԱԿՕ ՏԸ ՉԻԼԻԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ ծանր միջադէպ մը պատահած է ոստիկաններու եւ Շուէտի դեսպանին միջեւ ի ներկայութեան Ֆրանսայի դեսպանին: Պետական հարուածէն ի վեր, Շուէտ ստանձնած է Քուպայի դեսպանատան շահերը եւ ժամանակին հոն ապաստանած Ուրուկուեցի կին մը հիւանդանոց փոխադրուած էր խնամուելու համար, բայց ոստիկանները քաշած են զայն անկողինէն ձերբակալելու համար: Շուէտի դեսպանը փորձած է միջամտել բայց բռունցքի հարուածներ կերած է մինչ Ֆրանսայի դեսպանն ալ բռնի ուժով «պահպանուած» էր եւ չէր կրնար միջամտել: Շուէտի դեսպանը բուռն բողոք մը ներկայացուցած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Եղմտական նախարարը անդրադառնալով Շաթօ տ'Արթինիի գաղտնի խօսակցութիւններուն, յայտարարեց, թէ ասոնք օգտակար եղան, սակայն պաշտօնական որոշումներ չտրուեցան: Ծանօթ է, որ շաբաթավերջին Շաթօ տ'Արթինիի մէջ խօսակցութիւններ ունեցան Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Ճափոնի Եղմտական նախարարները:

ՓԱՐԻԶԻ Մեթրոյի Լուի–Պլան կայարանին մէջ ռումբ մը պայթեցաւ, որուն հետեւանքով երկու հոգի մեռաւ, եւ ինը հոգի ալ վիրաւորուեցան: Պարզուեցաւ յետ քննութեան, թէ Նուկոսլաւ մըն է այդ պայթումին պատասխանատուն: Կ'ուզէր վրէժ լուծել իրմէ բաժնուած կնոջմէն եւ այդ նպատակով Թրուա կ'երթար, ուր կինը կը բնակէր բայց ըստ երեւոյթին հաշիւը սխալ ըրած է եւ իր ռումբին զոհ գացած են մարդիկ որ ոչ մէկ կապ ունէին իր սիրային դժբախտութիւններուն հետ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՔԱԹՐԱ»Ի ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԸ

Բ.-ՌՈՊԷՐ ՀԱՏԷՃԵԱՆ

—0—

Պոլսահայ յետ-պատերազմեան գրական շարժումին մէջ, քննադատութեան հետ արձակն ալ նոր ուղղութիւններու հետամուտ եղաւ: Ընդհանրապէս խօսք կարելի է ըսել, թէ 50ական թուականներուն ծնունդ առաւ եւ աստիճանաբար ծաւալ ստացաւ հակումը դէպի իրապաշտ գրոյթը: Նորավէպի, արձակի մէջ, օրինակ, Վարուժան Աճէմեան, Մկրտիչ Հաճեան, Ռոպէր Հատտէճեան, Սոնա Տէր-Մարգարեան, Ատրինէ Տատրեան եւ քանի մը այլ անուններ փորձեցին արձակը ձերբազատել չողչողուն պաճուճանքներէ, եւ խորքի ու բովանդակութեան չեշտաւորումով կեանքի առօրեային մօտենալ՝ ընդհանրապէս իրերու եւ մարդոց հակադրութեամբ, ընկերային եւ իմաստասիրական խուզարկումներով:

Ռոպէր Հատտէճեան, անկասկած, պոլսահայ գրական - մշակութային կեանքին գարկերակը վառ պահող մտաւորական - ներէն է: Ան, արդարեւ, ձեռնհասութեամբ տարիներէ ի վեր կը վարէ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրապետի պաշտօնը՝ դժուար պայմաններու մէջ թերթին բովանդակութիւնը շահեկան դարձնելով: Ան է նաեւ, որ օրաթերթին էջերուն մէջ հաստատեց գրական բաժին մը, որուն կ'աշխատակցին Զահրատ, Խրախունի, Յ. Մնձուրի եւ դեռ ուրիշներ:

Մտաւորական հետաքրքրութիւններու ապացոյցը տուաւ ան տարիներ առաջ լոյս ընծայելով շահեկան մենագրութիւն մը՝ «Յ. Պարոնեան մահմուդեան մէջ» խորագրով: Ռ. Հատտէճեան ներկայացուց մեծ երգիծաբանին դէմքը՝ իբրեւ մարդ, գրագէտ, թատերագիր եւ լրագրող, ինչպէս նաեւ ընկերային երեւոյթներու եւ բարքերու նկատմամբ անոր ունեցած տեսակէտներն ու ըմբռնումները:

Երկու տարի առաջ լոյս ընծայեց «Բաասխալ» ընդհանուր խորագրով իր պատմուածքներու հատորը: 1946էն 1960ի միջեւ տարածուող 19 պատմուածքներ խուզարկու խառնուածքի մը, շեշտուած հետաքրքրութիւններու վկայութիւնը բերին մեզի: Մտաւորական լրագրողն է, որ կեանքին ընթացիկ վիճակներէն, երեւոյթներէն, հոգեբանութիւններէն «պատառիկ»ներ գրոշմած է հոն, անսեթեւեթ ոճով:

Ռոպէր Հատտէճեանի չահագրգռութեան ոլորտներէն է նաեւ թատրոնը: Ան այդ կալուածէն ներս մուտք գործեց նախ բազմաթիւ թարգմանութիւններ կատարելով արեւմտեան թատերագիրներէ, ապա ներկայանալով իր ինքնագիր թատերգութիւններովը՝ «Կեանքի մը երեք կիրակիները» եւ «Կիրակնօրեայ հաչուեփակ»ը:

Այս վերջին թատերախաղը այր ու կնոջ երկխօսութեամբ կը ծաւալի՝ իր ընթացքին մէջ առնելով ամուսնացած զոյգի մը «հոգեփոխութեան» հոլովոյթը:

Այր ու կնոջ հոգեկան խառնուածքներու «բախում» մըն է, քանի որ տասնամեայ ամուսնական կեանք մը առաջին օրերու սէրը փոփոխութեան ենթարկած է: Կնոջական յատկանիշ է, անկասկած, ակնկալել, որ ամուսինը միշտ մնայ առաջին օրերու սիրահարը՝ համապատասխան գուրգուրանքի արտայայտութիւններով եւ փաղաքշական շարժումներով:

— Ի՞նչ էր ան, որ առաջ կար մեր միջեւ եւ հիմա չկայ, հարց կուտայ Մելինէ, որ կը չտապէ տուր պատասխանն ալ գտնել.

— Ճիշդ է, որ տակաւին կը սիրենք զիրար, բայց ա՛յդպէս, սիրած ըլլալու համար: Որովհետեւ սիրային սէրը տեղը տուած է ազգականական սիրոյ մը, որ օր մը պիտի փոխուի ընկերական սիրոյ, որ իր կարգին օր մը պիտի վերածուի բարեկամական սիրոյ, որ օր մը պիտի դառնայ քաղաքացիական սէր կամ մարդկային սէր: Դուն լաւ գիտես թէ որքան պզտիկ է այս վերջին տեսակին մէջ իսկական սիրոյ բաժինը:

Փշրուած երազ, թերեւս անկարելի բաղձանք, պատրանաթափ իղձ...:

Ցամենայն դէպս մերկ ու անզարդ երկխօսութեամբ մը իրականութեան մը հանգոյցը կը քակուի աստիճանաբար՝ յանգելու համար կրկին նոյն գոյավիճակին, այս անգամ քիչ մը պատրանքով եւ քիչ մը իրատեսութեամբ պարուրուած:

Ռ. Հատտէճեան խուզարկու աչքով մերկացուցած է իրողութիւն մը, որ ապահովաբար ընթացիկ երեւոյթ կրնայ նկատուիլ. եւ ասիկա ան կատարած է դատող միտքով, պարզ խօսքով:

×

Մեր գաղութին մէջ «Քաթրա» իր գործունէութեան դաշտով կարեւոր բաց մը կը լրացնէ: Լոյս քաղաքին մէջ արուեստի հուրը կ'արծարծէ հայ գաղութէն ներս: Ասուիճան մը առաջ անցնելով «Քաթրա» տետրակներու շարք մը սկըսած է հրատարակել, որոնցմէ առաջին երկուքը՝ գեղատիպ գրքոյկներ, կը բովանդակեն Զ. Խրախունիի «Ստուեր եւ արձագանգ»ը եւ Ռ. Հատտէճեանի «Կիրակնօրեայ հաշուեփակ»ը:

«Քաթրա»յի ձեռնարկներուն յատկանշական գիծերն են բծախնդրութիւն՝ գործին ընտրութեան եւ ներկայացման մէջ, եւ նուրբ ճաշակ:

Այս տետրակներն ալ նոյն յատկանիշները կը ցուցադրեն:

Այլապէս գնահատելի գործ մըն է, որ կը կատարէ Գրիգոր Համբարձումեան՝ ոգին եւ մղիչ ուժը «Քաթրա»յի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՐԻԷԼ (ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ) ԱՃԷՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—0—

Տասը տարի առաջ այս աշնան օրերուն, 1963 Նոյեմբեր 28ին, Պրուքլինի մէջ (Մ. Նահանգներ) իր մահկանացուն կը կնքէր հայ նկարչութեան երախտաւորներէն Արիէլ Աճէմեան:

Նկարիչը ծնած էր Պոլսոյ, 1906 Դեկտեմբեր 25ին: Չորս տարեկանին կորսընցնելով իր հայրը՝ վարպետ Ստեփան, կանխահաս կերպով ծանօթացաւ կեանքի առօրեային: Այսպէս, մինչեւ 12 տարեկան, ան յաճախ ստիպուեցաւ կիսատ թողուլ իր կրթութիւնը հետեւելու համար արհեստներու: Քիչ մը դպրոց, քիչ մը արհեստանոց, այսպէս անցուց իր մանկական տարիները:

Զինադադարէն ետք, 1918ին, իր մօրբօր Ստեփան վարդապետի առաջարկով զրկուեցաւ Վենետիկ, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը, աշակերտութեան երեք տարիներուն ի յայտ բերած ըլլալով արտակարգ ձիրքեր գրականութեան եւ արուեստներու հանդէպ, Մխիթարեան Միաբանութեան Ուսումնական Խորհուրդը առ ի քաջալերութիւն թոշակ մը յատկացուց անոր, որպէսզի ան 1922ին հետեւի Վենետիկի Բազմարուեստից վարժարանի դասընթացքներուն:

Ընդհանուր արուեստներու ուսուցման ութ տարուան ժամանակաշրջանը ամբողջացուց չորս տարիէն 1926ին՝ Մայսթրօ տ'Աո տիտղոսով եւ ոսկէ շքանշանով: Իսկ երկու տարի ետք պետական փայլուն քննութենէ մը ետք 21 տարեկանին դարձաւ ուսուցչապետ նկարչութեան՝ Փրոֆեսէօրէ տի Փիթուրա, պետական դասախօսի իրաւունքով:

Արիէլ ապա լծուեցաւ ստեղծագործական աշխատանքի: Երախտագիտական պարտք մը ունենալով Մխիթարեան Ուխտին հանդէպ, ան նկարեց աբբահայրերն ու վարդապետները: Ունի նկարներ Վենետիկի, Ֆլորանսի, Միլանոյի եւ Հռոմի մէջ:

Յաջորդ տասը տարիներու ստեղծագործական աշխատանքը կեդրոնացաւ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ, թէեւ անոր գործերը տարածուեցան Սպանիայէ մինչեւ խորհրդային երկիրներ: Ան Ֆրանսա եկաւ 1931ին, նախ Լիոն եւ ապա Փարիզ հաստատուեցաւ, ուր գրկարաց գինքը ընդունեցաւ իր դասընկերը՝ Գուրգէն Ալեմշահ:

Նկարչութեան դասատու եղաւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը: Վեց տարի մնաց Փարիզ, միշտ ծառայելով հայ մշակոյթին: Հոս ան ստեղծագործեց նկարներ, ինչպէս՝ «Հայաստանի փառքը», «Տարական»ը, «Զարդ»ը, «Հայկական պանթէոն»ը, Փարիզի եւ շրջակայքի հայկական եկեղեցիներու մէջ բազմաթիւ նկարներ: Հրատարակեց բանաստեղծութիւններու հատոր մը՝ «Խորհուրդ խորին» խորագրով:

Արիէլ հզօր երեւակայութեան տէր արուեստագէտ մըն էր, ունէր զգայուն հոգի եւ հետեւեցաւ վենետիկեան մեծ նկարիչներու աւանդոյթներուն:

Ան Փարիզէն մեկնեցաւ Մ. Նահանգներ, շնորհիւ Արմենակ Համբարձումեանի, որ եղած է իր բարերարը: Արիէլ Պրուքլին հաստատուեցաւ եւ նուիրուեցաւ աղօթագիրքեր զարդարելու գործին, 1948ին լրացուց Սաղմոսներու գիրքի նկարազարդումը, 1949ին՝ Աւետարանները, 1954ին՝ Նմանութիւն Քրիստոսինը, 1958ին՝ Սուրբ պատարագը: Այս գրքոյկներու հրատարակիչները գրած են. «Մարդկային ձեռքով յօրինուած որեւէ աղօթագիրք չի հաւասարիր այս հիւսուած հրաշալի ծաղկեփունջերուն, որոնք ահա Նոր Աշխարհի հաւատացեալներուն կը մատուցուին»: Այս արտակարգ գործը ան իրականացուցած է 13 տարիէն:

Ան ունի նաեւ բազմաթիւ նկարներ, որոնցմէ մատնանշենք «Խաչելութիւն»ը, «Թրիսթան եւ Իզոլտ»ը, «Քասներորդ դար»ը, «Արուեստական դրախտ»ը, «Հայ քահանան», «Երազ»ը, եւայլն: Յիշատակելի են անոր «Տիրամայր Նարեկի» եւ «Կարդինալ Աղաճանեան» նկարները:

Նկարչական բեղուն գործունէութեան համար ան պարգեւատրուեցաւ Ս. Գրիգոր եւ Ս. Արեան Միութեան շքանշանով:

ՅԱԿՈԲ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍՐԲՈՑ ՀՌԻՓՍԻՄԵԱՆՑ ՏՕՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

—0—

Զանգակները կը հնչեն քաղցր ներդաշնակութեամբ. երկարօրէն կը հնչեն իմ ձայն զանգակաց:

Արձագանգը կը բարձրանայ զանգակատան գմբէթը, եւ կ'անդրադառնայ խորանին կամարները: Կամարներէն ի վեր կը ծաւալի արձագանգն ընդարձակ հորիզոնին մէջ. Վաղարշապատին, շրջապատին, անտառին, այգեաց հրապարակին:

Կը սկսին շարժիլ թռչունք, որ թեւածալիկ երամ-երամ կը սպասէին, ծառոց թուփերէն, կտուրներէն. եկեղեցւոյ տանիքէն, գմբէթաց եզերքներէն: Վարժուած էին. կը խառնէին իրենց այլալիկ ձայնիկը զանգակաց ղօղանջին:

Ընդհանուր շարժումն կը սկսի: Ուխտաւորք կը հաւաքուին մեծ բակը, խառնիխուռն, գոյնզգոյն, իրենց տարազներով. գունդագունդ, սեռով, սերնդով, հա-

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Ազգային մեծ բարերար

Բ.

Բայց դժբախտաբար այդ «սիրելի եղբայրը» վճռեր էր խուլ եւ համրձեւանալ այդ ազնիւ զգացումներուն առջեւ:

Անհոգ ու փառասէր, Աղեքսանդր Ղարամեան եւ ոչ իսկ իր քեռայրին նամակներուն կը պատասխանէր, եւ ասոր համար, երեք տարի վերջ, վսեմախոհ Մեկենասը դառնապէս կը դանգատի անոր բռնած ընթացքին վրայ: «Մինչեւ հիմա, — կը գրէ 1808ին, Յովհաննէս Ղարամեանի — եւ ոչ արժանի համարեցաւ մատնաչափ գրով ինծի իմացնելու՝ թէ գրածս պիտի կատարէ՞ թէ ոչ. եթէ գիտնայի թէ ոչ՝ ուրիշի կը գրէի»: Թէեւ Պ. Աղեքսանդրի անհոգութեան պատճառով Մուրատեան վարժարանին հիմնադիրը չկըրցաւ իր խոստացած գումարները ղրկել եւ գրքերուն երեսը տեսնել, բայց յետոյ Ս. Ղազարու կղզին այդ գրքերը լոյս ընծայեց կատարելով ազգային մեծ բարերարին բաղձանքը:

Սամուէլ Մուրատ հակառակ իր չափաւոր կրթութեան, համոզուած էր թէ Հայ ազգի զօրութիւնը կախում ունի լուսաւորութեան եւ յառաջդիմութեան աստիճանէն եւ Հայը Հայ պահելու անհրաժեշտութենէն: Իրեն համար ամէն բանէ առաջ կենսական հարցն էր մայրենի լեզուի ուսուցումը: Ան ալ համոզուած էր որ Մայր Հայրենիքէն բաժնուած եւ օտարութեան մէջ ապրող Հայերը կանուխ թէ ուշ, օտար ազգերու բարքերուն հետ պիտի ձուլուէին, եթէ մայրենի լեզուն չգիտնան, որ միակ զօղն է ցեղի գիտակցութեան: Որոշ էր նաեւ իրեն համար այն հարցն ալ՝ թէ ամէն գաղթական հայ ընտանիք չէր կրնար Հայերէն լեզուի ուսուցիչ պահել, ուստի ինքն ալ կը փափաքէր որ Վենետիկի Մխիթարեան Վարդապետ մը Մատրաս երթայ թէ՛ իր եւ թէ իր ազգակիցներու զաւակները Հայերէն լեզուին մէջ կրթէ: Եւ ահա 1798 թուականին առ Հ. Բուզայեան գրած իր մէկ նամակին մէջ այսպէս կը բացատրէ իր տեսակէտը:

«Մերթ ընդ մերթ Հայոց մէջ գտնուած են հարուստ անձինք, յատկապէս մեր գաւառութենէն (ակնարկութիւն Հայ կաթողիկէ համայնքութեան), ինչպէս որ ժամանակս կային հանգուցեալ Միքայէլ Տէր Յովհան եւ Յովհաննէս Շէհրիման, եւ չեմ տարակուսիր որ այսուհետեւ ալ մերթ ընդ մերթ այդպիսի անձինք գըտնուին: Միթէ դուք ալ կարեւոր չէ՞ք տեսներ որ ձեր միաբաններէն մէկը հոս գըտնուէր հասարակաց բարւոյն և օգտին համար: Վասնզի որչափ որ ես հասկցած եմ, վերոյիշեալ հանգուցեալներէն Պարոն Միքայէլը, մեռնելու ժամանակ, հասարակաց օգտին համար նշանաւոր բարիք մը պիտի ընէր, եթէ դուք գտնուէիք, եւ այդ բարիքը՝ անոր բարի փարձքը պիտի ըլլար՝ փոխարէն անոր բազմամեայ վաստակոց եւ աշխատութեանց: Սակայն հիմա ոչ միայն այսպիսի բարութենէ զըրկուած կը տեսնեմ հասարակութեան որբ եւ աղքատ մանուկները, որ ցաւ է խելքը գլուխը մարդոց, այլեւ աւելի մեծ ցաւ է՝ երբ կը տեսնեմ որ այդպիսի բարի մարդուն բազմամեայ վաստակ եւ աշխատութիւնը անմիտներու ձեռքով կորստեան մատնուած է: Ուստի եթէ հաճոյ է Հօրդ հոս գալու, շատ լաւ պիտի ըլլայ, իսկ եթէ չես ուզեր գալ, գոնէ յորդորէ Գերյարգելի Աբբահայրը՝ որ ձեր Միաբանութենէն մէկը միշտ հոս պահէ. հիմա մեր գաւառութենէն հոս կը գտնուին գրեթէ 15 անձինք, եւ Աստուծոյ ողորմութեամբ՝ ասոնց մեծ մասը հարուստ է եւ դեռահաս զաւակներու տէր, եւ բոլորն ալ հայ լեզուի ուսուցչի պէտք ունին: Եթէ Միաբանութենէն մէկը հոս գտնուելու ըլլայ եւ մեր տղաքներուն ուսում տայ, չեմ կարծեր որ անոնց ծնողքը դատարկաձեռն թողուն այդպիսի անձը»:

Մայրենի լեզուն եւ գիտութեան լոյսն այդ հայրենասէր վաճառականին համար սեւեռակէտն ըլլալով, Հ. Նիկողայոսի մահէն վերջն ալ կը շարունակէ իր եռանդուն քարոզութիւնը:

«Ես Վ. Հ. Նիկողայոսի կենդանութեան, — կ'ըսէ նա 1805ին իր անձամբ գրած նամակին մէջ, — խնդրած էի իրմէ որպէսզի խորհուրդ տայ Գերյարգելի Աբբահօր հոս միշտ վարդապետ մը պահելու համար, սակայն մինչեւ հիմա բան մը չլսեցի այդ մասին, եւ ոչ ալ տեղը մարդ երեւցաւ, եւ ասոր համար շատ տխուր եմ:

«Տասնեւհինգ տարի անցած է Հ. Պօղոսի ասկէ մեկնելուն վրայ, եւ այս միջոցին ալ մեծամեծ փոփոխութիւններ պատահեցան մեր ազգին մէջ. եթէ տեղը վարդապետ մը գտնուելու ըլլար՝ շատ մեծամեծ բարիքներ կրնար ընել իր Միաբանութեան. հիմա ալ ես այն համոզումն ունիմ որ շատ կարեւոր է Մխիթարեան Միաբանութեան Հայերէն մէկուն ներկայութիւնը:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(12 - Շար.)

տակով, դեղով. ալեւորն ու մանկտին, տղամարդն ու մատղաշ աղջիկն, մայրն ու այրը, դիտունն ու ռամիկը, դաշտի դաւակն ու քաղքի պարոնը, ամէնքն հայ, ջերմագին եռանդով լի: Կը շարժին ալեծուփ, կը մրմնջեն, եւ իրենց ձայն իբրեւ ձայն ընթացից ջուրց: Զոփողին կը հնչէ հովիկն առաւօտուն, չար ի չար կ'երեւին դասք քահանայից, կը ծածանին վեղարք աբեղայից, կը խշխշան ծաղկեայ վերարկուք սրբազանից: Թափօրը կը կազմուի:

Սարկաւագունք, դպիրք և հարիւրաւորք ճեմարանին երգարան ի ձեռին: Կը հնչեն զանգակներ միեւնոյն քաղցրաձայնութեամբ, եւ ճեմարանականք կ'երգեն մեղմագին «Անձինք նուիրեալք սիրոյն Քրիստոսի...» Կոմիտաս վարդապետի հոգեթաւիլ տաղն ու քնարը:

Կ'ընթանայ Թափօրն չքեղ հանդիսաւորութեամբ, անցնելով Տրդատայ դռնէն, վեհարանի հովանեաց ներքեւէ, Վաղարշապատի հրապարակէն, ճեմարանի հոյակապ ճակատուն առջեւէն, պարտէզի քովէն, մեծ պողոտայէն մտնելով դաշտի ընդարձակութեան մէջ: Զանգակները կը հնչուին, շարականը կ'երգուի. «Բարեբաւք երկնաւորք լցին զերկիր...» Թափօրը կը ստուարանայ հետզհետէ: Այգեգործն, հնձողն, ջրուորն, նախրորդն, հովիւն, գառնարածն, իրենց լաճերն ու աղջիկները միասին կայնած, խորին երկիւղածութեամբ կը խաչակնքեն, գդակները բացած, զմայլած Թափօրին կը նային, կրօնից, հաւատալեաց, երգելեաց պաւուրութեան տակ, եւ որոջք եւ զաւին իրենց քաղցր աչերը յառած կը բաւաչեն ու կը մայեն: Կ'ընթանայ Թափօրն:

Հնձաններուն մօտ ենք: Ահա Շողակաթ. վանքն ու տաճարն: Իւր չուրջ կանանչաթոյն այգեստանք, զալարուէտ մարգ եւ հասկաթուռ արտորայք: Օրհնութիւն երկրին, գեղեցկութիւն հովտին, եւ մարդն քանի գեղեցիկ ի մէջ այնքան պարարտութեանց եւ գեղոյ: Աստ հաստատուած էր չքնաղագեղն Հռիփսիմէ երեսուն եւ եօթն չքնաղ եւ սուրբ կոյս ընկերօք. ա'ստ երկնային ողկոյզն ի մէջ ողկուզաց որթոց. աստի «Հոտ անուշից բուրեցան ի Քրիստոս...»:

Կը յառաջէ Թափօրն: Մինչ այգեստանք, մինչ արտորայք մեր չուրջն ու առաջ և անդէոյ ու խաչանց խրամակք. եւ ի ձայն, եւ ի փայլ, եւ ի կերպս զանազան հաւք ու Թռուցեալք: Արդարեւ «Եղեմ աստուածատունկ զարդարեալ...»: Ցափշտակութիւն յանկարծ, հիացումն. «Զօրք հրեշտակաց ընդ մարդկան... եւ կանայք ի յերկինս զինուորք... Ենն Աստուած ամենազօր զօրութեամբ խոնարհեալ տեսանել զհանդէս կուսանացն...»:

Հասած ենք հանդիսավայրն: Ահա ասպարէզ նահատակ կուսին. հսկայակերտ վկայարանն սրբոյն Հռիփսիմեայ: Հոյակապ գմբէթն արձակեց իւր ցնծութեան նշանն. հնչեցին զանգակներ տաճարին, սերոպէն ողեւորութեամբ Թափօրն մտաւ ի տաճարն, եւ բոլորեցաւ Կոմիտասայ շիրմին չուրջն: Անդ լռեցին երգողք: Բայց մի սխրալի եղանակ լսելի կը լինէր դեռ ընդ երկար. արձագանգն էր տաճարին. արձագանգ քնարերգակ ոսկերաց սուրբ կաթողիկոսին:

Եւ սկսան պատարագը: Դուրս մատաղները կը զենուն. աղաղակ խաչանց: Ներսը բուրումն խնկոց, եղանակք դպրաց. «Քրիստոս պատարագեալ ի մէջի մերում, Ալէլուիա»:

Բայց ո՞ւր է սուրբ կոյսն...:

Աւագ սեղանոյն տակ դուռ մը կայ բացուած. ներս կը մտնեմ ի խոր, խոնաւ, անձուկ անցք մը ներս, յաջակողմն ի ներքոյ սեղանոյն, անուշահոտութեամբ լի վայր, դամբարան մը կայ լուսաթաթախ, խնկաւէտիկ, եւ երեք սրբասնեալ անձինք, Ս. Լուսաւորիչ, Ս. Սահակ Պարթեւ եւ Ս. Կոմիտաս կը սպասաւորեն անդ, հսկելով իրենց կնքեալ գանձուն: Անդ, այդ մթնշաղին մէջ կը փայլի լուսեղէն Թագուհին, Ս. Հռիփսիմէն: Կ'երկրպագեմ: Ինկած եմ հողոյն վրայ, փարած եմ շիրմին...

Թողէ՛ք զիս այստեղ:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

1892

ՅԱՒԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Անխոնջ Հայ մըն էր Ժորժ Յակոբեան, որ Հոկտեմբեր 14ին, ինքնաշարժի ծանր արկածի մը հետեւանքով մեռաւ Ֆոս սիւր Մէրի մօտերը:

Ողբացեալը ծնած էր Փիրէա, Յունաստան, 1925 Դեկտեմբեր 6ին: Պատանի էր, երբ իր ընտանիքին հետ կը հաստատուէր Մարսէյլ: Դիւրին չեղան երիտասարդական օրերը իրեն համար, սակայն ուսումնատենչ հայորդին իր աշխատասիրութեամբ յաջողեցաւ վկայուիլ Էքսի համալսարանէն իբրեւ ճարտարագէտ – քիմիագէտ. ստացաւ նաեւ գիտութեանց լիսանսը, ինչպէս նաեւ դարձաւ պսակաւոր Մարսէյլի գիտութիւններու փաքիւլթէէն:

Ողբացեալը, որ տնօրէնն էր քիմիական մեծ ընկերութեան մը, մինչ մօտէն կը հետաքրքրուէր գաղութի կեանքով Մարսէյլի մէջ: Մաքուր եւ ազնիւ նկարագրի տէր՝ բոլորէն սիրուած եւ յարգուած էր անխտիր: Յօժարակամ տրամադրութեամբ օգտակար կ'ըլլար հայկական ձեռնարկներուն եւ ազգային կեանքին:

Ժորժ Յակոբեանի արկածալի մահով Մարսէյլի Հայութիւնը սրտցաւ հայրենասէրի տիպար մը կորսնցուց:

ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամերիկեան համալսարանին մէջ Նոյեմբեր 18ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ եւ Խորէն Ա.ի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակի հանդիսաշուք ոգեկոչումը՝ համազգային մասնակցութեամբ: Ներկայ գտնուած են գաղութին հոգեւոր եւ ազգային իշխանութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ երկսեռ հոծ բազմութիւն մը: Բացման խօսքը կատարած է Տաճատ Արք. Ուրփալեան: Շնորհալիի անձն ու կեանքը ներկայացուցած է Կորիւն Վրդ. Պապեան: Շնորհալիի գրական վաստակը ներկայացուցած է Տոքթ. Յ. Գեղարդ, որ առանձնաբար անդրադարձած է Հայրապետին բանաստեղծական տաղանդին, սրբազան գրականութեան, առակագրութեան, թուղթերուն եւ գրական հանգանակին: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են «Շնորհալի» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գ. Գանտահարեանի, երգչուհի Տիկին Ա. Փեհլիվանեան եւ Զարեհ Սրկ. Էքմէքճեան արտասանութեամբ:

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ դպրեվանքի հիմնարկութեան 20րդ տարեդարձը արժանաւոր ձեւով տօնուած է Նոյեմբեր 17ին: Առաւօտուն, Գուրուչէշմէի Երեւման Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ մատուցուած է պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ Դպրեվանքի հիմնադիր Գարեգին պատրիարք Խաչատուրեանի: Աշխարհիկ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է նոյն օրը երեկոյեան, Փարք Օթէլի մէջ՝ նախագահութեամբ Շնորհք Արք. Գալուստեանի: Բացման խօսքը արտասանած է կարգադիր յանձնախումբի նախագահը Յարութիւն Սվաճեան, որ մատնացոյց ըրած է Դպրեվանքին դերը: Խնամակալութեան անունով պատշաճ ճառ մը խօսած է Արա Աբրահամեան, որ պատկերացուցած է Դպրեվանքին նուաճումները քսան տարուան ընթացքին: Աշակերտութեան անունով խօսած են Նայիրի Քէչէճի եւ Տիգրան Կիւլսաթար: Տիկին Ա. Նաթանեան եւս երկու խօսք ըրած է: Պատրիարքը արտասանած է Հուսկ բանքը:

КԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ՋԱՆԱՋԱՆ – ՋԱՆԱՋԱՆ

Ապակեփեղկերու գողութեան դէմ պայքարի մէջ մասնագիտացած Սքոթլէնտ Եարտի գործակալներէն մին, Տէյլի Էքսփրէս թերթին յայտարարած է թէ, իր ձերբակալած անձերուն մէջ կան մեծ թիւով հարուստներ: Այսպէս, մէկը փորձած է գողնալ 29 փէնս արժող պահածոյի տուփ մը, մինչ 2800 սթերլին ունէր իր թղթապանակին մէջ: Կին մը որ 5000 սթերլին արժէքով մատանի մը կը կրէր ձեռքին, փորձած է մէկ քանի փէննոց փոքր իր մը Թռցնել: Անգլիական խանութներու մէջ պատահական դարձած գողութիւններու ընդհ. գումարը կը հասնի 200 միլիոն ոսկիի:

×

ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐ

Ամերիկացի դաշնակահար ու երգահան Ֆիլիփ Քրէվլէ որոշած է գրել ամէնէն երկար երաժշտախաղը: Ան օգտագործած է օրտինաթէօր մը գրելու համար հարիւր ժամ տեւող երաժշտական պոէմ մը, այսպէսով կոտրելով մրցանիշը որ ցարդ կը պատկանէր հնդիկ Գախքսու Շափուրժի Սորաժպի: Ֆիլիփ Գրէվլէ իր «գլուխ գործոց»ը կնքած է «Սատիք գործատուն» անունով:

×

ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄԻ ԶՈՀԵՐԸ

Տոլարի եւ սթերլինի գիներու անկումը կը բարձրացնէ ջերմը ոչ միայն սակարաններու, այլ նաեւ ափրիկեան պահեստներուն մէջ: Համաձայն Քենիայի բնութեան պաշտպանութեան սպասարկութեան պաշտօնեաներուն, ոչ շատ վստահելի դրամատոմսերու տէրերը, կը ջանան ժամ առաջ տեղաւորել դանոնք, նախընտրելով ոսկին ու փղոսկրը: Խնդրանքը անշուշտ կը ծնեցնէ ընծայումը: Ահա թէ ինչու հարիւրաւոր գաղտորսներ խուժած են դէպի ազգ. պահեստները: Տէյվիտ Շէլտրիք, որ պահապանն է շրջանի ամէնէն մեծ փարքերէն, յայտարարած է թէ Զաւոյի, 300 փիղեր եւ 40 ռնդեղջիւրներ սպաննուած են հոն՝ անցեալ Յունուարէն ի վեր:

×

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԳԱՆՁԵՐ

«Խոնաւութենէ զգուշանալ: Գիրքեր»: Այս արձանագրութիւնը կրող մեծածաւալ սնտուկ մը իր վրայ հրաւիրեց ուշը Կալկաթայի ազգ. օդակայանի մաքսային պաշտօնեաներուն: Սնտուկին ձեւն ու ծանրութիւնը կասկածելի կը թուէին: Երբ բացին, մաքսային պաշտօնեաները գտան հոն Շիվա Նաթարաժա պարի աստուծոյն պրոնզէ արձանը, որ ունի մօտաւորապէս հազարամեակի մը անցեալը, եւ կը գնահատուի աւելի քան մէկ միլիոն տոլար: Սնտուկին տէրը աներեւութացած էր: Հնդիկ մաքսային պաշտօնեաները յաճախ կը գրաւեն ազգ. արուեստի այս տեսակ գործեր, որոնք սա կամ նա ձեւով կ'ուզեն դուրս հանել երկրէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (338)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻԶՈՆ

ԺԵ.

Ժաք Կարօ դիմադրութեան ուժ չունէր այլեւս: Աղջկան բասծը բրաւ: Մէրի անշարժ կը կենար ոտքի վրայ, ձեռքը դրասեղանին կռթնցուցած: Նկարիչը շարունակեց տուն տալ.

«Կը խոստովանիմ որ, 1861 Սեպտեմբեր 6ին, Ժանն Ֆորթիէի գրած եմ ստորագրութեամբս նամակ մը, զոր Ներփակ պիտի գտնէք:

«Կը խոստովանիմ որ, միեւնոյն օրը, Ալֆորվիլի մէջ ճարտարագէտ Պ. Լապրուէն գողցած եմ հարիւր ինիսուն հազար ֆրանքէն աւելի գումար մը:

Ժաք նորէն կանգ առաւ ու ընդվզումի շարժումով մը Թոթովեց.

— Ոչ... ոչ...:

— Գրեցէք, հայր իմ, եթէ չէք ուզեր որ ես գրիչը առնեմ ու ձեր տեղը գրեմ:

Թշուառականը ծռեց գլուխը եւ շարունակեց գրել Էթիէնի տուն տուած սա խօսքերը.

«Կը խոստովանիմ որ ոչ միայն իմ գործատէրիս յատակագիծերը գողցած եմ, այլեւ անոր գործարանը հրկիզած ու զինքը սպաննած եմ:

«Կը խոստովանիմ որ ուզած եմ Լիւսի Ֆորթիէն սպաննել տալ իմ վարձկան մեղսակցիս՝ Օվիտ Սոլիվոյի միջոցաւ, ու դրամ վճարած եմ միեւնոյն անձին, սպաննել տալու համար Ժանն Ֆորթիէն, զոր ճանչցած եմ Հայագործ Բէրրէն անունին տակ»:

Ժաք Կարօ դողդողջուն ձեռքով գրած էր վերոյիշեալ տողերը, երբ դուռ մը բացուեցաւ յանկարծ, ու Ժանն Ֆորթիէ ներս մտաւ, վիզը կարմիր ու արիւնոտ բիծերով դրոշմուած, մինչ Ժաք Կարօ կը կարծէր որ խցիկին մէջ արգելափակ ըրած էր իր զոհին դիակը:

— Թող այս մարդը խոստովանի թէ քիչ առաջ ուզեց զիս խեղդել իր մատներովը, ըսաւ Ժանն Ֆորթիէ:

Էթիէն եւ Ռաուլ զարմանքի ճիչ մը արձակած էին, իսկ Մէրի սոսկումի աղաղակ մը բարձրացուցած էր, Ժան Ֆորթիէի մուտքը տեսնելնուն պէս: Ժաք Կարօ արձանացած էր կարծես: Քրտինքի խոշոր կաթիլներ կը թրջէին մազերը եւ դէմքը: Մէրի հօրը ձեռքը վեր առաւ ու Թուղթին վրայ դրաւ նորէն:

— Գրեցէք, հայր իմ, ըսաւ հրամայական շեշտով մը:

Ժաք Կարօ երկու տող ալ գրեց:

— Ստորագրեցէք հիմա, ըսաւ Մէրի:

Թշուառականը ստորագրեց, Մէրի Թուղթը առաւ, ու Ժանն Փորթիէի տըւաւ: Այս վերջինը առաւ զայն: Յետոյ մանկամարդ աղջիկը յայտարարեց.

— Տիկին, ահա ձեր պատուին վերահաստատումը:

Յետոյ հօրը դառնալով յարեց.

— Աստուած Թող ներէ ձեզի: Բարեբախտաբար, ես պիտի մեռնիմ:

Ու Մէրի յամրաքայլ հեռացաւ, ինչպէս որ եկած էր: Վայրկեան մը անցաւ: Ժաք Կարոյի ընդհատ շունչը միայն կը լսուէր. ան կքած էր գրասեղանին վրայ, գլուխը ձեռքերուն մէջ: Ցանկարծ քանի մը մարդոց ոտնաձայնը թնդաց աշխատասենեակին յարակից մեծ սալոնին մէջ: Լիւսի, Ժորժ Տարիէ եւ Լիւսիէն Լապրու, հարցաքննիչ դատաւորը, ապահովութեան պետը, Օվիտ Սոլիվօ ու այս վերջինին ընկերացող ոստիկանները ներս մտան:

— Մայրս... մայրս, գոչեց Լիւսի նետուելով Ժաննի Թեւերուն մէջ, որ ուժգին սեղմեց աղջիկը, ու Թոթովեց.

— Աղջի՛կս:

Ապահովութեան պետը Ալֆորվիլի նախկին գործապետին՝ Ժաք Կարոյի ուսին վրայ դրաւ ձեռքը, ու ըսաւ.

— Ժաք Կարօ, յանուն օրինաց կը ձերբակալեմ ձեզ:

— Զուարճալի չէ՛, կարծեմ, յարեց Սոլիվօ ծաղրական շեշտով մը: Ի՞նչ կ'ուզէիր որ ըլլար...: Երկար ատեն բախտաւոր եղար... պատիժդ կրելու էիր... Ահա ձախորդութիւնը եկաւ...:

— Ժան Ֆորթիէ, ըսաւ հարցաքննիչ դատաւորը, ընդհանուր դատախազին կողմէ արտօնուած եմ առժամապէս ազատ ձգելու ձեզ, ինչ որ վերջնական հանգամանք պիտի ստանայ մօտ ատենէն: Ինծի յանձնեցէք այն Թուղթը, զոր քիչ մը առաջ ձեզի տուած է այս մարդուն աղջիկը: Իսկ դուք, պարոն Քասթէլ, ինծի յանձնեցէք Փօլ Հարմանի մահուան փաստաթուղթը եւ 1861ին Ժաք Կարոյի կողմէ Ժանն Ֆորթիէի գրուած նամակը:

Ահաւասիկ այդ փաստաթուղթերը, ըսաւ նկարիչը:

ԿԶԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Շար.)

Այրի Տիկին Վերոնիք Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Միսաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Միսաքեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Եղիսաբէթ Միսաքեան, այրի Տիկին Ովսաննա Գարիկեան, այրի Տիկին Վերոնիք Միսաքեան եւ ընտանիքը (Հայաստան), այրի Տիկին Մարգրիտ Միսաքեան եւ ընտանիքը, այրի Տիկին Մարիամ Վարդուկեան եւ ընտանիքը, Սիւրմէ, Կէտ, Թիէրի, Շահվերտեան, Սարեան, Սեւեան, Մելիքեան, Տէր-Արսէնեան, Համբարեան, Գարաճեան, Սէմէրճեան, Եաղճեան, Գալիքեան, Աւճեան (Հայաստան), Բարիկեան (Հայաստան) ընտանիքները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, զաւկին, խնամիին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 25ին, իր բնակարանը, Քլամար:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի (Նոյ. 28) առաւօտ ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քլամարի ինթէրքոմիւնալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

Վարդան Կակոյեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գարակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան - Ֆրանսուա Մարիւսի, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պալիքեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Գույումճեան, Կակոյեան, Արզարեան, Մազարիան Նոտարեան, Զապունեան, Գարակէօզեան, Մարիւսի եւ Պալիքեան ընտանիքները եւ համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԻՄԱՆՁԱ ԿԱԿՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 24ին 82 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ, 128 Ռիւ Էթիէն Տոլէ, Ալֆորվիլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի առաւօտ Նոյեմբեր 28-ին, ժամը 10.30ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Դեկտ. 1, տօն է Սրբոց Առաքելոց եւ առաջին լուսաւորչացն մերոյ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Դեկտ. 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ բոլոր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ կը մատուցուի:

Նոյն առեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կենդանի եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խոզիկեան եւ զաւակները, Օր. Ազատնի Խոզիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խոզիկեան եւ զաւակները (Ամերիկա), եւ համայն Աճէմեան (Ատիս Ապապա), Յարութիւնեան, Համբարձումեան ընտանիքները իրենց հանգուցեալ զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, մօրեղբօր, սանուկին, ազգականին, տարաբախտ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԽՈՋԻԿԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին յիշատակին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Դեկտ. 2, Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յարէթնազովեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի, իրենց սիրելի բարեկամ՝ ողբացեալ Քերովբէ Գիզիրեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան Ճէյմս Խտըրշահի մահուան տխուր առթիւ կը նուիրեն.— Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ՝ 100 Ֆր. եւ անոր միջոցով Աղքատախնամին՝ 100, Ֆրանսա-հայ Կապոյտ Խաչին՝ 50, Հայ Կարմիր Խաչին՝ 50 Ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան - քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:

Clément LEPIDIS

DEDICACERA SON DERNIER ROMAN

L'ARMENIEN

Editions du Seuil

Le Jeudi 29 Novembre 1973 de 18 à 20 heures

au DRUGSTORE MATIGNON

1, Ave. Matignon — Paris 75008

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Դեկտ. 3 Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Դեկտ. 4 ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ: Պատգամաւորի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL « HARATCH »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

ներկայ պիտի ըլլայ գրագէտ՝

Clément LÉPIDIS

եւ պիտի խօսի իր՝

L'ARMÉNIEN

վէպին շուրջ

Շաբաթ, Դեկտ. 1 երեկոյեան ժ. 20.45ին

Կը հրաւիրուին բոլորը, եւ մանաւանդ անոնք, որոնք կը փափաքին ծանօթանալ գրագէտին, ու ունենալ անոր ստորագրութիւնը վերոյիշեալ գրքին վրայ:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՊԻՒՖԷ

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

1974 Ի

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Գունաւոր կողքով եւ պատկերազարդ էջերով

Ապսպրանքներու համար դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
29
JEUDI
29 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 120 Ֆ. Հատը 0,80 Ֆ.
Արտասահման Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ 65 Ֆ.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.875
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
49e ANNÉE — N° 12.875

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԼՈՒԾՈՒՄ ՉԷ

—0—

Արաբեւիսրայէլեան չորրորդ պատերազմը անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու թէ մեր օրերուն կարելի չէ խաղաղութիւն ապահովել զէնքի ուժով։

«Վեցօրեայ պատերազմ»էն աւելի քան վեց տարի վերջ, Եգիպտոս եւ Սուրիա նախաձեռնարկ եղան զինու զօրութեամբ վերագրաւելու արաբական այն հողերը, որոնք կորսնցուցեր էին 1967ին։ Առաջին օրերու «հարուածային» յաջողութիւն — ները վաղորդայն չունեցան։ Ծանր կորուստներ կրեց իսրայէլեան բանակը, որ կը կարծուէր թէ «անպարտելի» էր։ Խորհրդային ՍԱՄ հրթիռները մեծապէս օգնեցին արաբական բանակներուն՝ մեծ կորուստներ տալու համար իսրայէլեան օդային ուժին։

Սակայն երբ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը Հոկտեմբեր 22ին զինադադարի որոշում տուաւ, Մոշէ Տայանի զինուորները մէկ կողմէ Սուէզի ձախ ափին՝ եգիպտական հողի վրայ զօրաւոր կամուրջագլուխ մըն էին գրաւած, միւս կողմէ Սինայի մէջ պաշարած էին եգիպտական 3րդ բանակը, կտրելով անոր պարենաւորման ճամբաները։

Սատաթի եւ Ասատի հաշիւները սխալ դուրս եկան։ Տեսնուեցաւ, որ Եգիպտոս եւ Սուրիա թերագնահատած էին հակառակորդին ուժը։

Երկուստեք կորուստները շատ ծանր եղան, — մարդկային ու նիւթական կորուստ։

Այս պայմաններուն տակ զինադադարը ժամանակին պահանջ էր։ Հաշիւ չկար շարունակելու մէջ պատերազմը, որ ո՛չ մէկ դրական արդիւնքի պիտի յանգէր։

Զինադադարը առաջին քայլն էր դէպի խաղաղութիւն։ Երկուստեք գերիներու փոխանակութիւնը քաջալերական երեւոյթ մըն է, որ յոյսեր կը ներշնչէ վերջնական կարգադրութեան մը համար։

Նոր գիւրին պիտի չըլլայ սակայն հաշտեցնել կողմերը, որոնք ներկայօժար պիտի չուզեն հրաժարիլ իրենց հիմնական պահանջներէն։

Արաբները իրենց դատին համար յարդ կը թողնէին ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Նոյեմբեր 22ի թիւ 242 բանաձեւին վրայ, որ կը պահանջէր՝

Ա) Գրաւուած հողերու պարպումը,

Բ) Պաղեստինի արաբ գաղթականներու հարցին կարգադրութիւնը,

Գ) Իսրայէլի Պետութեան ճանաչումը, ապահով սահմաններու մէջ։

Իսրայէլեանները վեց տարիէ ի վեր նոյնիսկ ուշադրութեամբ չեն գործադրած Ապահովութեան Խորհուրդի պահանջները։ Ո՛չ պարպած են գրաւեալ արաբական հողերը, ոչ ալ՝ ուզած են կարգադրութիւն ըրած Պաղեստինի գաղթականներուն համար, որոնք կը շարունակեն իբրեւ «տարագիր» ապրիլ հարեւան արաբ երկիրներու հողերուն վրայ։

Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կեանքի կոչուած էր խաղաղութիւնը ապահովելու, հետեւաբար եւ պատերազմը արգիլելու համար աշխարհի մէջ։ Նման առաջադրութեամբ ստեղծուած էր Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, համաշխարհային առաջին պատերազմէն ետք։

Աւելի քան կէս դարու փորձերը ցոյց տուին, որ մարդասիրական ազնիւ գաղափարներով եւ խաղաղասիրական վսեմ նշանաբաններով կարելի չէ արգելք հանդիսանալ պատերազմներու՝ ազգերու միջեւ։ ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովներուն եւ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ մարդիկ հոգեցունց ճառեր կը խօսին եւ աքանչելի բանաձեւեր կը քուէարկեն։ Սակայն նոյնիսկ միաձայնութեամբ տրուած որոշումները չեն կրնար գործադրել տալ։

Պատճառն այն է, որ ինչպէս երէկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ալ այսօր ՄԱԿը իր տրամադրութեան տակ չունի արդիական ամէն կարգի զէնքերով օժտուած հսկայ բանակ մը՝ որ նախայարձակ Պետութիւնը տարհամոզէ եւ ստիպէ զայն, որ խաղաղ ճամբաներով լուծէ իր վէճը հակառակորդին հետ։

ՄԱԿը փոքր թիւով ամէնագդի «կապոյտ գդակաւոր»ներ միայն ունի իր տրամադրութեան տակ, ո՛չ թէ ռազմադաշտ ղրկելու համար զանոնք իբրեւ յարձակողական բանակ, այլ երկու հակառակորդներու միջեւ դիրք բռնելու, խաղաղութեան ժամանակ, իբրեւ պահակ, որպէսզի կողմերը խելօք կենան եւ կրկին զէնքի չդիմեն։ Փորձը դրական արդիւնք տուաւ Կիպրոսի մէջ։

1967ին տեսանք սակայն, որ կողմերէն մէկը, միակողմանի կերպով պահանջեց ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարէն «կապոյտ գդակաւոր»ներու հեռացումը, ու պատերազմը պայթեցաւ։

Ուրեմն կարելի չէ անոնց վրայ մեծ յոյս դնել՝ խաղաղութեան պահպանման համար։ «Կապոյտ գդակաւոր»ները այսօր կրկին դիրք կը գրաւեն Եգիպտացիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ, բերուելով մեծ մասամբ Կիպրոսէն, ուր անոնք յաջողեցան վերջ տալ Յոյներու եւ Թուրքերու ընդհարումներուն։

Սակայն անոնք չեն, որ վերջնական խաղաղութիւն պիտի կրնան ապահովել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Ոչ ալ պատերազմը պիտի լուծէ արաբեւիսրայէլեան վէճը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՈՒԷ՛Ք ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ, ՁԵԶԻ ՔԱՐԻՒՂ ԿՈՒՏԱՆՔ

ԿԸՍԵՆ ԱՐԱԲՆԵՐԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

—0—

Երկուշաբթի գիշեր հեռատեսիլի Բ. կայանէն Ալժերիոյ Ճարտարարուեստի նախարարը, որ նաեւ նախագահն է Քարիւղ Արտածող Արաբական Երկիրներու Կազմակերպութեան (Օ.Փ.Ա.Է.Փ.) կըկնեց նոյն յանկերգը ամէն անգամ որ զինքը հարցաքննող չորս լրագրողներէն մէկը հարց կուտար թէ ի՞նչ կապ ունին Իսրայէլի հետ Արաբներու ունեցած առկախ հարցերը Եւրոպան քարիւղէ զրկելու հետ։

Ապտէսելամի համար հարցը սա է.— 1967 Նոյ. 22ին ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած է, ուր կը հրահանգուի Իսրայէլի գրաւած հողերը պարպել։ Իսրայէլ չէ պարպած այդ հողերը, ուրեմն թող Եւրոպա ճիգ թափէ որ այդ բանաձեւը գործադրուի, այսինքն Իսրայէլ հողերը պարպէ, այլապէս քարիւղի ծորակը կամաց-կամաց կը գոցուի։ Նոյնը ըսած է նախարարը Նախագահ Փոմփիտուի, որ զինքը կ'ընդունէր յաջորդ օրը։ Խօսակցութենէն ետք, երբ դուրս կ'ելլէր Ելիզէէն, Ապտեսելամ ըսած է. «Ֆրանսա միշտ ա-

ունձնաշնորհեալ երկիր մը կը մնայ։ Զենք կրնար շատ մանրամասնութիւններ տալ այս շատ կարեւոր տեսակցութեան մասին»։

Ալժերիոյ նախարարին կ'ընկերանայ Սաուտի Արաբիոյ Քարիւղի նախարարը Շէյխ Եամանի, եւ միասնաբար շրջապտոյտ մը կը կատարեն իրենց տեսակէտները պարզելու համար, քարիւղի վերաբերեալ։

Մինչ այդ, զանազան երկիրներ սկսած են տեղի տալ։ Այսպէս Ճափոն, որ աւելի նպաստաւոր դիրք մը բռնած է արաբական դատին հանդէպ «բարենիշ» մը առած է Արաբներէն եւ յոյս կայ որ «պատիժը» վերնայ եւ քարիւղ ստանայ։

× Քա. Էլ. Էմ.ի Միխաիփի օդանաւը կը շարունակէ շրջիլ առանց լուծումի յանգելու։ Օդակայանէ օդակայան կ'երթայ, 11 հոգիով։ Ծանօթ է որ ճամբորդները ազատ արձակուած են եւ օդանաւը կը մնան երեք օդահէնները, անձնակազմը եւ իբրեւ կամաւոր պատանդ նաեւ Քա. Էլ. Էմ.ի փոխ-տնօրէնը։ Զորեքշաբթի առտու օդանաւը Տուպայ էր եւ յայտնի չէր անոր ճակատագիրը։

"ԱՂԷՏ Է" Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

—0—

Դաշնակցային Գերմանիոյ տուած որոշումը՝ վերջ տալ օտար բանուորներու ներգաղթին, շատ ծանր հարուած մը բերած է Թուրքերուն։ Ծանօթ է որ Դաշնակցային Հանրապետութիւնը երկու միլիոն 400 հազար օտար բանուորի վրայ, 650 հազար Թուրք ունի։ Ասոնք գործ չեն գտներ Թուրքիա եւ Գերմանիա տեսակ մը դրախտ է իրենց համար։

Ներկայիս մէկ միլիոն Թուրք աշխատանքի արտօնութեան կը սպասէ Եւրոպա եւ գլխաւորաբար Արեւմտեան Գերմանիա երթալու համար։ Այդ իսկ պատճառով է որ թրքական սենտիքաներու ընդհ. քարտուղարը յայտարարած է. «ինչ որ կը պատահի աղէտ մըն է Թուրքերուն համար» եւ նաեւ իր մտահոգութիւնը յայտնած այն հարիւր հազար Թուրքերուն համար, որոնց աշխատանքի պայմանագրութիւնը լրացած է։ Պէտք է անպայման անոնք Գերմանիա մնան, կ'ըսեն Անգարայի իշխանութիւնները, բայց շատ տրամաբանական չէ որ Պոն նախ Թուրքերուն գործ տայ, ապա մտածէ իր բանուորներուն մասին։ 1973ին Թուրքերը Գերմանիայէն տուն ղրկած են հազար երկու հարիւր միլիոն տոլար։ Ասիկա տարադրամի գլխաւոր աղբիւրն է Թուրքիոյ համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբերին գիները բարձրացած են 1,1 առ հարիւր ինչ որ մրցանիշ մըն է։ Դեկտեմբեր 6ի գործադուլին պիտի չմասնակցի Բանուորական Ուժը (Էֆ. Օ.) որու համար շարժումը քաղաքական բնոյթ ունի։ Բայց միւս կողմէ գործադուլը աւելի կը ծաւալի։ Շարժումին կը մասնակցի նաեւ գիրքի բանուորներու Սէ. Ժէ. Թէ. սենտիքան եւ թերթերը լոյս չեն տեսներ։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ պիւտճէի կոմիտէն երեսուն միլիոն տոլարի պիւտճէ մը քուէարկեց իբրեւ վեցամսեայ ծախք՝ Մերձ. Արեւելքի կապոյտ սաղաւարտաւորներու։ Այդ գումարին մօտ 29 տոկոսը Մ. Նահանգները պիտի հայթայթեն. Խորհ. Միութեան բաժինն է 15 տոկոս։ Զինաստան մերժեց մասնակցիլ ծախքերուն։ Զինաստանի բաժինն է շուրջ 6,5 տոկոսը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր զինուորական իշ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Կ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

—0—

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, Նոյեմբեր 16ին, Արդիւնաբերական Շինարարութեան նախարար նշանակած է Կառլէն Յակոբեանը։

Նախկին նախարարը՝ Ս. Շահնազարեան պաշտօնէ «ազատուած» է հանգըստեան կոչուելուն պատճառով։

խանութիւնը ազատ արձակեց այն ուսանողները, որոնք ձերբակալուած էին վերջին ուսանողական ցոյցերու ընթացքին։

ՊԵԼՃԻՔԱ բոլոր կարեւոր օրաթերթերը Շաբաթ օրուընէ սկսեալ հինգէն վեց պելժիական ֆրանքի կը բարձրանան հատավաճառի իրենց գինը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Ծերակոյտը վաւերացուց Ճէրըլտ Ֆորտի նշանակումը փոխ-նախագահի պաշտօնին։ 92 ծերակուտականներ թեր եւ երեք ծերակուտականներ դէմ քուէարկեցին։Անեուի հրաժարումէն ետք Նիքսըն Մ. Նահանգներու փոխ-նախագահ նշանակած էր Ճ. Ֆորտը։

ՄԱՐՈՔԻ ֆրանսացի քաղաքացիներու թիւը կը նուազի։ 1972 Նոյեմբեր մէկէն մինչեւ 1973 Հոկտ. 31 Մարոքէ հեռացած են 7.818 Ֆրանսացիներ։ Այժմ 75.525 Ֆրանսացի կ'ապրի Մարոքի մէջ։

ՖԷՄԻՆԱ գրական մրցանակը տրուեցաւ Միշէլ Տառի, 8րդ քուէարկութեան (երբ այլեւս նախագահուհիին ձայնը երկու կ'արժէ) իր Ժուան Մալտոն վէպին համար, որու պատմութիւնը Պոլիս կ'անցնի «որովհետեւ, կ'ըսէ հեղինակը, քանի մը քաղաքակրթութիւնները խառնուած են հոն, ֆրանսացի, անգլիացի, ռուս, յոյն, Թուրք, լըվանթէն կրնան իրարու հանդիպիլ։ Մետիսիս գրական մրցանակն ալ տրուեցաւ Թոնի Տիվէրի, Փէյիզաժ տը Ֆանթէզի վէպին համար, որ առաւելաբար սեռային եւ միասեռային նկարագրութիւններու նուիրուած է ու նաեւ, օտար վէպի համար՝ Միլան Քունտերայի, «Կեանքը ուրիշ տեղ է» գործին համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ համալսարանի ուսողութեան նախկին դասախօս մը՝ Եուրի Շիխանովիչ, խորհրդային դատարանի վճիռով հոգեբուժարանի մը մէջ պիտի արգելափակուի։ Շիխանովիչ պաշտօնէն հեռացուած եւ 14 ամիսէ ի վեր ձերբակալուած կը մնար «հակախորհրդային քարոզչութիւն» կատարած ըլլալու յանցանքով։ Իշխանութիւնները թոյլ չեն տուած, որ օտար լրագրողներ ներկայ գտնուին դատավարութեան։

ՓԵՔԻՆԻ տեսակէտով երկու գեր-Պետութիւններու՝ Մ. Նահանգներ եւ Խորհ. Միութիւն «մրցակցութիւնը պատճառ դարձած է, որ արագ ընթացք առնէ Եւրոպայի միութիւնը։ Եւրոպացիք վրդովեցան, երբ նկատեցին, որ Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն Մերձ. Արեւելքի մէջ անտեսեցին Եւրոպան։

Մեր Այցելուները

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Հ. Կոմիտաս Վ. Ունենեան, Վենետիկոյ Մխիթարեան Ուխտէն։

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամպակեան, Միլանոյէն։

Պ. Գրիգոր Ալիխանեան, Օվիետոյէն, (Սպանիա)։

Օր. Զուարթ Զալլաեան, Սիտնէյէն։

ԸՆԿԵՐ Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ)

—0—

Հոկտեմբեր 27ի մեր թիւով՝ ցաւով գուժած էինք վերերան եւ վաստակաւոր ընկեր Արշալոյս Աստուածատրեանի մահը, 90 տարեկանին, Պէյրութ:

Ստորեւ կը ներկայացնենք հանգուցեալ ընկերոջ ինքնակենսագրութիւնը:

Ծնուել եմ 1883ին, Քանաքեռ գիւղում: Վերջացրել եմ Երեւանի Ուսուցչական Սեմինարիան եւ Թիֆլիզի Ալեքսանդրեան Մանկավարժական Ճեմարանը: Ուսուցչական Սեմինարիան աւարտելուց յետոյ պաշտօնավարել եմ գաւառական պետական նախնական դպրոցներում, իբր աւագ ուսուցիչ՝ Վայոց Ձորում (Դարալագեազ), Կողբում, Աշտարակի շրջանում եւ Ղարաբաղի Թեմական դպրոցում՝ իբր ռուս լեզուի ուսուցիչ: Մանկավարժական Ճեմարանն աւարտելուց յետոյ պաշտօնավարել եմ Ալեքսանդրապոլում (Լենինական)՝ Պուշկինեան դպրոցում, միաժամանակ դասախօսելով մանկավարժական դասընթացքներում: Կուսակցական գծով աշխատել եմ իբր Երեւանի միջնակարգ դպրոցների կուսակցականօրէն կազմակերպուած աշակերտութեան Մայր Խմբի անդամ: Իբր Շրջանային Կոմիտէի անդամ՝ Վայոց Ձորում (Դարալագեազ), Աշտարակի շրջանում, Կողբում: Իբր Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ՝ Շուշում, Երեւանում: Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակ Կուսակցական Բարձրագոյն Մարմինը (Բիւրօն) Թիֆլիզից տեղափոխուեց Երեւան: Մրգաստանի (Երեւան) Կեդր. Կոմիտէի կողմից մասնակցել եմ Բիւրոյի նիստերին:

Երբ սկսուեց ռուսական յեղափոխութիւնը, շարքային զինուոր էի Երեւանում եւ աշխատում էի գնդի դրասենեակում իբր դատական բաժնի վարիչ: Դրասենեակի կողմից ընտրուեցի Նահանգական Զինուորական Խորհրդի անդամ, ապա այդ Խորհրդի քարտուղար եւ Խորհրդի Գործադիր Կոմիտէի անդամ – քարտուղար, ինչպէս նաեւ Գործ. Կոմիտէի օրգան՝ «Ստրաժ Սվոբոդի» (Ազատութեան Պահակ) խմբագրութեան անդամ. մի առ ժամանակ վարել եմ նաեւ թերթի պատասխանատու խմբագրի պաշտօնը:

Իբրեւ Զինուորական Խորհրդի ներկայացուցիչ, մասնակցել եմ Երեւանի Նահանգական Խորհրդի նիստերին ու տարած աշխատանքներին:

Երեւանի Նահանգական Զինուորական Խորհրդի կողմից ընտրուել եմ Թիֆլիզում գումարուած Զինուորական Երկրային Համագումարի (կովկասեան ճակատի բարձրագոյն մարմինը) անդամ:

Պոլշեւիկեան յեղաշրջումից յետոյ, Երեւանի (Մրգաստանի) Կեդր. Կոմիտէի կողմից ընտրուել եմ Երեւանի Հայոց Ազգային Խորհուրդի անդամ եւ քաղաքի դպրոցների տեսուչ:

1917ի վերջերին Արամը Թիֆլիզից եկաւ Երեւան, իբր Հայոց Ազգային Խորհուրդի լիազօր ներկայացուցիչ: Երեւանի Հայոց Ազգային Խորհուրդը նրա առաջարկով իր միջից ընտրեց երկու հոգի, որոնք Արամի հետ միասին կազմելու էին Ազգ. Խորհուրդի Գործադիր Մարմինը: Ազգ. Խորհուրդը ընտրեց Մ. Մուսինեանին եւ ինձ: Այդպիսով, կազմուեց «Յատուկ Կոմիտէ»ն, որին Ազգ. Խորհուրդը ժամանակաւորապէս փոխանցեց իր բոլոր իրաւունքները եւ որը, վարելու էր Արարատեան դաշտի եւ յարակից գաւառների — շրջանների գործերը: Յատուկ Կոմիտէի նիստերին ձայնի իրաւունքով երբեմն մասնակցում էին Նահանգական Կոմիսար Սահակ Թորոսեանը եւ Զինուորական Մարմնի նախագահ Բժ. Ա. Մելիքեանը: Յետագայում Յատուկ Կոմիտէին փոխարինեց Վարիչների Մարմինը Արամի նախագահութեամբ: Այդ Մարմնի մէջ ինձ յանձնուեց ինքնապաշտպանութեան վարիչի պաշտօնը: Վարիչների Մարմինը երկիրը կառավարեց մինչեւ Քաջազնունու Թիֆլիզում կազմած կառավարութեան Երեւան գալը (1918 Յուլիս):

Քաջազնունու կառավարութեան մէջ Արամին յանձնուած էր Ներքին Գործոց, Լուսաւորութեան (հանրային կրթութեան) եւ Պարենաւորման նախարարութիւնները: Արամի յանձնութեամբ ես վարել եմ հանրային կրթութեան բաժինը: Երբ կազմուեց Կոալիցիոն *կառավարութիւն (1918 Նոյեմբեր), Հանրային Կրթութեան նախարարութիւնը յանձնուեց Ժողովրդական կուսակցութեան: Սրա Հանրային Կրթութեան առաջին նախարարը (Մ. Աթաբէգեան) շուտով հրաժարուեց եւ մեկնեց Թիֆլիզ: Նրա տեղը՝ Ժողովրդական կուսակցութեան յանձնութեամբ՝ ժամանակաւորապէս բռնեցի ես:*

Երեւանի քաղաքային ընտրութիւնների (երկրորդ) ժամանակ (1919), Մ. Մուսինեան ընտրուեց մայրաքաղաքի քաղաքագլուխ, ինձ ընտրեցին իբր փոխ քաղաքագլուխ: Երբ կազմուեց Հայաստանի Քաղաքների Միութիւնը, Մ. Մուսինեանն ընտրուեց Միութեան վարչութեան նախագահ, ինձ ընտրեցին իբր վարչութեան անդամ–քարտուղար:

Մի առ ժամանակ անց, Մ. Մուսինեանն անցաւ մի այլ պաշտօնի, որից յետոյ քաղաքագլխի պաշտօնը վարեցի ես մինչեւ երկիրը պոլշեւիկներին յանձնելը (1920 Դեկտեմբեր): Միաժամանակ վարում էի «Հայկոոպի» նախագահի պաշտօնը:

Փետրուարեան Ապստամբութիւնը (1921) շատերի հետ միասին ինձ եւս ազատեց պոլշեւիկեան բանտից: Փրկութեան Կոմիտէն ինձ նշանակեց Երեւանի քաղաքապետ: Այդ պաշտօնը վարեցի մինչեւ երկրից հեռանալս, երբ պոլշեւիկներ (հայ) ռուս զէնքի ուժով գրաւեցին Հայաստանը:

Այստեղ, արտասահմանում, կտրուած եմ եղել հայկական շրջաններից: Հեռուից հեռու, տարիներէ ի վեր աշխատակցել եմ մեր կուսակցական թերթերին – պարբերականներին:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

Պէյրութ 1960 թ. Օգոստոս

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

«ԹԱՆԶԻՄԱԹ»Ի ՀՌՉԱԿՈՒՄԸ

ԵՒ ՆՊԱՍՏԸ 19–ՐԴ ԴԱՐՈՒ ԹՐՔԱՀԱՅ ԶԱՐԹՕՆՔԻՆ

—0—

Հարիւրերեսունեւչորս տարի առաջ, 1839 Նոյեմբեր 16ին, Պոլսոյ Կիւլհանէի պալատական պարտէզին մէջ, օսմանեան Թուրքիոյ սուլթան Ապտիւլմեճիտի հրովարտակով եւ օրուան վարչապետ (սատրազամ) Րեշիտ փաշայի պատգամաբերութեամբ հռչակուեցաւ «Թանզիմաթ»ը (Հաթթը Շէրիֆ)՝ *որ խղճի ազատութիւն եւ քաղաքացիական իրաւունք կը շնորհէր կայսրութեան մէջ ապրող բոլոր քրիստոնեաներուն:*

Օսմանեան Թուրքիոյ այս քայլը վերագրել քրիստոնեայ հպատակներու հանդէպ ինքնաբեր *անխտրականութեան կամ պետական ու* սահմանադրական *քաղաքականութեան մը՝ ճիշդ պիտի չըլլայ: Տասնըիններորդ դարու հայեւթուրք յարաբերութեանց պատմական հոլովոյթին ծանօթ ոեւէ անձ ի վիճակի է հաստատելու թէ օսմանեան ներքին քաղաքականութիւնը, մասնաւորաբար ոչ իսլամ ժողովուրդներու հանդէպ Պետութեան կեցուածքը՝ կախում ունեցած է արտաքին ուժերու, յատկապէս Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ կողմէ ցոյց տրուած շահագրգռութիւններէ:*

Ռուսական յառաջխաղացումը դէպի Սեւ ծով, Պալքաններ եւ Կովկաս, ինչպէս նաեւ ակներեւ հաւանականութիւնը Ռուսերու կողմէ միջամտութեան մը օսմանեան կայսրութեան ներքին գործերուն, կը հարկադրէին արքունիքը ներքին ու վարչական կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելու:

Հարկ կա՞յ ընդգծելու թէ նոյնքան շահախնդրական բնոյթ ունէին մեծ Պետութեանց կողմէ ի գործ դրուած ճնշումները: Անգլիա, Ռուսիա, Ֆրանսա եւ միւսները՝ բոլորն ալ, իրենց սեփական հաշիւներէն կամ միջպետական նկատումներէն կ'առաջնորդուէին: Քրիստոնեայ տարրերու, տարազգի ժողովուրդներու կամ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու հարցը՝ իրողութեան մէջ պատրուակ *էր միայն, — ինչպէս ցոյց կուտայ այսօր պատմութիւնը, աներկրայօրէն:*

Այսուհանդերձ, Թանզիմաթի հռչակումը իր բարեդէպ անդրադարձումները ունեցաւ Թրքահայութեան 19րդ դարու ընկերային, մշակութային եւ ազգային զարթօնքի սկզբնական շարժումներուն վրայ, հող պատրաստելով մասնաւորաբար կրթական եւ հանրային եռուզեռի մը:

Արհեստաւորներու (էսնաֆ) *եւ ամիրաներու պայքարը խմորումի մէջ էր արդէն՝ երբ Թանզիմաթի հռչակումով շատ աւելի մեծ թափ ստացաւ: Նախակրթարաններու ցանց մը հիւսուած էր եւ հանրային հաստատութիւններու կառուցման համար քայլեր առնուած էին արդէն, երբ շնորհուած նոր ազատութիւններն ու իրաւունքները նպաստեցին շարժումի արմատաւորման: Հայազգի պաշտօնատարներու եւ ամիրաներու դիրքը ամրացաւ. բարենպաստ տարողութիւն ստացաւ անոնց նիւթական եւ հանրային աջակցութիւնը՝ Զարթօնքի* տնտեսական *կռուաններու զօրացման ի նպաստ: Գաւառներու մէջ սահմանափակուեցան հարստահարութիւններն ու անիրաւումները: Տնտեսական վերելքն ու նիւթական բարօրութիւնը ընկերային իրենց անդրադարձումը ունեցան շուտով՝ երբ 1840ական Թուականներու ջոջ եւ բարեկեցիկ դասը սկսաւ նպաստել հայ երիտասարդութեան բարձրագոյն կրթութեան ու մասնագիտական պատրաստութեան գործին, դէպի Եւրոպա ուղի հարթելով անոնց առջեւ: Յատկապէս Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ Թրքահայութիւնը խմորեց նոր սերունդ մը՝ որ իրեն հետ Պոլիս եւ Իզմիր բերաւ նոր գաղափարներ, նոր շունչ ու ոգի:*

1860ական Թուականներէն մինչեւ 1908–1913ի ընկերային, քաղաքական եւ իմացական մեր նուաճումներուն մէջ՝ իր անուրանալի դերը ունեցած է 1839ի Թանզիմաթով ստեղծուած շարժումը:

Ժողովրդավարական պայքարը, օրինակ, որ 1860ին պիտի հասնէր Ազգ. Սահմանադրութեան մշակումով նուիրագործուող ընկերային նուաճումին, 1844ին կ'արձանագրէր արդէն իր առաջին պատմական յաջողութիւնը՝ երբ օրուան պատրիարքը կը հարկադրուէր ամիրաներէ եւ արհեստաւորներէ բաղկացած խառն վարչութիւն մը ստեղծել:

Յետագային, 1860–1870ական Թուականներու քաղաքական իրադարձութեանց, բարենորոգումներու շարժումին եւ աւելի ուշ նաեւ ազատագրական եւ յեղափոխական տրամադրութեանց մէջ իր ազդեցութիւնը ունեցած է 1839ի Թանզիմաթին յաջորդող քառորդ դարու հանրային մեր դաստիարակութիւնն ու ազգային գիտակցութեան զարգացումը:

Մ. Թ.

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ազգային մեծ բարերար

Բ.

«Բնաւ կասկած չունիմ որ այդպիսի անձի մը ներկայութեամբ՝ մենք շատ մը բարիքներ պիտի վայելենք եւ Մխիթարեան Միաբանութիւնն ալ մեծ օգնութիւն մը: Ուստի, սիրելի եղբայր իմ Ալեքսանդր, կը խնդրեմ որ աճապարելով գրես Գերյարգելի Աբբահօր՝ որ հոս անպատճառ անձ մը ղրկէ՝ երկու կողմերու ալ բարութեան համար»:

Տեսնելով որ սխալ դուռ զարկեր էր, ազգին եւ Մխիթարեան Միաբանութեան սիրով վառուած Սամուէլ Մուրատ ուղղակի յարաբերութեան մէջ մտաւ Գերյ. Ագոնց Աբբային հետ: Մխիթարեան դպրոցի նախկին աշակերտ մը կը բաղձար իր կենդանութեան օրով Մուրատեան գերդաստանին մէջ տեսնել Մխիթարեան դաստիարակ մը որ իր զաւակներուն մայրենի լեզուն սորվեցնէր: Մայրենի լեզուն եւ տոհմային դաստիարակութիւնը՝ երկու սիւներն էին որոնց վրայ պիտի բարձրանար ամուր շէնք մը: Նա կը խնդրէր նամակով մը Ս. Ղազարու Աբբայէն Մխիթարեան վարդապետ մը, որ մէկ կողմէն իբր դաստիարակ ըլլայ իր որդւոց եւ ուրիշ հնդկահայ մանուկներու, միւս կողմէն՝ իբր խորհրդատու՝ այն մեծ գործին զոր «անդադար կ'որոճար մտքին մէջ Հայոց Ազգին օգտին համար»:

1798ին Հ. Նիկողայոս Բուզայեանին գրած նամակին մէջ արդէն Սամուէլ Մուրատ հասկցուցեր էր իր ապագայ դիտաւորութիւնը: «Մենք Հայերս, — կը գրէ նա, — ուսումէ եւ գիտութենէ զուրկ ըլլալով, թէեւ պանդխտութեան մէջ շրջելով եւ հեռաւոր աշխարհներ երթալով՝ այս ու այն կողմը դրամ կը շահինք եւ քիչ մը տաշուելով ուրիշ ազգերու մէջ, մեծ հարստութեան ուժով գիտուններուն մէջ գտնուինք, սակայն այդ տաշումը մատաղ հասակի մէջ չի կատարուիր, այլ քարացած եւ կարծրացած հասակին մէջ եւ բաւականաչափ կատարեալ չենք դառնար»:

Այս ամէնն արդէն ցոյց կուտար որ հայ ազգին տգիտութեան վրայ մտածող այս մեծահոգի եւ ճշմարտապէս ազգասէր անձը, իր դժբախտ հայրենիքի ցաւերու անկեղծ կարեկիցը, պիտի հետեւէր աներոջ օրինակին եւ իր ազգին վրայ սաւառնող տգիտութեան դէմ հիմնական դարման պիտի գտնէր: Աստուած ընդուներ էր անոր ուխտն եւ օրհներ էր անոր գործերը: Ան աւելի հարուստ դարձեր էր քան Եդուարդ Ռափայէլը, որով կրնար գործադրել Հ. Պօղոս Մէհէրեանի իր տուած խոստումը: Սամուէլ Մուրատ կնքեց իր կեանքը 1816 Ապրիլ 20ին, բայց այդ Թուականէն տարի մը առաջ, իր ընդհանուր կտակին մէջ դրած էր հետեւեալ կէտը.

«Ես իմ հաշուագրքումն մին որբոց աղքատաց եւ տնանկաց հաշիւ ունիմ. իմ ստացուածքիցն մին հարիւր եւ յիսուն հազար հուն (*) հանեն եւ տանեն նոյն հաշիւն. եւ յետ ասացեալ հարիւր յիսուն հազար հունն ասացեալ հաշիւն տանելէն, զոր ինչ որ ասացեալ հաշուումն տալիքս գումարի՝ ասացեալ գումարի բոլորն թողման ամ Հայոց ազգի որբ եւ աղքատ մանկանց դպրատան շինութեան համար, որ ըստ խորհրդոյ եւ միջնորդութեան Վենետիկի Հայոց միանձանց՝ ո'ր մի կողմն Եւրոպիոյ որ աջողակ համարեն գետին գնեն, եւ ասացեալ գետնի եկամուտն քանի մանկանց տարեկան ծախուցն որ բաւական առի, այնքան Հայոց ազգէն որբ եւ աղքատ մանկունք ասացեալ դպրատանն ձրիապէս ուսումն եւ լեզուք ուսանեն եւ դառնան իւրեանց հայրենիքն...:

«Եւ յուսամ յԱստուած, զի եւ այլք հարուստ անձինք յազգէս Հայոց, յետ ճաշակելոյ զքաղցրութիւն ուսման դպրատանն զորս իմով միջնորդութեամբ սկըսանի, եւ նոքա իմոց շաւղաց հետեւեսցեն, եւ այնու կարելի լինիցի սփռել ի մէջ ազգիս, եթէ ոչ բոլորովին՝ գոնէ ըստ մասին, զլոյս գիտութեան եւ իմաստութեան, եւ անտերունչ ազգս զարթնուցու ի քնոյ թմրութեան եւ անհոգութեան:

Առատաձեռն նուիրատուն՝ իր ընդհանուր կտակին մէջ կարգադրեր էր որ եթէ իր որդիներէն մէկն անժառանգ մեռնի, այն ժամանակ անոր բաժինն ալ աւելցուի այդ բարեգործական գումարին վրայ:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ–ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(13 – Շար.)

(*) Մէկ հունն է՝ 9 փրանք եւ 32 հարիւրորդ՝ այդ ժամանակուան հաշուով կ'ընէր 1.700.000 փրանք:

ԿԱՐԾԻՔ Մ'ԱԼ ԻՆՁՄԷ···

ԱՀԱՒՈՐ ԲԱՌ ՄԸ ԱՅՆՏԵՂ ՄՈՒԼՏԻՊԼԻԿԱՑԻՈՆ !

Խորհ. Հայաստանի մէջ, հայերէն լեզուին մէջ մուտք գործած տեղի թէ անտեղի մեծ թիւով օտար բառեր կան, որոնց հայերէն բառը գոյութիւն ունենալով մէկտեղ կը գործածուին մինչեւ այսօր, հակառակ ոչ միայն արտասահմանի՝ այլ նոյնիսկ բնիկ մտաւորականներու կողմէ եղած բազմաթիւ դիտողութիւններուն:

Որքա՜ն մխիթարական է, բարեբախտաբար, տեսնել ատոնց կողքին հայրենի լեզուաբաններուն ստեղծած զուտ հայեցի, ազանչելի նորակերտ բառեր, որոնք ոչ միայն կուտան ամբողջական իմաստը, այլեւ գեղահնչուն են եւ հաճելի: Մէկ երկու օրինակ: Ֆրանս. Պիյէ բառին դիմաց, մենք արտասահմանի մէջ կը գործածենք Տոմսակ բառը, որ կրնայ նշանակել որքան թատրոնի, հանրակառքի նոյնքան եւ շոգեկառքի տոմսակ: Մինչդեռ Հայաստանի մէջ կը գործածուի Ուղետոմս բառը, ճամբորդական որեւէ միջոցներու համար: Իսկ տոմսակը վերապահուած է միայն թատրոնի, սինեմայի պարագային: Փոխան հիւանդապահուհի բառին՝ ստեղծած են Բուժքոյր, ազանչելի, կարճ բառը: Ցուցահանդէսի մը մէջ ցուցադրուած իրերու դիմաց, որուն փոխարէն Արեւմտահայերէնին մէջ մենք բառ չունինք, Հայաստանի մէջ կը գործածեն Ցուցօն՝ կարճ, կոկիկ եւ սիրուն բառը: Եւ դեռ այսպէս հարիւրաւոր բառեր:

Բայց, եթէ ներմուծուած օտար բառերը դժուարամարսելի են, կայ անոնց մէկ հատը որ ոչ միայն կը կոտրէ ամէն մրցանիշ (իրենք պիտի ըսէին «ռեկորդ»), այլ միեւնոյն ժամանակ թէ՛ աչք թէ ականջ եւ թէ միտք կը ծակէ, որքան իր արտասովոր երկարութեամբ, որ կրնայ ներկայ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը հասնիլ, նոյնքան դժուարահնչելիութեամբ, բայց մանաւանդ այն բանով որ իր տալ յաւակնած իմաստին ոչ մէկ կերպով կը համապատասխանէ: Ընդհակառակն:

Այդ բառն է, չունչերնիդ բռնեցէ՛ք, Մուլտիպլիկացիոն, զոր կը գործածեն ֆրանսերէն տեսէն-անիմէի փոխարէն:

Մուլտիպլիկացիոն գերմաներէն հոմանիշն է մեզի, ծանօթ ֆրանսերէն միւլթիփլիքասիոն բառին, որ կը նշանակէ բազմապատկութիւն, կամ բազմապատկում, ինչպէս կան հանում, բաժանում եւ յաւելում բառերը: Ի՞նչ կապ ունի թուաբանական այս բառը մեզի ծանօթ այնքան գեղեցիկ արուեստին՝ տէսէն անիմէին հետ: Բայց, անտանելի ըլլալով մէկտեղ երբ անիկա ոչ մէկ կերպով կը համապատասխանէ իր տալ փորձած իմաստին, կը դառնայ արտառոց: Ռուսերը կրնան զայն փոխ առած ըլլալ: Իրենց գիտնալիք բանն է եւ մեզի չիյնար միջամտել իրենց գործերուն: Բայց, երբ բառակերտութեան տեսակէտով այնքան ճկուն մեր լեզուն (որ հիացումի առարկան եղած է մեզի ծանօթ հայագէտ Փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտիին), ի վիճակի է շատ դիւրութեամբ հարկ եղած բառը կերտելու, ինչո՞ւ կապկենք ուրիշները:

Կ'ընդունինք թէ կան կարգ մը օտար բառեր, որոնք կերպով մը միջազգային հանգամանք ստացած են, եւ ընդունուած են աշխարհի բոլոր լեզուներուն մէջ: Ինչպէս սինեմա, ֆիլմ, պասքէթ, ֆութպոլ, քլիշէ, փարթի, տոմինօ, փոքեր, պրիճ եւայլն: Չեմ կարծեր թէ այդ բառերուն գործածութեան դէմ առարկողներ գտնուին: Քանի որ Հայաստանի մէջ սինեմայի փոխարէն ընդունուած է կինօ բառը, որուն դիմաց՝ մենք սփիւռքի մէջ կը գործածենք շարժապատկեր կամ շարժանկար բառը, հոն տեսէն անիմէի փոխարէն կրնան գործածել այս վերջինը, որ լիովին կը համապատասխանէ իր իմաստին:

Տեսէն անիմէ՝ Շարժապատկեր:

Բայց ի սէր Աստուծոյ ոչ մէկ անունի տակ՝ Մուլտիպլիկացիոն:

Թող խնայեն մեր աչքերուն, ականջներուն, մտքին ու արժանապատուութեան:

«Արեւ» ԱԼ. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ (Յատուկ).— Անկարելի է չանդրադառնալ բառին բովանդակ առումով այն բացառիկ յաջողութեան, որ պարգեւեց Լիոնի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, իր տարեկան պարահանդէսին առթիւ, Նոյեմբեր 17, Շաբաթ երեկոյ, հանրածանօթ «Շարպոնիէր»ի շքեղ սրահներուն մէջ, բազմահարիւր երկսեռ, մանաւանդ երիտասարդաց հասարակութեան մը ներկայութեամբ:

Կը զգուշանամ, առհասարակ, «բացառիկ», «աննախընթաց» ուռուցիկ բառեր գործածելէ որեւէ առեն երբ յատկանշական երեւոյթ մը տեղի չունենայ եւ սակայն տեղին է գործածել այս երկու բառերը սոյն պարահանդէսին, որ կարծես բացառութիւն մը կազմեց իր լուրջ ուսումնասիրութեամբ ձեռք բերուած յայտագրով:

Իբրեւ օրուան նուագախումբ նշանակուած էր, փարիզաբնակ Պր. Պետիկ իր հինգ նուագածուներով: Երգացանկի մեծ բաժինը կը բաղկանար հայկական երգերէ եւ պարերէ:

Պ. Պետիկ, հանդէսի սկզբնաւորութեան յոռետես երեւոյթով մը հարց կուտար խաչուհիներէ մէկուն թէ, այս մեծ սրահը պիտի կրնա՞ք լեցնել: Բայց երբ ժամը 9էն 10ի միջոցին չարան-չարան սրահէն ներս մտնող հասարակութիւնը ծածկեց պարապ սեղանները, Պ. Պետիկ ոչ միայն զարմացաւ, այլեւ ուրախութենէ մղուած չանթահարի նմանող ձայնով հնչեցուց նուագախումբը եւ պահեց մինչեւ վերջը այդ խանդավառ մթնոլորտը, մեծ մասամբ հայկական երգի-պարի յայտագրով:

Ժամը 11ին, սրահի դրան վրայ կախուած էր արդէն «քոմփլէ» ցուցատախտակը: Եթէ ոմանք ստիպուած եղան ետ վերադառնալ, սակայն նաեւ ճարպիկներ ալ եղան ներս սպրդելու:

Նկարագրային ուժեղ կառուցուածքով օժտուած խաչուհիներ պէտք է ըլլան անոնք, որոնք առանց իրենց զոհաբերութեան չափանիշը նժարի մէջ դնելու, եւ առանց երկմտելու կը նետուին հրապարակ, լաւագոյնս կատարելու համար, երբ բարեսիրական ձեռնարկի մը պիտի յատկացուի իրենց աշխատանքին արդիւնքը:

Այս նուիրումը ունեցան Լիոնի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիները, որոնք ընկալեալ սովորութեամբ կատարեցին այն բոլոր պարտականութիւնները, որոնք պիտի կոչուէին հանդէսին փայլը աւելցնելու: Եւ տուաւ այդ փայլը, որովհետեւ ոչ ոք զանց ըրած էր իւրաքանչիւրի վրայ տրուած պարտականութիւնը կատարելէ. նուէրներ հաւաքել, տոմսակներ կանխաւ սպառել, «պիւֆէ»ն ճոխացնելու եւ ներկայ հասարակութիւնը գոհ ձգել:

Արդարեւ ակներեւ աշխատանք էր տարուած, որուն արդիւնքը եղաւ շատ յաջող թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս մանաւանդ: Թերեւս այդ էր պատճառը, որ հակառակ անցնող ժամանակին, տակաւին բազմութեան ստուար մասը յամառօրէն կը մնար սրահին մէջ, վայելելու հայկական ջերմ մթնոլորտի քաղցրութիւնը, որու իրապէս կարօտն ունի հասարակութիւնը:

Քաղցրահամ ուտելիքները արդէն շատոնց սպառած էին, նոյնիսկ զրկուողներ եղան:

Հանդէսի միջնարարին, Լիոնի մասնաճիւղի նախագահուհի Տիկ. Պ. Մամուրեան, մասնաճիւղի անունով բեմէն յայտնեց շնորհակալութիւնը այն բոլոր վաճառականներուն, որոնք հաճոյքով նուէրներ ըրին զանազան տեսակի ապրանքներով, որոնք կարճ միջոցի մը մէջ սպառեցին Կապոյտ Խաչուհիները: Գոյացաւ կարեւոր գումար մը: Շնորհակալութիւն նաեւ ներկայ հասարակութեան, ու մանաւանդ երիտասարդաց, Լիոնի եւ շրջակայ գաւառներէն երիտասարդներու, որոնք եկած էին քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը:

Ահա՛, Կապոյտ Խաչուհիին ազնիւ նկարագիրը, նուիրեալ կոչումը, որ այս անգամ եւս ի յայտ բերաւ Լիոնի մասնաճիւղը:

Հանդէսի նիւթական բաժինը կարեւոր գումարի մը վրայ կը կայանայ: Պատիւ է ըսել, որ Լիոնի Հայութիւնը, ինչպէս շրջաններէն եկողներ ազնիւ զգացումը ունեցան գիտակցաբար մասնակցելու այս ձեռնարկի նպատակին, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ կայանի շինութեան յատկացնել: Այսպէսով Լիոն իր շրջաններով անուղղակի կերպով մասնակցած եղաւ այս նուիրական կոչումին:

Առաւօտեան ժամը հինգի մօտ, հանդիսականները սկսան մեկնիլ «ա լ'անէէ փռոշէն» ըսելով: Խաչուհիներէն մէկը ծռելով ականջին, հազիւ լսելի ձայնով մը ըսաւ՝ «հայերէն ըսէ»···:

Ահա՛ նշանաբան մը որ միշտ իր այժմէականութիւնը կը պահէ, «Հայ ծնիլ, Հայ ապրիլ, եւ Հայ մեռնիլ»:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՆԿԱՐԻՉ ԳՐ. ԽԱՆՋԵԱՆ

Խորհ. Միութեան Գեղարուեստի Ակադեմիայի անդամ ընտրուեցաւ նկարիչ Գրիգոր Խանջեան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Բոյսերու սերմերու եւ սոխերու աւելի քան 2000 տեսակներ ստացաւ այս տարի Երեւանի բուսաբանութեան պարտէզը: Փոխարէնը հոնկէ Հնդկաստան, Սէյլան, Մ. Նահանգներ, Եգիպտոս, Եւրոպայի զանազան երկիրները ղրկուեցան Հայաստանի բուսական հաւաքածոյէն բազմաթիւ նմոյշներ: Իր գոյութեան 30 տարիներու ընթացքին բուսաբանական պարտէզը լայն կապեր հաստատեց տարբեր երկիրներու աւելի քան 450 բուսաբանական պարտէզներու հետ: Երեւանի բուսաբանական պարտէզը ունի աւելի քան 240.000 տեղական եւ օտար բոյսերու նմոյշներ: Ասոնց հիման վրայ հետազօտական աշխատանքներ կը կատարուին: Կանաչ ովասիս մըն է ծառերու յատկացուած շրջանը: Հարիւր հեկտար տարածութեան վրայ կեդրոնացած են աշխարհի տարբեր վայրերէ բերուած եւ տեղական կլիմային վարժեցուած աւելի քան 1800 ծառեր եւ թուփեր, Հայաստանի բոյսերու 1100 տեսակներ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (338)

ՀԱՅԱԳՈՐԾ ԿԻՆԸ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՄԱՅՐ ԼԻՁՈՆ

ԺԵ.

— Տիկին, ձեր պատուի վերահաստատումը պիտի չուշանայ, յարեց դատաւորը, Ժանն Ֆորթիէի ուղղելով իր խօսքը:

— Օ՜հ, շնորհակալ եմ, պարոն, շնորհակալ եմ, պարոն: Շատ տառապեցայ:

— Ահա այն փաստաբանը, որ ձեր դատը պիտի վարէ, ոչ թէ միայն իր բովանդակ տաղանդով, այլեւ իր ամբողջ սրտովը, ըսաւ Էթիէն Քասթէլ, խեղճ կնոջ մօտ առաջնորդելով Ժորժը:

Ժանն ուրախութեամբ նայեցաւ Ժորժի: Ձեռքը անոր երկարած պահուն, Լիւսի գոչեց.

— Բայց ի՞նչ կեցեր ես, եղբայրս: Երկուքնիս միասին պիտի սիրենք զայն:

— Քու եղբա՛յրդ, թոթովեց Ժանն: Օ՜հ, իմ զաւակս··· իմ զաւակս···

Ու Ժանն կուրծքին վրայ սեղմեց իր թեւերուն մէջ նետուող Ժորժը: Բայց անիկա տարապայման ուրախութիւն մըն էր խեղճ կնոջ համար, այնքան անձկութիւններէ եւ վիշտերէ յետոյ: Ցանկարծ նուաղում մը ունեցաւ ու կռնակի վրայ պիտի իյնար, եթէ երբեք իր զաւակները չբռնէին զինքը: Երբ ան սթափեցաւ, Լիւսիէն ալ «Մայր իմ» կը գոչէր, Լիւսիի հետ Ժաննի առջեւ ծնրադրած:

Կէս ժամ յետոյ, երբ ոստիկանները տարին Ժաք Կարօն եւ իր արժանաւոր մեղսակիցը, Մէրին իր անկողնին վրայ մեռած գտան: Արդէն իսկ պաղած ձեռքովը չրթունքներուն վրայ կը սեղմէր վերջին նոպային առեն արիւնոտած թաշկինակը: Մահուան անկողինը մտնելէ առաջ, մանկամարդ աղջիկը գրած էր սա տողերը.

«ԼԻՒՍԻ ՖՈՐԹԻԷԻ ՀԱՄԱՐ

«Լիւսի, գէշութիւն, շատ գէշութիւն ըրի քեզի··· եւ սակայն չար աղջիկ չեմ·· Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէի··· չափազանց կը սիրէի զայն: Լիւսի՛, մի զլանաք ձեր ներումը ու ինծի համար աղօթեցէք: Դուք լուծեցիք ձեր վրէժը:

ԼԻՒՍԻ»:

Այդ սոսկալի օրէն երեք ամիս յետոյ, Ժաք Կարօ եւ Օվիտ Սոլիվօ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան: Բայց Ժաք Կարօ իր պատիժը չքաշեց բանտին մէջ: Այդ թշուառականը, որ իր սրտին մէջ մարդկային միակ եւ զօրաւոր զգացում մը ունէր, որ է հայրական սէրը, աղջկան մահէն յետոյ չկրցաւ ապրիլ: Ան միջոցը գտաւ բանտին մէջ խեղդելու ինքզինքը:

Մէկ տարի յետոյ միայն Ժանն Ֆորթիէի պատուի վերահաստատման վճիռը արձակուեցաւ: Վճռին յաջորդ օրը, Լիւսիէն Լապրու ամուսնացաւ Լիւսիի հետ: Ցետոյ Ժանն Ֆորթիէն ալ միասին առնելով՝ Ալֆորվիլի գործարանը գացին, որ Ժիւլ Լապրուի այրած գործարանին վրայ վերաշինուած էր: Լիւսիէն արկղակալի պաշտօնը յանձնեց Ռաուլ Տիւշըմէնի, որ ամէնէն ուղղամիտ մարդը դարձաւ, անցեալի դասերէն խրատուած:

Հարկ չկայ ըսելու թէ նորապսակ ամոլը՝ Լիւսիէն եւ Լիւսի լիուլի երջանիկ էին այնքան որքան հնարաւոր է այս աշխարհի վրայ: Հայագործ կինը Ժանն Ֆորթիէ հարուստ էր հիմա, քանի որ իր զաւակները հարուստ էին, ու երջանիկ, քանի որ երջանիկ էին անոնք:

— Շատ տառապեցայ, կ'ըսէր Ժանն երբեմն: Բայց հիմա դրախտին մէջ կը գտնուիմ: Ա՜հ, Աստուած բարի է:

Ժորժ Ֆորթիէ նշանաւոր փաստաբան մը ըլլալու վրայ է: Օրին մէկը, երեսփոխան, նախարար պիտի ըլլայ անշուշտ: Ինչո՞ւ չէ:

Օրիորդ Ամանտա տխմար մը գտած է, Տիկին Օկիւսթինի հաստատութիւնը դնելու համար: Այդ տխմարը այրի մըն է, է, որ իր առջի կինը դժբախտ ըրած էր:

Այո, երկնային արդարութիւն մը կայ:

ԿՁԱՎԻԷ ՏԸ ՄՈՆԹԷՓԷՆ

(Վերջ)

ՎԱՂԸ

ԿԸՐԴԱՑԷ՛Ք

մեր նոր թերթօնը՝

Ե. ՎՕՅՆԻՉԻ

ԲՈՌԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նշանուհի Աչճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէրօ Աչըգկէօզեան եւ զաւակը՝ Աստղիկ, իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ մեծ–հօր՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՉՃԵԱՆԻ

մահուան տասներորդ տարելիցին առթիւ, նաեւ Աչճեան եւ Պաhլաւունի, *1915ի մեծ եղեռնի նահատակաց յիշատակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 2ին:*

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ Տիկին Աչճեան 20 Ֆր. կը նուիրէ Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին եւ 15 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Պր. Սարգիս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Սիլվիա Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան եւ Ժանին Դաւիթեան եւ զաւակները, Օր. Նուէր Եափզարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գիզիրեան եւ զաւակները եւ համայն ազգականները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ մեծ–մօր՝

ՊԱՅԾԱՌ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի Դեկտ. 2, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Իր կնոջ Պայծառ Սարգիսեանի մահուան քառասունքին առթիւ, ընկ. Սարգիս Սարգիսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պետրոս Պաղալեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, ճէյմս խտըրշաhի *մահուան առթիւ:*

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

Հ. Գ. Ը.

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի Դեկտ. 10ին ժամը 17ին, Ռեժանի վերնայարկը:

Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան բոլոր անդամները:

Օրակարգ.— Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն: Հին վարչութեան հըրաժարում եւ նորի ընտրութիւն:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը նկատուի:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՍԷՆԹ'ԱՆԹՈՒԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի Դեկտ. 2ին պիտի կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց, որոնք ծառայեցին թաղին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ'ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11ին, հոգեհանգիստ 11.50ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hauteville, Paris (10e)

« ՅԱՌԱՋ » Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Գրիգոր Ալեքսանեան Օվիտէոյէն (Սպանիա) իր կնոջ մահուան տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

Ընկ. Պետրոս Պետրոսեան (Ալֆորվիլէն) 30 Ֆր. կը նուիրէ:

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, Դեկտ. 2, ժամը 14ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Դեկտ. 1, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոյ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կիրակի, Դեկտ. 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ բոլոր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ կը մատուցուի:

Նոյն առեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ'ըլլան եկեղեցւոյս ի կենաս եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Եկեղեցւոյս բարերարներն են.—

Աղեքսանդր Մանթաշեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմենակ Համբարձումեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Սիրանոյշ Ֆրէնկեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Կարապետ Յակոբեան, Յակոբ Տէր–Յակոբեան, Գէորգ Պագըրճեան, Վահագն Իչգալացեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Սոփիա Պետրոսեան, Եդուարդ Պապեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Յակոբ Մարիամ Տամլամեան, Միհրան Թագուհի Գավէզեան, Յարութիւն Մարի Ժամկոչեան, Հմայեակ Անճիժա Ալեքսանեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Նուրիան Ֆըրէնկեան, Յարութիւն Սետիկեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Յարութիւն Արշալոյս Միւթէվէլեան, Վեհանոյշ Զրբաշեան, Զապէլ Ալթունեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Արմինէ Մելիք Գալէնտէրեան, Զաւէն Տէր-Սարգիսեան, Հայկ Զրուանտեան, Սրբուհի Զատիկեան, Յովհաննէս Մալեանց, Ռոզա Պագըրճեան, Արմէն Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Հերմին Քանթար, Մարի Ա. Տէտէեան, Մօրիս Օպեր, Իրեն Ընկէլ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան Զարուհի Թորոսեան *եւ* Նուբիմէ Աւետիսեան *(Անայիս):*

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը ներկայ գտնուելու պատարագին եւ աղօթելու Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ ընկերներուն յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան եւ չիրիմներուն այցին առթիւ հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Ներոն Յովհաննէսեան 100 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Նշանեան, Տիկին Զարուհի Քէչիշեան, Տիկին Հրանոյշ Գիւլիա 50ական Ֆր.:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զապէլ Տէր–Խաչատուրեանէ 50 Ֆր. իր աղջկան՝ Սոնային ամուսնութեան առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն:

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան – քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ *սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի:*

TEL: 01-848-9158 TELEX: 935188

GOMIDAS RECORDING CO. LTD.
GRC Records

ENTERPRISE HOUSE,
BLYTH ROAD,
HAYES, MIDDX,
ENGLAND.

M. UTUDJIAN
(Managing Director)

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ

ԿՈՄԻՏԱՍ

Ընկերութիւնը

Գործակալութիւններ կը փնտռէ Արեւմտեան Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ:

Հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի դիմել ընկերութեան, վերոյիշեալ հասցէին.—

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ընկերութեան միակ ներկայացուցիչն է.—

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

43, Rue Richer, 75009 Paris
Tél. : 770-25-46

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Դեկտ. 3 Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Դեկտ. 4 ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ: Պատգամաւորի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

BAIL A CEDER

Քոլոմպի մէջ, կօշկակարի խանութ մը, շատ մօտ Լա Կառէնի *կայարանին: Կարելի է նաեւ ուրիշ գործ ընել: Պայը՝ 4500 Ֆր., ամսական վարձք 100 Ֆր.:*

Դիմել տեղւոյն վրայ՝

40, Rue du Commerce
(près Gare La Garenne)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Պետրոսեան Եկատերինա Հմայեակի կը փնտռէ իր ազգականը Ճիհանեան Քրիստափոր, Դրեկ, Խաչատուր Յարութիւնի, ծնած է 1915ին Տրապիզոն, արհեստով ժամագործ է: 1972 Հոկտեմբերին Երեւանէն Ֆրանսա մեկնած է: Կը խնդրուի իրմէ անմիջապէս գրել գինքը փնտռողին.—

Զարենց փողոց թիւ 10, 1 մուտք
4րդ յարկ, 8րդ բնակարան, ԵՐԵՒԱՆ 25
ՀԱՅԱՍՏԱՆ, Խորհ. Միութիւն

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

ներկայ պիտի ըլլայ գրագէտ՝

Clément LÉPIDIS

եւ պիտի խօսի իր՝

L'ARMÉNIEN

վէպին շուրջ

Շաբաթ, Դեկտ. 1 երեկոյեան ժ. 20.45ին

Կը հրաւիրուին բոլորը, եւ մանաւանդ անոնք, որոնք կը փափաքին ծանօթանալ գրագէտին, ու ունենալ անոր ստորագրութիւնը վերոյիշեալ գրքին վրայ:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՊԻՒՖԷ

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
30
VENDREDI
30 NOVEMBRE
1973

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 120 Ֆ. Հատը	0,80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 135 Ֆ. Վեցամսեայ	65 Ֆ.

49րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12.876 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 49e ANNÉE — N° 12.876

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ԱԶԴՈՒ ԶԷՆՔԸ

—0—

Քառորդ դարու ընթացքին (1948էն 1973) Արաբներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ տեղի ունեցած չորս պատերազմ–ները ցոյց տուին, որ Միջին Արեւել–քի մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատե–լու եւ բնականոն վիճակ ստեղծելու հա–մար զէնքի դիմելէ տարբեր միջոցներ պէտք են: Խաղաղ, ազդու միջոցներ:

Երկար փորձերէ ետք Արաբները ի վեր–ջոյ գտան միջոց մը, որ սկզբունքով խա–ղաղ է թէեւ, սակայն արդիւնքի տեսա–կէտէն կոչուած է ահաւոր ցնցում առաջ բերելու եւ անհաշուելի վնասներ պատ–ճառելու բոլոր այն երկիրներուն մէջ — Միացեալ Նահանգներէն մինչեւ Ճափոն, անցնելով Եւրոպայէն — որոնք այս կամ այն չափով կ'օժանդակեն Իսրայէլի:

Քարիւղն է այդ ազդու եւ պերճախօս միջոցը, որ կոչուած է ի վերջոյ որոշ զիջումներ պարտադրելու Իսրայէլի:

Ամերիկայի եւ Եւրոպայի միլիոնաւոր ընտանիքներու միլիառներու հասնող օժան–դակութիւնը՝ միացած Ուաշինկթընի կա–ռավարութեան քաղաքական ու ռազմա–կան կրկնակ ճակատներու վրայ բերած ծանրակշիռ նպաստին՝ յանգած էին այն արդիւնքին, որ Իսրայէլի փոքրիկ Պե–տութիւնը դարձած էր բոլորովին ան–պարտ եւ ասպարէզ կը կարդար ո՛չ միայն Արաբներուն, այլեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ անոր Ապահովու–թեան Խորհուրդին, անգոսնելով քառորդ դարէ ի վեր անոնց քուէարկած բոլոր բանաձեւերը:

Որոշելով կրճատել քարիւղի հայթայ–թումը զանազան մեծ ու պզտիկ երկիր–ներու, ի սփիւռս աշխարհի, Արաբները այժմ գտած են կորուսեալ միջոցը տիրա–նալու իրենց գրաւեալ հողերուն եւ կար–գադրելու Պաղեստինի արաբ գաղթական–ներու ցաւոտ հարցը:

Իսրայէլի Թունդ ազգայնամոլ սիոնա–կան վարիչները տարիներէ ի վեր ի լուր աշխարհի կը յայտարարեն թէ ո՛չ մէկ զիջում պիտի ընեն Երուսաղէմի մասին, որ Իսրայէլի պատմական մայրաքաղաքն է: Պիտի չպարպեն նաեւ Կոլանի բար–ձունքները, որ կը տիրապետէ Գալիլիոյ [illegible] եւ ուր հրէական երկրագործական [illegible] գիւղեր կառուցած են:

Հողերու ամբողջական վերադարձի հարցը եւ Պաղեստինի խնդիրին կարգադ–րութիւնը Ալժէի Համարաբական Խոր–հրդաժողովի օրակարգին վրայ էին քանի մը օր առաջ: Հակառակ Լիբիոյ եւ Իրաքի ներկայացուցիչներու բացակայութեան, կը թուի թէ այս խնդիրներու մասին համաձայնութիւն գոյացած է: Եւ արաբա–կան միացեալ ճակատը, որ Հոկտեմբեր 6ին իրականանալէ ետք որոշ թերիմա–ցութեանց տեղի տուած էր, պիտի վերա–կանգնուի:

Քարիւղի զէնքը վերջնական եւ լաւա–գոյն զէնքն է Արաբներուն համար: Ալ–ժերիոյ եւ Քուէյթի Քարիւղի նախարար–ները Երկուշաբթի իրիկուն Փարիզի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին բացէ ի բաց յայտարարեցին, որ քարիւղի ար–տադրութիւնն ու հայթայթումը պիտի կրճատեն հետզհետէ, որքան ատեն, որ Իսրայէլ չպարպէ իր գրաւած արաբական հողերը ամբողջութեամբ եւ գոհացում չտայ Պաղեստինի գաղթականներու ար–դար պահանջներուն:

Քարիւղի զէնքը իր անմիջական ան–դրադարձն ունեցաւ Եւրոպայի, նոյնիսկ Ճափոնի մէջ: Ընդհանուր է իրարանցու–մը: Տնտեսական մեծ տագնապի մը նա–խօրեակին կը գտնուինք:

Արաբները երեք մասի կը բաժնեն ա–րեւմտեան Պետութիւնները, — Ա) Բարե–կամ, ինչպէս Ֆրանսա եւ Անգլիա, որոնց դէմ պիտի չգործածեն քարիւղի զէնքը. Բ) Չէզոքներ, Ճափոն եւայլն, որոնք ո–րոշ կրճատումի պիտի ենթարկուին. Գ) Հակառակորդներ, ինչպէս Միացեալ Նահանգներն ու Հոլանտա, որոնց դէմ բացարձակ պոյքոթ յայտարարուած է:

Ա՛յս է իրաց ներկայ վիճակը:

Անկնդէտ կը սպասուի խաղաղութեան նախապատրաստական խորհրդաժողովին, որ յառաջիկայ Դեկտեմբեր 17ին պիտի բացուի Ժընեւի մէջ:

Վախ կայ սակայն, որ Միացեալ Նա–հանգները չուզեն տեղի տալ քարիւղի սպառնալիքին առջեւ եւ հակամիջոցներու դիմեն, յանուն արժանապատուութեան: Այդ պարագային խնդիրները կրնան կնճռ–ոտիլ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻՆ

—0—

Կարելի չէր անշուշտ որ Ֆրանսա այն բացառիկ երկիրն ըլլայ որ չռայլօրէն ապրելու մենաշնորհն ունենայ մինչ Եւ–րոպայէն Ամերիկա եւ Ճափոն, կացու–թիւնը կը բարդանայ, անգործութիւն կը հաստատուի եւ տնտեսական կեանքը կը վտանգուի:

Ուրբաթ օր կը սպասուէր Ֆրանսական կառավարութեան ձեռք առած միջոցնե–րու թիւմին բայց արդէն իսկ ծանօթ էր որ կառքերու երթեւեկութիւնը պիտի չսահմանափակուի, այլ ուրիշ լուծում–ներ պիտի գտնուին առժամապէս եւ խնա–յողութիւնը պիտի հիմնուի առաւելաբար փիւէլին վրայ: Հանրային հաստատու–թիւնները, դպրոցները, եւն., եւն. պի–տի պակսեցնեն ջերմութեան աստիճանը (ոչ աւելի վեր քան՝ 20 աստիճան), խնա–յողութիւն պիտի ըլլայ նաեւ ելեկտրա–կանութեան վրայ եւ գլխաւորաբար ցու–ցափեղկերու համար:

Ամէն պարագայի մէջ զանազան կար–ծիքներ կան կառավարութեան ցարդ բըռ–նած դիրքին մասին: Ոմանք կը խորհին թէ Ֆրանսա դեռ չի նեղուիր կամ այդ–պէս ցոյց կուտայ, որպէսզի կառավա–րութիւնը այն տպաւորութիւնը թողու որ իր արաբասէր քաղաքականութիւնը ար–դիւնաւոր եղած է, ուրիշներու համա–ձայն արաբական ճնշումի տակ է որ այս կացութիւնը կը տիրէ: Արդարեւ Արաբ–ները չեն ուզեր որ Ֆրանսայի հանրային կարծիքը իրենց դէմ ելլէ: Բայց եւ այն–պէս այս կացութիւնը յաւիտենական չէ եւ երկար ատեն կարելի պիտի չըլլայ ծածկել թէ Ֆրանսան ալ Եւրոպայի այլ երկիրներու վիճակին է, յաւելեալ՝ ապ–րուստի սղութիւնը որ վտանգաւոր հա–մեմատութիւններու հասած է արդէն:

Չորեքշաբթի օր Փարիզի սակարանին մէջ ոսկին կը կոտրէր իր բոլոր մրցա–նիշները, Նափոլէոնի սակը կը հասնէր 132 ֆրանքի մինչ ձոյլ ոսկին 15.050ի:

ԱԼԺԷՐԻ ԺՈՂՈՎԸ

Արաբները բաժնուեցան համաձայնելէ ետք Իսրայէլի հետ բանակցելու սկզ–բունքին շուրջ: Ալժէի այս ժողովէն կարգ մը կարեւոր կէտեր երեւան ելան: Այս–պէս նախապայման է դրուած հողերու պարպումը, պաղեստինցի ժողովուրդին օրինաւոր իրաւունքներու ճանաչումը, Պաղեստինցիներու զինեալ դիմադրու–թեան կազմակերպութեան նշանակում իբրեւ միակ ներկայացուցիչը պաղեստին–եան իրողութեան (Արաֆաթի կազմակեր–պութիւն), ամրապնդում արաբեւափրիկ–եան գործակցութեան բոլոր ճակատներու վրայ, աւելի մեծ օժանդակութիւն ազա–տագրման շարժումներուն, դիմում արեւ–մտեան Եւրոպայի երկիրներու որպէսզի բարեփոխեն իրենց դիրքը Իսրայէլի նը–կատմամբ եւ վերջ տան արաբական եր–կիրներու զէնք հայթայթելու արգելքին, բոլոր յարաբերութիւններու խզում Փոր–թուկալի, Հարաւի Ափրիկէի եւ Ռո–տեզիոյ հետ, եւայլն, եւայլն:

ՔԱՐԻՒՂ

Միացեալ Նահանգներու մէջ է որ ա–մէնէն աւելի կը զգացուի քարիւղի տագ–նապը: Օդանաւային ամէնէն կարեւոր ընկերութիւնը Եունայթըտ էյրլայնզ 500 օդաչու պաշտօնանկ ըրած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՇԷ ՏԱՅԵԱՆԻ վարկը երթալով կը պակսի երկրին մէջ եւ առջի օր բուռն ցոյցերու առարկայ եղած է երբ Աշխա–տաւորական կուսակցութեան շէնքէն ներս կը մտնէր: Գլխաւոր մեղադրանքն այն է թէ Տայեան չէ նախատեսած արաբական յարձակումը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նոր վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց թէ պատե–րազմական վիճակը պիտի տեւէ տակա–ւին եւ թէ ժողովուրդն ալ տակաւին չա–փահաս չէ ընտրութիւններու համար: «Ժողովրդավարութիւնը ինչպէս առաքի–նութիւնը չի կրնար պարտադրուիլ օրէն–քի նման: Ժողովուրդին հոգիէն կուգայ եւ աւելի պարտադրանք կը ստեղծէ քան օրէնքը: Եւ այդ հեռանկարին մէջ է որ կարելի կ'ըլլայ ի զօրու ընտրութիւններ ունենալ»:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Նոյեմբեր 26)

ՀԱՅ « ՄՈՒԼՏԻՊԼԻԿԱՏՈՐ »ՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

«Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ պատ–րաստուած է «Սխալ արտայայտութիւն» «մուլտիպլիկացիոն» ժապաւէնը, որ ցոյց կուտայ, թէ էշը խելօք, հնազանդ եւ մարդուն շատ օգտակար կենդանի մըն է: Այս ժապաւէնը պատրաստած են Ա. Տէր–Ցակոբեան, բեմադիր Ա. Միրաքեան եւ նկարիչ Ա. Սարգիսեան: Ս. Անդրանիկ–եան աւարտած է «Կախարդական լա–ւաշ»ը, իսկ Ռ. Սահակեանց՝ «Հէքեաթ Դարբուլկու ձիւնէ մարդու մասին»: Շու–տով պիտի պատրաստուի «Արու–Հասանի մաշիկները» «մուլտիպլիկացիոն» ժապա–ւէնը:

Հայաստանի մէջ « մուլտիպլիկատոր »–ներու մասնագէտներու սերունդ մը պատ–րաստուած է՝ Ն. Աթաջանեան, Ա. Ար–շակունի, Ի. Պատրիկ, Լ. Մայիլեան, Ս. Գալստեան, Ե. Մուրադեան, Մ. Մա–նուկեան եւ ուրիշներ:

ՏԽՐՈՒՆԻ.- ՊՕՂՈՍ (ՓՕԼ) ԷՍԱՊԱԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ վերջերս Պերք–լէի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Փօլ Էսապալեան, որ տարիներէ ի վեր կը վարէր Քալիֆորնիոյ Պերքլէ համալսա–րանի հայագիտութեան ճիւղը:

Բնիկ Անգարացի, ողբացեալը ուսած էր Վիէննայի Մխիթարեաններու մօտ եւ վարդապետ էր աստուածաբանութեան: Խոր զարգացումի տէր, հմուտ լեզուա–գէտ, ողբացեալը հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու ի շարս որոնց յիշենք.— Դիոնիսիոս Բարսալիբիի հակաճառու–թիւնը Հայոց դէմ (հայերէն, թարգման–ուած ասորերէնէ, 1939), Տատիանի հա–մաբարբառի եւ հայերէն Աւետարաննե–րու առաջին թարգմանութիւնը (1937), լոյս տեսած Վիէննայի Ազգային Մա–տենադարանի շարքին մէջ:

Փօլ Էսապալեան գերմաներէն լոյս ընծայած է նաեւ.— Ռուֆ տէր հայ–մաթէոտէ (1946) եւ Տաս Արմենիշէ Ֆոլք իմ վանտել տէր Եռունտէրթէ (1939) եւ անգլերէն՝ Յուլեան եւ Գրիգորեան տոմարներու համեմատութիւնը:

Իր յիշատակին հոգեհանգստեան պաշ–տօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր եկեղեցւոյ մէջ (Ռիւ տը լա Փեբշ):

ՊՈԼՍՈՅ ՀԻԼԹԸՆԻ ՄԷՋ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏԻ ԶՈՀ Կ'ԵՐԹԱՆ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃ ՃԷԶՎԷՃԵԱՆ (ՊԵՐԼԻՒՔ)

—0—

Պոլսոյ հայերէն եւ թուրքերէն թեր–թերը լայնօրէն արձագանգ կը հանդիսա–նան միլիոններու կողոպուտի մը, որու զոհ գացած են Փարիզի պատրաստ հա–գուստի ծանօթ տան, Պերլիւքի Տէր եւ Տնօրէն Պ. Պերճ Ճէզվէճեան եւ կինը: Ըստ հրատարակուած լուրերուն Պ. Ճէզ–վէճեան, որ նախորդ գիշերը բաւական դրամ շահած էր Հիլթընի խաղատան մէջ, յարձակման ենթարկուած է պանդոկի իր սենեակին մէջ, ինչպէս նաեւ իր կինը: Իրենց վրայ յարձակողները եղած են եր–կու հոգի որոնց ծանօթացած էին խաղա–տան մէջ եւ ժամադրուած իրենց սենեակը գործի համար: Տէր եւ Տիկին Ճէզվէճեան նախ յարձակումի ենթարկուած են, ապա աւազակները զիրենք պառկեցուցած ու ներարկումներ ըրած են, թմրեցնելով երկուքն ալ: Տէր եւ Տիկին Ճէզվէճեան յետադային ամերիկեան հիւանդանոց փո–խադրուած են ուր կը խնամուէին դեռ Նոյ. 24–25ին: Պ. Ճէզվէճեան ճշդած է թէ իր ունեցած դրամն էր՝ 18 հազար ոսկիի ֆրանս. ֆրանք, 15 հազար ոսկիի զուիցերական ֆրանք, 170 թրքական ոս–կի, 76 հազար ութ հարիւր ոսկիի գեր–մանական մառքի արժողութեամբ ճամ–բորդական–չէք, թեւի երկու ժամացոյց, մէկը 36 հազար, միւսը 10 հազար ոսկի արժողութեամբ, 2000 ոսկի արժէքով շղթայաւոր խաչ մը, նաեւ թանկագին եւ գոհարազարդ մատանի մը 360 հազար ոս–կի արժէքով:

Քննութիւններէ ետք ճշդուած է թէ ա–ւազակները օտարահպատակ, կրցած են երկրէն դուրս ելլել:

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՅԱԿՈԲ ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ

(Ծննդեան 100ամեակին առթիւ)

—0—

Հարիւր տարի առաջ, 1873 Նոյեմբեր 22ին, Ախալցխա քաղաքին մէջ, ծնաւ տաղանդաւոր մեծ հայագէտը՝ Յակոբ Մա – նանդեան: Հայրը՝ Համազասպ, անտա – ռապահ էր:

1893ին աւարտելով Թիֆլիսի արական առաջին գիմնազիան, ուսումնատենչ ե– րիտասարդը մեկնեցաւ Գերմանիա՝ բար– ձրագոյն ուսում ստանալու: Չորս տարի ետք փայլուն քննութիւններով աւարտեց Իէնայի համալսարանը, եւ ներկայացնե– լով հետազօտութիւն մը Մ. Կաղանկատ– ուացիի «Աղուանից պատմութեան» մա– սին, ստացաւ փիլիսոփայական գիտու– թիւններու տոքթէօրի աստիճան: Տարի մը ետք, աւարտական վկայական ստա– ցաւ Պետերբուրգի համալսարանի արեւե– լագիտութեան ճիւղէն, յետագային ա– ւարտեց նաեւ Դորպատի համալսարանի իրաւագիտական ճիւղը: Վերադառնալով հայրենիք ան ուսուցիչ եղաւ Էջմիածինի Գէորգեան Ճեմարանի, ապա Թիֆլիսի ուսումնական հաստատութիւններէն մէ– կուն մէջ, իսկ 1909էն 1919 Պաքուի մէջ վարեց ուսուցիչի եւ իրաւաբանի պաշ – տօններ:

Հայագիտական աշխատանքներով սկը– սաւ զբաղիլ Էջմիածինի մէջ. ուսումնա– սիրելով Մատենադարանի իմաստասիրա – կան բնոյթի ձեռագիրները, ուշագրաւ մենագրութիւն մը գրեց Դաւիթ Անյաղթի մասին, բացայայտելով անոր պատկանող աշխատութիւնները եւ ուրուագծելով այդ մեծ դէմքին դերը հայ փիլիսոփայական մտքի կազմաւորումին մէջ: Հրատարա – կեց նաեւ յունարէնէ հայերէնի թարգ – մանած իմաստասիրական քանի մը բնա– գիրներ եւ գործակցելով Հր. Աճառեանի հետ՝ կազմեց «Հայոց նոր վկաները» խո– րագիրով միջնադարու կենսագրութիւն – ներու հաւաքածոն, որուն մէջ շատ հե– տաքրքրական նիւթեր կան ժողովուրդին կենցաղին, նիստ ու կացին, օտարներու դէմ մեր ժողովուրդին մղած պայքար – ներուն եւ այլ հարցերու մասին:

Յ. Մանանդեանի հայագիտական գոր – ծունէութիւնը նոր թափ ստացաւ, երբ ան եղաւ Երեւանի նորաստեղծ համալսա– րանի առաջին վերատեսուչը, ապա դար– ձաւ աւագ փրոֆեսէօր պատմագրութեան ճիւղի, ինչպէս նաեւ փրոֆեսէօր Հայոց պատմութեան: Ան ուսումնասիրեց հայ հին պատմագրութեան բոլոր այն յու – շարձանները, որոնք լոյս կը սփռեն ա– ւատապետական Հայաստանի ընկերային– տնտեսական կապերուն վրայ, ցոյց կու– տան շինականներու տնտեսական եւ իրա– ւական վիճակը, հայկական աւատակա – նութեան առանձնայատկութիւնները եւ յարակից այլ հարցեր: Մեծ պատմաբա– նին այս բնոյթի ուսումնասիրութիւնները ամփոփուեցան «Ֆէոդալիզմը հին Հա – յաստանում» արժէքաւոր մենագրութեան մէջ:

Այս կարեւոր աշխատանքներուն առըն– թեր ան փորձեց ճշդել հին Հայաստանի մէջ գործածուած կշիռքներուն եւ չափե– րուն մեթրի համարժէքները, լաւ ըմբռ– նելով այդ բնոյթի ուսումնասիրութիւն– ներուն մեծ նպաստը՝ տնտեսական կեան– քի տարբեր երեւոյթներուն ուսումնասի– րութեան համար:

Ակադեմականը ժողովուրդներու պատ– մութիւնն ու մշակոյթը լաւ ուսումնա – սիրելու համար, ոչ միայն պարզեց դէպ– քերուն ժամանակագրութիւնը, այլեւ մեծ կարեւորութիւն տուաւ պատմական, աշ– խարհագրական միջավայրերու հարցե – րուն: Ասով պէտք է բացատրել այն իրո– ղութիւնը, որ անոր գործերուն մէջ յա– տուկ տեղ կը գրաւեն հին Հայաստանի ճամբաներու ուղղութեան, առանձին կա– րեւոր անցուդարձերու (ճակատամարտ– ներ, արշաւանքներ եւայլն) վայրերը ճշդելու նուիրուած արժէքաւոր ուսում– նասիրութիւնները: Այս ճամբով Մա – նանդեան նոր լոյս սփռեց Ուրարտուի եւ հայ ազգի ծագումին վրայ, իսկ միջնա– դարեան Հայաստանի ճամբաներու ուղ – ղութիւնները պարզելով, ան ի վիճակի կ'ըլլար աւելի մանրամասն ուսումնասի– րելու միջնադարեան Հայաստանի քա – ղաքներու, առեւտուրի եւ արհեստներու զարգացման խնդիրները: Այս բնոյթի ու– սումնասիրութիւններուն պսակը հանդի– սացաւ «Հայաստանի քաղաքներն ու ա– ռեւտուրը» ռուսերէն մեծ հատորը, որ լոյս տեսաւ 1930ին:

Մանանդեանի հետազօտական աշխա– տանքներու պատկերը ամբողջացնելու նը– պատակով աւելցնենք, որ ան նոյն այս տարիներուն խոր ուսումնասիրութեան նիւթ դարձուց նաեւ յունաբան կոչուած թարգմանական բնագիրները (կատար – ուած Ե.–Ը. դարերուն) եւ մանրախոյզ բանասիրական քննութիւններ կատարե – լով՝ փորձեց ճշդել յունաբան կոչուած գրականութեան գլխաւոր գործերու ըն– տեղծումին ժամանակագրութիւնը եւ ա– նոնց կարեւոր արժէքը հայ իմաստասի– րական գրականութեան մէջ, ինչպէս գի– տական տարազներու ձեւաւորման մէջ:

Յ. Մանանդեան 40ական թուականնե – րու սկիզբէն առաջադրեց ստեղծել հայ ազգի քննական պատմութիւնը՝ Ուրար – տուի անկումէն մինչեւ ԺԵ. դարու վեր– ջը, երբ պատմական Հայաստանի տա – րածքին վրայ տեւական իշխանութիւն հաստատեցին օսմանեան Թուրքիա եւ սեֆեան Պարսկաստանը: Ինչպէս վերը ցոյց տուինք, այդ մեծ ծրագիրին իրա– կանացումին համար Ակադ. Մանանդեան նախապատրաստական լուրջ աշխատանք– ներ կատարած էր: Խորապէս ուսումնա– սիրած ըլլալով յունարէն, լատիներէն եւ գրաբար աղբիւրները եւ եւրոպական լե– զուներով Հայաստանի եւ անոր դրացի երկիրներու պատմութեան մասին գըր – ուած կարեւոր ուսումնասիրութիւնները, ան քաջութիւնը ունեցաւ լուսաբանելու հայ ազգին երկհազարամեայ պատմու – թեան կարեւոր դրուագները՝ «Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան» երեք ստուար հատորներով:

1945ին հրատարակեց այդ աշխատու – թեան առաջին հատորը (սկիզբէն մինչեւ Արշակունիներու հաստատումը Հայաս – տան), 1952ին՝ երրորդ հատորը (ԺԱ.– ԺԵ. դարերու պատմութիւնը), իսկ ան– աւարտ մնացած երկրորդ հատորէն յետ– մահու հրատարակուեցան առանձին թերթ– բաժիններ եւ մասեր: Թերթի մը յօդուա– ծի սահմաններուն մէջ կարելի չէ նոյն– իսկ հարեւանցի կերպով թուարկել այն կարեւոր հարցերը, որոնք Մանանդեանի ջանքերով լուծուեցան «Քննական տեսու– թեան» մէջ: Ասոնք բազմազան են եւ բազմաբնոյթ: Մատնանշենք կարեւոր հարց մը միայն:

Տիգրան Բ. Հայաստանի այն անուանի թագաւորն է, որ յաջողեցաւ Ք. Ա. 1 դարու առաջին յիսնամեակին միաւորել պատմական Հայաստանի հողերը, Հա – յաստանը դարձնել Մերձ. Արեւելքի ա– մէնէն մեծ Պետութիւնը, հիմնել նոր քա– ղաքներ, զարկ տալ տնտեսութեան եւ արհեստներուն: Պետական այս մեծ դէմ– քին պատմական դերը սխալ գնահատ – ուած է եւրոպացի պատմաբաններու կող– մէ: Տիգրան պայքարած է ստրկատիրա– կան Հռոմի դէպի Արեւելք ծաւալելու քաղաքականութեան դէմ: Կարգ մը պատ– մաբաններ (Մոմզէն, Ռեյնաք եւ ուրիշ– ներ) սխալ ներկայացուցած են Տիգրանին դերը միջազգային ասպարէզի մէջ: Այդ պատմաբանները Հայաստանը համարե – ցան յետամնաց երկիր մը, նկատի չառ– նելով, որ Ք. Ա. 2րդ դարէն սկսեալ Հա– յաստան իր դրացի երկիրներուն հետ մուտք գործած էր հելլէնական քաղաքա– կրթութեան սահմաններէն ներս եւ ար – ձանագրած էր նշանակալի յաջողութիւն– ներ տնտեսական կեանքի զանազան ճիւ– ղերու մէջ: Հռոմի նուաճողական քաղա– քականութեան դէմ Տիգրանի գլխաւորած պայքարը յառաջդիմական բնոյթ ունէր. ան պայքարեցաւ ստրկատիրութեան դէմ՝ հռոմէական Պետութեան անմարդկային ձեւերուն դէմ, պաշտպանելով հելլէնա– կան աշխարհի ընկերային – տնտեսական յարաբերութիւններն ու զարգացած մշա– կոյթը:

«Քննական տեսութիւն հայ ժողովրդի պատմութեան» աշխատութեան առաջին հատորին եւ «Տիգրան Բ. եւ Հռոմը» մե– նագրութեան մէջ նոր լուսաբանութեան ենթարկուեցան հին Հայաստանի պատ – մութեան վերաբերեալ շատ մը կարեւոր հարցեր:

Յ. Մանանդեան մեծ դեր ունեցաւ հա– յագէտներ պատրաստելու գործին մէջ: Երկար տարիներ Հայոց պատմութիւնը դասաւանդեց Երեւանի Համալսարանին մէջ, շօշափելով նոր կէտեր եւ հիմնական ուշադրութիւն դարձնելով ժողովուրդին տնտեսական եւ ընկերային կեանքին ան– ծանօթ մնացած երեւոյթներուն վրայ:

1939ին ան ընտրուեցաւ Խորհ. Միու– թեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ, իսկ 1943ին հիմնադիրներէն մէ– կը եղաւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի:

Ակադ. Յակոբ Մանանդեան մեռաւ 1952 Փետրուար 4ին, 79 տարեկան հա– սակին: Հայրենասէր պատմաբանին փաս– տակը յաւիտենական կոթող է անոր յի– շատակին:

Ակադ. ԼԵՒՈՆ ԽԱՉԻԿԵԱՆ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան հերթական նիստը տեղի ու– նեցած է Հոկտեմբեր 24ին, որու ընթաց– քին քննութեան առնուած է «Հայաստան» հրատարակչութեան աշխատանքները (*): Զեկուցած է այդ հրատարակչութեան տնօրէնը՝ Վ. Մկրտչեան: Ան հիմնական շեշտը դնելով գեղարուեստական գրակա– նութեան վրայ դիտել տուած է, թէ վեր– ջին երկու–երեք տարիներու ընթացքին լոյս տեսած են շարք մը գիրքեր, որոնք մեծ ընդունելութիւն գտած են ընթեր – ցող լայն հասարակութեան կողմէ: «Հա– յաստան» հրատարակչութիւնը քանի մը անգամ մասնակցած է գիրքի համամիու– թենական ցուցահանդէսներուն, ուր իր տպագրած գիրքերը աչքի զարկած են իրենց արծարծած «ինտերնացիոնալիս – տական եւ հումանիստական գաղափար – ներով»: Սակայն ընթերցողին պահանջ – ները օր ըստ օրէ կ'աւելնան թէ՛ հրատարակուող գիրքերու բովանդա– կութեան բազմազանութեան եւ թէ՛ գիր– քերու տպագրական որակի ուղղութեամբ:

Զեկուցաբերը ըսած է, թէ պայմանա– գիրներ կնքուած են շարք մը երկիրներու համապատասխան հրատարակչականնե – րու հետ: Այսպէս հրատարակուած է հայ գրականութեան ծաղկաքաղը ֆրանսե – րէնով: Ըստ կնքուած պայմանագիրի՝ հայ գրականութեան երկհատոր ծաղկա– քաղը հունգարերէն լոյս կը տեսնէ 1975ին. պիտի ընդգրկէ հնագոյն շրջա – նէն մինչեւ մեր օրերու հայ արձակին եւ չափածոյին լաւագոյն նմոյշները:

Զեկուցումէն ետք միտքերու փոխանա– կութիւն տեղի ունեցած է, որուն մաս – նակցած են Հ. Մկրտչեան, Լ. Հախվերդ– եան, Սաղ. Յարութիւնեան, Ռ. Թորոս– եան, Կ. Զաչանէ, Ս. Վահունի, Բ. Յով– սէփեան, Մ. Նահապետեան:

Խօսողները յատկապէս նկատել տուած են, թէ «Հայաստան» հրատարակչութեան տպագրած գիրքերը աչքի չեն զարներ ի– րենց տպագրութեան որակով եւ ձեւաւո– րումի ճաշակով: Շատ յաճախ այդ գիր– քերը հրապարակ կ'ելլեն խախտուած է–

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ազգային մեծ բարերար

Բ.

Թողլով իր որդւոց խաղաղ ու համերաշխ ապրելու կտակը, Սամուէլ Մուրատ կը յորդորէր զանոնք վէճեր ու դժուարու – թիւններ չյարուցանել կտակի գործադ – րութեան դէմ, այլ ընդհակառակն բա – րոյական պարտք կը դնէ անոնց վրայ, որ իր կտակած գումարներէն մաս հա– նեն իր ծրագրած դպրոցին (*):

Ս. Ղազարի վանքը, բոլորովին ան – տեղեակ իր բարերարին ըրած կտակին եւ անոր մահուանը, օրէ օր կը սպասէր Աղեքսանդր Ղարամեանի գալստեանը: Վերջապէս նա գիջանելով Հ. Յարութիւն Աւգերեանի աղաչանքներուն, 1816 Սեպ– տեմբերին Վենետիկ կը հասնէր կարեկից եւ համբերող վարդապետին հետ: Հայոց կղզին սիրով եւ մեծարանքով ընդունե– ցաւ իր բարերարին որդին: Նա վսեմա– կան առատաձեռնութեամբ մը՝ իր ծախ– քով վերստին տպել կուտար Ռոլէնի գոր– ծը, որով հօրմէն կտակուած 65.000 ֆը– րանքնոց դրամագլխի շահը՝ շնորհիւ Մը– խիթարեան Միաբանութեան աշխատա – սիրութեան՝ կը մնար անձեռնմխելի, ո– րով տարուէ տարի կ'աւելնար որբերու դրամը:

Երբ Մխիթարեան Միաբանութեան որ– դեգիրը Ս. Ղազարու վանքին մէջ քանի մը նուիրատուութիւններ կ'ընէր, փոխա– րինելու այն ծառայութեանց զորս Հ. Պօղոս Մէհէրեան ըրած էր իր փոքր եղ– բօր եւ քոյրերուն, հանգուցեալ Սամուէլ Մուրատի երկու որդիները, Եդուարդ եւ Յովհաննէս, 1816 Սեպտեմբեր 25ին Մատրասէն նամակ մը ուղղելով Գերպ. Ագոնց Աբբային, կը ծանուցանէին իրենց բարեյիշատակ հօր մահը, խնդրելով մի– անգամայն որ փութով Վենետիկէն վար– դապետ մը ղրկէ, գործակալի հանդա – մանքով, որպէսզի 200.000 փակոտի հրի– տակի մասին իրենց հետ խորհրդակցի: Զարմանալին այն էր, որ հրաւիրագիրը փոխանակ Մխիթարեանց Աբբահօր՝ Ա– ղեքսանդր Ղարամեանի հասցէին ուղ – ղուած էր: Սա՝ երեք օր նամակը գրպա– նը պահելէ վերջ, կը բռնադատուի զայն ներկայացնել Միաբանութեան վարչական ժողովին: Նամակը հրապարակաւ կը կարդայ, առանց զանիկա Աբբային յանձ– նելու: Եւ կարծելով որ Մխիթարեանները անտեղեակ են անգղիական օրէնքներուն, կը յայտարարէ ժողովի առեանին առջեւ. «Սակայն ցաւ է ինձ՝ զի կատարումն այսր հրիտակի խափանեալ է յօրինացն Անգ– ղիացւոց՝ մինչեւ իցէ ի գործ եղեալ հրի– տակ հօրն իմոյ Եդուարդայ Ռափայէլի»:

×

Մխիթարեանց Աբբան եւ իր առաջի – կայից ժողովը, փորձով գիտէին թէ նա– խանձն էր որ կը մաշէր Աղեքսանդր Ղա– րամեանի սիրտը, որ չէր կրնար հան – դուրժել այն փառքին ուր կը բարձրանար Մուրատեան ազգատոհմը՝ այդ վեհանձ– նական բարերարութեամբ: Ս. Ղազարի վանքը հարկադրուած ըլլալուն արագ գործել, ժամանակ չտալու Աղեքսանդր Ղարամեանի մութ խաղեր սարքելու, ան– միջապէս կ'որոշէ լիազօր պատուիրակ մը՝ Հ. Սարգիս Թէոդորեան բաղէշցին, մարմնապէս քաջակազմ եւ վայելչադէմ, ծանրաբարոյ, արդարակորով, խորատես եւ փորձառու եւ սատակապէս փափաքող ազգային դպրոցի հիմնարկութեան: Իր խնդրանքին վրայ, իրեն օգնական նշա– նակուեցաւ Հ. Սուքիաս Վ. Սոմալեան Կ. Պոլսեցին (յետոյ Ընդհ. Աբբայ):

Մխիթարեան գործակալները 1817–ի Յունուարի 16ին կը մեկնէին Հնդկաստան, ձեռքերնին ունենալով Ս. Ղազարու վան– քին մէջ գտնուող բոլոր վարդապետնե– րու ստորագրութեամբ վաւերացուած Յայտարարութիւնը, ինչպէս նաեւ Մու– րատեան եղբարց ուղղուած նամակ մ'ալ եւ պատուիրակններու իշխանութիւնը հաստատող վաւերական թուղթեր: Հաս– նելով Մատրաս, Մխիթարեան գործակալ– ներն անակնկալի մը առջեւ գտնուեցան: Աղեքսանդր Ղարամեանի խորհուրդով՝ Յովհ. Մուրատեան Եւրոպա մեկնած էր. իսկ Եդուարդ Մուրատեան պատ ի պատ անոնց յայտարարեց թէ առանց եղբօրն ու մօրեղբօրը՝ ինքը չի կրնար բանակցու– թեան մէջ մտնել կտակի հարցին մէջ: Եւ որպէսզի օր առաջ անոնք յուսահատին եւ Մատրասէն հեռանան, բրտօրէն կը վարուէր անոնց հետ, տալով անոնց խո– նաւ եւ պիծակով լեցուն խցիկներ:

Հ. ՍԱՀԱԿ Վ. ՏԷՐ-ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ

(14 – Շար.)

(*) Հանգուցեալ բարերարն իր որդւոց իւրաքանչիւրին կը թողու 4 միլիոն ֆը– րանք:

երով, աղտոտ, պատռուած էջերով: Գիրքերու ձեռագիրները Հրատարակչութեան մօտ բազմաթիւ օղակներէ կ'անցնին եւ հեղինակները դէմ յանդիման կուգան անտարբերութեան ու քաշքշուքներու: Ձեռագիրները երբեմն Հրատարակչութեան դարակներուն մէջ կը մնան 7–8 տարի եւ լոյս տեսնելէ ետք այլեւս նորութիւն չըլլար ո՛չ ընթերցողին, ո՛չ հեղինակին համար:

Յատուկ քննութեան առնուած է Թարգմանական գրականութեան հարցը: Ժողովականները չեշտած են, որ Թարգմանութեամբ կը զբաղին մեծ մասամբ գրականութեան հետ կապ չունեցող անձեր եւ այդ պատճառով ալ պատշաճ բարձրութեան վրայ չի գտնուիր գեղարուեստական գրականութեան Թարգմանութեան բարդ ու պատասխանատու աշխատանքը: Ծրագիրներ գոյութիւն չունենալով կը Թարգմանուին երկրորդական հատատիպ գիրքերը:

Հրատարակչութիւնը պէտք է իր շուրջը համախմբէ գործին ատակ գրողներ եւ Թարգմանողներ, քննադատներ եւ բարեխիղճ ու անաչառ խմբագիրներ: Միայն այդ ձեւով կարելի կը դառնայ առաջքն առնել անբովանդակալից Թարգմանութիւններու հրատարակութեան: Լուրջ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել նաեւ այսպէս կոչուած «հատորային գրականութեան տպագրութեան» հարցին: Երբեմն ի հաշիւ երկրորդական ստեղծագործութիւններու կը մեծնայ հատորներու ծաւալը:

Վարչութեան անդամները մատնանշած են մամուլի պետական կոմիտէի աշխատանքներուն մէջ տեղ գտած Թերութիւնները. այսպէս՝ տպագրական միջոցները անբաւարար կ'օգտագործուին, Թուղթի չայլում կայ տպարաններու մէջ:

Վերջին խօսողը եղած է Գրողներու վարչութեան առաջին քարտուղարը՝ Եդ. Թոփչեան: «Մեզի համար գլխաւոր հարցն այն է, ըսած է ան, թէ Հրատարակչութիւնը ի՞նչ գրականութիւն կը հրամցնէ ժողովուրդին եւ անկէ ի՞նչ կը մնայ իբրեւ մնայուն արժէք: Պէտք է ըսել, թէ մեծ հակասութիւն կայ տպուած գիրքերու քանակին եւ որակին միջեւ: Երբեմն լոյս կը տեսնէ հարիւր գիրք եւ անոնցմէ մէկը չի մնար իբրեւ մնայուն արժէք»:

Թոփչեան «Հայաստան» Հրատարակութեան կարեւորագոյն հարցերէն մէկը նկատած է ժամանակակից նիւթին խնդիրը: Կարելի չէ անցեալի կեանքը պատկերացնող գիրքերու հեղեղին մէջ մոռացութեան տալ այսօրուան հրատապ հարցերը: Լաւ կ'ըլլար, եթէ Հրատարակչութիւնը պայմանագիրներ կնքէր հեղինակներու հետ, որպէսզի յստակ ըլլայ, թէ 2–3 տարի ետք ինչ գիրքեր պիտի տպագրուին եւ ատոնք ինչ կարեւոր հարցեր պիտի արծարծեն:

(*) «Գրական թերթ», Նոյեմբեր 16:

Ժ. ՏԷՏԷԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Գրեմոն մրցանակի կոմիտէի նախաձեռնութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը կազմակերպուած էր անցեալ Ուրբաթ երեկոյ, Նոյեմբեր 23, Սերքըլ Էթնօրալիէի շքեղ սրահին մէջ: Դասախօսութեան նիւթը՝ «Հայերը Կապադովկիոյ մէջ Միջին դարուն», խիստ շահեկան էր, եւ Ժերար Տէտէեան, Մոնփելիէի համալսարանի պատմութեան օգնական - դասախօս, շուրջ մէկուկէս ժամ պարզ ու յստակ լեզուով, նիւթին լաւ պատկերացումով, մանրամասնութիւններու կարեւորներուն մատնանշումով, ներկայ կոփկ հասարակութեան առջեւ պարզեց Ժ.-ԺԱ. դարերու Կապադովկիան, որ ձեւով մը Հայաստանի վերածուած էր:

Կապադովկիա քրիստոնէութեան հնագոյն օրրաններէն է եւ այդ ճամբով առնոր կապը Հայաստանի հետ եղաւ ամուր եւ կարեւոր: Շրջանը երկար ժամանակ կռուախնձոր դարձաւ մահմետական — իմա՛ արաբ — եւ քրիստոնեայ — իմա՛ Բիւզանդիոն — աշխարհներու միջեւ: Թ. դարու 60ական Թուականներէն սկսեալ արաբ - բիւզանդական պատերազմները նոր փուլի մէջ մտան: Բիւզանդիոն աստիճանաբար դուրս մղեց Արաբները Փոքր Ասիայէն: Այս ժամանակաշրջանը որոշ բիւզանդագէտներ կը կապեն կայսրութեան Մակեդոնական կամ Հայկական Հարստութեան հետ, որ սկսաւ Վասիլի (Բարսեղ Ա.) օրով: Թ. դարու վերջերը Բիւզանդացիները գրաւեցին Կիլիկիան, Կապադովկիան: Հայ բնակչութեան Թիւը աստիճանաբար այնքան ստուարացաւ Հիւս. Միջագետքի, Սեբաստիոյ, Կապադովկիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ, որ շրջանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը Հայերը կազմեցին:

Բայց յատկապէս ԺԱ. դարուն է, որ Կապադովկիա իր հոծ Հայութեամբ եւ հայ աշխարհիկ եւ հոգեւոր իշխանաւորներու ներկայութեամբ նոր Հայաստան մը դարձաւ: Երիտասարդ դասախօսը ընդհանրացրեց Բիւզանդիոնի քաղաքականութիւնը Հայաստանի հանդէպ: Հայ բնակչութիւնը Հայաստանէն դուրս հանելու անմիտ քաղաքականութիւն մը հետապնդեց Բիւզանդիոն, նոյնիսկ այն օրերուն, երբ Սելճուքները հասած էին մեր երկրին դուռները: Ասոր ցայտուն ապացոյցը Վասպուրականի Հայութեան գանգուածային գաղթն է դէպի Սեբաստիա: 1018ին Սելճուքները յարձակեցան Վասպուրականի վրայ: Սենեքերիմ Արծրունի՝ ի տես այս մեծ վտանգին, Վասպուրականը յանձնեց Բիւզանդիոնի եւ փոխարէնը ստանալով Սեբաստիա եւ Լարիսա քաղաքները իրենց մերձակայքով, իր ժողովուրդով հաստատուեցաւ հոն:

Բիւզանդիոն նաեւ փորձեց վերջ տալ Հայերու քաղաքական անկախութեան Շիրակի մէջ, աշխատելով գրաւել Անին եւ ջնջել Բագրատունեաց Հարստութիւնը: Գագիկ Բ. խաբէութեամբ հրաւիրուեցաւ Պոլիս, ուր նախ մերժեց յանձնել Հայաստանի մայրաքաղաքը Բիւզանդացիներուն, ապա հարկադրուեցաւ ի վերջոյ ընդունիլ ատոնց պահանջը (1045ին): Փոխարէնը Գագիկ ստացաւ Պիզուն եւ այլ քաղաքներ, Կեսարիոյ մօտերը, Կապադովկիոյ սահմանագլուխին:

Ժ. Տէտէեան ապա երկար խօսեցաւ Գագիկի մասին ընդգծելով, որ երբեմնի Թոյլ երիտասարդը Կապադովկիոյ մէջ տիրական նկարագիր մը երեւան բերաւ եւ ձգտեցաւ ապահովել Հայաստանի անկախութիւնը: Ան դրուագներ ներկայացուց Հայոց Թագաւորի կեանքէն, մինչեւ անոր եղերական մահը: Գագիկ քաղաքական եւ զինուորական դէմք մը դարձաւ: Դասախօսը քանի մը խօսքերով ներկայացուց նոյնպէս Պաւլիկեան շարժումը, Սեբաստիոյ արձանագրած վերելքը, քաղաքին աւերումը, Հայերու դրած կնիքը Կապադովկիոյ մէջ եւայլն:

Ուրախալի է հաստատել, որ Ժ. Տէտէեան հանգամանօրէն ուսումնասիրած է Հայոց պատմութեան մէկ էջը, որուն պատկերացումը կատարեց շահեկան ձեւով: Փափաքելի է, որ ան շարունակէ իր պրպտումները, եւ այլ դասախօսութիւններ եւս կատարէ:

Ուրբաթ երեկոյ ներկաները մեծաւ մասամբ Հայերէ կազմուած էին. Նման դասախօսութիւններու համար հարկ է, որ օտարները աւելի մեծ Թիւ կազմեն եւ ծանօթանան մեր պատմութեան: Կազմակերպիչները այս ուղղութեամբ ալ պէտք է աշխատին:

ՇՐԶ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲՐՈՆԶԸ

—o—

Հին Չինաստանի մէջ, այսինքն Քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ, կայսրը ինքն իր ձեռքով պալատի պարտէզին մէկ անկիւնը կը տնկէր բրինձը: Կայսրը, այս ձեւով, մեծարած կ'ըլլար իր երկրին ամէնէն արժէքաւոր եւ անհրաժեշտ սնունդը: Արդարեւ, աշխարհի վրայ, բրինձը ամէնէն կարեւոր արմտիքներէն մէկն է: Մարդկութեան կէսէն աւելի կը սնանի բրինձով: Աշխարհի բրինձի տարեկան արտադրութիւնն է մօտաւորապէս 275 միլիոն Թոն:

Բրինձի մշակման ծագումը քիչ ծանօթ է մեզի: Ան կը կորսուի նախապատմութեան ոլորտներուն մէջ: Լեզուագէտները, հին գրութիւններու ուսումնասիրութեան վրայ յենելով, Ասիոյ հարաւ-արեւելքը կը նշեն իբրեւ ծննդավայր բրինձի: Կենսաբանները, իրենք, զանազան երեւոյթներ նկատի ունենալով, այդ ծննդավայրը կը դնեն Հիմալայեան լեռներուն մէջ: Ամէնէն հին գրաւոր վկայութիւնները մեզի կուգան Չինաստանէն:

Բրինձը կը ներկայանայ զանազան ձեւերու տակ, որոնցմէ գլխաւորներն են՝ երկար հատիկը, կլոր կամ կարճ հատիկը, միջակ հատիկը, Թուխ հատիկը, ճերմակ հատիկը, նախապատրաստ հատիկը եւ նախօրօք եփուած հատիկը:

Երկար հատիկներով բրինձը ուշ կ'եփի: Անիկա կ'արտադրուի Միացեալ Նահանգներու հարաւը, Սուրինամի, Սիամի եւ Քամարկի մէջ: Այս հատիկը ընդհանրապէս կարծր է:

Կլոր եւ կարճ հատիկը աւելի փխրուն եւ եփի միջոցին, հարիւրէն տասնեւհինգ «նաշա» դուրս կուտայ, ուրեմն կ'ըլլայ շատ կակուղ եւ կպչուն:

Կը բուսնի Իտալիոյ, Եգիպտոսի, Սպանիոյ եւ Քալիֆորնիոյ մէջ:

Միջակ հատիկով բրինձը ճերմակ կ'ըլլայ: Կ'եփի ճիշդ կլոր հատիկին նման: Այս բրինձը կուգայ մասնաւորաբար Իտալիայէն, Պիրմանիայէն եւ Միացեալ Նահանգներէն:

Թուխ կամ «քարկօ» բրինձը իր առաջին կեղեւէն ձերբազատուած բրինձն է, բայց տակաւին կը կրէ դեղին մաշկ մը: Արտաքինով, ուրեմն, Թուխ է: Կը կոչուի նաեւ «բնական բրինձ»: Այս բրինձը աւելի երկար ժամանակ կը պահանջէ եփելու համար:

Ճերմակ բրինձը կրնայ ըլլալ երկար, միջակ կամ կլոր, եւ փայլուն է: Մասնաւոր գործարաններու մէջ զայն կը ձերբազատեն իր դեղին մաշկէն: Վերջապէս, զայն կը պատեն «կլիւքոզ»ի եւ «Թալք»ի մաշկով մը: Ճերմակ բրինձը շատ համեղ է:

Նախապատրաստ բրինձը նախապէս մասնաւոր խնամքի արժանացած հատիկն է: Ունի բաց-դեղին գոյն մը եւ փայլուն չէ: Զայն կը պատրաստեն շոգիի ճնշումով: Այս ձեւով, կենսանիւթերը (վիթամին) կը մտնեն հատիկէն ներս եւ կը մնան հոն: Ասոր համար, բրինձը կը դառնայ կարծր եւ դժուար եփող: Կ'ուռի միւս հատիկներէն աւելի եւ կը մնայ չոր: Կպչուն չէ:

Բրինձը եփելու երեք ձեւեր կան:

Առաջինը, աղի ջուրին մէջ եփելն է, որ կը կոչուի «հնդկական բրինձ» կամ «ա-լա-քրէօլ»:

Երկրորդը իւղով բրինձը, որ մեր գիտցած «փիլաւ»ն է:

Երրորդը, կաթով եփուած բրինձն է, որ կաթնապուրն է, քանի մը ձեւերով պատրաստուող, կրակին վրայ կամ փուռին մէջ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԲՈՌ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

1.

Արթիւրը նստել էր Պիզայի հոգեւոր ճեմարանի գրադարանում ու Թղթատում էր ձեռագիր քարոզների մի դէզ: Յուլիսի տաք երեկոյ էր, լուսամուտները լայն բաց էին արած ու փեղկերը կիսափակ՝ զովութեան համար: Ճեմարանի տեսուչը՝ հայր Մոնտանելլին, կանգ առաւ մի վայրկեան գրելուց ու սիրով նայեց պատանու Թխահեր գլխին, որ հակուած էր Թղթերի վրայ:

— Չգտա՞ր, սիրելիս: Ոչի՛նչ, այդ կտորը նորից կը գրեմ: Երեւի Թուղթը կորել է ու քեզ ի զուր փնտռել եմ տալիս:

Մոնտանելլիի ձայնը ցած էր, բայց լի ու հնչուն. արծաթի զուտ արտասանութիւնը նրա խօսուածքին մի առանձին հրապոյր էր տալիս: Ի ծնէ հռետորի ձայնն էր դա՝ հարուստ ելեւէջներով, որ Արթիւրի հետ խօսելիս քնքշանք էր դառնում:

— Չէ՛, փադրէ՛, անպատճառ կը գտնեմ: Անշուշտ, այստեղ դրած պիտի լինէք: Նորից գրածը այն չի դուրս գայ:

Մոնտանելլին շարունակում էր աշխատանքը: Քնկոտ ճպուռը ճռճռում էր լուսամուտի տակ ծուլօրէն, իսկ փողոցից լսւում էր պտղավաճառի ձիգ ու Թախծոտ կանչը. «փրակոլա՛, փրակոլա՛»:

— Ահա՛. «Բորոտի բժշկութեան մասին»:

Արթիւրն անցաւ սենեակը իր Թաւիշ քայլուածքով, որ միշտ սաստիկ զղջում էր նրա տնեցոց: Մի նուրբ ու փոքրիկ էակ էր նա, աւելի նման 16րդ դարի իտալական պորտրետի, քան երեսնական Թուերի միջին դասակարգից մի անգլիացի պատանու: Երկարաձիգ ունքերից ու նուրբ շրթունքներից սկսած մինչեւ փոքրիկ ձեռն ու ոտը, ամէն բան նրա վրայ շատ էր նուրբ ու քանդակուած: Նստած ժամանակ մի սիրուն աղջիկ կարելի էր կարծել տղի շորերով, իսկ երբ շարժւում էր, նրա Թեթեւ ճկունութիւնը ընտանի վագրինը լինէր կարծես, որի ճանկերը կտրել էին:

— Իրա՞ւ, գտա՞ր: Ի՞նչ էի անելու առանց քեզ, Արթիւր: Չէ՛, էլ գրել չեմ ուզում, գնանք պարտէզ, ես էլ քեզ օգնեմ: Ո՞ւր է այն կտորը, որ չէիր հասկանում:

Ու մտան վանքի ստուերախիտ լուռ այգին: Ճեմարանը գրաւում էր դոմինիկեան հինաւուրց մի վանքի շէնքը, եւ երկու հարիւր տարի առաջ այդ քառակուսի բակը պահւում էր խիստ կարգին. ռոզմարինն ու լավենդը աճում էին ուղիղ խուզած Թփերի վրայ: Դրանց խնամող սպիտակազգեստ վարդապետներն արդէն վաղուց Թաղուած էին ու մոռացուած, բայց հոտաւէտ խոտերը մինչեւ այժմ էլ ծաղկում էին դեռ ամառուայ այդ փափուկ երեկոյին, Թէեւ էլ ոչ ոք չէր հաւաքում նրանց սերմերը դեղի համար: Վայրի խոտերը փնջերով լցրել էին սալած ոտնուղու ճեղքերը եւ Թփերը պատել էին ջրհորը բակի մէջտեղում: Վարդենիները վայրիացել էին, նրանց երկար ու իրար հիւսուած ոստերը սողում էին ուղիների վրայ: Խոշոր կակաչները կարմրին էին տալիս Թմբերի մէջ: Մատնածաղկի բարձրադիր բոժոժիկները խոնարհուել էին խճճուած խոտերի վրայ, եւ դառամած որթը, վայրի ու անպտուղ, կախ էր ընկել մի խուլ ծառի ճիւղերից, մինչ ինքը՝ ծառը, դանդաղ ու տրտում իր սաղարթախիտ գլուխն էր շարժում:

Անկիւնում կանգնած էր ահագին մագնոլենին, մի ամբողջ մուգ-կանաչ աշտարակ՝ կաթնագոյն ծաղիկները ցանած իր վրայ: Ծառին յենել էին մի պարզ փայտէ նստարան, դրա վրայ էր որ նըստեց Մոնտանելլին: Արթիւրը փիլիսոփայութեան էր հետեւում համալսարանում եւ հէնց որ մի դժուար բանի էր դէմ առնում, դիմում էր խսկոյն փադրէի բացատրութեանը: Մոնտանելլին Թւում էր նրան բոլոր գիտութիւնների տէրը, Թէեւ ինքը երբեք չէր եղած նրա աշակերտը ճեմարանում:

— Դէ՛, ես գնամ, — ասաց տղան, երբ դժուար կտորը բացատրուած էր արդէն, — եթէ միայն որեւէ բանի համար ինձ պէտք չունէք:

— Էլ աշխատելու չեմ. բայց կը ցանկայի նստենք դեռ միասին, եթէ ժամանակ ունես:

— Ա՛, ունե՛մ:

Տղան Թեքվը տուեց ծառին ու խիտ մութ-կանաչի միջով դիտել սկսեց առաջին դալուկ աստղերը, որ վառւում էին հանդարտ երկնքին: Սեւ Թարթիչների տակից նրա մութ-կապոյտ, անրջոտ, խորհրդաւոր աչքերը մի ժառանգութիւն էր իր կորնուեցի մօրից. եւ Մոնտանելլին շուռ տուեց գլուխը, որ չտեսնի այդ աչքերը:

Է. ՎՈՅՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Ճանկէօզեան, Թիրեաքեան, Ֆաքիրեան եւ Տէր–Անդրէասեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով թէ նամակով, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր եւ փեսային՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը ընկերուհի Անժէլ Բարաղեանի ամուսնոյն մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան նորոգութեան։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Շաբաթ Դեկտ. 1, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն մերոյ Թադէոսի եւ Բարթողիմէոսի։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կիրակի, Դեկտ. 2ի առաւօտեան ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ բոլոր հանգուցեալ բարերարներու հոգիներուն հանգիստին համար եպիսկոպոսական հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ կը մատուցուի։

Նոյն ատեն, արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք կ՚ըլլան եկեղեցւոյս ի կեանս եղող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար։

ՍԷՆԹ՚ԱՆԹՈՒԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑՆ ԹԱԴԷՈՍԻ ԵՒ ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՏՕՆԻՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը տեղեկացնէ թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին եւ ազգային մարմիններուն թէ Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս եկեղեցւոյ անուան տօնին առիթով՝ Կիրակի Դեկտ. 2ին պիտի կատարուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, աւանդական մատաղօրհնութիւն եւ ապա մասնաւոր հոգեհանգիստ՝ հոգիներուն համար բոլոր անոնց, որոնք ծառայեցին թաղին եւ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան խորհուրդին պատշաճ քարոզը կ՚ընէ

ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, մատաղօրհնութիւն եւ քարոզ 11ին, հոգեհանգիստ 11.50ին։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

Imprimé sur les Presses
du Journal « Haratch »
83, Rue d'Hanteville, Paris (10e)

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ժողովը այս Երկուշաբթի, Դեկտ. 3 ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի, Դեկտ. 2, ժամը 14ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ շրջանի ներկայացուցիչ ընկերները, Ուրբաթ, Նոյ. 30, ժամը 20.30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովն Շաբաթ Դեկտ. 1, երեկոյեան ժամը 8.30ին Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 30, ժամը 21ին, ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր խումբերուն։

Պատուոյ նախագահութեամբ՝ երեսփոխան – քաղաքապետ ԿԱՍԹՈՆ ՏԷՖԷՐԻ

Կը նախագահէ ընկ. Վ. ԳԱՄՊԷՐԵԱՆ

Կը խօսին ընկ. Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ եւ ընկ. Է. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 9ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Սիկալ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի։

A L'ARCHE DE NOË

42, RUE DESCARTES — PARIS (5e) — TELEPH. 326-31-37

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄՈՎ ՃԱՇԵՐՈՎ

ԶՈՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ, ՆԱԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Տէր եւ Տնօրէն՝

ՄԿՐՏԻՉ ՈՍԿԵԱՆ

ՆՈՅՆՍԱՆ ՏԱՊԱՆԸ ՁԵԶԻ ԿԸ ՍՊԱՍԷ, ՀՐԱՄՄԵՑԷ՛Ք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տեսինի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի 3 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։ Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները Դեկտ. 3 Երկուշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ Պատգամաւորական ժողովի զեկուցում։

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Դեկտ. 4 ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, 295 Ռիւ Պուալօ։ Պատգամաւորի զեկուցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Նոյեմբեր 28ին, Օ–տը–Սէնի բաժակի մրցումին Արարատ (Իսի) պարտուած է Փարիզ 15րդ.էն 0ի դէմ 2 կէտով։

Այս Կիրակի, Դեկ. 2. Շուազի լը–Ռուայի դաշտին վրայ ախոյենական հանդիպում

Վոլթէռ — Արարատ

(Ներկայիս Արարատ առանձին է ախոյենութեան գլուխը Պելկրատի եւ Լիւքսանպուրկի առջեւ)։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Մեքանիքի էնժէնիէօր երիտասարդ մը, Անգլիա վկայուած յարմար աշխատանք մը կը փնտռէ իր ճիւղին մէջ։

Դիմել՝

ԱՆԴՐԷԱՍ ՃՈՒՀՈՒՐԵԱՆ

78, Rue de la Tombe Issoire
PARIS (14e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը Փետրուար 8ին, Միւդէ Կիմէյի մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդիւ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇԸ

Դեկտ. 9, Կիրակի ժամը 12.30ին «Անոյշ» ճաշարանին մէջ 12 Ռիւ Քատէ Փարիզ 9րդ

Սիրելի Կեդրոնականցի,

«Կեդրոնականցիներու Օր»ը, որ կը տօնուի ամէն տարի Դեկտեմբերի երկրորդ Կիրակին անփոփոխ կերպով, 1968էն ի վեր անխափան եւ յարաճուն խանդավառութեամբ, այս տարի կը զուգադիպի 1973 Դեկտ. 9 Կիրակի օրուան, իսկ «Բաժակի Պահ» ու խորհուրդը՝ նոյն օրուան մէջ ժամը 13.30ին։

«Բաժակի Պահ»ը ո՛չ միայն մեզ կը համախմբէ ներկային, այլեւ մանաւանդ մեզ խմբովին կը տանի անցեալ օրերու Կեդրոնականին եւ զգացական խոր կապով մը իրարու կը զօդէ բոլոր Կեդրոնականցիները՝ աշխարհի ո՛ր կէտին վրայ ալ գտնուին անոնք։

Որով բոլոր Կեդրոնականցիները պէտք է անպայման եւ հաւաքաբար գան բոլորուիլ իրարու շուրջ, միասնաբար ապրելու համար «Կեդրոնականցիներու Օր»ը, որ իրենց սեփական տօնական օրն է։

Իսկ անոնք որ պիտի չկարենան մասնակից ըլլալ մեր այս հաւաքական տօնակատարութեան, թող իրենց կարգին, նոյն օրուան մէջ որոշեալ անփոփոխ ժամուն, այսինքն ժամը 13.30ին իրենց բաժակը բարձրացնեն Կեդրոնականի եւ Անոր Մեծ Ընտանիքին ի պատիւ. «Ապրի՛ Կեդրոնականը, ապրի՛ Կեդրոնականցին» կարգախօսով։

Եւ մենք համոզուած ենք, թէ այսպէսով պիտի գոյանայ հաւաքական հոգեկցութիւն մը աշխարհի բոլոր Կեդրոնականցիներուն միջեւ։

BAIL A CEDER

Քոլոմպի մէջ, կօշկակարի խանութ մը, շատ մօտ Լա Կառէնի կայարանին։ Կարելի է նաեւ ուրիշ գործ ընել։ Պայը՝ 4500 Ֆր., ամսական վարձք 100 Ֆր.։

Դիմել տեղւոյն վրայ՝

40, Rue du Commerce
(près Gare La Garenne)

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

ներկայ պիտի ըլլայ գրագէտ՝

Clément LÉPIDIS

եւ պիտի խօսի իր՝

L'ARMÉNIEN

վէպին շուրջ

Շաբաթ, Դեկտ. 1 երեկոյեան ժ. 20.45ին

Կը հրաւիրուին բոլորը, եւ մանաւանդ անոնք, որոնք կը փափաքին ծանօթանալ գրագէտին, ու ունենալ անոր ստորագրութիւնը վերոյիշեալ գրքին վրայ։

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ՊԻՒՖԷ

Տեսողութեան եւ Լսողութեան
Ձեր բոլոր հարցերուն համար Մի՛ Վարանիք
ԱՆՏՐԷ ԵՒ ՏԱՆԻԷԼԸ ՀԱՍՊԱՆԵԱՆ

POUR TOUS VOS PROBLEMES DE VUE ET D'AUDITION

ANDRÉ & DANIELLE HASBANIAN

Opticiens diplômés de Paris
Acousticiens diplômés de la Faculté de Médecine de Marseille

Vous font part de l'ouverture d'un magasin d'optique et laboratoire de surdité

- ՎԱԼԱՆՍ - 60, Rue Madier de Montjau Tél. : 43-56-23 26000 VALENCE